

שבוע פרשת עקב

(21 – 27 August 16)

י"ז – כ"ג מנחם אב תשע"ו

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמח, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משניות י"א שבת תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְצִוֵּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:**

**יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדֵּךְ: יֵשֵׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:**

וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיקוק הרצועה על שרירי הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְצִוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הדיקוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְצִוֵּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל

מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ

וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,

וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל

לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה

וּמִלִּקְוָשׁ, וְאִסַּפְתִּי דֹגְדָּג וְתִירָשׁ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ

לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,

וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה

אָף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא

תִּתֵּן אֶת יְבֻלָּהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי

נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,

וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵכֶם וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֵיכֶם.

וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ

וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ

וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִיכֶם וַיְמִיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר

נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ

אֲלֵהֶם וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,

וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,

וְרִאיוֹתָם אוֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא

תִּתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּים

אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתֵי, וְהִייתֶם

קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם,

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי

אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁפְנֶה בֵּית

הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.

אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וְשָׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבחן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתוכת "לח") בצירוף ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וינחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יתחפף "לחדר ובית של צדקה".

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לָנוּ | יְהוָה לֹא-לָנוּ כִּי-לִשְׁמֹךְ תָּנָן כְּבוֹד עַל-חֲסִדְךָ עַל-אַמְתְּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אֵי-הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֵלֵהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר-חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פַּה-לָּהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵים לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אֵינִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם
וְלֹא יִרְיחוּן: ז יִדְיָהֶם | וְלֹא יִמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא-יִהְיוּ בְּגִרֹנָם: ח כְּמוֹתָם יִהְיוּ
עֲשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר-בִּמְטָח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּמַטָּח בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: י בֵּית אֶהְרֶן בְּמַטָּחוֹ
בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בְּמַטָּחוֹ בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יב יְהוָה זָכְרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת-בֵּית אֶהְרֶן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטָנִים עִם-הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל-בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְץ: טז הַשָּׁמַיִם
שְׁמִים לִיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי-אָדָם: יז לֹא הִמָּתִים יִחְלְלוּ-יָהּ וְלֹא פָלִי-יִרְדֵּי דוֹמָה:
יח וַיִּנָּחְנוּ | נִבְרָךְ יְהִי מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּ-יָהּ:

קמו.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והואך דוד אמר בדיון הוא לאחוב אותו על כל המוכות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל
הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֹּתִי כִּי-יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת-קוֹלִי תַחֲנוּנֵי: ב כִּי-הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי |
חֲבִלֵי-מָוֶת וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגּוֹן אִמְצָא: ד וּבִשְׁם-יְהוָה אֶקְרָא אֲנִי יְהוָה מְלֻמָּה
נִפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאֵלֵהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שְׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דָּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נִפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי-יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נִפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת-עֵינִי מִן-דִּמְעָה אֶת-רַגְלִי
מִדָּחִי: ט אֶתְחַלֵּף לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אִמְרָתִי בַּחֲפוּזִי כָּל-הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה-אֲשִׁיב לִיהוָה כָּל-תְּגֻמּוֹלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס-יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה-צָא לְכָל-עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה
לְחִסְדֵּיוֹ: טז אֲנִי יְהוָה כִּי-אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי-עֹבֵדְךָ בֶּן-אַמְתְּךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרִי: יז לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה-צָא לְכָל-עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּ-יָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנחם אב, תשכ"א

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ צנמ"ס הרא"י שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מ"א מנ"א, ואמת נכון הדבר שבעתו נתקבלו ספריו. ואת כת"ר רוב
הסליחה, שעוד לא נשלח האישור, כי כדרכי במילי דחביבותא - ספרים וחדו"ת, קורא הנני בהם עכ"פ
בחפזה, וכרגיל בכגון דא ברצוני לצרף להאישור איזו הערות, וע"פ מאמר חז"ל בזה, מעכב הנני שילוחם
עד שתהי' הזדמנות שני' לעבור עליהם עכ"פ פעם שני'. ולפעמים מתעכב הדבר ומתקיים דבר המשנה, אל
תאמר לכשאפנה אשנה וכו'. וככל הדברים האלה קרה בנוגע להנ"ל, וכנ"ל אתו רוב הסליחה...

מפתח כללי

מסכת בבא קמא עם ביאורים	סדר הנחת תפילין	א
מדף פב עד דף פח	מזמורי תהלים קטו, קטז	ב
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	מאמר ד"ה והיה עקב תשמעון וגו'	ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול ה'תשכ"ה	ה
אדמו"ר הזקן	שיחת יום ד' פרשת עקב,	ד
שולחן ערוך הלכות שבת	כ"ף מנחם-אב, ה'תשכ"ה	יד
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	שיחת שבת פרשת עקב,	ה
תורה אור	מברכים החודש אלול, ה'תשכ"ה	מה
אדמו"ר הזקן	משיחות שבת פרשת עקב,	ו
שערי תשובה	כ"ף מנחם-אב, ה'תש"נ	נד
אדמו"ר האמצעי	לקוטי שיחות פרשת עקב כרך יט	סד
מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	ח
אדמו"ר ה"צמח צדק"	ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	ע
תורת שמואל תרל"ב	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת עקב	עב
אדמו"ר מוהר"ש	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת עקב	עג
שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב	צח
אדמו"ר מוהרש"ב	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יב
ספר המאמרים קונטרסים חלק א	לשבוע פרשת עקב	צט
אדמו"ר מוהררי"צ	לוח "היום יום" לשבוע פרשת עקב	קי
ספר השיחות ה"ש-ת-תש"א בלה"ק	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קיג
אדמו"ר מוהררי"צ	שיעורי רמב"ם	
אגרות קודש	ג' פרקים ליום לשבוע פרשת עקב	קטז
אדמו"ר מוהררי"צ לרבנית חיה מושקא	פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב	קעח
אגרות קודש	ספר המצוות לשבוע פרשת עקב	קצג
מכתב הרבי מוהררי"צ לרבנית חיה מושקא	נביאים וכתובים	יח
פרקי אבות פרק ד	ישעיה פרק כט, איוב פרק ו-ז	קצה
חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת עקב	משניות – מסכת שביעית	יט
קריאת התורה למנחת שבת קודש	ביאור קהתי	קצז
לוח זמנים לשבוע פרשת עקב	עין יעקב מסכת סוכה	כ
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן וְגו'¹ את מצוות ה', אזי הקדוש-ברוך-הוא ישמור
2 את הברית עם עם ישראל וישפיע למקיימי המצוות ברכות רבות, ויִפְרֹשׁ
3 רִשְׁוִי, דְקָאִי הכוונה של הביטוי 'עקב' היא על מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
4 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
5 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
6 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
7 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
8 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
9 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
10 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
11 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
12 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
13 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
14 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
15 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
16 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
17 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
18 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
19 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
20 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
21 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
22 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
23 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
24 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
25 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
26 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
27 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
28 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
29 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
30 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
31 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
32 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
33 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
34 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
35 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
36 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
37 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
38 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם
39 דָּשׁ בְּעֶקְבֵי מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם

40 ואצטרך למסור עלי דין וחשבון. עד כאן דברי המדרש.

41 (ב) וּמִבְּאֵר בְּלִקְוֵי תוֹרָה' ספר מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות
42 התורה של החומשים ויקרא-במדבר-דברים והנוגעים והמועדים שחלים
43 בתקופה זו של השנה דְרוֹשֵׁי מאמרי חסידות של ראש-השנה³ פִּירוּשׁ

בס"ד. שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן וְגו'¹, ויִפְרֹשׁ רִשְׁוִי, דְקָאִי
2 על מִצְוֹת קְלוֹת שְׁאֵדָם דָּשׁ בְּעֶקְבֵי.
3 וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אֵיתָא, זָהוּ שְׁאֵמַר הַכְּתוּב²
4 לָמָּה אֵירָא בִּימֵי רַע עֶזְרָא עֶקְבֵי יְסוֹבְגִי, שְׁנָתָן
5 הַקֶּבֶ"ה תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל שְׁשִׁישׁ בְּהַ תְּרִי"ג מִצְוֹת,
6 וְשִׁשׁ בְּהַן קְלוֹת וְחִמּוּרֹת, וּמִפְנֵי שְׁשִׁישׁ בְּהַן מִצְוֹת
7 קְלוֹת שְׁאֵין בְּנֵי אָדָם מְשִׁיחִין בְּהַן אֶלָּא
8 שְׁמִשְׁלִיכִין אוֹתָן תַּחַת עֶקְבֵיהֶן, לְפִיכָּ הָיָה דְדוּד
9 מְתִירָא מִיּוֹם הַדִּין וְאוֹמֵר: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֵינִי
10 מְתִירָא מִן הַמִּצְוֹת הַחִמּוּרֹת שֶׁבַתְּוֹרָה. מִמָּה אֵנִי
11 מְתִירָא, מִן הַמִּצְוֹת הַקְּלוֹת, שְׁמָא עֲבַרְתִּי עַל
12 אַחַת מֵהֶן מִפְּנֵי שֶׁהִיְתָה קְלָה, וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵנִי
13 זֹהִיר בְּמִצְוָה קְלָה כְּבִמְצוּהַ חִמּוּרָה, לָכֵן אָמַר:
14 לָמָּה אֵירָא בִּימֵי רַע עֶזְרָא עֶקְבֵי יְסוֹבְגִי.

15 (ב) וּמִבְּאֵר בְּלִקְוֵי תוֹרָה' דְרוֹשֵׁי רֹאשׁ-הַשָּׁנָה³
16 פִּירוּשׁ "עֶזְרָא עֶקְבֵי יְסוֹבְגִי", שְׁעָם
17 הָיָה שֶׁהַחֲטָא הוּא בְּבַחֲנֵי עֶקֶב וְרַגְלֵי הַנְּשָׁמָה,
18 עַם-כָּל-זֶה זָהוּ הַגּוֹרֵם שְׁגָם בְּחִינַת ה'סוֹבֵב'
19 וְהַמְקִיף' שֶׁל הַנְּשָׁמָה אֵינוֹ מֵאִיר. וְזָהוּ עֲנִין
20 "עֲנוּתִי עֲבָרוּ רֹאשִׁי"⁴. וְעַל-פִּי-זֶה מְבָאֵר⁵ גַּם
21 מֵה שֶׁכְּתוּב⁶ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם, אֶלְקִיךָ,
22 דְלִכְאוּרָה הוּא תְּמוּרָה, יִשְׂרָאֵל מֵה חֲטָא, וְהֵלֵא
23 (בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל) אֵינָה נִפְרָדָת, וּמֵה צָרִיךְ

הַיּוֹם, אֶלְקִיךָ, דְלִכְאוּרָה הוּא תְּמוּרָה, יִשְׂרָאֵל הַדְּרָגָה הַנְּעִלִית
שֶׁבַנְשֵׁמָה הַנִּקְרָאת 'יִשְׂרָאֵל' (אוֹתִיוֹת לִי-רֹאשׁ), בְּשׁוּנָה מִהַדְּרָגָה הַתַּחְתּוֹנָה
שֶׁבַנְשֵׁמָה הַנִּקְרָאת 'עֶקֶב' (אוֹתִיוֹת יו"ד עֶקֶב) מֵה חֲטָא, וְהֵלֵא (בְּחִינַת
יִשְׂרָאֵל הַחֶלֶק הַנְּעִלָה שֶׁל הַנְּשֵׁמָה, הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁלָּה) אֵינָה נִפְרָדָת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לעולם, גם אם יש חטא ועון, ומה צריך 'ישראל' לתשובה ולמה
- 2 אומרים לו 'שובה ישראל'?
- 3 אף זהו שאמר הושע הנביא בהמשך הכתוב 'שובה ישראל עד ה'
- 4 אלוך' שהצורך של ישראל לעשות תשובה הוא "כי כשלת בעונך"⁶,
- 5 על-דרך-משל אדם הנכשל
- 6 ברגלו באבן הפאה קטנה
- 7 ולכאורה היתה זו פגיעה רק ברגלו אך
- 8 מכל-מקום, ומזה נופל כל גופו
- 9 של האדם, וראשו מגיע לארץ
- 10 בהפאה גדולה והפגיעה והמכה
- 11 בראש היא הרבה יותר חמורה
- 12 מהפגיעה והמכה ברגל, מחמת
- 13 שהראש הוא גבוה יותר
- 14 מהרגל ושאר חלקי הגוף [והינו]
- 15 שגופו רק נופל, אבל אינו
- 16 מקבל הפאה גדולה, ודוקא
- 17 הראש להיותו גבוה יותר הרי
- 18 הוא מקבל הפאה גדולה
- 19 ולמרות שהאדם נכשל באבן ברגלו,
- 20 הפגיעה היא בעיקר בראש הסופג מכה
- 21 גדולה וחמורה], כך הוא הנמשל
- 22 כשאדם נכשל בעון קל כו',
- 23 אף שגורא לאדם שהעון שבו
- 24 נכשל הוא עברה קטנה, והוא
- 25 כמו שדחה רגלו ממקום
- 26 מעמדו המקום בו עמד והיחלץ
- 27 החליק רק מעט, אף כאן
- 28 שנכשל בעון הנ"ל הנראה לאדם
- 29 עבירה קטנה בלבד, דהינו בחינה
- 30 שקשורה לדרגה נמוכה באלוקות
- 31 רגלי השכינה, בחינת 'עקב'
- 32 אותיות יו"ד עקב (בחינה זו באלוקות
- 33 מה שמאיר הארה אלוהית
- 34 ומחיה את הגוף הגשמי שהוא
- 35 רק עקב בחינה נחותה ביותר מן
- 36 הנשמה, בחינת רגלי
- 37 הנשמה⁷, אבל מחמת זה בגלל
- 38 הכישלון והפגם בדרגה הנמוכה בלבד
- 39 נופלת הנשמה במדרגה הגבוהה
- 40 שבה, בחינת 'ישראל' ("ישראל"
- 41 אותיות "לי ראש"⁸, בחינת
- 42 הנשמה שלמעלה מן הגוף הגשמי ומן השכל⁷ האנושי), ובחינה
- 43 נעלית זו נופלת לצד אחר הצד שאינו צד הקדושה, ואינה מאירה

- 44 בעקבו בחלק הנמוך של הנשמה, והינו, שהנשמה שבתוך הגוף
- 45 החלק הנחות של הנשמה אין מאיר בה מבחינת 'ישראל' כו'
- 46 וחסר בה אור אלוך.
- 47 ולזה לשם תיקון החלק הנעלה של הנשמה שגם הוא 'נופל' בגלל החטאים
- 48 צריך לעשות תשובה להסיר
- 49 את החשך המעלים ומסתיר על
- 50 האור האלוך ולהביא אותו לידי גילוי
- 51 ולגלות מצפוניו את הנסתר
- 52 והמוחבא, הצפון. וזהו "שובה
- 53 ישראל" להשיב את בחינת 'ישראל'
- 54 שנפלה ממדרגתה ולחזור ולהעלות
- 55 אותה.
- 56 וממשיך אדמו"ר הזקן ב'לקוטי
- 57 תורה' דרדשי 'ראש השנה' שם,
- 58 והעצה הדרך לגלות מצפוני
- 59 לבו את הטוב הצפון ומוסתר בתוך
- 60 ליבו ולהסיר החשך המכסה על
- 61 האור הטוב - כך הוא, דהנה יש
- 62 שני מיני רחמנות של הקדוש-
- 63 ברוך-הוא על נשמות ישראל, ושני סוגי
- 64 הרחמנות למעלה נקראים אב
- 65 הרחמן לשון יחיד ואב הרחמים
- 66 לשון רבים וכו'.
- 67 ויש לומר בבאור המשך
- 68 הענינים, הקשר והשייכות בין
- 69 תחילת הביאור ב'לקוטי תורה' אודות
- 70 הפגם הנעשה בחלקים הנעלים של
- 71 הנשמה גם בעבירה קלה, ותוכן ענין
- 72 התשובה המתקנת את הפגם עם המשך
- 73 הדברים בענין שני סוגי הרחמים 'אב
- 74 הרחמן' ו'אב הרחמים' דבשלמא
- 75 היה מובן ומתקבל אלו הפגם
- 76 שנוצר בנשמה על-ידי העבירות, אפילו
- 77 עבירות קלות, היה בבחינת
- 78 'עקב' בלבד, רק בדרגות הנמוכות
- 79 של הנשמה, אזי יכולים לידע
- 80 לדעת אופן התשובה שעל האדם
- 81 לעשות הדרושה לתקון הפגם,
- 82 בהתאם לענינו של אבר
- 83 פרטיו זה הוא ה'עקב' שברגל. אבל
- 84 על-פי מה שנתבאר לעיל
- 85 שהחטא שבבחינת 'עקב' ורגלי הנשמה הדרגות הנמוכות שבה
- 86 גורם שגם בחינת הסובב והמקיף של הנשמה הדרגות הנעלות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מדת 'אב הרחמים' הוא רחמים גדולים בלי שיעור
(וכמבואר ב'לקוטי תורה' שם "דהיינו אחר שחטא הרבה פעמים מאד,
אף-על-פי-כן כשמבקשים ממנו סלח לנו אבינו ג' פעמים בכל יום הוא מוחל
וסולח לו וזהו פירוש חנוך המרבה לסלוח"), אף שאין השכל מחיב
למחול לו ולרחם עליו כו'.
וצריכים אנו לעורר רחמים
גדולים כו'. וזהו "כי אבי
ואמי עזבוני"¹⁰, הינו בחינת
'אב הרחמן' שמצד בחינה זו אין
סליחה ומחילה, ועם-כך-זה
"והו' יאספני"¹⁰, הינו
בחינת 'אב הרחמים' שהם
רחמים בלי גבול, ומצד בחינה זו בא
עניין התשובה והתיקון והגילוי של
עניינים נעלים אלו בנשמה.
וממשיך אדמו"ר הזקן במאמר
הנוכח בדרושי 'ראש השנה' ב'לקוטי
תורה' לבאר איך מעוררים
למעלה באלוקות וממשיכים מלמעלה
למטה רחמים גדולים על
הנשמה, רחמים מבחינת 'אב
הרחמים' כנ"ל, שזהו על-ידי
ההתבוננות של האדם במקומו
ושרשו שהיה מתחלה קודם
הירידה על ידי החטא, ועכשיו סר
והתרחק ממנו ממקומו הקודם
והוא נמצא במקום (בחינה ומדינה)
נחות. והינו, שהוא עתה
לאחר הירידה במקום נמוך
בגוף ונפש הפחמית, ובזה
באמצעות ההתבוננות בגודל הירידה
מהמצב שקודם החטא למצב הנוכחי
לאחר החטא, והפגם שנוצר כתוצאה
ממנו שהיא ירידה גדולה מאד,
מעורר למעלה רחמים
גדולים על חלק אלקה
שיש לו היא נשמתו שנתאחד
עם הו' ברוך-הוא קודם החטא, שנפל ונתרחק כל-כך
מאיגרא רמה מגג גבוה, משל לדרגה נעלית ביותר במקום
חיותו כו' שם הנשמה דביקה באלוקות, ומחמת זה בעקבות
ההתבוננות וההכרה של האדם בגודל הירידה שלו, נתעורר רחמים
גדולים מלמעלה כו' ועל ידי זה נפעל 'שובה ישראל' והפגם
תוקן.

שבה, עד כדי כך שהן בבחינת 'סובב' ולא יורדות להתלבש בפנימיות אינו
מאיר אלא נעשה 'חשוך', הרי מוכן, שפדי לתקן זאת את הפגם
שנעשה בדרגות העליונות של הנשמה צריכים להמשיך מלמעלה למטה
אור אלקי מבחינה נעלית ביותר שלמעלה גם מבחינת הסובב
והמקיף של הנשמה שהרי מוכן
שהכוח לתקן בחינה מסוימת הוא
מדרגה נעלית ממנה והיא אינה יכולה
לתקן את עצמה שהרי נפגמה.
ועל זה על האמור שהתיקון הוא
מדרגה יותר נעלית מאשר דרגת
הנשמה עצמה מכאן אדמו"ר הזקן
במאמר הנוכח שעינינו זה של תיקון
הנשמה נעשה נפעל על-ידי
המעוררות רחמים רבים
מבחינת 'אב הרחמים' שהיא
דרגה יותר נעלית מבחינת 'אב הרחמן'
כמבואר במאמר הנוכח ב'לקוטי תורה',
וכפי שיתבאר עוד להלן ש'אב הרחמן'
הוא רחמים במידה מוגבלת ראב
הרחמים הם רחמים בלי גבול.
ועל-ידי-זה⁹ כאשר ישנה המשכה
של רחמנות מלמעלה למטה מבחינת
'אב הרחמים', מתגלה גם-כן
בחינת הסובב והמקיף
שנפגש שברוך כלל הוא נעלם
ונסתר בצפונות הלב להיות
'שובה ישראל' דיקא שתהיה
תשובה והתגלות בבחינת 'ישראל',
אותיות 'לי ראש', היא הדרגה הנעלית
של הנשמה, והוא ענין
התקשרות והתחברות בחינת
סתיים החלק הסתום והנעלם
שנפגש שברוך כלל אינו מתגלה
מפני מעלתו בבחינת סתיים החלק
הסתום והנעלם דקודש-א-ברוך-
הוא כפיכול, דהינו בבחינת
סובב כל עלמין שברוך כלל אינו
יורד ומתגלה אלא נשאר נעלם כי הוא למעלה מגילוי.
וממשיך לבאר, ש'אב הרחמן' הוא המרחם על האדם
במה שהשכל מחיב לרחם עליו כו', וכמבואר ב'לקוטי תורה'
שם, כמו למשל אדם יש לו מדת רחמנות זו שמרחם על חבירו כשמפייסו
אחר שציערו פעם ושתיים שהשכל מחייבו למחול לו ולא יותר", וזו
גם-כן בחינת 'אב הרחמן' אצל ה' יתברך כפיכול, אצל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה, עַל-פִּי הַמִּבְאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר¹¹ בַּמַּאמְרִי
2 אַדְמוֹר הֶזְקֵן בִּלְקוּטֵי תוֹרָה, בְּפִירוּשׁ הַמַּאמְרִי שֶׁאֵנוּ אוֹמְרִים וּמְבַקְשִׁים
3 מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַתְּפִילָּה "בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים רַחֵם עָלֵינוּ"¹²,
4 "בְּרַחֲמֶיךָ" דִּיקָא מְדִיקִים וְאוֹמְרִים "בְּרַחֲמֶיךָ", הֵינּוּ הַרְחֵמִים שֶׁלְךָ,
5 פְּלוּמֵר, שְׁאַתָּה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
6 יוֹדֵעַ אֶת הַרְחֻמְנוּת בְּמָה
7 גְּדוּלָּה בְּלִי שִׁיעוּר, וְאֵין
8 בִּיכוּלָת הַשְׁגָּת נִשְׁמוּתֵינוּ שֶׁעַם
9 כָּל מַעֲלָתָה הִיא מוֹגְבֶּלֶת לְשַׁעַר
10 לְתַאֲרָה לְעַצְמָנוּ אֶת מִידַת גְּדוּלָּת עוֹצָם
11 הַרְחֻמְנוּת שִׁישׁ לְרַחֵם עַל הַנִּשְׁמָה
12 שֶׁחֲטָאָה אֶפִּילוֹ 'עֲבִירָה קְלָה' עַל
13 הִירִידָה הַגְּדוּלָּה הַזֹּאת מְאוּרֶ-
14 אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, וְהִסִּיכָה
15 לָכֵן שֶׁאֵין לָנוּ אֶת הַיְכוּלָת לְהַשִּׁיג אֶת
16 גְּדוּלָּת הַרְחֻמְנוּת הִיא מְאֻחָר
17 שֶׁנִּשְׁמוּתֵינוּ הֵן בְּבַחֲנֵינָה גְּבוּל
18 וְלָכֵן יֵשׁ גְּבוּל לְמִידַת הַהִשְׁגָּה שֶׁל
19 הַנִּשְׁמוֹת וְנִבְרָא יֵשׁ מֵאֵין כִּיּוֹן
20 שֶׁהַנִּשְׁמָה עִם הַיּוֹתֵה חֵלֶק אֱלוֹקָה
21 מִמֶּעַל, בְּכָל זֹאת הִיא 'נִבְרָא' וְנִחְשַׁבְתָּ
22 'יֵשׁ' רִמְצִיאוֹת, וְלָכֵן אֵין לָהֶן
23 לְנִשְׁמוֹת הַרְגֵּשָׁה זֶה לְהַבִּין וְלַהֲרִיגִישׁ
24 עַל גְּדוּלָּת וְעוֹצֵם הִירִידָה הַזֹּאת
25 שְׁמֵאֹר-אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא.
26 וְאַדְרָבָּה¹³, מִזֶּה שֶׁאֵין אָנוּ
27 מְרַגִּישִׁים אֶת גְּדוּלָּת הַרְחֻמְנוּת
28 'כֹּחַ' בְּגִלְל הַסִּיכּוֹת הָאֵמוּנוֹת (הַהִבְנָה
29 הַמוֹגְבֶּלֶת וְהַעוֹבְדָה שֶׁהַנִּשְׁמָה הִיא
30 'נִבְרָא'), יַעֲזוּרָה הָאֵדָם רַחֲמִים
31 יוֹתֵר גְּדוּלָּתִים עַל נִשְׁמוֹת, דִּקְיֹן
32 שֶׁאֵינוּ מְרַגִּישִׁים אֶת הַרְחֻמְנוּת
33 עַל עַצְמוֹ, הִרִי זֶה עַצְמוֹ הוֹכַחָה
34 עַל גְּדוּלָּת הִירִידָה וְעַד כִּמָּה הַרְחֻמְנוּת
35 עָלֶיךָ גְּדוּלָּה בִּיּוֹתֵר.
36 וַיֵּשׁ לוֹמֵר, שְׁזֵהוּ גַם הַפִּירוּשׁ
37 בְּמָה שֶׁתּוֹכַח "כִּי אָבִי וְאִמִּי
38 עֲזָבוּנִי וְהִנֵּי יֹאסֵפְנִי"¹⁴ וְהוֹבֵא
39 לְעֵיל מִלְּקוּטֵי תוֹרָה שֶׁם מְבֹאֵר
40 הַפִּסְקָה שֶׁהַכּוֹנֵה לְמַצֵּב בּוֹ לֹא דִי
41 בְּמִידַת הַרְחֻמְנוּת שֶׁל 'אָב הַרְחֵמֵן' שֶׁהִיא רַחֲמִים מוֹגְבִּלִים, וְזוֹקִים לֵאמֹר
- 42 הַרְחֵמִים שֶׁהֵם רַחֲמִים נִעְלִים יוֹתֵר וְעַל כֵּךְ יֵשׁ לְהוֹסִיף. דִּהְנֶה, "אָבִי
43 וְאִמִּי" קָאֵי עַל הַמוֹחִין חֲכָמָה-וּבִינָה הַחֲכָמָה נִקְרָאת 'אָב' כִּי הִיא
44 הַשֵּׁלֶב הָרָאשׁוֹן שֶׁל הַתַּפְתָּחוֹת הָרַעִיּוֹן הַשְׁכֵּלִי, בְּאוֹפֵן שֶׁל נִקְרָה בְּלִבָּהּ כִּמוֹ
45 שֶׁהַהוּלָה מֵהָאָב הִיא בְּהַשְׁפָּעָה שֶׁהִיא כִּמוֹ נִקְרָה לֵאלֹא פְּרִטִים, וְהַבִּינָה נִקְרָאת
46 'אָם' כִּי הִיא הַסְתַּעְפּוֹת הַנִּקְרָה
47 לְפְרִטִים וְצִיּוֹר שֶׁלֵּם כְּעִנְיָנָה שֶׁל הָאָם
48 בַּהוּלָה, וְהַבִּינָה נִקְרָאת 'אָם הַבְּנִים' כִּי
49 לְאַחֵר שֶׁהָרַעִיּוֹן הַשְׁכֵּלִי יוֹרֵד וּמִסְתַּעֵף
50 לְפְרִטִים יְכוּלָה לְהִיּוֹת הַהוּלָה שֶׁל
51 מִידוֹת מֵהַשְׁכֵּל, שְׁהוּא עֲנִין הַמוֹחִין
52 בְּכָלֵל עֲנִין הַהִבְנָה וְהַשְׁגָּה,
53 וּפִירוּשׁ "אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי"
54 הוּא שֶׁגַם פֶּאֶשֶׁר הָאָדָם מֵתְּבוֹנֵן
55 בְּשִׁכְלוֹ וּמִגִּיעַ לְהַבְנָה וְהַשְׁגָּה עַל
56 גְּדוּלָּת הַרְחֻמְנוּת עַל נִשְׁמוֹת
57 כִּמְבֹאֵר לְעֵיל כֹּחַ אֵין זֶה פּוֹעֵל
58 עַל הַרְגֵּשׁ הַלֵּב שֶׁל הָאָדָם
59 הַמִּתְּבוֹנֵן שֶׁיִּרְגֵּשׁ וְיִחוּשׁ בְּלִבּוֹ אֶת
60 גְּדוּלָּת הַרְחֻמְנוּת, וּמִצַּד זֶה
61 שֶׁאֵינוּ מְרַגִּישִׁים אֶת הַרְחֻמְנוּת
62 עַל עַצְמוֹ, שֶׁאֵין הַרְחֻמְנוּת
63 עָלֶיךָ גְּדוּלָּה בִּיּוֹתֵר כִּמְבֹאֵר לְעֵיל
64 שֶׁעַצֵּם הַעוֹבְדָה שֶׁאֵין לוֹ אֶת הַהִכָּרָה
65 הָרְאוּיָה בְּרַחֲמֵינוּ, הִיא הוֹכַחָה עַד
66 כִּמָּה הַרְחֻמְנוּת עָלֶיךָ גְּדוּלָּה בִּיּוֹתֵר,
67 לָכֵן הִנֵּה "הִנֵּי יֹאסֵפְנִי",
68 שְׁזֵהוּ עֲנִין הַתַּעֲזוּרָה רַחֲמִים
69 שֶׁמִּלְמַעְלָה כֹּחַ.
70 וַיֵּשׁ לְקַשֵּׁר כָּל זֶה עִם
71 הַמִּבְאֵר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה, רִישׁ
72 פֶּרֶשְׁתָּנוֹ¹⁵ פֶּרֶשׁת עֵקֶב דְּבוּרֶ-
73 הַמִּתְחִיל בַּמַּאמֵר הַפּוֹתַח בַּפִּסְקָה
74 "וַיֹּאכִילֶךָ אֶת הַמֶּן" [שְׁנִמְצָא
75 גַם בְּכָמָה בִּיכְלָאף כִּרְכִּים וְכַהֵם
76 כְּתָבִידִי שֶׁל מַאמְרֵי חֲסִידוֹת, וְשֵׁם
77 צִיּוֹן שְׁהוּא מַאמֵר זֶה בִּלְקוּטֵי
78 תוֹרָה מִשְׁבֶּת מְבָרְכִים אֱלֹל
79 שְׁנַת תַּקְנִי¹⁶, שֶׁאֵד נִאמַר עַל יְדֵי
80 אַדְמוֹר הֶזְקֵן, וְאֵם כֹּחַ הִרִי זֶה
81 מִהֲדִירוּשִׁים שֶׁלְפָנֶי
82 פֶּטְרִבּוֹרֵג¹⁷ לְפָנֶי הַגְּאוּלָּה שֶׁל אַדְמוֹר הֶזְקֵן מִמַּאסְרוֹ בְּעִיר פֶּטְרִבּוֹרֵג שֶׁהִיא

(11) לקו"ת דרושי שבת שובה סה, א. ובכ"מ. (12) נוסח ברכת "ויצור". (13) ראה לקו"ת פ' ראה לב, ג. (14) ראה גם לקו"ת שם. (15) יג, ג. (16) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תקל. וראה ברשימת המאמרים שבסו"ס מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים ע' תרטז ובהערה 64. (17) ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 26. אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ג' ע' שמ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בשנת תקנ"ט. ובאחד הביטולאך כרכי כתבי היד איתא מובא שהוא
- 2 מאמר זה על הפסוק "ויאכילך את המן" משנת תקנ"ט, ואם כן הוא
- 3 לאחרי המאמר והגאולה שהיו בעיר פטרבורג¹⁷ בחורף תקנ"ט ובשיתות
- 4 של רבותינו אדמו"רי חב"ד מדובר על ההבדלים בסגנון מאמרי החסידות של
- 5 אדמו"ר הזקן לפני פטרבורג' שאז היו
- 6 בקיצור יותר ואחרי פטרבורג' שאז היו
- 7 בהרחבת הביאור], בבאור מה
- 8 שכתוב¹⁸ בפרשת השבוע, פרשת
- 9 עקב, ויאכילך הקדוש-ברוך-הוא
- 10 במדבר את המן אשר לא ידעת
- 11 ולא ידעון אבותיך למען
- 12 הודיעך וגו' "כי לא על הלחם
- 13 לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי
- 14 ה' יחיה האדם" (דלכאורה אינו
- 15 מובן, מהו אומרו מה מלמדנו
- 16 הכתוב באמרו "אשר לא ידעון
- 17 אבותיך"¹⁹), ומבאר, שהמן
- 18 הוא בחינת טל, כמו
- 19 שכתוב²⁰ בפרשת המן בפרשת
- 20 בשלח ותעל שכבת הטל, והוא
- 21 התוכן הרוחני של טל שעתידי
- 22 הקדוש-ברוך-הוא להחיות בו את
- 23 המתים בביאת המשיח, והוא
- 24 בחינת רחמים רבים,
- 25 כמאמר²¹ שאנו אומרים בתפילה
- 26 "מחיה מתים רחמים
- 27 רבים", הרי שיש קשר ישיר בין
- 28 תחיית המתים, שתהיה על ידי טל,
- 29 לרחמים רבים.
- 30 ד) וממשיך שם במאמר על
- 31 הפסוק "ויאכילך את המן", ולהבין
- 32 מהו בחינת רחמים רבים
- 33 למעלה על-פי חסידות, הנה
- 34 כתיב²² בנבואת ירמיהו וזרעתי
- 35 את בית ישראל גו' זרע אדם
- 36 וזרע בהמה, פירוש: שיש שני מיני נשמות, בחינת אדם
- 37 ובחינת בהמה (וכמבואר בתורה אור' לאדמו"ר הזקן: "הא' הם הנשמות
- 38 הגבוהות מאד במעלה ומדרגה והם הנקראות זרע אדם שהם הנשמות שנמשכו
- 39 מבחינת אדם העליון... והיינו כמו שמעלת האדם שיש לו דעת, כך אלו
- 40 הנשמות יש להם דעת גדול באלוקות, ופירוש דעת, אין רצונו לומר הידיעה
- 41 לבד אלא בחינת הרגשה ממש... והב' הוא בחינת זרע בהמה... שהם הנשמות
- 42 שאין להם דעת כל כך באלוקות. ואין רצונו לומר שאין להם שכל והשגה

- באלוקות אלא אף גם שיש להם שכל והשגה משמישים ומשכילים גדולת
- הבורא יתברך מפי ספרים ומפי סופרים השגה והבנה גדולה אין שהקדוש
- ברוך-הוא מחייה ומהווה הכול ושלגדולתו אין חקר כו'. אך שאין זה בבחינת
- דעת והרגשה בנפשו לכן נקרא בהמה שהבהמה יש לה ראייה ושמיעה כו' רק
- שאינן לה דעת, כך הוא בחינת נשמות
- אלו שאין בהם בחינת הדעת באלוקות
- שהדעת היא בחינת הרגשה
- כשהשכלה נקשרת ונקבעה
- בנפשו..."). ומבאר, שבחינת
- בהמה קאי הכוונה על בחינת
- א'הבת עולם' אהבה לאלוקות
- בדרגה נמוכה יחסית שקשורה עם
- העולם שמקבלים מבחינת
- "פני שור" שבמרכבה העליונה
- שמהשמאל ככתוב במראה
- המרכבה העליונה בנבואת יחזקאל
- "דמות ארבע חיות... לפני שור
- מהשמאל לארבעתן", שהוא צד
- שמאל בחינת גבורה כנאמר
- בתיקוני זוהר (פ'תח אליהו) "חסד
- דרועא ימינא, גבורא דרועא שמאלא"
- (חסד זרוע ימין, גבורה זרוע שמאל)
- ופעולתו של צד שמאל, צד הגבורה
- היא שהוא המעלים ומסתיר
- חיות אלקות שבתוך
- העולמות שלא תהיה נראית בגלוי,
- ולכן נקראת אהבת ה' במדריגה זו
- 'אהבת עולם', בשם 'בהמה',
- לשון נוקבא, שמקבלת
- מ"פני שור" הנ"ל וכמבואר
- בחסידות שהזכר מסמל את המשפיע,
- והנקבה מסמלת את המקבל.
- ובחינת אדם הדרגה של הנשמות
- הנקראות "זרע אדם" הוא כמו
- שכתוב²³ בנבואת יחזקאל האמורה
- על המרכבה העליונה ועל דמות גו' כמראה אדם גו', דהיינו
- 'מארי דאורייתא' בעלי תורה שהם בדרגה נעלית יותר, והוא
- על-דרך-משל כמו האדם שיש בו רמ"ח אברים ושס"ה
- גידים, כך התורה היא רמ"ח מצות-עשה ושס"ה
- לא-תעשה כו' ולכן בעלי התורה נקראים 'אדם'.
- וממשיך, שיש עוד בחינת בהמה מלבד בחינת 'בהמה' האמורה
- לעיל שהיא בדרגה יותר נמוכה בבחינת 'אדם', יש בחינה נוספת ב'בהמה'

(18) פרשתנו ח, ג. (19) ראה לקמן ס"ה. (20) בשלח טז, יד. (21) בתפילת העמידה. (22) ירמ' לא, כו. וראה תו"א משפטים
עד, ד ואילך. (23) יחזקאל א, כו.

והיה עקב תשמעון וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ומוסיף אדמו"ר הזקן, לְבָאֵר, שְׁאֵפִילוֹ עַל בְּחִינַת גֶּן-עֶדֶן
הָעֵלְיוֹן וְתַחְתּוֹן שֶׁהֵם עֲנִינִים רוּחָנִיִּים נְעִילִים מֵאֵד נּוֹפֵל בּוֹ רַחֲמָנוּת
הַנֶּ"ל²⁵ הַנוֹבַעַת מִכֶּךָ שֶׁלִּגְבִי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֶצְמוֹ, גַּם נִבְרָאִים נְעִילִים
וְעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים אִינֶם חֲשׂוּבִים כֻּלָּל, כִּי עֲנִין גֶּן-עֶדֶן הוּא שְׂצִדִּיקִים
יּוֹשְׁבִים וְנִהְנִים מִזִּיּוֹ הַשְּׂכִינָה
כּו'²⁶, וְאֵין זֶה אֶלָּא זִיּוֹ
וְהָאֶרֶץ מוֹעֵטָה וּמִצּוּמִצְמַת
הַמִּתְפַּשֵּׁטָה וּמֵאִירָה מִמָּוֶנָה
יִתְבַּרֵּךְ, אֲבָל בּוֹ בְּעֶצְמוֹ
וּבִכְבוֹדוֹ לֹא שִׁיף זֶה כָּלָל כִּי
אֵת עֲצֻמּוֹת הָאֱלֻלוֹת אִי אִפְשָׁר
ל'תַּפּוֹס' וְלֹאשִׁי, וְגַם בְּגֶן-עֶדֶן, וְאִפִּילוֹ
בְּגֶן-עֶדֶן הָעֵלְיוֹן, אֵין הִבְנָה וְהִשְׁגָּה
בְּעֲצֻמּוֹת הָאֱלֻלוֹת, וְאֵם אֵין 'תַּפִּיסָה'
וְהִשְׁגָּה, לֹא יִכּוּלָה לְהִיּוֹת הֵנָּה, כִּי
הַכֹּל בְּטָלִים בְּמִצִּיאוֹת נִגְדּוֹ
יִתְבַּרֵּךְ, וְנִכְלָלִים בִּיחּוּדוֹ
וְאַחֲדוּתוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אַחַד
יִחִיד וְהוּא הַמִּצִּיאוֹת אַחַת וְהִיחִידָה
וְכָל הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים כְּלוּלִים בּוֹ,
וְאֵין שָׁם דְּבָר בְּפִגְמֵי-עֲצָמוֹ לִגְבִי
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲצָמוֹ שְׂיִפּוּל
עָלָיו שֶׁאִפְשָׁר לִיחֹס לוֹ שָׁם דְּבָר
וּמֵהוּת בְּפִגְמֵי-עֲצָמוֹ כִּמּוֹ גֶּן-
עֶדֶן כּו'. וְיִתְרָה מִזֶּה,
שְׁאֵפִילוֹ בְּחִינַת 'עֶדֶן'
שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת 'גֶּן' שֶׁהִיא
'בִּינָה', עֲנִין הַהִבְנָה וְהַהֲשָׁגָה, שֶׁהִיא
בְּחִינַת 'עֶדֶן' בְּחִינַת חֻכְמָה,
נֶאֱמָר עָלָיו²⁷ "כּוֹלֵם בְּחֻכְמָה
עֲשִׂיתָ", לִפִּי פִשּׁוּטוֹ הַכְּתוּב אוֹמֵר
שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲשָׂה אֵת הַבְּרִיאָה
בְּחֻכְמָה, וְעַל פִּי חֲסִידוֹת הַכּוֹנוּה
שְׁנֵיחָשֵׁב אִפִּילוֹ הַחֻכְמָה הַנְּעִלִית,
בְּחִינַת 'עֶדֶן', בְּחִינַת עֲשִׂיָּה
בְּשִׁמּוּת לִגְבִי הַקֶּבֶ"ה, וְכִשֶּׁם
שֶׁלִּגְבִי הַגִּשְׁמִיּוֹת הִיא בּוֹדָאִי דְּבָר
נִחוּת וּשְׁפָל, כִּךְ גַּם הַחֻכְמָה אִינָה
חֲשׂוּבָה כֻּלָּל לִפְנֵי, וְהִרְחַמְנוּת עַל
זֶה עַל כָּל הַנִּבְרָאִים, עֲלִיּוֹנִים
וְתַחְתּוֹנִים, גְּדוּלָּה מֵאֵד אֵיךְ
שֶׁיִּרְדּוּ כָּל-כֶּף בְּבְחִינַת מִטָּה לְהִיּוֹת
כֻּלָּל, לְהִיּוֹת נִחָשֵׁב כְּלֹא מִמֶּשׁ קָמִיָּה פִּנָּ"ל. וּמִזֶּה מֵתוֹךְ הִבְנָה

שֶׁהִיא לְמַעְלָה נְעִלִית יוֹתֵר מִבְּחִינַת אֶדֶם, וְהִיא הַנִּקְרָאת בַּשֵּׁם
'בְּהֵמָה רַבָּה', שֶׁהִיא בְּחִינַת אֶהְיָה רַבָּה, מְדִרְיָה גְבוּהָה בְּאֶהְיָה
לְאֱלֻלוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִן הַדַּעַת הַמוֹשָׁג וּמִלּוּבֶשׁ תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת
שֶׁהִיא דַּעַת מוֹגְבֵּלָה, וְהַתְּבוּנוֹת בְּאֱלֻלוֹת בְּדִרְגָּה זוֹ מִבִּיאָה ל'אֶהְיָה עוֹלָם'
וְאִילוֹ כֵּאֵן מְדוּבָר עַל דִּרְגָּה גְבוּהָה יוֹתֵר
מִזּוֹ הַמְּלּוּבֶשֶׁת בְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת,
שֶׁהִיא הַדִּרְגָּה הַגְּבוּהָה בְּאֶהְיָה ה',
'אֶהְיָה רַבָּה' מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל
עֲלָמִין שֶׁלֹּמֶעֱלָה מֵהַתְּלַבְּשׁוֹת
בְּעוֹלָמוֹת, דְּכּוֹלָא קָמִיָּה כְּלֹא
חֲשִׁיב מִמֶּשׁ שֶׁהִכָּל (כָּל הָעוֹלָמוֹת)
וְכָל הַנִּבְרָאִים) לִפְנֵי כָלָא חֲשׂוּבִים,
כֵּאֵילוֹ אִינֶם קִיּוּמִים. וּמִמֶּשֶׁיךְ
לְבָאֵר, שְׁמִשְׁם מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל
עֲלָמִין', הַשּׁוֹרֵשׁ וְהַמְקוֹר ל'אֶהְיָה רַבָּה'
וְהַנִּשְׁמוּת שֶׁבְּבְחִינַת 'בְּהֵמָה רַבָּה'
נִמְשָׁךְ בְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים,
דְּהִינּוּ, כִּמּוֹ לְמִשְׁל מֶלֶךְ
בְּשִׁרְ-וָדֶם שְׁמִפְנֵי גְבוּהוֹתוֹ
וְהַתְּנַשְׂאוֹתוֹ עַל כָּל הַשְּׂרִים
וְהַעֲמִים, יֵשׁ בּוֹ מִדַּת רַחֲמָנוּת
יוֹתֵר, שְׁמִרְחֵם עַל כּוֹלֵם,
מִפְּנֵי שְׁכּוֹלֵם לֹא רַק הָאֲנָשִׁים
הַשְּׁפִלִים אֲלָא גַּם הַשְּׂרִים הֵם
שְׁפִלִים וְגִירוּעִים מִמָּוֶנָה, לְכֵן
הִרְחַמְנוּת גְּדוּלָּה מֵאֵד בְּעִינֵי
עַל גּוֹדֵל וְעוֹצֵם שְׁפִלוֹתָם וְהוּא
מֵרַחֵם עַל כּוֹלֵם מִמֶּשׁ, וְכֵכָה מִמֶּשׁ
בְּכִיכּוֹל פְּאוּר-אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-
הוּא, שֶׁהַכֹּל כָּל הַנִּבְרָאִים כּוֹלֵם, הֵן
הַנְּעִלִים וְהֵן הַשְּׁפִלִים, בְּטָלִים
בְּמִצִּיאוֹת נִגְדּוֹ כִּלְפֵי יִתְבַּרֵּךְ
וְאֵין לָהֶם שׁוֹם חֲשִׁיבוּת, וְכּוֹלָא
מִמֶּשׁ כְּלֹא חֲשִׁיבָא קָמִיָּה,
וְהַכֹּל מִמֶּשׁ כָּלָא חֲשׂוֹב לִפְנֵי, הֵינּוּ
שֶׁאֵין לָהֶם כָּל חֲשִׁיבוּת וְכֵאֵילוֹ אִינֶם
קִיּוּמִים וְאִפִּילוֹ עוֹלָמוֹת
עֲלִיּוֹנִים גַּם הֵם לֹא נִחְשָׁבִים לִפְנֵי
כֻּלָּל, בְּדִקְדּוּבִי²⁴ הֵן שְׂמִים לֹא
זָכוּ אִינֶם מוֹזַכִּים מִסְּפִיק בְּעִינֵי,
וְלִכֵּן הִרְחַמְנוּת גְּדוּלָּה מֵאֵד
עַל כָּל הָעוֹלָמוֹת וְכָל הַנִּבְרָאִים, אֵיךְ שֶׁהֵם שְׁפִלִים וְגִירוּעִים
בְּתַכְלִית הַשְּׁפִלוֹת נִגְדּוֹ לִגְבִי יִתְבַּרֵּךְ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והכרה בגדול היידיה של כל הנבראים יתבונן המשפיל לעורר
 - 2 רחמים רבים על נפשו וכו'.
 - 3 ועל-פי-זה המבואר לעיל אודות הרחמנות על כללות הנבראים בגלל
 - 4 שפלותם והעדר החשיבות שלהם לגבי הקדוש-ברוך-הוא בעצמו נוסף
 - 5 באור בכללות הענין
 - 6 דהתעוררות רחמים רבים
 - 7 מלמעלה על הנבראים, שאין זה
 - 8 רק במעמד ומצב של חטא
 - 9 ועון או חסרון בעבודה
 - 10 הרוחנית שהאדם עובר את ה' כו',
 - 11 אלא גם כאשר העבודה היא
 - 12 בשלמות, הן העבודה שמצד
 - 13 בחינת 'בהמה' שאין בה הבנה
 - 14 והשגה, והן העבודה שמצד
 - 15 בחינת 'אדם' שיש בה הבנה
 - 16 והשגה, הנה גם אז כשכל פרטי
 - 17 העבודה הם בשלמות ישנו הענין
 - 18 דהתעוררות רחמים רבים,
 - 19 במקל-שפן קל-יחומר מזה
 - 20 שענין הרחמנות מלמעלה על
 - 21 העולמות והנבראים נופל מתיחס
 - 22 אפילו על בחינת גן-עדן,
 - 23 שענינו הוא שכן שהנשמה
 - 24 מקבלת על קיום מצות בהיותה בגוף
 - 25 גשמי בעולם הזה, שזהו התענוג
 - 26 האמתי של הנשמות למעלה
 - 27 שיושבין ונהנין מזיו השכינה
 - 28 ואפילו על בחינה זו יש לעורר רחמים
 - 29 רבים, ולא עוד אלא יתירה מזו
 - 30 שאפילו בחינת 'עדן'
 - 31 שלמעלה מ'גן' (כמו
 - 32 שכתוב²⁸ ונהר יוצא מעדן
 - 33 להשקות את הגן ומוזה ש'עדן'
 - 34 משקה את הגן ומשפיע לו, מובן
 - 35 ש'עדן' הוא דרגה יותר נעלית מ'גן'),
 - 36 שעל זה אמרו רבותינו ז"ל²⁹
 - 37 כל הנביאים כולן שאמרו
 - 38 ייעודים גדולים ונפלאים על לעתיד-
 - 39 לבוא לא נתנבאו אלא לימות
 - 40 המשיח, אבל לעולם-הבא
 - 41 שבו מאירה בחינת 'עדן' עין³⁰ לא
 - 42 ראמה אלקים זולתה והמעלות
 - 43 וגילוי האור האלוני שבא מבחינת
- 44 'עדן', הנביאים לא גילו והדבר ידוע רק לקדוש ברוך הוא בעצמו, הנה גם
- 45 אפילו על זה נופל בחינת הרחמנות כו' ואם כן כל-שכן וקל-יחומר
- 46 שרחמנות על האדם, ואפילו אם מצבו בעבודת ה' הוא מושלם.
- 47 וממשיך אדמו"ר הזקן במאמר הנזכר לבאר, שעל-ידי
- 48 התבוננות הנ"ל לעורר
- 49 רחמים רבים על נפשו כו',
- 50 הנה בזה תחיה נפשו בחיות
- 51 מחודשת ובכוחות מחודשים בתחית
- 52 המתים ממש, שענין תחית
- 53 המתים יהיה על-ידי טל,
- 54 כמו שכתוב³¹ בנבואת ישעיהו כי
- 55 טל אורות טלף הטל של הקדוש-
- 56 ברוך-הוא הוא אור ומשפיע חיות,
- 57 והוא כדברי הוזהר טלא דנטיף
- 58 מפומא דעתיקא כו'³² טל
- 59 הנוטף מפי 'עתיק' (בחינת 'עתיק יומין')
- 60 שהיא בחינה ב'כתר עליון' שלמעלה
- 61 מעשר הספירות). וזהו התוכן הפנימי
- 62 של הטל הוא גם ענין התוכן
- 63 הפנימי של הפן, כמו שכתוב³³
- 64 על הפן בפרשת בהעלותך ועינו
- 65 כעין הדולח, דהינו בחינת
- 66 טלא דבדולחא דנטיף
- 67 מעתיקא³⁴ טל של בדולח הנוטף
- 68 מ'עתיק', ומוזה מובן שהמן והטל הם
- 69 בעלי תוכן זהה.
- 70 ועל-פי-זה מבאר מה שכתוב
- 71 בפן "אשר לא ידעון
- 72 אבותיך", שהאבות אברהם
- 73 יצחק ויעקב לא היתה להם
- 74 ידיעה בו, כי הפן הוא בחינת
- 75 הטל, בחינת רחמים רבים,
- 76 שעל זה נאמר³⁵ רחמיה
- 77 רבים הו' גו', ונמצא שמידת
- 78 הרחמים נובעת משם הוי' והרי
- 79 כתיב³⁶ בנבואת ישעיהו כי
- 80 אברהם לא ידענו וישאל לא
- 81 יפירונו, אמה הו' אבינו ועל-פי
- 82 חסידות פירוש הכתוב הוא ששם הוי'
- 83 לא התגלה אל האבות, וכתיב³⁷
- 84 בדברי הקדוש-ברוך-הוא למשה רבינו
- 85 בפרשת וארא ושמי הו' לא
- 86 נודעתי להם לאבות, פירוש:

(28) בראשית ב, י. (29) ברכות לד, ב. (30) ישעי' סד, ג. (31) שם כו, יט. (32) זהר ח"ב סא, ב. ח"ג קכח, ב. ועוד. (33) בהעלותך יא, ז. (34) ראה זח"ג מט, א. וראה תו"א ויקהל פט, א. (35) תהלים קיט, קנו. (36) ישעי' סג, טז. (37) וארא ו, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁלֹא הִיְתָה לָהֶם לֵאבוֹת יִדְעָה וְהִתְחַבְּרוּת בְּשֵׁם הָיָה אָבִינוּ
2 שֶׁהוּא בְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים הַנִּלְוֶה וְרַק מֵאוֹחַר יוֹתֵר זָכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
3 לַהֲתַגְלוֹת זֶה.
4 וְעַל זֶה מְסִים בְּפָסוּק "לְמַעַן הוֹדִיעָךְ", פִּירוּשׁ: עַל־יְדֵי
5 הַמֶּן יִדְעֶה לָךְ לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי
6 יִשְׂרָאֵל אוֹכְלֵי הַמֶּן זֶה שֶׁהוּא
7 בְּחִינַת טַל, "אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ
8 אֲבוֹתֶיךָ" הֵינּוּ שֵׁם הָיָה, הַמְקוֹר
9 לְרַחֲמִים רַבִּים, כִּנּוּי לֵ. **וּמִסִּים בְּמֶאֱמָר, וְאֶף־עַל־**
10 **פִּי־כֵן** לְמִירוֹת שִׁירֵידָת הַמֶּן הֵייתָה
11 הַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת טַל, בְּחִינַת רַחֲמִים
12 רַבִּים, מִכֹּל־מְקוֹם **"וַיֹּאכִילֶךָ"**,
13 **שֶׁנִּתְגַּשֵּׁם** הַמֶּן בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה עַד
14 **"שֶׁדָּכוּ בַּמְדוּכָה"** ³⁸ וְהַתַּעֲסָקוֹ
15 אִיתוֹ כְּפִי שֶׁמִּתְעַסְקִים בְּאוֹכֵל גִּשְׁמִי
16 מְגוּשִׁם.
17 **וַיֹּשֶׁ לְבָאֵר הַדִּיּוּק בְּדָבָרֵי רַבְּנוֹ**
18 **הַזָּקֵן** שְׂכָדִי לְהַדְגִּישׁ שֶׁהֵמֶן יִרְדֹּ
19 וְנִתְגַּשֵּׁם, אוֹמֵר **"עַד שֶׁדָּכוּ**
20 **בַּמְדוּכָה"**, דְּלִכְאֹרָה, לְמֵאִי
21 **נִפְקָא־מִינָּה כָּאֵן** לְהַבִּיא פֶּרֶט זֶה
22 אֲדוּרֹת הַמֶּן, וְהֵלֵא גַם בְּלֹא־הֶכִי
23 יוֹדְעִים שֶׁהֵמֶן נִתְגַּשֵּׁם, מִמָּה
24 שֶׁתּוֹבֵב בְּפָסוּק זֶה גּוֹפֵא
25 **"וַיֹּאכִילֶךָ אֶת הַמֶּן"**, הֵינּוּ,
26 שֶׁהֵמֶן הִיָּה לָהֶם לְמֵאֲכָל
27 וּמִזֶּזֶן שֶׁנִּתְגַּשֵּׁם דָּם וּבִשָּׁר
28 **בְּכֶשֶׁרֶם** הַגִּשְׁמִי, כְּמוֹ מִזֶּן גִּשְׁמִי מִן
29 הָאָרֶץ וּמִזֶּה מוֹכֵן שֶׁנִּתְגַּשֵּׁם כֹּי,
30 גַם לֵאמֹר הַתּוֹסֶפֶת עַד שֶׁדָּכוּ בַּמְדוּכָה?
31 אֶף הַעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה אֵיתָא
32 מוֹבָא בְּגִמְרָא ³⁹ שֶׁבִירִידָת הַמֶּן
33 הָיָה חֲלוּקֵי דְרָגוֹת בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
34 עֲצָמִם לְפִי עֶרֶךְ מִדְּרָגָתָם שֶׁל
35 יִשְׂרָאֵל, דְּכֵתִיב ⁴⁰ וּבִרְדָּת הַטַּל
36 עַל הַמַּחְנֶה לִלְלָה, יִרְדֹּ הַמֶּן
37 עָלָיו (אֲלֵמָא מִכָּאן רּוֹאִים, כְּתוּב
38 הַמַּחְנֶה יִרְדֹּ הַמֶּן), וְכֵתִיב ⁴¹
39 בְּפָסוּק אַחֵר וַיֵּצֵא הָעָם וְלָקְטוּ
40 (וַיֵּצֵא מִחוּץ לְמַחְנֶה, מִשְׁמַע
41 וְלָקְטוּ (וְהִבִּטּוּ 'שְׁטו' מִשְׁמַע,
42 לְמִקְוֶה רַחוּק עוֹד יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר
43

33

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לעיל נתוסף עוד יותר על-ידי לימוד ענינים אלו בתורת
החסידות, וכמו באמירת המאמר על-ידי רבנו הזקן,
שעל-ידיה פועל אדמו"ר הזקן (און האט באווארנט ווידא
רעשה בטוח) הן למעלה מצד האלוקות שמאירה ומשפיעה את האורות
הללו והן למטה מצד העולמות
והנבראים מקבלי האור והשפע,
שאכן יומשכו כל הענינים
הנ"ל בחדש אלול באותה שנה
בה נאמר המאמר, וגם באופן של
נתינת פח על כל השנים
שלאחר-יזה⁴⁴ שענינים והמשכות
אלו אכן ידרו מלמעלה למטה ויבואו
לידי ביטוי בחודש אלול בכל השנים
הבאות, מידי שנה בשנה.

1 (ז) וענין זה שיה גם לחדש אלול (פנ"ל (סעיף ג) שמאמר
2 זה אמרו רבנו הזקן בשבת מברכים חדש אלול), במבאר
3 ב'לקוטי תורה'⁴⁴ שהמשכת בחינת רחמים רבים הנ"ל
4 הוא על-ידי י"ג מדות (הרחמים), והינו, שלפי שהם י"ג
5 המידות רחמים רבים בלי
6 גבול, אי-אפשר להם אין להם
7 אפשרות ויכולת להתלבש תוף
8 העולמות ולפעול בתוך גדרים של
9 נבראים, עליונים ותחתונים, אם לא
10 על-ידי צמצומים דרך י"ג
11 מדות, שנותנים מדה ושעור
12 שיוכלו העולמות לקבל כו'
13 וכוח זה ניתן מ"ג המידות.
14 ומסים אדמו"ר הזקן, שלכן
15 אומרים סליחות וי"ג מדות
16 מראש-חדש אלול ואילך,
17 שאז הוא זמן התעוררות
18 בחינת רחמים רבים הנ"ל
19 שנמשכים על-ידי י"ג מדות
20 הרחמים שמתגלות ומאירות
21 בחדש אלול⁴⁵ שהוא עת רצון,
22 כמבאר בהרחבה בקבלה וחסידות.
23 ובכל זה המעלות והענינים
24 המיוחדים של חודש אלול האמורים

אומרים סליחות וי"ג מדות מראש-חדש אלול ואילך, שאז הוא זמן
התעוררות בחינת רחמים רבים הנ"ל שנמשכים על-ידי י"ג מדות הרחמים
שמתגלות ומאירות בחדש אלול⁴⁵.

ובכל זה נתוסף עוד יותר על-ידי לימוד ענינים אלו בתורת החסידות, וכמו
באמירת המאמר על-ידי רבנו הזקן, שעל-ידיה פועל (און האט
באווארנט) הן למעלה והן למטה, שאכן יומשכו כל הענינים הנ"ל בחדש
אלול, וגם באופן של נתינת פח על כל השנים שלאחר-יזה⁴⁶.

(44) פרשתנו שם, יד, א. (45) ראה גם לקו"ת פ' ראה לב, א ואילך. (46) חסר הסיום (המו"ל).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד ב

לאחריה לגלות שאינו חייב אלא כשנעשה הצער עם חבורה, וכן
עזאי סובר שכיה משמעותה עם חבורה, ובאה ה'חבורה'
האמורה לאחריה לגלות שחייב אף על הכויה לבדה.
רב פפא אינו מקבל ביאור זה בברייתא: מתיקף לה רב פפא,
אדרבה, איפכא מסתברא – מהסברא נראה לבאר מחלוקתם
להדין, רבי אומר 'כויה' נאמרה תחילה, סבר, ש'כויה' דאית בה
חבורה משמע, ולכן כתב רחמנא 'חבורה', לגלויי עלה ד'כויה' דלית
בה חבורה ואף על פי כן חייב, ואילו בן עזאי אומר 'חבורה' נאמרה
תחילה, סבר, ש'כויה' דלית בה חבורה משמע, ולכן כתב רחמנא
'חבורה', לגלויי עלה ד'כויה', דאית בה חבורה אין, אי לא לא – לומר
שאינו חייב על הכויה אלא אם כן יש עמה חבורה. ואמסקנא קיימי
– ולביאור זה מה שאמרו 'כויה' נאמרה תחילה' או 'חבורה' נאמרה
תחילה, היינו כפי איך שנפרש את הכויה לאחר שנאמרה חבורה,
שלרבי לאחר שנאמרה חבורה לגלות הכויה, 'כויה' נאמרה
תחילה אף בלא חבורה, ואילו לכן עזאי לאחר שנאמרה החבורה
לגלות על הכויה 'חבורה' נאמרה תחילה.
אי נמי – או אפשר לבאר ביאור אחר במחלוקתם, דבולי עלמא
'כויה' בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע, והכא
שנחלקו רבי וכן עזאי,

אמר רבא, משנתינו כדעת בן עזאי היא, וכמו דתניא, נאמר בפרשת
החובל בחבירו (שמות כא כה) 'כויה תחת כויה פצע תחת פצע
חבורה תחת חבורה', רבי אומר, 'כויה' נאמרה תחילה. בן עזאי
אומר, 'חבורה' נאמרה תחילה. ומבאר רבא, קמא קא מיפלגי –
במה נחלקו רבי וכן עזאי, רבי סבר, ש'כויה' האמורה בתחילת
הפסוק, דלית בה חבורה משמע – משמעותה שעשה בו כויה בלבד,
כלומר שציערו בלבד ולא גרם לו כל נזק, ומשמע שאף באופן זה
חייב לשלם על הצער, לכך כתב רחמנא לאחר מכן 'חבורה תחת
חבורה', לגלויי עלה ד'כויה' – לגלות על מה שנאמר בתחילה 'כויה'
תחת חבורה, דאית בה חבורה אין – שדווקא אם הכויה גרמה
לחבורה, חייב לשלם על הצער מלבד הנזק שממנת החבורה, אך
אי לא היתה חבורה, וכגון שכואו על ציפורנו, לא חייב לשלם על
הצער. וכן עזאי סבר, ש'כויה' האמורה בתחילת הפסוק, דאית בה
חבורה משמע – משמעותה שיש עמה חבורה, ומשמע שדווקא
באופן זה שעשה אף חבורה חייב לשלם על הצער, אך באופן
שכואו בשפור שלא עשה בו אלא צער בלבד אינו חייב, לכך
כתב רחמנא 'חבורה' לאחריה, לגלויי עלה ד'כויה' דלית בה חבורה,
ואף על פי כן חייב לשלם על הצער.
ולביאור זה מחלוקתם במשמעות 'כויה' לולא שנאמר 'חבורה',
שלרבי כויה משמעותה ללא חבורה, ובאה ה'חבורה' האמורה

בס"ד. שיחת יום ד' פרשת עקב, כ"ף מנחם-אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. ידועה השאלה בנוגע למה שכתוב בתחילת התפילה, בברכה ראשונה דשמונה-עשרה (לאחרי
- 2 "ברוך אתה ה'", שזוהי הקדמה כללית בכמה ברכות): "אלקיננו ואלקי אבותינו"¹ - שלכאורה היו צריכים
- 3 לומר בסדר הפוך, כי:
- 4 לכל לראש - מצד סדר הזמנים, שהרי תחילה היה הקדוש-ברוך-הוא "אלקי אבותינו", ואחר-כך גם
- 5 "אלקיננו".
- 6 וכן בנוגע לכל אחד - שכאשר מתחנך לידע להתפלל ולומר ברכות, הנה ההתחלה בזה היא מזה
- 7 ש"אביו מלמדו"², והיינו, שמצד ענין האמונה בתורה ומצוותיה של אביו, שזהו ענין "אלקי אבותינו",
- 8 מתחנך גם הוא בדרך זו כדי שידע לעשות את כל הענינים, ובתוכם גם ענין התפילה, והברכה, כולל
- 9 הברכה הראשונה דשמונה-עשרה שהתחלתה "אלקיננו ואלקי אבותינו".
- 10 זאת ועוד:
- 11 הפירוש הפשוט ד"אלקי אבותינו" - כולל גם אופן ידיעת האלקות אצל "אבותינו".
- 12 ובהקדמה - שלכאורה אינו מובן, למה נאמר לשון אלקות ב' פעמים, הרי אלקות הוא אחדות הפשוטה
- 13 (ולא שני ענינים חס-ושלום), ואם-כן, הוה-ליה-למימר "אלקה שלנו ושל אבותינו" (וכיוצא בזה). אך
- 14 הענין הוא - שישנו האופן כפי שאחדות הפשוטה מתקבלת אצל "אבותינו" ("אלקי אבותינו"), וישנו
- 15 האופן כפי שאחדות הפשוטה מתקבלת אצלנו, כל אחד מאתנו ("אלקיננו").
- 16 והרי מובן בפשטות, שההבנה וההשגה באלקות שיש לנו ("אלקיננו"), אין לה ערך לגבי ההבנה
- 17 וההשגה באלקות שהיתה אצל אברהם יצחק ויעקב ("אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"); והממוצע
- 18 ביניהם הוא - "אלקי אבותינו".
- 19 ונמצא, שהסדר "אלקיננו ואלקי אבותינו, אלקי אברהם .. יעקב" הוא - מלמטה למעלה.
- 20 ולכאורה, על-פי הכלל "כל המקודש מחבירו קודם"³, היה צריך להיות הסדר באופן דמלמעלה למטה.
- 21 אך הסיבה לכך שאומרים תחילה "אלקיננו" היא - מפני שצריך להתחיל בענין שנוגע לנו יותר⁴.
- 22 כלומר: כדי שהתפילה תהיה כדבעי, באופן שתחדור ("עס זאָל דערנעמען") את האדם המתפלל,
- 23 ובשני הקוין שבה, הן בענין סידור שבחו של מקום, והן בענין בקשת צרכיו⁴ (ובמילא גם במילוי
- 24 הצרכים) - הרי זה צריך להיות באופן שנוגע אלינו. ולכן ההתחלה היא - "אלקיננו".
- 25 וענין זה משתקף גם בהלכה בתורה:
- 26 אף-על-פי שכל המקודש יותר קודם - הרי ישנו גם דין שכל החביב יותר קודם⁵.
- 27 ומובן, שבענין החביבות נוגע מה נרגש אצלו (ולא מה נרגש אצל אחרים), היינו, שדבר זה צריך
- 28 להיות חביב אצל האדם שמקריב את הקרבן או המבכר, וכיוצא בזה.
- 29 ומטבע הדברים, הנה עניני האדם שנוגעים לצרכיו בחייו היום-יומיים הם החביבים אצלו.
- 30 וכדברי הגמרא⁶ "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו", והיינו, שאף שיועד שזהו רק קב
- 31 אחד לעומת תשעה קבין, מכל-מקום, כיון שזהו קב שלו, הרי הוא רוצה בזה. ומזה מסתעף הדין שחביב
- 32 קודם.

(4) ראה ברכות לב, סע"א. לד, א.

(5) ראה שם לט, א. מא, א.

(6) ב"מ לח, א.

(1) ראה גם תורת מנחם חל"ו ע' 232. וש"נ.

(2) ספרי פרשתנו (עקב) יא, יט. ועוד.

(3) זבחים פט, א (במשנה). וש"נ.

- ב. ובנוגע לענינו - יום העשרים בחודש מנחם-אב - ישנם ענינים שמתחילים מ"אבותינו", מאברהם יצחק ויעקב, ועד להתחלת בריאת העולם:
- יום זה הוא "ארבעים יום קודם יצירת הולד"⁷: הולד הראשון שהיה בעולם הוא אדם הראשון, שנברא באחד בתשרי (ראש השנה), ו"ארבעים יום קודם יצירת הולד" הרי זה עשרים באב⁸.
- ואף-על-פי שקודם ששת ימי בראשית לא היה מציאות הזמן, וכידוע הביאור בשם המגיד ממעזריטש⁹ בענין מציאות הזמן שגם הוא נברא¹⁰ - הרי מצינו¹¹ בספרי קבלה¹² אודות השבת שלפני ראש השנה הראשון, היינו, השבת שלפני ששת ימי בראשית שהתחלתם מיום ראשון בשבוע, שענינו של אותו שבת היה הגילוי של ג' המוחין, ואחר-כך התחיל הענין דשבע כפולות, שבעת ימי הבנין.
- וענין זה מצינו גם בנגלה דתורה - כפי שמביא הרמב"ם¹³ (והובא בכמה ספרים¹⁴) בנוגע לחשבון העיבור (בשייכות לקידוש חדשים ועיבור שנים), שישנו ה"מולד שהיה בשנה הראשונה של יצירה .. בליל שני חמש שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים, סימן להם בהר"ד", ונקרא "מולד תוהו"¹⁴, בגלל שהיה קודם הבריאה (לפני ראש השנה שבו נברא אדם הראשון), כאשר "הארץ היתה תוהו ובוהו"¹⁵, ואף-על-פי-כן, מונים ימים ושעות כו'.
- וכמו כן ישנו גם הענין ד"ארבעים יום קודם יצירת הולד" בנוגע ליצירת אדם הראשון - בעשרים באב דשנת תוהו.
- ואף שיצירת אדם הראשון היתה על-ידי הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, כמו שכתוב¹⁶ "וייצר ה' אלקים את האדם גו' ויפח באפיו נשמת חיים", ולא על-ידי דכר-ונקבא גשמיים (כפי שמאריך בזה בזהר¹⁷) - הנה מזה שלמדים כמה ענינים בנוגע להנהגה עתה מהנהגת אדם וחוה, מובן, שיש דמיון גם בנוגע לפרט זה, והיינו, שאף-על-פי שבריאת האדם בפועל היתה באופן אחר, מכל-מקום, היו גם הענינים ד"ארבעים יום קודם יצירת הולד", ואין כאן המקום להאריך בזה¹¹.
- וכיון שבכל ראש-השנה חוזרים כל הדברים לקדמותם¹⁸, וחוזרת ומתחדשת בריאת כל העולם, כולל ובמיוחד בריאת בני-האדם, שזוהי הבריאה התיכונה והעיקרית, שנבראים מחדש מאין ליש באופן נעלה ביותר - ישנו גם הענין ד"ארבעים יום" שלפני זה, שמתחילים מעשרים באב.
- וכמדובר פעם¹⁹ בארוכה, שמטעם זה יש מנהגים שמתחילים את ההכנה לראש השנה מעשרים באב, כיון שבהם מתחילים הארבעים יום שלפני ראש השנה - על-דרך הדין שתוך ארבעים יום ליצירת הולד מועילה תפלה כו'²⁰.
- ג. וישנו עוד ענין בעשרים באב²¹ שניתוסף לאחרי זה - לאחרי מתן-תורה, בקשר ובשייכות לבית המקדש:

(14) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ב ס"ע שער ואילך).

וש"נ.

(15) בראשית א, ב.

(16) שם ב, ז.

(17) ח"א כב, סע"א ואילך.

(18) ראה פע"ח שער ר"ה. שער הכוונות ענין ר"ה. לקו"ת נצבים נא, ב. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמו, א ואילך. ובכ"מ.

(19) ראה שיחת כ"ף מנ"א דאשתקד סל"ח (תורת מנחם ח"מ ע' 329). וש"נ.

(20) ראה ברכות ס, א.

(21) ראה גם שיחת כ"ף מנ"א תשכ"ב ס"ח (תורת מנחם חל"ד ס"ע 232 ואילך). וש"נ.

(7) סוטה ב, א. וש"נ.

(8) ראה גם שיחת כ"ף מנ"א תשכ"ב ס"ט (תורת מנחם חל"ד ס"ע 233 ואילך). וש"נ.

(9) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עה, סע"ד ואילך. אמ"ב שם פל"ז (מ, ג ואילך).

(10) ולהעיר, שהחידוש הוא בביאור הענין, אבל עצם הענין שכללות הבריאה היא יש מאין בכל פרט, כולל גם בענין המקום והזמן - ה"ז יסוד עיקרי (ראה גם בהנסמן באג"ק ח"א ע' רצד. ח"ב ע' רכד).

(11) חסר קצת (המול').

(12) פרדס שער ד (שער עצמות וכלים) פ"ז. תורת העולה (להרמ"א) ח"ג פנ"ט. פ' חכמוני (לר' שבתי דונולו) לספר יצירה פ"ד מ"ד.

(13) הל' קידוה"ח פ"ו ה"ח.

1 איתא במשנה במסכת תענית²²: "זמן עצי כהנים והעם תשעה" - "באלו הט' זמנים היו . . מתנדבים
2 להביא עצים" (בשביל הקרבת הקרבנות על המזבח בבית המקדש), וכדאיתא בגמרא²³: "כשעלו בני
3 הגולה לא מצאו עצים בלשכה, ועמדו אלו והתנדבו משלהם, וכך התנו נביאים שביניהן, שאפילו לשכה
4 מלאה עצים, יהיו אלו מתנדבין משלהן", "והיו מקריבים קרבן אותו היום" - קרבן העצים, ויום זה היה
5 אצלם יום-טוב, שאסורין בו בהספד ותענית²⁴, ועד שדוחה אפילו התענית דתשעה באב, כמסופר בגמרא²⁵
6 ש"דחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו, מפני שיום-טוב שלנו הוא".

7 ואחד מתשעה זמנים אלו הוא: עשרים באב, שבו היו מתנדבים "בני פחת מואב בן יהודה".
8 ובגמרא שם²³: "תנא בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה, דברי רבי מאיר. רבי יוסי
9 אומר, הן הן בני יואב בן צרויה", וכיון שצרויה היתה אחות דוד, נמצא, שלכל הדעות - ש"אלו ואלו
10 דברי אלקים חיים"²⁶ - היו מבני ישי אבי דוד.

11 והענין בעבודה - כפי שנתבאר פעם²⁷ בארוכה על-פי דברי הגמרא²⁸ בנוגע לדוד ויואב, "אלמלא דוד
12 - לא עשה יואב מלחמה, ואלמלא יואב - לא עסק דוד בתורה", והיינו, שעל-ידי-זה שדוד היה עוסק
13 בתורה (כפי שמצינו שנקרא "עדינו העצני"²⁹, "כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת"³⁰),
14 היה יואב יכול למלא תפקידו בתור ממונה "על הצבא" ולנצח במלחמה, ועל-ידי-זה שיואב היה ממלא
15 את תפקידו בצבא, היה דוד יכול ללמוד תורה במנוחה - שזהו כללות החילוק בין שתי השיטות בעבודה:
16 יששכר - שעוסק בתורה, וזבולון - שיוצא לעולם וזקוק למלחמה (החל מהמלחמה הדרושה לקיום
17 המצוות).

18 וכן הוא בעבודתו ובחיייו של כל אחד ואחד - שיש זמנים שבהם צריך לערוך מלחמה בנוגע להנהגת
19 ה"עיר קטנה" ש"בא אליה מלך גדול ("מלך זקן וכסיל"³¹) . . ובנה עליה מצודים וחרמים כו'" (כדאיתא
20 בגמרא במסכת נדרים³²); והיכולת לנצח במלחמה היא - על-ידי הקדמת לימוד התורה והנהגה על-פי
21 הוראות התורה, שעל-ידי-זה יודע כיצד לנהל את המלחמה ולנצח בה. וכן לאידך, שעל-ידי-זה שמנצח
22 במלחמה - אזי ביכלתו ללמוד תורה בתוספת אור, בהבנה והשגה, לאורך ולרוחב וגם לעומק כו'.

23 וכמדובר בשבת הקודמת³³ אודות דברי רבינו הזקן ב'לקוטי-תורה'³⁴ שיש ב' אופנים בלימוד התורה:
24 לימוד התורה שקודם התפלה, ולימוד התורה שלאחרי התפלה, שהוא באופן אחר לגמרי, בגלל שכבר
25 היה ענין המלחמה בתפלה - "שעת צלותא שעת קרבא"³⁵, שזוהי המלחמה של נפש האלקית עם נפש
26 הבהמית, לפעול שהנשמה תהיה לא רק "באפ"ו"³⁶, אלא תתפשט בכל גופו, ועד שתומשך גם "בכל דרכיך
27 דעהו"³⁷.

28 ד. ונוסף לזה, יכולים להיות אצל כל אחד ענינים פרטיים הקשורים עם עשרים באב, ויהי רצון שאצל
29 כולם יהיה זה קשור עם ענינים שהם טוב הנראה והנגלה.

(30) מו"ק טז, סע"ב. וראה פי' הר"ח שם.

(31) קהלת ד, יג.

(32) לב, ב.

(33) ד"ה ואתחנן פ"ג ובהערה 26 (תורת מנחם חמ"ד ע' 176).

(34) ואתחנן ג, סע"ד ואילך.

(35) ראה זהר ח"א רמ, ב. ח"ג רמג, א. לקו"ת ר"פ תצא.

ובכ"מ.

(36) ישעי' ב, כב. וראה ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עט, ד.

ובכ"מ.

(37) משלי ג, ו.

(22) כו, א ובפרש"י.

(23) שם כח, א.

(24) תוספתא תענית פ"ג, ו. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ו

ה"ט. - וכבר שק"ט במ"ש הרמב"ם שם: "ודבר זה מנהג" (ראה משנה למלך שם. ועוד).

(25) שם יב, א.

(26) עירובין יג, ב. וש"נ.

(27) שיחת כ"ף מנ"א תשי"א סיד" (תורת מנחם ח"ג ע' 253 ואילך). וש"נ.

(28) סנהדרין מט, א.

(29) שמואל-ב כג, ח.

- ובנוגע לעניננו - שעשרים באב הוא ה"אָרצייט" של אבי אדוני מורי ורבי - כבר דובר בשבת³⁸ אודות
מה שאירע בהשגחה פרטית ביום חמשה עשר באב,
- שקשור גם עם עשרים באב, שהוא אחד מתשעה הזמנים שבהם היו מתנדבים עצים לבית המקדש,
והרי חמשה עשר באב הוא "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה", כי "מחמשה עשר באב ואילך תשש
כחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה, לפי שאינן יבשין"³⁹, וזהו אחד הטעמים לכך ש"לא היו
ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב"⁴⁰ -
שהגיעו כמה "ביכלאך" חסידות, וביניהם היו מונחים כמה דפים וחוברות, וביניהם גם חוברות מאבי
אדוני מורי ורבי, בעל ה"אָרצייט"⁴¹, ועד כמה שהספקתי לעיין - הרי הם ביאורים על דרך הקבלה על
משנה וגמרא וזהר⁴².
ונוסף לזה, ישנו גם דף בפני עצמו⁴³ שבו מתחיל - לאחר הקדמת "בס"ד" - "אני כו'", בכתבו שמו
ושם אמו, ומבאר פרטי הענינים בנוגע לגלותו ושיבתו בבית האסורים כו', כפי שיתבאר לקמן (סכ"ט).
ובכן: מצד ענין ה"אָרצייט", ובפרט שזהו עדיין בתוך השנה⁴⁴, יש להתחיל - כרגיל - עם סיום
מסכת.
ה. בנוגע לסיום מסכת - עומדים אנו באמצע הענין שאודותיו דובר בחמשה באב⁴⁵:
ובהקדים המדובר אז אודות סיפור כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר בנוגע לאביו, כבוד-קדושת
אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, שבשנת האבילות אחרי אמו סיים ש"ס משנה לסוף י"א חודש (לקראת
סיום אמירת קדיש), וליום ה"אָרצייט (הראשון) - ערך סיום על כל הש"ס (גמרא), וכאמור, שכיון
שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר גילה וסיפר זאת, ואחר-כך גם צוה להדפיס את הדברים, הרי זה
הוכחה שזהו מהענינים ששייכים וצריכים לפעול על כל אלו שהדבר בא לידיעתם.
ומזה מובן, שכשם שסיום אמירת קדיש (שבו מסיימים ששה סדרי משנה) ו"אָרצייט (שבו מסיימים
הגמרא) קשורים זה לזה, ורק מצד טעמים מיוחדים יש הפסק ביניהם, אבל סיבתם אחת היא, כך, שברור
הדבר שכל המסובבים מזה יש להם צד השוה - הרי על-אחת-כמה-וכמה שאין צורך בהוכחות מיוחדות
שיש קשר ושייכות בין סיום ששה סדרי משנה לסיום הגמרא.
ונתבאר בזה, בהקדים הכלל בקדושה ש"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן"⁴⁶, וכפי שאומרים בנוסח
ה"רשות לחתן בראשית": "מתכיפין התחלה להשלמה", היינו, שכאשר מסיימים את הלימוד מתחילים
תיכף עוד הפעם (כמבואר טעמי הדבר), ומזה מובן, שסיום הש"ס קשור עם התחלת הש"ס.
ונתבאר הקשר והשייכות דסיום ששה סדרי משנה ("לא מצא הקדוש-ברוך-הוא כלי מחזיק ברכה
לישראל אלא השלום") עם התחלת הש"ס - התחלת מסכת ברכות, וכן עם סיום מסכת ברכות.
ויש להוסיף ולבאר הקשר והשייכות עם סיום הש"ס בגמרא - במסכת נדה.
ו. ובהקדים מה שנתבאר משך זמן לפני זה⁴⁷ בקשר למסכת נזיר, שסיומה כמו הסיום דמסכת ברכות:
"אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר⁴⁸ וכל בניך למודי ה' ורב
שלום בניך", אלא, שבמסכת ברכות מוסיף "אל תקרי בניך אלא בוניך", ואילו במסכת נזיר הובא רק
לשון הכתוב.

(43) נדפס לאח"ז בהקדמת לקוטי לוי"צ הערות לתניא וזהר.
(44) לפטירת אמו, הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה - ו' תשרי
השנת (המול').

(45) בתחלתה (תורת מנחם חמ"ד ע' 151). וש"נ.

(46) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(47) שיחת י"ב תמוז ס"ה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע 73). וש"נ.

(48) ישע' נד, יג.

(38) שיחת ש"פ ואתחנן ס"ו (תורת מנחם חמ"ד ע' 184).

(39) תענית בסופה. וש"נ.

(40) שם כו, ב. ל, ב.

(41) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף ואמר: אינני יודע אם
השולח ידע של מי הם. ובכל אופן, הגיעו גם הם ביום חמשה
עשר באב.

(42) נדפסו לאח"ז בסדרת הספרים לקוטי ותורת לוי יצחק.

- 1 ונתבאר⁴⁹, שהמימרא דרבי אלעזר אמר רבי חנינא הנ"ל הובאה בכמה מקומות בש"ס - בסיום שלשה
- 2 מסכתות נוספות (מלבד מסכת נזיר), ובזה רואים דבר פלא (כמו בכל עניני התורה) - שהסימן למסכתות
- 3 אלו הוא: "בניך", ראשי תיבות ברכות נזיר יבמות כריתות⁵⁰, שבסיום ד' מסכתות אלו הובא המאמר בענין
- 4 "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך".
- 5 ולכאורה נשאלת השאלה: הרי מאמר זה הובא גם במסכת תמיד? - אלא, שבמסכת תמיד אין זה
- 6 בסיום המסכת, אלא באמצע המסכת⁵¹.
- 7 ולכאורה: למאי נפקא-מינה - הרי מאמר זה הוא בסיום פרק במסכת תמיד, שלאחריו יש רק משניות
- 8 ללא גמרא, כך, שזהו הסיום דמסכת תמיד בגמרא (כמו שסיום הש"ס בגמרא הוא במסכת נדה, אף
- 9 שלאחר-יזה יש עוד כמה מסכתות של משניות).
- 10 אך האמת היא, שהדיוק במאמר דרבי אלעזר אמר רבי חנינא, שלפעמים הובא הסיום "אל תקרי בניך
- 11 אלא בוניך" ולפעמים הובא רק לשון הכתוב, אי אפשר לדייק במאמר זה שהוא במסכת תמיד, כיון שבעל
- 12 המאמר הוא רבי אלעזר בן עזריה.
- 13 והחילוק ביניהם:
- 14 רבי אלעזר ואפילו רבי חנינא - היו אמוראים, ואילו רבי אלעזר בן עזריה היה תנא. והכלל הוא -
- 15 שלשון התנאים הוא בקיצור (כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות⁵²), ואילו לשון האמוראים
- 16 הוא ביתר ביאור, שלכן נקראים בשם "אמוראים", שפירושו "מתורגמים"⁵³.
- 17 ולכן לא שייך לדייק מדוע רבי אלעזר בן עזריה אינו מביא את הסיום "אל תקרי בניך אלא בוניך"
- 18 שהובא במאמר דרבי אלעזר אמר רבי חנינא - דכיון שרבי אלעזר בן עזריה הוא תנא, לא יפלא שמאמר
- 19 הוא בקיצור.
- 20 אבל כאשר יש חילוקים במאמר של רבי אלעזר אמר רבי חנינא גופא, שלפעמים הובא הסיום ד"אל
- 21 תקרי כו'" ולפעמים לא הובא סיום זה - יש צורך לבאר טעם הדבר, כפי שנתבאר לעיל בסיום דמסכת
- 22 נזיר.
- 23 ז. על-פי-זה יש לבאר גם קיצור הלשון שבסיום מסכת נדה:
- 24 סיום מסכת נדה הוא במאמר "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר⁵⁴
- 25 הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות".
- 26 וידועה השאלה: כדי לדרוש "אל תקרי כו' אלא כו'" יש צורך באיזה הכרח והוכחה כו', וכמו בדרשה
- 27 "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", שלמדים מהפסוק "וכל בניך גו'", "אל תקרי בניך אלא בוניך",
- 28 שההוכחה לזה היא ממה שנאמר תיבת "בניך" ב' פעמים ("וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך"),
- 29 דלכאורה הוה-ליה-למימר "וכל בניך לימודי ה' ורב שלומם", ועל-כן-צריך-לומר, שתיבת בניך ללמדנו
- 30 קא אתי (כמו שכתב השל"ה⁵⁵). ועל-פי-זה, מהו ההכרח בפסוק "הליכות עולם לו", לדרוש "אל תקרי
- 31 הליכות אלא הלכות"?
- 32 והביאור בזה⁵⁶ - שבפסוק נאמר⁵⁴ "שחו גבעות עולם הליכות עולם לו", אף שהכתוב היה יכול לומר
- 33 "שחו גבעות עולם הליכותיו לו", וכיון שהכתוב כופל ואומר "הליכות עולם לו", הרי זה מכריח את
- 34 הלימוד ד"אל תיקרי הליכות אלא הלכות".

(53) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ב ס"ע לו ואילך).
וש"נ.

(54) חבוק ג, ו.

(55) חלק תושבע"פ (תג, סע"א).

(56) ראה גם תורת מנחם חל"ב ע' 289.

(49) שיחת י"ב תמוז הנ"ל הערה 30 (תורת מנחם חמ"ד ס"ע
74 ואילך).

(50) ראה מעשה רוקח סוף כריתות. מראית העין (להחיד"א)
סוף נזיר. ערוך לנר סוף יבמות. ועוד.

(51) לב, ב.

(52) ד"ה אח"כ ראה להסתפק.

כלומר: כשם שהכפל דתיבת "בניך" ("ורב שלום בניך", במקום "ורב שלומם") בא ללמדנו שהמדובר
אודות סוג נוסף של "בניך" שנקראים "בוניך" ("תלמידי חכמים" ש"מרביתם שלום"), כך גם הכפל דתיבת
"עולם" ("הליכות עולם לו", במקום "הליכותיו") בא ללמדנו אודות עולם נוסף: בהתחלת הפסוק ("שחו
גבעות עולם") מדובר אודות עולם הזה, ובסיום הפסוק ("הליכות עולם לו") מדובר אודות עולם הבא,
והיינו, שהפסוק בא ללמדנו ש"כל השונה הלכות" - "אל תיקרי הליכות אלא הלכות" - "מובטח לו
שהוא בן עולם הבא".

אך צריך להבין: מדוע במאמר "כל השונה הלכות כו'" לא הובא הפסוק בשלימותו, "שחו גבעות
עולם הליכות עולם לו" (כדי לבאר את ההכרח לדרשה "אל תיקרי כו'"), כמו במאמר רבי אלעזר אמר
רבי חנינא, שהובא הפסוק בשלימותו, "וכל בניך לימודי ה' רב שלום בניך"?

וההסברה בזה - על-דרך האמור לעיל בנוגע למאמר ד"תלמידי חכמים מרביתם שלום בעולם" שבמסכת
תמיד שנאמר על-ידי רבי אלעזר בן עזריה שהיה תנא ולא אמורא:

במאמר "כל השונה הלכות כו'" בסיום מסכת נדה, נאמר "תנא דבי אליהו", וכיון שאין זה מאמר
של אמורא, לכן יכול לומר בקיצור לשון ("שנאמר הליכות עולם לו", מבלי לפרש חציו הראשון של
הפסוק), ולסמוך על כך שהלומדים יבינו מעצמם שיש הכרח בכתוב לדרוש "אל תיקרי הליכות אלא
הלכות".

ח. אך עדיין צריך להבין:

ידוע הכלל⁵⁷ בנוגע לדרשה ד"אל תקרי כו' אלא כו'", שאין זה שולל את הפירוש הפשוט, אלא מוסיף
עוד פירוש.

ועל-פי-זה נתבאר בדרשה על הפסוק "וכל בניך לימודי ה' רב שלום בניך", "אל תקרי בניך אלא
בוניך" - שמדובר אודות אותו אדם שנקרא גם בשם "בניך" וגם בשם "בוניך".

ולכאורה אינו מובן: איך יתאים כלל זה בדרשה על הפסוק "שחו גבעות עולם הליכות עולם לו" -
בה בשעה שמדובר אודות עולמות שונים: עולם הזה ועולם הבא?!

ט. ויש לבאר תחילה את הפירוש ד"עולם הבא":

בלשון "עולם הבא" שהובא בדברי חז"ל - יש ב' פירושים: גן-עדן (עולם השכר) או עולם התחיה.
ולהעיר גם מהמבואר ב'לקוטי תורה'⁵⁸ בפירוש מאמר רז"ל⁵⁹ "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא
שתיה, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה", ש"לפי דעת הרמב"ם ז"ל
(בהלכות תשובה⁶⁰) קאי על עולם הנשמות (גן-עדן), והרמב"ם ז"ל⁶¹ השיב עליו, שאם כדבריו כן הוא,
אם כן מה חידוש השמיענו הגמרא, וכי שייך לנפש בלי גוף אכילה כו', אלא מסיק שקאי על זמן תחיית
המתים, שיהיה האדם בגוף, ואף-על-פי-כן אין לו לא אכילה כו'". וההכרעה היא כדעת הרמב"ם, כפי
שמביא ה'צמח-צדק' ב'דרך מצוותיך'⁶².

אמנם, בוודאי שגם הרמב"ם סבירא-ליה שיש מקומות בש"ס שבהם נאמר הלשון "עולם הבא" על
עולם התחיה.

ולכל לראש - בפרק 'חלק' (ששם מביא הרמב"ם את י"ג העיקרים, שאחד מהם הוא תחיית המתים),
שהתחלתו "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"⁶³, וממשיך: "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר
אין תחיית המתים מן התורה", ובגמרא שם⁶³: "וכל כך למה, תנא, הוא כפר בתחיית המתים, לפיכך לא

(61) בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל - ע' שט).

(62) מצות ציצית (יד, ב).

(63) סנהדרין צ, א.

(57) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 24 הערה 27.

(58) צו טו, ג.

(59) ברכות יז, א.

(60) פ"ח ה"ב. וראה גם פיהמ"ש לסנהדרין פ' חלק.

- 1 יהיה לו חלק בתחיית המתים, שכל מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא מדה כנגד מדה", ועל-כן צריך לומר,
2 "ש"עולם הבא" כאן קאי על עולם התחיה⁶⁴.
- 3 ועל-פי-זה, הנה בכל מקום שבו מופיע הלשון "עולם הבא", יש צורך בבירור אם הכוונה לגן-עדן
4 או לעולם התחיה.
- 5 ובנדון-דידן, במה שכתוב בסיום הש"ס: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא"
6 - הנה בדברי רבינו הזקן ב'אגרת הקודש' בסופה⁶⁵ בביאור הטעם "למה השונה הלכות דוקא מובטח לו
7 כו' ולא שאר דברי תורה", מפורש להדיא שמדובר אודות גן-עדן.
- 8 אך עדיין אינו מובן: מדוע נאמר הלשון "עולם הבא", שבו יש מקום להסתפק אם קאי על גן-עדן
9 או על עולם התחיה - הרי מוטב אם היה נאמר בפירוש "גן עדן"?
- 10 י. ויובן על-פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה⁶⁶ בביאור הטעם שגן-עדן נקרא בשם עולם הבא:
11 "זה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובד, ואחר-כך יבוא
12 אותו העולם, אין הדבר כן, אלא הרי הוא מצוי ועומד וכו', ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן
13 החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף ונפש, וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה".
14 ומזה מובן היתרון שבשם "עולם הבא" לגבי השם "גן עדן" - שבו מודגש הקשר והשייכות עם
15 "עולם הזה":
- 16 כשאומרים "גן עדן" - הרי זה יכול להתפרש גם כמו ענין (עולם) בפני עצמו שאינו שייך לעולם
17 הזה; אבל כשאומרים "עולם הבא" - הרי זה מבטא בגלוי את תוכנו של הגן-עדן, שכל מציאותו באה
18 על-ידי ענין שקדם אליו: "אותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה . . הנמצא לכל אדם בראשונה",
19 ומובן, שאין זו רק קדימה בזמן ללא קשר ושייכות ביניהם, אלא זוהי קדימה שיש לה שייכות - כמו
20 סיבה ומסובב, והיינו, שהגן-עדן הוא עולם הבא על-ידי העבודה בעולם הזה.
- 21 ועל-דרך מאמר רז"ל⁶⁷ "היום לעשותם ולמחר לקבל (או ליטול)"⁶⁸ שכרם⁶⁹ - "למחר" דייקא (ולא
22 יום אחד לעשותם ויום נוסף לקבל שכרם, וכיוצא בזה), היינו, שזהו יום שנקרא בשם "מחר" ("א
23 מארגן-דיקער טאג"), שכל מציאותו שייכת רק כשישנו היום שלפניו - "היום לעשותם", שזוהי כללות
24 העבודה במשך ימי חיי האדם בהיותו נשמה בגוף, ולולי זאת לא שייכת המציאות ד"מחר".
- 25 [ועל-דרך המבואר בתניא⁷⁰ ש"תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים . . תלוי
26 במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות". ומובן, שכאשר התורה אומרת שענין זה "תלוי כו'" - אין זה
27 בדרך מקרה, אלא הסיבה לכך היא - בגלל שנשתלשל ממנו (על-דרך מה שכתב רבינו הזקן בנוגע לעשר כחות
28 הנפש שהם כנגד עשר ספירות: "שנשתלשלו מהן"⁷¹)].
- 29 יא. וכיון ש"עולם הבא" בא ונשתלשל מ"עולם הזה", הרי מובן, שבעולם הזה ישנם כבר כל הענינים
30 שרואים אחר-כך בעולם הבא.
- 31 וכמובן גם מהמבואר בתניא⁷², שכל המציאות דגן-עדן היא "זיו תורתן ועבודתן". ומובן גם בפשטות,
32 שהרי גן-עדן הוא עולם השכר, והשכר הוא עבור עשיית המצוה - "שכר מצוה מצוה"⁷³, באופן דסיבה
33 ומסובב.

(69) נתבאר בשיחת ש"פ ואתחנן בסופה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע 185 ואילן). וש"נ.

(70) רפל"ז.

(71) שם רפ"ג.

(72) פל"ט.

(73) אבות פ"ד מ"ב.

(64) ראה גם רע"ב (ועוד) לסנהדרין שם. מד"ש עמ"ס אבות בתחלתו.

(65) סכ"ט.

(66) ספ"ח.

(67) עירובין כב, א. וש"נ.

(68) פרש"י ס"פ ואתחנן.

1 [ולחעיר, שגם לפי הדעה ששכר מצוה הוא באופן של סגולה⁷⁴, הנה לאחרי שרצה הקדוש-ברוך-הוא
2 וקבע סגולה זו, הרי זה נעשה דבר המוכרח גם מצד התחתון, ובמילא גם מצד הגן-עדן].
3 אלא, שבעולם הזה נמצאים כל הענינים בהעלם, ובעולם הבא באים לידי גילוי.
4 ומוכן, שבודאי יש חידוש גדול בעולם הבא - מצד ענין הגילוי, שבא מן הכח אל הפועל, ועד כדי
5 כך, שבגלל זה אמרו רז"ל⁷⁵ "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"; אבל
6 זהו רק בנוגע לענין ההתגלות, ואילו עצם הענין - נפעל וישנו כבר במעשינו ועבודתינו בעולם הזה, שבו
7 נעשית פעולת המצוה; שכר מצוה אינו בגלוי בעולם הזה, ועד שאומרים "למחר ליטול שכרם", או אפילו
8 "לקבל שכרם"⁷⁶, אבל, מזה גופא שנקרא בשם "מחר", ונקרא בשם "עולם הבא", מוכח, שעצם הענין
9 ישנו כבר בעולם הזה.
10 ויתירה מזה:
11 גם בנוגע לענין הגילוי - הנה מי שיש לו עינים לראות, ביכלתו להיות במעמד ומצב ש"עולמך תראה
12 בחיך"⁷⁹, היינו, שבהיותו בעולם הזה, נשמה בגוף, הרי הוא רואה את העולם הבא, וכדברי הגמרא⁷⁶
13 "שלשה הטעמן הקדוש-ברוך-הוא בעולם הזה מעין העולם הבא .. אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב
14 ביה בכל, יצחק דכתיב ביה מכל, יעקב דכתיב ביה כל".
15 וכיון שענין זה נקבע בנוסח התפילות והברכות⁷⁷ - הרי זה סימן שזהו ענין שיכול להיות נפעל בכל
16 אחד מישראל, לפי שעה, בעת רצון וכו', כפי שידע איניש בנפשיה, שאז נותנים לו סיוע מלמעלה שיוכל
17 להיות במעמד ומצב ד"עולמך תראה בחיך".
18 יב. על-פי-זה יש לבאר הקשר והשייכות ד"הליכות עולם לו", דקאי על עולם הבא (כדרשת חז"ל
19 "אל תקרי הליכות אלא הלכות", "כל השונה הלכות .. מובטח לו שהוא בן עולם הבא") - עם העולם
20 הזה, שאודותיו מדובר בהתחלת הפסוק, "שחו גבעות עולם":
21 בנוגע לעולם התחיה, נשמות בגופים - הנה אז יהיה סדר חדש לגמרי, שיתוסף בעבודת בני ישראל
22 בקיום המצוות באופן ש"שם נעשה לפניך .. כמצות רצונך"⁷⁸.
23 ובפרטיות: לא מיבעי לפי הדעה שמצוות אין בטילות לעתיד לבוא⁷⁹, אלא אפילו לפי הדעה שמצוות
24 בטילות לעתיד לבוא⁷⁹, יתוספו אז כמה וכמה ענינים שלא נפעלו בעולם הזה, על-ידי שלימות העבודה
25 שתהיה בימות המשיח, כמו שכתב רבינו הזקן באגרת הקודש⁸⁰ שמה שכתבו רז"ל ד"מצוות בטילות
26 לעתיד לבוא, היינו בתחיית המתים, אבל לימות המשיח קודם תחיית המתים אין בטלים".
27 ואם כן, אי אפשר לומר שבעולם הזה יש לו כבר את כל העולם הבא - כיון שגם העולם הזה של
28 ימות המשיח יהיה באופן אחר לגמרי.
29 אבל כאשר מדובר אודות גן-עדן (כנזכר לעיל ש"כל השונה הלכות כו' מובטח לו שהוא בן עולם
30 הבא" קאי על גן-עדן) - הרי כיון שגן-עדן הוא "זיו תורתן ועבודתן", "שכר מצוה מצוה", נמצא, שאין
31 לך ענין בגן-עדן שלא היה תחילה בעולם הזה, שבו נפעל כללות הענין דגן-עדן.
32 ונמצא, שאף-על-פי שעל-פי הדרשה ד"אל תיקרי הליכות אלא הלכות" מדובר אודות עולם הבא, אין
33 זה שולל את הפירוש הפשוט שזהו עולם שאודותיו מדובר לפני-זה (עולם הזה) - כיון שגם בהיותו
34 בעולם הזה יש לו כבר את העולם הבא.

74 נוסח תפלת המוספין. וראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה
תרג"ז פ"ז ואילך. ועוד.

75 נדה סא, ב.

76 סוסכ"ו (קמה, סע"א).

74 ראה של"ה בית אחרון בית דוד (יב, א"ב).

75 אבות שם מ"ז.

76 ב"ב טז, סע"ב ואילך.

77 בברכת המזון: "כמו שברך את אבותינו אברהם יצחק

ויעקב בכל מכל כל, כן יברך אותנו".

1 והרי זה כמו בדרשה ד"אל תיקרי בניך אלא בוניך" - ש"בניך" ו"בוניך" הם אמנם דרגות שונות
2 בעבודה, כמבואר בארוכה ב'לקוטי תורה'⁸¹, וכן הוא בפשטות, שישנם "בוניך" ש"מרביתם שלום בעולם"
3 בפועל, וישנם כאלו שהם רק "בניך לימודי ה'", שיושבים בישיבה ולומדים תורה, ועדיין לא יצאו לעולם
4 להיות "בוניך" ש"מרביתם שלום בעולם"; אבל אף-על-פי-כן, כאשר יוצאים לעולם ונעשים "בוניך", הנה
5 בשעת מעשה הרי הם גם "בניך".

6 ועל-דרך-זה בענין "הליכות עולם לו" - שאף-על-פי שלפי הדרשה "אל תיקרי הליכות אלא הלכות",
7 מדובר כאן אודות "השונה הלכות בכל יום" ש"מובטח לו שהוא בן עולם הבא", הנה לאמיתו של ענין,
8 בהיותו "שונה הלכות בכל יום", יש לו כבר מה שפעל את ה"עולם הבא".

9 אלא, שמצד עבודת האדם הרי זה יכול להיות בשני אופנים:

10 בענין "בניך" ו"בוניך" - יכול להיות "בניך" בפני עצמו ו"בוניך" בפני עצמו; ויכול להיות ששניהם
11 יתאחדו בעבודתו.

12 וכמו כן בענין "הליכות עולם לו": אם עבודתו היא בשלימות - אזי זוכה ש"עולמך תראה בחייך",
13 שבהיותו בעולם הזה, למטה מעשרה טפחים, רואה בעיני בשר את ה"עולם הבא"; ואם לאו - הרי זה
14 באופן שיראה זאת בגלוי לאחר מיתה ועשרים שנה, ובלשון הרמב"ם - כפי שהתורה על הרוב תדבר⁸²
15 - "אחר חיי העולם הזה .. הנמצא לכל אדם בראשונה", "למחר לקבל שכרם".

16 ולהעיר, שבאופן כזה מתחילה גם מסכת ברכות - "מאימתי קורין את שמע בערבין":

17 "ערבין" הוא היפך הענין ד"שמע", כי "ערבין" הוא ענין של לילה וחושך, ואילו הענין ד"שמע"
18 הוא "ה' אלקינו ה' אחד"⁸³, שזהו היפך החושך והלילה (ולכן, בערבין, חושך ולילה, רק "קורין את
19 שמע", שהמצוה היא קריאת שמע בלבד).

20 אמנם, כאשר ישנה העבודה שמתחילה מ"קורין את שמע בערבין", הנה לאחר-יזה ממשיכים "עולם
21 הבא" ב"עולם הזה", באופן שגם "לעת ערב יהיה אור"⁸⁴, ו"לילה כיום יאיר"⁸⁵, כי "לא יהיה לך עוד
22 השמש לאור יומם"⁸⁶, שאז יש חילוק בין יום ללילה, שבלילה לא מאירה השמש, אלא "והיה לך הוי'
23 לאור עולם"⁸⁶, ואז גם "לילה כיום יאיר", באור הוי', שפועל ש"יהיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה
24 יהיה שבעתים כאור שבעת הימים"⁸⁷.

* * *

25 יג. ויש להוסיף בזה, שעל-פי מה שנתבאר שעולם הבא ("הליכות עולם לו") שייך גם לעולם הזה
26 ("שחו גבעות עולם"), כיון שכללות הענין של עולם הבא בא לאחר ונפעל על-ידי עולם הזה - יש כאן
27 נקודה משותפת עם סיום מסכת נזיר:

28 בנוגע לשמשון - אף-על-פי ש"לא נדר בנזיר, אלא המלאך הפרישו מן הטומאה"⁸⁸, מכל-מקום, נעשה
29 אצלו על-ידי עצמו דין נזירות (אף ש"לא היה נזיר גמור"⁸⁸). ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לשמואל -
30 שאף שאין בכח נדר חנה לעשותו נזיר, שהרי "אין האשה מדירה את בנה בנזיר"⁸⁹, הנה לאחר כן היה
31 יכול שמואל להיות נזיר גמור, ועד ל"נזיר עולם"⁹⁰.

32 ועל-פי-זה נמצא לכאורה שהמסובב (הנזירות של שמשון ושמואל בעצמם) נעשה גדול יותר מהסיבה
33 (הפרשת המלאך ונדר חנה).

(86) ישע' ס, יט.

(87) שם ל, כו.

(88) רמב"ם הל' נזירות פ"ג הי"ג.

(89) נזיר כח, ב (במשנה).

(90) רמב"ם שם הט"ז.

(81) פ' ראה כט, א ואילך.

(82) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(83) ואתחנן ו, ד.

(84) זכרי' יד, ז.

(85) תהלים קלט, יב.

וכן הוא בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך", אף-על-פי שעניית אמן אינה אלא הסכמה על
הברכה.

וכן בנוגע למעלת תלמידי חכמים לגבי חכמים - שדוקא "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר
וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך", אף-על-פי שכל המציאות של התלמידים באה מהחכמים.

ועל-דרך-זה יש להקשות בנוגע לעולם הבא: כיצד יתכן לומר "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם
הבא מכל חיי העולם הזה", בה בשעה שכל המציאות של עולם הבא היא באופן של "מסובב" שבא
ונפעל לאחריו ועל-ידי חיי האדם נשמה בגוף בעולם הזה - הרי לא יתכן שב"מסובב" יש ענין שלא נמצא
ב"סיבה"?!

יד. אך הענין הוא - כמו שנתבאר לעיל (סעיף י"א) שזהו רק בנוגע לחילוק שבין העלם לגילוי,
והיינו, שהמעלה של עולם הבא היא מצד ענין הגילוי.

והרי זוהי משמעות הענין ד"קורת רוח" - שאין זה ענין של מציאות, אלא הנאה ותענוג מדבר מסויים.
ובנודון דידן - שבעולם הבא לא מתחדשת מציאות שלא היתה בעולם הזה, שהרי כל הענין של עולם
הבא נעשה מעולם הזה, אלא, שבעולם הזה הרי זה באופן שאף שישנה מציאות הדבר, מכל-מקום, אין
זה באופן שמביא לידי קורת רוח, כיון שאין זה נראה בגילוי, ובעולם הבא נעשה ה"קורת רוח" בגלל
הגילוי. ומובן, שאף שאין שינוי במציאות הדבר, מכל-מקום, יש חילוק גדול כאשר רואים זאת בגילוי.

ואל יהי דבר זה קל בעיניך - שהרי המשנה מעידה שה"קורת רוח" מהתגלות הפעולה בעולם הזה
היא "יפה" מ"כל חיי העולם הזה", והיינו, שגם כאשר חיי העולם הזה הם (לא באופן דסביאת יין וזלילת
בשר חס-ושלום, אלא) באופן היותר נעלה, יש מעלה גדולה יותר ב"קורת רוח" שבעולם הבא, בניגוד
לחיי עולם הזה שקשורים עם ענין של צער כו', היפך "קורת רוח".

אבל מזה מובן גם לאידך גיסא:

כיון שה"קורת רוח" שבעולם הבא (ש"יפה .. מכל חיי העולם הזה") אינה אלא "מסובב" מחיי עולם
הזה שהם ה"סיבה", הרי ודאי שהסיבה היא גדולה וחזקה ועמוקה יותר מאשר המסובב (כמבואר בארוכה
ב'המשך וככה'⁹¹).

וכפי שרואים בפועל, שלעולם אין הסיבה כולה נכנסת ובאה במסובב. - ישנו אמנם הדבר המסובב
מהסיבה, אבל תמיד נשאר בסיבה ענין נוסף מלבד המסובב (חוץ מענינים היוצאים מן הכלל, שבהם
נשאר המסובב גם לאחר שהסיבה מתבטלת ממציאותה⁹²).

ובנודון דידן: גם לאחר שישנו המסובב דעולם הבא (גן עדן), כולל גם ה"קורת רוח" שבעולם הבא
ש"יפה .. מכל חיי העולם הזה", נשאר בסיבה ענין נעלה יותר, ועד לעילוי שבאין-ערוך - כדמוכח ממה
שכתוב במשנה זו עצמה⁷⁵: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"! -
וכל זה - בגלל ש"לפום צערא אגרא"⁹³.

ומכאן באים לענין הקשור עם פרשת השבוע והיום, כידוע התקנה של רבינו נשיאנו ללמוד בכל שבוע
פרשת השבוע: ביום ראשון - עד שני וכו', וביום רביעי - עד חמישי, כפי שיתבאר לקמן.

* * *

טו. בשיעור חומש של יום רביעי דפרשת עקב, מספר משה רבינו: "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל
לך שני לוחות אבנים כראשונים .. ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים
(ומסיים) אשר שברת"⁹⁴.

(93) אבות פ"ה מכ"א.
(94) יו"ד, א"ב.

(91) תרל"ז - פכ"א (ס"ע כה). ופט"ו.
(92) ראה גם לקר"ש ח"ו ע' 135 ואילך.

1 ולכאורה אינו מובן:

2 כיון שעומדים כאן לאחר התיקון שנפעל על-ידי תפלת משה שתהיה נתינת התורה מחדש - למה
3 צריך להזכיר "אשר שברת", הרי זה לכאורה היפך הדין⁹⁵ שאסור לומר לבעל-תשובה זכור מעשיך
4 הראשונים?

5 ולהעיר, שלשון זה מופיע גם בפרשת תשא⁹⁶ - בדברי הקדוש-ברוך-הוא למשה: "פסל לך שני לוחות
6 אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת", ומפרש
7 רש"י: "פסל לך, אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות, משל למלך וכו'", והיינו, ש"אשר שברת"
8 הוא נתינת טעם על מה שכתוב "פסל לך".

9 אבל החילוק הוא - שבפרשתנו מפסיק הכתוב בין "פסל לך גו'" ל"ואכתוב על הלוחות גו'" בענין
10 נוסף: "ועשית לך ארון עץ", ולא כמו בפרשת תשא, שהכתוב לא הפסיק הענין.

11 ולכן, רק בפרשת תשא אפשר לומר שהתיבות "אשר שברת", אף שנאמרו לאחר "וכתבתי על הלוחות
12 את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים", הרי הן באות בהמשך לפעם הראשונה שנזכר אודות הלוחות
13 הראשונים - "פסל-לך שני לוחות אבנים כראשונים" ("אשר שברת"), "אתה שברת הראשונות, אתה
14 פסל-לך אחרות"; מה-שאין-כן בפרשתנו, שיש בינתיים הפסק-סיפור אודות עשיית ארון עץ.

15 זאת ועוד:

16 גם בפרשת תשא, אילו התיבות "אשר שברת" היו שייכות רק ל"פסל לך גו'" - היו נאמרות בסמיכות
17 אליהן; וכיון שנאמרו לאחר התיבות "וכתבתי על הלוחות גו'", הרי גם כאשר מפרשים אותן בהמשך
18 ל"פסל לך גו'", היינו, שקאי א' לפני פניו - על-כן-צריך-לומר שבודאי קאי גם על התיבות הסמוכות
19 אליהן: "וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים", שזהו נושא הענין עצמו
20 שאודותיו מדובר, ואפילו לא "לפניו".

21 ולכאורה: בשלמא בשייכות ל"פסל לך גו'", נוגע הענין ד"אשר שברת" - "אתה שברת הראשונות,
22 אתה פסל-לך אחרות"; אבל מה נוגע הענין ד"אשר שברת" בשייכות לכתובת אשר היו על
23 הלוחות הראשונים" - אדרבה: הענין ד"אשר שברת" הוא בבחינת "זכור מעשיך הראשונים", שמצד
24 מעשים אלו לא היה מקום לחזור ולכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים, לולי
25 מה שנפעל על-ידי תפלת משה.

26 טז. ויובן זה על-פי מאמר המדרש⁹⁷ "אמר לו הקדוש-ברוך-הוא (למשה), אל תצטער בלוחות
27 הראשונות, שלא היו אלא עשרת הדברות לבד (ובגמרא⁹⁸ איתא: "אלמלא (לא) חטאו ישראל לא ניתן
28 להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד"), ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות
29 מדרש ואגדות, הה"ד⁹⁹ ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה", והיינו, ש"אשר שברת" מהוה סיבה
30 גם לגודל מעלת לוחות השניים - "וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים" -
31 באופן ד"כפלים לתושיה" (שפירושו לא רק שני פעמים ככה, אלא באופן שבאין-ערוך).

32 ובהקדים ההסברה בזה - דלכאורה אינו מובן: וכי בגלל שחטא - יהא נשכר?!

33 ואף שמבואר בזה¹⁰⁰ שזהו מצד התגברות החושך, שאז יש צורך באבוקה גדולה יותר - עדיין אין

34 זה מתרץ את הטענה: "אם¹⁰¹ כן מצינו חוטא נשכר"!

(98) נדרים כב, ב.

(99) איוב יא, ו.

(100) ראה סה"מ תרמ"א ע' טו. ע' שז.

(101) לשון הש"ס - יבמות צב, ב. וש"נ.

(95) ב"מ נח, ב (במשנה). רמב"ם הל' תשובה ספ"ז. הל'

מכירה פי"ד הי"ג. טוש"ע חו"מ סרכ"ח ס"ד. שו"ע אדה"ז שם
הל' אונאה כו' סכ"ח.

(96) לד, א.

(97) שמו"ר רפמ"ו.

הן אמת שבגלל התגברות החושך יש צורך באבוקה גדולה יותר; אבל השאלה היא: מדוע מגיע לו¹
 אבוקה גדולה זו, שלא ניתנה לגדול ממנו?²
 יש לו אמנם עבודה קשה יותר, שלולי האבוקה הגדולה לא יוכל לעמוד בה; אבל עדיין אין זה טעם³
 מספיק שבגלל זה יתנו לו הענין הטוב שבאבוקה גדולה זו שתהיה שלו!⁴
 אך הענין הוא, שעל-ידי עבודתו עתה יפעל ענין נעלה יותר - להפוך לאור לא רק ענין שהיה שייך⁵
 לקליפת נוגה, אלא גם ענין שהיה שייך לג' קליפות הטמאות לגמרי. ובלשון הנגלה - לעשות "זכיות"⁶
 לא רק מעניני הרשות, אלא שגם הזדונות יהיו נעשים זכיות¹⁰². וכאשר אכן זדונות נעשו לו כזכיות -⁷
 אזי מגיע לו שכר גדול יותר, שלא מגיע למי שלא פעל ענין נעלה זה.⁸
 ובלשון המשנה⁹³: "לפום צערא אגרא". ולכן: פלוני שלא נצטער - אינו יכול לדרוש שכר גדול,⁹
 ואילו הוא שנצטער, מגיע לו שכר גדול יותר - "כפלים לתושיה", כיון שעבד עבודה כפולה: (א) עשיית¹⁰
 זכיות, (ב) הפיכת זדונות לזכיות.¹¹
 וזוהי ההסברה בפסוק "ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים (וגם
 "אכתוב") אשר שברת" - שבלוחות השניים יכתב גם העילוי שנעשה על-ידי השבירה: למרות ש"שברת"¹²
 - "אכתוב"; כתיבה שבאה מהשבירה, ולכן הרי זה באופן ד"כפלים", וכאמור, לא רק שיש צורך בכפלים,¹³
 אלא שאכן ראויים שיהיו כפלים.¹⁴
 יז. על-פי-זה יובן גם הפירוש הפנימי בדברי רש"י על הפסוק "לעיני כל ישראל" שבסיום כל חמשה¹⁵
 חומשי תורה (ובזה מסיים רש"י פירושו על התורה) - "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, והסכימה¹⁶
 דעת הקדוש-ברוך-הוא לדעתו, שנאמר אשר שברת, יישר כחך ששברת"¹⁰³:¹⁷
 הפירוש הפשוט בזה הוא - על-פי המשל שהובא במדרש¹⁰⁴ מקריעת שטר כתובה של אשה שקלקלה¹⁸
 ("אחרי לבבכם גו' אשר אתם זונים אחריהם"¹⁰⁵), כדי "שתהא נדונית כפנויה ולא כאשת איש", וזהו¹⁹
 שבחו של משה, ששבר את הלוחות כדי להציל את בני ישראל מעונש חמור יותר.²⁰
 אך עדיין אינו מובן:²¹
 האם אמנם צריך להזכיר בסיום חמשה חומשי תורה את המאורע ה"משמח" ("דעם גליק וואָס האָט²²
 געטראָפֿן") שבני ישראל קיבלו עונש קל יותר, כדין פנויה, ולא כדין נשואה להקב"ה? ...!²³
 והגע עצמך:²⁴
 ב'שמחת תורה', כשמסיימים בשמחה גדולה את כל חמשה חומשי תורה - זהו הזמן המתאים להזכיר²⁵
 שלולי שבירת הלוחות היו בני ישראל נידונים כאשה נשואה, ובגלל שבירת הלוחות נידונו כפנויה? !²⁶
 ובזה מתבטא החידוש של משה רבינו - שהיה בכחו לעשות "לעיני כל ישראל" דבר שהקדוש-ברוך-²⁷
 הוא הסכים לכך באמרו "יישר כחך" - אך ורק להחליף מעונש חמור לעונש קל? !²⁸
 וענין זה מזכירים לאחר שמונה רבינו היה כבר בתכלית העליה, כמו שכתוב¹⁰⁶ "ויעל משה גו' אל²⁹
 הר נבו",³⁰
 ובפרט על-פי ביאור המגיד ממעזריטש¹⁰⁷ שבזמן פטירתו השיג משה גם את שער החמישים (כמרומו³¹
 במה שכתוב "ויעל משה גו' אל הר נבו", "נבו" מלשון "נו"ן בו"¹⁰⁸, דקאי על שער החמישים), והיינו,³²
 שאף שאמרו רז"ל¹⁰⁹ "חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה, חסר אחד", שניתנו לו רק³³
 34

(105) שלח טו, לט.

(106) ברכה לד, א.

(107) הובא בלקו"ת במדבר יב, א.

(108) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 257 הערה 33.

(109) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(102) יומא פו, ב.

(103) נתבאר בלקו"ש חל"ד ע' 217 ואילך. וראה גם לקו"ש

חכ"ו ע' 248 ואילך.

(104) שמו"ר שם. וראה גם שם רפמ"ג. תנחומא תשא ל.

פרשתנו יא. אדר"נ פ"ב, ג. הובא בפרש"י עה"ת תשא שם.

- 1 מ"ט שערים, הנה "גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן"¹¹⁰, ולכן, אף ש"בחייהם אינם רואים"¹¹¹, הנה
 2 בעת פטירתו זכה גם לשער הנו"ן,
 3 ולאחרי כל זה, מסיימים בשבחו של משה - ששינה מעונש חמור לעונש קל? ...!
 4 יח. ויש לבאר עומק הענין ד"אשר שברת, יישר כחך ששברת":
 5 הפירוש הפשוט ד"יישר כחך" (שהרי פירוש רש"י הוא לכל לראש פירוש הפשט) הוא - מלשון
 6 אישור וחוזק והוספה בענין הכח. ופירוש "יישר כחך ששברת" הוא - שהחזיק וההוספה בכח נעשה
 7 על-ידיזה ש"שברת".
 8 והענין בזה - שעל-ידי שבירת הלוחות ניתוסף ענין חדש ("יישר כחך") שלא היה בלוחות הראשונות:
 9 בלוחות הראשונות - לקחו אבן של "סמפירנון"¹¹² (סוג של אבנים טובות ומרגליות), וכתבו עליו
 10 את עשרת הדברות, ותו לא מידי;
 11 ואילו בלוחות השניות - הנה נוסף על כתיבת עשרת הדיברות על לוחות של אבן טובה, ניתוסף גם
 12 הענין ד"שברי לוחות", כדברי הגמרא במסכת בבא-בטרא¹¹³: "אשר שברת ושמתם (בארון), מלמד
 13 שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון", והיינו, שמראים "קונץ", שבארון שבקודש הקדשים - שהיה
 14 באופן ד'מדה ואינו מדה' ביחד, שהרי הארון היה במדה, "אמתיים וחצי גו' ואמה וחצי גו' ואמה
 15 וחצי"¹¹⁴, וביחד עם זה הנה "מקום ארון אינו מן המדה"¹¹⁵ - היו מונחים לא רק הלוחות ("אין בארון
 16 רק גו' "¹¹⁶"), אלא גם "שברי לוחות".
 17 ענין זה - לא היו יכולים לוחות הראשונות לפעול, כיון שלא היה ענין של "שברת"; ורק כאשר
 18 "שברת", הנה כאשר לאחר-יזה בנו משכן עם קודש הקדשים, הכניסו לשם לא רק לוחות שלימות, אלא
 19 גם שברי לוחות, שגם הם, בהיותם שבורים, מונחים בקודש הקדשים, להורות שאין חילוק בין שברי
 20 לוחות ללוחות השלימות.
 21 וכן לאידך, שכאשר לא רואים את הלוחות האחרונות בגילוי, מפני שנתעלמו, לא רואים גם את שברי
 22 הלוחות:
 23 לכאורה: בשלמא לוחות שלימות הם בסתירה לענין הגלות, דכיון שכתוב בהם "אנכי ולא יהי' לך",
 24 הנה כל זמן שהם בגלוי, אין ביכולת הגוים לכבוש את בית המקדש, ולכן, כדי שיוכל להיות ענין הגלות,
 25 היו צריכים תחילה להעלים את הלוחות האחרונות, יחד עם הארון¹¹⁷, וכל החמשה דברים שחסרו בבית
 26 שני¹¹⁸;
 27 אבל אחרי שנשתברו הלוחות, שהיו ה"אותיות פורחות"¹¹⁹, ונשארו רק שברי לוחות (שזהו בבחינת
 28 "כמאן דעביד לא אמרינן"¹²⁰) - למה הוצרכו להעלים אותם קודם הגלות?
 29 אך הענין הוא - שזהו מצד העילוי ד"יישר כחך ששברת", שגם כאשר שברי לוחות בלבד נמצאים
 30 בגלוי, אינם מניחים צר ואויב בהיכל ה', ואין מקום לענין של גלות, אפילו לא בדרגת בית שני, שזהו
 31 ענין של גאולה, אבל לא גאולה שלימה.
 32 וזהו תוכן דברי הקדוש-ברוך-הוא למשה: לכל לראש - "פסל-לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי
 33 גו' את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים", ולאחרי-זה יתוסף עילוי גדול יותר עד לתכלית העליה
 34 - "אשר שברת", היינו, שגם לאחר ש"אכתוב גו' את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים", ישאר

(115) יומא כא, סע"א. וש"נ.

(116) מלכים-א ח, ט. דברי הימים-ב ה, יו"ד.

(117) ראה שם נב, ב. וש"נ.

(118) שם כא, ב.

(119) פסחים פז, סע"ב.

(120) ירושלמי קידושין פ"ג ה"ב. גיטין פ"ז ה"ו.

(110) חולין ז, ב.

(111) במדב"ר ספ"ד.

(112) תיב"ע ואתחנן ד, יג. תנחומא תשא כו. וכ"ה בספרי

בהעלותך יב, ג. וראה לקו"ש ח"ט ע' 106 הערה 9. וש"נ.

(113) יד, ב.

(114) תרומה כה, יו"ד. ויקהל לו, א.

הענין ד"אשר שברת", שברי לוחות, ובאופן שגם מונחים (לא באיזה מקום שהוא, אלא) ביחד עם
הלוחות השניות בארון שבקודש הקדשים. ועל זה מסיים רש"י (בסוף התורה), שעל-ידי-זה נעשה הענין
ד"ישר כחך".

וענין נעלה זה מתגלה דוקא לאחר שמשנה רבינו מגיע לתכלית העילוי דשער הנו"ן, שאינו ידוע לא
לתחתונים וגם לא לעליונים¹²¹, והיינו, שצדיק אינו יכול לידע זאת, כיון שזהו ענין שנפעל על-ידי
בעל-השובה דוקא.

יט. וכאמור כמה פעמים - מכל ענין יש הוראה בעבודת האדם:

ישנם כמה וכמה הטוענים (ותובעים)¹²², שכיון שרצונו של הקדוש-ברוך-הוא שילמדו תורה ויקיימו
מצוות, אם כן, למה ישנם ענינים ששוברים את האדם, ואין מניחים אותו למלא את רצונו של
הקדוש-ברוך-הוא?!

לכאורה: מה זה עשה הרי' לנו?! - הוא עושה כל מה שביכלתו, ואף-על-פי-כן, מגלים אותו¹²³
למקום כזה שאינו יכול... לעשות מה שצריך...!

יש לו אמנם ענין של תנחומין, שעל-פי תורה הרי זה מצב של אונס, אבל ענין זה אינו אלא באופן
ש"אונס רחמנא פטר"ו¹²⁴, שזהו ענין של שלילה בלבד, כולל גם שלילת העונש, ש"אין מזכירין לו דבר
וחצי דבר ביום הדין לענשו כו"¹²⁵, אבל גם שלילת הפעולה, שהרי "אונסא כמאן דעביד לא אמרינן"¹²⁶,
והיינו, שלא קיים את המצוה...!

והמענה על זה - שיתכן שהקדוש-ברוך-הוא רוצה את ה"שברת"... וענין זה גורם נחת רוח למעלה...
יותר מאשר הלוחות הראשונים עם עשרת הדיברות שעליהם.

לכאורה: איך יכולים להשוות ביניהם?! - כאן מדובר אודות ענין של "שברים", ואילו כאן מדובר
אודות לוחות שעליהם נכתב "אנכי ולא יהיה לך", ועל-ידם רעש ("גע'שטורעם/ט") העולם כולו, מד'
רוחות העולם ומלמטה ומלמעלה¹²⁶, ועד שגם עכשיו, הנה "כל הקורא ושונה הקדוש-ברוך-הוא קורא
ושונה כנגדו"¹²⁷, ומוסיף בגמרא¹²⁸: "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע (כפי שהיה בלוחות
ראשונות דוקא, ולא בלוחות שניות), אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע".

ואם כן, כאשר הקדוש-ברוך-הוא לא נותן לו את האפשרות - צועק הוא: "שברת", והקדוש-ברוך-הוא
הסכים!

ועל זה נאמר בפרשת השבוע: "אשר שברת", שהפירוש בזה הוא: "ישר כחך ששברת".

ואין זה רק באופן שמראה "קונץ" שלא מתפעל, וממשיך בהנהגתו שלא לעשות ענינים בלתי-רצויים,
אבל עדיין חסר אצלו המעשה הטוב, אלא אדרבה - שזהו באופן נעלה יותר מאשר עשיית המעשה הטוב.

וכידוע מאמר אדמו"ר האמצעי דיבור-המתחיל להבין ענין לקחת אנשי חיל מישראל ביד נכרים¹²⁹,
שבו מבאר החילוק בין הזמן שבית המקדש היה קיים, שהיו כל המצוות במילואן, גם המצוות התלויות
בארץ, שאי אפשר לקיימן בחוץ לארץ, מה-שאינ-כן לאחר שחרב בית המקדש כו', ובפרט אצל אלו
שנלקחו בזמנו לאנשי חיל, שאצלם נתמעט עוד יותר קיום המצוות, ומסיים, שאף-על-פי-כן, כאשר
מקיים את המצוה שנשארה אצלו, ומצטער ונאנח כו' על הענין ד"שברת" שאין לו אפשרות לקיים את
כל שאר המצוות - הרי זה ענין שפועל עוד יותר מאשר לוחות ראשונות, באופן ד"כפלים לתושיה".

(121) ראה סוטה יד, א. לקו"ת שם.

(122) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ס"ע 18 ואילך. וש"נ.

(123) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בהתרגשות ובקול חנוק מבכי (המו"ל).

(124) ב"ק כח, ס"ב. וש"נ.

(125) לשון אדה"ז בתניא אגה"ת רפ"ב.

(126) ראה תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. תקו"ז תכ"ב

(סד, ב). תניא פל"ו (מו, א).

(127) תדבא"ר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(128) ברכות כב, א. וש"נ. וראה תו"א יתרו סז, ב. סח, ג. ובכ"מ.

(129) מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ (וראה

גם תורת מנחם חמ"ב ע' 203. וש"נ).

- 1 כ. וענין זה נוגע ושייך גם באופן של טוב הנראה והנגלה, בחיי היום-יום של אלו שחיים חיי-רווחה:
- 2 גם אצלם ישנה אותה טענה: לשם מה צריכים להקדיש זמן רב כל-כך עבור אכילה ושתייה ושינה
- 3 וטיול?!
- 4 זוהי אמנם הנהגה על-פי תורה (שהרי ברשיעי ובשופטני לא עסקינן¹³⁰), בגלל ההכרח שבדבר בשביל
- 5 בריאות הגוף, או בגלל שצריך להיות הענין ד"בכל אשר תעשה"¹³¹, כדי שתהיה איזו אחיזה בדרך הטבע
- 6 לענין הפרנסה; אבל אף-על-פי-כן, מוטב היה לכאורה לעסוק כל היום כולו בתורה ועבודה וגמילות
- 7 חסדים?!
- 8 והמענה לזה: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך"¹³². אין אנו יודעים את החשבונות של הקדוש-ברוך-
- 9 הוא; לפעמים אומר הקדוש-ברוך-הוא "ישר כחך" עבור ענין של תורה ומצוות, ולפעמים אומר
- 10 הקדוש-ברוך-הוא "ישר כחך ששברת".
- 11 ולכן יש גם צורך להקדיש זמן והשתדלות עבור ענינים שונים, אף שלכאורה מוטב היה לנצל זאת
- 12 עבור ענינים טובים יותר, הן לשמים והן לבריות¹³³, עניני תורה ומצוות - כיון שאין אנו יודעים את
- 13 החשבונות של הקדוש-ברוך-הוא.
- 14 וכאמור לעיל: הקדוש-ברוך-הוא מצוה "פסל-לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי גו' את הדברים
- 15 אשר היו על הלוחות הראשונים", כמו שהיה בשעה ש"פסקה זוהמתן"¹³⁴, ובשעת מעשה אומר
- 16 הקדוש-ברוך-הוא שישנו ענין נעלה יותר - "אשר שברת", ובזה מתבטא תכלית השלימות של התורה,
- 17 "גמרה של תורה"¹³⁵.
- 18 וכן בנוגע לענין הגאולה - שהחידוש של משיח הוא ש"אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"¹³⁶ (היינו,
- 19 שיחבר צדיקים לבעלי תשובה, ולא להיפך, בעלי תשובה לצדיקים), שאז יהיו אמנם ב' המעלות, "כדין
- 20 וכדין"¹³⁷, אבל הענין שיביא ויגלה את הגאולה למטה מעשרה טפחים הוא - "ישראל עושין תשובה"¹³⁸,
- 21 "ומיד הן נגאלין"¹³⁹.

* * *

- 22 כא. על-פי-זה יובן גם הפתגם שאמרו רבותינו נשיאנו¹⁴⁰ שאין לך דבר שלם יותר מלב נשבר ("ניטאָ
- 23 קיין גאַנצערע זאָך ווי אַ צעבראָכענע האַרץ").
- 24 ובהקדמה - שכפי שמתקבל אצל ה"עולם", הרי זה משחק-מילים יפה מאד: דבר שלם כמו לב נשבר.
- 25 אבל לאמיתו של דבר, כיון שזהו פתגם של נשיא, שחוזר על זה, ומשתדל שיתקבל ויתפרסם כו',
- 26 הרי זה בוודאי פתגם תורני ("א תורה וואָרט"), ופתגם תורני צריך להתבטא בענין של הלכה (כאמור
- 27 כמה פעמים).
- 28 ויש לבאר כיצד קשור פתגם הנזכר לעיל עם ענין של תורה והלכה ועבודה וכו'.
- 29 כב. ובהקדים - שכאשר מדובר אודות היחס של עניני העולם עם הקדוש-ברוך-הוא, הרי בריאת
- 30 העולם היתה באופן שיהיו שני ענינים נפרדים, וכאמור רז"ל¹⁴¹ "כתוב ('נעשה' ¹⁴², לשון רבים) והרוצה
- 31 לטעות יטעה", ולכן נעשה מאחדות הפשוטה ריבוי פרטים; אבל, לאחר כן יש צורך לחבר את ריבוי
- 32 הפרטים עם אחדות הפשוטה, וענין זה פועלים בני ישראל, כמו שכתוב¹⁴³ "בראשית ברא אלקים את

(137) ב"ב עה, א. וראה לקו"ת ראה כד, ד ואילך. ובכ"מ.

(138) סנהדרין צז, ב.

(139) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(140) ראה גם תורת מנחם סה"מ סיון ע' שדמ. וש"נ.

(141) ב"ר פ"ח, ח.

(142) בראשית א, כו ובפרש"י.

(143) שם, א.

(130) ראה תורת מנחם חל"ו ע' 332. וש"נ.

(131) פ' ראה טו, יח.

(132) ברכות י"ד, סע"א. וש"נ.

(133) ראה קידושין מ, א.

(134) שבת קמו, רע"א. וש"נ.

(135) טור ורמ"א או"ח סתרס"ט.

(136) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

- השמים ואת הארץ", "בשביל ישראל שנקראו ראשית"¹⁴⁴, והפעולה שפועלים בני ישראל בשמים וארץ¹
 וכל צבאם היא על-ידי התורה שנקראת ראשית¹⁴⁴.²
- ובתורה גופא - שצריכה לבוא בענין של פועל - ישנם כמה פרטים, ואף שכללות כולם ענינם הוא³
 לחבר את העולם עם הקדוש-ברוך-הוא, מכל-מקום, יש כאלו שענין הקירוב הוא רק פרט בזה, ויש כאלו⁴
 שכל ענינם הוא לקרב ולחבר את העולם עם הקדוש-ברוך-הוא.⁵
- ומניין יודעים שזהו עיקר ענינם? - כאשר על-פי תורה נקראים הם בשם שמורה על ענין הקירוב,⁶
 כמו ענין הקרבנות, כדאיתא בספר הבהיר¹⁴⁵ "אמאי אקרי קרבן אלא מפני שמקרב כו'" (והאריך בזה⁷
 רבינו בחיי¹⁴⁶).⁸
- כלומר: בכל המצוות, כמו מצות תפילין וכיוצא בזה, לוקחים דבר הרשות ועושים ממנו קדושה,⁹
 ובמילא הרי הוא מתקרב להקדוש-ברוך-הוא, ועד שנעשה בבחינת "מרכבה"¹⁴⁷. אבל אף-על-פי-כן, כיון¹⁰
 שנקרא בשם אחר (לא על שם הקירוב), לא רואים שכל ענינו ונקודתו הפנימית הוא ענין הקירוב;¹¹
- אבל בחלק של תורה ומצות שנקרא בשם "קרבנות", הן בנוגע לחלק ההלכה, על-ידי העסק בהלכות¹²
 קרבנות שנחשב כאילו הקריב קרבנות¹⁴⁸, והן בנוגע לקרבנות ממש - כיון שנקרא "הלכות קרבנות" או¹³
 "קרבן", הרי זה מורה שעיקר מציאותו הוא ענין הקירוב - לקרב את העולם להקדוש-ברוך-הוא, שזוהי¹⁴
 תכלית הבריאה.¹⁵
- ובקרבנות גופא, יש קרבנות שבהם ענין הקירוב הוא בהדגשה יתירה, והבחינה בזה: מה הדין אם¹⁶
 מקיימים את המצוה דהקרבת הקרבן, אלא שעושים בזה איזה שינוי - אם נקרא עדיין בשם "קרבן";¹⁷
 וכאשר רואים שזהו קרבן שכל פרט שבו הוא בתכלית הדיוק, הרי זו הוכחה שענין ה"קרבן" הוא לא¹⁸
 רק בכללות ענינו, אלא כל פרט שבו הוא ענין של קרבן.¹⁹
- ובכן, איתא במשנה¹⁴⁹: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה,²⁰
 חוץ מן .. החטאת" (ולדעה אחת - "אף האשם").²¹
- ומזה מובן, שב"חטאת" ענין הקרבן הוא בהדגשה יתירה יותר מבשאר קרבנות, שהרי שאר קרבנות,²²
 גם אם נזבחו שלא לשמן, ולא עלו לבעלים לשם חובה, מכל-מקום הקרבן כשר, ומשמעות הדברים,²³
 שהענין ד"לשמה" אינו עיקר בקרבן, ונמצא, שיש בו ענין מסויים (לשמה) שעיקרו אינו ענין הקרבן,²⁴
 קירוב הכחות; ואילו בחטאת, גם הענין ד"לשמה" הוא ענין עיקרי בקרבן, והראיה, שלולי זאת, הנה לא²⁵
 זו בלבד ש"לא עלו לבעלים לשם חובה", אלא עוד זאת, שמתבטלת כל מציאות הקרבן, שלא נעשה²⁶
 ענין הקירוב.²⁷
- כג. והנה, בנוגע לקרבנות קבעה התורה גדר - שצריך להיות ענין השלימות:²⁸
- לכל לראש - המזבח שעליו מקריבים את הקרבן - שצריכה להיות שלם, ומזבח שנפגם, אפילו פגימה²⁹
 קלה ביותר (כדאיתא בגמרא¹⁵⁰ "כמה פגימת המזבח כו'"), פסול¹⁵¹, ובמילא חסר בענין הקרבנות.³⁰
- וכן בנוגע לקרבן עצמו - שצריך להיות בהמה תמימה, ולא כחושה¹⁵². ועד שגם דבר שהוא טפל³¹
 לקרבן, כמו העצים הדרושים בשביל הקרבת הקרבן - צריכים להיות שלמים, ועצים שהתליעו, אינם³²
 ראויים להשתמש בהם להקרבת קרבן על-גבי המזבח³³.
- ועל-אחת-כמה-וכמה שהאדם המקריב את הקרבן - הכהן - צריך להיות "תמים", ולא בעל מום¹⁵³.³⁴

(149) ריש זבחים.

(150) חולין יח, רע"א.

(151) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ד טז. פ"ב הי"ח.

(152) שם הל' איסורי המזבח רפ"ז. הל' מעה"ק פט"ז ה"ד.

(153) רמב"ם הל' ביאת המקדש רפ"ו.

(144) פרש"י ורמב"ן עה"פ.

(145) סמ"ו (קט). ועייג"כ זח"ג ה, רע"א. של"ה מס' תענית

(ריא, ב). פע"ח שער התפלה פ"ה.

(146) ויקרא א, ט.

(147) ראה תניא פכ"ג.

(148) ראה מנחות בסופה.

- 1 ובזה גופא - הנה ככל שתגדל מעלת ופעולת הקרבן, נוגע יותר ענין השלימות והתמימות:
- 2 בנוגע למקום שעליו מקריבים הקרבן - מצינו שמקריבים קרבנות גם ב"במה"¹⁵⁴, אבל אין בה כל
- 3 פרטי הדינים הקשורים עם השלימות והתמימות של המזבח¹⁵⁵.
- 4 ועל-דרך-זה בנוגע לקרבנות - הנה גם קרבנות של בני-נח נקראים בשם קרבן, וצריכים להיות באופן
- 5 של שלימות, אבל אין צריכים להיות בתכלית השלימות: מחוסר אבר - פסול¹⁵⁶, אבל מום "בדוקין
- 6 שבעין" - "לדידהו לאו מומא הוא"¹⁵⁷; אבל כאשר הקרבן צריך לפעול יותר, ועד להענין ש"רזא דקורבנא
- 7 עולה עד רזא דאין-סוף" (כפי שמביא מדברי הזהר¹⁵⁸) - צריכה להיות הבהמה שלימה גם "בדוקין
- 8 שבעין".
- 9 ועל-דרך-זה בעילוי אחר עילוי בענין הקרבנות גופא, עד לקרבן חטאת, שבו צריך להיות ענין
- 10 השלימות והתמימות ביותר - שאסור שיהיה בו שינוי אפילו בענין ד"לשמה" (כנזכר לעיל סעיף כ"א).
- 11 כד. והנה, תכלית כל הענינים שבקרבן חטאת - הן הקרבן עצמו, ועל-אחת-כמה-וכמה מכשירי
- 12 הקרבן, כמו העצים והמלח, המזבח וכו', ואפילו הכהן המקריב - שיתכפר חטאו של האדם החוטא.
- 13 ועל-פי האמור שכלל שמתקריבים לענין הקרבן נוגע יותר ענין השלימות, הרי מובן, שהאדם המתכפר
- 14 על-ידי הקרבן (תכלית הקרבן) צריך להיות בתכלית השלימות, שלא בערך אפילו להתמימות של הכהן
- 15 והמזבח ובהמת החטאת.
- 16 ובמה מתבטאת תכלית השלימות של האדם המתכפר (שצריך להיות שלם יותר מהכהן המקריב,
- 17 מהמזבח ומהבהמה) - איתא בגמרא¹⁵⁹ שצריך להיות "שב מידיעתו", ובלאו-הכי הרי זה בבחינת "זבח
- 18 רשעים תועבה"¹⁶⁰, ואין זה קרבן.
- 19 והרי הפירוש ד"שב מידיעתו" הוא - שבירת הדעת.
- 20 ובזה גופא - הנה כל זמן שאינו שב ומתחרט בלב שלם, היינו, שלבו נשבר רק במקצת, ועדיין לא
- 21 נשבר בתכלית - לא הגיע לשלימות האמיתית, כמובן מדברי רבינו יונה¹⁶¹ (שמביא רבינו הזקן בהלכות
- 22 יום הכיפורים¹⁶²) בביאור החילוק בין חטאת שבאה על הודאי, שיכולה להיות בת דנקא, לאשם שבא
- 23 על הספק, שצריך להיות שוה שתי סלעים¹⁶³, לפי ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית,
- 24 כי .. מתברך בלבבו לומר שמא לא עשיתי עבירה, ואינו מתחרט עליה חרטה גמורה".
- 25 וענין זה הוא על-דרך מה שנתבאר לעיל (סעיף ט"ז ואילך) בענין "אשר שברת", "יישר כחך ששברת"
- 26 - שב"שברי לוחות" יש שלימות יתירה גם לגבי לוחות ראשונות (לא רק לגבי לוחות אחרונות), כיון
- 27 שדוקא על-ידי השבירה נעשה הענין ד"כפלים לתושיה".

*

- 28 כה. ענין זה בא גם בהמשך למה שמצינו שהתחלת התורה היא באות ב' ("בראשית"), ואילו התחלת
- 29 עשרת הדיברות היא באות א' ("אנכי"),
- 30 וכמדובר גם לעיל¹⁶⁴ בנוגע לסיום מסכת נזיר בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך", שאף
- 31 שהתחלה היא בענין ה"ברכה", שמתחילה באות ב', הנה לאחר זה ישנו הענין ד"עונה אמן", שמתחיל
- 32 בא', שזהו הא' ד"אנכי ה' אלקיך"; ועל זה נאמר "גדול העונה אמן יותר מן המברך", שעל-ידי-זה
- 33 מתגלה מה שהיה תחילה בהעלם,

(160) משלי כא, כז. וראה שבועות יב, סע"ב. וש"נ.

(161) ברכות א, ב (ד"ה והא דאמרין).

(162) או"ח סתר"ג.

(163) זבחים מח, א. וראה לקו"ש ח"ז ע' 73. וש"נ.

(164) שיחת י"ב תמוז סל"ו (תורת מנחם חמ"ד ע' 105).

(154) ראה זבחים קיב, ב.

(155) ראה שם קח, סע"ב. קכ, א.

(156) שם קטו, רע"א. וש"נ.

(157) גיטין נו, רע"א. וראה גם לקו"ש חל"ה ע' 24.

(158) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(159) ראה חולין ה, ריש ע"ב ובפרש"י. וש"נ.

אבל, יש בזה ענין נוסף:

אף-על-פי ש"אנכי ה' אלקיך" הוא ענין התורה - אין זה מספיק, אלא צריך להיות גם ענין הברכה - "ברכו בתורה תחילה", כדאיתא בגמרא (במסכת נדרים¹⁶⁵ ובמסכת בבא-מציעא¹⁶⁶) בפירוש הפסוק¹⁶⁷ "על מה אבדה הארץ גו'", "שלא ברכו בתורה תחילה", היינו, שגם כאשר עוסקים בתורה, יכול להיות מעמד ומצב ד"אבדה הארץ", אם חסר הענין דברכת התורה.

ולכאורה אינו מובן: כיון שישנו הא' ד"אנכי הוי' אלקיך" - מהו הצורך בהב' ד"ברכה"?

אך הענין הוא - שללא הב' ד"ברכה" חסר הדגשת החשיבות והחביבות שבלימוד התורה¹⁶⁸.

וכאמור לעיל (סעיף א) שחביבות וקדושה הם שני ענינים שונים, והיינו, שיכול להיות שענין אחד הוא יותר קדוש, וענין שני הוא יותר חביב. וענין החביבות מתבטא בכך שזהו דבר שצריך להיות אצלו היום ומחר (וגם אתמול), באמצע היום ובאמצע הלילה כו'.

כו. ומכאן באים גם להאמור לעיל (סעיף ה ואילך) בנוגע לקשר והשייכות דסיום מסכת נדה עם מסכת ברכות:

בנוגע לסדר המסכתות - הנה בשלמא כאשר מדובר אודות סדר זרעים, יש לקשר זאת עם מסכת ברכות, שהיא התחלת סדר זרעים; אבל כאשר מדובר אודות כל הששה סדרים עד סופם - מהו הקשר למסכת ברכות?!

אך הענין הוא, שבמסכת ברכות יש ב' ענינים: (א) התחלת סדר זרעים, (ב) התחלת כל הששה סדרים.

ועל-פי-זה יש לבאר בפשטות בנוגע לסדר המסכתות:

מפרשים מחפשים טעמים לסדר המסכתות. ובנדון דידן, הטעם שמסכת ברכות באה בהתחלת סדר זרעים, מבאר הרמב"ם¹⁶⁹, שכיון שבסדר זרעים מדובר אודות כל מיני מאכלים, יש להקדים תחילה אודות ברכותיהם.

אבל, זהו רק הטעם שמסכת ברכות היא התחלת סדר זרעים, ועדיין לא נתבאר הטעם שמסכת ברכות היא התחלת כל הששה סדרים?

אך הענין הוא - שעל זה אין צורך לחפש טעמים מיוחדים, שהרי מפורש בגמרא (בנדרים ובבא-מציעא הנ"ל), שקודם לימוד התורה צריך להיות "ברכו בתורה תחילה", ולכן, קבע רבינו הקדוש מסכת ברכות לפני כל הששה סדרים, כדי להתחיל בברכה.

ונמצא, שמסכת ברכות היא לא רק התחלת סדר זרעים, אלא גם התחלת סדר טהרות, שהרי אי אפשר ללמוד סדר טהרות לפני ש"ברכו בתורה תחילה", והענין ד"ברכו בתורה תחילה" הוא מסכת ברכות;

ורק לאחר שישנו הענין דמסכת ברכות בתור התחלת כל הששה סדרים, בבחינת "ברכו בתורה תחילה", אזי יכולים ללמוד מסכת ברכות בתור התחלת סדר זרעים.

וכיון שמסכת ברכות היא התחלת כל הששה סדרים, הנה גם הסיום של מסכת ברכות קשור עם הסיום של כל סדר וסדר, עד לסיום סדר טהרות, כולל גם הסיום שבגמרא - מסכת נדה.

כז. וכן הוא גם בנוגע לתורה שבכתב - שגם בה צריך להיות הענין ד"ברכו בתורה תחילה":

הפסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" הוא לא רק התחלת פרשת בראשית והתחלת ספר בראשית, אלא גם התחלת כל התורה כולה.

(168) ראה ר"ן נדרים שם. פרש"י ב"מ שם.

(169) בהקדמתו לפירוש המשניות (ד"ה והחלק הששי).

(165) פא, א.

(166) פה, סע"א ואילך.

(167) ירמ' ט, יא.

- 1 וטעם הדבר¹⁷⁰ - כי בתחילת לימוד התורה צריך להיות "ברכו בתורה תחילה", והרי ענין הברכה הוא
2 "אלקינו מלך העולם", וזהו גם התוכן ד"בראשית ברא אלקים ("אלקינו") את השמים ואת הארץ" (דכיון
3 ש"ברא .. את השמים ואת הארץ", הרי הוא "מלך העולם").
- 4 [ולאחרי אמירת ה"ברכה" ד"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", אזי יכולים להתחיל ללמוד
5 הפסוק "בראשית" בתור חלק מהפרשה, חלק מהספר וחלק מכל הספרים].
- 6 ובפרט כאשר מצרפים לפסוק הראשון את כל הפרשה הראשונה, שמסתיימת ב"יום אחד"¹⁷¹, ואיתא
7 במדרש¹⁷² ש"אחד" קאי (לא על היום, אלא) על הקדוש-ברוך-הוא, ש"היה הקדוש-ברוך-הוא יחיד
8 בעולמו", ועל-פי דברי הגמרא¹⁷³ "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד - מלכות", נמצא, שה"ברכה"
9 שבהתחלת התורה שבכתב היא בשם (שם אלקים) ומלכות ("אחד").
- 10 וכללות הענין בזה - שאף שישנו הענין ד"אנכי", צריך להיות גם הענין ד"בראשית", "ברכו בתורה
11 תחילה", שאז יש אצלו ענין החביבות בתורה, והיינו, שזהו ענין שנוגע לו עתה, שרעב וצמא לזה כו'.
12 כח. ומזה באים לתכלית כל הענינים:
- 13 אף-על-פי שמדברים דרוש ורמז וכו' וכו', והקהל ישן וכו' וכו', הנה תכלית כל הענינים היא - שתהיה
14 הגאולה האמיתית והשלימה כאן למטה מעשרה טפחים,
- 15 - שזהו ענין שיש לנו צורך בו, היינו, לא רק מצד "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב", ולא רק
16 מצד "אלקי אבותינו", אלא בעיקר מצד "אלקינו"¹⁷⁴, ובפרט שנמצאים בליה ובגלות, ככל הפרטים שידע
17 איניש בנפשיה וכו' וכו' -
- 18 שאז יתגלו למטה מעשרה טפחים כל הענינים שנפעלו על-ידי "מעשינו ועבודתנו כל זמן משך
19 הגלות"¹⁷⁰, ונמצאים עתה בהעלם ובכח,
- 20 ואז יתגלה גם הענין ד"יפה שעה של קורת רוח בעולם הבא", ובאופן ש"תראה בחיך", למטה
21 מעשרה טפחים, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.
- * * *
- 22 כט. כמוזכר לעיל (סעיף ד) - ישנה רשימת אבי אדוני מורי ורבי שהתחלתה "בס"ד אני לוי יצחק
23 בן זעלדא רחל", ושם מספר:
- 24 "ישבתי בבית האסורים, מן ט' ניסן ה'תרצ"ט עד ט"ו בשבט שנת שת"ה (בס"ה בחמשה בית
25 האסורים, בתחלה בדניפראפערטראווסק, ואחר-כך בקיוב, ואחר-כך עוד הפעם בדניפראפערטראווסק,
26 ואחר-כך בחארקאוו, ואחר-כך באַלמאַ-אַטאַ (ששם "הגלתי על משך ה' שנים"), היינו משך ש"ג ימים",
27 ו"בליל הושענא רבה קרוב לאשמורת הבוקר בבית האסורים בדניפראפערטראווסק", "הודיעו לי שמשפטי
28 נמסר להאסאבא-סאָוועשצאַניע דנ' ק' ו' ד' סס"ר¹⁷⁵ .. והם שפטו אותי על גלות ה' שנים".
- 29 וממשיך, "שכל זה הוא בהשגחה פרטית מלמעלה", ומבאר:
- 30 "שמי רומז על גבורות, הן לוי והן יצחק .. כידוע",
- 31 - כמבואר בספרי קבלה, ובארוכה על-פי חסידות, ב'לקוטי-תורה' דרושי פרשת נשא¹⁷⁶, ש"לוי" הוא
32 ענין של גבורות, ונחלק לג' בחינות: גרשון קהת ומררי. וכן יצחק הוא ענין הגבורות, כמו שכתוב¹⁷⁷
33 "ופחד יצחק היה לי" -

(175) ועידה המיוחדת של שירותי הביטחון בברית המועצות
(מדינת רוסיה).

(176) כב, ב. וש"נ.

(177) ויצא לא, מב.

(170) ראה גם תורת מנחם חמ"א ע' 179. וש"נ.

(171) שם א, ה.

(172) ב"ר פ"ג, ח. הובא בפרש"י עה"פ.

(173) ר"ה לב, ב.

(174) ראה לעיל ס"א.

1 "וכן מספר שניהם (לוי יצחק) יחד, שהוא מספר נד"ר, הנה נד"ר הוא בבינה¹⁷⁸, מקור הגבורות.

2 וכן בהצטרף לזה מה שאני בן זעלדא רחל, הנה יעלה ביחד מספר תרנ"ו, שהמספר הזה רומז על

3 שמות אלקים במילוי יודי"ן ש'179, וברבוע ר'180, פשוט פ"ו, והנקודות דשם אלקים הם ע'181, ביחד הוא

4 תרנ"ו, מספר שוש"ן. . שושן הוא אדום, כמו שושנה אדומה, והיינו בינה מקור הגבורות. ולכן ביום

5 הכיפורים, בחינת בינה¹⁸², מתחיל הפייט דתפילת מוסף בתיבת שושן, שושן עמק איומה,

6 וזהו שישבתי בבית האסורים משך שב"א (ש"ג) ימים, נקודת שב"א (שב"א בב'), כפי שצריך לכתוב

7 על-פי קבלה¹⁸³) הוא בגבורה כידוע (כי ניקוד השב"א הוא ענין של שחרות, ללא הברה, שזהו ענין

8 ספירת הגבורה והמלכות)¹⁸⁴.

9 והגלתי על משך ה' שנים, לנגד הה' גבורות,

10 ודע שה' פעמים שנ"ה הוא מספר כל הכ"ב אותיות עם אותיות מנצפ"ך הכפולים, כי האותיות שרשן

11 ה' מוצאות הפה שהם בחינת ה' גבורות כידוע,

12 וישבתי בה' בתי אסורים. . לנגד הה' גבורות (ואם כי עיירות הם ד', אך בדניפראפערטראווסק ישבתי

13 בב' בתי אסורים שונים, שבתוך העיר ומחוץ לעיר).

14 והודיעו לי שמשפטי נמסר כו' בליל הושענא רבה, שאז הוא גמר הדין, סיומא דדינא¹⁸⁵.

15 ובאתי לציאילי ביום ב' . . הוא לנגד מדת הגבורה¹⁸⁶. . גם הכתב¹⁸⁷ בציאילי מנ' ק' ו' ד' נתנו לי

16 . . ביום ד' (שלאחרי-זה) . . וסימנך ב"ד, הרומז על גבורות, שלכן אין מתחילין בב"ד כידוע¹⁸⁸.

17 [ולהעיר, שברשימה הנ"ל מבאר עוד כמה וכמה פרטים על דרך הקבלה, ומציין גם לפע"ח כו', וזאת,

18 למרות שבהיותו שם לא היו לו ספרי קבלה (שהרי לא הרשו לו לקחת עמו אפילו ספרים רגילים,

19 ועל-אחת-כמה-וכמה ספרים בפורמט גדול כו'), וכנראה שציין אליהם מתוך הזכרון בעלמא, ואכן

20 מתאימים הדברים להמצויין בפנים].

21 ומסיים בתפלה: "ויהי רצון שבמהרה בימינו יומתקו כל הגבורות והדינים. . ואשוב לביתי שלום

22 (וכמו שכתוב לפני זה: וה' הטוב. . ישיבני לביתי היינו לאשתי¹⁸⁹ ולזרעי יחיו ואהיה עמהם יחד במנוחה

23 שלווה והשקט. . בתכ"א אמן כן יהי רצון¹⁹⁰) במהרה בימינו אמן".

24 ל. ויש לבאר גודל ההפלאה שברשימה זו, בביאור פרטי המאורעות שבחייו איך שמכוונים ומתאימים

25 על-פי פנימיות התורה:

26 ובהקדים המדובר כמה פעמים¹⁹¹ שמציאותו של כל איש ישראל היא - תורה, כידוע ש"ישראל" ראשי

27 תיבות "יש ששים ויבוא אותיות לתורה"¹⁹², כיון שכל איש ישראל יש לו אות בתורה, שהיא חיותו כו'¹⁹³.

28 וזהו מה שמבארים ומסבירים כמה פעמים בארוכה, שלכל אחד מישראל נוגע הנהגתו של כל איש

29 ישראל, אפילו מי שנמצא בקצוי תבל,

178 ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. ובכ"מ.

179 כלומר: אל"ף (111), למ"ד (74), ה"י (15), יו"ד (20), מ"ם (80) - עולה שלש מאות.

180 כלומר: א' (1), אל' (31), אלה' (36), אלקי' (46), אלקים (86) - עולה מאתיים.

181 כלומר: כל נקודה היא עשר - חטף-סגול (שיש בו ה' נקודות - 50), חולם (10), חיריק (10) - עולה שבעים.

182 ראה פע"ח שער יוהכ"פ פ"א. וראה גם תורת מנחם חיי"ח ע' 84. וש"נ.

183 ראה אג"ק חט"ז ס"ע רצו ואילך. וש"נ.

184 ראה פרדס שער לב (שער הכוונה) פ"ב. שערי זהר לנדרים לז, א (עת, ד ואילך). וש"נ. וראה גם לקוטי לוי"צ לקוטים

על פסוקי תנ"ך ומחז"ל ע' נט.

185 ראה זח"ג לא, ב.

186 תניא שעהיה"א ספ"י. לקו"ת שה"ש ל, א.

187 כלומר: מסירת הגזר-דין בכתב.

188 זח"ג רפא, ב (ברע"מ). שו"ע יו"ד סקע"ט ס"ב.

189 ראה שבת קיח, ב. יומא בתחלתה.

190 = בתוך כל ישראל אחינו אמן כן יהי רצון.

191 ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 28. ועוד.

192 מג"ע אופן קפו.

193 ראה זו"ח רות פח, ד. מג"ע שם. סה"מ תש"ו ע' 46.

תש"ט ע' 41 (נעתק ב"היום יום" יג אדר שני). תרפ"ט ע' 69. וש"נ.

- 1 - לא רק בתור חיוב, באופן ש"גזירה גזרתי"¹⁹⁴, שאפילו יהודי שמעולם לא ראהו ולא שמע אודותיו,
- 2 צריך להתייחס אליו באופן של "ואהבת לרעך כמוך"¹⁹⁵ -
- 3 כפי שהדבר מתבטא בדיני ספר-תורה, שהשלימות והכשרות של הספר-תורה תלויה בשלימות וכשרות
- 4 כל אות ואות שבספר-תורה, אפילו כאשר אות אחת כתובה בקצה אחד של הספר-תורה ואות שני' כתובה
- 5 בקצה השני של הספר-תורה, והיינו, שהכשרות והשלימות של כל אות נוגעת לכשרות ושלימות כל
- 6 האותיות שלפניה ושלאחריה, עם כל פרטי הענינים שבספר תורה¹⁹⁶.
- 7 אמנם, אף שכל האותיות יחד הם שלימות אחת, מכל-מקום, הרי ישנן כ"ב אותיות, ואין אות אחת
- 8 דומה לחברתה.
- 9 ונוסף על החילוקים בין אות לאות, יש גם חילוק בין האותיות הכתובות לאותיות שבאות על-ידי
- 10 הנקודות - כמבואר ב'לקוטי-תורה'¹⁹⁷ בענין מספר ששים ריבוא נשמות כנגד ששים ריבוא אותיות
- 11 התורה, ש"אף שבתורה אין נמצא ס"ר אותיות, היינו, מפני (ה)אותיות . . שבכלל הנקודות שאינן בכתב
- 12 אבל ישנן במחשבה כו'".
- 13 זאת ועוד:
- 14 גם כאשר מדובר אודות אותה האות, כמו אות א', הרי אינה דומה אות א' שכתבת "בראשית" לאות
- 15 א' שכתבת "ברא", או בתיבת "אלקים" או בתיבת "את", וכיוצא בזה בשאר האותיות שבתורה, שהרי
- 16 תוכן התיבות שונה לגמרי, ובהתאם לכך משתנה גם ענינה של האות א' שמשלמה כל אחת מתיבות
- 17 אלו.
- 18 וכמובן גם מאופן כתיבת ספר-תורה - ששלימותה היא בכוונה "לשמה", בפירוש המילות כו' - שצריך
- 19 לחשוב לא רק אודות כל אות בפני עצמה, אלא גם כפי שהאות היא חלק מתיבה שלימה, שלכן אסור
- 20 שיהיה הפסק בין אות לאות כמו ההפסק שבין תיבה לתיבה¹⁹⁸.
- 21 ובפרט על-פי המבואר ב'שער היחוד והאמונה'¹⁹⁹ ש"כשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה, אזי מלבד
- 22 ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שכתובה, עוד זאת העולה על כולנה, המשכת כח
- 23 עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן",
- 24 ומובן, שה"אור העולה על כולנה" משתנה מתיבה לתיבה, בהתאם לשינוי האותיות שמהן מורכבת
- 25 התיבה.
- 26 ומצד השינויים שבפרטי האותיות שבספר תורה, נעשים גם שינויים בין בני ישראל - כפשטות הענינים
- 27 בנגלה, "שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה"²⁰⁰, כי לא יתכן שיהיו דומים זה לזה,
- 28 כיון שהם אותיות שונות בתורה.
- 29 ואלו שזוכים וממשיכים זאת בגלוי - אזי רואים באופן עבודתם בלימוד התורה וקיום המצוות היכן
- 30 הוא "מקומם" בתורה²⁰¹.
- 31 לא. והנה, תכלית השלימות שבתורה היא - כלשון הכתוב²⁰² - "יגדיל תורה ויאדיר", שמשמעותו
- 32 בפשטות שזהו הענין היותר נעלה בתורה שאין למעלה הימנו.
- 33 והענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" מתבטא בשני קצוות²⁰³:
- 34 מחד גיסא - הרי זה ענין שאין בו נפקא-מינה להלכה (בגלוי), כי-אם, שעל-ידי-זה ניתוסף בתורה,
- 35 כפי שמצינו בגמרא במסכת חולין²⁰⁴ לענין סימני דגים: "ולכתוב רחמנא קשקשת, ולא ליכתוב סנפיר",

ס"ד.

(194) ראה במדבר ר"פ חוקת. תנחומא שם (ג. ח). ועוד.

(195) קדושים יט, יח. וראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט)

בהוספות סקל"ג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אדר א).

(196) ראה גם תורת מנחם שם ע' 376. וש"נ.

(197) בהר מא, ב.

(198) ראה רמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ד. טושו"ע יו"ד סרע"ד

(199) פי"ב.

(200) ברכות נח, א.

(201) ראה גם תניא בהקדמה.

(202) ישעי' מב, כא.

(203) ראה גם תורת מנחם חל"ה ע' 193. וש"נ.

(204) סו, ב. וש"נ.

ומשני, "יגדיל תורה ויאדיר", היינו, שאף-על-פי שאין בזה נפקא-מינה לפועל, הרי על-ידי-זה ניתוסף ענין בתורה.

ומובן, שכאשר ניתוסף בתורה בענין מסויים, הרי זה פועל הוספה בכללות ענין התורה: ההוספה דתיבת "סנפיר" נוגעת לא רק להלכות כשרות דגים, אלא זוהי הוספה בכללות התורה, כך, שעל-ידי-זה ניתוסף בכל ענין וענין שבתורה. וכמו כן כאשר נוספת מימרא בתורה שבעל-פה, הרי זה נוגע לא רק למסכת זו בלבד, אלא זהו ענין שיכולים ללמוד ממנו גם בנוגע לכל ה"עלמות אין מספר"²⁰⁵ שהם "מימרות האמוראים"²⁰⁶ שבשאר המסכתות שבתורה, שכולם נעשים באופן אחר על-ידי-זה שניתוספה עוד מימרא. וטעם הדבר - לפי שכל התורה היא מציאות אחת, תיבה אחת²⁰⁷, וכאשר נוספת עוד אות בתיבה, אזי נעשה שינוי בכל קיבוץ האותיות, ובאור העולה על כולנה.

וכפי שמצינו בענין המצוות, שכיון שכל מצוה כלולה מכל שאר המצוות²⁰⁸, הנה כאשר ניתוספה מצוה אחת, אזי ניתוסף בהתכללות שבמצוות, שהן כלולות עם עוד מצוה. ועל-דרך-זה בנוגע לתורה - שממנה באות המצוות, "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"²⁰⁹ - שכאשר נוספת תיבה או מימרא בתורה, הנה כל התיבות והמימרות שבתורה שכלולות מכל התורה כולה, כלולות עתה עם תיבה ומימרא נוספת. וזהו הקצה היותר עליון ב"יגדיל תורה ויאדיר" - שזהו ענין שלמעלה ממצוה ולמעלה מפועל, ועד שבגלוי לא ניתוסף מאומה בעולם, כי-אם הוספה בתורה עצמה.

ולאידך גיסא - הובא הענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" בנוגע למלמדי תינוקות, כמו שכתב הרמב"ם²¹⁰ "מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו .. אינו יכול למחות בידו (אף) שבשאר ענינים ישנו האיסור דהשגת גבול, שזהו אחד מ"א הענינים דהיפך הברכות"²¹¹), שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר".

והגע עצמך:

ענין זה הובא בתורה - בדיוק, לא בדרך מקרה - בנוגע ל"מלמד תינוקות" דוקא, ולא בנוגע ללימוד בישיבה, אף שלכאורה הרי זה שייך יותר ללימוד בישיבה, שלהיותו באופן של יגיעה בתורה, בהבנה והשגה, שקלא וטריא ופלפול, שייך בזה הענין ד"קנאת סופרים תרבה חכמה"²¹², להתייגע יותר בלימוד, כדי לחדש סברא ולתרץ קושיא כו'; ואף-על-פי-כן, הובא דין זה בנוגע ל"מלמד תינוקות", שזה עתה לימדו אביו "מעט מעט פסוקים בעל-פה", ולימדו "אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה", כמו שכתב רבינו הזקן בריש הלכות תלמוד תורה.

ונמצא, שהענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" כולל שני הקצוות: קצה העליון ביותר - לימוד התורה באופן שלמעלה ממצוה בפועל; וקצה התחתון ביותר - לימוד התורה של תינוקות.

וחיבור זה מודגש גם בדין ד"יגדיל תורה ויאדיר" בנוגע למלמדי תינוקות גופא:

לכאורה אינו מובן: מה שייך "קנאת סופרים" אצל תינוק שמתחיל לילך ל"חדר" ולומד אותיות התורה?! - הרי לא יעשה מהאל"ף ב' אל"פין, אלא ישאר אל"ף אחד, ומלבד אל"ף - אינו לומד עמו?! אך הענין הוא - שכיון שזהו אל"ף של תורה, לא אלפא-ביתא של לשונות אומות העולם (איי-בי-סי), להבדיל, אלא אל"ף של "תורת חיים", שכל פרט שבה הוא אין-סופי, הנה גם כאשר לומדים אות אל"ף עם תינוק שאינו יודע יותר מאל"ף, הרי זה ענין אין-סופי, ולכן, כאשר יתייגעו עם התינוק, אזי יהיה אצלו האל"ף באופן אחר לגמרי, ועד שעל-ידי לימוד האל"ף עם תינוק שמתחיל ללמוד ב"חדר", יתוסף בכל התורה כולה - "יגדיל תורה ויאדיר"!

(209) קידושין מ, ב. וש"נ.

(210) הל' ת"ת ספ"ב.

(211) תבוא כז, יז.

(212) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א.

(205) שה"ש ו, ח.

(206) כ"ה בתו"א שמות מט, סע"ג. לקו"ת שה"ש מ, ריש

ע"ב. וראה שהש"ר עה"פ.

(207) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' תג. וש"נ.

(208) ראה תורת מנחם ח"מ ע' 53. וש"נ.

1 לב. וענין זה מתבטא גם בתורה גופא:

2 ישנו לימוד התורה כפי ששייך לפסק-דין עבור תינוק בן יומו - גם אם הוא גדול בשנים, אבל בנוגע
3 לדין והלכה הרי הוא תינוק בן יומו; וישנו הלימוד דפנימיות התורה כשלעצמה, באופן שאפילו לא
4 נתפרשה בנוגע להלכה למעשה, אלא נשארה בעולם הקבלה.

5 ובהקדמה - שכל ענין שישנו בקבלה, בהכרח שיומשך אחר-כך בדרוש ורמז ועד לפשט, וכמו בסדר
6 השתלשלות העולמות, שכל העולמות הם סדר השתלשלות אחד, ומעולם האצילות (שהוא כנגד קבלה
7 שבתורה) נמשך עד לעולם העשיה (שהוא כנגד פשט שבתורה)²¹³.

8 אבל, יש אופן כפי שעולם האצילות (ענין על-פי קבלה) עומד בפני עצמו, ללא ביאור כיצד יתפרש
9 הדבר בהלכה, בעבודת האדם או בדרוש כו';

10 ויש אופן כפי שהענין שבקבלה מתפרש ומתבאר בנוגע להלכה בפועל - כפי שמצינו בכל ספרי
11 הפוסקים, וברבינו גדול ב'שולחן ערוך' של רבינו הזקן, כמה הלכות שמקורן בדברי "חכמי האמת" (גם
12 כאשר אינו מפרש זאת), שזהו כפי שקבלה מתפרשת להלכה למעשה בנוגע לתינוק בן יומו, ולדוגמא:
13 בהלכות תלמוד תורה - שהתחלתם בנוגע לקטן: "אף-על-פי שהקטן פטור מכל המצוות כו'" (כמו
14 שנתבאר לעיל בארוכה²¹⁴), ובנוגע אליו כותב רבינו הזקן²¹⁵: "אמרו חכמי האמת שכל נפש צריכה
15 לתיקונה לעסוק בפרד"ס . . עד שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי
16 ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות", היינו, שצריך ללמוד כל התורה, גם חלק הסוד שבתורה, אבל גם
17 נגלה דתורה, החל מ"קמץ א' א'", וגם מה שנוגע להלכה למעשה בפועל - דין יבש ("א טרוקענעם דין")
18 כפשוטו (ללא העומק של כל שאר חלקי התורה), כפי שפוסק רב מורה-הוראה.

19 ובענין זה רואים את איחוד שני הקצוות שב"יגדיל תורה ויאדיר" - מקבלה כפי שהיא בפני עצמה,
20 ללא פירוש הדברים בנוגע לשאר ענינים, ועד כפי שנמשך בפסקי דינים הלכה למעשה למי שהוא תינוק
21 בן יומו בנוגע לדין והלכה.

22 ובזה גופא יש חידוש מיוחד אצל רב מורה הוראה שגולה ממקומו:

23 כאשר רב מורה הוראה יושב במקומו, הנה גם כאשר שואלים אותו בחלק הפשט שבתורה, הרי הוא
24 רואה לנגד עיניו את ספרי הקבלה שמונחים בארון שבהם נתבאר ענין זה על-פי קבלה;

25 אבל כאשר גולה ממקומו, שאז ישנו בגלוי רק הפסק-דין בנוגע לפועל, ואילו שאר הענינים נשארים
26 בעל-פה [שזהו אופן לימוד תורה שבעל-פה מעיקר הדין, שהרי רק מצד "עת לעשות לה" הפרו תורתך"²¹⁶
27 (כמובא גם בסיום מסכת ברכות²¹⁷)], התירו לכתוב תורה שבעל-פה²¹⁸] - אזי רואים בהדגשה יתירה את
28 חיבור שני הקצוות ד"יגדיל תורה ויאדיר" (שלימות התורה), שתוכן הענין כפי שהוא על דרך הקבלה
29 נמשך וחודר גם בפסק-דין בנוגע לפועל, ועד שגם פרטי המאורעות שבחיי הגשמיים חדורים בתוכן
30 הדברים על-פי קבלה, כנזכר לעיל.

31 לג. ונסיים בדברי אבי אדוני מורי ורבי בהמשך לזה "שמשפטי נמסר כו' בליל הושענא רבה, שאז
32 הוא גמר הדין, סיומא דדינא" - ש"אז חובטין הה' ערבות, מיתוק הה' גבורות",

33 והיינו, שישנו ענין של פסק-דין, אבל הפסק-דין הוא: "לחיים", "לברכה" ו"לשובע"²¹⁹,

34 ובאופן שנמשך למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה, ועד - בבני חיי ומזוני, לכל אחד ואחת,
35 ועד - בקצוי תבל.

* * *

216 תהלים קיט, קכו.

217 במשנה (נד, א).

218 ראה גיטין ס, א.

219 נוסח תפלת טל וגשם בסופה.

213 ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36 הערה 57.

214 שיחת י"ב תמוז סכ"ג ואילך (תורת מנחם חמ"ד ע' 91

ואילך).

215 פ"א ה"ד.

- לד. על-פי האמור לעיל (סעיף כ"ו) שמסכת ברכות היא ההתחלה של הששה סדרים (לא רק התחלת סדר זרעים), שזהו ענין "ברכו בתורה תחילה" - הרי מובן, שכשם שבתורה שבכתב, הנה הפסוק הראשון ("בראשית גו'"), ובפרט הפרשה הראשונה, כולל את כל התורה כולה²²⁰, כך גם המשנה הראשונה של מסכת ברכות צריכה לכלול (לא רק סדר זרעים, אלא) את כל הששה סדרים.
- וכבר נתבאר פעם בארוכה²²¹ שכל הששה סדרים נרמזים במשנה הראשונה:
- לאחרי ההקדמה ד"מאימתי קורין את שמע", שזהו ענין הברכות - נאמר "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן", והרי תרומות (ומעשרות) הם מזרע הארץ - סדר זרעים.
- ובהמשך המשנה יש פלוגתא בנוגע לזמן קריאת שמע של ערבית: "עד סוף האשמורה הראשונה", "עד חצות", "עד שיעלה עמוד השחר", שזהו ענין הזמנים והמועדים - סדר מועד.
- והמשך המשנה: "מעשה ובאו בניו מבית המשתה", ענין הנישואין - סדר נשים.
- וסיום המשנה: "להרחיק את האדם מן העבירה" - סדר נזיקין, כמובן מדברי הגמרא²²² "האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין".
- ולפני-זה נזכר במשנה על דבר "הקטר חלבים ואברים" - סדר קדשים. ולהעיר, שגם "תרומתן" שייך לקדשים, אבל ב"תרומתן" נרמז סדר זרעים (כנ"ל), ואילו סדר קדשים נרמז ב"הקטר חלבים ואברים".
- וכללות מאמר המשנה "מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן" - קאי על "כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע עתם לאכול בתרומה"²²³, שהרי אם לא היו טמאים מקודם לכן, לא שייך לומר "משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן" (שזהו הזמן ש"קורין את שמע בערבין"), כיון שיכולים לאכול תרומה במשך כל היום, ורק כאשר מקודם לכן היו אסורים לאכול בתרומה, ואילו עתה - כשנטהרו - מותרים, צריך לבאר "מאימתי" . הכהנים נכנסין לאכול בתרומתן".
- ובענין זה מרומז סדר טהרות, שכללות ענין הטהרה הוא ממצב של טומאה, אלא שבשם הסדר נזכר רק ענין הטהרה, ועל-דרך-זה במשנתנו לא נזכר ענין הטומאה, אלא ענין הטהרה, שאז "הכהנים נכנסין לאכול בתרומתן".
- ונמצא, שהמשנה הראשונה כוללת את כל הששה סדרים, להיותה המשנה הראשונה של המסכת הראשונה ששייכת לכל הששה סדרים - בבחינת "ברכו בתורה תחילה".
- לה. זאת ועוד:
- ידוע הסיפור²²⁴ אודות רבינו הזקן, שבתחילת בואו להמגיד ממעזריטש, סיכם עמו המגיד שילמד נגלה עם בנו, המלאך, ואילו המלאך ילמד עמו חסידות. וכאשר התחילו ללמוד נגלה, במסכת הראשונה שבש"ס, "מאימתי קורין את שמע בערבין", הנה עוד לפני שרבינו הזקן התחיל לפרש ולחדש בענין, אמר המלאך שהוא מפרש "מאימתי" מלשון אימה ויראה!²²⁵ - וכיון שלימודם היה באופן ד"אנא נפשי כתבית יהבית"²²⁶, היינו, שנוסף לכך שהוא לומד את התורה, מלמדת התורה אותו²²⁷, הנה מיד כשפירש "מאימתי" מלשון אימה ויראה, נפלה עליו אימה ופחד, ובא לידי דבקות כו', כידוע אריכות הסיפור בזה.
- וגם הענין ד"מאימתי", מלשון אימה, הוא התחלת כל התורה כולה - שהרי לימוד התורה צריך להיות באופן ד"שפתותיו נוטפות מור"²²⁸, ו"זרוק מרה בתלמידים" (אימה, שתהא אימתך עליהם)²²⁹.

(225) ראה סה"ש תש"ד ס"ע 66.
 (226) שבת קה, א (לגירסת הע"י).
 (227) ראה תורת מנחם ח"מ ריש ע' 110. וש"נ.
 (228) שה"ש ה, יג. וראה שבת ל, ב. וש"נ.
 (229) כתובות קג, סע"ב (ובפרש"י).

(220) ראה תורת מנחם חכ"ט ע' 113. וש"נ.
 (221) ראה "רשימות" חוברת יג ע' 30 ואילך. תורת מנחם
 ח"ב ריש ע' 129.
 (222) ב"ק ל, א.
 (223) פרש"י שם.
 (224) ראה סה"ש תש"ח ריש ע' 198. וש"נ.

- 1 וענין זה צריך להיות עוד קודם הברכה על לימוד התורה:
- 2 כיון שלימוד התורה צריך להיות מתוך שמחה²³⁰, ואילו הענין ד"שפתותיו נוטפות מור" צריך להיות
- 3 קודם הלימוד (כדברי הגמרא במסכת שבת²²⁸), הרי זה צריך להיות גם קודם הברכה על הלימוד, כיון
- 4 שבין הברכה ללימוד התורה אסור להפסיק, כמו בכל הברכות²³¹.
- 5 ובפרט שגם הברכה עצמה צריכה להיות בשמחה.
- 6 וכידוע מנהג רבותינו נשיאינו בנוגע לברכה דתקיעת שופר:
- 7 ובהקדמה - ש"אף-על-פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים
- 8 משנתכם כו' וחזרו בתשובה²³². בהתאם לכך היתה הנהגת רבותינו נשיאינו באופן שההכנה לתקיעת
- 9 שופר היתה במרירות עצומה, כידוע.
- 10 אמנם, כל זה היה עד אמירת הברכות; ואילו בעת אמירת הברכה עצמה - היו הפנים גלויות, כולל
- 11 גם המצח, ואמירת הברכה לא היתה בקול בוכים, כפי שנהוג בכמה קהילות כבאמירת איכה ח"ו... אלא
- 12 דוקא בקול של התלהבות כו', אבל ביחד עם זה - של התעוררות.
- 13 ולכאורה: כיצד אפשרי הדבר - בה בשעה שברגע שלפני-זה צריכה להיות מרירות שלא בערך, ועד
- 14 לבכיה, בגלל שאינו יכול להכיל זאת ("ער קען דאָס ניט פאַרנעמען")²³³. והרי בכיה זו אינה בגלל שמיעת
- 15 סודות התורה, כפי שמצינו ברבי עקיבא שזלגו עיניו דמעות כששמע סודות התורה ד"שיר השירים"²³⁴,
- 16 אלא בכיה הקשורה עם הפסוקים שה'ראשי תיבות' שלהם הוא "קרע כו'", היינו, שצריכים לבטל ענינים
- 17 שאינם ערבים כו', כפי שאומרים ב"יהי רצון" שלאחרי אמירת הפסוקים.
- 18 והענין בזה:
- 19 כשם שבלימוד התורה צריך להיות תחילה ביטול לגמרי, ולאחרי כן צריכה להיות התרחבות בתכלית,
- 20 כפי שדרוש כדי שיהיה הלימוד בהבנה והשגה רחבה, ובמילא נדרשת גם שמחה, שגם היא ענין של
- 21 התרחבות, היפך הצמצום - כן הוא גם בנוגע לתקיעת שופר, שהיא המצוה הראשונה שפועלת המשכת
- 22 כל הענינים מקדמותם¹⁸, ואדרבה, בתוספת אור²³⁵ - שלאחרי המרירות כו' צריך להיות ענין השמחה.
- 23 וכיון שהענין ד'אימה ויראה' צריך להיות קודם אמירת הברכה שלפני הלימוד, לכן נאמר הענין
- 24 ד"מאימתי", מלשון אימה ויראה, בהתחלת מסכת ברכות:
- 25 הענין ד"מאימתי" נוגע אמנם בפרטיות להמדובר במשנה הראשונה שבפרק הראשון שבמסכת ברכות
- 26 (בתור חלק מסדר זרעים, וחלק מתורה שבעל-פה כולה) אודות זמן קריאת שמע של ערבין, כהפירוש
- 27 הפשוט: "מאימתי" - ממתי, מאיזה זמן - "קורין את שמע בערבין";
- 28 אבל לפניזה ישנו ענין נוסף ב"מאימתי", שנקבע בהתחלת המשנה הראשונה של מסכת ברכות כפי
- 29 שהיא (לא רק מסכת הראשונה מששים ושלש או ששים מסכתות²³⁶, אלא גם) ענין בפני עצמו: "ברכו
- 30 בתורה תחילה" - שלפני הברכה צריך להיות הענין ד"מאימתי", מלשון אימה ויראה.
- 31 לו. וענין זה קשור גם עם התחלת השיעור חומש דיום חמישי - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל
- 32 מעמך כי אם ליראה גו'"²³⁷:
- 33 איתא בגמרא²³⁸: "חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל
- 34 מעמך", וכמובא בתוספות (ויש שגורסין כן בגמרא גופא)²³⁹: "אל תקרי מה אלא מאה", והיינו, שצריך

(235) ראה תניא אגה"ק סי"ד.

(236) ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 193 בשוה"ג. וש"נ.

(237) עקב יו"ד, יב.

(238) מנחות מג, ב.

(239) מפרשי. וראה חדא"ג מהרש"א שם. וכ"ה בזה"ג קטט,

א. תניא רבתי בתחלתו. ערוך ערך מאה. ובכ"מ.

(230) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 73.

(231) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ז ס"ז. וש"נ.

(232) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(233) ראה תו"א וישלח כו, א. ובכ"מ.

(234) ראה זח"א צח, ב (במהנ"ע). ט"ז לשו"ע או"ח סרפ"ח

סק"ב (בשם זהר חדש). וראה גם זהר חדש בראשית ז, א.

להיות ענין הברכה וההמשכה עד לתכלית שלימות המספר - יו"ד כלול מיו"ד - מאה ברכות, וכפי שרבינו
הזקן מונה אותם בשולחן-ערוך²⁴⁰ - הרי הם כוללים את כל הענינים, הן ענינים רוחניים והן ענינים
גשמיים, ובענינים גשמיים גופא - עד לדברים הכי תחתונים והכי פשוטים, שהרי כל ענין בעולם הזה
שיהודי רוצה ליהנות ממנו, צריך לברך תחילה.

אמנם, בפסוק עצמו נאמר היפך הענין: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'" - שאינו שואל
אלא דבר אחד בלבד,

- כמובן גם מדברי המדרש²⁴¹ על הפסוק²⁴² "אחת שאלתי", "א"ל הקדוש-ברוך-הוא, דוד, בתחלה
אתה אומר אחת שאלתי, ואחר-כך אתה שואל כמה שאלות, שנאמר שבתי בבית ה' וגו'. אמר לו, רבונו
של עולם, ממך למדתי. . בתחלה אמרת ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואחר-כך
פתחת להם במצוות הרבה, שנאמר ללכת בכל דרכיו" -

ומהו הדבר ששואל מעמך - "ליראה את ה'",

ומרומז גם בדיוק הלשון "מה ה' אלקיך שואל מעמך" - ששואל מעמך להיות בבחינת "מה", כמו
"ונחנו מה"²⁴³, תכלית הביטול; אלא שביטול כשלעצמו אינו ענין של עבודה עדיין, וכשנמשך בעבודה
- הרי זו העבודה דיראה, "ליראה את ה'",

וההקדמה לכל זה היא - "ועתה ישראל", כדאיתא במדרש²⁴⁴ "אין ועתה אלא תשובה".

אך הענין הוא - שזהו מה שתורה שבעל-פה מבארת ומפרטת מה שנאמר בתורה שבכתב.

וכפי שמבאר רבינו הזקן באגרת הקודש²⁴⁵ בענין "שונה הלכות", ש"רצון העליון ברוך-הוא המלוכב
בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומכוסה טמיר ונעלם, ואינו מתגלה אלא בתורה שבעל-פה,
כמו מצות תפילין על-דרך-משל, שנאמר בתורה שבכתב²⁴⁵ וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין
עיניך, והוא מאמר סתום ונעלם. . עד שפירשה תורה שבעל-פה שצריך לקשור בית אחד על היד וד'
בתים על הראש ובתוכם ד' פרשיות. . ועל ידך היא הזרוע דוקא, ולא כף היד, ובין עיניך זה קדקוד,
ולא המצח כו'".

ועל-דרך-זה בנדון דידן, שתורה שבעל-פה מבארת כיצד נשלם בתכלית הענין ד"מה ה' אלקיך שואל
מעמך כי אם ליראה גו'" - על-ידי מאה ברכות דוקא, שזוהי תכלית ההמשכה עד למטה מטה. וזוהי
התכלית ד"ועתה גו'", "אין ועתה אלא תשובה".

לז. ומוזה באים לענין ד"והיה עקב תשמעון"²⁴⁶, כפירוש רש"י דקאי על "המצוות קלות שאדם דש
בעקביו",

וכן גם כפירוש המדרש²⁴⁷ שקאי על השכר שיומשך ב"עקב", באחרית הימים,

וכמו שנתבאר לעיל²⁴⁸ בפירוש רש"י בסיום הפרשה הקודמת: "היום לעשותם ולמחר לעולם הבא
ליטול שכרם" (נוסף על הענין ד"לקבל שכרם"),

ובאופן שה"מחר" יומשך כבר "היום" - "עולמך תראה בחיך"²⁴⁹,

ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

(245) ואתחנן ו, ח.

(246) ריש פרשתנו (עקב).

(247) ראה דב"ר ריש פרשתנו (פ"ג, א. שם, ג). וראה גם
אוה"ת ריש פרשתנו. וראה גם תורת מנחם סה"מ אב ע' קפז
ואילך. וש"נ.

(240) או"ח רסמ"ו.

(241) תהלים עה"פ. הובא ביל"ש שם (רמז תשו). וראה תורת

מנחם סה"מ אב ע' רט. וש"נ.

(242) תהלים כז, ד.

(243) בשלח טז, זח.

(244) ב"ר פכ"א, ו. וראה תורת מנחם שם ע' רה. וש"נ.

1 לח. דובר אודות נדבת העצים דעשרים באב, שהוצרכו לכרותם עד חמשה עשר באב, שבו "פסקו
2 מלכרות עצים למערכה"³⁹ - שלא מדובר אודות עצים שהם עצמם קרבן, אלא אודות עצי המערכה שהם
3 רק מכשירי קרבן (כדי שאחרים יוכלו להקריב קרבנות), ולא עוד אלא שבמשך הזמן שבין כריתתם עד
4 שנדבם למזבח היו עצי חולין, ואף-על-פי-כן, מלבד היו"ט בעת נדבת העצים, הנה ההכנה לזה על-ידי
5 כריתת העצים היתה באופן ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים"⁴⁰.
6 וההוראה מזה, בנוגע לגודל השמחה כאשר מסייעים ליהודי להתקרב לה' - הוגה על-ידי כבוד-קדושת
7 אדמו"ר שליט"א²⁴⁸, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ"ב עמוד 7 ואילך.

8 לט. ויש להוסיף ולקשר זה עם המדובר לעיל (סעיף ט"ו ואילך) בענין "אשר שברת":

9 גודל מעלת היום-טוב דחמשה עשר באב, שהוא כמו יום הכיפורים - קשור דוקא עם עצים שאינם
10 קודש, אלא חול, כנזכר לעיל בארוכה.

11 ועוד זאת - שמדובר אודות עצים שאינם עושים פירות:

12 בנוגע לעצים שהם עצמם נעשים קרבן, כדאיאת בירושלמי²⁴⁹ "האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני
13 גזירין .. אמר הרי עלי עץ מביא גיזר אחד" - לא מצינו הגבלה בנוגע לעצים שמהם מביאים הקרבן,
14 ובפשטות יכולים להביא מכל העצים כולם; אבל בנוגע לעצי המערכה - איתא במשנה במסכת תמיד²⁵⁰:
15 "כל העצים כשרין למערכה חוץ משל גפן ושל זית", ובגמרא²⁵¹: "משום ישוב דארץ ישראל", והיינו,
16 שצריכים להיות כמו אילני סרק שאינם עושים פירות.

17 ועל-פי מה שכתב הרמב"ן בארוכה בהתחלת ספר ויקרא¹⁴⁶ בנוגע לפעולת הקרבנות, "שיחשוב אדם
18 .. כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו
19 תמורה וכיפר הקרבן כו'", מובן, שכאשר אדם מביא למערכה עצים שאינם עושים פירות, צריך לחשוב
20 שגם הוא נמצא במעמד ומצב של "אילן סרק שאינו עושה פירות", וגם "ריח" אין בו²⁵² (שהרי עץ אין
21 בו ריח). וכל זה - נוסף לכך שהוא עץ של חול, כנזכר לעיל.

22 המעלה היחידה היא - שחטף והספיק לכרות את העצים ברגע האחרון, קודם שיכולה להיות בהם
23 תולעת, שהרי לאחר חמשה עשר באב לא יכולים לכרות עצים למערכה, כיון ש"תשש כחה של חמה
24 .. (ו)אינן יבשין", "וחיישנין מפני התולעת, לפי שעץ שיש בו תולעת פסול למערכה"³⁹.

25 והיינו, שגם כאשר ישנו התוקף ד"כחה של חמה", שמשפיעה חיות בעולם כו' - אינו מתפעל מזה,
26 וכורת את העץ משרשו ומקורו:

27 ישנו "עץ" ("האדם עץ השדה"²⁵³) שכל ימיו קשור הוא עם "ארצן" ו"מולדתן" ו"בית אביך". ועל
28 זה אומרים לו: רצונך להיות יהודי - הנה התנאי הראשון הוא: "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית
29 אביך"²⁵⁴.

30 וממשיך בכתוב: "אל הארץ" סתם, והיינו, שאין זה באופן שמיד כשמקיים הציווי "לך-לך", אזי
31 מורים ומראים לו את הארץ שאליה צריך לילך, אלא, כדברי רש"י: "לא גילה לו הארץ מיד .. לתת לו
32 שכר על כל דיבור ודיבור", היינו, לפי שרצונו של הקב"ה להתעסק עם צדיקים במשך זמן רב ככל
33 האפשרי ("וואס לענגער"), ולאחרי כן, כאשר אברהם שואל לאן עליו לילך - אומר לו הקדוש-ברוך-הוא:
34 "אשר אראך", בעתיד!

35 ובכן: לעת-עתה - הנה בארץ ישראל אינו נמצא עדיין; אבל כבר קיים הענין ד"לך-לך מארצך
36 וממולדתך ומבית אביך".

(252) ראה ויק"ר פ"ל, יב.

(253) פ' שופטים כ, יט. וראה תענית ז, א.

(254) ר"פ לך לך.

(248) בשילוב שיחת כ"ף מנ"א תשל"ב.

(249) שביעית פ"ט ה"ה. נדרים פ"ח ה"ה.

(250) כט, א.

(251) שם, ב.

וזהו תוכן הענין דכריתת עצים - שכורת את העץ מעיקרו ומשרשו ומקורו ("לך-לך גו'"), ואז, אין מקום שתיכנס בו אפילו תולעת אחת, כיון שעקר אותו "מארצך וממולדתך ומבית אביך" - לשם שמים. וכאשר בחמשה עשר באב חוטף יהודי וכורת את העץ, כדי להבטיח שלא תהיה בו תולעת - הרי למרות שידע שעץ זה לא יהיה קרבן ממש, אלא רק עבור המערכה, ובינתיים הוא עץ של חול, ורק אילן סרק שאינו עושה פירות, הנה בעת סיום הכריתה (עוד לפני שמביא העצים ללשכה, בעשרים באב) נעשית אצלו שמחה גדולה ביותר, כאמור, ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים".

והגע עצמך: ביום הכיפורים, "ראית ביה סליחה ומחילה"⁴⁰, נמצאים בני ישראל בתכלית העילוי - ללא אכילה ושתיה, "דומין למלאכים"²⁵⁵, ומה יכול להיות נעלה יותר מנשמה בגוף שיש לה גם המעלה של "מלאך"! - ומזה מובן גודל העילוי של חמשה עשר באב, שהוא כמו יום הכיפורים.

ויתירה מזה:

כיון שמשווים בין חמשה עשר באב ליום הכיפורים, מובן, שהכוונה ליום הכיפורים שיש בו אכילה ושתיה (כמו חמשה עשר באב) - כפי שהיה בשנה שבה חנכו את בית המקדש, כדאיתא בגמרא²⁵⁶: "אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכיפורים", וכאשר היו בעלי מרה-שחורה ש"היו דואגים ואומרים כו' - "יצתה בת-קול ואמרה להם כולכם מזומנים לחיי העולם הבא", כפי שלמדים ממה שכתוב²⁵⁷ "ביום השמיני שלח המלך את העם גו' וילכו גו' שמחים וטובי לב על כל הטובה וגו'".

ומזה מובן עוד יותר גודל המעלה דחמשה עשר באב - שהוא כמו יום הכיפורים שיש בו אכילה ושתיה, שהוא נעלה יותר מיום הכיפורים על דרך הרגיל שאין בו אכילה ושתיה.

ובכללות - הרי זו המעלה שמצינו בתחיית המתים, שתתגלה מעלת הגוף על הנשמה²⁵⁸, ומובן, שאז לא יהיה חסרון בענין של אכילה ושתיה, ואדרבה כו'.

ויש להוסיף במעלת השמחה דחמשה עשר באב (ויום הכיפורים) - שהשמחה אינה לשעתה בלבד, אלא כדברי המשנה⁴⁰ ש"בהן בנות ישראל²⁵⁹ יוצאות וחולות (מתוך שמחה דוקא) בכרמים כו'", והיו אומרות "אין אשה אלא לבנים"³⁹, היינו, שכריתת העץ מעיקרו ומשרשו ומקורו, פועלת נטיעת כח האין-סוף בעולם²⁶⁰, על-ידי-זה שמעמידים דור ישרים יבורך, "זרע ברך ה'"²⁶¹, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוה,

כפי שנפעל על-ידי בנות ישראל הכשרות, שבנוגע לכל דבר שצריכות לעשות, מביאות ראיה ממה שכתוב בפסוק; אילו לא היה נאמר הדבר בפסוק - לא היתה עושה זאת, כי בת ישראל כשרה, מה לה ול"בחור"?! אלא, כיון שכך נאמר בפסוק - אין לה ברירה; נאמר בפסוק²⁶² "שקר החן" - אזי מכריזה גם היא "שקר החן", ועל-דרך-זה בשאר פרטי הענינים שנזכרו במשנה ובגמרא.

וכאשר ההנהגה היא באופן שכל דבר בנוי על "שנאמר", אזי בונים בית יהודי שנעשה "בית המקדש" - שהרי "כן"⁴⁰ הוא אומר²⁶³ צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו .. זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו (אמן²⁵⁹)."

וכל זה נעשה - כאמור - דוקא על-ידי עץ שהוא חול, ואינו עושה פירות, אלא שפועל בעצמו לכרות את העץ מעיקרו, ועל-ידי-זה נעשה שמחה ויום-טוב שאין כמותו, אף שסיבתו הוא היום-טוב הקשור עם נדבת העצים, שאינו אלא מנהג²⁶⁴.

(259) ראה שינויי נוסחאות למשניות. וש"נ.

(260) ראה לקו"ת שה"ש מ, רע"א. ובכ"מ.

(261) ישע"י סא, ט.

(262) משלי לא, ל.

(263) שה"ש ג, יא.

(264) ראה לעיל הערה 24.

(255) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ח ס"ג. סתר"י ס"ט.

סתר"י ס"ט. וש"נ.

(256) מו"ק ט, א.

(257) מלכים-א ח, סו.

(258) ראה תורת מנחם סה"מ חשון ס"ע רסח ואילך. תמוז ע'

קכ. וש"נ.

- 1 מ. וענין זה מתאים גם עם המבואר במאמר הידוע דיבור-המתחיל נחמו נחמו עמי²⁶⁵, שנאמר בשבת
2 חמשה עשר באב (שזוהי קביעות בלתי רגילה), בענין גודל השמחה דחמשה עשר באב:
3 המעלה דחמשה עשר באב היא - שהלבנה היא במילואה.
4 אבל, על-פי-זה יוקשה: הרי מעלה זו ישנה ביום חמשה עשר שבכל חודש?
5 אך הענין הוא - שהעילוי דחמשה עשר בחודש אב הוא שבא לאחר גודל הירידה דתשעה באב,
6 והיינו, שמהענין ד"אשר שברת" שבתשעה באב נעשה "ישר כחך", שזהו ענינו של חמשה עשר באב,
7 עליו נאמר "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב (וכיום הכיפורים)", אפילו לא חמשה עשר
8 בתשרי - חג הסוכות, וחמשה עשר בניסן - חג הפסח, שבהם יש כמה מעלות ומדרגות, אבל לא העילוי
9 המיוחד שישנו בחמשה עשר באב.

* * *

- 10 מא. נוסף על האמור לעיל (סעיף ל"ח) בענין קרבן העצים, שישנם עצים שהם עצמם קרבים על
11 המזבח, וישנם עצי המערכה שעליהם מקריבים את הקרבן - ישנם גם העצים שנעשו חלק מהבנין של
12 בית המקדש (וכן לאחר זה - עבור בדק הבית), כדאיתא במסכת תמיד²⁶⁶ בנוגע ל"אכסדראות": "ומי
13 הוּו אכסדראות בעזרה, והא תניא .. מנין שאין עושין אכסדראות בעזרה, תלמוד-לומר לא²⁶⁷ תטע לך
14 אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך", ומשני: "באכסדראות של בנין"²⁶⁸.
15 והחילוק ביניהם:
16 העצים שבבנין - הם חלק מענין ה"בית", וכפי שמצינו במשנה בסדר טהרות ש"בית" על-פי תורה
17 הוא הן מאבנים הן מעצים והן מעפר²⁶⁹, ובלאו-הכי אינו נקרא "בית" בנוגע לכמה וכמה ענינים, ומזה
18 מובן - במכל-שכן וקל-וחומר - בנוגע ל"בית ה'", שבדאי צריך להיות בשלימות, שהיו בו אבנים, עצים,
19 וגם עפר ("העפר אשר יהיה בקרקע המשכן"²⁷⁰, וכן בבית המקדש, שהשתמשו בו כדי לטהר אשה
20 לבעלה).
21 העצים שהם עצמם נעשו קרבן (שזהו הקצה השני ביחס לעצים שבבנין) - הם כמו "לחם" (מזון),
22 שבשם זה נקראים כללות הקרבנות, כמו שכתוב²⁷¹ "קרבני לחמי לאשי".
23 ובין ב' סוגי עצים הנ"ל, ישנם גם עצי המערכה - הדבר הממוצע, שהם רק דבר המכשיר ומסייע
24 שיוכל להיות ענין ה"לחם", על-ידי שריפתם, שמתבטלים ממציאותם, להיותם רק טפל להענין הפנימי
25 (לחם, מזון) שב"בית", שבו היו גם עצים.
26 מב. ובענין זה רואים דבר פלא:
27 איתא בגמרא²⁷²: "המן מן התורה מנין, המן²⁷³ העץ", היינו, שהענין הבלתי-רצוי ד"המן" קשור עם
28 "עץ".
29 וכן מצינו בפירוש האריז"ל²⁷⁴ על הפסוק²⁷⁵ "וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו
30 על עץ", ש"כאשר יחסר (חטא מלשון חסרון) טעם משפט מות, כי לא פעל רע, ולמה ימות", אזי "ותלית
31 אותו על עץ - מחמת עץ הדעת שגזר מיתה, בשביל כך מת".

(269) ראה נגעים פ"ב מ"ב.

(270) נשא ה, יז.

(271) פינחס כח, ב.

(272) חולין קלט, ב.

(273) בראשית ג, יא.

(274) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 132 הערה 2.

(275) תצא כא, כב.

(265) עת"ר - סה"מ עת"ר ע' ריח ואילך. וראה גם תורת מנחם

סה"מ אב ע' קסז ואילך. וש"נ.

(266) כח, ב.

(267) פ' שופטים טז, כא.

(268) ראה מרכבת המשנה הל' ע"ז פ"ו ה"י - בדעת הראב"ד.

פרשת המלך ח"ג ע' רפז ואילך - בדעת המפרש והראב"ד לתמיד שם.

ועל-פי-זה נמצא לכאורה שענין ה"עץ" הוא להיפך מכל הענינים האמורים לעיל?!

מג. ולהעיר:

הן אמת שכאשר מסופר בתורה אודות "עץ הדעת", מסופר גם אודות "עץ החיים"²⁷⁶. אבל, על-פי האמור לעיל (סעיף ל"ט) מדברי הגמרא במסכת תמיד ש"כל העצים כשרין למערכה חוץ משל גפן ושל זית", "משום ישוב דארץ ישראל", מובן, שאין לגעת ב"עץ החיים", ועל-כן צריך לומר, שהעצים האמורים לעיל שייכים ל"עץ הדעת".

ואף שגם עץ הדעת (ש"גפן היה", "תאנה היתה", או "חטה היתה"²⁷⁷) היה עושה פירות - הרי:

בהמשך הגמרא שם איתא²⁵¹: "וליתעמך, תאנה ("באלו היו רגילין, במרביות של תאנה וכו'"²⁵⁰) לית בה משום ישוב דארץ ישראל (בתמיה), אלא מאי אית לך למימר, בתאנה דלא עבידא פירא".

ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לעץ הדעת:

איתא במדרש²⁷⁸ (והובא ב'לקוטי תורה' ריש פרשת קדושים²⁷⁹) "מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון, שלא יכולת לעמוד על ציוויך כו', והרי בניך ממתינין לערלה ג' שנים", והיינו, שבמשך שלש שעות קודם כניסת השבת, היה אסור לאדם הראשון לאכול מפירות עץ הדעת (ומזה נמשך בסדר הזמנים למטה ג' שנות ערלה).

וכיון שבמשך ג' שעות אלו היה אסור לאכול מפירות עץ הדעת, נמצא, שלא היה בגדר אילן עושה פירות, שיהיה בו "משום ישוב דארץ ישראל".

ואם כן, הדרא קושיא לדוכתא: איך יתאים מה שנתבאר לעיל אודות העצים ששייכים למזבח ולבית המקדש, עם מה שמצינו שענין העץ קשור עם ענין בלתי-רצוי?

מד. ויש לומר הביאור בזה:

איתא במשנה²⁸⁰: "הנוטע לסייג ולקורות (לעשות מהן קורות לבנין) פטור מן הערלה .. אפילו אמר הפנימי למאכל והחיצון לסייג, הפנימי חייב והחיצון פטור", "שהדבר תלוי בדעתו של נוטע"²⁸¹.

ומזה מובן גם בנוגע לעץ הדעת, שאף שהיה בבחינת אילן שאינו עושה פירות, כיון שנאסר לאכול מפירותיו, כמו ערלה, מכל-מקום היו יכולים להשתמש בו (לא למאכל, אלא) "לקורות", שאז אין בו דין ערלה.

ונמצא, שבפעם הדעת גופא יכולים להיות שני קצוות: יש עץ שעליו אמרו "המן מן התורה מניין, המן העץ"; ויש עץ שחושב עליו "לקורות", לבנות ממנו בית - "תפארת אדם לשבת בית"²⁸², בית המקדש, ובזה גופא - לא רק עצים שנעשים חלק מהבנין, אלא גם עצים שמשמשים בהם בבית המקדש באופנים שונים: עצי המערכה, וכן עצים שהם עצמם נעשים קרבן.

ולהעיר, שגם כאשר העצים נעשים קרבן, שנקרא "לחם", שזהו ענין של מאכל - הרי אין זה לאכילת האדם (שבשביל זה יש צורך להמתין שלש שעות (או שלש שנים), ולולי זאת, הרי זה באופן ד"המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו"²⁷³), אלא זהו "לחמי לאשי", לחם שלמעלה, של הקדוש-ברוך-הוא, "לחם" שקרב על-גבי המזבח - לא רק הקומץ, "לדברי רבי (ש)עצים טעונין קמיצה"²⁸³, אלא גם כל שאר העצים, כמו שכתבו התוספות²⁸⁴ (בתירוץ הקושיא "מה שייך קמיצה בעצים, הא אין בהם שיריים, וכולן נשרפין"), ש"הקומץ קרב לעצמו והשיריים קריבין לעצמן".

281) רמב"ם הל' מע"ש ונטע רבעי פ"ה ה"ג.

282) ישע"י מד, יג.

283) מנחות כ, ב.

284) שם - ד"ה לדברי רבי.

276) בראשית ב, ט ואילך.

277) ברכות מ, סע"א.

278) ויק"ר פכ"ה, ב.

279) כט, סע"א. וראה גם לקו"ש שם הערה 14. וש"נ.

280) ריש ערלה (ובפ"ה הרע"ב).

- 1 מה. וההוראה מזה בעבודת האדם - כאמור כמה פעמים שמכל ענין יש הוראה בנוגע לעבודה כאן
- 2 למטה מעשרה טפחים:
- 3 כל המניעות והעיוכים שישנם בנוגע להנאה מעניני עולם הזה - אין זה באופן שענינים אלו אינם
- 4 שייכים ליהודי,
- 5 - שהרי אילו היה זה ענין שאינו שייך אליו, לא היה רואה אותו ולא היה שומע אודותיו, וכתורת
- 6 הבעל-שם-טוב²⁸⁵ שכל ענין שאדם רואה או שומע יש בו הוראה בעבודתו לבוראו -
- 7 אלא, יש ענינים שהאדם צריך לחשוב עליהם להשתמש בהם "לקורות", בניגוד לענינים אחרים שצריך
- 8 לחשוב עליהם "למאכל".
- 9 כלומר: הסיבה לכך שיש ענינים בעולם שאין ליהנות מהם, היא, לא בגלל שרצה הקדוש-ברוך-הוא
- 10 לענות ולייסר יהודי - אדרבה: "את העולם נתן בלבם"²⁸⁶, אלא שהדבר תלוי במחשבה שבלבו: אם
- 11 יחשוב "לקורות", כרצונו של הקדוש-ברוך-הוא - אזי מיד נעשה שלו, אבל אם חושב מחשבה שאינה
- 12 רצויה ("למאכל") - אזי נדחה הדבר לשלש שנים!
- 13 ולהעיר: גם ענין זה יהיה סוף-כל-סוף שלו, כי כיון שראה את הדבר, הרי זה ניצוץ שלו, וכיון שזהו
- 14 ניצוץ שלו, יצטרך לבררו, ו"לא ידח ממנו נדח"²⁸⁷; אלא, שכאשר חושב מה שצריך לחשוב היום - אזי
- 15 נעשה שלו מיד, אבל כאשר חושב עליו למאכל בשעה שהתורה אומרת שעדיין לא הגיע הזמן לכך -
- 16 הרי זה נדחה לאחר זמן.
- 17 והרי ידוע פתגם רבינו נשיאנו²⁸⁸: חסיד הוא פיקח, ובידעו שסוף-כל-סוף יצטרך לעשות דבר - אינו
- 18 דוחה למחר, אלא עושה זאת היום.
- 19 מו. וענין זה קשור גם עם שני הפירושים ההפכיים ב"והיה עקב תשמעון": (א) ש"עקב" קאי על
- 20 אחרית הימים, "למחר לקבל (או "ליטול") שכרם", (ב) כפשוטו, ש"תשמעון" עכשיו, ולכאורה, היכן
- 21 הוא האיחוד של שני הפירושים ביחד?
- 22 ויובן על-פי האמור לעיל - שהברירה היא בידו של יהודי (ולא רק בענינים מופלאים, אלא גם בענינים
- 23 פשוטים), שכל ענין שרואה, יהיה שלו, דכיון שראה דבר זה או שמע אודותיו, הרי זה מוכיח שזהו דבר
- 24 ששייך אליו, אלא שעליו לחשוב את המחשבה שיותר - ובמילא צריך - לחשוב על-פי תורה, ואז נעשה
- 25 הדבר שלו, רכוש שלו.
- 26 ומזה באים לקיום היעוד²⁸⁹ "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", כפי שיהיה בגאולה האמיתית והשלמה,
- 27 - באופן נעלה יותר שלא בערך מ"מי צאתך מארץ מצרים"²⁹⁰, כדברי המשנה והגמרא במסכת
- 28 ברכות²⁹¹ שהציאה ממצרים תהיה בבחינת טפל, והעיקר תהיה היציאה דלעתיד-לבוא, "אראנו
- 29 נפלאות"²⁹⁰ -
- 30 בטוב הנראה והנגלה, בקרוב ממש, על-ידי משיח צדקנו.
- 31 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א אמר שיקחו "לחיים" מהתועודות זו עבור ההתועודות שיערכו בשבת,
- 32 ועבור ה"מלוה מלכה".
- 33 ואחר-כך צוה לנגן הניגון "הושיעה את עמך"].

(288) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 48. תש"ב ע' 6. ע' 117.

(289) לך לך טו, יד.

(290) מיכה ז, טו.

(291) יב, סע"ב.

(285) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

(286) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב. ובכ"מ.

(287) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד

סה"ג. תניא ספ"ט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. על הפסוק¹ "והיה עקב תשמעון", מפרש רש"י: "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון".

וצריך להבין:

הפירוש הפשוט דתיבת "עקב" הוא "בעבור" (כפירוש התרגום ("חלף"), וכמה מפרשי התורה² שפירושם הוא על-פי פשוטו של מקרא). ופירוש זה הוא פשוט כל-כך, עד שרש"י לא הוצרך לפרש תיבת "עקב" שנזכרה לפני זה: "עקב אשר שמעת בקולי"³, "עקב אשר שמע אברהם בקולי"⁴. ואם כן, מהו ההכרח של רש"י לפרש כאן שתיבת "עקב" מורה על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו"?

זאת ועוד:

בהמשך פרשתנו⁵ נאמר "כגוים אשר ה' מאביד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון גו'". והרי כאן אי אפשר לומר שהכוונה ל"מצוות קלות שאדם דש בעקביו", שהרי על מצוות קלות לא מגיע עונש חמור כל-כך - "תאבדון", וכמפורש בקרא⁶ שהמדובר הוא אודות עבודה-זרה. ובהכרח לפרש תיבת "עקב" כפשוטה - "בעבור" (כפירוש התרגום: "חלף"). ואם-כן, ומהו הכרחו של רש"י לשנות את פירוש תיבת "עקב" בתחילת פרשתנו, ולפרש שקאי על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו", בה בשעה שבהמשך הפרשה נאמרה תיבת "עקב" בנוגע למצוות חמורות?!

ב. יש מפרשים⁷ שרש"י אינו מפרש "עקב" מלשון "בעבור" (כפירוש התרגום), בגלל שהוקשה לו איך אפשר לומר "והיה עקב תשמעון", בלשון של וודאות, הרי האדם הוא בעל בחירה, והוה-ליה-למימר "והיה אם תשמעון".

ואינו מובן:

א) אם קושיית רש"י היא מדוע נאמר "עקב", ולא "אם" - הרי גם לפי פירוש רש"י ש"עקב" קאי על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו", נשארת השאלה: למה לא נאמר "והיה אם עקב תשמעון". ואכן רש"י בפירושו מוסיף "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון", אבל בפסוק עצמו לא נאמר "אם".

ב) בפשטות הכתובים אין מקום לשאלה למה לא נאמר כאן "והיה אם תשמעון" - שהרי פסוק זה בא בהמשך למה שכתוב בסיום הפרשה שלפני-זה: "ושמרת את המצוה וגו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם", היינו, שמדובר כאן אודות מעמד ומצב דשמירת המצוות, ואם כן, לא שייך לומר לאחר-יזה "והיה אם תשמעון", אלא "והיה עקב תשמעון", שבעבור שמירת המצוות אזי "ושמר ה' אלקיך לך את הברית וגו'".

ג. יש מפרשים⁸ שרש"י בא לתרץ סתירה בין סיום הפרשה שלפני-זה להתחלת פרשתנו:

בסיום הפרשה שלפני-זה נאמר "היום לעשותם", ומפרש רש"י, "ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם", שמזה מובן, שבעולם הזה אין שכר מצוות; ואילו בהתחלת פרשתנו נאמר "והיה עקב תשמעון גו' ושמר וגו' ואהבך וגו'", ומונה כמה וכמה עניני שכר בעולם הזה?!

ועל זה מתרץ רש"י, שמה שכתוב "היום לעשותם" "ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם", הרי זה בכל שאר המצוות; אבל במצוות קלות שאדם דש בעקביו ("והיה עקב תשמעון") - יש שכר גם בעולם הזה.

(5) ח, כ.
(6) שם, יט.
(7) גו"א.
(8) לבוש האורה.

(1) ריש פרשתנו.
(2) פי' הרמב"ן. ועוד.
(3) וירא כב, יח.
(4) תולדות כו, ה.

1 אבל:

2 (א) פירוש זה הוא היפך המפורש בפשטות הכתובים בריבוי מקומות שיש שכר מצוות גם בעולם
3 הזה⁹. וכמו שנתבאר לעיל בארוכה¹⁰ בביאור דיוק לשון רש"י "למחר לעולם הבא ליטול שכרם", שרק
4 נטילת שכר תהיה לעולם הבא, אבל קבלת שכר היא גם בעולם הזה.

5 (ב) איתא בגמרא¹¹ "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דתניא . . אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה
6 שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה, בכיבוד אב ואם כתיב¹² למען יאריכון ימיך ולמען
7 ייטב לך, בשילוח הקן כתיב¹³ למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי
8 גוזלות ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן
9 אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך".
10 ומפורש בגמרא¹⁴ ששילוח הקן היא "מצוה קלה". ונמצא, שכל היסוד ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא"
11 נתפרש בנוגע ל"מצוה קלה". ואם כן, הסברא לומר שדווקא במצוות קלות (שאדם דש בעקביו) יש שכר
12 בעולם הזה - מופרכת מעיקרא.

13 ד. ויש לומר הביאור בזה - על-פי המדובר כמה פעמים שכיון שפירוש רש"י הוא פשוטו של מקרא,
14 הרי ההכרח לפירושו צריך להיות מפשטות הכתובים, ובזה גופא - מהתיבות שרש"י מעתיק מהפסוק
15 בתחילת פירושו (כי אם ההכרח הוא מתיבות אחרות, היה לו להעתיק אותן):

16 כיון שהתחלת פרשתנו באה בהמשך לסיום הפרשה שלפני זה, שבה נאמר "ושמרת את המצוה וגו'"
17 (כנזכר לעיל סעיף ב) - היה הכתוב צריך להתחיל מיד "ושמר ה' אלקיך לך", ולכל היותר להקדים
18 "ושמרתם ועשיתם אותם", כפי שמצינו כמה פעמים שהכתוב חוזר וכופל את הדברים (כמו "שמור
19 תשמרון"¹⁵); אבל התיבות "והיה עקב תשמעון" שבהתחלת פרשתנו - מיותרות לגמרי! :

20 ועל-כן-צריך-לומר, שהכתוב "והיה עקב תשמעון" בא להוסיף ענין חדש שלא נזכר עד עתה: בסיום
21 הפרשה הקודמת נאמר "ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים", וכאן מוסיף הכתוב "והיה עקב
22 תשמעון" - שמירת ה"מצוות קלות שאדם דש בעקביו".

23 ה. ועל-פי-זה יתורצו עוד כמה דיוקים:

24 (א) בסיום הפרשה הקודמת נזכרו פרטי הענינים ד"מצוה . . חוקים . . משפטים", שעל-ידי קיום כולם
25 יקבלו שכר; ואילו בהתחלת פרשתנו נזכרו רק "משפטים", שעל-ידם בלבד יקבלו שכר?

26 ואין לומר ש"משפטים" קאי על כל המצוות, כי בדרך כלל משתמש הכתוב בלשון "מצוה" בנוגע
27 לכללות המצוות, ואילו הלשון "משפטים" קאי על סוג מסויים של מצוות. ובפרט כאשר בפסוק
28 שלפני-זה נזכרו סוגים שונים: "מצוה . . חוקים . . משפטים", ואחר-כך נאמר רק "משפטים", ולא עוד
29 אלא שהכתוב מוסיף ומדגיש "המשפטים האלה" - הרי בודאי שהכוונה היא לסוג מסויים של מצוות.

30 וכמו כן אין לומר שהשכר שנזכר בהתחלת פרשתנו (על "המשפטים האלה" בלבד) הוא פחות מהשכר
31 שנזכר בסיום הפרשה הקודמת (על "המצוה . . החוקים . . המשפטים") - שהרי אדרבה: בסיום הפרשה
32 הקודמת נאמר רק "שומר הברית והחסד"¹⁶, ואילו בהתחלת פרשתנו מוסיף הכתוב עוד כמה וכמה
33 ענינים: "ואהבך וברכך גו' וברך פרי בטןך ופרי אדמתך גו' שגר אלפיך ועשתרות צאנך", "לא יהיה בך
34 עקר ועקרה ובבהמתך וגו'" - שכר גדול יותר! :

(13) תצא כב, ז.

(14) חולין שם.

(15) פרשתנו יא, כב.

(16) ז, ט.

(9) ראה צידה לדרך.

(10) שיחת ש"פ ואתחנן בסופה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע

185). וש"נ.

(11) קידושין לט, ב. חולין בסופה.

(12) ואתחנן ה, טז.

(ב) בהמשך הפרשה נאמר¹⁷ (בנוגע להכניסה לארץ ישראל): "לא בצדקתך גו' אתה בא לרשת את ארצם .. (אלא) למען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך גו'". ועל-דרך-זה נאמר בפרשת ואתחנן¹⁸ (בנוגע ליציאה ממצרים): "לא מרובכם גו' (אלא) משמרו את השבועה אשר נשבע ה' לאבותיכם הוציא ה' אתכם גו' מיד פרעה מלך מצרים". ומדוע כאן תולה את השכר בקיום המצוות דוקא - "והיה עקב תשמעון"?

וכל זה מתורץ על-פי פירוש רש"י ש"והיה עקב תשמעון" קאי על "המצוות קלות שאדם דש בעקביו" - שהם "המשפטים האלה", שרק בהם שייך המושג של "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" (כדלקמן); ואז, "ושמר ה' וגו'", "ישמור לך הבטחתו", שזהו השכר המיוחד שבהמשך הפרשה - (לא הכניסה לארץ, אלא) "ואהבך וברכך וגו'".

ו. ובהקדים ביאור החילוק שבין חוקים ומצוות ומשפטים - על-פי פשוטו של מקרא - כפי שנתבאר כבר בפירוש רש"י:

בפסוק⁴ "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרותי מצוותי חוקותי גו'", פירש רש"י ש"חוקותי" הם "דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם .. שאין טעם בדבר, אלא גזירת המלך וחוקותיו על עבדיו", ואילו "מצוותי" הם "דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות". ובפרשת אחרי¹⁹ פירש רש"י "משפטי", "דברים האמורים בתורה במשפט, שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן".

והחילוק שבין מצוות למשפטים (ששניהם הם דברים שיש להם מקום גם אילו לא נכתבו בתורה, שלא כמו חוקים שהם דברים שאין להם טעם) - ש"משפטים" הם "דברים האמורים בתורה במשפט", היינו, דברים שבין אדם לחבירו שגם השכל מחייבם, כמו איסור גזל, כיבוד אב ואם וכיוצא בזה; ואילו "מצוות" הם "דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות", היינו, שזהו ציווי של הקדוש-ברוך-הוא, אלא שאין זה באופן ש"אין טעם בדבר .. גזירת המלך וחוקותיו", כ"אם "ראויין הם להצטוות", היינו, שיש להם מקום בשכל, אבל רק לאחר שיש קירוב וחיבור בין הקדוש-ברוך-הוא להאדם לצוות עליו, והיינו, ענינים שבין אדם למקום (אלא שהם מובנים בשכל, "ראויין הם להצטוות"), כמו כבוד וברכת וקידוש השם²⁰.

ז. ועל-פי-זה מובן שהמושג של "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" שייך רק ב"משפטים", "דברים האמורים בתורה במשפט שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן":

בנוגע לחוקים - כיון ש"אין טעם בדבר, אלא גזירות המלך וחוקותיו על עבדיו", מובן בפשטות שלא שייך לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות (וממה-נפשך: או שמקיים כל גזירות המלך, או שמורד במלך ואינו מקיים גזירותיו כלל). וכפי שמצינו בגמרא²¹ אפילו בנוגע למלך בשר-ודם, אינו יהודי, שמאן דמחוי במחוג קמי מלכא חייב מיתה, כי בענינים השייכים אל המלך אין חילוק בין דבר חמור לדבר קל.

ועל-דרך-זה בנוגע למצוות - שאף שיש להם מקום בשכל, מכל-מקום, להיותם ציווי הקדוש-ברוך-הוא, הרי גם בהם לא שייך לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.

אבל בנוגע ל"משפטים" - להיותם "דברים האמורים בתורה במשפט", שגם "אילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן" ("לאומרן" דייקא, ולא "להצטוות עליהם"), מצד חיוב שכל האדם, יכול האדם לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.

גול ושפיכות דמים" - כי שם הוא בכללות, בניגוד לחוקים ("חוקותי מצוותי"), ולא נחית לפרטי החילוק בין מצוות למשפטים, שלא נזכרו בכתוב הנ"ל (המו"ל).

(21) חגיגה ה, ב.

(17) ט, ה.

(18) ז, ד-ח.

(19) יח, ד.

(20) ומ"ש בפרש"י (תולדות שם) בפירוש "מצוותי", "כגון

- 1 ולדוגמא: בנוגע לגזל - לגזול מאדם את כל ממונו, הרי השכל מחייב שזהו דבר חמור
2 (ועל-אחת-כמה-וכמה שפיכות דמים); אבל להקניט את חבריו בלבד - אין זה דבר חמור על-פי שכל.
- 3 ועל-דרך-זה בנוגע לכיבוד אב ואם: כאשר מדובר לא רק אודות שלילת הבזיון, אלא הנהגה באופן
4 של כבוד, ומדת הכבוד כו' - יש מקום לחלק בין דבר חמור לדבר קל, כל חד לפום שיעורא דיליה.
- 5 [ועל-דרך-זה בנוגע לשילוח הקן - שנקרא בגמרא¹⁴ בשם "מצוה קלה" - דכיון שבפשטות הרי זה
6 מצד הרחמנות על הציפור כו'²² [ולהעיר מדברי המשנה²³ שאין לומר "על קן צפור יגיעו רחמין",
7 וכמבואר בגמרא²³ שזהו "מפני שעושה מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא רחמים כו'", שמזה גופא מובן
8 שיש בזה ענין של רחמנות, שאם לא כן לא היה צורך לשלול זאת], הרי אפשר להתייחס לזה כדבר קל.
9 ובפרט ש"שילוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור שאינו מזומן"²⁴, ובזה גופא, איסור לקחת האם הוא
10 רק לפי שעה, שהרי לאחר ש"שלח את האם וחזר וצד אותה הרי זה מותר"²⁵].
- 11 ח. ולכן נאמר "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה":
- 12 כיון שהכתוב מוסיף כאן עוד ענין שלא נזכר בסיום הפרשה הקודמת: "עקב תשמעון", "המצוות קלות
13 שאדם דש בעקביו" - בהכרח לפרש שהמדובר הוא רק אודות "המשפטים האלה" (מבין כל הסוגים
14 שנזכרו לפני-זה: "מצוה .. חוקים .. משפטים"), שרק בהם שייך לחלק בין מצוה קלה למצוה חמורה.
- 15 ועל זה נאמר "והיה עקב תשמעון", "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון", אזי "ושמר ה'
16 וגו'", "ישמור לך הבטחתו"²⁶ - דלכאורה אינו מובן: אם כוונת רש"י לפרש תיבת "ושמר", היה לו
17 לכתוב רק "ישמור לך", ומה מוסיף "הבטחתו" - לא רק שמירת הברית והחסד שנזכרה בסוף הפרשה
18 שלפני-זה מבלי לפרט דבר, אלא "ואהבך וברכך וגו'", ככל פרטי הענינים שבהמשך הפסוקים כאן.
- * * *
- 19 ט. בנוגע ללשון הרגיל "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" - צריך להבין:
- 20 פעולת הדריכה והדישה היא אמנם על-ידי עקב, אבל בנוגע לתוכן הענין שעליו מביאים המשל מאדם
21 הדש בעקביו - הולזול במצוות קלות - הרי זה ענין שאינו קשור כלל עם ה"עקב", אלא אדרבה - עם
22 השכל שבראש דוקא, שמסביר לו שזוהי מצוה קלה, ולכן אינו צריך להקפיד עליה.
- 23 [ולהעיר, שגם בנוגע לפעולת הדריכה והדישה כפשוטה, אף שנעשית בפועל על-ידי הרגל, הרי זה
24 גופא בא מצד ראיית העין שבראש, והיינו, שהרגל מצד עצמה היתה דורכת על כל דבר, ללא הבחנה
25 כלל, אלא שהעין שבראש מבחינה ומורה לו שזהו דבר חסר-חשיבות שאפשר לדרוך עליו.
26 ועל-אחת-כמה-וכמה בנמשל, בנוגע לקיום המצוות].
- 27 וכפי שמבאר רבינו נשיאנו בשיחותיו, שאצל אנשים פשוטים אין חילוק בין מצוות חמורות למצוות
28 קלות, אלא החשיבות של כל המצוות היא בשוה, ואילו החילוקים שבמצוות אינם אלא מצד הבנת השכל
29 כו'.
- 30 ולדוגמא - כפי שמביא רבינו נשיאנו בשיחותיו - שאצל בעל-השכלה ("א' משכיל") לא קיים כללות
31 הענין של הפצת המעיינות חוצה, כיון שטוען שבזמן זה יכול ללמוד ענין עמוק בחסידות או בנגלה,
32 ומה לו להתעסק עם אנשים פשוטים, ללמד ילדים קטנים "קמץ א' א'", וכיוצא בזה. ועל-דרך-זה כשנמצא
33 בבית הכנסת ומסביבו עומדים תלמידיו ומושפעים, לא יעיר להם אודות אמירת אמן יהא שמיה רבא כו',
34 להיותו "זקן ואינו לפי כבודו"²⁷; זהו תפקידו וענינו של ה"שמש", ואילו הוא - ענינו רק לבאר להם
35 ענין עמוק בחסידות או בנגלה.

(25) שם ה"ז.

(26) לשלימות הענין - ראה לקמן סט"ז.

(27) לשון חז"ל - ב"מ ל, ב.

(22) ראה רמב"ן וראב"ע תצא כב, ו.

(23) ברכות לג, ב. וש"נ.

(24) רמב"ם הל' שחיטה פי"ג ה"ח.

ואם כן מהו דיוק הלשון "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" - הרי החסרון הוא (לא מצד העקב, אלא) מצד השכל דוקא?

י. ויש לומר הביאור בזה:

ענין הרגל בציור הרוחני בנפש האדם הוא - קבלת עול מלכות שמים. ולכן, מצד ענין הרגל צריך להיות קיום כל המצוות בשוה, ללא חילוק בין מצוות חמורות למצוות קלות, וכאשר הרגל היא בשלימות, לא יכולה להיות התגברות השכל שמחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות. ונמצא, שכאשר יש אצל אדם מצוות קלות שאינו מקפיד עליהם - הרי זה בגלל שהעקב מקולקל וחולה כו', והיינו שחסר אצלו בענין 'קבלת-עול', שלכן נעשית התגברות השכל לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.

ליתר ביאור: מצד הראש - אין כאן חסרון, כיון שמצד השכל יש אמנם חילוק בין מצוות חמורות למצוות קלות, אלא, שהרגש דקבלת עול מלכות שמים צריך להתגבר על השכל, ולפעול שקיום כל המצוות יהיה בשוה, לפי שכולם ציווי ה'. ואם כן, החסרון בשינוי היחס למצוות קלות הוא - לא בראש, אלא ברגל; "מצוות קלות שאדם דש - (הרי זה) בעקביו", בגלל החסרון בקבלת עול מלכות שמים.

[וזהו גם הביאור במה שכתוב "והיה עקב תשמעון גו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית גו' אשר נשבע גו'" - דלכאורה²⁸: כיון שהקדוש-ברוך-הוא הבטיח ונשבע כו', צריך לקיים ההבטחה והשבועה גם אם חס-ושלום לא מקיימים את המצוות שאדם דש בעקביו? - אך הענין הוא, שיהודי צריך לקיים את כל המצוות בשוה מתוך קבלת-עול (רגל), כפי ש"מושבע ועומד מהר סיני"²⁹, באופן של הקדמת נעשה לנשמע. אבל כאשר יש אצלו חסרון בענין הרגל, ונעשה התגברות השכל שבראש לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות, הרי זה פועל שגם למעלה תהיה התגברות ענין השכל על הברית והשבועה כו', ולא תומשך הברכה למטה כו'].]

יא. ובפרטיות יותר - בהמשך להאמור לעיל אודות הפצת המעיינות חוצה:

הטענה האמורה שבמקום להתעסק עם אנשים פשוטים כו', ביכלתו לעסוק בענין עמוק בחסידות או בנגלה - היא טענה נכונה שיש לה מקום בשכל, וגם רבינו נשיאנו אינו שולל אותה, ואדרבה: כפי שמבאר בשיחה³⁰, שעבד שלמד מלאכת ניקוב מרגליות, אין לו לעסוק בענינים פשוטים, כיון שלא בשביל זה גידלוהו כו'.

אבל, כיון שישנו ציווי של נשיא הדור - שזהו ציווי הקדוש-ברוך-הוא ש"גלה סודו אל עבדיו הנביאים"³¹ בכל דור ודור, עד לדורנו זה על-ידי רבינו נשיאנו - שצריך לעסוק בהפצת המעיינות חוצה, צריך לקיים ציווי זה מתוך קבלת עול, ללא נפקא-מינה אם הוא מבין זאת בשכלו אם לאו, ואין לו לשאול שאלות ולהמתין להסבר וביאור, כי עתה אין זמן לביאורים והסברים.

וזהו ענין נוסף בפירוש "עקב" - בנוגע לזמן (דכשם שיש ענין ה"עקב" במקום, ישנו גם ענין ה"עקב" בזמן) - עקבתא דמשיחא, שזהו זמננו זה ותקופתנו זו, זמן של מלחמה, שנמצאים במעמד ומצב של סכנה ופיקוח-נפש, שאז אין מקום לשקלא וטריא ופלפול, ועד כדי כך, ש"השואל הרי זה שופך דמים"³², אלא כל אחד ואחד צריך תיכף ומיד לעשות כל התלוי בו להציל מן הסכנה, ולא עוד אלא ש"מצוה בגדול"³³.

אך יש להוסיף ולהבהיר, שאין הכוונה שעתה צריך להיות רק ענין קבלת עול מלכות שמים, ללא הבנה והשגה - שהרי אדרבה: דוקא בזמנים אלו נתגלה הרצון שאצל כל אחד ואחד תהיה הבנה והשגה גם בעניני רזין דרזין כו' עוד יותר מאשר בדורות שלפנינו, אלא שלכל לראש צריך להיות ענין קבלת עול מלכות שמים, ואז יהיה גם לימוד התורה (כולל גם מה שהתורה מלמדת את האדם)³⁴ ברזין דרזין

(31) עמוס ג, ז.

(32) שו"ע אדה"ז או"ח סשכ"ח ס"ב. וש"נ.

(33) ראה שם סי"ג. וש"נ.

(34) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 225. וש"נ.

(28) ראה גם רד"ה והי' עקב תשמעון דש"פ עקב, מבה"ח

אלול תשי"א (תורת מנחם ח"ג ע' 276). וש"נ.

(29) יומא עג, סע"ב. ועוד.

(30) ראה גם תורת מנחם ח"א ע' 153. וש"נ.

1 מתוך הבנה והשגה כדבעי, באופן ד"יגעת ומצאת³⁵, ובאופן ש"תרבה הדעה והחכמה" (כלשון
2 הרמב"ם³⁶).

* * *

3 יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל והיה עקב תשמעון.
4 [[לאחרי המאמר, שהיה מיוסד על הדרושים ב'לקוטי תורה', אמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:]
5 וכרגיל - אלו שסיימו כבר את לימוד הפרשה ב'לקוטי תורה', וכן אלו שסיימו עד הבדלה, יאמרו
6 "לחיים"³⁷].

* * *

7 יג. בסיום פרשתנו נאמר: "פחדכם ומוראכם יתן ה' אלקיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר
8 דבר לכם", ומפרש רש"י: "והיכן דיבר, את³⁸ אימתי אשלח לפניך וגו'".
9 בהשקפה ראשונה אין מה להתעכב על פירוש רש"י זה, אבל כד דייקת שפיר, הרי זה מוקשה לגמרי:
10 ובהקדמה - שמקורו של פירוש רש"י זה הוא ב'ספרי' (כמו פירושו בדיבור-המתחיל "פחדכם
11 ומוראכם", כדלקמן סעיף י"ד). אבל, דברי ה'ספרי' הם על דרך הדרוש וההלכה, ואילו כאשר רש"י מביא
12 זאת, הרי זה מצד ההכרח בפשטות הכתובים.
13 ואינו מובן: מהו הצורך לפרש "היכן דיבר"? ומאי שנא מהתחלת הפרשה שנאמר "אשר נשבע
14 לאבותיך", ורש"י לא הוצרך לפרש "היכן נשבע"?!
15 זאת ועוד - "קלאץ קושיא":

16 כאשר רש"י מפרש "היכן דיבר", למה מביא את הפסוק "את אימתי אשלח לפניך" שנאמר בספר
17 שמות³⁸, שבו צריך: (א) להוסיף תיבת "וגו'", כדי לרמז על ענין הפחד, בהתאם למה שכתוב "פחדכם
18 ומוראכם" (כדלקמן סעיף י"ז), (ב) לפרש ולהבהיר שאף-על-פי שהבטחה זו נאמרה לדור שיצא ממצרים,
19 היתה הכוונה בזה בשביל הבנים - בה בשעה שהיה יכול להביא פסוק מספר דברים, שבו: (א) נתפרשו
20 בו ב' הלשונות דפחד ומורא, (ב) ומשה רבינו מדבר אל הבנים עצמם (הדור שנכנסו לארץ), ואומר להם:
21 "היום³⁹ הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים"!

22 ואין לומר שמה שנאמר "אחל תת פחדך ויראתך", בלשון יחיד, הובטח רק למשה רבינו - כי: (א)
23 רש"י אמר כבר ש"משה הוא ישראל .. שנשיא הדור הוא ככל הדור"⁴⁰, ואם כן, גם ההבטחה למשה
24 כוללת את כל בני ישראל, (ב) פסוק זה נאמר בנוגע למלחמת סיחון ועוג, כאשר בני ישראל היו בדרכם
25 לעבר הירדן, ועל זה נאמר "אחז תת גו'", שזוהי רק התחלה למלחמה עם כל ל"א המלכים, שגם עליהם
26 יפול פחד כו', כמפורש בקרא: "על פני העמים תחת כל השמים", אף שמלחמה זו תהיה ללא משה
27 רבינו, ועל-כן-צריך-לומר, שזוהי הבטחה לכל בני ישראל.

28 יד. ויובן בהקדים הביאור בפירוש רש"י שלפני זה - "פחדכם ומוראכם", "והלא פחד הוא מורא,
29 אלא פחדכם על הקרובים, ומוראכם על הרחוקים, (ורש"י ממשין) פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון
30 דאגה מימים רבים" - וצריך להבין:

31 (א) דרכו של רש"י לומר פירושו בפעם הראשונה שבה מתעורר הקושי בדבר, ואחר-כך סומך כבר
32 על מה שפירש לפני זה. ובנדון דידן: אם יש צורך לפרש את החילוק בין פחד למורא - היה רש"י צריך
33 לפרש זאת בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך גו'" שבפרשת דברים, ומה ראה רש"י לפרש זאת בפסוק
34 "פחדכם ומוראכם" שבסוף פרשת עקב?

(38) משפטים כג, כז.

(39) דברים ב, כה.

(40) חוקת כא, כא.

(35) מגילה ו, ריש ע"ב.

(36) ה' תשובה פ"ט ה"ב.

(37) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 183. וש"נ.

(ב) רש"י פירש כבר בפסוק "תפול עליהם אימתה ופחד" שבפרשת בשלח⁴¹, "אימתה - על הרחוקים, ופחד - על הקרובים", ולכן לא הוצרך לפרש מאומה בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך". ואם כן, מדוע הוצרך לחזור ולפרש זאת בפסוק "פחדכם ומוראכם"?

[ולמעשה, שאין להקשות מדוע לא פירש רש"י בסוף פרשתנו ש"כאשר דיבר לכם" ("היכן דיבר", דקאי על מה שכתוב "תפול עליהם אימתה ופחד" (שנאמר לפני הפסוק "את אימתי אשלח לפניך") - כי, "תפול עליהם אימתה ופחד" אינו מדברי הבטחת הקדוש־ברוך־הוא, אלא מדברי משה ובני ישראל בשירת הים. ולכן הקושיא היא רק למה לא הביא רש"י הבטחת הקדוש־ברוך־הוא "אחל תת פחדך ויראתך" (כנזכר לעיל סעיף י"ג)].

(ג) מדוע מקדים רש"י ושואל "והלא פחד הוא מורא" - דלא כפרשת בשלח שמפרש מיד "אימתה - על הרחוקים, ופחד - על הקרובים", ללא הקדמת השאלה. וגם: מדוע בפרשתנו מוסיף לפרש "פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון דאגה מימים רבים", ולא בפרשת בשלח?

טו. ויש לומר הביאור בזה:

הפסוק "תפול עליהם אימתה ופחד" שבו מפרש רש"י "אימתה, על הרחוקים, ופחד, על הקרובים" - בא בהמשך לפסוק⁴² "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען", שבו מפרש רש"י שקאי על שני סוגים: "אלופי אדום אילי מואב", ש"לא היה להם לירא כלום, שהרי לא עליהם הולכים" (כיון שנצטוו "אל תצר גו' ואל תתגר בם מלחמה"⁴³), ו"יושבי כנען", ש"אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו". ומזה מובן, שזהו גם החילוק שבין "אימתה ופחד": "אימתה על הרחוקים" - אלו ש"לא עליהם הולכים", ואף־על־פי־כן, נופלת עליהם אימה ממה שעלול לקרות לאחר זמן רב כו'; ו"פחד על הקרובים" - אלו שעליהם באים לכלותם ולירש את ארצם.

וכן הוא הפירוש בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך" (ולכן לא הוצרך רש"י לפרש מאומה, כיון שסומך על פירושו "תפול עליהם אימתה ופחד"): "פחדך", על הקרובים - סיחון ועוג וכל ל"א המלכים שעליהם הם באים; "ויראתך", על הרחוקים - "על פני העמים תחת כל השמים", שלא עליהם הולכים.

אבל בסוף פרשתנו, בנוגע לכיבוש "הארץ אשר תדרכו בה", היינו, שמדובר (לא אודות הרחוקים, שלא עליהם הולכים, אלא) רק על הקרובים, שבאים לירש את ארצם - אינו מובן: מדוע נאמרו ב' הלשונות "פחדכם ומוראכם"?

וזוהי שאלת רש"י "והלא פחד הוא מורא":

רש"י לא שואל שפחד ומורא הם היינו הך (שהרי כבר פירש לפני־זה החילוק ביניהם), אלא השאלה היא: כיון ש"פחדכם" .. יתן ה' על פני כל הארץ אשר תדרכו בה", למה צריך להוסיף גם "ומוראכם", והלא פחד שהוא מקרוב, כולל גם מורא, שאינו אלא מרחוק*, והיינו, שיכול להיות מורא ללא פחד -

(* על השאלה שלכאורה מורא מרחוק הוא יותר מפחד מקרוב, כמובן מהמשל המבואר בדא"ח מאבוקה גדולה שמאירה בריחוק יותר - ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אבל פשיטא שבקירוב מקום אורה גדול יותר מאשר למרחוק. המדובר בשיחה: כשהטיבה אצח (אבוקה, קריעת ים סוף, משה רבינו עליו־השלום, בני ישראל⁴⁴) - אז המסובב המקורב יותר להסיבה - בתוקף יותר מאשר המרוחק ממנה. מזה מובן:

כשהמסובב אצח (שווה) בכמה מקומות - ככל שירחק המקום צ"ל טיבת מסובב זה תקיפה יותר: בזה מדובר בדא"ח.

(43) דברים ב, ט.

(41) טו, טז. - נתבאר בלק"ש חל"ו ע' 65 ואילך.

(44) כלומר: אבוקה - המשל בדא"ח מאבוקה גדולה (שמוה

(42) בשלח שם, טו.

- 1 כאשר נמצאים בריחוק מקום, אבל "פחד הוא מורא", שכאשר נמצאים בקירוב מקום ויש פחד, הרי
2 בודאי נכלל בזה גם מורא שהוא רק מרחוק?!
- 3 [דוגמא לדבר: כשאומרים "קרוב", צריך להוסיף ולפרש אם הוא "חטאת" או "עולה", אבל
4 כשאומרים "חטאת" או "עולה", נכלל בזה גם "קרוב". ועל-דרך-זה בנדון דידן, ב"פחד הוא מורא",
5 שכשאומרים "פחד", נכלל בזה גם "מורא"].
- 6 ועל זה מתרץ רש"י: "אלא (החילוק שבין פחד למורא ביחס למקום) פחדכם על הקרובים ומוראכם
7 על הרחוקים (שייך גם אצל הקרובים גופא - ביחס למין), פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון דאגה
8 מימים רבים".
- 9 וזהו "פחדכם ומוראכם יתן ה' אליכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה", שגם אצל הקרובים
10 שעליהם באים לירש את ארצם, יפול לא רק "פחדכם", "פחד לשון בעיתת פתאום", בשעה שיבואו
11 להלחם עמהם בפועל ממש, כשיעברו את הירדן, בעשירי בניסן⁴⁵, אלא גם "מוראכם", "מורא לשון דאגה
12 מימים רבים", היינו, שיתחילו להתיירא ימים רבים לפני זה - מראש חודש שבט (שאו דיבר משה אל
13 בני ישראל) עד העשירי בניסן.
- 14 טז. ועל-פי-זה מובן שהתיבות "פחד" ו"מורא" שבפירוש רש"י אינן יכולות להיות באותיות גדולות,
15 כמו התיבות שמעתיק רש"י מהפסוק (כבכמה דפוסים, מצד טעות המדפיסים) - ומה גם שבפסוק נאמר
16 "פחדכם ומוראכם" ולא "פחד" ו"מורא" - אלא תיבות אלו הם חלק והמשך פירוש רש"י, כנ"ל.
- 17 ולהעיר, שכן הוא גם בפירוש"י בהתחלת הפרשה, שהתיבות "ושמר ה' אלקיך לך את הברית וגו'"
18 אינן צריכות להיות באותיות גדולות, כיון שהם חלק מפירושו של רש"י בביאור ההוספה שבפרשתנו על
19 סוף הפרשה הקודמת, ש"אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון (אזי) ושמר ה' אלקיך לך את
20 הברית וגו', ישמור לך הבטחתו", כפי שממשיך ומפרט "ואהבך וברכך וגו'" (כנזכר לעיל סעיף ח).
- 21 אלא, שבתחילת הפרשה יש לכלל הפחות נתינת-מקום לטעות המדפיסים, כיון שרש"י מעתיק את לשון
22 הכתוב, מה-שאינ-כן בסיום הפרשה שרש"י משתמש במהלך פירושו בתיבות "פחד" ו"מורא" שאינן
23 לשון הכתוב.
- 24 יז. וממשיך רש"י לבאר סיום הפסוק "כאשר דבר לכם": "והיכן דיבר?" - הרי בפסוק "אחל תת
25 פחדך ויראתך" קאי היראה "על פני העמים תחת כל השמים", ולא על אלו שבאים לירש ארצם, ואם
26 כן, "היכן דיבר" שגם על אלו שבאים לירש את ארצם ("על פני כל הארץ אשר תדרכו בה") יהיה (לא
27 רק "פחדכם", לשון בעיתת פתאום, אלא) גם "מוראכם", לשון דאגה מימים רבים (עוד לפני שתהיה
28 בעיתת פתאום)?
- 29 ועל זה מביא רש"י את הפסוק "את אימתי אשלח לפניך וגו'":
- 30 בפסוק זה מדובר אודות הכניסה לארץ - "להביאך אל המקום אשר הכינתי"⁴⁶, "והביאך אל האמורי
31 גו' והכנעני וגו'".⁴⁷ ועל זה נאמר "את אימתי אשלח לפניך" - ש"לפניך" פירושו לא רק בשבילך, אלא
32 גם במובן של קדימה בזמן - מקודם לך, היינו, שעוד לפני ש"תבוא בהם" (כמו שכתוב לאחר זה³⁸
33 "והמותי את כל העם אשר תבוא בהם"), הנה "את אימתי אשלח לפניך", שתחילה תהיה אצלם "אימה",
34 שהיא כמו "מורא", מרחוק ("אימתה על הרחוקים", "מוראכם על הרחוקים") בזמן - דאגה מימים רבים.
- 35 ומוסיף רש"י תיבת "וגו'" - לרמז על המשך הכתוב, אבל אינו מעתיק אותה בפירושו:
- 36 בנוגע ל"פחדכם" - לא צריך להביא ראיה מפסוק שנאמר בספר שמות, שהרי מפורש בפרשת דברים
37 "אחל תת פחדך", וכל הצורך בראיה הוא רק בנוגע ל"מוראכם", שגם אצל אלו שבאים לירש את ארצם

(45) יהושע ד, יט.

(46) משפטים שם, כ.

(47) שם, כג.

היתה השאלה; קרי"ס - "תפול עליהם אימתה ופחד"; מרע"ה -

"אחל תת פחדך ויראתך"; בני" - "פחדכם ומוראכם יתן ה' גו' "

(המול)."

- 1 (הקרובים), יהיה תחילה מורא (מרחוק, בזמן), דאגה מימים רבים. ועל זה היא הראיה ממה שנאמר "את
2 אימתי אשלח לפניך", ותו לא מדי.
3 ואף-על-פי-כן מוסיף רש"י "וגו'", כי לולי זאת יכולה להתעורר סתירה: בפסוק דידן נאמר "פחדכם
4 ומוראכם", ואילו בפסוק הנ"ל נאמר רק "אימתי" (מורא, ולא פחד) ? - ולכן מוסיף רש"י "וגו'", לרמז
5 על המשך הפסוק: "והמותי את כל העם אשר תבוא בהם", היינו, שלאחרי האימה, דאגה מימים רבים,
6 ישנו עוד ענין שבא בשעת מעשה, בעיתת פתאום, שזהו ענין הפחד.
7 יח. והנה, דובר כמה פעמים שבפירוש רש"י ישנם ענינים המופלאים. וכמו כן בפירוש רש"י זה,
8 "פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים" - כידוע⁴⁸ שיראה היא במוח ופחד הוא בלב⁴⁹,

48 ראה תניא פ"ג ובקיצורים והערות לשם (ע' פט). שם פ"ט. וראה גם אוה"ת פרשתנו (כרך ה) ע' ב'לב. סה"מ תרע"ח ע' שכה. - ולהעיר מלקוטי הש"ס להאריז"ל לברכות כב, א.
(49) ע"כ נמצא בהנחה שתח"י. - ולהעיר מלקו"ש ח"ט ע' 98 הערות 35-36 שמציין לענינים נוספים שנתבארו בהתוועדות זו (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מנ"א, תשכ"א

ברוקלין.

כבוד מר מנחם שי

מאשר הנני, אף כי באיחור זמן, קבלת מכתבו בעתו, ותקותי אשר בודאי כבר נסתדר ענין העירוב במושב בר גיורא, מתאים לסגנון כתבו,

אף שכמובן הלשון, שסיפוק בזה "שגורמים לי נח"ר", ולמרות שבודאי כן הוא, אין זה בערך לעצם הענין, וכידוע עד כמה הפליגו חז"ל ענין שמירת השבת, ועד שאמרו, שאלמלי שמרו ישראל שבת אחת כהלכתה, מיד הם נגאלים.

ומדגיש הנני בהאמור, חכמנו, ולא כלשון הרגיל רבותינו, כי המתבונן בשכל הבריא בדברי ימי ישראל במשך גלותו הכי מגוון והכי רב, נוכח לדעת גודל שמירת השבת, כוונתי איך ששמירתו שמרה על קיום בני ישראל במובן הרוחני, ומקום לומר גם במובן הגשמי. ויש להוסיף עוד נקודה בהאמור, ובזה גם מענין ימים אלה, שמנוחת יום השבת הסירה כמה מחיצות וקירבה ואיחדה יהודים מחוגים הכי רחוקים, הן מצד עסק פרנסתם והן מצד רמתם ברוחניות, בהפגשם יחד בעת התפלה, שדוקא בשבת היתה ברוב עם, וכן בשעות המנוחה במשך המעל"ע וכו'.

והשייכות לימים אלו, שהרי ז"ע באנו מימים בהם מודגש הזכר לחורבן, שכמובא לעיל מאמר חז"ל, שמירת השבת מקרבת את הגאולה.

ומענין ימים אלה במיוחד באה"ק ת"ו, נוסף על הנ"ל, בקשר לקלחת ותעמולת הבחירות, שדוקא אז מגביהים המחיצות הקיימות, ולא עוד אלא שבונים מחיצות חדשות, מפלגה ומפלגה וסגנונה, אבל כנראה הצד השווה בכולן, מפלגה מלשון פילוג ופיצול, והרי מזה צעד אחד וקטן - לפירוד ולמחלוקת.

ותקותי שישלח לי על דברי אלה, כיון שמטרתם להביע איחולי שעכ"פ תהיינה התופעות הנ"ל במדה הכי מעוטה במינימום האפשרי, וארשה לעצמי לצרף בזה קטע מדברי בקשר עם האמור.

בכבוד ובברכה.

בס"ד. משיחות ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב* ה'תש"נ.

ומזה מובן בנוגע להלימוד וההוראה מיום
ההילולא בשנה זו (לכל אלה השייכים לבעל
ההילולא ע"י לימוד תורתו והליכה בדרכיו
ואורחותיו) – שעיקר ההדגשה היא בנוגע להענין
והעבודה של "לוי", שמו של בעל ההילולא,
המודגש ביותר במלאות לו"י שנים ליום ההילולא,
כדלקמן.

ב. וביאור הענין:

ענינו המיוחד של לוי מפורש בשמו – כמפורש
בקרא⁹ "ותאמר עתה הפעם ילוה אישי אלי . . על
כן קרא שמו לוי", שבזה נרמז גם החיבור ("לוה")
דהקב"ה ("אישי") עם כנס"י ("אלי")¹⁰.

ומודגש יותר בתפקידו ועבודתו של שבט לוי
– "וילוו עליך וישרתוך"¹¹, וכמ"ש בפרשתנו¹²
"בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את
ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו גו' על כן לא
הי' ללוי חלק ונחלה עם אחיו ה' הוא נחלתו גו'",
שבשבט לוי מודגש ביותר החיבור ("לוה") עם
הקב"ה, "לעמוד לפני ה' לשרתו גו' ה' הוא נחלתו
גו'".¹³

וענין זה שייך גם בעבודת כאו"א מישראל –
כפס"ד הרמב"ם¹⁴ (לאחרי שמבאר ששבט לוי

א. הענין המיוחד ביום ההילולא של אאמו"ר
ז"ל בשנה זו: (לגבי כל ימי ההילולא בשנים
שלפנ"ז)² – מלאות מ"ו שנים להסתלקות-הילולא
בפעם הראשונה (תש"ד – תש"נ), שמספר זה
(מ"ו) שייך במיוחד לבעל ההילולא, ששמו
הראשון (והעיקרי)³ – "לוי" – בגימטריא⁴ מ"ו,
ומזה מובן שבמלאות לו"י (מ"ו) שנים ניתוסף
עילוי מיוחד⁵ בכל ענינו של בעל ההילולא ששמו
"לוי".

ויש לקשר זה עם הקביעות דיום ההילולא
בשנה זו ביום הש"ק שבו קורין (בציבור ובברכות
לפני ולאחרי) כל פרשת עקב, כולל גם חלק
הפרשה⁶ שבו נתפרש ענינו של שבט לוי – "בעת⁷
ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו'".⁸

(*) יום ההילולא של כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל וכו'
מהור"ר לוי יצחק זצוקלה"ה נב"מ זי"ע שניאורסאהן (אביו של
– יבדלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א). נפטר בשנת תש"ד בגלות,
בעיר אלמא אטא במחוז קאזאכסטאן.

(1) נוסף על מעלת הקביעות דיום ההילולא ביום השבת,
ככנ"כ שנים. – ולהעיר מאמירת צו"צ במנחת שבת – ענין
צידוק הדין על ג' צדיקים שנפטרו בשעה זו, יוסף משה* ורוד
(שו"ע אדה"ז אר"ח סרצ"ב ס"ה).

(2) ויש לומר גם לגבי ימי ההילולא בשנים שלאח"ז (אף שכיין
שאחכה לו בכל יום שיבוא, בודאי שיום ההילולא הבא יהי'
לאחרי ש"הקיצו ורננו שוכני עפר", ובפרט בנוגע לצדיקים
שקמים לתחי' מיד (זח"א קמ, א)) – שהרי גם לאחר תחיית
הממים יתוסף עילוי שבאין-ערוך ביום ההילולא, במכ"ש וק"ו
מההוספה ביום ההילולא בזמן הזה (וראה לקמן ס"ו).

(3) כי הקדימה בסדר השמות מורה על מעלת השם (וכידוע
ססדר בתורה הוא גם תורה (ראה של"ה חלק תושבע"פ תב, ב.
ועוד)). ובהדגשה יתירה בנוגע לבעל ההילולא – שאלה שקראוהו
בשמו (עם היותו רב ומורה-הוראה בישראל, מגדולי החסידים
וכו'*) היו נוהגים לקרותו בשמו הראשון.

(4) א' מדרכי הלימוד בתורה, ובהדגשה יתירה בתורתו של
אאמו"ר ז"ל, כידוע ומפורסם.

(5) נוסף על העילוי דיום ההילולא בכל שנה לגבי השנים
שלפנ"ז.

(6) בשיעור דיום הרביעי – "קמי שבתא" (פסחים קו, סע"א).

(7) יו"ד, ח.

(8) ולהעיר, שפסוק זה הוא בהמשך למיתת אהרן (המובחר
משבט לוי) ש"סמך משה . . לשבירת הלוחות לומר שקשה מיתתו
של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות" (פרש"י שם,
ו) – שבזה מודגשת יותר השייכות ליום ההילולא.

(*) וידועה העקו"ט בהתיווך עם המבואר במדרו"ל שביום פטירתו
כתב משה רבינו י"ג ס"ת (ראה לקו"ש ח"ו ע' 361, וש"נ). ואכ"מ.
(**) כידוע שחסידי הראשונים לא היו משתמשים בתוארים אלא היו
קורין גם לגדולי החסידים בשם (ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע 107

(9) ויצא כט, לז.

(10) ראה תו"א ר"פ יחי. לקו"ת ר"פ שמיני. ובכ"מ.

(11) קרח יח, ב.

(12) יו"ד, ח"ט.

(13) ולהעיר, שענין זה מרומז בקריאת השם לוי (בעת לידתו,
עוד לפני ש"הבדיל ה' את שבט הלוי גו'" לאחר חטא העגל) –
כפי שמפרש רש"י מ"ש "על כן קרא שמו לוי", "בכולם כתיב
ותקרא (שהיא קראה) וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה
הדברים רבה*** ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו
(הקב"ה) שם זה ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו
במתנות קראו לוי", היינו, שבקריאת שמו נרמז הענין ד"ה הוא
נחלתו", "נוטל פרס מזומן מבית המלך" (פרש"י כאן), שזהו"ע
"שלוהו במתנות", "כ"ד מתנות כהונה".

(14) הל' שמיטה ויובל בסופן.

ואילך). – ולהעיר משבת נא, א: "אורי' החתי . . מורד במלכות הוה,
דאמר לי' ואדוני יואב ועבדי אדוני" (לאו אורח ארעה לקבל עליו
מרות אחרים בפני המלך – פרש"י).

(**) במדרש דברים רבה שלפנינו – אינו, והכוונה למדרש דברים שהיו
לפני הראשונים ונאבד מאתנו (ראה תו"ש עה"פ), וכנראה הוא על
הפסוק "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי גו' ה' הוא נחלתו"
שבפרשתנו, או על הפסוק "אשי ה' ונחלתו יאכלו . . ה' הוא נחלתו"
שבפ' שופטים (יח, אב). וראה גם פרד"א ספ"ז.

לגבי המעמד ומצב שלפני הירידה, ע"ד ובדוגמת
העילוי שנעשה ע"י לוחות שניות ("כפלים"
לתושי"23) לאחר התשובה על חטא העגל.²⁴

ד. ויש להוסיף, שב' קצוות הנ"ל מודגשים גם
בנוגע לבית המקדש – ש"זרע לוי כולו מובדל
לעבודת המקדש, שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את
שבט הלוי"²⁵:

ביהמ"ק הוא המקום הכי מקודש בעולם,
ובביהמ"ק עצמו (ש"ה"י במעלה ההר"²⁶) ישנן
דרגות בקדושה בעילוי אחר עילוי, עד לדרגא הכי
נעלית בקדושה (מכל ה"עשר קדושות"²⁷) – קדש
הקדשים.

וביחד עם זה, מעניניו העיקריים של ביהמ"ק
ש"ממנו אורה יוצאה לעולם"²⁸, היינו, המשכת
וגילוי הקדושה דביהמ"ק בכל העולם כולו, ועד
כדי כך, שהענין ד"ושכנתי בתוכם" (תכליתו של
המקדש – "ועשו לי מקדש (ועי"ז) ושכנתי
בתוכם"²⁹), שעיקרו בקדש הקדשים, "מקום מנוחת
השכינה שהוא הארון", נמשך וחודר בכל העולם

1 "הובדל לעבוד את ה' לשרתו כו"15) "ולא שבט
2 לוי בלבד, אלא כל איש ואיש . . אשר נדבה רוחו
3 אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו"¹⁶
4 . . הרי זה נתקדש קדש הקדשים, ויהי' ה' חלקו
5 ונחלתו כו"17, היינו, שבכחו וביכולתו של כאו"א
6 מישראל להיות בדרגת שבט לוי, עד להדרגא הכי
7 נעלית שבשבט לוי – דרגת כהן, ועד לדרגת כהן
8 גדול¹⁷, כמודגש בלשון הרמב"ם "הרי זה נתקדש
9 קדש קדשים", שזוהי דרגת העבודה דכהן גדול
10 שנאמר בו¹⁸ "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".

11 ג. ובפרטיות יותר – מצינו בענינו ובעבודתו
12 של לוי ב' קצוות:

13 מחד גיסא – תנועה של הבדלה, "בעת ההיא
14 הבדיל ה' את שבט הלוי", הבדלה מכל בני¹⁹,
15 כהמשך הכתוב "על כן לא ה' ללוי חלק ונחלה
16 עם אחיו ה' הוא נחלתו", כיון שהובדלו מכל
17 בני "לעמוד לפני ה' לשרתו", עד לעבודה
18 נעלית ביותר – "לשאת את ארון ברית ה'",
19 שהארון (שבו הלוחות, תורה) הוא המקודש
20 ביותר מכל המשכן²⁰;

21 ולאידך גיסא – מעניני העבודה דשבט לוי הוא
22 "להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים,
23 שנאמר²¹ יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל"¹⁵,
24 היינו, שהבדלת שבט לוי מכל בני²² היא כדי לפעול
25 על כל בני, להעלות אותם לדרגא נעלית יותר.

26 ויתירה מזה – שהפעולה דשבט לוי על בני²³ היא
27 גם כשבני²⁴ נמצאים במצב ירוד, שהרי, הבדלת שבט
28 לוי היתה "בעת ההיא", כש"טעיתם בעגל, ובני לוי
29 לא טעו, לפיכך הבדילם המקום מכם"²², וע"פ
30 האמור שהבדלת שבט לוי היא כדי לפעול על בני²⁵,
31 מובן, שגם כשבני²⁶ נמצאים במצב ירוד, הם מתעלים
32 ע"י הפעולה דשבט לוי, ועד לעילוי גדול ביותר

(23) שמו"ר רפ"ו.

(24) ועפ"ז יומתק המשך הכתובים בפרשה, שלאחרי הפסוקים
ע"ד הבדלת שבט לוי (לאחרי האריכות ע"ד חטא העגל, שבירת
הלוחות, עד לנתינת לוחות שניות), ממשיך בכתוב (פסוק י')
"ואנכי עמדת בהר (לקבל הלוחות האחרונות) כימים הראשונים
ארבעים יום וארבעים לילה גו'" (אף שלפנ"ז (בפסוק ג') דובר
כבר ע"ד נתינת לוחות שניות לאחר הירידה מן ההר)* – די
לומר, שבוה מרומו ששבט לוי פועל עילוי אצל בני²⁷ גם בהיותם
במצב ירוד***, ע"ד העילוי שע"י התשובה על חטא העגל
ש"נותרה הקב"ה לישראל בשמחה . . ברצון שלם" (פרש"י
פרשתנו ט, יח), כפי שלמדים ממש"נ בסיום הענין (לאחרי הפסוק
"בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי") "ואנכי עמדת בהר כימים
הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה***", "מה הם ברצון אף
אלו ברצון" (פרש"י עה"פ).

(25) רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ג.

(26) רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ו. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 71. תשד"מ.

(27) שם פ"ז הי"ג.

(28) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.

(29) תרומה כה, ח.

(*) ומ"ש רש"י "לפי שלא פי' למעלה כמה עמד בהר בעלי' אחרונה זו
חזר והתחיל בה" – הגא גופא דורש ביאור: מהו הטעם ש"לא פי'
למעלה כמה עמד בהר כו", שאז לא ה' צריך לחזור ולהתחיל בה
לאחרי הפסק של כמה פסוקים.

(**) ויש לומר שמדובר גם בפרש"י (פסוק ו') "בני לוי . . החזירו אתכם
כו".

(***) ויומתק יותר ש"לוי אות ראשונה למ"ד וסופה יו"ד, הרי ארבעים,
והיו דכתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה" (מדרש תדשא כא).

(15) שם הי"ב.

(16) כלשון הכתוב בפרשתנו "הבדיל . . לעמוד לפני ה'
לשרתו".

(17) וכמש"נ לכל בני²³ (בהקדמה למתן-תורה) "ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים", שפירושו "כהנים גדולים" (יתרו יט, ו ובפי'
בעה"ט).

(18) דה"א כג, יג.

(19) נוסף לכך ש"הובדלו מדרכי העולם כו" (רמב"ם שם).

(20) ראה רמב"ן ר"פ תרומה: "עיקר החפץ במשכן הוא מקום
מנוחת השכינה שהוא הארון כו".

(21) ברכה לג, יו"ד.

(22) פרש"י פרשתנו שם, ח.

27 (בחינתו של הכהן הגדול, ודוגמתו בכאור"א
28 מישראל, "כל איש ואיש כו' ה"ז נתקדש קדש
29 קדשים"), בחי' היחידה, שנקראת "אחת"³⁹,
30 "יחידה לייחד"⁴⁰, שעי"ז נעשה העולם כולו דירה
31 לעצמותו ית', כנ"ל.

32 ה. האמור לעיל אודות ענינו ועבודתו של שבט
33 לוי – מודגש גם אצל בעל ההילולא⁴¹ ששמו
34 (הראשון) לוי:

35 ביחד עם היותו "מורם מעם" בגדלותו וגאונותו
36 המופלאה בתורה, הן בנגלה בתורה והן בנסתר
37 תורה – ה' גם רב ומורה-הוראה של עיר גדולה,
38 ובה וממנה פעל ועסק בהרבצת התורה וחיוזוק
39 היהדות בכל הסביבה והמדינה כולה⁴².

40 זאת ועוד:

41 גם בתקופה שמצד גזירת מלכות המדינה ההיא
42 בימים ההם נמנעו כו"כ רבנים להנהיג קהילותיהם
43 (והסתפקו מפני גזירת המלכות בקיום התומ"צ
44 בחוג הכי מצומצם או רק בעצמם), ועד שכו"כ
45 מהם הוכרחו לחתום על דרישותי' של מלכות
46 המדינה בניגוד לדעת עצמם ע"פ הוראת התורה –
47 המשיך והוסיף בעל ההילולא להנהיג רבנותו
48 ברמה (לא רק בעירו ובסביבתו, אלא גם) ברחבי
49 המדינה כולה (וככל שנתמעטה פעולתם של
50 הרבנים ברחבי המדינה, הוצרך להוסיף יותר
51 ב(עבודת ה)רבנות ברחבי המדינה כולה), ולא זו
52 בלבד שלא נכנע ח"ו לדרישותי' של מלכות
53 המדינה, אלא אדרבה, נסע לעיר הבירה והשתדל
54 ופעל והצליח⁴³ בחוגי השלטון (ועד לנשיא דכל
55 המדינה ההיא בעצמו) להטבת מצבם של בני",
56 כולל ובמיוחד בנוגע לעניני יהדות, תורה ומצוותי',

1 כולו, ובלשון הידוע³⁰ – דירה לו ית' בתחתונים,
2 שגם התחתון, עד לתחתון שאין תחתון למטה ממנו
3 (הקצה ההפכי דקדש הקדשים), נעשה דירה (משכן
4 ומקדש) לו ית', דירה שבה מתגלה עצמותו של
5 הדר בה, מהותו ועצמותו ית'.

6 וכמודגש גם בעבודת הקרבנות (ענינו של
7 ביהמ"ק, "בית³¹ לה' מוכן להיות מקריבים בו
8 הקרבנות")³² – שהקרבן (שמקריבים ע"ג המזבח)
9 מובדל מכל עניני העולם בעלייתו למעלה, ועד
10 ש"רזא דקורבנא עולה עד רזא דא"ס"³³, עלי'
11 לבחי' "רזא דא"ס", שבאין-סוף גופא ה"ז בחי' סוד
12 והעלם שלמעלה מגילוי דא"ס (תכלית ההבדלה);
13 וביחד עם זה, פועל הקרבן בכל העולם, ש"כל החי
14 עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשורן
15 סלת אחד כו"³⁴. וגם עליית "רזא דקורבנא" עד
16 "רזא דא"ס" היא באופן שעי"ז נמשך ומתגלה
17 מבחי' "רזא דא"ס" באופן ד"אור" – כידוע³⁵
18 ש"רז" הוא בגימטריא "אור"³⁶, שענינו גילוי
19 (כמ"ש³⁷ "ויקרא אלקים לאור יום")³⁸.

20 ונמצא, שההבדלה דשבט לוי לעבודת המקדש,
21 עד להבדלה דכהן גדול שהוא בדוגמת קדש
22 הקדשים שבמקדש, היא, כדי להמשיך ולגלות
23 קדושת (המקדש עד ל)קדש הקדשים בכל העולם
24 כולו, היינו, שהעולם כולו מתעלה ונכלל בבחינת
25 קדש הקדשים, הנקודה ד"אחת" במקום (ע"ד
26 בזמן, "אחת בשנה"), ע"י בחי' "אחת" בנפש

(30) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(31) רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

(32) להעיר מדיוק לשון רש"י (פרשתנו י, ט) "שהובדלו לעבודת מוזבח", אף שבקרא נתפרש משא הארון (ע"י הלוים) ונשיאת כפים (ע"י הכהנים), כפרש"י בפסוק שלפנ"ז.

(33) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(34) תניא פל"ד.

(35) זח"ג כח, ב. תקו"ז תי"ט.

(36) ועד"ז "רזא" (בתוספת א') – בגימטריא "אור" עם הכולל.

(37) בראשית א, ה.

(38) והטעם ש"אור" בגימטריא "רז" (אף ש"אור" הוא גילוי ו"רז" הוא בחי' סוד והעלם) – כי, ב"אור" נכלל (נוסף על התפשטות האור) גם עצם האור שהוא באופן של סוד והעלם ("רז"), ויתגלה לעתיד לבוא (ראה ספר הערכים חב"ד מע' אור ע' תמא. תקיג. תריג). וש"נ). – ולהעיר מלקוטי לוי"צ פרשתנו (ע' תנח) "רזא שהוא סוד והעלם הוא כמו בחי' טוב, כי טוב הו"ע גניזה והעלם, כמא' ע"פ וירא אלקים את האור כי טוב, כי טוב לגנוז וכו'", והרי המשך המאמר הוא שגנוז לצדיקים לעתיד לבוא, שגם ה"רז" יהי' בגילוי ("אור").

(39) תוד"ה עד אחת – מנחות יח, א.

(40) נוסח הושענות דיום ג' דחגה"ס.

(41) ראשי פרקים מדברי ימי חייו – ראה רשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר בסוף לקוטי לוי"צ הערות לזהר ח"א.

(42) ע"ד ובדוגמת ב' הקצוות דשבט לוי: "הבריל גו' לשאת את ארון בית ה'", הבדלה ורוממות בלימוד וידיעת התורה, וביחד עם זה, "להורות כו' לרבים", כנ"ל.

(43) כמאדו"ל (ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. ועוד) "צדיק גזור והקב"ה מקיים", כולל גם עי"ז שהטה לבו של המלך, אשר "לב מלכים ושרים ביד ה'" (ע"פ ל' הכ' – משלי כא, א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 285 הערה 1. וש"נ).

22 "להורות . . . לרבים", כולל ובמיוחד לאלה
23 שנמצאים במצב ירוד, בהתגברות חשכת הגלות
24 מצד גזירת המלכות, ועד לפעולה בעולם (גם על
25 אינם-יהודים), כמו בפעולותיו בעיר הבירה
26 לטובתם של ישראל, שע"ז פעל גם אצל אינם-
27 יהודים בעניני צדק ויושר, ועד"ז בהיותו במאסר
28 ובגולה, שהשפיע בעניני צדק ויושר גם על אינם-
29 יהודים שהיו בסביבה.

30 ו. ענין הנ"ל מודגש גם בנוגע ליום ההילולא
31 — הן בהסתלקות-הילולא בפעם הראשונה, והן
32 ביום ההילולא מידי שנה בשנה:
33 אע"פ שענין ההסתלקות-הילולא הוא טילוק
34 הנשמה מהגוף, עלי' והבדלה מעוה"ז התחתון, הרי,
35 איתא בזהר⁵³ ש"צדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו
36 עלמין (גם בעוה"ז) יתיר מבחיוהי",

37 הן בנוגע להשפעה לתלמידיו ההולכים בדרכיו
38 ואורחותיו, שמקבלים ההשפעה "מבחי" רוח רבם
39 העצמיית . . . ולא זיום בלבד המאיר חוץ לכלי"
40 (כמו "בהיות הצדיק חי על פני האדמה") —
41 "הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי" מקום גשמי"⁵⁴,
42 ובפרט ע"י לימוד תורתו, כדברי כ"ק אדנ"ע (רבו
43 של בעל ההילולא, שהי' מסור ונתון אליו בתכלית)
44 לפני הסתלקותו⁵⁵: "איך גיי אין הימל און די
45 כתבים לאָ איך אייך" (אני הולך (עולה) השמימה,
46 ואת הכתבים, כתבי החסידות, אני משאיר לכם),
47 היינו, שע"י הלימוד בכתבים שבהם הכניס את כל
48 עצמותו [כמו הקב"ה ("צדיקים דומין לבוראן"⁵⁶)
49 שהכניס את עצמותו בתורה, כמאמר⁵⁷ "אנא נפש
50 כתבית י הבית"], מתקשרים עמו גם בעלייתו
51 השמימה בעילוי אחר עילוי,

52 והן בנוגע להשפעה בעולם כולו, ש"כל מעשיו
53 ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"⁵⁴ "מתגלה
54 ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו .
55 . ופועל ישועות בקרב הארץ, לכפר על עון הדור,

1 ולדוגמא: בנוגע למצה ולמצה שמורה⁴⁴ (כמסופר
2 במק"א בארוכה⁴⁵), וכיו"ב.

3 ויתירה מזה — שעבודתו בשטח הרבנות
4 בהרבצת התורה וחיזוק היהדות היתה עד למסירת-
5 נפש ממש⁴⁶, שהרי, בגלל עבודתו נאסר והוגלה⁴⁷,
6 וידוע⁴⁸ ש"צער הגלות שקול כמעט כצער
7 המיתה"⁴⁹, ועד שנפטר ונסתלק בגלות.

8 ולא עוד אלא שגם בהיותו בגלות, במצור
9 ובמצוק, המשיך לעסוק בהרבצת התורה וחיזוק
10 היהדות (כפי האפשרי), נוסף על התעסקותו
11 בלימוד התורה לעצמו, ועד לכתיבת חידושים
12 נפלאים (הערות והארות) בתורה⁵⁰ בדרך הסוד
13 והקבלה והחסידות, אשר ההשתדלות בנתיבה
14 (כשאפילו מעט נייר ודיו לא היו בנמצא) היתה
15 (בעיקר) כדי לזכות את הרבים בלימוד חידושי תורה
16 אלה, ובמיוחד ע"י שחידושי תורה אלה נתפרסמו
17 ויצאו-לאור בדפוס (לאחרי כמה הרפתקאות שהיו
18 כרוכות במס"נ), ונלמדים ע"י רבים מבני עד היום
19 הזה⁵¹.

20 ומזה מובן שאצל בעל ההילולא מודגש ביותר
21 שההבדלה של לוי היא כדי להעלות את המטה⁵²,

(44) להעיר, ש"מצה" הו"ע כללי שכולל כל המצוות, כמובן מדרשת חז"ל (מכילתא ופרש"י בא יב, יז) "ושמרתם את המצות, אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות" (ועד"ז בנוגע ל"מצה" שהיא גם מלשון "מצוה", שהרי גם בנוגע ל"מצות" מצינו שנכתב "מצת" חסר וא"ו (בא שם, יח ובפ"י בעה"ט)).

(45) שיחת וא"ו תשרי תש"נ.
(46) להעיר מהשייכות דמסירת-נפש לשבת לוי — "שבתו של לוי שנתנו נפשם על קדושת השם . . . השבת הזה בדקתי אותם ונמצאו שומרים בכבודי ונתנו נפשם על קדושת שמי . . . לפיכך . . . איני מאמין ביתי וקדושתי אלא להם כו'" (תנחומא במדבר כו).
(47) להעיר מרשימתו הידועה של בעל ההילולא ע"ד שמו, המאסר והגלות — "אני . . . הגלתי על משך ה' שנים . . . ומהם ישבתי . . . בחמשה בתי אסורים וכו'" — שמבאר כל פרטי הענינים ע"ד הקבלה (נדרסה בהקדמה ללקוטי לוי"צ הערות לזהר ח"א. ועוד).

(48) חינוך מצוה תי.
(49) ולהעיר, שכאשר צער הגלות נמשך משך זמן, ה"ז קשה יותר ממיתה — ולהעיר ממארו"ל "אלמלא נגדוה לחנני" מישאל ועזרי' כו" (כתובות לג, רע"ב).
(50) ובפרטיות: בתושב"כ — על פסוקי תנ"ך, ובתושב"ע"פ — על משנה וגמרא; על ספר התניא (תושב"כ דתורת החסידות), ועל מאמרי חסידות, החל מההערות לספר הזהר.
(51) ולהעיר על דבר פלא — שספריו הנדפסים הם (בעיקר) מהכתבים שכתב בהיותו בגלות, שדוקא הם נתפרסמו לרבים (בהשגחה פרטית), ואילו רוב הכתבים (אלפי גליונות!) שכתב בשבתו על כסא הרבנות בעירו, לא הגיעו לידינו (לעת-עתה).

(52) להעיר מרשימת אאמו"ר הנ"ל (בהערה 47) "שמי רומז על גבורות הן לוי והן יצחק . . . לויס (מספר אלקים) הם בחי' גבורות כו'", והרי גבורה ענינה העלאה מלמטה למעלה.
(53) ח"ג ע"א, ב. הובא ונת' באגה"ק ביאור לסי' זך.
(54) אגה"ק שם.
(55) נדרס באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קיג. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 24 ואילך.
(56) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
(57) שבת קה, א (כגירסת הע"י). לקו"ת שלח מד, סע"ד.

השכר הוא בעולם התחי"67, לנשמות בגופים
בעוה"ז הגשמי (המקום שבו נעשית העבודה)
דוקא.

ונוסף על הפעולה למטה בכללות הענין דיום
הילולא (אצל כל הצדיקים), ה"ז בהדגשה יתירה
אצל בעל ההילולא, ששמו "לוי", ועבודתו במשך
כל חייו באופן העבודה דשבט לוי (כנ"ל), ובפרט
במלאות לוי שנים ליום ההילולא.

ז. ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם בתאריך
דיום ההילולא – עשרים (כ"ף) באב⁶⁸:
עשרים⁶⁹ – בגימטריא כתר⁷⁰ (כמובא גם
בתורתו של בעל ההילולא⁷¹). ויש לומר,
שבהגימטריא ד"עשרים" מודגש הגילוי וההמשכה
דכתר בכל הספירות, שמספרם בפרטיות עשרים,
עשר מלמעלה למטה ועשר מלמטה למעלה⁷²,
כלומר, עם היותו למעלה מכל הספירות, ה"ה
נמשך ומתגלה למטה וחודר גם בעשר הספירות,
ובכל הפרטים דעשר ספירות, מלמעלמ"ט
ומלמטלמ"ע – עשרים, שניכר בהם ההמשכה
והגילוי ד"כתר" (בגימטריא עשרים).

(67) ולכן "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין
רפ"א) – עולם התחי' [כמובן מהמשך דברי המשנה "ואלו שאין
להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה",
וטעם הדבר (כפ"ה הגמרא) "הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא
יהי' לו חלק בתחיית המתים . . מדה כנגד מדה"], להיותו עיקר
השכר.

(68) להעיר מדברי המשנה (תענית כו, א) "זמן עצי כהנים
והעם . . בעשרים בו (באב) בני פחת מואב בן יהודה", "בני דוד
בן יהודה . . בני יואב בן צרו" (שם כח, א), משפחה שהיתה
מזרע דוד ויואב שהתחננו זב"ז (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1104
ואילך), שבזה מודגש החיבור דלימוד התורה וביורור העולם,
כמארז"ל (סנהדרין מט, א) "אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה,
ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה" – ע"ד חיבור ב' הקצוות
דלוי.

וגם: קרבן העצים דעשרים באב (לאחרי חמשה עשר באב
ש"לא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין") מדגיש
הוויתור על הטובה הפרטית לטובת הזולת בנרבת העצים עבור
הקרבנות, גם קרבנות יחיד, וגם קרבן חטאת כו' – תוכן עבודתו
של בעל ההילולא שמסר נפשו לטובת כלל ישראל (ראה לקו"ש
(שם).

(69) וכן כ' – ר"ת "כתר".

(70) לקו"ת שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

(71) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ע' צב (בקשר ליצחק – שמו
השני דבעל ההילולא). ובכ"מ.

(72) ומרומז גם באות יו"ד (עשר) – שהג' אותיות יו"ד מספרם
עשרים.

1 אף גם על הזדונות כו"85, היינו, שפועל גם בדרגא
2 הכי תחתונה.

3 ועד"ז בנוגע לעליית הנשמה ביום ההילולא
4 בכל שנה ושנה ע"י אמירת הקדיש⁵⁹ (שעי"ז
5 נעשית עלי' שבאיך ערוך לעליות שמצד הסדר הרגיל
6 ד"צדיקים⁶⁰ אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא
7 בעוה"ב, שנאמר⁶¹ ילכו מחיל אל חיל⁶² –
8 שביחד עם עליית הנשמה בעילוי אחר עילוי,
9 ניתוסף גם הגילוי וההמשכה למטה, לתלמידיו
10 ההולכים באורחותיו, ועד לכל העולם, כמודגש גם
11 בנוסח הקדיש: "יתגדל ויתקדש שמי' רבא", "יהא
12 שמי' רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי", היינו,
13 שמתגדל ומתקדש שמו של הקב"ה, "שמו
14 הגדול⁶³ ("שמי' רבא"), בכל העולם כולו.

15 ליתר ביאור:

16 ידוע⁶⁴ שע"י ירידת הנשמה למטה להתלבש
17 בגוף גשמי ולעבוד עבודתו בקיום התומ"צ בעוה"ז
18 הגשמי נעשית הנשמה בבחינת "מהלך" (משא"כ
19 קודם ירידתה למטה ה"ה בבחינת "עומד"), היינו,
20 שכל העליות של הנשמה מדרגא לדרגא לאחר
21 ההסתלקות הם כתוצאה מעבודתה למטה בהיותה
22 מלובשת בגוף גשמי.

23 וכיון שעיקר ענין ההילוך (עלי' מדרגא לדרגא)
24 קשור עם העבודה למטה דוקא, יש לומר, שע"י
25 שעליית הנשמה למעלה פועלת גם למטה, שנעשה
26 עילוי אצל תלמידיו שנמצאים למטה, נשמות
27 בגופים, אזי ניתוסף עוד יותר בעליית הנשמה
28 בהיותה למעלה, ועוד ועיקר, שע"י ממהרים
29 ומזרזים עוד יותר את תכלית השלימות דעליית
30 הנשמה – כשתחזור ותתלבש בגוף בתחיית המתים,
31 כהכרעת תורת החסידות⁶⁵ כדעת הרמב"ן⁶⁶ שעיקר

(58) תניא אגה"ק סכ"ח.

(59) נוסף על אמירת הקדיש במשך י"א חודש דשנת
ההסתלקות.

(60) ברכות בסופה. וש"נ.

(61) תהלים פד, ח.

(62) ראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 175 ואילך. וש"נ.

(63) ראה תוד"ה ועונין – ברכות ג, סע"א. וראה סה"ש
תשמ"ח ח"א ע' 308.

(64) תו"א ס"פ וישב. לקו"ת שלח לח, ד ואילך. ובכ"מ.

(65) ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושי ש"ש סה, סע"ד. ובכ"מ.

(66) בשער הגמול שלו.

בשבת השני' ד"שבע דנחמתא" – שבשנה זו חל בה
עשרים באב – "כפלים" ⁸¹ לתושי" בענין הנחמה⁸²,
וכמודגש גם בהפטורה (שלאחרי ש"הקב"ה אומר
לנביאים נחמו נחמו עמי", משיבה כנסת ישראל)
"ותאמר" ⁸³ ציון עזבני ה' ⁸⁴, "איני מתפייסת
מנחמת הנביאים" ⁸⁵, עד שתהי' הנחמה ע"י הקב"ה
בעצמו, ובעצמו בכפלים, "אנכי" ⁸⁶ אנכי הוא
מנחמכם" ⁸⁷.

ולהעיר, ש"ארי" (מזלו של חודש אב) ר"ת
אלול ר"ה יוהכ"פ הוש"ר⁸⁸, שבחודש אב (מחמשה
עשר באב⁸⁹, ועאכו"כ בעשרים באב⁹⁰) מתחילה
ההכנה לחודש אלול (עד להסיום וחזרת ביוהכ"פ,
ושלימותו בהוש"ר), חודש התשובה והרחמים,
שבו יוצא המלך מהעיר לשדה, ואנשי השדה
מקבלין פניו בשדה, והוא מקבל את כולם בסכר
פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, וממלא
בקשותיהם כו' ⁹¹, שבזה מודגשת מעלת העבודה
דבירור והעלאת המטה (שדה) דוקא.

ומזה מובן שגם בתאריך דיום ההילולא, עשרים
באב, נרמזת הנקודה הכללית בעבודתו של בעל
ההילולא, המודגשת בשמו (לוי) – שביחד עם

1 וביאור הענין בעבודת האדם:

2 "כתר" – קשור עם ענין המלכות, ברמז לשון
3 הכתוב ⁷³ "ואשר ניתן כתר מלכות בראשו", וכידוע
4 שיופי המלך ("מלך כיפיו תחזינה עיניך" ⁷⁴) תלוי
5 בכתר המלכות.

6 וע"פ מארז"ל ⁷⁵ "משל לבני מדינה שעשו ג'
7 עטרות למלך. . נתן בראשו אחת ושתיים בראשם
8 של בניו" (שמפשוטות הלשון ותוכן המדרש משמע
9 שכל ג' הכתרים הם בשוה, ואח"כ נעשית חלוקה
10 דא' בראשו וב' בראש בניו), מובן, שהכתר
11 שבראש המלך (תכלית העילוי) נמשך ומתגלה גם
12 בשתי הכתרים שבראש בניו, הן בכתר שכנגד
13 נשמע (הבנה והשגה), והן בכתר שכנגד נעשה⁷⁶
14 (מעשה בפועל, קב"ע), היינו, שהעבודה למטה
15 קשורה עם הכתר שבראש המלך.

16 ויתירה מזה – שהכתר שבראש המלך נעשה ע"י
17 עבודת בני המדינה למטה דוקא, וע"ד מ"ש⁷⁷
18 "מלך לשדה נעבד", שהמלך משועבד ("נעבד"),
19 כביכול, לשדה, ופשיטא לאנשי השדה (שהם
20 בדרגא תחתונה מאנשי העיר) שעובדים עבודתם
21 ב"שדה", שזהו"ע בירור העולם, כיון שעל-ידי-זה
22 דוקא נשלמת כוונת המלך להיות לו ית' דירה
23 בתחתונים.

24 וענין זה (המעלה שע"י בירור המטה דוקא)
25 מודגש ביותר בעשרים באב – שמזלו ארי',
26 כמארז"ל ⁷⁸ "עלה ארי' במזל ארי' והחריב את
27 אריאל כו' על מנת שיבוא ארי' במזל ארי' ויבנה
28 אריאל", היינו, שגילוי בחי' ארי' דקדושה (בחי'
29 הכתר) הוא ע"י בירור והפיכת בחי' ארי' דלעו"ז⁷⁹
30 (שזהו"ע מנחם אב, ענין הנחמה), אשר ענין זה
31 מתחיל (בעיקר) משבת נחמו⁸⁰, ומוסיף והולך

(81) נוסף על הכפל דכללות ענין השבת – "כל עיסקא דשבתא כפול" (מדרש תהלים צב, א. וראה לקו"ת בתחלתו), וידוע ש"כפל" קשור עם גאולה (ראה יל"ש ר"פ לך לך (רמז סד). ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. ועוד).

(82) נוסף לכך שחתומות ה"שבע דנחמתא" הוא "נחמו נחמו עמי", "נחמה בכפלים", שמזה מובן שגם ההמשך שלאח"ז (שבע דנחמתא) הוא באופן ד"נחמה בכפלים" (ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 629).

(83) ישע"י מט, יד.

(84) וסיומה וחזרתה (שם נא, ג) "כי נחם ה' ציון גו' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה" – שבפסוק זה מסיימים וחותרים אמירת הקינות בת"ב.

(85) אבודרהם – בסדר הפרשיות וההפטורות (בשם המדרש).

(86) להעיר, ש"אנכי" הוא בחי' הכתר, וב"פ אנכי הם ב' הבחי' שבכתר (לקו"ת שה"ש שם).

(87) שם נא, יב.

(88) של"ה ריש מס' ר"ה (ריג, א). שם חלק תושב"כ שופטים (שעז, ב). וראה גם לקו"ת ריש פרשתנו.

(89) כידוע שמחמשה עשר באב מתחילין לברך ברכת כתיבה וחתומה טובה, ורמז לדבר – שהגימטריא ד"חמשה עשר באב" היא גם הגימטריא ד"כתיבה וחתומה טובה" (ראה שערי ישר מאמר יום תבר מגל ס"ב. הובא בדרכי חיים ושלום סתרפ"ד).

(90) ארבעים יום לפני ר"ה – ע"ד ארבעים יום קודם יצירת הולד, לידת אדה"ר ברה" (וראה לקו"ש ח"ט ע' 391 הערה 3. וש"נ).

(91) לקו"ת פ' ראה לב, ב. ובכ"מ.

(73) אסתר ו, ח.

(74) ישע"י לג, יז.

(75) ויק"ר פכ"ד, ח.

(76) שבת פח, א.

(77) קהלת ה, ח.

(78) יל"ש ירמי' רמז רנט.

(79) ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' רמו. וש"נ.

(80) וכן מחמשה עשר באב, ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב" (יותר מחמשה עשר בניסן ובתשרי), כיון שנעשה בו העילוי שלאחרי גודל הירידה דת"ב (ראה ד"ה נחמו עת"ר. סה"מ מלוקט ח"ד ע' שמו. וש"נ). – ולהעיר, שבשנה זו חל חמשה עשר באב ביום השני בשבוע, שהי' בו מחלוקת (ב"ר פ"ד, ו), ענין בלתי-רצוי שמתהפך לקדושה, "מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים" (אבות פ"ה מ"ז – שלומדים בשבת זו).

ישראל⁹⁹, נרמז גם "אחרון" דכל העולם, הסוף¹⁸
 דכללות המקום (גדר העולם), ע"ד דרשת חז"ל¹⁹
 (שהובאה גם בפירוש רש"י, פשוטו של מקרא) על²⁰
 הפסוק "עד הים האחרון" שבפ' ברכה¹⁰⁰ "א"ת²¹
 הים האחרון אלא היום האחרון", הסוף דכללות²²
 הזמן¹⁰¹, היינו, שכיבוש ארץ ישראל¹⁰² כולל (גם)
 הביור דכל העולם, עד לנקודה האחרונה (הכי²³
 תחתונה) דמקום וזמן (גדרי העולם), כפי שיתגלה²⁴
 בגאולה האמיתית והשלמה (באחרית הימים)²⁵
 ש"עתידיה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות"¹⁰³.²⁶
 וענין זה מרמז גם בקצהו השני של הגבול –
 "מן הנהר נהר פרת":²⁷
 על הפסוק "עד הנהר הגדול נהר פרת" (שבפ'²⁸
 דברים¹⁰⁴), מפרש רש"י: "מפני שנזכר עם ארץ²⁹
 ישראל¹⁰⁵ קוראו גדול¹⁰⁶, משל הדיט אומר עבד³⁰
 מלך מלך, הדבק לשחזור וישתחוו לך, קרב¹⁰⁷
 לגבי דהינא ואידהן"¹⁰⁸.³¹
 ובביאור הוספת המשל מהנוגע במשוח בשמן –
 יש לומר:³²
 36

תכלית העילוי למעלה צ"ל גם הפעולה דבירור¹
 והעלאת המטה, מצד גודל העילוי דבירור והעלאת²
 המטה דוקא⁹².³
 ח. ויש לקשר זה עם הקביעות דעשרים באב⁴
 בשבת פרשת עקב⁹³, ובפרט סיום וחזרת הפרשה,
 ששייך במיוחד לשיעור דיום השבת:
 בסיום הפרשה מדובר אודות כיבוש ארץ⁷
 ישראל בתכלית השלימות – "והוריש ה' את כל⁸
 הגוים האלה מלפניכם וירשתם גוים גדולים⁹
 ועצומים מכם"⁹⁴, וממשיך⁹⁵ "כל המקום אשר¹⁰
 תדרוך כף רגלכם בו לכם יהי מן המדבר והלבנון¹¹
 מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהי¹²
 גבולכם"⁹⁶, ומסיים "לא יתייצב איש בפניכם¹³
 וגו'"⁹⁷.¹⁴
 ויש לומר, שבדיוק הלשון "עד הים האחרון"¹⁵
 (ולא "עד הים הגדול", כמ"ש בגבולות הארץ¹⁶
 שבפ' מסעי⁹⁸), שפירושו "אחרון" (סוף) דארץ¹⁷

(99) שהרי ביחס לכל העולם ה"ה ים האמצעי (כפי שנקרא
 "ים התיכון"), ולא האחרון.
 (100) לד, ב.

(101) ויש לקשר זה עם התחלת (ושם) הפרשה, "והי' עקב
 תשמעון" – שקאי (גם) על בחי' ה"עקב" בזמן, אחרית דיומים,
 שאז "תשמעון ודאי" (ראה אוה"ת ריש פרשתנו), ואז מתגלה
 הענין ד"ושמר גו' את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך",
 בהתחלת וראשית הזמן.

(102) להעיר, שכיבוש הארץ הי' עי"ז שהארץ יוצא עמהם
 למלחמה (פרש"י בהעלותך יו"ד, לג), הארון עם שבתי הלוחות
 (פרש"י שם), אשר הציווי ע"ד עשייתו נאמר בפרשתנו (יו"ד,
 א): "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך גו' ועשית לך ארון עץ",
 ומפרש רש"י "לא זה הוא הארון שעשה בצלאל . . זה ארון אחר
 הי', וזהו שהי' יוצא עמהם למלחמה". ובהמשך לזה נאמר "בעת
 ההיא הבדיל ה' . . לשאת את ארון ברית ה'", שבוה נרמזת פעולת
 התורה (ארון) בבירור העולם (מלחמה).

(103) ראה ספרי ר"פ דברים. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי'
 רמז תקנ. לקו"ת מסעי פט, ב.

(104) א, ז. ועד"ז בפ' לך לך טו, יח.

(105) ובפ' לך לך: "לפי שהוא דבוק לארץ ישראל כו".

(106) ושם (בפ' לך לך) מוסיף "אע"פ שהוא מאוחר מד'
 נהרות היוצאים מעדן, שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת".

(107) ושם השמיט הסיום "קרב לגבי דהינא ואידהן" (וראה
 לקמן הערה 116).

(108) ראה פרש"י שבועות מז, ב: "אם נגעת במשוח שמן
 תהא גם משוח בנגיעתו, כלומר, פרת הוא קטן משלש נהרות
 שהוא מנוי אצלם לבסוף, והנהר הרביעי הוא פרת, וכאן הוא
 קורא אותו נהר גדול, שבביל שהוא נזכר כאן על שם א"י שהיא
 חשובה נזכר גם הוא בחשיבות. דהינא לשון שמן ומשיחה,
 הורשנה מחלב (ישעי' לד, ו) מתרגמין אתהדינא".

(92) ויש לומר, שעיקר הענין דבירור והעלאת המטה מודגש
 בשמו השני, יצחק, שנאמר בו (חיי שרה כד, סג) "ויצא יצחק
 לשוח בשדה", שרומז גם על הבירור דבחי' שדה שלמטה מעיר
 מושב (ראה לקו"ת שם, סע"ד). ולהעיר מהביאור במארו"ל (שבת
 פט, ב) שלעת"ל יאמרו ליצחק* דוקא כי אתה אבינו (ישעי' סג,
 טז) – כיון שעיקר השחוק והתענוג למעלה נעשה ע"י בירור
 המטה, ענינו של יצחק (ראה תו"א תולדות יו, ד ואילך. ועוד).
 (93) נוסף על האמור לעיל (ס"א) שהפסוק "בעת ההיא הבדיל
 ה' את שבט הלוי" הוא בפרשת עקב.

(94) יא, כג.

(95) שם, כד.

(96) להעיר מהשקו"ט אם גבולות אלה ("מן הנהר נהר פרת
 וגו'") הם בכלל הארץ שנצטוו ישראל לכבושה, ואין זה בכלל
 מש"נ "כל המקום אשר תדרוך גו" שקאי על הרחבת הגבולות
 יותר מגבול א"י (כדרשת הספרי "אם ללמד על תחומי ארץ
 ישראל בא, הרי כבר נאמרו גבולותיהם, ומה ת"ל אשר תדרוך כף
 רגליכם, כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלה הרי הוא
 שלכם"), או גבולות אלה שייכים להרחבת הגבולות יותר מגבול
 א"י (ראה אנציק' תלמודית ערך ארץ ישראל (ע' רח. ריב). וש"נ).
 – וצ"ע שרש"י בפירושו לבן חמש למקרא לא פירש מאומה
 בענין זה.

(97) שם, כה.

(98) לד, רז.

(*) ויש לומר, שמתעם זה שייך בית שני למקדש דלעתידי, כמ"ש
 הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"א ה"ד) ש"אנשי בית שני כשבנו בימי עזרא
 בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל" – כי בית שני
 הוא כנגד יצחק שקראו שדה (פסחים פז, א ובחדא"ג מהרש"א).
 וקשור עם העבודה בבחי' "שדה" (בירור המטה) דוקא. שע"ז פועלים
 הגאולה וביהמ"ק דלעתידי.

ט. ויש לקשר זה גם עם פרק חמישי דאבות 21
שלומדים בשבת זה¹¹⁹:
בהתחלת פרק חמישי נאמר "בעשרה מאמרות
נברא העולם", ומפרש בגמרא¹²⁰ "הי נינהו, ויאמר
דבראשית ט' הו' (ט' פעמים נאמר "ויאמר" בפ'
בראשית), בראשית נמי מאמר הוא".
ובביאור החידוש ש"בראשית נמי מאמר הוא"
— יש לומר:

ידוע¹²¹ ש"בראשית" הוא מאמר כללי שכולל
תשע המאמרות שבהם נבראו פרטי הנבראים.
ועז"נ "בראשית נמי מאמר הוא", שעם היותו
מאמר כללי שלמעלה מתשעה המאמרות, הרי גם
הוא מאמר שבו נברא העולם¹²², כמו שאר
המאמרות ("מילי דהדיוטא"¹²³).

ויש להוסיף בפירוש ד"בראשית נמי מאמר
הוא" למעליותא — ש"מאמר" הוא (גם) מלשון
"האמרת"¹²⁴, לשון חשיבות ושבח¹²⁵, היינו, שלא
מספיק להמשיך ולגלות בעולם דרגת האלקות
שבערך העולם ("מאמרות" סתם), ועד למאמר
ד"בראשית" ש"נמי מאמר הוא", המאמר הכללי,
שעל ידו נברא "חומר הראשון אשר ממנו נתהוו
כל הצורות"¹²⁶, בריאה מאין ליש¹²⁷, מ"מהותו
ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא
מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו,
ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס
המוחלט ממש כו"¹²⁸, אלא צריך להמשיך ולגלות

1 אמרו חז"ל¹⁰⁹ "כל המצוות שעשו לפניך
2 האבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך
3 (כאדם שמריק מכלי לכלי)", היינו, שע"י העבודה
4 בהמשכת הקדושה למטה (כהחידוש דמ"ת שע"י
5 קיום התומ"צ נמשכת הקדושה בדברים הגשמיים
6 שבהם מקיימים המצוות) נעשה המשכת וגילוי
7 העצם, "שמן תורק שמך"¹¹⁰. ומזה מובן שככל
8 שההמשכה היא למטה יותר נעשית המשכת וגילוי
9 העצם באופן נעלה יותר.

10 וענין זה מודגש ב"עד הנהר הגדול נהר פרת"
11 — שע"י בירור המטה עד לדרגא הכי אחרונה
12 (תחתונה), "נהר הרביעי"¹¹¹, "שהוא מאוחר בד'
13 נהרות היוצאים מעדן"¹¹², ובפרט ע"פ מארז"ל¹¹³
14 ש"הנהר הרביעי הוא פרת זו אדום", גלות הרביעי,
15 תחתון שאין תחתון למטה ממנו — נעשה המשכת
16 וגילוי העצם¹¹⁴, ענין השמן¹¹⁵, "קרב לגבי דהינא
17 ואידהן"¹¹⁶, וכתכונת השמן שמפעפע בכל דבר¹¹⁷,
18 שע"י הנגיעה בשמן, (אפילו נגיעה בלבד), חודר
19 השמן בכל הדבר כולו, עד לדרגא הכי אחרונה
20 (תחתונה) שבו¹¹⁸.

(109) שהש"ר פ"א, ג (א).

(110) ראה סה"מ תרע"ח ע' קסד ואילך. תש"ו ע' 95 ואילך.
לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך.

(111) בראשית ב, יד.

(112) פרש"י לך לך שם.

(113) ב"ר פט"ז, ד.

(114) להעיר מבכורות נה, ב: "והנהר הרביעי הוא פרת . .
הוא פרת דמניקרא" (הוא פרת הנזכר למעלה ונהר יוצא מעדן
שהשלשה נפרדין ממנו — פרש"י), היינו, שהנהר הרביעי
(האחרון) שרשו למעלה מג' הנהרות. וראה סה"מ תרנ"ז ע' סב:
"בענין הד' נהרות איתא במאור" . . פרת מל' שמימי' פרים ורבים
. . היינו מה שבחי' מל' מהוה מאין ליש . . משום דנעוץ תחלתן
בסופן דוקא כו".

(115) להעיר, ש"שמן" רומז על תורה* (ראה שהש"ר שם (ב)),
ובזה נרמז גם בירור העולם ע"י התורה, שהשמן דתורה מפעפע
וחודר בכל העולם (ע"ד כיבוש הארץ ע"י שהארון הולך לפניו,
כנ"ל הערה 102).

(116) ועפ"י יומתק שבפ' לך-לך לא הביא רש"י "קרב לגבי
דהינא ואידהן" — כיון שמדובר אודות ההבטחה לאברהם אבינו
לפני מ"ת, שלא הי' עדיין הענין ד"שמן תורק שמך"; ומביאו
בספר דברים דוקא, משנה תורה, שקשור במיוחד עם הכניסה
לארץ לעסוק בבירור העולם.

(117) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.

(118) ועפ"י יומתק שרש"י כותב זה בלשון תרגום, ואינו
מפרשו לבן חמש למקרא בלשון הקודש (אף שבפירושו בגמרא
לבן חמש-עשרה מפרש בלשון הקודש, ומביא רא"י מפסוק

בישע"י (כנ"ל הערה 108), כיון שלפנ"ז לא מצינו תיבה זו) —
כדי לרמז על הפעולה למטה מטה, בלשון תרגום (ראה תו"א
משפטים עז, ד ואילך).

(119) וסיומו וחותמו (וסיום המשניות דמסכת אבות) "לפום
צערא אגרא" — שבוה מודגשת מעלת השכר דבעל ההילולא
מצד גודל הצער דהמאסר והגלות.

(120) ר"ה לב, א.

(121) ראה לקו"ת בהר מא, ד. סה"מ תרנ"ט ע' קמג ואילך.
תש"ד ע' 67 ואילך. סה"מ מלוטק ח"ג ע' קסד.

(122) לקו"ת במדבר יב, סע"ד.

(123) זח"ג קמט, ב. לקו"ת אחרי כה, ד.

(124) ל' הכתוב — תבוא כו, יז.

(125) רש"י ברכות ו, א.

(126) חזא"ג מהרש"א לר"ה שם. וראה לקו"ת בהר שם.

(127) רמב"ן ר"פ בראשית.

(128) אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

(**) כ"ה בש"ס ומשניות, משא"כ בסידור אדה"ז ובכ"כ סידורים
(ועוד) — ראה הגמון בלקו"ש ח"י"ז ע' 394.

(*) ובפרט פנימיות התורה (ראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש פנ"ד
ואילך).

ואחת מישראל, האנשים והנשים¹³⁷ (ובפרט²⁴
בהלכות הצריכות להן), וגם טף.²⁵
והדגשה יתירה בנוגע ללימוד התורה עם²⁶
הטף¹³⁸, תינוקות של בית רבן¹³⁹ – בימי הקיץ,²⁷
שבהם שוהים הילדים תקופה ממושכת במחנות²⁸
קיץ דחינוך הכשר, ועד לחינוך על טהרת הקודש,²⁹
ובפרט במחנות-קיץ שנתייסדו ומתנהלים ברוחו³⁰
של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כמו מחנה "גן³¹
ישראל" לילדים (שהגיעו לכאן ליום הש"ק שחל³²
בו יום ההילולא דעשרים באב¹⁴⁰), ומחנה "אמונה"³³
לילדות¹⁴¹ – הרי בודאי שצריכים לנצל הימים³⁴
שמחמשה באב ואילך כדי להוסיף ביתר שאת³⁵

בעולם דרגת התורה כשלעצמה (שלמעלה גם מכח¹
ההתהוות דברייתא יש מאין) – אורייתא וקוב"ה²
כולא חד¹²⁹, ודוקא ע"י המשכת וגילוי התורה³
בעולם ניתוסף (כביכול) חשיבות ושבח למעלה,⁴
כדרשת חז"ל¹³⁰ על הפסוק¹²⁴ "את ה' האמרת גו'",⁵
"אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר¹³¹
שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", שבזה מודגש⁷
גודל העילוי דבירור המטה דוקא.⁸

*

י. ענין נוסף (ועיקרי) בשבת זו – שבו נעשה¹⁰
העילוי והשלימות ("ויכולו"¹³²) דחמשה עשר¹¹
באב.¹²

ובהתאם לכך, יש לעורר עוה"פ ע"ד ההוספה¹³
בלימוד התורה (ענינו של שבט לוי, ש"הבדיל ה'¹⁴
לשאת את ארון ברית ה'", ו"לא שבט לוי בלבד¹⁵
אלא כל איש ואיש כו'"), כדברי הגמרא בסוף¹⁶
מסכת תענית¹³³ "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף",¹⁷
"מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות¹³⁴ על¹⁸
הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו", ובפרט¹⁹
ע"י הוספת שיעורי תורה ברבים ("עשרה שיושבים²⁰
ועוסקים בתורה"¹³⁵), כמדובר בארוכה בהתוועדות²¹
שלפנ"ז¹³⁶.

ויש להוסיף ולהדגיש, שענין זה שייך לכל אחד²³

(137) ולהעיר, שבמתן-תורה קדמו הנשים לאנשים, כמ"ש כה
תאמר לבית יעקב (אלו הנשים, ואח"כ) ותגיד לבני ישראל"
(מכילתא ופרש"י יתרו יט, ג. וראה לקו"ד ח"ג תקצא, ב ואילך).
(138) להעיר, שלימוד התורה עם הטף, דרגא הכי תחתונה
בלימוד התורה, קשור עם לימוד התורה בדרגא הכי נעלית, "דרוש
וקבל שכר" (סוטה מד, א) – כמובן מדרשת חז"ל בפירוש "גידיל
תורה ויאדיר", שקאי על מעלת לימוד התורה כשלעצמה, למעלה
מהלימוד כדי לידע את המעשה אשר יעשון (חולין סו, ב), וקאי
גם על מלמדי תינוקות (רמב"ם הל' ת"ת ספ"ב).

(139) להעיר ממארו"ל (שבת קיט, ב) "אל תגעו במשיחי אלו
תינוקות של בית רבן", "דרך תינוקות למושחן בשמן" (פרש"י
שם). – ולהעיר מהשייכות למשיח צדקנו שנאמר בו (תהלים פט,
כא) "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו".

(140) והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א: ובודאי יכבדו את הילדים
דמחנה גן ישראל והמדריכים שלהם – הנוכחים בהתוועדות
בלבושיהם המיוחדים ש"כל רואיהם יכירו"ם שהם ילדי מחנה גן
ישראל – באמירת לחיים, לחיים ולברכה, לחיים טובים ולשלום,
וינגנו ניגון הקפות דשמח"ת (ניגונו של בעל ההילולא*), ביחד
עם קבלת החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד
התורה וקיום המצוות בהידור.

(141) להעיר מהענין ד"אמת ואמונה", איהו אמת ואיהי אמונה
(ראה זח"ג קצח, ב. לקו"ת ואתחנן ה, רע"ג), ש"אמת" הוא בחי'
דכר (ז"א, תפארת, ושרשו מדעת), ו"אמונה" היא בחי' נוקבא
(מלכות). וענינו בעבודה – שהתחלת העבודה היא באופן של
"אמונה" בלבד, "אמונה מרוחק שמאמין שכך הוא האמת",
ואח"כ מגיעים לעבודה באופן של "אמת", "אמת מקרוב שנראה
בעין השכל" (לקו"ת פרשתנו יז, **א). ואעפ"כ, יסוד והתחלת
העבודה הו"ע האמונה, כמארו"ל (מכות כד, א) "בא חבקוק
והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחי"י***.

(*) תוי הניגון בספר הניגונים ח"ב ניגון קפה. ושם: הרלו"צ אמר
שמקובל בידו שהניגון הזה שרו בעת הקפות אצל כ"ק אדה"ו.

(**) ושם (טו, ד): "באמת ואמונה (בתפלת ערבית) אומרים תחלה כל
זאת, לשון נוקבא, ואח"כ וקיים עלינו לשון דכר".

(***) להעיר מהשייכות לחמשה עשר באב, יו"ט דעצים, שבו פוסקין
לכרות עצים למערכה – "עצים לשון רבים. . הוא ה' עצים דעה"ח
ועה"ד, הרומזים על אמונה (שהוא חיים, כמ"ש וצדיק באמונתו יחי')
ודעת, שאם קדים אמונה לדעת. . אז הדעת הוא ג"כ חיים כו"
(לקוטי לור"צ אגרות קודש ס"ע תיג ואילך).

(129) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א.
ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחלתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.

(130) ברכות שם.

(131) ואתחנן ו, ד.

(132) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ – ח"א מב, ב ואילך.

ח"ג תקח, א ואילך.

(133) ויש לומר, שבזה מרומז שע"י ההוספה בלימוד התורה
מסיימים ומבטלים כללות ענין התענית (גלות), ולא עוד אלא
שמהפכים התענית ליום טוב* (ראה רמב"ם סוף הל' תעניות),
ע"ד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".

(134) ולהעיר, שהטעם להוספה בלימוד התורה בלילה הוא
לפי שהלילות מתארכין, ולא איברא יליא אלא לגירסא (עירובין
סה, א. טשו"ע או"ח סרל"ח. וראה שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת
ס"א ס"ג. הל' ת"ת פ"ד ה"ח) – שבזה מודגש שהתורה נמשכת
והודרת בגדרי העולם.

(135) אבות פ"ג מ"ו.

(136) ש"פ ואתחנן סי"א (לעיל ע' 124).

(*) ע"י התורה שנקראת "טוב", ויתירה מזה – "אין טוב אלא תורה"
(אבות פ"ו מ"ח).

12 הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,
13 שאז יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו"¹⁴⁷, ואז
14 תהי' שלמות השמחה (ענינו של יצחק, ע"ש
15 השחוק והשמחה¹⁴⁸), "אז ימלא שחוק פיננו"¹⁴⁹,
16 ובלשון הכתוב¹⁵⁰ שמוכא בסיום וחזרת מסכת
17 תענית: "נגילה ונשמחה בישועתו".

18 ועוד והוא העיקר – שכל זה יהי' תיכף ומיד
19 ממש, ובפרט בעמדנו קרוב לסיום שנת ה'תש"נ, ר"ת
20 היתה (ו) תהא שנת נסים, ומתחילה כבר ההכנה לשנה
21 הבעל"ט, שנת תנש"א, ר"ת "תהא שנת אראנו
22 נפלאות" – כן תהי' לנו בפועל ובגלוי, "מראה
23 באצבעו ואומר זה"¹⁵¹, "ראה אנכי נותן לפניכם היום
24 ברכה"¹⁵² (כפי שקורין במנחת שבת זה), החל
25 מהברכה העיקרית דגאולה האמיתית והשלימה ע"י
26 משיח צדקנו, אמן כן יהי רצון.

1 וביתר עוז בלימוד התורה עם הטף, ובאופן של
2 פעולה נמשכת על כל הימים שלאח"ז.

3 יא. ויה"ר שע"י ההוספה בלימוד התורה נזכה
4 לתכלית השלימות דלימוד התורה – "תורה חדשה
5 מאתי תצא"¹⁴², ואז תהי' בתכלית השלימות גם
6 ההוספה בחיים ("יוסיף חיים על חייו") – חיים
7 נצחיים (ללא הפסק בינתיים).

8 ובזה נכלל גם הענין דתחיית המתים¹⁴³, "הקיצו
9 ורננו שוכני עפר"¹⁴⁴, ובראשם בעל ההילולא
10 (שמזלו גובר¹⁴⁵) וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
11 דורנו¹⁴⁶, ששם השני "יצחק", שקשור עם

(142) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(143) להעיר מפרש"י בפרשתנו על הפסוק (יא, כא) "למען ירבו ימיכם וימי בניכם גו' לתת להם", "לתת להם אין כתיב כאן אלא לתת להם, מכאן* מצינו למדים** תחיית המתים מן התורה".

(144) ישעי' כו, יט.

(145) במכ"ש וק"ו מיום ההולדת (ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקרבן העדה) – כמ"ש (קהלת ז, א) "טוב . . . יום המות מיום הוולדו".

(146) כאן באה הוספה בשיחה, ותוכנה: ביחד עם החסידים והמקושרים שלו, ובפרט אלה שנפטרו לפני זמן קצר, ועד שנמצאים בתוך שלושים ובתוך שבעה לפטירתם – הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה*** ז"ל (העכט), שנתמנה ע"י נשיא דורנו לעסוק

(*) כ"ה ("מכאן") בהדפוסים הנפוצים. ובכמה דפוסים – בהשמטת תיבת "מכאן".

(**) משא"כ בפרש"י על הפסוק "אז ישיר" (בשלח טו, א); "אבל מדרשו ארו"ל מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה" – מדרש חז"ל (ולא ע"ד הפשט) שמביאו כפירוש שני, ורק "דמז" (ולא לימוד ממש).

(***) להעיר ש"נעקב" הוא בחזיר שבאבות (ב"ר פנ"ו, א), ו"יהודה" הוא ראש לשבטים (פתיחתא לאסת"ד יו"ד) – כללות כל בני". ולהעיר מהשיכות ל"אמת ואמונה" – ש"אמת" קאי על (ו"א) תפארת, יעקב, ר"אמונה" קאי על מלכות, יהודה.

בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, ובפרט בחינוך בני ובנות ישראל (במחנה "אמונה") – שכיון שההפסק דחיבור הנשמה והגוף הוא במיעוט זמן***, קרוב ונקל יותר שיחזור לקדמותו, נשמה בגוף.

(147) נסמן לעיל בהערה 92.

(148) ראה וירא כא, ו ובפרש"י שם.

(149) תהלים קכו, ב.

(150) ישעי' כה, ט.

(151) ראה שמו"ר ספכ"ג.

(152) ר"פ ראה.

(****) ובפרט ע"פ הידוע שגם לאחר ההסתלקות עדיין רוח הנפש נמצא על הגוף, ויש בזה חילוקים דשלשה ימים ושבעה ושלושים וי"ב חודש כו' (ראה סה"מ תרנ"ט ע' כ'. וש"נ).

אגרות קודש

ב"ה, שלהי אלול, ה'תשי"ב

ברוקלין נ.י.

הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ עוסק בצ"צ וכו' מהור"ר שמואל שי' הלוי

שלום וברכה!

לקראת השנה הבע"ל ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכותי, לכתובה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגו"ר, הצלחה בתלמידים להעלותם במסילה העולה בית א-ל, רוב נחת חסידותי מכל יו"ח שיחיו, לאורך ימים ושנים טובות, טובות עם כל הפירושים.

בברכת טוב בגו"ר

לקוטי-שיחות פרשת עקב כרך יט

א.

ענין השמירה ע"י המזוזה - עיקר במצוה

- 1 מיד לאחר מצות מזוזה בפרשתנו¹ "וכתבתם על
- 2 מזוזות ביתך ובשעריך", אומרת התורה גם את שכן
- 3 המצוה: ² "למען ירבו ימיכם וימי בניכם...", וכך נקבע
- 4 כפסוק הלכה בשולחן ערוך³: "כל הזהיר בה יאריכו ימיו
- 5 יומי בניו..."⁴.

- 6 בענין הודעת השכר, דומה מצות מזוזה למצוות
- 7 מסויימות אחרות, שהתורה מציינת בפרוש את שכן
- 8 (כסיכוד אב ואם⁵ וכדומה⁶), אך במצות מזוזה יש ענין
- 9 נוסף, שאיננו נמצא במצוות אחרות, כדלהלן:

- 10 חז"ל אומרים⁷, והדברים מובאים בטור³, שעל-ידי
- 11 קביעת מזוזה בפתח הבית, הבית נשמר על-ידי הקב"ה
- 12 ("מלך בשר ודם מבפנים ועבדיו שומרים אותו מבחוץ,
- 13 ואתם ישנים על מטתכם והקב"ה שומר אתכם
- 14 מבחוץ"⁸).

- 15 שמירה זאת, הנגרמת על-ידי מצות מזוזה, איננה
- 16 שכר למצוה, אלא, כהסבר הב"ח⁹, "הנאה וריוח מגוף
- 17 המצות עצמה.. נוסף לו על השכר...". בכך מסביר

- 18 הב"ח את דברי הטור, שהשמירה על-ידי המזוזה היא
- 19 "גדולה מזה" – גדולה מן השכר "למען ירבו..."¹⁰,
- 20 כיוון שזוהי הנאה "מגוף המצוה עצמה".
- 21 יתר-על-כן: השמירה איננה "הנאה וריוח" צדדית
- 22 של מצות מזוזה, אלא עיקר בה, כלשון התוספות¹¹:
- 23 "לשימור עבדך"¹²

ב.

בדרך כלל, קיום מצות למען שכר, איננו קיומה המושלם

- 24 לגבי מעלתה של מצות מזוזה, שגוף המצוה היא
- 25 שמירה, שונה אופן קיום מצוה זו מאופן קיום מצוות
- 26 אחרות:
- 27 באופן כללי, כשמציינת התורה בפירוש את שכר
- 28 המצוה, אין זה סתם כדי לספר על כך, אלא, כפשוטו¹³
- 29 של מקרא, כדי לחזק¹⁴ ולזרז את קיום המצוות. והרי
- 30 חז"ל¹⁵ אומרים: "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות
- 31 אף-על-פי שלא לשמה...", והרמב"ם פוסק כך להלכה
- 32 בהלכות תשובה¹⁶, ומסביר שמוכרח להיות סדר זה של
- 33 לימוד: "הקטנים... אין מלמדין אותן אלא... וכדי

פרישה שם. ט"ז שם. ועוד.

- (11) מנחות מו, א ד"ה טלית. וראה רש"י פסחים ד, א ד"ה חובת.
- (12) וראה כד הקמה מזוזה: "לכך קבעה לנו תורה מצות מזוזה.. כדי שנתכין אל העיקר הזה.. שהשמירה חלה בנו ושופעת עלינו וכו'", עיי"ש בארוכה.
- (13) ע"ד ההלכה ראה חולין קי, ב. ירוש' ב"ב ספ"ה.
- (14) ראה פרש"י ר"פ אחרי.
- (15) פסחים נ, ב. וש"נ.
- (16) פ"י ה"ה (וכן בהל' ת"ת פ"ג ה"ה). והנה ברמב"ם כ' "בתורה" (כבירוש' חגיגה פ"א ה"ז) – אבל בפסחים שם – "בתורה ומצות". וראה קור"א להל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ג) דמבאר דעיקר החידוש הוא בתורה וצריך לאשמעין, משא"כ במצות.

(1) יא, כ.

(2) שם, כא.

(3) יו"ד סרפ"ה. ובטור שם מוסיף "שהבית נשמר על ידה" ומפרש בב"י (בפי' הראשון*) ש"הוא נס נגלה".

(4) שבת לב, ב. וצע"ק מאי קמ"ל הש"ך.

(5) יתרו כ, יב. ואתחנן ה, טז.

(6) וראה ספרי כאן (פסוק יט. הובא ברש"י), וכן לחד מ"ד שבת שם – "למען ירבו גו'" קאי גם על ת"ת.

(7) ע"ז יא, א. מנחות לג, רע"ב. וראה ירושלמי פאה פ"א ה"א (הובא לקמן בפנים ס"ו). זח"ב לו, רע"א**. זח"ג רסג, ב. רסו, א. ועוד.

(8) לשון הטור שם.

(9) לטור יו"ד שם.

(10) וראה עוד ביאורים במ"ש בטור "גדולה מזה" – בב"י שם.

(*) וגם לפי' השני כן הוא. אלא שאין זה מספיק לבאר שע"ז תהי' "גדולה מזה" בעיני האדם.

(**) בלקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' נס) מפרש מ"ש בורר ("כתוב שמי ושמי לפתחך") ד"קאי על השם שד"י שבחוץ המזוזה שהוא השומר, ר"ת שומר דלתות ישראל". אבל בנצ"א שם (מרמ"ז שם) מפרש דקאי על כללות המזוזה שעולה שם אדני". וגם בלקוטי לוי"צ שם כ' ד(רק) "יותר קרוב לפרש" דקאי על שד"י (כי "לפירוש (דנצ"א) ששמי קאי על המזוזה גימט' אד', הרי תיבת מזוזה וכן שם אד' אין נכתב במזוזה ואין אמר כתוב שמי"), אבל אינו שולל פירוש הנצ"א.

וי"ל דיש יתרון גם בפי' הנצ"א, כי מפשטות לשון הוזהר "כתוב שמי ושמי לפתחך" משמע, דקאי ולא (רק) על ענין פריש במזוזה (שד"י, או אפילו "זר"י שמבפנים ושד"י שמחוץ שביחוד גימט' שם" – לקולו"צ שם. ומסיים ד"שוב מצאתי כן ברמ"ז") – כ"א על כללות ענין המזוזה.

ויש לקשר זה דכללות ענין המזוזה הו"ע ד"כתוב שמי" (ועי' "אנא כו' לנסרא לך") – עם המבואר בסיודור (רענן, ב ואילך) דמזוזה כוללת כל המצות ושקולה כנגד כל המצות, כי היא בזי' או"מ כללי שלכן היא שומר כללי לשמור כל אשר לאדם כו' – ועי' הידוע (לקו"ת בורח מא, רע"ג, דרמ"צ קנב, ב ד"ה אתה אחזר תש"ב פ"ב ועוד) דמה שנקרא "שם" בלשון המקרא נקרא אור בלשון הוזהר והמקובלים, ואור הרי אין בו התחלקות (כי זה נעשה ע"י הכלים).

יהא כוונת המקיימה אלא לקיים מצות הבורא ית' 30
שצינו עליה – שאין לכוון שהמזוזה היא לשם 31
שמירה? 32

אבל, ב'טור' אין הדברים נאמרים בלשון איסור. כן 33
אין נראה, שה'טור' בא לומר שאין לחשוב כלל בקיום 34
מצות מזוזה שהיא שמירה, שהרי, כמוסבר לעיל, אם 35
אופן קיומה הוא על-ידי פעולה המצביעה על ענין 36
השמירה, הרי קל-וחומר מותר לחשוב על כך. 37

אלא שבכך הוא שולל את הכוונה לקיים את המצוה 38
לשם השמירה שבה, כי היה עלינו לקיים את המצוה 39
באותו חשק והידור גם אם לא היה ענין השמירה כלל, 40
אלא כדי "לקיים מצות הבורא יתברך", אך מותר 41
בשעת המעשה לזכור שהמצוה היא ציווי של הקב"ה 42
ליהודי לקבוע שמירה לביתו. 43

ואפילו כאשר מקיימים את המצוה רק לשם 44
השמירה, הרי זהו קיום המצוה, (אלא) שלא לשמה, 45
וגם אז (במצב המתואר שם בדעה וחכמה וכו') הרי, 46
כלשון הרמב"ם: "מזוזה אותם על זה ומחזקים 47
כוונתם". 48

ד.

דברי הרמב"ם, שהחשבת מזוזה כקמיע היא
"טפשות"

לכאורה ניתן לשאול על כך? הרמב"ם פוסק²⁷ 49
(וה'טור' מביאו²⁸), ש"אלו שכותבין מבפנים שמות 50
המלאכים.. הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם 51
הבא", שאלו הטפשים לא די להם שבטלו המצוה אלא 52
עשו מצוה גדולה... כאילו הוא קמיע של הניית 53
עצמן". 54

כלומר: כאשר מייעדים את המזוזה ל"קמיע..." 55
(לשמירה) הרי זו "טפשות" ועוד – "הרי-הוא בכלל 56
מי שאין לו חלק לעולם-הבא"²⁹ 57

1 לקבל שכר עד שתרכבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה,
2 מגלין¹⁷ להן רז זה¹⁸ מעט מעט ומרגילין אותן לענין
3 זה (של לשמה) בנחת..." והוא מדבר על כך בהרחבה
4 בפירושו למשניות¹⁹, שם הוא אומר, שאלה שעדיין
5 אינם "משיגין האמת עד שיהיו כמו אברהם אבינו
6 ע"ה" – "מזוזה אותם על זה ומחזקים כוונתם" לקיים
7 מצוות למען שכרן.

8 מצד שני מובן, שקיום מצוה רק למען שכרה איננו
9 קיום בשלימות כי זהו קיום "שלא לשמה". יתר-על-
10 כן: גם כאשר מקיימים מצוה כדי לקיים "מצוות
11 בוראו"²⁰, אך יחד עם זאת מכוונים "אף להנאת
12 עצמו"¹⁸ – למשל: נותנים צדקה "בשביל שיחיה בני
13 או שאהיה בן עולם-הבא"²¹, הרי למרות שהוא
14 ("בדבר זה"²²) "צדיק גמור", בכל זאת אין כאן עדיין
15 קיום המצוה באופן של שלימות²³.

16 אך לא כן בענין השמירה של המזוזה. על כך יש
17 לומר, שקיום המצוה למען השמירה איננו פוגם
18 בשלמותה, כיון שזה איננו שכר המצוה, אלא תוצאתה
19 וחלק ממנה עצמה, אחד מעניני המצוה, ואף יותר
20 מכך, כמובא לעיל מן התוספות, זוהי מטרת המצוה –
21 "לשימור עבד".

22 ועוד: אחד מן הטעמים²⁴ לקביעת המזוזה "בטפח
23 הסמוך לרשות הרבים" הוא "כי היכי דתינטרי" (=כדי
24 שתשמור אותו). כלומר, היות המזוזה לשמירה איננה
25 רק באפשרות של מחשבה על כך בעת קביעתה, אלא
26 הדבר מתבטא גם באופן קיום המצוה במעשה בפועל²⁵,
27 כפי שמציין ה'טור' בהמשך דבריו²⁶.

ג.

מצות הקב"ה - קביעת שמירה לבית

28 לכאורה מתעוררת השאלה: ב'טור' עצמו נאמר
29 בסוף, לאחר הזכרת ההלכה דלעיל: "ומכל-מקום לא

(24) מנחות לג, ריש ע"ב.

(25) וכן נכתבים שם שד"י מבחין שהוא ר"ת "שומר דלתות ישראל" (סידור האריזל (כוונת מזוזה). משנת חסידים מס' מזוזה פ"ג מ"ט. ובכל בו הל' מזוזה (הובא בד"מ יו"ד סרפ"ח): שומר דירת ישראל, ובזח"ג רטו, א (וראה שם עו, ב): "שד"י מלבר למהוי נטיר ב"נ מכל סטרין מלגאו ומלבר". וראה בחיי ואתחנן ו, ט. וראה דרכי משה (ורמ"א) יו"ד סו"ס רפה: "יניחו ידו כו' ויאמר ה' שומרי כו'". ועוד.

(26) יו"ד שם.

(27) הל' מזוזה פ"ה ה"ד.

(28) יו"ד סו"ס רפה.

(29) ראה שד"ח כללים מ"ם כלל קיד.

(17) כ"ה בדפוסים שלפנינו. וי"ג "יתרה ואחר כך מגלים", וי"ג "יתרה ומגלים" (רמב"ם ס' המדע, ירושלים תשכ"ד).

(18) ראה שבת (פח, א) מי גילה לבני רז זה – הקדמת נעשה לנשמע. וי"ל דתלוי זב"ז. וראה לקו"ת במדבר יג, ד.

(19) סנהדרין ר"פ חלק (סד"ה וכת החמישית). וראה כתר שם טוב (קה"ת) נז, א.

(20) ל' רש"י פסחים ח, ריש ע"ב ד"ה ה"ז. וראה תוס' שם ד"ה שיזכה.

(21) פסחים שם, סע"א ואילך.

(22) ל' רש"י שם. ועד"ז ברש"י ב"ב י, ב ד"ה ה"ז.

(23) ראה עיני יעקב לע"י פסחים שם.

1 [דברי הרמב"ם ש"בטלה המצוה" – המזוזה
2 פסולה, אינם שייכים לעניננו, כי הפסול איננו מפני
3 ש"עשו מצוה גדולה... כאילו הוא קמיע..."], אלא מפני
4 שהוסיפו את "שמות המלאכים... בפנים המזוזה בניגוד
5 לפסק הרמב"ם בהלכה הקודמת, ש"הוסיף מבפנים
6 אפילו אות אחת הרי זה פסולה"³⁰
7 ודברי הרמב"ם ש"עשו מצוה גדולה..." אינם סיבה
8 ל"בטלו המצוה", אלא הוספה והסבר הסיבה ל"הרי הן
9 בכלל מי שאין להם..."[.

האיסור הנ"ל איננו בגלל הכוונה שלא לשמה

10 אך לאמיתו של דבר, אין להסיק מדברי הרמב"ם,
11 שהאיסור דלעיל, הוא בגלל שיש כאן כוונה שלא
12 לשמה (בשימוש המזוזה כשמירה ל"הניית עצמן"),
13 שהרי, קשה לומר, שמסיבה זו הוא ייקרא "טפש", כי
14 "לשימור עבד", ואף יכלול "בכלל מי שאין להם חלק
15 לעולם הבא", בעוד אשר הרמב"ם פוסק במפורש
16 להלכה³¹ ש"הבריא שקרא פסוקין... כדי שתגן... הרי
17 זה מותר" – כלומר, מותר להשתמש בדברי תורה
18 כהגנה ואין התורה נעשית על-ידי זאת ל"קמיע של
19 הניית עצמן".

30) וראה רא"ש סוף הל' מזוזה שלו (ועד"ז בפסקי הרא"ש לר"ף הל' מזוזה בסופם) – נעתק בטור שם – דכתב רק "שבפנים אין להוסיף מאומה כו' לפי שנראה כאילו כו' קמיע לשמירה כו'", ולא כתב שעיי' "בסגול המצוה" – כי לא הביא (ועד"ז בטור שם) בכלל פסק הרמב"ם ד"הוסיף מבפנים אפילו אות אחת ה"ז פטולה" (ועד"ז בשו"ע וברמ"א (שם) כ' רק דסמך להוסיף מבפנים, ולא שהמזוזה נפלטת עיי'). ואכ"מ.

31) הל' ע"ז פ"א הי"ב.

36) ומ"ש בכס"מ (להל' מזוזה שם) בת' הב': "וגם אין הכוונה בעשייתה לשמור הבית אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקב"ה וממילא נמשך שתשמור הבית" – י"ל דאין כוונתו שזוהו האיסור וה"פסשות", כ"א כ"א לתרץ מ"ש הרמב"ם "שעשו כו' כאיזו הוא קמיע של הניית עצמן ברא", דלאכרחי משמע שפופעל אינה (שהמזוזה אינה שמירה כו') – ועל זה כותב ב' ענינים: א) "ואז איני נמי מהמזוזה שומרת הבית כשהיא כתובה כחקנה לא** המלאכים הכתובים בה מבפנים" – היינו, שמזוזה זו (שהוסיף בה שמות המלאכים כו') אינה שמירה. ב) "וגם אין הכוונה בעשייתה כו' אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקב"ה וממילא נמשך שתשמור הבית" – דגם מזוזה כשירה אינה "קמיע" כ"א מצוה, וע"י המצוה "ממילא נמשך שתשמור הבית" [בסגנון אחר: זה ש"ממילא נמשך שתשמור הבית" הוא ג"כ חלק מהמצוה. וע"ד הגי' הערה 34 בדעת הרא"ש.]

(*) בפסוק הרא"ש להרי"ף: ויצלנו. ובסור: והוא שומרנו והוא יצילנו.

(**) הטעם שהכס"מ מוסיף "לא המלאכים וכו'" ואינו מסתפק במ"ש "שהמזוזה שומרת הבית כשהיא כתובה בתקנה" (וכאן אינה כתובה בתקנה שהרי הוסיף בפנים המזוזה) – כי באים היו המלאכים שומרים: (1) הרי מזוזה זו היא קמיע ג"כ – ריפך ממש"כ דרך "כאלו" (2) אין הכרח שעשו **המזוזה** קמיע – כ"א רק שמות המלאכים.

דוקא מזוזה מוכיח, שלא לקחו זאת סתם כפרשה מן
התורה (שאף היא מגינה⁴⁵), אלא דוקא כמזוזה – וכיצד
חל כאן ענין השמירה של מזוזה? הלא ההלכה היא⁴⁶,
ש"תלאה במקל פסולה", וכהדגשת הגמרא⁴⁷: "סכנה
ואין בה מצוה", כפירוש רש"י⁴⁸: "סכנה – מן
המזיקים, שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת
הפתח כהלכתה".

[אמנם, הגמרא מספרת שם ש"של בית מונבו
המלך היו עושין בפונדקותיהן כן זכר למזוזה",
ומוצאים במספר מצוות, שעושים זכר למצוה, כשאי-
אפשר לקיימה, כגון ה"זרוע" שנלקח בליל פסח זכר
לקרבן פסח⁴⁹, אבל אין אנו מוצאים שעלידי הזכר⁵⁰
יתקיים שם המצוה. והסיבה לכך מובנת, אמנם זהו
"מעין" ו"זכר" למצוה לפי התורה, אך השכר כרוך
בקיום המצוה ממש].

אך, לפי המוסבר לעיל, מובנים הדברים: השמירה
שעלידי המזוזה קשורה למזוזה עצמה, ולכן ייתכן
שמשהו מן השמירה נמצא במזוזה עצמה, גם כשאין
מתקיימת מצוה מזוזה, כיון שנכתבה לשם מזוזה
וכדומה, ואפילו אצל גוי כמו ארטבון.

ז.

מדוע בחר אדמו"ר הרי"צ בענין שלילי - פטור ממזוזה?

בכך יובן גם סיפור מופלא, שסיפר כ"ק מורי וחמי
אדמו"ר⁵¹: בהיותו במאסר, שאלו אותו בחקירה
הראשונה אם הוא יודע היכן הוא נמצא. על כך הוא
ענה: "ודאי אני יודע. אני נמצא במקום כזה, הפטור
ממזוזה. ישנם מספר מקומות הפטורים ממזוזה, כגון:
בית דיר של סוסים⁵², ובית הכסא".

1 אלא כדי לקיים מצות ה', שציוה לקבוע שמירה בפתח
2 הבית – הרי אז הוא מקיים את המצוה בשלמותה³⁷.

ו.

שמירה גם כאשר לא חלה המצוה

3 לפי האמור לעיל, שהשמירה הקשורה למזוזה
4 איננה "שכר" או "סגולה" הנוספים על המצוה, אלא
5 חלק ממנה עצמה, יובן דבר מפליא במצות מזוזה,
6 כדלהלן:

7 המשנה מונה (במסכת כלים³⁸) מספר כלים שיש
8 להם בית קיבול (ולפיכך "הרי אלו טמאין") וביניהם:
9 "מקל שיש בו בית קיבול מזוזה". נאמר שם בתוספות
10 יוס"טוב: "ואפשר שהיו אנשים בזמן המשנה נושאים
11 מזוזה עמם וחשבו זה למצוה ולשמירה להם".

12 מזה שעובדת מציאותו של "מקל שיש בו..."
13 לצורך שמירה מובאת במשנה ללא התייחסות³⁹, נראה,
14 שיש מקום למעשה זה⁴⁰.

15 ואכן, מדברי הירושלמי מוכח, שבמזוזה עצמה יש
16 סגולת שמירה, אף כאשר אין כאן קיום המצוה: מסופר
17 בירושלמי⁴¹ שרבינו הקדוש שלח מזוזה לארטבון –
18 גוי⁴² – באומרו שהוא שולח לו "מילה דאת דמך לך
19 והיא מנטרא לך" (=דבר ש(גם) אתה ישן, היא
20 שומרת אותך). כלומר, למרות שלגבי הנכרי אין קיום
21 מצות מזוזה⁴³, בכל זאת, גם במקרה זה חל הענין של
22 "מנטרא לך" במזוזה.

23 [ובמיוחד לפי המשך הסיפור, כמובא בשאלתות⁴⁴,
24 שמיד כשקיבל ארטבון את המזוזה פעלה השמירה
25 ו"מיד ברחא אותה שדה..."].

26 לכאורה, תמוה הדבר: הנוהג להכניס ב"מקל"

(37) וראה רמב"ם שם (נעתק לעיל הערה 32) בנוגע לכתיבת שם
שדי"ם מבחוץ ד"אין בזה הפסד" – אף שענינו שמירה, כנסמן לעיל הערה
25.

(38) פ"ז מט"ז.

(39) ומ"ש בתו"ט "וחשבו זה", דמשמע דאינו כן – קאי על
למצוה (ושמירה של מצוה). אבל ראה תוס' אנשי שם.

(40) ולהעיר, דעל שולחן הכתיבה והלימוד של כ"ק מו"ח אדמו"ר
היתה מונחת מזוזה – ראה לקו"ש ח"ט ע' 261.

(41) פאה פ"א ה"א. הובא בב"ר ספלה.

(42) בפני משה לירושלמי שם כ' שהי' "יהודי חשוב". אבל ראה בס'
שהובאו בעמודי ירושלים (לר"י אייזנשטיין) לירושלמי שם. שד"ח כרך
ט דברי חכמים סקל"ה.

(43) ויתרה מזה, בית בשותפות נכרי פטור ממזוזה (שו"ע יו"ד ר"ס
רפו. עיי"ש במדרכי וכו').

(44) ס"י קמו.

(45) ראה רמב"ם דלעיל בפנים ס"ה (ע"פ שבועות טו, ב).

(46) מנחות לב, סע"ב. רמב"ם הל' מזוזה פ"ה ה"ח. טור יו"ד סרפ"ט.
(47) מנחות שם.

(48) אבל ראה תוס' שם ד"ה סכנה.

(49) שיש לו קצת שייכות להקרבן, שלכן עושים כמה הרחקות שלא
יהא כל דמיון להקרבן – ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ו
(בהוצאת תשל"ג ולאח"ז).

(50) משא"כ בלימוד תורת הבית (ביהמ"ק) שהוא לא רק כזכר
למקדש, מפני דציון בעי דרישה (ר"ה ל, א), כ"א בעיקרו מפני שעיי"ז
מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית" (תנחומא פ' צו יד. ויק"ר
פ"ז, ג). וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 446.

(51) ספר השיחות תש"ב ע' 82.

(52) ראה פתחי תשובה יו"ד סרפ"ו (ס"ק) דעכשיו פטור כיון
ד"רואים בחוש דנפיש וזהמיהו".

27 במילים אחרות:
 28 הקשר של בית למזוזה ייתכן בשתי דרכים: (א)
 29 בבית החייב במזוזה הקשר הוא חיובי – על-ידי קביעת
 30 מזוזה בפתחו. (ב) בבית שפטור ממזוזה הקשר הוא
 31 שלילי: קיום דברי התורה שלא לקבוע שם מזוזה.
 32 יש לומר שזוהי הסיבה לכך שכ"ק מורי וחמי
 33 אדמו"ר בחר לומר שהוא נמצא בבית הפטור ממזוזה
 34 – דבר שהביא את ענין השמירה שבמזוזה.

ח.

הזכות הגדולה במבצע מזוזה - שמירה על כל ישראל

35 מכל זאת מובנת הזכות הגדולה שבהשתדלות
 36 ב"מבצע מזוזה", במיוחד בימינו אלה:
 37 עם ישראל הוא ככבשה אחת בין שבעים
 38 זאבים⁶⁰, שעוזה הוא ה"רועה שמצילה
 39 ושומרה..."⁵⁴, ובמיוחד לאחר שרואים במוחשיות,
 40 מאורעות שונים שאירעו לאחרונה, שבבתיים של
 41 הסובלים היה פגם בקיום מצוה מזוזה⁶¹, כגון –
 42 שהשם הנכתב באופן שייראה לאחר גלילת המזוזה,
 43 שם ש-די, ראשי תיבות של שומר דלתות ישראל⁶²,
 44 היה חסר אצלם.
 45 הרי צריך להשתדל ביותר שבכל בית יהודי תהיינה
 46 מזוזות על כל הפתחים החייבים במזוזה, ושהיו
 47 קבועים לפי ההלכה.
 48 יש להשתדל בענין זה הן אצל אנשים, והן אצל

1 לכאורה אינו מובן: מדוע בחר כ"ק מורי וחמי
 2 אדמו"ר ענין שלילי, שזהו מקום הפטור ממזוזה?
 3 לכאורה, היה מתאים יותר לענות בדבר חיובי, שהוא
 4 נמצא במקום, (שגם) בו יש השגחה פרטית⁵³, ובמיוחד
 5 כאשר בספרו את פרטי המאסר לפני החקירה ולאחריה
 6 הוא מדגיש ש"מלוא כל הארץ כבודו" וכדומה?
 7 במיוחד קשה הדבר, כי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר
 8 רצה להראות, כפי שסיפר מספר פעמים⁵⁴, התנהגות
 9 תקיפה וחוסר התחשבות בהם, "כאילו אינם וכאין
 10 ואפס ממש"⁵⁵ – והיה מתאים אפוא להדגיש דוקא
 11 דברים אלו?
 12 בענין זה יש לומר: כ"ק מורי וחמי אדמו"ר רצה
 13 גם שם, במאסר, את שמירת המזוזה, וכיון שבלתי-
 14 אפשרי היה לקיים את המצוה כפשוטה, הוא עשה לה
 15 "זכר" לפי יכולתו, ודיבר בתורת מזוזה, שבאמצעותה
 16 באה "מעין" שמירת מזוזה.
 17 לפיכך הוא אמר ובירר⁵⁶ הלכה זו, שהמקום שבו
 18 הוא נמצא פטור ממזוזה, ובכך נוצר קשר כפול לענין
 19 המזוזה: (א) על-ידי לימוד הלכות מזוזה, נקבע הפסק
 20 בדברי חז"ל: "כל העוסק בתורת... כאילו הקריב..."⁵⁷
 21 – כאילו הוא מקיים בכך מצות מזוזה. (ב) על-ידי
 22 שהוא בירר את ההלכה שהבית הוא, שהוא בכלל של
 23 "וכתבתם על מזוזות ביתך"⁵⁸ אך בענין זה הוא פטור
 24 ממזוזה, הרי לא נוצר קשר רק ל"תורת" מזוזה, אלא
 25 גם למצות מזוזה – קשר שלילי: בית זה פטור
 26 ממזוזה⁵⁹.

(53) להעיר מלקו"ד ח"ד תרכו, ב בהערה.

(54) ראה ספר השיחות שם. לקו"ד ח"ד תרכו, א. תרלט, ב. סה"ש תש"א ע' 138.

(55) סה"ש תש"א שם.

(56) ראה אגה"ק סכ"ו (קמד, ב): והמשכיל יבין ענין פלא כו' – ולהעיר דחדר החקירה פטור ממזוזה מפני דאינו "ביתך", בית דיר כו' – מפני הוזהמא כו' אסור לקבוע בו מזוזה, ובכ"ז מדמה זל"ז. ואכ"מ.

(57) מנחות קי, א. הובא להלכה בשו"ע אדה"ז אר"ח סי' א' סי"א (במהדו"ת – סוס"א).

(58) משא"כ כשאין בו ד' אמות על ד"א וכיו"ב (שו"ע יו"ד סרפ"ה סי"ג).

(59) שזהו אחד מהביאורים במ"ש (שופטים יח, יג) "תמים תהי עם ה'א" ומפרש אדה"ז (לקו"ת נצבים מה, ג) שעי" המצות האדם שלם ("תמים") בכל אברי נפשו משא"כ אם חיסר מצוה א' חסר א' מאברי נפשו כו' – דלכאורה: מכיון שיש תרי"ג אברי נפשו כנגד תרי"ג מצות

(ראה אגה"ק סכ"ט בתחילתו), הרי במצב שא"פ לקיים מצוות מסוימות (כמו בזמן שאין ביהמ"ק קיים, וכיו"ב) נמצא שא"פ להאדם להיות "תמים" בכל אברי נפשו?

ו"ל [נוסף ע"ז שמוזה גופא שנמצא במצב שא"פ לו לקיים מצות אלו ה"ז הוכחה שכבר קיים אותן בגלגול הקודם – ראה אגה"ק שם – הרי"ן שאז שלימות האברים התלויים במצות אלו היא ע"י: (א) לימוד "תורת" מצות אלו שעי"ז "כאילו הקריב כו'". (ב) זה גופא שמקיים מצות התורה שלא לעשות מצות אלו במצב שאסור לעשותם (לא להקריב קרבן כו', וכיו"ב) הוא שמירת (דיני) המצוה. ולהעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 149 הערה 45. – ראה בכ"ז קרית ספר להמבי"ט בהקדמתו פרק ז. (60) תנחומא תולדות ה.

(61) כמדובר בארוכה בהתעוררות דש"פ מטו"מ, אור ליום כ"ט תמוז, וש"פ חזון תשל"ו.

(62) ראה לעיל הערה 25.

- וכיון שכל ישראל ערבים זה בזה⁶⁷, וכולם "קומה אחת"⁶⁸, הרי מובן, ששיפור במצות מזווה של כל צדד יחיד החייב במזווה מוסיף בשמירת הקומה כולה של כל ישראל, כל יהודי, אנשים נשים וטף, בכל מקום שהוא.
- ובלשון הכתוב: "הוי ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם".

(משיחות חגה"ש וש"פ בהעלותך תשכ"ז,

י"ב תמוז תשל"ד)

- נשים החייבות במזווה בדיוק כאנשים⁶³, במיוחד כהסבר הגמרא⁶⁴: "גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי?"⁶⁵ (=גברים צריכים לחיות, נשים אינן צריכות לחיות?). ועוד: בהיותה "עקרת הבית", מוטלת על האשה חובה מיוחדת לדאוג לעניני הבית, כולל שמירתו על-ידי "מזוזות ביתך..."
- על-ידי כך חלה השמירה על הבית, ועל כל הנמצא בו. יתר-על-כן: השמירה היא, כמובא בזהרה⁶⁶, באופן של "הוי ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם" – גם ביציאה מן הבית.

שהנשים מחוייבות בהן כיון שחיהן תלויות בה (משא"כ אנשים כר), עיי"ש.

(66) ח"ג רסג, ב. וראה רמ"א יו"ד שם ס"ב.

(67) שבועות לט, סע"א.

(68) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(63) משנה ברכות (כ, ריש ע"ב). רמב"ם הל' מזווה פ"ה ה". טושו"ע יו"ד סו"ס רצ"א.

(64) קדושין לד, א. יומא יא, ב.

(65) וראה "מילואים" – עה"ג בשו"ע הוצאת ראם (ואופסעט ממנה) – ליו"ד סרפ"ה, שטעם זה יש דין קדימה למצות מזווה לשאר מצות

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד א

- מלשון 'במבש'ו', שאין המבייש חייב עד שיתפנון לו – לאדם שהתבייש. וכיון שרבי שמעון פוטר את המתכוין לבייש את זה ובייש אחר, לא יתכן שהוא שנה את הברייתא המחייבת בזה. מתרצת הגמרא: לעולם רבי יהודה שנה את הברייתא, וכי קאמר רבי יהודה שאין לעבדים בושות, אין כוונתו שאינם מתביישים, אלא רק שהמביישם אינו צריך למיתבא להו – לתת להם את דמי בושות, אבל כיון שיש להם בושות, למישים שיימנן בהו – אפשר לשום בהם את דמי הבושות, כדי לתת אותם לבן חורין. מתרצת הגמרא באופן נוסף: ואי בעית אימא, אפילו תימא שרבי מאיר שנה את הברייתא, ואף שרבי מאיר אינו מחלק בין שומת בושות עשירים לבושות עניים, אין זו סתירה למבואר בברייתא שיש חילוק בין גדול לקטן, שכן מי סברת – האם אתה סבור ש'גדול' האמור בברייתא הכוונה לגדול בנכסים, והיינו עשיר, וכן 'קטן' היינו קטן בנכסים, לא כך היא כוונת הברייתא, אלא 'גדול' היינו גדול ממש, בשנים, 'קטן' הוא קטן ממש, וכוונת הברייתא שאם התכוין לבייש קטן ובייש גדול, משלם לגדול את דמי בושות הקטן.
- מקשה הגמרא על התירוצי השני: וכי קאן בר בושות הוא, והרי אין בו דעת, ואינו מתבייש. מתרצת הגמרא: אין – אכן יש קטן שיש לו בושות, כמו דאמר רב פפא (ע"ב) שיש קטן שיש לו בושות, והיינו כשהגיע לגיל דמיבולמו ליה ומיבולמו – שבשומכירים לו את בושותו ומכילמים אותו הוא מתבייש ומצטער מכך, והקאנ נמי – ואף כאן, בברייתא האומרת שיש בושות לקטן מדובר באופן זה,

- מבארת הגמרא מדוע סבר המקשן שאי אפשר להעמיד את הברייתא כאחד מהם, כיון דקא סלקא דעתך – עלה על דעת המקשן, ש'קאן' האמור בברייתא היינו קטן בנכסים, כלומר עני, ו'גדול' היינו גדול בנכסים, עשיר. והוקשה לו, אי רבי מאיר שנה את הברייתא, והאמר בברייתא הקודמת דבולוהו פהדי תרדי ניהו – ששומת הבושות שזה אצל כולם, ואין מחלקים בין עשיר לעני. ואי רבי יהודה שנה ברייתא זו, שהרי הוא מחלק בין עני לעשיר, והאמר רבי יהודה במשנה להלן (פז) שאין לעבדים בושות, כלומר שהמבייש את העבד פטור, ואילו בברייתא מבואר שיש לעבד דמי בושות. ואי רבי שמעון שנה ברייתא זו, והאמר – הרי רבי שמעון סובר שאם נתפנון לבייש את זה – אדם מסוים, ובייש את זה – אדם אחר, פטור לגמרי, ואילו בברייתא מבואר שהוא חייב.
- הגמרא מבארת עתה שכן היא דעת רבי שמעון, שהמכוין לבייש את זה ובייש את זה פטור וואחר כך תבאר כדעת מי נשנתה הברייתא. אומרת הגמרא: מאי מעמא – מה הטעם לדין זה, ומנין שכן היא דעת רבי שמעון, פקמלא – כמו שאמר רבי שמעון בסנהדרין (עט). לגבי חיוב מיתה של רוצח, מה לגבי פקמלא אין הרוצח חייב מיתה עד דמתפנון ליה – לאדם שנהרג, דתתבייש לגבי רוצח (דברים יט יא) וארבי לו וקם עליו והקדוה נפש, ודורשין מלשון 'לו' שאינו חייב עד שיתפנון לו, כך לגבי בושות נמי יסבור רבי שמעון שאינו חייב עד דמיבולמו ליה – לאדם שהתבייש, דתתבי לגבי בושות (שם כה יא) ושלח ידה והחזיקה במבש'ו, ויש ללמוד

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד ב

- שפצעה בגבה וכדומה, שהוא מקום שאינו נראה לעין, ואין בכך הפחתה משייה.
- מקשה הגמרא: וכי בפציעה כזו סלקא דעתך שזיכתה התורה את דמיהם לאב, והרי אפילו רבי אלעזר שהסתפק לעיל (ע"א) בדיון החובל בבת קטנה, לא קמיבעיא ליה אלא בהקלה כזו

- הגמרא חוזרת לדברי רב לעיל, שאין האב נוטל את דמי חבלתה של בתו הקטנה שחבל בה אחר, ומביאה שנחלקו בזה אמוראים. אומרת הגמרא: וכן אמר ריש לקיש כרב, שלא זכתה תורה לאב בבתו הקטנה אלא את שכן שנתעוררים עצמו בלגד, ולא את דמי חבלתה. ורבי יוחנן חלק ואמר, אפילו את דמי הפציעה שפצע אותה החובל וזכתה התורה לאב. והבינה הגמרא, שכוונתו

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית כט, לד: וַתֵּהָרֵם עֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עֵתָּה
הַפַּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי בְּיִלְדוֹתַי לֹא שְׁלֹשָׁה בָּנִים עָלַי
בֶּן קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי:

לא

ביאור מעלת השלישי – לוי השלישי ליעקב, הוקדש
לעבודת ה', ובחדשים השלישי הוא חודש כסלו דנתגלה
אז נסתר – פנימיות התורה וכו'

בבני יעקב – השלישי לוי, הוקדש¹ לעבודת ה',
דמספר שלישי² רומז על ענין התיקון. דהשלישי מעלתו
גדל מאוד, כי רומז על מדת התפארת³ – קו האמצעי,⁴
שעולה עד פנימיות א"ס⁵.

כי קו האמצעי הוא כולו טוב⁶ שאין ממנו יניקה וכו',
לא⁷ כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ולא כיצחק שיצא
ממנו עשו, ויעקב – בחיר⁸ שבאבות – קו⁹ האמצעי
מטו¹⁰ שלימה.

וזהו דבבני יעקב השלישי לוי הוקדש לעבודת ה'.
וכן משה שע"י נתנה התורה ה' שלישי לבטן. וכיוצא
בזה הרבה.

ובחדשים, חודש כסלו הוא החודש השלישי¹¹
לתחלת השנה מתשרי, ויש בו מעלה לגבי חודש

(1) במדבר ג, יב. יג. ראה סימן הבאה. שהקב"ה קראה שמו, משא"כ
שאר השבטים.

(2) ראה לקוטי שיחות חלק ח' עמוד 233 ואילך. תורת מנחם
התוועדיות ה'תש"ג חלק ג' עמוד 205 ואילך.

(3) ראה לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, א ואילך. תורה אור פרשת נח
יא, א. ועוד.

(4) ראה דרך מצותיך עמוד 368. אור התורה תהלים תקנב"ג. ויקרא
עמוד תקלג. דברים עמוד קעב. תורת מנחם – תפארת לוי יצחק
שמות סימן צא.

(5) ראה ספר המאמרים תש"ט עמוד 115. ספר המאמרים תש"י עמוד
212. לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 303. ועוד.

(6) ראה ביאור בלקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד רג, במעלת יום
השלישי דהוכפל בו כי טוב (ב"ר פד, ו). מובא בילקוט לוי יצחק
חלק א' סימן קלה.

(7) ראה פסחים נו, א. ויקרא רבה פל"ו, ה. ספרי דברים ו, ד. האזינו
לב, ט. ברכה לג, ב. ראה לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 101.

(8) ראה בראשית רבה ריש פנ"ו "הבחור שבאבות זה יעקב, שנא'
(תהלים קלה, ד) כי יעקב בחר לו יי"ה". וזה חלק א' דף קיט, ב. שער
הפסוקים תולדות כז, כה.

(9) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי עמוד כט, ג. (מובא לעיל
סימן טז הערה 6).

(10) ויקרא רבה פל"ו, ה. ראה אור התורה (כרך ו') פרשת תולדות
עמוד תשצט ואילך.

(11) ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תשנ"א חלק א' עמוד 353 ואילך.
ה'תשנ"ג חלק א' עמוד 382 ואילך. ה'תשמ"ז חלק א' עמוד 528.
ה'תשמ"מ חלק א' עמוד 420 ואילך. ה'תשמ"א ש"פ תבוא סעיף יט.
רשימות חוברת א. כב. ועוד.

השלישי דסיון כשמתחילין מניסן.

כי ההתחלה מניסן הוא בדרך אור¹² ישר, וסיון שהוא
חודש הג' שאז ה' החתונה¹³ דמתן תורה, לא ה' קיום,
כי הלוחות הראשונות לא נתקיימו, משא"כ תשרי
שהוא אור חזור, עבודת התשובה שלמעלה מעבודת
הצדיקים, והלוחות השניות הם כפליים לתושי' כמ"ש¹⁴
במדרש רבה תשא ע"ש.

ולדבר זה יש קיום לעולם, בנין עדי עד וכו'.
ובחודש השלישי מתשרי – כסלו – רומז על תיקון,
ועוד יותר במעלה על סיון.

שמתן תורה ה' בחודש השלישי דסיון, ומסירת
99 על קיום התורה והמצות ה' בכסלו.

כי היונים רצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי
רצונך, והנס דחנוכה שהי' ע"י הכהנים משבט לוי הבן
השלישי שגברו עליהם.
והוא על נגלה דתורה.

והנס על נסתר דתורה ה' – בחודש כסלו – ביום¹⁵
י"ט, ובכ"ט¹⁶, ובכ"ז¹⁷ כסלו, הרי הרבה נסים ה' בחדש
זה, שמספר כולם הוא פ"ג¹⁸ – כה, יט, כט, י.

והמקור והראשון לכולם הוא חנכה (בלא ו', שכן
הוא עפ"י דקדוק ובסידור¹⁹ אדמו"ר ז"ל זיע"א) שעולה
המספר הנ"ל.

הוא עצמו כ"ה²⁰, וממנו נמשך אח"כ ח"נ, כמספר²¹
יהי כבוד הוי'.

(12) ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תשנ"א חלק ג' עמוד 107.
ה'תשמ"ו חלק א' עמוד 138. ה'תשמ"ג חלק א' עמוד 130. ועוד.

(13) ראה תענית כו, ב.

(14) (פרשה מו, א) ויאמר ה' אל משה פסל לך. הה"ד (איוב יא) ויגד
לך תעלומות חכמה – [משה] התחיל מצטער על שבור הלוחות
ואמר לו הקב"ה אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת
הדברות לבד ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש
ואגדות. הה"ד (איוב יא) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושי',
ולא עוד אלא שאתה מבושר שמחלתי לך על חטייה שלך שנאמר
(שם) ודע כי ישה לך אלוה מעונך. (ראה ביאור המדרש תורת מנחם
התוועדיות ה'תשכ"ה משיחות כ' אב)

(15) יום יציאת אדמו"ר הזקן ממאסר בשנת ה'תקנ"ט. ראה עוד
במספר יט כסלו לקמן סימן קסח. קעג.

(16) בו יצא אדמו"ר הזקן ממאסרו בפעם שני, שנת ה'תקס"א. ראה
תורת שלום עמוד 84. ועוד.

(17) יום יציאת כ"ק אדמו"ר האמצעי ממאסרו בשנת ה'תקפ"ז.
(18) כ"ה (25), + י"ט (19), + כ"ט (29), + ו' (10) = 83, כמספר
"חנכה".

(19) בנוסח הברכה, וכן בתפלת בימי מתתיהו. (ולהעיר שכן הוא
ברמב"ם הל' חנכה).

(20) היינו דאותיות "חנכה" הוא, כ"ה – כ"ה כסלו, וממנו נמשך
שאר היו"ט: י, יט, כט, בגי' אותיות ח"נ, ביחד הוא אותיות "חנכה".

(21) תהלים קד, לא. "כבוד הוי"ו בגי' 58, אותיות חנ.

שיהי' היפך ממרה — מרירות, אלא נעימות ומתיקות, והבן.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רג. ריז

וכן הב' שמות²² הוי' ושם אל דהתחלת י"ג מדות הרחמים וכו', המבטלים הפ"ג מחלות²³ שבמרה, היינו

22) שמות לד, ו. "ה' ה' אל רחום וחנן וגו'", יהו"ה (בג" 26), + יהו"ה (26), + א"ל (31) = 83.

בה, מחלה בגימטריא הכי הו"ו ע"ש. וראה תורת מנחם התועודיות, ה'תשמ"ו חלק ב' עמוד 246 בקשר ל"פג" הלכות שברמב"ם.

23) בבא קמא צב, ב. "והסירותי מחלה מקרבך" (שמות כג, כה), מחלה זו מרה, ולמה נקרא שמה מחלה, ששמונים ושלשה חלאין יש

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מני"א, ה'תשכ"א

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום י"א מני"א.

ובעמדנו בט"ו באב, שאמרו רז"ל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכו',

ומטעמים שהם הפכים - הפכים בנוגע להזמן וגם בנוגע להתוכן, בנוגע להזמן:

- שכלו בו מתי מדבר, שזהו ט"ו באב לחודש הלבנה - שאז הלבנה במילואה, כסיפור רז"ל בזה,

שתשש כחה של חמה, שזהו ט"ו באב לחדש החמה דוקא.

ועד"ז בתוכן: יום שפסקו מלכרות עצים למערכה כי מתחילים הם להתליע, שניתנו הרוגי ביתר לקבורה - ענינים שבחורבן,

ויום שהותרו שבטים כו', דעליית כל שבטי ישראל לרגל וכו' - ענינים שבבנין,

וכהמסקנא בסוגית הש"ס: מכאן ואילך דמוסיף יוסיף, שמוסיפין לילות על הימים לעסוק בתורה ויוסיף חיים על חייו -

יהי רצון שבקרוב ממש יקום היעוד שיהפכו עניני חורבן לעניני בנין, וכמשי"נ והפכתי אבלם לששון,

עד כי יאמרו בני ישראל אודך ה' כי אנפת בי, שההודאה היא גם על כי אנפת,

כי - ישוב אפך ותנחמני, נחמה בכפלים, נחמה מצד עצמה ואפך אשר נהפך לנחמה,

וכמעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים, אשר בע"ת יש להם זכויות כפשוטם וגם זדונות שנהפכו לזכויות וגם עבודתם - בכפלים: ה' רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים,

ומיום ט"ו בחדש - מילוי הלבנה, דקיימא סיהרא באשלמותא - נבוא בעגלא דידן למילוי כל עניני בני ישראל, שהם עתידים להתחדש כמותה, מילוי בשלימות, בגאולתנו האמתית והשלימה.

בברכה לבשו"ט בכלל ובפרט

לא, יח – ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלקים

א. הלוחות ארכן ששה טפחים וכו' משה תופס בטפחיים (כנגד השגת משה לבדו), "והקב"ה תופס בטפחיים" – כנגד שער הנו"ן שעתידי להודיע לבנ"א לע"ל, "וטפחיים חלק" (כנגד מה שהשיגו כל ישראל)

רבי שמואל בר נחמני אמר הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים והי' משה תופס בטפחיים והקב"ה בטפחיים ריוח באמצע וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לחטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהקב"ה משבחו בסוף (דברים לד) ולכל היד החזקה. יהא שלמא על ידא דגברה על ימינא.

ירושלמי שקלים פ"ו ל"ב

ר"ש בר נחמני אומר הלוחות היו ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים כו'. נוכל לומר שידוע שנו"ן שערי בינה נבראו בעולם, והמה חלוקים לשלשה חלקים, חלק אחד דהיינו שער הנו"ן הוא בלתי נודע ונישג לבני אדם אפילו למרע"ה כי הוא בלתי תכליתית ועתידי להודיע לבני אדם לעוה"ב לכן היא לה' לבדו, חלק ב' היינו מה שהשיג מרע"ה עצמו ולא הודיע לישראל מפני כי נגדה היא ג"כ חכמה בלתי מוגבלת ע"כ לא הודיע להם, חלק ג' היינו מה שהשיגו כל ישראל איש לפי ערכו.

והנה ידוע שהלוחות הם כלל התורה כולה, לכן כדי שלא נטעה לומר שאינו רק כללי התורה שהשיגו ישראל אבל לא כללו כל ג' חלקי החכמה בין שער הנו"ן שהוא לה' לבדו ובין חלק של השגת משה, לכן בא ר"ש להודיענו בדרך משל ומליצה שהם כלולים מכל ג' חלקי החכמה ומחלק הלוחות לג' חלקים וקאמר שב' טפחים הי' תופס משה (היינו נגד חלק החכמה שהשיג יותר מכולם), וב' טפחים הי' תופס הקב"ה (היינו נגד החלק שמשיג הקב"ה לבדו), וטפחיים ריוח (היינו חלק שהשיגו בו כל ישראל), ואחר מעשה העגל שנתמעטה מעלת מרע"ה כמש"כ לך רד וגו' זהו שרמז שביקש הקב"ה לחטוף מידי משה הב' טפחים שבידו של מרע"ה כדי שישכח החכמה ומסיים וגברה ידו של משה בתפלתו ונשארו בידו (גליון ע"י).

חידושי גאונים לירושלמי שקלים – מובא בעין יעקב

ב. מדרש רבה ע"פ ישקני מנשיקות פיהו א"ר יודא

בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד תורה בלבם והיו למדים ולא היו משתכחים וכיון שבאו אצל משה ואמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חזרו להיות למדים ומשתכחים עכ"ל. נראה מכאן שהשכחה באה משום דבר אתה עמנו וכו', ולכאורה זה סותר למאי דאמרינן בפ"ה דעירובין אר"א אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, דהא קודם שבירת הלוחות נמי כבר באה השכחה משום דבר אתה עמנו.

ונראה לתרץ דאיתא להא ואיתא להא שכתב העשרה מאמרות ח"ב מאמר חיקור דין פי"ו שכשאמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו ונשמעה מאז כדי שלא ישכחוה ניתנה התורה להכתב על לוחות האבן להסיר לב האבן עכ"ל. א"כ השכחה באה לעולם ע"י שאמרו למשה דבר אתה עמנו וכו', אלא שבאה להם תקנה ע"י הלוחות ואח"כ ששיבר משה אותם הלוחות נשארה השכחה בלי שום תקנה, ועיין עוד בפ' ואתחנן על ואתנה לך את לוחות האבן וכו', ולפי שבאה השכחה בעולם הוצרך להוסיף להם את התורה כדא' במדרש ע"פ וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם התחיל משה מצטער על ששיבר את הלוחות, א"ל הקב"ה אל תצטער, בראשונות לא היו אלא י' הדברות ובשניות אני נותן מקרא ומשנה עכ"ל.

והענין הוא שבלוחות היו מרומזים כל הנביאים והכתובים והמשנה והגמרא והיתה התורה כתובה בלב כל א' וא', וזהו מ"ש בירמ' נתתי תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה ולא היו צריכים ללמוד התורה כי כלם היו כאברהם שנעשו לו ב' כליותיו כשני רבנים והיו נובעות חכמה, ודי הי' להם החמשה חומשי תורה כדי לידע הדינים והמצוות ולא היו משתכחים והיו מבינים כל הרמזים שבלוחות. אבל לאחר שחטאו נעלמו מהם מעינות החכמה ועוד נשתברו הלוחות שגרם להם השכחה.

ומש"ה התחיל משה מצטער דלמא לא יגלה עוד הקב"ה לישראל כל תעלומות החכמה שהיו בלוחות הראשונות, ואף אם יגלה להם דלמא ח"ו תהי' משתכחת מהם הואיל שבאה השכחה בעולם, וא"ל הקב"ה אל תצטער שאני נותן להם מקרא ומשנה, דהיינו כל התורה שהיתה רמוזה בלוחות הראשונות ואף שתהי' נשכחת מהם מ"מ יוכלו לחזור וללמדה ובהכי תתקיים בידם ולא הי' להם הפסד אחר רק הטורח שיצטרכו לעשות לחזור וללמדה וגם על טורח זה יקבלו שכר ועיין לעיל בפ' כי תשא באורך ע"י.

זרע שמשון ריש שיר השירים

אגרות קודש

[שלחי אלול תשי"ב]

... ובנוגע ליוהכ"פ - הנה בודאי יתנהג ע"פ הוראת רופאים מומחים, שזוהי דעת תורתנו, תורת חיים - לא רק בעוה"ב אלא גם בעוה"ז. ואם היא ע"פ הוראת רופא, הרי אז **מברכין** על אכילה זו, שענין הברכות הוא - המשכת **אלקות** והעלאת הניצוצות, שנעשים דוקא ע"י אכילה, וא"א ע"י מח' וכוונות גרידא.

♦ יום ראשון י"ז מנחם-אב ♦

יב־וְהָיָה חֵלֶף דֵּי תַקְבְּלוֹן יַת דִּינְיָא הָאֵלִין
וְתַטְרוֹן וְתַעֲבְדוֹן יַתְהוֹן וְיִטְרֵן יִי אֱלֹהֶךָ לָךְ
יַת קִנְמָא וְיַת חֲסִידָא דֵּי קַיִים לְאַבְהֶתְדָּא:

ז (יב) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וְשִׁמְרָתֶם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ
אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיךָ:

כז"י וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן • אִם הַמִּצְוֹת הַקְּלוֹת, שְׁאֲדָם דָּש בְּעַקְבִּיו, תִּשְׁמְעוּן. וְשָׁמַר ה' וְגו' • וְשָׁמַר
לָךְ הַבְּטָחָתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטרשיחות חלק ל"ד עמוד 254 – מתוך 'לקראת שבת')

מעלת העקב על הראש

וְעַל־פִּיזָה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק "וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת
הַמִּשְׁפָּטִים". דְּנִרְמִז בְּזֶה, שְׁאֲפִילוּ מִצְוֹת שֵׁשׁ עָלֵיהֶם טַעַם,
מִצְוָה הָאֲדָם לְקַיֵּם מִצַּד קְבֻלַּת עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם וְלֹא רַק
מִצַּד הַטַּעַם לְבַד.

כִּי אִם יִסְמָךְ הָאֲדָם רַק עַל שְׁכָלוֹ, מִי יוֹדֵעַ אִם סוֹף סוֹף גַּם
מִצְוֹת אֵלּוּ יִקְיָם. וְכִדִּי לְהִיּוֹת בְּטוֹחַ שְׁכָל מִצֵּב יִקְיָם אֶת
הַמִּצְוֹת, הֲרִי זֶה רַק אִם יִקְיָם אוֹתָם בְּבִחִינַת "עֵקֶב" –
בְּקְבֻלַּת עַל.

וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים (ז, יב)

יְדוּעַ שֵׁשׁ ג' סוּגִים בְּמִצְוֹת, עֲדוּת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים.
וּמִשְׁפָּטִים' הֵם הַמִּצְוֹת שֵׁשׁ לָהֶם טַעַם, וְשְׁכָל הָאֲדָם
מְבִינֵם וּמְשִׁיגִים.

וְהִנֵּה מְבַאֵר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת, שְׁעַקְבוֹ שֶׁל אָדָם מוֹרָה עַל
עֵינָיו קְבֻלַּת עַל, שֶׁהֲרִי הָעֵקֶב אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ אוֹ מְבִין מְאוּמָּה,
וְעוֹשֶׂה כָּכָל אֲשֶׁר יוֹרֵהוּ הַלֵּב אוֹ הָרָאשׁ, גַּם אִם יִצְטָנֶה
לְהִקְנֵס לְמִים רוּתָחִים, אִף שִׁיכּוּהַ עַל־יְדֵיזָה, פְּנִרְאָה
בְּמוֹחָשׁ.

יג וְיִרְחֲמֶנּוּ וְיִבְרַכֶּנּוּ וְיִסְגְּנֶנּוּ וְיִבְרַךְ וְלֵדָא
דְּמַעַךְ וְאַבָּא דְּאַרְעָךְ עֲבוּרָךְ וְחֲמִירָךְ וּמִשְׁחָךְ
בְּקַרְיָ תוֹרִיךְ וְעֻדְרִי עֲנֶךָ עַל אֲרַעָא דֵּי קַיִים
לְאַבְהֶתְדָּא לְמַתָּן לָךְ:

(יג) וְיִרְחֲמֶנּוּ וְיִבְרַכֶּנּוּ וְיִסְגְּנֶנּוּ וְיִבְרַךְ פְּרִי־בִטְנֶךָ וּפְרִי־
אֲדָמָתְךָ דְּגִנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ שְׁגֵר־אֶלְפִיךָ
וְעֲשִׂיתָ צִנְיָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיךָ
לֵתָת לָךְ:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

הַמִּצְוֹת הַקְּלוֹת תִּשְׁמְעוּן, וְשִׁמְרָתֶם
וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם. וְכֵן אָמַר דָּוִד (תהלים יט
יב) בְּשִׁמְרֵם עֵקֶב רַב, וְכִתִּיב (שם לא ב) מִזֶּה
רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפְנָת לִירְאִיךָ (תנחומא
א-ב). וּמִיָּהוּ יֵשׁ תְּמַהִין וְכִי יֵשׁ מִצְוֹת
שְׁאֲדָם דָּש בְּעַקְבִּיו. יֵשׁ לוֹמַר כְּגוֹן
שִׁילּוּחַ הַקֶּן, דְּכִתִּיב (לחלז כב ה) כִּי יִקְרָא
קֶן צִפּוֹר לְפָנָיִךְ, וְדָרְשִׁינוּ (חלז קלט) פָּרַט
לְמוֹמָן. נִמְצָא שְׁכָהוּלָךְ דָּש בְּעַקְבִּיו
עַל הַקֶּן. אִי נִמִּי מִצְוֹת צִיצִית שְׁאֲדָם
גּוֹרֵר אַחֲרָיו כְּמִנְהַג הָעוֹלָם. אָמְנָם
שְׁמַעְתִּי שְׁכָל הַמְּגַרֵּר צִיצִיתוֹ עָלָיו
הַכְּתוּב אוֹמַר (ישעיה יד כג) וְטִאטְאֲתִיךָ
בְּמִטְאָטֵא הַשָּׁמַד, אֲלֵא מִשְׁלִיכֵן עַל
כְּתָף וְנוֹטְלֵן בְּיָד: תורה יג

פְּרָדִס, וְהַכְּנִים שֶׁם פּוֹעֲלִים לְנִטְעוֹ וְלֹא
גִילָה לָהֶם שְׂכַר נְטִיעָה וְכֹא יוֹ נְטִיעָה
יִתֵּן שְׂכַר [מְרוּבָה], שְׁאִילוֹ גִילָה לָהֶם
הָיוּ הַכָּל רְצִים לְנִטְעוֹת שְׁשֻׁכָּרָן
מְרוּבָה וְנוֹטְעִין אוֹתָן, וְנִמְצָא מְלֹאכֶת
הַפְּרָדִס מְקַצֶּתָה קִיָּמָה וּמְקַצֶּתָה
בְּטִלָּה. כִּף הַמִּצְוֹת, אִילוֹ גִילָה
הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ־הוּא שְׁכָרָן הָיוּ מְקַצְתָּן
בְּטִלּוֹת. וְתִנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי שֶׁתִּי
מִצְוֹת גִילָה הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ־הוּא שְׁכָרָן,
קֵלָה שְׁבִקְלוֹת וְחִמּוּרָה שְׁבִקְמוּרוֹת,
שִׁילּוּחַ הַקֶּן וְכִיבּוֹד אֵב וְאֵם, וְשִׁתִּיחָן
שְׁכָרָן שְׁוֶה אֲרִיכוֹת יָמִים בְּשִׁתִּיחָן,
לְהִרְאוֹת לְעוֹלָם כִּי יֵשׁ מִצְוָה שְׁנוֹרָאִית
קֵלָה בְּעִינֵי אָדָם וּמַתָּן שְׂכָרָה מְרוּבָה.
וְהָיָה וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, שְׁאֲפִילוּ

(יב) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן. פִּירֵשׁ רַשִׁי
מִצְוֹת שְׁאֲדָם דָּש בְּעַקְבִּיו, כְּלוֹמַר
מִצְוֹת קְלוֹת. וְהָיָה שְׁאֲמַר דָּוִד (תהלים מט
ו) לְמַד אִירָא בִימֵי רַע עוֹן עֲקָבִי וְסוֹבְנִי,
אָמַר דָּוִד מִמִּצְוֹת חֲמוּרוֹת שְׁבִתוּרָה
אִינִי יָרָא שְׁאִנִּי קִיָּמָתִים, אֲבָל מִצְוֹת
קְלוֹת שְׁאֲדָם דָּש בְּעַקְבִּיו אִנִּי מְתִירָא
אוֹלִי מִפְּנֵי שְׁהִיא קֵלָה בְּיָתִיךָ וְלֹא
חֲשִׁשְׁתִּי לְקִיָּמָה, וְאִתָּה אִמְרָתָא (אבות פ"ב
מ"א) הָיָה וְהָיָה בְּמִצְוָה קֵלָה כְּמִצְוָה
חֲמוּרָה. וְכֵן כְּתִיב (משלי ה ו) אֲרַח חַיִּים
פֶּן תִּפְלֹס נַעַו מִעֲגָלְתִּיךָ לֹא תִדַּע,
כְּלוֹמַר פֶּן תִּהְיֶה שׁוֹקֵל לְמִצְוֹת שְׁשֻׁכָּרָן
מְרוּבָה וְתַעֲשֶׂה אוֹתָם וְתִנְיִחַ הַקְּלוֹת,
לְכֹן הֵם מְטוֹלְטִלִים שְׁבִילֵי הַתּוֹרָה וְלֹא
תִדַּע מַתָּן שְׁכָרָן. מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁהִיָּה לוֹ

קָרַנִים", לְשׁוֹן חֶזֶק. וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וְעָדְרִי עָנָה'.
(חולין פד) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמֶם
"עֲשֻׁתְרוֹת"? שְׁמַעְשֻׁרוֹת אֶת בְּעִלְיָהּ.

כ"י • שְׁגִיר־אַלְפִיד • וּלְדִי בְקָרְךָ, שֶׁהִנָּקְחָה מִשְׁגֶּרֶת
מִמַּעֲיָה. וְעֲשֻׁתְרוֹת צִאֲנָךְ • מִנְחָם פֶּרֶשׁ (תהלים כב)
'אֲבִירִי בָשָׁן', מִבְּחַר הַצֶּאֱזָן, כְּמוֹ "עֲשֻׁתְרוֹת" (בראשית יד)

יד בְּרִידָה תִּהְיֶה מִכָּל עֲמֻמָּיָא לֹא יְהִי בָךְ עָקֵר
וְעִקְרָה וּבְבִהֲמֶיךָ:

(יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בָךְ עָקֵר
וְעִקְרָה וּבְבִהֲמֶיךָ:

כ"י • עָקֵר • שְׂאִינוֹ מוֹלִיד.

טו וְנִעְדִי יְיָ מִנֶּךָ כָּל מְרַעֲיוֹ וְכָל מִכְתָּשֵׁי
מִצְרַיִם בִּישׂאָה דִּי יָדַעְתָּ לֹא יִשְׁוֹנוֹן בָּךְ
וְיִתְנַנּוֹן בְּכָל סִנְאָד:

(טו) וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלִי וְכָל־מְדוּיֹי מִצְרַיִם
הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יִשְׁימֶם בָּךְ וְנִתְנָם בְּכָל־
שְׁנָאוֹךְ:

טז וְתִגְמַר יְיָ כָּל עֲמֻמָּיָא דִּי יְיָ אֱלֹהֶךָ יִהְיֶה
לָךְ לֹא תַחוּס עֵינֶךָ עֲלֵיהוֹן וְלֹא תִפְלַח יְיָ
טַעוֹתֶיךָ אֲרִי לִתְקָלָא הוּא לָךְ:

(טז) וְאִכְלַת אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ לֹא־תַחוּס עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ׀

יז דִּילְמָא תִּימַר בְּלִבֶּךָ סְגִיאִין עֲמֻמָּיָא הָאֵלִין
מִנִּי אֲכַדִּין אֲכֹל לְתַרְכּוּתֶיךָ:

(יז) כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי
אֵיכָה אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם:

יח תִּכְנֶן לְפָרְשׁוֹ בְּאַחַד מִשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי', שֶׁיִּפְּל
עָלָיו שׁוֹב "לֹא תִירָא מֵהֶם".

כ"י • כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ • עַל פְּרָחֶךָ, לְשׁוֹן 'דִּילְמָא'
הוּא: 'שְׂמָא תֹאמַר בְּלִבְּךָ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא
אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם', אֵל תֹּאמַר בֶּן, לֹא תִירָא מֵהֶם. וְלֹא

יח לֹא תִדְחַל מִנְהוֹן מִדְּבַר תִּדְבַּר יְיָ דִּי עֲבַד
יְיָ אֱלֹהֶךָ לְפָרְעָה וּלְכָל מִצְרַיִם:

(יח) לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל־מִצְרַיִם:

יט גִּסְיִן רַבְרָבִין דִּי חֲזָאָה עֵינֶךָ וְאַתְּמָא
וּמוֹפְתִיָא וִידָא תִּקְפְּתָא וִידְרָעָא מִרְמָמָא דִּי
אַפְקִיָךְ יְיָ אֱלֹהֶךָ בֶּן נְעֻבָּה יְיָ אֱלֹהֶךָ לְכָל
עֲמֻמָּיָא דִּי אֶת דִּחַל מִקְדָּמֵיהוֹן:

(יט) הַמִּפְתָּ הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתַת
וְהַמִּפְתִּים וְהִיד הַחֲזָקָה וְהַזֵּרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר
הוֹצֵאָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּנִיעֻשָּׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־
הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יֹרָא מִפְּנֵיהֶם:

הַמִּכּוֹת הַמִּפְלְאוֹת. וְהִיד הַחֲזָקָה • זֶה הַדְּבַר.
וְהַזֵּרַע הַנְּטוּיָה • זֶה הַחֶרֶב שֶׁל מִפֶּת בְּכוֹרוֹת.

כ"י • הַמִּסֶּת • נְסִיוֹנוֹת. וְהָאֲתַת • כְּגוֹן: (שמות ד)
"וַיְהִי לְנֶחֱשׁ", (שם) "וְהָיָה לָדָם בִּיבֻשֶׁת". וְהַמִּפְתִּים •

כ וְאֵף יְיָ עֲרֵעִיתָא יִגְרִי יְיָ אֱלֹהֶךָ בְּהוֹן עַד
דִּיבְדִּידוֹן דְּאִשְׁתָּאֲרוּ וְדִאֲשְׁמָרוּ מִקְדָּמָךְ:

(כ) וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־
אֲזַכֵּר הַנְּשֹׂאֲרִים וְהַנְּסֻתִּים מִפְּנֶיךָ:

כ"י • הַצִּרְעָה • (סוטה לו) מִיֵּן שְׂרָץ הָעוֹף שֶׁהִיָּתָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מָרָה וּמִסְרִסְתָּן, וּמִסְמָאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם
שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים שָׁם.

(כא) לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא:

(כב) וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֶיךָ מֵעַט מֵעַט לֹא תוּכַל כִּלְתָם מִיָּהר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:

כ"א פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה • וְהָלֹא אִם עוֹשִׁין רְצוֹנִי שֶׁל מְקוֹם אֵין מִתְנַרְאִין מִן הַחַיָּה, שְׁנֵאֲמַר (אֵיבֹב ח): "וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הִשְׁלֵמָה־לָּךְ"? אֵלֹא גְלוּי הִיָּה לְפָנָיו שְׁעִתִּידִין לְחֹטֵא.

(כג) וַנִּתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הַשָּׁמַדִּים:

כ"ג וְהָמָם • נְקוּד קִמְץ בְּלוּ, לְפִי שְׁאִין מ"ם אֲחֻרָנָה מִן הַיִּסוּד, וְהָרִי הוּא כְמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אֲבָל (יִשְׁעִיָּה כח) "וְהָמָם גִּלְגַּל עָגְלָתוֹ", בְּלוּ יִסוּד, לְפִיכָךְ חֲצִיֹּו קִמְץ וְחֲצִיֹּו פֶתַח, כְּשֶׁאֵר פֶּעַל שֶׁל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת.

(כד) וַנִּתֵּן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהִאֲבִדְתָּ אֶת־שִׁמְם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשָּׁמַדִּךְ אֹתָם:

(כה) פִּסְלִי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תִחְמַד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָ לָךְ פֶּן תִּקְשַׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ הוּא:

(כו) וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חָרֵם כְּמֹהוּ שִׁקָּן • תִּשְׁקָצְנוּ וְתַעֲב • תִּתַּעֲבֶנוּ כִּי־חָרֵם הוּא: פ

ח (א) כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבֵאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם:

כ"ז כָּל־הַמִּצְוָה • כְּפִשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה (תַּנְחוּמָא): אִם הִתְחַלַּת בְּמִצְוָה, גָּמַר אוֹתָהּ, שְׁאִינָה נִקְרָאת הַמִּצְוָה אֵלֹא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָהּ, שְׁנֵאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ כד): "וְאֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר־הֶעֱלֹו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם

קָבְרוּ בְּשָׂכֶם", וְהָלֹא מֹשֶׁה לְבָדוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶם לְהַעֲלוֹתָם? אֵלֹא לְפִי שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְגוֹמְרָהּ וּגְמֻרָהּ יִשְׂרָאֵל, נִקְרָאת עַל שְׁמָם.

ח (א) כָּל הַמִּצְוָה. אִם הִתְחַלַּת בְּמִצְוָה גָּמַר אוֹתָהּ כְּלָה. וְכֵן אָמְרוּ ו"ל (יְרוּשְׁלָמִי מְגִלָּה פ"ב ה"ו), הַמִּתְחִיל בְּמִצְוָה אוֹמְרִים לוֹ מְרוּק, פִּירוּשׁ גָּמוּר. וְכָל הַמִּתְחִיל בְּמִצְוָה וְאֲחֵר גּוֹמְרָהּ נִקְרָאת עַל שֵׁם גּוֹמְרָהּ, מֵנָּא לָן, מִמִּשְׁה שֶׁהִתְחִיל בְּמִצְוֹת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יג יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף, וְלֹא

גְּמָרָה שֶׁלֹּא הִכְנִיסוּן לְאָרֶץ אֵלֹא יִשְׂרָאֵל הִכְנִיסוּהוּ, לְפִיכָךְ נִקְרָאת עַל שְׁמָם שְׁנֵאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ כד לב) וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלֹו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם

בַּתְּדַבֵּר יֵת כָּל אֲרֻחָא דִּי דְבַרְךָ יִי אֱלֹהֵךָ
דְּנָן אַרְבַּעִין שְׁנִין בְּמִדְבָּרָא בְּדִיל לְעֻנְיִיתְךָ
לְנַסִּייתְךָ לְמַדַּע יֵת דִּי כְּלָכָךְ הִתְסַר פְּקוּדוּתְהִי
אִם לֹא:

(ב) וְזָכַרְתָּ אֶת-כָּל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהָ אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ
לְנַסְתְּךָ לְדַעַת אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְכָּךְ הִתְשָׁמַר מִצְוֹתָיו
אִם-לֹא:

כ"י • הִתְשָׁמַר מִצְוֹתָיו • שְׁלֹא תִנְסָהוּ וְלֹא תִהְיֶה רַחֵם אַחֲרָיו.

ג' וְעֲנֵךְ וְאֶכְסֶנְךָ וְאוֹכְלֶךָ יֵת מִנָּא דִּי לֹא
יִדְעָתָא וְלֹא יִדְעוּן אֲבִהֶתְךָ בְּדִיל לְאוֹדְעוּתְךָ
אֲרִי לֹא עַל לְחֻמָּא בְּלַחֲדוּתְהִי מִתְקַנֵּים אֲנָשָׁא
אֲרִי עַל כָּל אַפְקוֹת מִימְרָא דִּי יִתְקַנֵּים
אֲנָשָׁא:

(ג) וְעֲנֵךְ וְיִרְעַכְךָ וַיֹּאכֲלֶךָ אֶת-הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא-יִדְעָתָא
וְלֹא יִדְעוּן אֲבִיתְךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם
לִבְדּוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצָא פִּי-יַחֲיֶה יַחֲיֶה
הָאָדָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1099)

מִגְבֵּל, הַכּוֹלָל כָּל הַטַּעֲמִים שְׂבָעוּלָם. כַּאֲשֶׁר אָדָם מִגְבֵּל
אוֹכֵל מִזֶּה, הוּא מִקְבֵּל טַעַם מִגְבֵּל בְּלִבּוֹ, וְאִינוּ מִקְבֵּל
בְּלִי גְבוּל טַעֲמִים; לָכֵן מְעוֹרְרָת בּוֹ אֲכִילָה זוֹ רָעָב, כִּי הוּא
נִמְשָׁךְ אֶל הַבְּלִי גְבוּל, שֶׁלֹּא נִתֵּן כָּלֵל לְתַפִּיסָהּ. וְאַף בַּתּוֹרָה,
שְׁקִירוּיָהּ לַחֵם, כִּי: כָּל הַשָּׂגָה בַּתּוֹרָה, שָׂאִין לָהּ חֶקֶר,
מְעוֹרְרָת רָעָבוֹן וְצִמְאון לְהַשִּׁיג יוֹתֵר וְיוֹתֵר.

וְעֲנֵךְ וְיִרְעַכְךָ וַיֹּאכֲלֶךָ אֶת הַמֶּן (ח, ג) יֵשׁ לְהַבִּין, כִּיצַד
עוֹרֵר הַמֶּן רָעָבוֹן? וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה לַחֵם מִן הָאָרֶץ הוּא
מִגְבֵּל, כְּמוֹ כָּל דְּבַר שְׂבָעוּלָם (הוּא מִזֶּן, לֹא דְבַר אַחֵר; וְיֵשׁ
לוֹ טַעַם אֶחָד בְּלִבּוֹ), וְלָכֵן הוּא מִתְקַבֵּל וְנִקְלָט בְּאָדָם
וּמִשְׂבִּיעַ אוֹתוֹ. אִךְ הַמֶּן הִיָּה לַחֵם מִן הַשָּׁמַיִם, מִזֶּה אֱלֹהִי,
וְכַשֵּׁם שֶׁהַקֶּבֶ"ה הוּא אֵין סוּף, אִף הַמֶּן הִיָּה מִזֶּה אֱלֹהִי בְּלִתִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ מאמר שבת פרשת בשלח, י"ד שבט, ה'תשל"ד

שׁוֹרֵשׁ מוֹצָא פִּי הוּ' שְׂבָדוּמָם-צוּמַח-חֵי הוּא לְמַעַלָּה יוֹתֵר מִשׁוֹרֵשׁ מוֹצָא פִּי הוּ' שְׂבָדָדָם, כִּינן שְׂכָל הַגְּבוּהָ יוֹתֵר, יוֹרֵד
לְמַטָּה יוֹתֵר.

ד פְּסִיטְךָ לֹא אֲכִילָתָא מִנָּךְ וּמִסְנֶךָ לֹא יַחֲפּוּ
דְּנָן אַרְבַּעִין שְׁנִין:

(ד) שְׂמַלְתְּךָ לֹא בִלְתָּהּ מַעְלֶיךָ וְרִגְלְךָ לֹא בַצֵּקָה זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה:

כְּלִבוֹשׁ הִנֵּה שֶׁל חֲמַט, שְׂגָדֵל עֲמוֹ. לֹא בַצֵּקָה •
לֹא נִפְחָה כַּבָּצֵק, כְּדֶרֶךְ הוֹלְכֵי יַחַף, שְׂרָגְלֵיהֶם
נִפְוָחוֹת.

כ"י • שְׂמַלְתְּךָ לֹא בִלְתָּהּ • עֲנֵי כְבוֹד הִיוּ שְׂפִים
בְּכִסּוּתָם וּמִגְהָצִים אוֹתָם כְּמִין פְּלִים מְגַהָצִים, וְאַף
קְטִינֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהִיוּ גְדִלִים, הִיָּה גְדֵל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

וְיִרְעִיכְךָ. שֶׁלֹּא נִתֵּן לָךְ מִזֶּן אֲלֵא דְבַר
יוֹם בְּיוֹמוֹ, וְהוּא רָעָבוֹן, כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ
חז"ל (יומא ע"ד) אִינוּ דוֹמָה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּת
בְּסֵלּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ:
לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם
לִבְדּוֹ. וְלֹא תִשָּׂם בְּטַחְוֹנְךָ עַל הַלֶּחֶם
וְעַל הַמְּוִנוֹת:
כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִּי ה' יַחֲיֶה הָאָדָם.
עַל כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו שֶׁיִּצְאָו מִפִּי יַחֲיֶה
הָאָדָם. וְהֵם יִתְּנוּ לָךְ חַיִּים בְּעוֹלָם הַנֵּה
וְלְעוֹלָם הַבָּא: תוֹרָה ד

וְתָמַת בַּת שׁוּעָ אֲשֶׁת יְהוֹדָה וְעַר וְאִנּוֹן
בְּנָיו. לָכֵךְ כְּשִׁיתְחִיל אָדָם בְּמִצְוָה
יִגְמֹר אֶת כָּלָהּ, לָכֵךְ כְּתִיב כָּל הַמִּצְוָה
(תנחומא ו): תוֹרָה ב
(ב) וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ. אֲדִלְעִיל ו
(כ) קֹאִי, כְּלוֹמַר אִם יֹאמַר לָךְ לָכֵךְ
לְחֻמּוֹד כֶּסֶף וְנֹהֵב, בְּטַח בְּהִקְדוּשׁ
בְּרוּךְ-הוּא וְזָכוֹר כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
הוֹלִיכְךָ וְלֹא הוֹצֵרְכָה לְכֶסֶף
וְנֹהֵב: תוֹרָה ג
(ג) וְעֲנֵךְ. כְּדֶרֶךְ, כְּמָא דְאֵת אִמְר (תהלים
קב כד) עֲנָה בְּדֶרֶךְ בְּחֵי קֶצֶר יָמִי:

קָבְרוּ בִשְׂכֵם, וְלֹא כְתִיב אֲשֶׁר הִעֲלָה
מִשָּׁה. וְעוֹד אִמְר רַבִּי יִנָּאי כָּל מִי
שֶׁהִתְחִיל בְּמִצְוָה וְאִינוּ גּוֹמְרָהּ קוֹבֵר
אֲשֶׁתּוֹ וּבְנָיו, מִנָּא לָן, מִיְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר
(בראשית לו כז) מִזֶּה בָצַע כִּי נִהְרַג אֶת
אֲחִינוּ, וְיִשְׁבּוּ לְפָרוֹס עַל הַפֶּת וּלְבִרְךָ
בְּרַכַּת הַמּוֹצִיא, אִמְר לָהֶם אֲנִי הוֹרֵגִין
אֶת אֲחִינוּ וּמִבְּרַכִּין, וּבָצַע בְּרַךְ נֹאֶץ ד' (ד'
(תהלים י ג), אֲלֵא לָכוּ וְנִמְכְּרִנוּ
לְיִשְׁמַעֲאֵלִים (בראשית לו כז), וּכְתִיב (שם)
וְיִשְׁמְעוּ אֲזָחוּ, וְלֹא גָמַר הַמִּצְוָה
לְהִצִּיל לְגַמְרִי, לָכֵךְ כְּתִיב (שם לח יב)

(ה) וַיֵּדְעַתְּ עַם-לְבָבְךָ כִּי כֹאֲשֶׁר יִיפָּר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ:
ה וַתַּדַּע עַם לִבְּךָ אֲרִי כִמָּא דִּי מְאַלְף גְּבָרָא
יְת בְּרֵה יִי אֱלֹהֶיךָ מְאַלְף לֶךְ:

(ו) וַשְׁמֵרְתָּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכֹּיו
וּלְרַאֲהָ אֹתוֹ:
ו וַתִּשְׁמְרֵת יְת פְּקוּדֵיָא דִּי אֱלֹהֶיךָ לְמַהֲרָ בְּאַרְחֵן
דְּתַקְנֵן קְדָמוּהֵי וּלְמַדְחֵל יְתָה:

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה אֲרֶץ
נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמֹת יְצֵאִים בְּבִקְעָה וּבְחָר:
ז אֲרִי יִי אֱלֹהֶיךָ מַעְלֶךְ לְאַרְעָא טַבְתָּא אֲרַעָא
נְגִידָא נְחָלִין דְּמִיִּין מְבוּעֵי עֵינִין וְתַהֲמִין
נְפָקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין:

(ח) אֶרֶץ חֹטָה וְשַׁעֲרָה וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ-זֵית
שָׁמֶן וְדִבְשָׁ:
ח אֲרַעָא חֲטִין וְסַעְרִין וְגִיפְנִין וְתַאֲנִין
וְרִמּוֹנִין אֲרַעָא דְּזֵיתָהָ עֲבָדִין מְשָׁחָא וְהִיא
עֲבָדָא דְּבִשָׁ:
כ"י • זֵית שָׁמֶן • זֵיתִים הַעֲוֹשִׂים שָׁמֶן.

(ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנֵּת תֹּאכַל-לֶחֶם לֶאֱדָ
תַּחֲסֹר כֹּל בַּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנְיָהּ בְּרוֹל וּמַהֲרִיָּה
תַּחֲצֹב נַחֲשָׁת:
ט אֲרַעָא דִּי לֹא כְּעֲצוּרִין תִּיכּוּל בַּהּ לֶחֱמָא
לֹא תַחֲסֹר כֹּל מִדְּעַם בַּהּ אֲרַעָא דִּי אֲבִנְיָהָ
פְּרוֹלָא וּמַטְוִרָהָ תַּפְסוּל נַחֲשָׂא:

(י) וְאֹכַלְתָּ וְשִׂבַּעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ:
י וְתִיכּוּל וְתִשְׂבַּע וּתְבָרַךְ יְת יִי אֱלֹהֶיךָ עַל
אֲרַעָא טַבְתָּא דִּיהִב לֶךְ:

♦ יום שני י"ח מנחם-אב ♦

(יא) הַשְׁמֹר לְךָ פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי
שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֹת
הַיּוֹם:
יא אֲסַתְמַר לֶךְ דִּילְמָא תַתְּנָשִׁי יְת דִּחְלָתָא דִּי
אֱלֹהֶיךָ בְּדִיל דְּלֹא לְמַטְר פְּקוּדוּהִי וְדִינוּהִי
וּקְדָמוּהִי דִּי אָנָּא מְפַקְדֶּךָ יוֹמָא דִּין:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'תורת מנחם - התוועדות' חלק ט עמוד 116 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

חומר אסור באָנה

הַשְׁמֹר לְךָ פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גו', וְרַם לְבָבְךָ
וְשִׁכַּחְתָּ גו' (ח, יא"ד)
בְּחִשְׁבוֹן הַלְאוּן.
יֵשׁ לוֹמַר בְּזֶה עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:
מִצְוֵינוּ בְּנוּגַע לְרַב הָעֲבֻרוֹת, שְׂאִפִּילוּ אִם עֲבָרוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, עֲדִין שׁוֹכֵן הַקֶּבֶ"ה אִתָּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (ויקרא טז, טז)
"הַשׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאֹתָם". אִף שׁוֹנֶה הוּא אִסּוּר הַגָּאֹנָה,
שְׂאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (סוטה ה, א) "כֹּל אִדָּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גְּסוּת
הָרִית, אוֹמֵר הַקֶּבֶ"ה אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוּלִים לְדוֹר בְּעוֹלָם".
אִתָּא בִּסְפָר מִצְוֹת גְּדוּל' (מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה סד) שְׂאִף
שְׁהִרְמַב־ם לֹא מְנָה עֲנִין זֶה בֵּין חֲשִׁבוֹן הַלְאוּן, מִכָּל-מִקּוֹם
אַחֲרֵי שֶׁהִתְבּוֹנֵן שְׂפִסּוּקִים אֵלּוּ הֵם "סִיד גְּדוּל", מְנָה בְּמִנְיָן
הַלְאוּן "אֲזַהֲרָה שְׁלֹא יִתְגָּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".
וּבְכָר הִקְשׁוּ מִדּוּעַ לֹא מְנָה הִרְמַב־ם אֶת עֲנִין הַגָּאֹנָה

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(י) אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם. שְׂבָעָה פְּעָמִים כְּתִיב בָּאָן אֲרֶץ, כְּנֶגֶד שְׂבָעָה עֲמֻמִּין: תורה ח

ועל-פי־זה יש לומר שהטעם שלא מנה הרמב"ם את ענין הגאון כלאו בפני-עצמו הוא, כי סבירא-ליה שפבר נכלל עון זה באסור עבודה-זרה. דכמו שעובד עבודה-זרה הוא מנגד גמור להקב"ה, כן הוא בגאון, שמונה על רחוק גמור רחמנא-ליצלן.

והינו, שחמור אסור גאון יותר מכל העבירות. דבשאר עבירות, עדין נשאר לאדם קשר עם הקב"ה. מה-שאינן בגאון אי-אפשר שיהיה לאדם קשר לאלקות, כי פשמתגאון הרי זה מורה שהוא מתרחק ומנגד לגמרי להקב"ה, רחמנא-ליצלן.

יב דילמא תיכול ותשבע ובתין שפירין תבני ותיתב:

(יב) פן-תאכל ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת:

יג ותורף וענף יסגין וכספא ודקא יסגא לך וכל די לך יסגא:

(יג) ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה-לך וכל אשר-לך ירבה:

יד וירים לך ותנשי ית דחלתא דני אלהך די אפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא:

(יד) ורם לבבך ושכחת את-יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:

טו ודברך במדברא רבא ודחילא אתר חיון קלז ועקבין ובית צחונא אתר די לית מ'א דאפק לך מ'א מטנרא תקיפא:

(טו) המוליכך במדבר, הגדל והנורא נחש, שרף ועקרב וצמאון אשר אינ-מים המוציא לך מים מצור החלמיש:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 372)

העולם, ולכן הולכת ומתמעטת החמימות בקדשה. שרף: החמימות בעניני העולם שורפת ומכלה לגמרי את החמימות בקדשה. עקרב: ארסו קר, הוא נהנה קר ואדיש לגמרי, אפילו חמימות זרה כבר אין בו. צמאון: גם כאשר מתעורר בתשובה וחס צמאון להקב"ה, אין מים: זו תורה. הוא צמא ואינו יודע אל מה.

הגדול והנורא . . אשר אין מים (ח, טו) פרטי המדבר רומזים לשלבים שונים של ירידה רוחנית. גדול: האדם מחשיב את העולם ל'גדול', ואת העולם של יהודים ויהדות ל'קטן', וזה משפיע עליו כאשר הוא בא במגע עם העולם. נורא: גם כאשר הוא שרוי בד' אמותיו, הוא חושש מ'מה' יאמרו הגוים'. נחש: ארסו חס, הוא נהנה 'חס' לעניני

טז דאזכלך מנא במדברא די לא ידעון אבהתך בדיל לענייתך ובדיל לנשייתך לאוטבא לך בסופך:

(טז) המאכלך מן המדבר אשר לא-ידעון אבתך למען ענתך ולמען נפתך להיטבך באחריתך:

יז ותימר בלבך חילי ותקף ידי קנו לי ית נכסא האלין:

(יז) ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את-חילי הזה:

יח ותדבר ית יי אלהך ארי הוא יחב לך עצה למקני נכסין בדיל למקמא ית קימה די קיים לאבהתך כיוםא הדין:

(יח) וזכרת את-יהוה אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבתך כיום הזה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות אור ליום ב' פרשת עקב, חמישה עשר באב ה'תשמ"ג)

לעשות חיל" (פרשתנו ח, י"ח). והנה, מכיון ש"תורת אמת" צריכה לשלול קא-סלקא-דעתך זו, מיבן, שאין זו קא-סלקא-דעתא של ה"מלך זקן

בשיעור חוקמי היום מדובר אודות שלילת הקא-סלקא-דעתך "ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אלא - "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח

יפסיל" בלבד, ענין של טפשות כו' - שהרי "בשופטני לא עסקינן", התורה אינה מתעסקת בשלילת עניני טפשות!... כ"אם לשלול ענין שיש לו מקום בחכמה ושלל, אלא שבחכמה ושלל גופא הרי זה באופן ד"חכמים המה להרע", או חכמה שאינה מתאימה לחכמת התורה, אף שיש לה מקום ביחס לעניני העולם. ובענינו - מפני שהתורה צריכה לשלול את הקאסלקא-דעתא ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", בהכרח לומר שלולי זאת היה מקום בשלל לומר כן, שלכן צריכה התורה לשלול קאסלקא-דעתא זו.

ולכאורה תמוה ביותר: מדובר אודות יהודים "מאמינים בני מאמינים", ובפרט כפי שהם במעמד ומצב נעלה ביותר - לאחר הכניסה לארץ (שזהו המצב שאודותיו מדובר בשיעור חומש היומי), הינו, כפי שה"עם הנבחר" נמצא בארץ שנבחרה עבורו על ידי הקב"ה, ואם כן, כיצד יתכן אצלם קאסלקא-דעתא ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"?

ועד כדי כך - שצריכים ציוי מיוחד לשלול קאסלקא-דעתא זו, ולדעת הסמ"ג (מל"ת סד) - נמנה ציוי זה במנין תרי"ג מצות [אף שלדעת הרמב"ם וכיוצא בזה אינו במנין תרי"ג מצות], וכפי שפוטב הסמ"ג ש"יסוד גדול הוא ביראת השם!"

והביאור בזה:

ידוע המבואר ב'לקוטי תורה' ויקרא בתחלתו (א, ג) שכל אחד ואחד מישראל הוא שלוחו של האדם העליון שעל הפסא, ושלוחו של אדם (העליון) כמותו, "כמותו דהמשלח ממש".

וענין זה מפורש בנגלה דתורה (עוד לפני שנדפס ה'לקוטי תורה'...) - כמאמר רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ נט, ב): "מאי עביד קודשא-ברייהוה באי שעטא כו' קא חייר ואמר נצחוני בני נצחוני", כלומר, שניתן לבני ישראל כח לנצח (לא רק את הנהגת העולם, כ"אם) אפילו את הקב"ה בעצמו, כביכול.

והטעם הפנימי שבדבר - מפני היותם בניו של הקב"ה, כמו שפוטב "בנים אתם להויה אלקיכם":

"האב זוכה לכן כו'" - בחכמה ענינים (ראה עדיות פ"ב מ"ב ט), וטעם הדבר - מפני ש"נשתלשלו מהן", הינו, שכן הוא למעלה - אצל הקב"ה ובני ישראל. והנה, אף שענינים אלו מקבל הבן מהאב - הרי לפעמים מתגלים אצל הבן כחות נעלים יותר שלא נתגלו עדיו אפילו אצל האב, כמאמר רז"ל "יפה כח הבן מכל האב", כפירוש הפשוט שבזה - שכלו של הבן יפה יותר מכלו של האב. וישנו גם הפירוש הפנימי - שענין זה גופא (ש"יפה כח הבן") בא פתוצאה "מכל האב".

ולכאורה אינו מובן: מפנין שהבן נלקח מהאב והוא מהותו ועצמותו של האב - איך יתכן שכחו של הבן יהיה יפה יותר מכלו של האב?! משל למה הדבר דומה - למוזכר וקונה, שדבר שאין אצל המוזכר - לא יכול להיות אצל הקונה. ובלשון הידוע: "רבי לא שנה, ר' חייא מנא ליה"? והביאור בזה: גם אצל האב ישנו ענין זה מצד הפחות הנעלמים, ומשום זה יכול הדבר להתגלות אצל הבן - "מכל האב", הינו, מפנימיות ועצמיות כחו של האב, אף שאצל האב עצמו לא בא הדבר לידי גלוי, שלכן יפה כחו של הבן יותר (בפחות הגלויים) מכלו של האב.

[וזהו גם הביאור בסיפור הגמרא (מנחות כט, ב) שפאשר הקב"ה הראה למשה רבינו את רבי עקיבא שדורש על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות, "אמר לו חזור לאחורייך, הלא וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו. פיין שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו, רבי מנין לך, אמר להן, הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו" - דלכאורה תמוה: משה רבינו היה המקבל הראשון שקיבל את התורה מהקב"ה עד סוף כל הדורות, ואם כן, איך יתכן שרבי עקיבא דרש בתורה ענינים שלא היו ידועים למשה רבינו - מנין קיבלם רבי עקיבא אם לא ממושה רבינו?]

והביאור בזה: התורה כללות ופרטות נאמרה, ולכן, אצל משה רבינו היה בגלוי "כללות" הדבר, באופן של "כלל" שלא נתפרט עדיו לפרטים, ואילו רבי עקיבא - גילה את פרטי הדברים מה"כלל" על ידי י"ג המדות שהתורה נדרשת בהם, כך שנתגלו הפרטים עוד לפני שנתגלו אצל משה רבינו].

ועל-דבר-זה מובן בנוגע לענין ד"נצחוני בני נצחוני": פאשר מדובר אודות גלוי אלקות שאינו בתכלית השלימות [שלא באופן דקימא סיהרא באשלמותא, המורה גם על השלימות אצל המשפיע - שמש], שזוהי הדרגא ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים" [לפני השלימות ד"הני עמו שהלכה כמותו"] - אזי יכולה להיות דעה שניה מנוגדת, ועד כדי כך - שהקב"ה אומר "נצחוני בני נצחוני", בדוגמת מעלתו של הבן שדוקא אצלו מתגלים הפחות הנעלמים של האב, עוד לפני שמתגלים אצל האב עצמו.

כלומר: מפנין שבני ישראל הם בניו של הקב"ה, הינו, שהם מציאות אחת עם הקב"ה - לכן, יכול להיות אצלם הענין ד"נצחוני בני נצחוני", מה-שאין-בן בנוגע לאומות העולם וכללות סדר ההשתלשלות - ששם לא יתכן כלל הענין ד"נצחוני".

ועל-פי-זה מובנת שפיר הקאסלקא-דעתא ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" - דמפנין שיהידי מרגיש שהוא בנו של הקב"ה, אזי יכול להתקבל אצלו ש"כחי ועוצם ידי

לך פח לעשות חיל", הינו, שענין זה גופא הוא "מכח האב", מפנימיותו ועצמותו של האב.

עשה לי את החיל הזה", מכיון שפחו הוא הפח של הקב"ה, שהרי הוא מציאות אחת עם הקב"ה - אביו. ועל זה בא ציוי התורה - "ונכרת כי ה' אלקיך הוא הנותן

יט ויהי אם מנשאה תנשי ית דחלתא דיי אלקה ותהך פתר טעות עממא ותפלחנן ותסגוד להון אסחדיית בכון יומא דין ארי מיכד תיכדון:

(יט) ויהי אם-שכח תשכח את-יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחוית להם הערתי בכם היום כי אבד תאבדון:

כ כעממא די יי מאכיד מקדמיכון כן תיכדון חלף דלא קבלתון במימרא דיי אלהכון:

(כ) בגוים אשר יהוה מאכיד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ

א שמע ישראל את עבר יומא דין ית ירדנא למעל למירת עממין רבדין ומקיפין מנה קרוין רבדין וקריבן עד צית שממא:

ט (א) שמע ישראל אתה עבר היום את-הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ובצרת בשמים:

כ"י < גדלים ועצמים ממך • אתה עצום, והם עצומים ממך.

ב עם רב ומקיף בני גבריא די את ידעת ואת שמעת מן יפול למיקם קדם בני גבריא:

(ב) עם-גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק:

ג ותדע יומא דין ארי יי אלקה הוא יעבר קדמך מימרה אשא אכלא הוא ישענן והוא יתרכנן קדמך ויתרכנן ותוכדנן בפריע כמא די מליל יי לך:

(ג) וידעת היום כי יהוה אלהיך הוא-העבר לפניך איש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

♦ יום שלישי י"ט מנחם-אב ♦

ד לא תימר בלבך בדיחבר יי אלקה ותהון מקדמך למימר בזכותי אעלני יי למירת ית ארעא קדא ובהובי עממא האלין יי מתרף להון מקדמך:

(ד) אל-תאמר בלבבך בהרף יהוה אלהיך אתם מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת את-הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם מפניך:

כ"י < אל-תאמר בלבבך • צדקתי ורשעת ה' עובדי פוככים גרמו.

ה לא בְּצִדְקָתְךָ וּבִישׁוֹר לְבָבְךָ אֶתָּה בָּא לְרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶצָם כִּי בְּרִשְׁעָתָהּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִעֲקֹב:

(ה) לֹא בְּצִדְקָתְךָ וּבִישׁוֹר לְבָבְךָ אֶתָּה בָּא לְרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶצָם כִּי בְּרִשְׁעָתָהּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִעֲקֹב:

כ"י • לֹא בְּצִדְקָתְךָ וּגו' אֶתָּה בָּא לְרֶשֶׁת וּגו' • כִּי בְּרִשְׁעָתָהּ הַגּוֹיִם. הרי 'כִּי' משמש בלשון: 'אֵלֶּה'.

ו וַתֵּדַע אַרְיָ לֹא בְּצִדְקָתְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ יֵהְיֶה לְךָ יְתָ אֶרֶצָא טַבְתָּא הָדָא לְמִיתָהּ אַרְיָ עִם קָשִׁי קָדַל אֶתָּה:

(ו) וַיֵּדַעְתָּ כִּי לֹא בְּצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עִם־קִשְׁיָה עָרַף אֶתָּה:

ז הָיָה דְּכִיר לֹא תַנְשִׁי יְתָ דִּי אַרְגָּזְתָּא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּמִדְבָּרָא לְמָן יוֹמָא דִּי נִפְקַתָּא מֵאֶרֶצָא דְּמַצְרַיִם עַד מִיתִיכּוֹן עַד אַתְרָא הַדִּין מְסַרְבִּין הָוִיתוּן קָדָם יְיָ:

(ז) זָכַר אֶל־תְּשֻׁכַּח אֶת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִדְבָּר לְמַן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יֵצְאָתָּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בָּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מִמֶּרֶם חַיִּיתֶם עִם־יְהוָה:

ח וּבַחֲרִיב אַרְגָּזְתוּן קָדָם יְיָ וְהָיָה רַגְזִי מִן קָדָם יְיָ בְּכוֹן לְשַׁעֲזָהּ יִתְכוֹן:

(ח) וּבַחֲרִיב הִקְצַפְתָּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנֶּף יְהוָה בְּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

ט בְּמִסְקֵי לְטוֹרָא לְמַסָּב לוחֵי אַבְנֵיָא לוחֵי קִימָא דִּי גִזְרִי יְיָ עִמָּכוֹן וַיִּתְבִּית בְּטוֹרָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לֵילָן לְחִמָּא לֹא אַבְלִית וּמִיָּא לֹא אֲשַׁתִּיתִי:

(ט) בְּעֵלְתִּי הִהְרֵה לְקַחַת לִוְחַת הָאֲבָנִים לִוְחַת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וְאַשְׁבַּח בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי:

כ"י • וְאַשְׁבַּח בְּהָר • (מגילה כא) אֵין יִשִּׁיבָה אֵלֶּה לְשׁוֹן עֲבָבָה.

י וַיֵּהָב יְיָ לִי יְתָ תַרְיִן לוחֵי אַבְנֵיָא פְּתִיבִין בְּאַצְבָּעָא דִּי וְעַלִּיהוֹן כָּכָל פְּתִגְמִיָּא דִּי מְלִיל יְיָ עִמָּכוֹן בְּטוֹרָא מְגוֹ אֲשַׁתָּא בְּיוֹמָא דְקָהָלָא:

(י) וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לִוְחַת הָאֲבָנִים פְּתִיבִים בְּאַצְבָּע אֱלֹהִים וְעַלִּיהֶם כָּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַהוּא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

בית המקדש, שְׁנָאִמֹר (ישעיה כח טו) הִנְנִי יֹסֵד בְּצִיּוֹן אֶבֶן. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר בְּכוֹתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שְׁנָאִמֹר בּוֹ (ויאל ב לו) חָזָה הָיוּתָ עַד דִּי הִתְגַּלְגַּלְתָּ אֶבֶן דִּי לֹא בִידִין (ראה תנחומא י: תורה יא

לִוְחַת אֲבָנִים. כָּל מִי שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה לְחִיָּיו כְּאֶבֶן הַזֶּה לְעֶסֶק בְּתוֹרָה אִינוֹ זוֹכֶה לְדַבְּרֵי תוֹרָה. דָּבָר אַחֵר, אֲבָנִים, שְׂרֻבָן שֶׁל מִיתוֹת הָאֲמִירוֹת בְּתוֹרָה הֵן בְּסִקִּילַת אֲבָנִים. דָּבָר אַחֵר, בְּכוֹת יַעֲקֹב, שְׁנָאִמֹר (בראשית מט כד) מִשֵּׁם רַעֲיָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, בְּכוֹת

ט (י) שְׁנֵי לִוְחַת. בְּגֵד חֲתָן וְכֻלָּה, וּבְגֵד שְׁנֵי שׁוֹשְׁבֵינֵין, וּבְגֵד שְׁמִים וְאַרְץ, וּבְגֵד שְׁתֵּי תוֹרוֹת תוֹרָה שֶׁבְּכָתֵב וְתוֹרָה שֶׁבְּעִלְפָּה, וּבְגֵד שְׁנֵי עוֹלָמוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא. וְאֹמֵר רַבִּי חֲנִינָא לַחַת בְּתִיב חֶסֶד, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי־הֵן שְׁוֹת (תנחומא י:)

יִאֵהוּהָ מִסּוֹף אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין
לַיָּלֹן יֵהֵב יְיָ לִי יֵת תִּרְיָן לִיחִי אֲבִנָּא לִיחִי
קִנְמָא :

(יא) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן
יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לָחַת הָאֲבָנִים לְחֹת הַבְּרִית:

נשי"א לוחת • לוחת כתיב, ששתיקן שוות.

יבֹאֲמַר יְיָ לִי קוֹם חוֹת בְּפָרִיעַ מִכָּא אֲרִי
חֲבִיל עֲמֹךְ דִּי אִפְקִיתָא מִמַּצְרִים סְטוּ בְּפָרִיעַ
מִן אֲרִחָא דִּי פִקְדִיתָנִין עֲבָדוּ לְהוֹן מִתְכָּא :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוֹם רַד מִהָר מִזֶּה בִּי שַׁחַת
עֲמֹךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מִהָר מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתָם עָשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה:

יגֹאֲמַר יְיָ לִי לְמִימַר גְּלִי קְדָמִי יֵת עֲמָא
הָדִין וְהָא עִם קָשִׁי קָדַל הוּא :

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רְאִיתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה
וְהִנֵּה עִם־קָשָׁה־עָרָף הוּא:

יד אַחַת בְּעוֹתָךְ מִקְדָּמִי וְאַשְׁצִנּוֹן וְאַחֲמִי יֵת
שְׁמָהוֹן מִתְחֹת שְׁמִיא וְאַעֲבֹד יֵתךְ לְעַם
תַּקִּיף וְסָגִי מִנְהוֹן :

(יד) הָרַף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאַמְחָה אֶת־שִׁמְם
מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאַעֲשֵׂה אוֹתָךְ לְגוֹי־עַצוֹם וְרַב
מִמֶּנּוּ:

טו וְאַתְפַּגִּיתִי וְנִחַתִּית מִן טוֹרָא וְטוֹרָא בְּעַר
בְּאַשְׁתָּא וְתִרְיָן לִיחִי קִנְמָא עַל תְּרִיתִין יָדֵי:

(טו) וְאַפֵּן וְאַרְדֹּל מִן־הַהָר וְהָהָר בְּעַר בְּאֵשׁ וְשְׁנֵי
לֹחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי:

טז וְנִחַזִּיתִי וְהָא חֲבִתוֹן קָדָם יְיָ אֶלְהִכּוֹן
עֲבָדְתִּין לְכוֹן עָגַל מִתְכָּא סְטוֹתוֹן בְּפָרִיעַ מִן
אֲרִחָא דִּי פִקִּיד יְיָ יִתְכוֹן :

(טז) וְאַרְא וְהִנֵּה חֲטֵאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם
לָכֶם עָגֹל מִסְכָּה סָרְתֶם מִהָר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם:

יז וְאַחֲדִית בְּתִרְיָן לִיחִיָּא וְרִמִּיתָנִין מַעַל
תְּרִיתִין יָדֵי וְתִבְרַתָּנִין לְעִינִיכֶם:

(יז) וְאַתְפַּשׁ בְּשְׁנֵי הַלָּחַת וְאַשְׁלַכְּם מֵעַל שְׁתֵּי יָדֵי
וְאַשְׁפְּרֶם לְעִינֵיכֶם:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

תור ארבעים יום על ידי משה
שושבין, בא משה והכתובה בידו
וראה שקלקלו בעגל ושבר הכתובה
(ראה תנחומא יא):

וְאַשְׁלַכְּם מֵעַל שְׁתֵּי יָדֵי. וְהוּא שֶׁאָמַר
הַכְּתוּב (קהלת ג ד) עַת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים,
זֶה לֹחֹת הָרֵאשׁוֹנִים, וְעַת כְּנוּס
אֲבָנִים, זֶה לֹחֹת אֲחֵרוֹנוֹת (תנחומא

ט: תורה יח

דבר אחר, וְאַרְא, רָאָה הַעֲגֹל שֶׁעָשׂוּ
וּשְׁבָרוּ. מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁקִּידֵּשׁ אִשָּׁה
וְאָמַר לָהּ לְאַחַר זִמְן אֲנִי שׁוֹלֵחַ
בְּתוֹבָתְךָ בִּיד הַשּׁוֹשְׁבִין, עַד שֶׁהַשּׁוֹשְׁבִין
בָּא וְהַכְּתוּבָה בָּיְדוֹ מִצָּאָה שֶׁקִּלְקְלָה
וְזִינְתָה, רָאָה הַשּׁוֹשְׁבִין הַקִּלְקוּל וְקָרַע
הַכְּתוּבָה, אָמַר מוֹטֵב שֶׁתִּדּוֹן כְּפָנוּיָהּ
וְלֹא בְּאֵשֶׁת אִישׁ. כִּךְ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ
הוּא קִידֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמִתְּן תּוֹרָה
וְאָמַר לְשָׁלוֹחַ הַלּוֹחוֹת שֶׁהֵן הַכְּתוּבָה

(טזיז) וְאַרְא וְהִנֵּה חֲטֵאתֶם. מֶה
רָאָה, רָאָה שֶׁפָּרַח הַכְּתָב מֵעֲלֵיהֶם,
וּלְכָךְ וְאַתְפַּשׁ בְּשְׁנֵי הַלּוֹחוֹת [וגר']
וְאַשְׁפְּרֶם לְעִינֵיכֶם. מִשָּׁל לְטִרְדֵּיטוּ
שֶׁהָיָה מִהֲלֹךְ בְּדֶרֶךְ וְחוֹתֶם הַמֵּלֶךְ בִּידוֹ
וּבָא לִיכְנֹס לְמִדִּינָה, עֲבַר בְּתוֹךְ הַנֶּהוֹר
וְנִפְּל הַחוֹתֶם בְּמִים וְנִמְחַק הַכְּתָב, מֶה
עָשָׂה, קָרַע הַנִּזְיֵר וְשִׁבְר הַחוֹתֶם. כִּךְ
מִשָּׁה, כְּשֶׁהָיָה יוֹרֵד מִן הָהָר וְהַלּוֹחוֹת
בָּיְדוֹ פָּרַח הַכְּתָב מֵעֲלֵיהֶם, וּשְׁבָרוּם.

טעם תפיסת משה בלוחות

ש"ויתן" לשון מתנה, שדברי תורה נתנו במתנה למשה, ומפשטות לשון הכתוב ש"ויתן" קאי (גם) על הלוחות, מוכן שגם הלוחות נתנו למשה. וכמו שבלוחות השניות אמרו חכמינו ז"ל (תנחומא, פרשתו ט) שנהג בהם עין טובה ונתנם לישראל, על-דרך-זה יש לומר שהיה בלוחות הראשונות, דלקיותו טוב עין רצה לתנם לישראל.

זה משמיענו הכתוב "ואתפש בשני הלוחות גו' ואשברם גו'" דכדי שיהיה מתר למשה לשבר הלוחות בלי כל חשש אסור גזל וכו', היה צורך בתפישה מיוחדת כדי להפקיע מחשבתו הקודמת, ולקנותם לעצמו שיהיו שלו לגמרי.

ואתפש בשני הלוחות ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם: (ט, יז)

איתא במדרש (אבות דרבי נתן, פרק ב, ג' בסופו) "נסתכל (משה) בהן, וראה שפרח כתב מעליהן, אמר האף אני נותן להם לישראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא אאחז ואשברם, שנאמר ואתפש גו'".

וידועה השאלה, הרי ברדת משה מהר כבר היו הלוחות בידו, ולשם מה הזקק לתופסם שוב כדי להשליכם? ויש לבאר בזה, דטעם התפיסה בלוחות היה כדי לקנותם שיהיו שלו לגמרי, ורק על-די-זה יוכל לשברם:

דהנה על הפסוק "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו גו' שני לוחות העדת גו'" פרשו חכמינו ז"ל: (נדרים לח, א ועוד)

גדל אהבת ישראל דמשה

ש'תורת אמת' מדמה ומשוה הענינים, מוכן שהם דומים זה לזה לא רק בגדל הקשי והצער שהם גורמים, אלא גם בתנכם:

אמרו חכמינו ז"ל שמיית צדיקים מכפרת, ומבאר בתניא החדוש שבכפרה זו לגבי הכפרה שעל-ידי הקרבת, דקרבת מכפרים רק על השוגג, מה-שאין-פן על-ידי פטירת צדיקים "פועל ישועות בקרב הארץ, לכפר על עון הדור אף גם על הדונות".

וענין זה מדגש גם בשבירת הלוחות, דאף שלא היתה למשה שום שכיחות לחטא העגל, מפל-מקום לא זו בלבד שהשתדל לפעל כפרה על החטא, אלא שגם שבירת הלוחות שבאה בסבת חטא העגל, עשה משה באופן שרק הוא האחראי לזה.

ואתפש בשני הלוחות ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם: (ט, יז)

בטעם תפיסת משה בלוחות, יש לומר בדרך המוסר והחסידות:

אמרו חכמינו ז"ל בטעם אמירת "אנכי ה' אלקיך" לשון יחיד - "לתן פתחון פה למשה ללמד סגוריא במעשה העגל . . לא להם צוית . . אלא לי לבדי".

ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לשבירת הלוחות, שמצד גדל אהבת ישראל של משה, ומסירת נפשו עבור כלל ישראל, רצה לסלק מבני ישראל כל שכיחות לענין שבירת הלוחות, ולכן "תפש" הלוחות שיהיו שלו לגמרי.

ועל-פי-זה יש לפרש מאמר חכמינו ז"ל "שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשבירת הלוחות" דמזה

יח ואשתטחית קדם יי פקדמתא ארבעין ימין וארבעין לילון לחמא לא אכלית ומנא לא אשתיתי על כל חוביכו די חבתון למעבד דביש קדם יי לארנא קדמוהי:

(יח) ואתנפל לפני יהוה פראשנה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל-חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו:

נמצאו פלים בכ"ט באב: שהוא עלה ב"ח בתמוז, בו ביום נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל, ואמר לו למשה (שם לד): "פסל-לך שני-לוחות". עשה עוד

כש"י ואתנפל לפני ה' פראשנה ארבעים יום • שנאמר (שמות לב): "ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה", באותה עליה נתעפכתי ארבעים יום,

ה' על הרעה, אבל לא מחל העון, ועכשיו התנפלתי על מחילת העון פי יגדתי מפני האף והחמה, וישמע ה'

ברוך-הוא על שאמר (לעיל ט יד) הרף ממני ואשמידם, עד שהתנה עמם שלא ישמידם שנאמר (שמות לב יד) וינחם

(יח-יט) ואתנפל לפני ה' פראשנה. כמו שעשיתי בארבעים יום הראשונים שהתנפלתי לפני הקדוש-

שָׁנָאֹמֶר בְּאַרְבָּעִים שָׁל לוחות אַחֲרוֹנוֹת (דברים י):
 "וְאֶנְכִי עֲמַדְתִּי בְּהָר פִּיִּמִים הָרָאוֹשִׁים", מָה
 הָרָאוֹשִׁים בְּרָצוֹן, אָף הָאֲחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן; אָמַר
 מַעֲתָה, אֲמַצְעִיִּים הָיוּ בְּכַעַס.

יט אַרְי דחלית מקדם רגזא וחמתא די רגז
 יי עליכון לשצאה תכון וקביל יי עלותי
 אף בזמנא ההיא:

(יט) כִּי יִגְרַתִּי מִפְּנֵי הָאָרֶץ וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה
 עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶּם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֱלֹהֵי גַם
 בַּפֶּעַם הַהוּא:

כ וַעַל אֶהֱרֹן הָיָה רָגֹז מִן קִדְּם יי לחדא
 לשציוותה וצליתי אף על אהרן בעדנא
 ההיא:

(כ) וּבִאֲהֲרֹן הַתֹּאנֵף יְהוָה מָאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶתְפַּלֵּל
 גַּם-בְּעַד אֶהֱרֹן בַּעַת הַהוּא:

והועילה תפלתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו
 השנים.

כ"י • ובאהרן התאנף ה' • לפי ששמע לכם.
 להשמידו • זה כלוי בנים, וכן הוא אומר (עמוד ב):
 "וְאֶשְׁמִיד פְּרִיֹם מִמֶּעַל". וְאֶתְפַּלֵּל גַּם-בְּעַד אֶהֱרֹן •

כא וַיֵּת חֹבֶתְכוֹן דִּי עֲבַדְתוֹן ית עגלא נסבית
 ואוקדית יתה בנורא ופשית יתה בשופינא
 יאות עד די יהוה דיקק לעפרא ורמת ית
 עפרה לנחלא דנחת מן טורא:

(כא) וְאֶת-חֲטֹאתֵכֶם אֲשֶׁר-עֲשִׂיתֶם אֶת-הָעֵגֹל
 לִקְחֹתִי וְאֶשְׂרֹף אֹתוֹ • בָּאֵשׁ וְאַפַּת אֹתוֹ טָחוֹן
 הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר-דָּק לְעָפָר וְאֶשְׁלֹךְ אֶת-עֲפָרוֹ
 אֶל-הַנַּחַל הַיָּרֵד מִן-הָהָר:

כ"י • טחון • לשון הנה, כמו: "הלוך וכלות", מולאנ"ט בלע"ז (מאהלנדר) •

כב וּבִדְלִקְתָּא וּבְנִסְתָּא וּבְקִבְרֵי דְמִשְׁאֲלֵי
 מְרֻגְזִין הויתון קדם יי:

(כב) וּבִתְבַעֲרָה וּבְמִסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מְקַצְפִּים
 חֵייתֶם אֶת-יְהוָה:

כג וכד שלח יי יתכון מרקם גיאה למימר
 סקו ואחסינו ית ארעא די יהבית לכון
 וסרבנתון על גזרת מימרא דיי אלהכון ולא
 הימנתון לה ולא קבלתון למימרה:

(כג) וּבִשְׁלַח יְהוָה אֶתְכֶם מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ לֵאמֹר עָלוּ
 וּרְשׁוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתִּמְרוּ אֶת-פִּי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֵאֱמַנְתֶּם לִּי וְלֹא שָׁמַעְתֶּם
 בְּקִלּוֹ:

כד מְסֻרְבִּין הויתון קדם יי מימא דידיעית
 יתכון:

(כד) מִמְּרִים חֵייתֶם עִם-יְהוָה מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

המקום מסה ומריבה על ריב בני
 ישראל ועל נסתם:
 ובקברת התאוה. שנתאו
 לשליו: תורה כג

איש ממנו: תורה כב
 (כב) ובתבערה. הם המתאוננים,
 דכתיב (במדבר יא א) ויתבער בם אש ה':
 ובמסה. דכתיב (שמות יז ז) ויקרא שם

אלי גם בפעם הזאת למחול העון
 שנשבב בראשונה שלא
 להשמיד: תורה כ
 (כא) ואבת אתו טחון. כדי שלא יהנה

(כה) וַאֲתַנְפֹּל לְפָנַי יְהוָה אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם
וְאֶת-אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפְּלֹתִי בִּי-אָמַר
יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

כ"י"◀ וַאֲתַנְפֹּל וגו' • אלו הן עצמם האמורים למעלה. וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר תפלתו, שנאמר:
"ה' אלהים אל תשחת עמך וגו'".

(כו) וַאֲתַפְּלֵל אֶל-יְהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי-תַשְׁחֵת
עַמִּי וְנַחֲלֹתָי אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֹךָ אֲשֶׁר-הוֹצֵאתָ
מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

(כז) זָכַר לַעֲבֹדְךָ לְאַבְרָהָם לַיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב אֱלֹהֵי-תַפְּלֵי
אֶל-קִשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל-רִשְׁעוֹ וְאֶל-חַטָּאתוֹ:

(כח) פֶּן-יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי
יָכַלֵּת יְהוָה לְהַבִּיאָם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם
וּמִשְׁנָאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמָּתָם בַּמִּדְבָּר:

(כט) וְהֵם עַמִּי וְנַחֲלֹתָי אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל
וּבְזֹרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

♦ יום רביעי כ' מנחם-אב ♦

י (א) בָּעֵת הַהוּא אָמַר יְהוָה אֵלַי פֶּסֶל-לֹךְ שְׁנֵי-לוֹחֹת
אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְעֵלָה אֵלַי הַהֲרָה וְעָשִׂיתָ לִּי אֲרוֹן
עֵץ:

כ"י"◀ בָּעֵת הַהוּא • לסוף מ' יום נתרצה לי ואמר לי:
"פסל-לך", ואחר-כך: "ועשית לך ארון", ואני
עשיתי ארון תחלה, שפשאבא והלוחות בידי, היכן
אתגם? ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי
משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים, כי

דעת זקנים מבדלי התוספות - עז והדר

(כח) וּמִשְׁנָאתוֹ אוֹתָם. כלומר, או
שמא לא היה בדעתו ליתן להם הארץ
אלא פתה אותם בדברים עד
שהוציאם ממצרים והרגם כי שונא
היה אותם, כמה דאית אמר (דושה טו)
הנה [אנכי] מפתיה והלכתיה המדבר
(והמתייה בצמא). ובלשון תלמוד יש
נא"וין הרבה שהן במקום או, כמו חלץ
ועשה מאמר ביבמתו (יבמות ג), שרוצה
לומר או עשה בהם מאמר: תורה כט
(כט) וְהֵם עַמִּי וְנַחֲלֹתָי. לפי
שהוציאם הקדוש-ברוך-הוא מפללו
שאמר למשה (שמות לב ז) כי שחת עמך,
הוצרך לומר לו וְהֵם עַמִּי
וְנַחֲלֹתָי: תורה א
י (א) בָּעֵת הַהוּא. אחר שמחל להם
הקדוש-ברוך-הוא אמר לו פֶּסֶל לֹךְ,
שלא יאמרו ויתרעמו עליך לומר

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת כ' מנחם אב תשי"ח - תורת מנחם התועדויות כג עמ' 240)

במקום כזה צריך לדעת, שיש 'ארון' שעשה משה רבנו, וארון זה יוצא עמו ולפניו 'הורג נחשים ועקרבים'. עליו להאזין בארון זה, וזה יתן לו את הכח לנצח במלחמה בהצלה יותר ובהקדם יותר.

ועשית לך ארון עץ (י, א) זהו שהיה יוצא עמכם למלחמה (רש"י) זמן הגלות הוא זמן של מלחמה נגד 'רוח הטמאה' שיש בעולם הזה. ומלחמה זו חזקה יותר וקשה יותר במקום שבו שוררת אורה של קרירות ליהדות, ועל כל צעד ושעל צריכים להלחם באורה זו. מי שנמצא

בואכתוב על לוחית ית פתגמיא די הווי על לוחיתא קדמאי די תביתא ותשונן בארונא:

(ב) ואכתב על-הלחת את-הדברים אשר היו על-הלחת הראשנים אשר שברת ושמתם בארון:

גועבדיית ארונא דאעי שטין ופסלית תרין לוחי אבניא קדמאי וסלקית לטורא ותרין לוחיא בידי:

(ג) ואעש ארון עצי שטים ואפסל שני-לחת אבנים פראשנים ואעל ההרה ושני הלחת בידי:

דויתב על לוחיא פכתבא קדמאית ית עשרא פתגמיא די מליל יי עמכוני בטורא מגו אשמת ביומא דקהלא ויהבנון יי לי:

(ד) ויכתב על-הלחת פמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי:

הואתפגיתי ונחתית מן טורא ושוייתי ית לוחיא בארונא די עבדיית והווי תמן כמא די פקדני יי:

(ה) ואפן וארד מן-ההר ואשם את-הלחת בארון אשר עשיתי ויהיו שם באשר צוני יהוה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הארון שעשה בצלאל הוא שאמר רבותינו (עירובין טג) כל זמן שארון ושיכנה שלא במקומם אסורין ישראל בתשמיש המטה. והא דכתיב גבי אוריה שאמר (שמואל ב' יא יא) הארון וישראל [וייהודה ישרים] בסכות [וגו'] ואני (אלך) [וגו'] לשכב עם אשתי, משמע דמחמיר על עצמו היה אבל האחרים מותרים בתשמיש המטה, היינו בארון של עץ שעשה משה שהיו מוליכין במלחמה. ומה שהיה במלחמת יהושע שהלך עמם, על-פי הדבר הזה. והא דאמרין בשלח פרק קמא דבבא בתרא (יז) מלמד שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון, ומשמע התם דהיינו בארון שעשה בצלאל, היינו בבנין שהיתה מנוחה עדי עד. ובירושלמי (סוטה פ"ח ד"א) איכא פלוגתא, יש אומרים ארון אחד היה ויש אומרים שתי ארונות: תורה ו

ארון עץ קודם (תנחומא י): תורה ב (ב-ה) ושמתם בארון. שבו היו תמיד מונחין שברי לוחות. ואותם היו מוליכין למלחמה, בדתניא בספרי וארון ברית ה' נסע לפניכם (במדבר י ג), זה שיוצא עמכם במחנות, הוא היה ארון עץ שעשה משה בעלייתו לסיני, ומתחילה שם בו שברי לוחות וגם לוחות אחרונות, בדיכתיב ואשם את הלחת בארון אשר עשיתי, עד שנעשה ארון של זהב שעשה בצלאל, וכשנעשה נתנו בו לוחות אחרונות, שנאמר (שמות כה טז) ונתת אל הארץ את העדת אשר אתן אליך. ואותו שעשה בצלאל לא היו רגילין להוליך למלחמה, בדיכתיב במלחמת שילה (שמואל א' ד יח) מי יצילנו מיד האלילים האדירים האלה כי לא היתה בזאת אתמול שלשם, שלא היו רגילים להוליכו, ושם לקו שנשבה הארון. ועל

(הפסדתי) [הפסדתנו] דבר נחמד שהיה הלוחות אשר שברת. וזהו שאמר הכתוב (קהל ג א) לכל זמן ועת לכל חפץ, [ומן] היה שישתברו הלוחות ועת היה שיעשו אחרים, וזהו פסל לך. דבר אחר שהיה הפסולת שלך. ומהיכן פסלך, פליגי ביה רבי לוי ורבי חנן, חד אמר מתחת כסא הכבוד, וחד אמר מתחת אהליו היה מחצב, משם חצב לו שני לוחות ונטל לו הפסולת, ומשם העשיר משה שהיו של סנפירינן, וזהו שאמר הכתוב (שיר השירים ה יד) ידיו גלילי וזהב, אלו הלוחות. וכיצד היו הדברות, חמשה על לוח אחד וחמשה על לוח אחד. דבר אחר, פסל לך, שאני עושה אותו מלך ואתה פוסל כל מה שתתצוה (תנחומא ט):

ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ. ומשה לא עשה כן, שנאמר ואעש

(ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני-יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכתו אלעזר בנו תחתיו:

כשמת אהרן בזהר הקר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת מלך ערד ונתתם ראש לחזר למצרים, ונתתם לאחוריקם שמונה מסעות עד בני-יעקן, ומשם למוסרה. שם נלחמו לכם בני לוי והרגו מכם ואתם מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם, ומשם חזרתם הגדגדה, הוא חר הגדגד.

כ"י • ובני ישראל נסעו מבארות בני-יעקן מוסרה • מה ענין זה לכאן? ועוד, וכי מבארות בני-יעקן נסעו למוסרה, והלא ממוסרות באו לבני-יעקן, שנאמר (במדבר לז): "ויסעו ממוסרות וגו'?" ועוד, שם מת אהרן, והלא בזהר הקר מת? צא וחשב, ותמצא שמונה מסעות ממוסרות להר החר. אלא אף זו מן התוכחה: ועוד זאת עשיתם,

~ נקודות משיחות קודש ~ (התוודעויות תשמ"ה, חלק ה עמוד 2775 - מתוך 'לקראת שבת')

ה'קשי' במיתתן של צדיקים

ויש לבאר דבלשונו יום שנשתברו הלוחות, מתרץ רש"י קשיא הנ"ל, דבאמת הקשי במיתתן של צדיקים הוא ביום מיתתן, דמה שארע הדבר ביום מסים דוקא, הוא לפי שיום זה הוא יום בלתי רצוי, ודבר זה דומה ליום שנשתברו בו הלוחות.

וימתק יותר שגם בנוגע לשבירת הלוחות מדגש הקשי ב"יום שנשתברו בו", שהרי מעשה העגל שגורם לשבירת הלוחות כבר היה ביום שלפני-זה. ונמצא, שלמרות ששבירת הלוחות היה כמו דבר הכרחי כתוצאה ממעשה העגל שלפני-זה, אף-על-פי-כן יש קשי ביום שנשתברו בו הלוחות.

זמממן נטלו לגדגד ומן גדגד לטבת ארעא נגדן נחלין דמיון:

הקדוש-ברוך-הוא, כיום שנשתברו בו הלוחות, ולהודיעך שהקשה לו מה שאמרו: "נתנה ראש", לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל.

ה בעדנא ההיא אפרש יי ית שבטא דלוי למטל ית ארון קומא דיי למקם קדם יי לשמשותיה ולברכא בשמה עד יומא הדין:

(ז) משם נסעו הגדגדה ומן-הגדגדה יטבתה ארץ נחלימים:

כ"י • ומן-הגדגדה וגו' • ובמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שגורמה לכם זאת, ונדמה לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני

(ח) בעת ההוא הבדיל יהוה את-שבט הלוי לשאת את-ארון ברית-יהוה לעמד לפני יהוה לשאתו ולברך בשמו עד היום הזה:

(ו) ובני ישראל נסעו מבארות וגו'. 'יעקן' (שם). ובין בארות ומוסרה היה הר הקר ושם מת אהרן, והכי פירושו דקרא, ובני ישראל נסעו מבארות בני-יעקן (במדבר לג), ובארות יעקן אינו לפי הפשט מוסרה אינו 'מוסרות' דמסעי (במדבר לג), ובארות יעקן אינו יעקן ללכת למוסרה ופגעו בזהר הקר ושם מת אהרן: תורה ז (ח-ט) בעת ההיא. פירוש, כשנעשה

לומר שאף בזה לא טעו בזה בני לוי, אלא עמדו באמונתם. לשאת את-ארון • הלויים. לעמוד לפני ה' לשירתו ולברך בשמו • הכהנים, והוא נשיאת כפים.

נ"י • בעת ההוא הבדיל ה' וגו' • מוסב לענין הראשון. בעת ההוא • בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים, וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני-יעקב,

ט על כן לא היה ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי מתנן דיהב לה יי אנון אחסנתה כמא די מליל יי אלהך לה:

(ט) על-פ' לא-היה ללוי חלק ונחלה עם-אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר יהוה אלהיך לו:

נ"י • על-כן לא-היה ללוי חלק • לפי שהבדילו לעבודת מזבח, ואינן פנויין לחרש ולזרע. ה' הוא נחלתו • נוטל פרס מזמן מבית המלך.

יואנא הוית קאם בטירא פיומין קדמאין ארבעין ימין וארבעין לילין וקביל יי צלותי אף בזמנא ההיא לא אבי יי לחבלותך:

(י) ואנכי עמדת בחר פימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא לא-אבה יהוה השחיתך:

של לוחות הראשונות: מה הם ברצון, אף אלו ברצון, אבל האמצעים שעמדתי שם להתפלל עליכם היו בכעס.

נ"י • ואנכי עמדת בחר • לקבל הלוחות האחרונות, ולפי שלא פרש למעלה כמה עמד בחר בעליה אחרונה זו, חזר והתחיל בזה. פימים הראשנים •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יום הכיפורים, ואמר לו באותו יום סלחתי בך, וליקח ירד. ושבעה עשר בתמוז של אותה שנה בחמישי בשבת היה, שהרי לעולם פסח ושבועה עשר בתמוז באין ביום אחד, ובפרק רבי עקיבא (שבת פז) מסיק דפסח שבו יצאו ישראל ממצרים חמישי בשבת היה, ואם כן נמצא שלוחות הראשונות באו בחמישי בשבת בשבעה עשר בתמוז, אם כן ראש השנה בשבת היה לסימן א"ת ב"ש ג"ר, ואם כן יום הכיפורים בשני היה, והלוחות האחרונות באו יום שני. ולפי ששתיקו באו חדא ביום שני וחדא ביום חמישי, נהגו לקרות בתורה ביום שני וביום חמישי, וזהו דרשו ה' בהמצא (ישעיה נה ו), בהמצא, שהם ימי קריאת התורה, ואז בית דין יושבין כ"ב כ"ג, שמתוך שבאין לשמוע התורה באין לדין. והרב רבי בכור שור נתן סימן לדבר בצדק תשפט עמיתך (ויקרא יט טו), כי בשני ימים הללו מול צדק משמש (בשמש), בשני בתחילת ליל שני בשעה ראשונה, ובחמישי בשעה ראשונה מן היום, דהא אמרינן במסכת שבת (קכט: רש"י ד"ה דקיימא)

ביצד, בששה בסיון ניתנה התורה, בשבעה עלה לקבל לוחות הראשונים, והיה לו לשהות ארבעים יום בלא אותו יום לפי שאין לילו עמו, וירד בשבעה עשר בתמוז ובאותו יום נשתברו הלוחות, למחר (ש)בשמונה עשר עלה להתפלל על מעשה העגל ושהה שם ארבעים יום שנאמר (לעיל ט יח) ואתנפל לפני ה' ארבעים יום כראשנה, ושלמו בעשרים ושמונה באב, אמר לו יתברך (פסוק א) פסל לך, ועלה בעשרים ותשעה ואמר להם לישראל למחר ביום שלשים באב יהיה ראש חודש אלול שיתחילו [ארבעים יום], תקעו שופר בדי שלא תטעו בירידתי כמו שטעיתם כראשונה. וזכר לדבר אנו תוקעין ביום ראש חודש אלול שהוא יום שלשים באב, שלעולם אנו עושין ראש חודש שני ימים, ויום ראשון הוי מחשבון דאב שהוא מלא. ושהה שם ארבעים יום, שנאמר ואנכי עמדתי בחר פימים הראשונים, ושלמו ביום הכיפורים, ביצד, יום אחד מאב ועשרים ותשעה מאלול הרי שלשים, ועשרה מתשרי הרי ארבעים, והוא

העגל שפירש לעיל: הבדיל ה' את שבט הלוי. לשמשו, מפני שלא היו במעשה העגל, והו שאמר הכתוב (יחזקאל מד טו) והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי (וגו') המה יקרב אלי לשרתני. ועל כן בשבחרם הקדוש-ברוך-הוא לחלקו ולשרתו, לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו, כדי שלא יעסקו בשום דבר כי-אם בעבודת המקום, וכי תימא אם כן כמה יתפרנסו, ה' הוא נחלתו, שציוה ישראל לחרוש ולזרוע ולקצור (בשבלים) [בשבילים] לתת להם מעשר מדגן ותירוש ויצהר וערים לשבת: תורה י

(י) ואנכי עמדת בחר. לקבל לוחות אחרונות ולהרבות בתחנונים לפני הקדוש-ברוך-הוא שימחול העון לגמרי: וישמע [ה'] אלי גם בפעם החיא. ומחל לגמרי. וביום הכיפורים היה שאמר (במדבר יד כ) סלחתי בך, וליקח דוקבע אותו יום להיות למחילה ולכפרה לישראל, כי מאה ועשרים יום יש ממתן תורה עד יום הכיפורים,

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמִסְעָ לְפָנַי הָעַם וַיֵּבְאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם: פ

יא וַיֹּאמֶר יי לי קום זיל למסול קדם עמא ויעלון וירתון ית ארעא די קימית לאברהמהון למסון להון:

כ"י וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וגו' • אף-על-פי שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי (שמות לב): "לך נחה את העם וגו'".

♦ יום חמישי כ"א מנחם-אב ♦

(יב) וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁאֵל מֵעַמּוּךָ בִּי אִם־לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דִּרְכוֹי וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

יב ובעתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל מעמך בִּי אם־לִירְאָה את־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דִּרְכוֹי וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

כ"י וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל • אף-על-פי ששעשיתם כל זאת, עודנו רחמיו ורחמיו עליכם, ומכל מה ששטאתם לפניו, אינו שואל מכם. בִּי אִם־לִירְאָה וגו' • (ברכות)

יג רבוחינו דרשו מכאן: הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים'.

(יג) לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ:

יג למשר ית פקודיא דיי וית קימוהי דאנא מפקדון יומא דין לדייטב לך:

כ"י לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת ה' • ואף היא לא לחנם, אלא: לטוב לכם שתקבלו שכר.

(יד) הֲנֵן לְיְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְהַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ:

יד הא דיי אלהיך שמיא ושמי שמיא ארעא וכל די בה:

כ"י הֲנֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ • הכל, ואף-על-פי-כן "רק באבתיד חשק ה'" מן הכל.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כשנ"צ) [כצנ"ש] חל"ם ראשי לילות, חל"ם (כשנ"צ) [כצנ"ש] ראשי ימים. והסימן כי הוא היתה אם כ"ל ח"י (בראשית ג כ): תורה יא

(יב"ג) וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ. אטו דבר קטן הוא זה, ויש לומר דאקרא דלבתריה קאי לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת ה' וגו' לְטוֹב לָךְ, כלומר אינו שואל ממך דבר זה כִּי־אם לְטוֹב לָךְ להנאתך ולהרבות לך שכר. ומיהו רבותינו (ברכות ג) הקשו פן, ותיצרז דלגבי משה מילתא ווטרתיה היא. ומכאן דרשו רבותינו (מנחות מג) דחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, דכתיב מָה, אל תיקרי מָה אלא מָאָה, כלומר מאה ברכות ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל

מַעֲמֶךָ. ויש לחזק הדבר, מָה בחילוף א"ת ב"ש הוי יצ' שעולה מאה. וכן בפסוק זה יש מאה אותיות חסר אחת, וכאשר תוסיף אות אחת לעשות ממנה מָאָה תשלם החשבון למָאָה: ויש אומרים כי דוד תקנם, שבכל יום היו מתים מאה אנשים מישראל, באו והגידו לדוד, עמד ותיקן מאה ברכות בכל יום שנאמר (שמואל ב' כג א) נָאם הַגִּבֹּר הַזֶּה עָלַי, עַל בְּגִימָטְרִיא מָאָה, וּמִיד נַעֲצְרָה הַמַּגִּיפָה (במדב"ר יח בא). עוד יש להוכיח מאה ברכות מדכתיב (תהלים קכח ד) הִנֵּה כִי כֵן יִבְרַךְ גִּבֹּר, בְּמִנְיֵן 'כִּי כֵן' יִבְרַךְ גִּבֹּר, כִּי 'יִבְרַךְ' חסר וא"ו כתיב. ולכך תקנו לומר מודים, שהרי פירושו משתחוים כדכתיב גבי נַעֲמֶן

(ראה שמואל א' טו ל) והשתחוויתי לה' אֱלֹהֶיךָ, ותרגם יונתן ואודיתי קדם ה' אֱלֹהֶיךָ, ומכל־מקום אנו אומרים 'מודים' ולא 'משתחוים', לפי שעולה בגימטריא 'מודים' מָאָה, לומר שכל האומר מודים כהוגן כאילו קיים מאה ברכות, רוצה לומר שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה או שיקרא איסר אחד כנגד לבו, וכרע כחוטרא וזקוף כי חוץ, ושיתפנין לומר משתחוים אנו לך, כדאיתא בירושלמי (ראה ברכות פ"ב ה"ד) אמר רבי בון מיומי לא איכוננית וכו', ומחזיקנא טיבותא לרישאי דכי מטינא למודים כרע מגרמייה: תורה יד

(מו) רַק בְּאַבְתִּיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר
וַיִּתְּנֵם אַחֲרֵיהֶם בְּכֶם מִפְּלִי-הָעַמִּים כִּי הָיָה הַיּוֹם:
טו לְחֹדֶד בְּאַבְתִּיךָ צָבִי יְיָ לְמַרְחֵם יְתִהוֹן
וְאַתְרָעִי בְּכִנְיָהוֹן בְּתִרְיָהוֹן בְּכוֹן מִפֶּל
עֲמֻמָּיָא בְּיוֹמָא הַדִּין:

כ"י • בָּכֶם • כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם (רואים אתכם) חֲשׂוֹקִים מִפֶּל ה' עוֹבְדֵי כוֹכָבִים הַיּוֹם הַזֶּה.

(מז) וּמִלֶּתְם אֶת עַרְלַת לְבַבְכֶּם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ
עוֹד:
טז וְתַעֲדוּן יְת טַפְשׁוֹת לְבָכוֹן וְקָדְלָכוֹן לֹא
תִקְשׁוּן עוֹד:

כ"י • עַרְלַת לְבַבְכֶּם • אִטֵּם לְבַבְכֶּם וְכַסּוּיֹו.

(יח) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי
הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא-יִשָּׂא
פָּנָיו וְלֹא יִקַּח שָׁחַד:
יז אֲרִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ הוּא אֱלֹהֵא בִּינִין וּמַרְי
מִלְכִין אֱלֹהֵא רַבָּא גְבֻרָא וְדַחִילָא דִּי לִית
קְדָמוּהִי מִסַּב אִפִּין וְאִף לֹא לְקַבְּלָא שְׁחָדָא:

כ"י • וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים • לֹא יוּכַל שׁוֹם אֲדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. לֹא-יִשָּׂא פָּנָיו • אִם תִּפְרָקוּ עָלוֹ. וְלֹא יִקַּח
שָׁחַד • לְפִסּוֹ בְּמִמוֹן.

(יח) עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲב גֵּר לְתַת לוֹ
לֶחֶם וּשְׂמִלָּה:
יח עֲבַד דִּין יְתָם וְאַרְמָלָא וְרַחֵם גֵּיּוֹרָא לְמַתָּן
לֵה מְזוֹנָא וְכֶסֶף:

כ"י • עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה • הָרִי גְבוּרָה,
וְאַצֵּל גְּבוּרָתוֹ אֶתְה מוֹצֵא עֲנוּתָנוֹתוֹ (מְבִילָה לֹא). וְאַהֲב
גֵּר לְתַת לוֹ לֶחֶם וּשְׂמִלָּה • וְדַבֵּר חָשׁוּב הוּא זֶה,
שְׂכַל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל: "וְנָתַן לִי
לֶחֶם לְאָכַל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (רשימות חוברת י עמ' 25)

לְמוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא אוֹר פְּנִימִי. שְׂמִלָּה – הֵינּוּ קִיּוֹם
הַמִּצְוֹת, אוֹר מְקִיף. וְכַמְבָּאָר בְּתִנְיָא (סוֹף פ"ה), שֶׁתּוֹרָה הִיא
בְּחִינַת מְזוֹן לְנִשְׁמָה, וְתוֹרָתָךְ בְּתוֹף מְעִי (תְּהִלִּים מ, ט), אוֹר
פְּנִימִי; וּמִצְוָה הִיא בְּחִינַת לְבוּשׁ לְנִשְׁמָה, אוֹר מְקִיף.

(יט) וְאַהֲבָתָם אֶת-הַגֵּר כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם:
יט וְתִרְחֲמוּן יְת גֵּיּוֹרָא אֲרִי דִּירִין הִוִּיתוּן
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כ"י • כִּי-גֵרִים הֵייתֶם • מוֹם שְׂבָךְ, אֵל תֹּאמַר לְחִבְרָךְ.

(כ) אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבֹּק
וּבְשִׁמּוֹ תִשָּׁבַע:
כֵּת יְיָ אֱלֹהֶךָ תִּדְחַל וְקְדָמוּהִי תִפְלַח
וְלִדְחַלְתָּה תִקְרַב וּבִשְׂמָה תִקְנִים:

כ"י • אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבֹּק בּוֹ, וְלֹאֲחֵר שִׁיחִיו בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, אֲזוּ בְשִׁמּוֹ תִשָּׁבַע.

(כא) הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר-עָשָׂה אֶתְךָ
אֶת-הַגָּדֹל וְאֶת-הַנּוֹרָאִת הָאֵלֹהִי אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:
כא הוּא תִשְׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלֹהֶךָ דְּעַבֵּד עִמָּךְ
יְת רַבְרַבְתָּא וְיְת חֲסִינְתָא הָאֵלִין דִּי חֲזוּ
עֵינֶיךָ:

(כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרִימָה וְעַתָּה שְׁמֶיךָ יְיָ הוֹדָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:

יא (א) וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַת מִשְׁמֶרֶתוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:

(ב) וַיִּדְעֻם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא־יָדְאוּ אֶת־מוֹסֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֻלּוֹ אֶת־יְרֵדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה:

כז"י וַיִּדְעֻם הַיּוֹם • תָּנוּ לֵב לְדַעַת וּלְהִבִּין וּלְקַבֵּל תּוֹכַחְתִּי. כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם • אֲנִי מְדַבֵּר עִכְשָׁו, שְׂיוֹכְלוֹ לֹמֵר: 'אֲנִי לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה'.

(ג) וְאֶת־אֲתוֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לִפְרֹעֶה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אֶרֶצוֹ:

(ד) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחַיִּל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרֶכֶבּוֹ אֲשֶׁר הִצִּיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרֹדֶפֶם אַחֲרֵיהֶם וַיֹּאבְדֻם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

(ה) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בָּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:

(ו) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתוֹ וּלְאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיָּאֵב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַעַם וְאֶת־בְּתִיחָם וְאֶת־אֲהֵלֵיהֶם וְאֶת־הַיְקוֹם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקָרֵב כָּל־יִשְׂרָאֵל:

כז"י בְּקָרֵב כָּל־יִשְׂרָאֵל • כָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחְתּוֹ וּבֹלַעְתּוֹ, אֵלּוּ דְבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נִחְמִיה: 'וְהֵלֵא כָּבֹד נֶאֱמַר (במדבר טז) : "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", וְלֹא פִּיֹתֶיהָ? אָמַר לוֹ: 'וְזֶה אֲנִי מְקִים "בְּקָרֵב כָּל־יִשְׂרָאֵל"?' אָמַר לוֹ: שְׁנַעֲשִׂית הָאָרֶץ מִדְּרוֹן כְּמִשְׁפָּחָהּ, וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וְכֹא עַד מָקוֹם הַבְּקִיעָה. וְאֵת כָּל הַיְקוֹם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם • זֶה מְמוֹנֵוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רִגְלָיו.

יא (ב) כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם. כְּלוּמַר אֵינֶם רְאוּיִים לַיעֲבֹשׁ כִּכֶּם עַל הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרִי אֲתֶם רְאוּיִתֶם אֶת מוֹסֵר ה' וְאֵת גְּדֻלּוֹ, וְלֹא לִפְטוֹר הַבָּנִים בָּא: תורה ג

(י) **כִּי עֵינֵיכֶם הָרְאִיתָ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה:**

כ"י- כי עיניכם הראת • מוסב על המקרא האמור למעלה: "כי לא את בניכם אשר לא ידעו וגו'", כ"א- עמכם אשר "עיניכם הראת וגו'".

(ח) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם לַמַּעַן תִּחְזְקוּ וּבִאתֶם וּירְשֶׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:**

(ט) **וּלְמַעַן תִּתְּנוּ יָמִים עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרַע אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וּדְבָשׁ:**

♦ יום שישי כ"ב מנחם-אב ♦

(י) **כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלְךָ בְּגֵן הַיִּרְק:**

כ"י- לא בארץ מצרים הוא • אלא טובה הימנה, ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים, שהיו אומרים: 'שמה לא נבא אל ארץ טובה וזפה פזו'.' (ספרי) יכל בגנותה הכתוב מדבר, וכך אמר להם: 'לא בארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה?' תלמוד לומר: 'וחברון שבע שנים נבנתה וגו'', אדם אחד בנאן, וחס בנה צען למצרים בנו, וחברון לכנען, דרך-ארץ אדם בונה את הנאה ואחר-כך בונה את הפעור (ספרי אחרים: הגרע), שפסלתו של ראשון, הוא נותן בשני, ובכל מקום החביב קודם. הא למדת שחברון יפה מצען, ומצרים משפחת מכל הארצות, שנאמר (בראשית י): "בגן ה' בארץ מצרים", וצען שבת מצרים היא, שהיתה מקום מלכות, שכן הוא אומר (ישעיה ל): "כי היו בצען שריו", וחברון פסלתה של ארץ ישראל, לכך הקצוה לקבורת מתים, ואף-על-

פי-כן היא יפה מצען. וב'כתובות' (דף ק"ב) דרשו בענין אחר: אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן, ואחר-כך לבנו הגדול? אלא שמבנה על אחד משבעה בצען. אשר יצאתם משם • אפלו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר (מז): "במיטב הארץ וגו'", אף היא אינה בארץ ישראל. והשקית ברגלך • ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מגילוס: "ברגלך", ולהשקותה, וצריך אתה לנוד משנתך, ולעמל, והנמוך שותה ולא הגבה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבה, אבל זו: "למטר השמים תשתה מים", אתה ישן על מטתך, והקדוש-ברוך-הוא משקה נמוך וגבה, גלוי ושאינו גלוי באחת. בגן הירק • שאין די לו בגשמים, ומשקין אותו ברגל ובכתף.

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ח-ט) **לַמַּעַן תִּחְזְקוּ.** אינו אומר עשו מצוות (לשמן) **לַמַּעַן תִּחְזְקוּ.** דאם בן הוי על מנת לקבל פרס, אלא הכי קאמר עשו המצוה מאהבה כי **לַמַּעַן** זה **תִּחְזְקוּ.** ואין **לַמַּעַן** מוסב לתיבה שלאחריה. וכן **לַמַּעַן תִּתְּנוּ יָמִים:** תורה י (י"א) **לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם.** שהיא ארץ מישור, שאדם יכול להמשיך מים לשדותיו מן הנהרות כמו שעושים לגן

הירק הנורעים על שפת הנהר, אלא היא ארץ הרים ובקעות ואין אדם יכול להשקותם, כ"א- **לַמַּטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מִיָּם,** ותמיד אתם צריכים להקדוש-ברוך-הוא, ולכך הנזהרו

וברש"י (שם). ולכן היה הנזילוס ה'עבודה זרה' של מצרים, כמאמר רז"ל (מדרש לקח טוב וארא ז, ג) הואיל וזה משקה שדוּתוּנו וקרמינו . . ודאי הוא אלקה. בארץ ישראל, לעמית זאת, הרי למטר השמים תשתה מים, ומי שזקוק לגשם לא ישכח על ה' גם כשיש לו שפע רב שהרי הוא תלוי בחסדי שמים.

הָאָרֶץ . . לא בארץ מצרים היא . . למטר השמים תשתה מים (יא, ייא) במצרים לא יורד גשם, והנזילוס עולה ומשקה את השדות. ומפנין שבעיני בשר לא מרגישים שיש צורך בעזרת ה', עלולים לשכח שהקב"ה הוא הנותן לה כח לעשות חיל. ואכן, פרעה מלך מצרים אמר איני צריך לעליונים, כי יש לי יאורי (יחזקאל כט, ג)

יא וארעא די אתון עברין תמן למירתה ארע טורין ובקען למטר שמא תשמי מצי:

(יא) והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה-מים:

בבית כור ממנו, חמשת כורין: ארבע מארבע שפועיו, ואחד בראשו. ובקעת. הן מישור.

כ"י ארץ הרים ובקעת. משבח החר מן המישור. שהמישור, בבית כור אתה זורע כור. אבל החר,

יב ארעא דיי אלהך תבע יתה תדירא עיני יי אלהך בה מרישא דשתא ועד סופא דשתא:

(יב) ארץ אשר יהיה אלהיך דרש אתה תמיד עיני יהיה אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה: ס

עמה. תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות: עתים לטובה ועתים לרעה וכו', כדאיתא ב"ראש השנה" (ט). מרשית השנה. מראש השנה נדון מה יהא בסופה. (שם ח)

כ"י אשר-ה' אלהיך דרש אתה. והלא כל הארצות הוא דורש, שנאמר (איוב לח): "להמטיר על-ארץ לא-איש"? אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה, דורש את כל הארצות

יג ויהי אם קבלא תקבלון לפקודי די אנא מפקד יתכון יומא דין למרחם ית יי אלהכון ולמפלח קדמוהי בכל לבכון ובכל נפשכון:

(יג) והיה אם-שמעו תשמעו אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל-לבבכם ובכל-נפשכם:

בו ביום (ספרי). לאהבה את-ה'. שלא תאמר: הרי אני לומד, בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רב, בשביל שאקבל שכר, אלא כל מה שתעשו - עשו מאהבה, וסוף הכבוד לבא. ולעבדו בכל-לבבכם. עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה, שהתפלה קרויה עבודה, שנאמר (דניאל ח): "אלהך די אנת פלח לה בתדירא", וכי יש פלחן בבכל? אלא על שהיה

כ"י והיה אם-שמע. "והיה" מוסב על האמור למעלה: "למטר השמים תשתה מים". והיה אם שמעו תשמעו (סוכה מו) אם תשמע בישן, תשמע בחדש, וכן (דברים ח): "והיה אם שכלת תשכח", אם התחלת לשכח, סופך שתשכח כלה, שכן כתיב במגלה: אם תעזבני יום, יומים אעזבך. מצוה אתכם היום. שהיו עליכם חדשים, באלו שמעתם

כדאיתא התם: מרשית השנה. חסר אל"ף, מכאן אמר רבי יצחק בפרק קמא דראש השנה (טו) דכל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, שנאמר מרשית השנה ועד אחרית שנה, מכלל דאית לה אחרית. פירוש, רשה בתחילתה, שהעולם נכאי ונוהגין עצמן בשפלות ובענוה: תורה יג

השנה (יח). תמיד עיני ה' אלהיך בה, עתים לטובה עתים לרעה, ביצר, הרי שהיו ישראל רשעים גמורים בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים ולבסוף חזרו בהם, להוסיף עליהם אי אפשר שכבר נגזרה גזירה, אלא הקדוש-ברוך-הוא מוריד אותם לארץ הצריכה להם, עתים לרעה ביצר וכו',

במצוותיו כדי שיריד לכם מטר בעתו: תורה יב (יב) ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד. לפקוד יושביה ולדקדק במעשיהם, שאינו נדוּן אלא לפי רוב מעשיהם, ולפיכך והיה אם שמעו תשמעו וגו' אז ונתן מטר ארצכם בעתו. וכן מסיק בפרק קמא דראש

הַזֶּהִיר (דברים ו): "בְּכָל לַבָּבָהּ וּבְכָל נַפְשָׁךְ", אֲלֵא אֶזְהָרָה לְיָחִיד, אֶזְהָרָה לְצִבּוֹר.

מִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְכוּיֵן פְּתִיחַן לָהּ וְגו'", וְכֵן בְּדוֹר הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא): "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קִטְרַת לִפְנֶיךָ". בְּכָל-לַבָּבְכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם • וְהֵלֵא כָּבֹר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 73 – מתוך 'לקראת שבת')

תפלה – לצורך גבוה

וְלִכְאוּרָה צְרִיף-עֵינָי, שֶׁהָרִי זָהוּ הַפָּךְ גָּדֵר הַתְּפִלָּה עַל-פִּי הַלֵּכָה, שֶׁעֲנִינָהּ בַּקֶּשֶׁת צְרִי הָאָדָם דִּקְא (רמב"ם הלכות תפלה פרק א הלכה ב'?)

וְיֵשׁ לוֹמֵר הַבּוֹר בְּזֶה, שֶׁפִּנְתָּ הָרֵב הַמּוֹגִיד הִיא שִׁצְרִיף הָאָדָם לְהִיּוֹת בְּדִקְא נַעֲלִית בַּעֲבוּדַת ה', שֶׁבִטֵּל לְגַמְרִי קִמְיָה יִתְבָּרַךְ, וְעַד שֶׁכָּל מְצִיאוֹתָיו אֵינָה אֵלֶּא בִטּוּלוֹ לְהִשָּׁם-יִתְבָּרַךְ.

וּבִמְיָלָא זֹהִי בַקֶּשֶׁת צְרִיף, דְּאֵינּוּ צְרִיף מְאוּמָה לַעֲצֻמוֹ, וְכָל מְבַקְשׁוֹ וְצָרְכּוֹ אֵינֶם אֵלֶּא "צָרָה גְבוּהָ", שִׁתְּמַלֵּא רְצוֹן הַשְּׂכִינָה, וְלָכֵן מִתְפַּלֵּל עַל "כְּבֹד" וְחִסְרוֹן הַשְּׂכִינָה כְּכֹל, "רִישָׁא דְּכָל רִישִׁין".

וְהִיא אִם-שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ . . וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל-לַבָּבְכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:

וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לַבָּבְכֶם – עֲבוּדָה שֶׁהִיא בְּלִב, וְזוֹ הִיא תְּפִלָּה, שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוּדָה (יא, יג. ובפירושו רש"י).

תֵּנּוּ בְּמִסְכַּת בְּרִכּוֹת (ריש פרק ה) "אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֵלֶּא מִתּוֹךְ כְּבֹד רֹאשׁ", וְכֵתֵב הָרֵב הַמּוֹגִיד מִמֶּעֶזְרִיטֵשׁ (אור תורה 'דבור המתחיל' אין עומדין), דְּ"אֵין עוֹמְדִין כִּי אֵלֶּא מִתּוֹךְ כְּבֹד רֹאשׁ . . אֵל תִּתְּפַלֵּל בְּשִׁבִּיל דְּבַר שֶׁחֲסַר לָךְ . . תִּתְּפַלֵּל עַל הַכְּבִידוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁ . . בְּשִׁכְנָה כְּכֹל . . שִׁיְהִיהָ כָּל כּוֹנֵנָתָה לְהַשְׁפִּיעַ בְּשִׁכְנֵית עֲזָא . . כְּבֹד רֹאשׁ הֵינּוּ כְּבֹד שֶׁל רִישָׁא דְּכָל רִישִׁין".

(יד) וְנִתְּנִי מִטְר־אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ יִדְ וְאֶתְּנִי דְּגִנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ:

מִלְקוֹשׁ, דְּבַר הַמֶּאֱחָר, כְּדִמְתַּרְגְּמִינָן: (בראשית ל) "וְהָיָה הַעֲטוּפִים לְלֶכֶן", 'לְקִשְׁא'. דְּבַר אַחֵר: לְכָךְ נִקְרָאת מִלְקוֹשׁ, שִׁיּוּרְדַת עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקִּשְׁיִן. וְאֶסְפַּת דְּגִנְךָ • אֶתְּנָה תַּאֲסָפְנוּ אֵל הַבֵּית וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב): "אִם אֶתָּן אֶת דְּגִנְךָ וְגו' כִּי מֵאֲסִפּוֹ יֵאָכְלֶהוּ", וְלֹא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו): "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְגו'".

כִּי • וְנִתְּנִי מִטְר־אַרְצְכֶם • (ספרי) עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלִיכֶם, אִף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלִי. בְּעֵתוֹ • בְּלִילוֹת, שֶׁלֹּא יִטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דְּבַר אַחֵר (שם): "בְּעֵתוֹ", בְּלִילֵי שִׁפְתוֹת שֶׁהִכֵּל מְצוּיִין בְּכַתִּיבָם. יוֹרָה • (תענית ו) הִיא רְבִיעָה הַנוֹפֶלֶת לְאַחֵר הַזִּירְעָה, שֶׁמִּרְוֶה אֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַזִּירְעִים. וּמִלְקוֹשׁ • רְבִיעָה הַיּוֹרְדֶת סְמוּךְ לְקִצְרִי, לְמִלְאוֹת הַתְּבוּאָה בַּקִּשְׁיָה, (שם) וְלִשְׁוֹן

(טו) וְנִתְּנִי עֵשֶׂב בְּשֹׂדֶךְ לְבַהֲמֹתְךָ וְאֶכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ:

טו וְאֶתָּן עֵשֶׂב בְּשֹׂדֶךְ לְבַהֲמֹתְךָ וְאֶכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ • הָרִי זֶה בְּרִכָּה אַחֶרֶת: שֶׁתִּהְיֶה בְּרִכָּה מְצוּיָה בַּפֶּת בְּתוֹךְ הַמַּעֲצִים. "וְאֶכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ".

כִּי • וְנִתְּנִי עֵשֶׂב בְּשֹׂדֶךְ • (ספרי) שֶׁלֹּא תִצְטָרֶךְ לְהוֹלִיכָה לְמִדְּבָרִיּוֹת. דְּבַר אַחֵר: שֶׁתִּהְיֶה גוֹזֵז תְּבוּאָתְךָ כָּל יְמוֹת הַגִּשְׁמִים וּמִשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְּהֵמָתְךָ, וְאֶתְּנָה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמֶּנָּה שְׁלִשִּׁים יוֹם קֹדֶם לְקִצְרִי וְאֵינָה

(טז) הַשְּׁמָרוֹ לָכֶם פֶּן-יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבְדֵתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:

טז אֶסְתַּמְרוּ לָכֵן דִּילְמָא יִטְעוּן לְכַחוֹן וְתַסְטוּן וְתַפְלְחוּן לְטַעֲוֵת עַמְמָא וְתַסְגְּדוּן לְהוֹן:

בְּעֶצְמָךְ, וּבְכַתִּיב (ישעיה סא ה) וְעַמְדוֹ וְרִים וְרָעוּ [צִאנְכֶם וּבְגִי נִכְר] אֲבָרִיכֶם, וּמִשְׁנֵי כָאן בְּזִמְנָא שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם כָּאן בְּשָׂאִין עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם. וְקִשְׁה דְּהָרִי קָאִי אוֹהֶיָה אִם שָׁמַע. וְצָרִיף עֵינָי: חִסְלַת פְּרִשְׁתָּ עַקֵּב

וְאֶסְפַּת דְּגִנְךָ. כְּלוֹמֵר וְאַחֵר כִּי לֹא יִרְדּוּ גִשְׁמִים לְפִי שְׁהוּא זְמַן אֲסִיפָה וְקִצְרִי, וּגִשְׁמִים בְּעַת הַקִּצְרִי סִימָן קָלִילָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א' יב יז) הֲלוֹא קִצְרִי חֲטִים הֵיּוֹם וְגו'. וּבְמִסְכַּת בְּרִכּוֹת (לה) פְּרִיךְ כְּתִיב וְאֶסְפַּת דְּמִשְׁמַע אֶתְּנָה

(יד) יוֹרָה. הִיא רְבִיעָה רִאשׁוֹנָה הַיּוֹרְדֶת בְּמִרְחָשׁוֹן, וְנִקְרָא יוֹרָה עַל שֵׁם שְׁמוּרָה בְּנֵי אָדָם לְהַטִּיחַ גְּבוּתֵיהֶן. דְּבַר אַחֵר, שִׁיּוּרָה כְּחֵץ (תענית ו): וּמִלְקוֹשׁ. בְּנִיטוֹן. וְנִקְרָאת מִלְקוֹשׁ עַל שֵׁם שְׁמִמְלָא הַתְּבוּאָה בַּקִּשְׁיָה (תענית שם):

כ"י • השמרו לכם • כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקדוש-ברוך-הוא אלא מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח): "פן תאכל ושבעת", ויבקרך וצאנך ורבינך, מה הוא אומר אחרי? "ורם לבבך ושכחת". וסרתם • לפרש מן התורה, ומתוך כך: "ועבדתם אלהים אחרים", שפיון שאדם פורש מן התורה, הולך

ומדבק בעבודת כוכבים, וכן דוד אומר (שמואל-א כו): "כי-גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד וגו'", ומי אמר לו כך? אלא כיון שאני מגרש מלעסק בתורה, הריני קרוב לעבד עבודת כוכבים. אלהים אחרים • (ספרי) שהם אחרים לעובדיהם, צועק אליו ואינו עונהו, נמצא עשוי לו כנכרי.

(י) וחרה אפי-יהוה בכם ועצר את-השמים ולא יהיה מטר והארמה לא תתן את-יבולה ואברתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם:

ויתקוף רגזא דיי בכון ויחוד ית שמא ולא יהי מטרא וארעא לא תתן את עללתה ותיכדון בפריע מעל ארעא סבתא דיי יהב לכון:

כ"י • את-יבולה • אף מה שאמה מוביל לה, כענין שנאמר (חגי א): "ורעתם הרבה והבא מעט". ואברתם מהרה • על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטא. (ספרי) משל למי ששלח בנו לבית המשה, והיה יושב ומפקדו: אל תאכל יותר מצרף, שתבא נקי לביתך. ולא השגיח הכן שהוא, אכל ושתה יותר מצרפו, והקיא וטנף

את כל בני המסכה. נטלוהו בידי וברגליו, וזרקוהו אחורי פלטרין. מהרה • (שם) אני נותן לכם ארבה, ואם תאמרו: ואלא נתנה ארבה לדור המבול, שנאמר (בראשית ו): "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"? דור המבול לא היה להם ממי ללמד, ואתם יש לכם ממי ללמד.

(יח) ושמרתם את-דברי אלה על-לבבכם ועל-נפשכם וקשרתם אתם לאות על-ידכם והיו למוטפת בין עיניכם:

יח ויתשון ית פתגמי אלין על לבכון ועל נפשכון ותקטרו יתהון לאת על ידכון ויהון לתפלין בין עיניכון:

כ"י • ושמרתם את-דברי • (ספרי) אף לאחר שתגלו, היו מציינים במצות: הניחו תפלין, עשו מזוזות, כדי

שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר (ירמיה א): "הציבי לך צינים".

(יט) ולמדתם אתם את-בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך:

יט ותלפיון יתהון ית בניכון למללא כהון במתבך בביתך ובמהךך בארחה ובמשכבך ובמקימך:

כ"י • לדבר בם • (ספרי) משעה שהבן יודע לדבר, למדהו: "תורה צוה לנו משה", שיהא זה למוד דבורו, מכאן אמרו: כשהתינוק מתחיל לדבר, אביו

משים עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן, הרי הוא כאלו קוברו, שנאמר: "ולמדתם אתם את-בניכם לדבר בם וגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחת כ' מנחם אב תשל"ז - מתוך 'לקראת שבת')

חינוך הילדים - חוב תמידי

בפרשתנו כתוב "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" (יא, ט). בדרך כלל לומדים שסיום הפתוח בנוגע ל"בשכבך ובקומך" קאי על מצות קריאת שמע ומצות תלמוד תורה. אף אין המקרא יוצא מידי פשוטו, ש"בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" קאי על "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם", והינו שעל האדם להיות שקוע בחינוך ולדיו בכל עת ושעה.

ומכאן, שאל יאמר האדם שדי לו במה שזמן מסוים ביום, חושב הוא אודות חינוך ולדיו או לדי שראל שהשפעתו

עליהם, אלא המחשבה אודות חינוך הילדים צריכה להיות כל הזמן, החל מ"בשבתך בביתך", ואפילו פאשר הולך בדרך ועוסק בעניניו שלו - "בלכתך בדרך" אסור לו לשכוח מ"ולמדתם אתם את בניכם".

וגם פאשר עיף מעבודתו במשך היום והולך לנוח, הגה פאשר מכין עצמו לקראת השינה "בשכבך" צריכות מחשבותיו להיות בנוגע לחינוך הילדים. ומיד פאשר קם ממטו "ובקומך", הגה המחשבה הראשונה שעולה לו בראש צריכה להיות על "ולמדתם אתם את בניכם".

(כ) וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך:

כ וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:
ביתך ובשעריך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עקב חלק יט)

נשים אינן צריכות לחיות?]. ועוד: בהיותה "עקרת הבית", מטלת על האשה חובה מיוחדת לדאוג לענייני הבית, כולל שמירתו על-ידי "מזוזות ביתך"....
על-ידי כך חלה השמירה על הבית, ועל כל הנמצא בו. יתר-על-כן: השמירה היא, כמוכח בזהר, באופן של "הוי" ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם" - גם ביציאה מן הבית.
וכיון שכל ישראל ערבים זה בזה, וכלם "קומה אחת", הרי מובן, ששפור במצות מזוזה של כל חדר יחיד החיב במזוזה מוסף בשמירת הקומה כלה של כל ישראל, כל יהודי, אנשים ונשים וטף, בכל מקום שהוא.
ובלשון הפתוב: "הוי" ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם".

כא בדיל דיסגון יומיכוון יומי בניכון על
ארעא די קנים ?? לאברהמון למתן להון
פיומי שמיא על ארעא:

(כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר
נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם בימי השמים
על-הארץ: ם

'לתת לכם' אין פתיב כאן, אלא "לתת להם", מכאן
מצינו למדים פתיית המתים מן התורה.

כ"י- למען ירבו ימיכם וימי בניכם • אם עשיתם
כן, ירבו, ואם לאו, לא ירבו, שדכרי תורה נדרשין
מפלל לאו, הן, ומפלל הן, לאו. לתת להם • (ספרי)

♦ שבת קודש כ"ג מנחם-אב ♦

כב ארי אם מטר תשרון ית כל תפקדתא
הדא די אנא מפקד יתכון למעבדה למרחם
ית ?? אלהכון למהך בכל ארחן דתקנו
קדמויה ולאחקרבא לדחלתה:

(כב) כי אם-שמר תשמרון את-כל-המצוה הזאת
אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את
יהוה אלהיכם ללכת בכל-דרכיו ולדבקה-בו:

ואתה גומל חסדים. ולדבקה-בו • אפשר לומר כן,
והלא "אש אוכלה הוא"? אלא הדבק בתלמידים
ובחכמים, ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו.

כ"י- שמר תשמרון • אזהרת שמירות הרבה,
להזהר בתלמודו שלא ישפח. ללכת בכל-דרכיו •
הוא רחום, ואתה תהא רחום. הוא גומל חסדים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ אגרות חס"ו אגרת ה'תכס - מותחן 'לקראת שבת')

ותלוי הדבר באדם המדבר, ובשני פרחים:
א. יש לדבר בדברים היוצאים מן הלב, שאי נכנסים ללב
השומע ופועלים פעולתם, פפתגם הידוע. ב. צריך שיהא
בו יראת שמים, כמאמר חז"ל (ברכות ו, ב) "כל אדם שיש
בו יראת שמים דבריו נשמעים".
ואז גם דבורו של אדם - יעשה מעשה.

אוי אפשר שדיבורו של אדם יעשה מעשה?
בפרשתנו פתוב "ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו" (יא, כב),
שנצטוונו ללכת בדרכי המקום.
והנה מצינו שדיבורו של הקב"ה עושה מעשה, שדיבורו
בלבד ברא את העולם.
ומפיון שעלינו ללכת "בכל דרכיו", יש לתמוד מזה, שגם
האדם צריך להשתדל שדיבוריו יעשו מעשה.

(כג) וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם וִירְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִכֶּם:

וְהוֹרִישׁ ה' • עֲשִׂיתֶם מִה שְׁעָלֵיכֶם, אִם אֲנִי אֶעֱשֶׂה מִה שְׁעָלִי. וְעֲצָמִים מִכֶּם • אֲתֶם גְּבוּרִים וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם, שָׁאֵם לֹא שִׁישְׁרָאֵל גְּבוּרִים, מִה

(כד) כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפִי-רַגְלֵכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן-הַמִּדְבָּר וְהַלְבֹנוֹן מִן-הַנֶּהָר נְהַר-פָּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ו ב עמ' 625)

וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם (יא, כד) בְּפִרְשַׁת בְּרָכָה (לד, איב) נֶאֱמַר שֶׁהַקֶּב"ה הִרְאָה לְמֹשֶׁה אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, וּפִרְשׁ רש"י: אֵל תִּקְרִי הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, אֵלָּא הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, וְהֵינֵנּוּ, שֶׁ'אֲחֵרוֹן' רוּמָז לְסוֹף כָּל-לֵוִי הַזֶּמֶן. וְיֵשׁ לֹאמֹר, שֶׁיָּם הָאֲחֵרוֹן, הַגְּבוּל וְהַסּוֹף שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רוּמָז

(כה) לֹא-יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל-פָּנָי כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכֶנָּה בְּאִשְׁרֵי דְבַר לָכֶם:

וְהוֹרִישׁ אִישׁ וְגו' • (שם) אֵין לִי אֵלָּא אִישׁ, אֲמַה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בְּכַשְׂפֶּיהָ מִנִּין? תִּלְמוּד לֹאמֹר: "לֹא יִתְיַצֵּב", מִכָּל-מָקוֹם. אִם כֵּן, מִה תִּלְמוּד לֹאמֹר: "אִישׁ"? אֲפֹלוּ כְּעוּג מֶלֶךְ הַבָּשָׂן. פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם • וְהֵלֵא פֶחַד הוּא מוֹרָא? אֵלָּא, פְּחָדְכֶם

ק"א פסוקים, יעל"א סימן. חסלת פרשת ויהי עקב

הפטרה לפרשת עקב לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה לקמן עמ' רנו

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד ב

- 1 וגו', והיינו אדם שיכול לדעת, ובמקרה היה מעשהו 'בבלי דעת',
- 2 ולמעוטי סומא שכל מעשיו נעשים ללא ידיעה ברורה, תו שתי
- 3 דרשות אלו מיעוט אחר מיעוט, ומידה היא בתורה שאין מיעוט בא
- 4 אחר מיעוט אלא כדי לרבות את הדבר המתמעט, ויש לרבות
- 5 סומא, שחייב גלות. ואילו רבי יהודה סובר שההוא – הפסוק של
- 6 'בבלי דעת', אינו ממעט סומא, אלא פָּרַט לְאִדָּם הַמִּתְבָּרֵין לְהַרְגוֹ
- 7 הוּא דִּאֲתָא וְגו', שחייב מיתה ולא גלות.
- 8 ממשכיה הגמרא לבאר את שיטת רבי יהודה: טעמו שסומא פטור
- 9 מחייבי מיתות בית דין, משום דִּאֲתָא – נלמד חיוב מיתת בית דין
- 10 בגזירה שוה של המילה 'רוצח' ו'רוצח' מחייבי גְּלוּת, שנאמר לגבי
- 11 מיתת בית דין (במדבר לה לא) וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ, ונאמר

- 12 לגבי גלות (דברים יט ג) לְגוֹס שְׂמָה כָּל רֹצֵחַ, וכשם שסומא פטור
- 13 מגלות, כפי שדרש רבי יהודה לעיל, כך הוא פטור ממיתת בית דין.
- 14 ממשכיה הגמרא לבאר: טעמו של רבי יהודה הפוסק סומא מחייבי
- 15 מלקיות, משום דִּאֲתָא בגזירה שוה של המילה 'רָשָׁע' ו'רָשָׁע' מחייבי
- 16 מיתות בית דין, שנאמר בחיוב מלקות (שם כה ב) וְהָיָה אִם בֶּן
- 17 הַכּוֹת רָשָׁע, ובחייבי מיתת בית דין נאמר (במדבר לה לא) אֲשֶׁר
- 18 הוּא רָשָׁע לְמוֹת, וכשם שסומא פטור ממיתת בית דין, כך הוא
- 19 פטור ממלקות.
- 20 מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תִּנְיָא אִידָּה, רַבִּי
- 21 יְהוּדָה אֹמְרִי, סוּמָא שְׂבִיִּשׁ אֵין לוֹ חֵיבוֹ שֶׁל תְּשׁלוּם בּוֹשֶׁת,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ז מנחם-אב מפרק פג עד סוף פרק פז	יום רביעי - כ' מנחם-אב מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שני - י"ח מנחם-אב מפרק פח עד סוף פרק פט	יום חמישי - כ"א מנחם-אב מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שלישי - י"ט מנחם-אב מפרק צ עד סוף פרק צו	יום שישי - כ"ב מנחם-אב מפרק קו עד סוף פרק קז
שבת קודש - כ"ג מנחם-אב פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קה, אך ביאור הענין... עד עמ' קה, מבחי' ח"ע וכנ"ל.

אגרת הקדש

היכלות שבאצילות בריאה יצירה - שהן כולם עולמות
רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה
ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני - שכן, "עולם הזה" שהוא
עולם ה"עשיה", מכוון לא רק לעולם הזה הגשמי, כי-אם גם
כולל את עולם העשיה
הרוחני - הנה כל רבויים
אלו, רבוי אחר רבוי עד
אין קץ ממש, - שיש
בהם כל כך הרבה
נאצלים ונבראים בלי קץ
ממש, הכל נמשך ונשפע
מרבוי צירופי כ"ב
אותיות דבר ה',
המתחלקות - כ"ב
האותיות של הדיבור
שלמעלה, מתחלקות גם-
כן לצירופים רבים עד
אין קץ ותכלית ממש, -
אין קץ ואין סוף לצירופים
הנוצרים מכ"ב אותיות
הדיבור שלמעלה, כמו
שכתוב בספר יצירה:²⁰
שבעה²¹ אבנים בונות חמשת אלפים וארבעים בתים, -
בספר יצירה נקראות האותיות "אבנים", והמלים - "בתים",
המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע
אותיות אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות,
מכאן ואילך צא ויחשב מה שאין הפה יכול לדבר בו -
ואין האוזן יכולה לשמוע - כל כך הרבה הן האפשרויות
לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות
מונה בספר יצירה מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות,
שלוש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות,
אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי גבול, כך גם
באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף
מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי
הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. והנה שיש במעלות
ומדרגות המלאכים ונשמות - לא רק הרבה מלאכים
ונשמות, אלא גם כמה וכמה מיני מעלות ומדרגות חלוקות
לאין קץ, גבוה על גבוה - מדרגה אחת - למעלה מהמדרגה
השניה, למרות שגם המדרגה הראשונה נעלית ביותר. ואם כל
ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור שלמעלה - ההבדל הוא
רק בהצגת וסדר האותיות - הרי לא היה צריך להיות, ההבדל
בין מדרגה אחת לשניה, בבחינת גבוה על גבוה, - הנה הכל
- התחלקות המדרגות, גם גבוה על גבוה, נמשך לפי חלופי

אך ביאור הענין למה אמרו רז"ל שעה"ז דוקא נברא
בה'. הנה ידוע לכל חכמי לב כי ריבוי העולמות
וההיכלות אשר אין להם מספר כמ"ש היש מספר
לגודויו ובכל היכל וגודו אלף אלפין ורבוא רבבן
מלאכים וכן נרנח"י מדרגות לאין קץ ובכל עולם
והיכלות מריבוי היכלות שבאצ"י בריאה יצירה הנה
כל ריבויים אלו ריבוי אחר ריבוי עד אין קץ ממש
הכל נמשך ונשפע מריבוי צירופי כ"ב אותיות דבר
ה' המתחלקות ג"כ לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית
ממש כמ"ש בספר יצירה שבעה אבנים בונות חמשת
אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה
שאין הפה יכול לדבר בו' והנה שיש במעלות ומדרגות
המלאכים ונשמות כמה וכמה מיני מעלות ומדרגות
חלוקות לאין קץ גבוה על גבוה הנה הכל נמשך לפי
באים מפנימיות אותיות
הדיבור שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן
הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו
העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול
את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא
האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות
הדיבור (על-דרך-משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף,
מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם
למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות), לכן
אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות
ה', המוסבת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון
רבנו הזקן: הנה ידוע לכל חכמי לב¹, כי רבוי העולמות
וההיכלות אשר אין להם מספר, כמו שכתוב:¹⁷ "היש
מספר לגודויו", - הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה,
שאין להם מספר. ובכל היכל וגודו - בהם יש כבר מספר כמו
שכתוב:¹⁸ "אלף אלפין ישמשוני" ורבוא רבבן קדמוהי יקומון" -
אך המספר הוא גדול מאד, שיש בהם אלף אלפין ורבוא רבבן
מלאכים¹⁹, וכן - בנשמות, שיש בהן חמש מדרגות כלליות
של נפש, רוח, נשמה, חי, יחידה, הן נפש-רוח-נשמה-חי-
יחידה - נרנח"י, מדרגות לאין קץ, - שישנן מדרגות לאין קץ
במדרגת ובחינת "נפש", ובמדרגת ובחינת "רוח", עד במדרגה
של "נשמה", "חי", "יחידה", ובכל עולם והיכלות מריבוי

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"מ ש"כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". 17. איוב כה, ג. 18. דניאל ז, י.
19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) - דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) - וי"ל שזמה מוכיח
המדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו)מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג". 20. פ"ד מי"ב. 21. הרבי שליט"א

- 1 הַצִּירוּפִּים – דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים
 2 והתמורות דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א,
 3 וְהַתְּמִימוּת בְּאִתּוֹ ב"ש כו' – בסדר האחר של ה"אלף-בית",
 4 הסדר של א"ת ב"ש, שהוא אלף (האות הראשונה) מוחלפת
 5 באות תי"ו (האות
 6 האחרונה), והאות בי"ת
 7 (האות השניה) מוחלפת
 8 באות שי"ן (האות השניה
 9 שלפני האחרונה) וכו'.
 10 (וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפֶרֶק
 11 יב). – ב"שער היחוד
 12 והאמונה²² החלק השני של ספר ה"תניא". הרי, למרות שישנו
- ריבוי מדריגות כזה וחילוקי מדריגות עד אין קץ, אֲךֹּ דֶרֶךְ בְּלָל,
 הֵנָּה בְּלֵם בְּעֵלֵי חֻכְמָה וְדַעַת, – ענינם הוא ענין החכמה ודעת
 באלקות, וְיִוְדָעִים אֵת בּוֹרְאָם, מִפְּנֵי הַיּוֹת חַיּוּתָם מִפְּנִימִיּוֹת
 הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת – פנימיות האותיות נמשכות מִבְּחִינַת
 חֻכְמָה עֲלֵאָה, – "חכמה
 עליונה", וְכִנּוּכָּר לְעֵיל. –
 לכן אומרים על כל
 הנבראים הנכללים בשם
 הכללי "עולם הבא", שהם
 נבראו ביו"ד, שכן חיותם
 באה מפנימיות ומאור
 אותיות הדיבור שלמעלה, הבא מהיוד"ד של שם הוי'.

אגרת הקדש

יום שני י"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך העולם הזה... עד עמ' 216, מקננת בעשיה:

- 25 אֲךֹּ הָעוֹלָם הָיָה הַשְּׁפָל, עִם הַחַיּוֹת שֶׁבְּתוֹכוֹ, קָטָן מִהַכִּיל
 26 וְלִסְבֹּל אֹרֶךְ חַיּוֹת מִבְּחִינַת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת וּפְנִימִיּוֹתָן,
 27 לְהַאֲרִיךְ – שהאור והחיות של פנימיות האותיות, יאיר בו,
 28 וְלִנְשָׁפֵיעַ בּוֹ בְּלִי לְבוֹשׁ וְהַסְתָּר כְּמוֹ שֶׁ– פנימיות האותיות,
 29 מְאִירוֹת וּמְשַׁפְּיעוֹת
 30 לְנִשְׁמוֹת וּמְלָאכִים, –
 31 לנשמות ומלאכים זה
 32 מאיר ומשפיע בלי הלבוש
 33 וההסתר של חומר וגוף
 34 האותיות המתהווה
 35 מההבל²³, רק תְּהַאֲרָה
 36 וְתִנְשָׁפֶעָה בָּאָה
 37 וְנִשְׁפָּעֶת לְעוֹלָם הָיָה
 38 מִבְּחִינַת חֹמֶר וְגוֹף
 39 הָאוֹתִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹתָם, עוֹמֵד כְּמוֹ שֶׁבּוֹהֵ"ק
 40 שְׁהוּא – חיצוניות
 41 האותיות, היא בְּחִינַת
 42 תְּהַבֵּל, – כמו על-דרך
 43 מִשֶּׁל חִיצוֹנִיּוֹת וגוף
 44 אותיות הדיבור באדם
 45 המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי, תְּהַתְּחַלֵּק לֹא
 46 הַבָּלִים שֶׁבְּקִלְיָתָם²⁴ – בפסוק ב"קהלת"²⁵ מוזכרים שבעה ענינים
 47 של הבל: "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל",
 48 "הבל" פעם אחת, "הבלים" לשון רבים, פעמיים, ביחד שלשה,
 49 עוד הפעם "הבל הבלים", שוב שלשה, "הכל הבל" עוד פעם
 50 אחת, וביחד שבע פעמים "הבל". שֶׁעָלִיהֶם – על שבעה
 51 ההבלים, הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹב בְּיֹדֶה הַקְדוּשָׁה²⁶. –
 52 "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים דאמר שלמה מלכא" –
- העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים שאמר שלמה המלך,
 שהם שבעת ההבלים האמורים, וְהוּא "מוֹצֵא פִי ה"
 הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הָיָה וְכָל צִבְּאָיו – כל הנבראים שבעולם
 הזה, לְתַחֲיוֹתָם, – שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה',
 וּבְתוֹכוֹ – בהבל ובמוצא
 פי ה', מְלַבֵּשֶׁת בְּחִינַת
 צוּרַת אוֹתִיּוֹת תְּדַבֵּר
 וְהַמְשִׁכָּה, – שלמעלה,
 הבאה – מְמַדּוּתָיו
 הַקְדוּשׁוֹת וְרִצּוֹנוֹ
 וְחֻכְמָתוֹ וְכוּ', – כמו
 באדם למשל, שאותיות
 הדיבור ואותיות
 המחשבה באות הרי
 בגילוי ממדותיו – שמפני
 שיש לו אהבה ותשוקה
 לדבר מסויים, לכן הוא
 חושב ומדבר אודות אותו
 דבר, והמדות באות
 מרצונו וחכמתו וכו', כך
 גם למעלה באות אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה
 בהתגלות, מהמדות הקדושות ומרצונו וחכמתו וכו', תְּהַתְּחַלֵּד
 – מדותיו – הקדושות, ורצונו וחכמתו (הספירות), מאחדות
 בְּאִין-סוּף בְּרִיּוֹת-הוּא בְּתִבְלִית – הרי שהוא שמצורות
 האותיות, שהוא אור הבא ממדותיו הקדושות ומרצונו וחכמה
 – נמצא רק בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה'" המתהווה ומחיה
 את העולם הזה, ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומדיכן באה
 ההתהוות והחיות של העולם הזה? – הרי זה מחיצוניות וגוף

מציין ב"הערות ותקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה. ²² הערת
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות
 במעלה". ²³ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". ²⁴ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ
 באוה"ת עה"פ". ²⁵ א. א. ²⁶ ח"א קמו, ב.

18 זו מאירה בכללות עולם ה'אצילות', שבכל עניני עולם
19 ה'אצילות' שורר אופן הביטול האמור; בעולם ה'בריאה'
20 מאירה ה' עילאה', ספירת ה'בינה' וכל הנבראים של עולם
21 זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות;
22 בעולם ה'יצירה' מאירות
23 שש המדות, ועבודת
24 הנבראים שבעולם זה,
25 היא בענין ה'מדות',
26 התפעלות של אהבה
27 ויראה באלקות; ובעולם
28 ה'עשיה' מאירה ה'
29 תתאה', ספירת ה'מלכות', ועולם זה – הוא עולם המעשה,
30 ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של
31 עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוּבשת
32 בהעלם בחומר וגוף האותיות שהוא ה'הבל', ואילו התהוות
33 וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור –
34 מזה'הבל', ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

1 האותיות, "הבל" הדיבור שלמעלה. (וזהו שכתב האר"י
2 וְכִרְוֹנוֹ לְבִרְכָּהּ²⁷, שְׂבַחֲנִית חִיצוֹנִית הַכֹּלִים דְּמַלְכוּת
3 דְּאֲצִילוּת, הַמְרֻמוֹת בְּה' שֶׁל שֵׁם הַיְוִ"ה בְּרוּךְ-הוּא, – ה'
4 תתאה' שהיא ספירת המלכות, הם יִרְדּוּ וְנַעֲשׂוּ נִשְׁמָה לְעוֹלָם
5 הָעֲשִׂיָּה). וְכֵן כְּתוּב
6 ב'תקונים'²⁸ – ב'תיקוני
7 זוהר', שְׁהִיוּ"ד – של שם
8 הוי', הוּא – מאיר,
9 בְּאֲצִילוּת כּו', – ר"ה'
10 עילאה' – בעולם
11 ה'בריאה', ו"ר' – בעולם
12 ה'יצירה', וְה' תַּתְּאָה מְקַנְנָת – ומאירה, בְּעֲשִׂיָּה: – ארבע
13 האותיות של שם הוי' הן האלקות של העולמות²⁹; הגילוי
14 שמאיר בעולם ה'אצילות' הוא ספירת ה'חכמה' (יו"ד של שם
15 הוי'), ו"חכמה" היא הרי הענין של ביטול באופנו הנעלה ביותר,
16 של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבונו הזקן אומר בהגדה"
17 שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה'תניא')), הרי "חכמה"

אגרת הקדש

1 (ו)ש האר"י ז"ל שכתב חיצוניות הכלים דמל' דאצילות
2 המרומות בה' של שם הוי' ב"ה הם ירדו ונעשו נשמה
3 לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהיו"ד הוא באצי' כו'
4 וה' תתאה מקנת בעשיה:

יום שלישי י"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, והנה באדם... עד עמ' 216, לאברהם כו'.

58 גְּדוּלָּה לְחַכְמָתוֹ הַנִּפְלְאָה – בְּכָה מִמֶּשׁ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלַּי, וַיִּתֵּר
59 מִזֶּה לְאֵין קֵץ, הִיָּה צִמְצוּם גְּדוֹל עֲצוּם וְרַב, בְּאֶשֶׁר "בְּדָבָר
60 ה' שְׁמִים נַעֲשׂוּ", בְּשִׁשֶּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, "וּכְרוּחַ פִּיּו כָּל
61 צָבָאם", הִיא – "דבר ה'" הוא, אוֹת ה' שֶׁל שֵׁם הַיְוִ"ה
62 בְּרוּךְ-הוּא, – שהיא
63 "אַתָּה קְלִילָא", – אות
64 "קלה", – לא זו בלבד
65 שהיא אות אחת, היא גם
66 נקראת "אתא קלילא",
67 אות "קלה" שאין בה
68 ממש. כִּמּוֹ שְׂבַחֲנוּב:
69 "בְּהִבְרָאָם" – "בְּה'
70 בְּרָאָם", – כמו שכתוב³⁰:
71 "בהבראם", ועל כך דרשו
72 חכמינו ז"ל³¹: "בה' בראם",
73 באות ה' הוא ברא אותם,

אגרת הקדש

1 וְהִנֵּה בְּאֶדָם הַתַּחֲתוֹן לְמִשַּׁל מִי שֶׁהוּא חֹכֵם גְּדוֹל
2 לְהַשְׁכִּיל נִפְלְאוֹת חֲכָמָה וּמִצְמִצִּים שִׁכְלוֹ
3 וּמַחֲשֵׁבֵתוֹ בְּאוֹת אֶחָד מִדְּבָרָיו הֵנָּה זֶה הוּא צִמְצוּם
4 עֲצוּם וַיִּרְיֵדָה גְּדוּלָּה לְחַכְמָתוֹ הַנִּפְלְאָה כִּכָּה מִמֶּשׁ עַד"מ
5 וַיִּתֵּר מִזֶּה לְאֵין קֵץ הִיָּה צִמְצוּם גְּדוֹל עֲצוּם וְרַב כֹּאשֶׁר
6 בְּדָבָר ה' שְׁמִים נַעֲשׂוּ בְּשִׁשֶּׁת יָמֵי וּבְרוּחַ פִּיּו כָּל צָבָאם
7 הִיא אוֹת ה' שֶׁל שֵׁם הַיְוִ"ה בְּ"ה אַתָּה קְלִילָא כִּמּוֹ"ש
8 בְּהִבְרָאָם בְּה' בְּרָאָם הִיא מְקוֹר הַט' מֵאֲמֹרוֹת שֶׁנִּמְשָׁכו
9 מֵאֲמֹר רֵאשׁוֹן בְּרֵאשִׁית דְּנָמִי מֵאֲמֹר הוּא הִיא בְּחִינַת
10 על ידי חסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה
11 חסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיו"ד של
12 שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל
13 ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו
14 הזקן: וְהִנֵּה, בְּאֶדָם הַתַּחֲתוֹן לְמִשְׁלַי, מִי שֶׁהוּא חֹכֵם גְּדוֹל
15 לְהַשְׁכִּיל נִפְלְאוֹת חֲכָמָה, וּמִצְמִצִּים שִׁכְלוֹ וּמַחֲשֵׁבֵתוֹ בְּאוֹת
16 אֶחָד – אחת, מִדְּבָרָיו, הֵנָּה זֶה הוּא צִמְצוּם עֲצוּם וַיִּרְיֵדָה

74 את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", הִיא –
75 האות ה', הִיא מְקוֹר הַט' מֵאֲמֹרוֹת שֶׁנִּמְשָׁכו מֵאֲמֹר רֵאשׁוֹן
76 בְּרֵאשִׁית דְּנָמִי – שגם הוא מֵאֲמֹר הוּא³², – על "בראשית"
77 אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים
78 שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי
79 והמקור לשאר המאמרות³³, הִיא בְּחִינַת חֲכָמָה הַנִּקְרָאת
80 "רֵאשִׁית". – "ראשית חכמה", הרי, הירידה מ'חכמה' מְקוֹר ט'

51 על ידי חסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה
52 חסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיו"ד של
53 שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל
54 ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו
55 הזקן: וְהִנֵּה, בְּאֶדָם הַתַּחֲתוֹן לְמִשְׁלַי, מִי שֶׁהוּא חֹכֵם גְּדוֹל
56 לְהַשְׁכִּיל נִפְלְאוֹת חֲכָמָה, וּמִצְמִצִּים שִׁכְלוֹ וּמַחֲשֵׁבֵתוֹ בְּאוֹת
57 אֶחָד – אחת, מִדְּבָרָיו, הֵנָּה זֶה הוּא צִמְצוּם עֲצוּם וַיִּרְיֵדָה

27. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 28. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט". 30. בראשית ב, ד. 31. מנחות כט, ב. 32. ר"ה לב, א. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחר שכתב ישנו המאמר דבראשית ברא גוי! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!".

- 1 המאמרות, לדיבור, "מלכות" – היא צמצום גדול ביותר. **אך אין** – **חסד הוא**³⁶, – הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ חסד, 11
2 בתחילת הבריאה, היתה
3 **המשכה וירידה זו** –
4 מ"חכמה" ל"מלכות" –
5 דיבור, **בלי אתערוותא**¹
6 **דלתתא בלל**, – בלי²
7 התעוררות מלמטה כלל,³
8 **"כי אדם אין לעבוד"**⁴
9 **בו**³⁵, – לא היה הרי אז
10 האדם שיעבוד ויעשה את ההתעוררות מלמטה, רק **"כי חפץ"** וזהו "בהבראם – באברהם", שהבריאה היא ממדת החסד. 20

אגרת הקדש

חכמה הנקראת ראשית אך אז היתה המשכה וירידה
זו בלי אתדל"ת כלל כי אדם אין לעבוד כו' רק כי
חפץ חסד הוא ועולם חסד יבנה וזהו בהבראם באברהם
כי חסד לאברהם כו'.

יום רביעי כ' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, אך אחר... עד עמ' 218, והמשכילים יבינו:

- 21 **אך אחר בריאת האדם** – שענינו הוא **"לעבדה כו"**, –
22 ולהמשיך המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, **אין כל**
23 **אתערוותא דלעלא** – כל התעוררות שמלמעלה לעורר מדת
24 **חסד עליון**, הוא **באתערוותא דלתתא**, – על ידי ההתעוררות
25 והעבודה של האדם
26 למטה, שהוא מעורר
27 וממשיך את החסד העליון,
28 **בצדקה וחסד**⁴¹ **שישראל**⁵
29 **עושין פעולם הנה**. – הרי,⁶
30 על ידי צדקה וחסד שיהודי
31 עושה למטה, הוא ממשיך
32 מהיוד של שם הוי' –
33 מ"חכמה" – לה' של שם
34 הוי' – "מלכות", – הרי
35 שהוא "עושה" וממשיך את
36 שם הוי'. **לבן אפרו**¹³
37 **רבותינו** **זכרונם**¹⁴
38 **לברכה**⁴²: **כל האומר אין**¹⁵
39 **לו אלא תורה בלי**¹⁶
40 **גמילות חסדים, אפילו**¹⁷
41 **תורה אין לו, אלא צריך**

אגרת הקדש

אך אחר בריאת האדם לעבדה
כו' אזי כל אתדל"ע לעורר מדת חסד עליון הוא
באתדל"ת בצדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה
לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח
אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי
הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים
עלמא ובאיון דלעאן בה כי בדבורם ממושיכים הארות
והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת
אותיות הדבור שבהן נברא העולם כמאורז"ל א"ת בנך
אלא בוניך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה
ולזה צריך לעורר חסד עליון הנמשך כמים ממקום
גבוה למקום נמוך באתדל"ת בצדקה וחסד תתאה
שממשיכי חיים וחסד להחיות רוח שפלים וגדנאים.

- 42 **לעסב בתורה ובגמילות חסדים. כי הנה, הנה דאורייתא**
43 **מחכמה נפקת**⁴³, – למרות שתורה באה מ"חכמה", ובאורייתא
44 **מתקנים עלמא**⁴⁴, – ועל ידי תורה מתקנים העולם, ובאיון
45 **דלעאן בה**⁴⁵, – ועל ידי אלה שעוסקים ומדברים בה (בתורה), כי

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל – שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההרגשה 'אתדל"ת כלל'. 35. בראשית ד, ה. 36. מיכה ז, יח. 37. תהלים פט, ג. 38. ב"ר פ"ב, ט. 39. מיכה ז, כ. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1) עולמות שלמע' מהשתל - שישיכיל 'נפלאות חכ' (במשל דאדם התחתון דלעיל - כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג - חפץ), (2) עולם האצי' - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספי' דאצי'), (3) בי"ע ועד עוה"ז - 'מצמצם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא - בכינה) חסד הוא (בריאה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצייה - עולם "המדות") - ואי, בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' - ראה לקמן סט"ו) - ה' אחרונה". 41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". 42. יבמות קט, ב. 43. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 44. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 45. זח"א מז, א. ועוד. 46. ברכות סד, א.

דברי תורה, היכן, איפוא, הם ממשיכים זאת? — הוא רק לעולם
הנשמות שבבריאה בעולם הבריאה — שהם ממשיכים שם
על ידי עסק התלמוד, — גמרא הכוללת הטעמים והשקלא-
וטריא של ההלכות, שיש לכך שייכות לעולם ה"בריאה" — עולם
ההשגה, ולמלאכים
שבעולם הבריאה — הם
ממשיכים, על ידי למוד
המשנה, — שכן, "משנה"
המורכבת מפסקי ההלכות
"בשר" או "פסול", "טמא"
או "טהור" — יש לה
שייכות לעולם ה"יצירה"
— עולם המדות, יצן היות
חיות הנשמות
והמלאכים נשפעות
מצירופי אותיות הדבור,
היא תורה שבעל-פה, —
"מלכות פה תורה שבעל-
פה קרינן לה"⁵¹, ומקור
האותיות הוא מהכמה
על אף — מ"חכמה
עליונה, בנזקך לעיל, —
הרי שבלימוד התורה
שלם הם ממשיכים
מ"חכמה עליונה" —
לצירופי אותיות הדיבור
של תורה שבעל-פה, ועל-
ידי זה הם ממשיכים חיות
לנשמות ולמלאכים. אך
להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון ה'
תתא — של שם הרי, לעולם הזה השפל, שהוא צמצום
גדול ביותר עז — הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי כדי שהאור
יומשך בעולם השפל, לא דיי⁵² באתערותא דלתתא —
"התעוררות מלמטה", של תלמידי חכמים העוסקים מעוט
ימיהם בצדקה וגמילות חסדים, אלא על ידי אתערותא —
התעוררות, דבעלי מצות העוסקים רב ימיהם בצדקה
וגמילות חסדים (וכמו שנתבאר בלקוטי אמרים — בספר
ה"תניא", בחלק א פרק לד). — שם הוא אומר, שעל ידי תניית
צדקה, שהוא נותן חומש בלבד — נעשית כל יגיעתו לפרנסתו —
מכון לשבתו יתברך, ובחסד שלו הוא מעורר את ה"דרועא
ימינא", את החסד שלמעלה, ולכן נקרא — בעלי המצוות,
תמכי אוריתא⁵³, — הם תומכים בתורה (עצמה), לא רק
בלומדי תורה, אלא הם תומכים את התורה עצמה. שכן, הם
ממשיכים שהאור שמשורש ומקור התורה יאיר למטה, והן
בחינות ומדרגות נצח והוד, — נצח והוד הם "תרין שוקין"⁵⁴,

1 ונדבאים. — על ידי החסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל
2 ונדבא, ממשיכים את החסד שלמעלה, כדי להמשיך "חיים"
3 מבחינת "חכמה" שירד למקום נמוך — לאותיות הדיבור שהן מקור
4 כל הנבראים. והוה שכתוב⁴⁷: "אל יתהלל חכם בחכמתו בו",
5 כי אם בזאת יתהלל בו,
6 — השכל וידוע אותי⁴⁸,
7 ומסיים שמשכיל באופן: כי
8 אני ה' עשה חסד בו", —
9 הרי שמהללים את
10 ה"חכמה" כשהיא עושה
11 ופועלת חסד, שאז ה'
12 עושה חסד, כי החסד —
13 שהאדם עושה וממשיך
14 את החסד שלמעלה,
15 ש"אני ה' עושה חסד" —
16 שבעשיה, הוא הממשיך
17 חיי החכמה למטה, —
18 שבאותיות הדיבור יומשך
19 מקור הנבראים, כדי שזה
20 יומשך למטה. ואם לאו —
21 אם חסרה עשיית החסד,
22 וישנו רק הענין של חכמה —
23 של לימוד התורה בלבד,
24 הרי נקראת "חכמתו"¹⁷
25 לבדו, — ככתוב "אל
26 יתהלל חכם בחכמתו" —
27 בחכמה שלו, בלי
28 המשיכת חיים ממנה —
29 ה"חכמה" שלמעלה, חס'
30 ושלום. וכן יובן מה שכתב האריז"ל⁵⁵, שיש ב' מיני
31 נשמות בישראל: נשמות תלמידי חכמים העוסקים בתורה
32 כל ימיהם⁵⁶, ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה
33 וגמילות חסדים. דלכאורה, הרי גם תלמידי חכמים
34 צריכים לעסוק בגמילות חסדים, במאמר רבותינו וברונם
35 לברכה, ש"אפלו תורה אין לו". — אם הוא אומר שאין לו
36 אלא תורה בלי גמילות חסדים, גם תורה אין לו. כיצד, איפוא,
37 אומר האריז"ל שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל
38 ימיהן? אלא — יסביר רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות
39 אלו מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות בגמילות חסדים ח"ו,
40 אלא הכוונה היא שעיקר עניןן הוא תורה, שהתלמידי חכמים
41 שתורתן עקר ורב ימיהם בה, ומעוט ימיהם — הם עוסקים
42 בגמילות חסדים, הנה פעלת אתערותם דלתתא —
43 ה"פעולה" מהתעוררותם שלמטה, לעורר חסד עליון,
44 להמשיך ולהוריד אור-אין-סוף המלבש בחכמה על אף, —
45 ב"חכמה עליונה", שהיא מקור תורת ה' ששפיהם, — בדיבורם

אגרת הקדש

ו"ש אל יתהלל חכם בחכמתו בו" כ"א בזאת יתהלל
בו' כי אני ה' עושה חסד בו' כי החסד הוא הממשיך
חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לבדו בלי
המשכת חיים ממנה ח"ו. ובוה יובן מ"ש האריז"ל
שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים
בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה
וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח
כמאז"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן
עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת
אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד
אוא"ם המלוכש בחכ"ע מקור תורת ה' ששפיהם הוא
רק לעולם הנשמות שבבריאה ע"י עסק התלמוד
ולמלאכים שביצירה ע"י לימוד המשנה יצן היות חיות
הנשמות והמלאכים נשפעות מצירופי אותיות הדיבור
היא תורה שבע"פ ומקור האותיות הוא מח"ע כנ"ל אך
להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון
ה' תתא לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביתר
עז לא די באתעדל"ת של ת"ח העוסקים מיעוט ימיהם
בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות
העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמו"ש בלק"א
בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות

47. ירמי' ט, יב. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה". 49. לע"ע לא מצאנו מקורו. 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין הב' — ולכן ל"ג בהב' — כל ימיהם". 51. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא — כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". 53. ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שו"ע י"ד סרניא ס"ט. ובכ"מ.

19 בעשיית צדקה וחסד כאן למטה, **מְעוֹרֵר חֶסֶד עָלֵינוּ**, – החסד
20 שלמעלה, **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין-סוּף מִבְּחִינַת חֻכְמָה עֲלֵהָ** –
21 "חכמה עליונה" שהיא יו"ד שֶׁל שֵׁם, – הו"ו, **לֵה' שֶׁל שֵׁם**, – הו"ו,
22 **בְּחִינַת הַדְּבּוּר וְרוּחַ פִּי יִתְבָּרֵךְ, כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה**.
23 – וזהו דיוק הלשון "עביד"
24 בלשון הזוהר במקום
25 הלשון "עושה", עשיה.
26 שכן, על ידי מעשה
27 הצדקה הוא ממשיך אור
28 אֵין-סוּף בעולם ה"עשיה",
29 **וְעַל דְּרָגָה מְשֻׁלָּם⁵⁵, לְהַבְדִּיל**
30 **הַבְּדִלּוֹת אֵין גֵּוֹ, כְּמוֹ**
31 **שְׁאֵדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר אֱלֹהִים**
32 **לְאַחֲרֵים (וְלֹא בְּשֵׁהוּא**
33 **בִּינּוֹ לְבִין עֲצָמוֹ), וְאִין**
34 **מִצְמָצֵם שְׂכָלוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ**
35 **בְּדְבּוּרוֹ אֱלֹהִים**.
36 **וְהַמְשַׁכְּלִים יְבִינוּ:**

אגרת הקדש

ומדרגות נו"ה לחיותן ממשיכין אור התורה למטה
לעולם העשיה. ובוה יובן למה נקרא הצדקה בשם
מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה
להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקדוק לשון זוה"ק
מאן דעביד שמא קדישא דעביד דייקא כי באתערותא
דלתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך
אור א"ם מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של
שם בחינת הדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם
העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם
אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין
עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם
והמשכילים יבינו:

1 כמו ה"שוקיים" שעליהם עומד האדם על הארץ, כך הם
2 ממשיכים את התורה למטה בעולם זה, **לְהוֹיֹתָן** – מפני שהם
3 **מְמַשְׁכִּין אוֹר הַתּוֹרָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה**. ובוה יובן⁵⁵
4 **לְמָה נִקְרָא הַצִּדְקָה בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב⁵⁶: "וְהָיָה**
5 **מַעֲשֶׂה הַצִּדְקָה שָׁלוֹם"**, –
6 **הָרִי שְׁהוּא קוֹרָא לְצִדְקָה**
7 **בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה", עַל שֵׁם**
8 **שֶׁפְּעֻלָּתָה לְהַמְשִׁיךְ אוֹר**
9 **ה' לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה**. וְהָיוּ
10 **דְּקָדוּק לְשׁוֹן וְהָיוּ**
11 **הַקְדוּשָׁה: "מֵאֵן דְּעָבִיד⁵⁷**
12 **שְׁמָא קְדִישָׁא"** – מִי
13 **שְׁעוּשָׂה אֶת הַשֵּׁם הַקְדוּשָׁה**,
14 **"דְּעָבִיד" דִּיקָא**, – הַמְלָה
15 **"עָבִיד" הִיא בְּדוּק, כִּי**
16 **בְּאַתְעָרוּתָא דִּלְתָּא** –
17 **"בְּהַתְעוּרֻת מִלְמַטָּה"**,
18 **בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתָּא** –
19

יום חמישי כ"א מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 218, ו. זורע צדקה... עד עמ' 220, ישענו כו'.

52 היא, שהשכר שהוא מקבל על זריעת הצדקה – הוא מדת
53 האמת שנותנים לו מלמעלה, וכתב⁵³: "תתן אמת ליעקב",
54 – הרי, שקיים ענין שנותנים לו מלמעלה מדת האמת, אלא,
55 שלפי פירוש רש"י והתרגום שם (במיכה), שזוהי בקשה,
56 שהבטחת ה"אמת"
57 שהבטיח הקב"ה ליעקב,
58 ימלא אותה לבניו וכו',
59 הרי אין ראיה משם,
60 שנותנים מלמעלה מדת
61 האמת, לכן אומר רבנו
62 הזקן: **וְשִׁבְחָא דְּקִדְשָׁא**
63 **בְּרִידָהוּ מְסֻדֵּר נְבִיא**
64 **כו', – הַנְּבִיא מְסֻדֵּר כֵּאֵן שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזוֹהַר**
65 **הַקְדוּשָׁה, – שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה, אֲלֵא שִׁבַּח לְהַקְבִּי, שְׁהוּא**
66 **נוֹתֵן "אֱמֶת" לְיַעֲקֹב. פִּירוּשׁ – שְׁכֵן, גַּם בִּשְׁבָּחוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד, הָרִי**

37 ו. "זרע צדקה שכר אמת" (במשלי יא)⁵⁴. פירוש, ששכר
38 זריעת הצדקה היא מדת אמת. – שנותנים לו מלמעלה מדת
39 ה"אמת" כשכר על שהוא זורע צדקה. כוונת רבנו הזקן באמרו
40 "פירוש", שבדרך כלל הכוונה היא הסתייגות מפירוש אחר,
41 היא: רש"י מפרש כאן את
42 המלה "שכר" לא בתור
43 תשלום, כי"אם מלשון⁵⁵
44 "ויסכרו מעינות תהום",
45 סתימה ועצירה (כדי לרכו
46 וללכד). גם בתרגום
47 ובמפרשים אחרים
48 שמפרשים מלשון
49 "תשלום", יכולים הרי גם בהם לפרש, לא שהשכר שנותנים לו
50 הוא מדת האמת, אלא שהשכר שהוא מקבל הוא אמיתי
51 ומתקיים לנצח; לכן אומר רבנו הזקן "פירוש", שהכוונה כאן

אגרת הקדש

ו זורע צדקה שכר אמת (במשלי י"א). פי'
ששכר זריעת הצדקה היא מדת אמת
וכתב תתן אמת ליעקב ושבחא דקוב"ה מסדר נביא
כו' כמ"ש בזוה"ק פירוש שהקב"ה הוא הנותן מדת

54. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א סי"ב). ויומתק עמפ"ש"כ הרמ"ז (ניצוצי אורות בזח"ג שם). 56. ישעי' לב, יז. 57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עביד". וראה זח"ג שם (קיב. ב). 58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פי' "המשכילים יבינו" – מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצ"ג, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מוכן כלל – מהי השיכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה – היא גילוי וכו' דהי"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דוא"ו ה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרו"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד – ועי"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות דהשם? ועוד. ועי"ז מבאר דישנו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כשימדבר "אליהם") שצ"ל צמצום "שכלו ומח' (רק) בדיבורו אליהם", שישנו "בינו לבין עצמו" – ב' ענינים (שמו הוא – אבל גם שמו "בלבד"), שגם ח"ע – הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"ז, ואיך) ששם – כמו ענין הדיבור – ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' – ובכנה"ל בדיבור". 1. פסוק יח. 2. נח, ב. 3. מיכה ז, כ. 4. ח"ג קלא, ב.

47 ב'ה' - באות ה' של שם הוי', וכו', - כפי שהסביר באגרת
48 הקודמת, שחיות העולם הזה, שהוא עולם שפל, באה רק
49 מחומר וגוף אותיות הדיבור שלמעלה, שזה בא מהאות ה' של
50 שם הוי', ואילו העולמות העליונים באים מציור האותיות
51 שמבחינת "חכמה" -
52 האות יו"ד של שם הוי',
53 הרי שההבדל בין עליונים
54 לתחתונים מקורו
55 בהתפשטות החיות משמו
56 יתברך. אך, כל זה הוא זיו
57 והארה בלבד מבחינת
58 השם ("שם" כשלעצמו
59 הוא ענין של הארה, כמו
60 למשל באדם שהשם אינו
61 העצם והוא נוגע רק
62 לזולת שיוכל לקרוא אותו
63 בשמו). וכן כל שינויי
64 הפרטים שפך עולם
65 ועולם - לעיל דובר על
66 הכלל של העולמות,
67 העולמות העליונים
68 והעולמות התחתונים,
69 ואילו כאן אומר רבנו
70 הזקן, שהשוני בפרטים
71 שבכל עולם, גם בעולמות
72 העליונים וגם בעולמות
73 התחתונים הוא לפי
74 שינויי צירופי האותיות,
75 - שמהם נבראו, וכן
76 שינויי הזמנים בעבר
77 הוה ועתיד, ושינויי כל תקורות בחלופי הזמנים - הכל
78 - בא, משינויי צירופי האותיות, שהן - צירופי האותיות, הן
79 המשכת החיות ממדותיו ותכונותיו (כמו שנתבאר
80 בלקוטי אמרים - ספר ה"תניא", חלק ב' - שער היחוד
81 והאמונה, פרק יא). - שבהמשכת החיות הנמשכת ממדות
82 ובאה למטה על ידי אותיות הדיבור - בזה שייכים כל השינויים
83 של החיות ושינויי הזמן, עבר, הוה ועתיד, אבל לגבי מהותו
84 ועצמותו ותכונותיו כתיב: "אני ה' לא שניתי", - אין שום
85 שינוי בו יתברך בין לפני הבריאה ללאחרי הבריאה, בין
86 בבחינת שינויי ההשתלשלות מרום המעלות - והמדריגות,
87 עד למטה מטה, - מהעולמות העליונים ביותר עד לעולמות
88 התחתונים ביותר; שכן הוא שפך מציורו - עולמות
89 עליונים - כך הוא ממש בשונה ב' - עולמות תחתונים
90 (וכמו שנתבאר בלקוטי אמרים - ספר ה"תניא", חלק א'
91 פרק נא), - שלגבי הקב"ה עצמו, אין שום הבדל בין עולמות
92 העליונים לבין העולמות התחתונים. שכן, גם העולמות

1 יכול להיות שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח
2 ליעקב), ולא שהוא נותן ליעקב את מדת האמת - לכן אומר
3 רבנו הזקן שהכוונה היא: שתקדוש ברוך הוא הוא הנותן
4 מדת אמת ליעקב. וצריך להבין, וכי אין אמת ביעקב
5 חס ושלום עד
6 שתקדוש ברוך הוא יתן
7 לו מלמעלה:
8 אך הנה מודעת זאת, -
9 הרי ידוע, דמדת יעקב
10 היא מדת רחמנות, -
11 אברהם הוא מדת החסד,
12 יצחק - מדת הגבורה,
13 ויעקב - מדת התפארת -
14 רחמים - רחמנות,
15 ועבודת ה' במדת
16 רחמנות - העבודה
17 הפנימית בנפשו של יהודי
18 במדת הרחמנות, כשם
19 שהעבודה הפנימית של
20 מדת החסד היא ענין
21 האהבה, והעבודה
22 הפנימית של מדת הגבורה
23 היא יראה, כך היא
24 העבודה הפנימית של
25 מדת הרחמנות, היא
26 הבאה מהתעוררות
27 רחמים רבים בלב האדם
28 על ניצוץ אלקות
29 שבתפשו, הרחוקה -
30 הנפש שלו רחוקה, מאור
31 פני ה' כאשר הולך בחשך תכלי עולם - שאז נפשו רחוקה
32 מאור פני ה', הרי זו עבודת ה' בהתעוררות רחמים שהוא מעורר
33 על נשמתו הוא. והתעוררות רחמנות זו היא באה מהתבונה
34 ותדעת בנדרת ה', - מה שהוא מבין ומעמיק את דעתו
35 בגדולת ה' - שאז הוא מרגיש וחס ברחמנות הגדולה שעליו,
36 על שהוא רחוק מאור פני ה', וההתבוננות היא איך שאפילו
37 העולמות העליונים למעלה מעלה עד אין קץ - גם הם,
38 בלא ממש חשיבי קמיה, - הם נחשבים ככלום ממש לגבי
39 הקב"ה. כי כל שפעם וחיותם - של העולמות האמורים, אינו
40 רק מזיו והארה מאות אחד - אחת, משמו ותכונה,
41 כמאמר: - חכמינו ז"ל: "ביו"ד נברא עולם הקא כו". -
42 הרי, שגם עולמות העליונים, הנכללים בשם הכללי "עולם
43 הבא" כו' - נבראו כולם מאות אחת (אות יו"ד) של שם הוי'.
44 והנה, בזיו והארה זו, שהוא התפשטות החיות משמו
45 ותכונה להחיות עליונים ותחתונים, - בזה דוקא, הוא שיש
46 הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים, שעולם הוה נברא

אחרי התהוות העולמות והנבראים, הוא "מְרוֹמֵם בּוֹ";⁴⁶ –
 שרק הוא קיים, ו"מִתְנַשֵּׂא מִיְמֹת עוֹלָם", פְּרוֹשׁ שֶׁהוּא רֵם⁴⁷
 וְנִשְׂא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת זְמַן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "יְמֹת
 עוֹלָם", וְהֵינּוּ לְפִי שְׁחִיּוֹת כָּל "יְמֹת עוֹלָם" – עֵינֵן הַזֶּמֶן,⁴⁸
 הוּא רֵם מִבְּחִינַת⁴⁹

"הַמְלָךְ בּוֹ", – מִבְּחִינַת⁵⁰
 וּסְפִירַת "מַלְכוּת", שְׁהִיא⁵¹
 בְּחִינַת "הַמְלָךְ", שְׁעֵבֶר,⁵²
 הוּא וְעֵתִיד, שֶׁהֵם עֵינֵן⁵³
 הַזֶּמֶן", שִׁיבִים בְּסְפִירַת⁵⁴
 הַמַּלְכוּת בְּלִבָּד, שְׁעִלִּיה⁵⁵
 אוֹמְרִים אֵת הַהִבְדָּל שֶׁל⁵⁶
 מֶלֶךְ מֶלֶךְ וְיִמְלוֹךְ, שֶׁהֵם⁵⁷
 הוּא, עֵבֶר וְעֵתִיד, וְאִילוּ⁵⁸
 בְּסְפִירוֹת וּמֹדוֹת שְׁלֹמַעֲלָה⁵⁹
 מִ"מַּלְכוּת" לֹא שִׁיךְ עֵדִין⁶⁰
 עֵינֵן הַזֶּמֶן", וְכִמּוֹ⁶¹
 שֶׁמְבַאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר.⁶²
 וְאִי לֹאֵת, – וְאֵם כֵּךְ,⁶³
 שֶׁהַקִּבֵּ"ה מְרוֹמֵם וּמִתְנַשֵּׂא⁶⁴
 לַגִּמְרִי מֵעֵינֵן הַבְּרִיאָה⁶⁵
 שְׁאִינֶנָּה תּוֹפֶסֶת מִקּוֹם וְאֵין⁶⁶
 לָהּ עֵרֶךְ כֻּלָּל לַגִּבּוֹ⁶⁷
 יִתְבָּרֵךְ, הַרְחֵקֵנוּ מִדּוֹלָה⁶⁸
 מֵאֵד מֵאֵד עַל הַנִּיצוּץ –⁶⁹
 שְׁהוּא חֵלֶק מִהַקְבָּ"ה, חֵלֶק⁷⁰

אלוקה מִמַּעַל⁷¹, הַשּׁוֹכֵן בְּנוֹף הַחֲשׁוֹךְ וְהָאֶפֶל, – הַנִּקְרָא⁷²
 מְשַׁכָּא דְחִיּוּאִי⁷³, – הַעוֹר שֶׁל הַנַּחֲשׁ (הַקְדַּמוֹנִי), הַעֲלוֹל לְקַבֵּל⁷⁴
 מְטָאָה – עַל יְדֵי עֲנִינִים שֶׁל אִיסוּר שְׁמִשְׁלוֹשׁ הַקְלִיפּוֹת⁷⁵
 הַטְּמֵאוֹת לַגִּמְרִי, וְלִהְיוֹתָא בְּכָל הַתְּאֻוֹת רַחֲמָנָא לְצִלָּהּ, –⁷⁶
 שֶׁאֵף אִם הֵן מֵעֲנִינִים שֶׁל הִיתֵר שְׁמַקְלִיפַת "נוֹגֵה", אֵךְ, כְּשׁוֹף⁷⁷
 בְּאוֹפֵן שֶׁל תְּאֻוֹת נַעֲשֶׂה הַגּוֹף מְלוּכֶלֶךְ מִזֶּה, לְכָל אֵלֶּה עֲלוֹל⁷⁸
 הַגּוֹף לַהֲגִיעַ, לִילִי שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְנִין לוֹ וְנוֹתֵן לוֹ עוֹ⁷⁹
 וְתַעֲצוּמוֹת לְלַחֵם עִם הַגּוֹף וְתַאֲוֹתָיו וְלִצְעָהּ, – אֵךְ, מִבְּלִי⁸⁰
 עוֹזְרוֹתָיו שֶׁל הַקִּבֵּ"ה לְנִצָּחַ אֵת הַתְּאֻוֹת, עֲלוֹל הַגּוֹף מִצֵּד עֲצֻמוֹ⁸¹
 לְכָל זֶה, וְזֶה עֲצֻמוֹ הוּא הִרֵי עֵינֵן שֶׁל נַחֲתוֹת – גַּם כְּשׁוֹף נִשְׁאֵר⁸²
 בְּכוּחַ בְּלִבָּד וְאִינוּ בֹא לִידֵי פוֹעֵל לְהַתְגַּלֵּל חִלְיָה עַל יְדֵי⁸³
 הַתְּאֻוֹת. וּבִגּוֹף זֶה שְׁהוּא כָּל כֵּךְ נַחֲוֹת – שׁוֹכֵן הַנִּיצוּץ שֶׁל⁸⁴
 הַנִּשְׁמָה. וְזֶהוּ שְׁאֹמְרִים: – אַחֲרֵי שְׁאוֹמְרִים עַד כְּמָה מְרוֹמֵם⁸⁵
 וּמִנְשֵׂא הַקִּבֵּ"ה מִהַבְּרִיאָה, "הַמְלָךְ הַמְרוֹמֵם לְבָדוֹ" (כְּנוֹכַר⁸⁶
 לְעִיל), מִבְּקָשִׁים "אַלְקֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֵיךְ הַרְבִּים רַחֵם עֲלֵינוּ"⁸⁷
 וּמִסִּימָיִם "אֲדוֹן עֲזוֹנוֹ בּוֹ" מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ בּוֹ". – שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא⁸⁸
 עַל הַכּוֹחַ שְׁנוֹתֵן הַקִּבֵּ"ה בְּאוֹר מִקִּיף שְׁלֹמַעֲלָה מִהָאֵדָם וּכְחוֹתָיו⁸⁹
 הַעֲצֻמִּים – שׁוֹכֵל הָאֵדָם לְעֻמּוֹד בְּעוֹז וְלִהְיוֹתָנוּ נֶגֶד הַגּוֹף⁹⁰
 וְתַאֲוֹתָיו.

הַעֲלִיּוֹנִים אֵין מִחֲשַׁבְתָּם יְכוּלָה "לְתַפּוֹס" בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִרֵי, שֶׁגַם¹
 לְעִלְיוֹנִים אֵין שׁוֹם "תַּפְסִיחָה" וְהַשְּׂגָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ²
 נִמְצָא בְּתַחֲתוֹנִים כְּפִי שְׁהוּא נִמְצָא בְּעִלְיוֹנִים, הַהִבְדָּל בֵּין³
 עֲלִיּוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים מִתְבַּטֵּא רֵק בְּהַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת הַנִּמְשַׁכֶּת מִמֶּנּוּ⁴
 יִתְבָּרֵךְ לְעוֹלָמוֹת,⁵
 שְׁבְּעוֹלָמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים⁶
 הַחַיּוֹת יוֹתֵר בְּגִילּוֹי מֵאֲשֵׁר⁷
 בְּעוֹלָמוֹת הַתַּחֲתוֹנִים. וְכֵן⁸
 בְּבְּחִינַת שְׁנֵי הַזֶּמֶן, –⁹
 גַּם בּוֹזֵה אֵין שׁוֹם שִׁינּוֹ¹⁰
 לַגִּבּוֹ הַקִּבֵּ"ה, שֶׁכִּמּוֹ¹¹
 שֶׁהִיָּה הוּא לְבָדוֹ הוּא,¹²
 – וּבִאֹפֶן מְצִיאוֹת שֶׁל¹³
 יְחִיד וְיִחָד, לְפָנֵי שְׁשֶׁת¹⁴
 יְמֵי בְּרִאשִׁית – כִּךְ הוּא¹⁵
 עֵתָה אַחֲרֵי הַבְּרִיאָה,¹⁶
 וְהֵינּוּ – לְמִירוֹת שְׁנִיתוֹסָפוֹ¹⁷
 לְנִבְרָאִים, וּבְכָל זֹאת הוּא¹⁸
 לְבָדוֹ הוּא, וְהוּא יְחִיד¹⁹
 וּמִיּוֹחַד, מְשׁוּם שֶׁהַכָּל²⁰
 כֵּאֵין וְאֶפֶס מְשׁוּם לְגִבּוֹ²¹
 מִהוֹתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ, – וְלִכֵּן²²
 אֵין הַנִּבְרָאִים שְׁנִבְרָאוּ²³
 גּוֹרֵמִים לְשִׁינּוֹ בְּמִצִּיאוֹתוֹ²⁴
 וּבִאֲחֻדּוֹתוֹ, שֶׁכֵּן הֵם כֵּאֵין²⁵
 וְאֶפֶס לַגִּבּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכִמּוֹ²⁶

אוֹת אַחֵר – אַחַת, מְדַבְּרוֹ שֶׁל אָדָם אוֹ אֶפֶל מִמִּחֲשַׁבְתּוֹ²⁷
 לְגִבּוֹ כִּלְלוֹת מִהוֹת הַנֶּפֶשׁ הַשְּׁכֵלִית וְעֲצֻמוֹתָהּ, עַל-דֶּרֶךְ²⁸
 מִשְׁלֵל, לְשִׁכּוֹךְ אֵת הָאֵזוֹן, – לְמִירוֹת שֶׁהַמְשַׁבָּה הִיא לְבוֹשׁ עֵדִין²⁹
 וְקִרְבּוֹ יוֹתֵר לְנֶפֶשׁ, בְּכָל זֹאת אֵין אוֹת אַחַת תּוֹפֶסֶת מִקּוֹם כֻּלָּל³⁰
 לַגִּבּוֹ כֹּל הַנֶּפֶשׁ הַשְּׁכֵלִית, וּמֵעֵינֵן הַשְּׁכֵל שְׁבִנְשׁ בְּאוֹת הִרֵי³¹
 הַמִּדּוֹת, וּמִזֶּה בְּאוֹת הַמְּחַשְׁבָּה וְהַדִּיבּוֹר, וְלַגִּבּוֹ עֵצֶם הַנֶּפֶשׁ³²
 (שְׁהוּא לְמַעְלָה מֵעֵינֵן הַשְּׁכֵל), הִרֵי אוֹת אַחַת שֶׁל דִּיבּוֹר אוֹ³³
 מִחֲשַׁבָּה, אֵין תּוֹפֶסֶת מִקּוֹם כֻּלָּל, הַדְּבָרִים הָאִמּוֹרִים מִהוּוִים³⁴
 מִשֵּׁל שֶׁהָאֵזוֹן תּוֹכֵל לְהִבִּין וְלַהֲשִׁיג אֶפְסוֹת הַבְּרִיאָה לַגִּבּוֹ³⁵
 הַקִּבֵּ"ה. וְכִאֲמַת "אֵין עֲרוֹךְ אֵלֶיךָ" כְּתִיב³⁶, – שֶׁלֹּא כְּפִי³⁷
 שְׁאִמְרֵנוּ קוֹדֵם שׁוֹה כְּמוֹ אוֹת אַחַת שֶׁל דִּיבּוֹר אוֹ מִחֲשַׁבָּה לַגִּבּוֹ³⁸
 הַנֶּפֶשׁ כּוֹלֶה, שְׁהִרֵי לֹאֹת הָאֵחָת יֵשׁ עַל-כֻּל-פָּנִים עֵרֶךְ "כֹּל"³⁹
 שְׁהוּא, וְאִילוּ לַגִּבּוֹ הַקִּבֵּ"ה אֵין לְנִבְרָאִים שׁוֹם עֵרֶךְ כֻּלָּל, וְכִמּוֹ⁴⁰
 שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר (בְּלִקוּטֵי אֲמָרִים – סֵפֶר הַתְּנִיּוֹת),⁴¹
 חֵלֶק ב' – "שֶׁעַר הַיְּחוּד וְהָאִמּוּנָה" פָּרָק ט) עֵינֵן שֵׁם. וְזֶהוּ⁴²
 שְׁאֹמְרִים: – בְּתַפְלָה, כְּשֶׁמְבַקְשִׁים עַל עֵינֵן הַרְחֵמִים, "בְּרַחֲמֵיךְ⁴³
 הַרְבִּים רַחֵם עֲלֵינוּ": "הַמְלָךְ הַמְרוֹמֵם לְבָדוֹ מֵאֵזוֹ", פְּרוֹשׁ כִּמּוֹ⁴⁴
 שֶׁ"מֵאֵזוֹ" קִדְּם הַבְּרִיאָה – שֶׁל הַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים, הִיָּה הוּא⁴⁵
 לְבָדוֹ הוּא, – וְשׁוֹם דְּבַר בְּלַעֲדוֹ לֹא הִיָּה קִיָּם, כִּךְ עֵתָה –

8. תהלים מ, ו. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיחיה"א פ"ז. אבל אפ"ל שהכוונה ע"ז – כי אז ה' מפרש זה, וכדלעיל
 "בלק"א ח"ב. ואכמ"ל. 10. תניא רפ"ב. 11. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ.

יום שישי כ"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 220, והנה מודעת... עד עמ' קיא, תכונני:

מהבורא, נקראות בשם "אמת". אך איזה הדרך שיוכח האדם
ל"אמת ה'", – שיוכח האדם ליראה ואהבה שזן "אמת"
מבחינת ה"אמת" של הקב"ה, הנה הוא עלידי שיעור
רחמים רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו, שהיא – מדת
הרחמים, היא מדתו של
יעקב, מבריך מהקצה
אל הקצה, דהיינו –
כלומר, מיום המעלות
– והמדרגות, עד למטה
מטה, – עוברת
ומשתזזת מדת הרחמים
של יעקב, ומכיוון שכן –
יש בכוחה להמשיך
ל"אמת ה'" לעולם
השפל הזה החשוך,
וכמו שכתוב¹⁵: "כי
אשב בחשך – של
העולם הזה, ה' אור לי".
וזהו – מה שכתוב¹⁶: "כי
גבר עלינו חסדו כו". –
שחסד ה' מתגבר על
חושך העולם הזה, ובנפש
האדם הנמצאת בגוף –
מאיר גילוי אור מה' הרי,
על-כ"ל-פנים, שהדרך
להמשכת "אמת ה'", היא
על ידי התעוררות רחמים
רבים. אך התעוררות
רחמים רבים לפני ה' –
צריכה להיות גם בן
פאמת, וגם פשהוא פאמת שלו – איך יוכל עלידי אמת
שלו לעורר רחמים עליונים מ"אמת ה'" – כיוון שכאמור,
כל אמת של נברא היא "כלא" לגבי האמת של הקב"ה. אך
העצה לזה היא מדת הצדקה, שהיא מדת הרחמים על
מאן דלית ליה מנרמיה – למי שאין לו מעצמו כלום,
להחיות רוח שפלים כו', ובאתערוותא דלתתא –
"בהתעוררות שמלמטה" – אתערוותא דלעילא, – באה
התעוררות מלמעלה, ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים, הם
בחינת רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים, – שינה
ותרדמה הם ענין של העלם ושל העלם עמוק יותר, כמו למשל
באדם כשהוא ישן כוחותיו הם בהעלם, לכן נקראים הרחמים
רבים' והחסדים העליונים, שהם נעלמים בעצם – "ישנים"
ו"נרדמים", ואותם הקב"ה מעורר ומקיץ לצאת מההעלם אל

1 והנה מודעת זאת¹², – ידוע הדבר, דיש ב' מיני דחילו
2 ורחימו: – ישנם שני סוגי יראה ואהבה (גם ביראה וגם באהבה
3 ישנם שני מינים): הראשונות – הסוגים הראשונים ביראה
4 ואהבה, הן הנולדות מהתבונה והדעת בגדלת ה' –
5 מההתבוננות והעמקת
6 הדעת בדרך המביאין
7 לידי אהבת ה' ויראתו,
8 – על מדת קירובו ואהבתו
9 של הקב"ה לבני ישראל
10 וכו', שבשעה שהאדם
11 מעמיק דעתו בענינים
12 אלה, נולדות בו אהבת ה'
13 ויראת ה', והתעוררות –
14 הסוגים האחרונים ביראה
15 ואהבה הן תפאות אחר
16 כך מלמעלה בבחינת
17 מתנה, – אחרי שהאדם
18 השיג לעצמו יראת ה'
19 ואהבת ה' על ידי
20 התבוננות, באות היראה
21 והאהבה בדרך של מתנה
22 מלמעלה, וכמו שנתבאר
23 במקום אחר על
24 פסוק¹³: "עבודת מתנה
25 אתן את בנותיכם",
26 שהיא – כהונתכם, היא
27 מדת אהבה, – ועל כך
28 אמר הפסוק שישנו אופן
29 זה של אהבה שהוא
30 עבודת מתנה, בדרך מתנה
31 מלמעלה, וכן הוא – וכך הדבר, גם בן ביראה. – שישנה
32 מדרגה ביראה שהיא בדרך מתנה מלמעלה. והנה, ודאי –
33 הדבר, ש – אין ערוך כלל בין הראשונות – בין הסוגים
34 הראשונים ביראה ואהבה, שהן תולדות השכל הנברא, לגבי
35 האחרונות – לבין הסוגים האחרונים ביראה ואהבה, שהן –
36 בדרך של מתנה, מהבורא יתברך שמו, – כשם שאין שום ערך
37 בין נברא לבורא, כך אין שום ערך בין הסוג הראשון של אהבה
38 ויראה שנוצר על ידי הנברא (באמצעות שכלו) לבין הסוג
39 האחרון של אהבה ויראה שבא מהבורא. ולכן הן – היראה
40 והאהבה האחרונות, הן הנקראות בשם "אמת", כי "חוקתו"
41 של הקדוש-ברוך-הוא אמת¹⁴, שהוא אמת האמת, וכל
42 האמת שבנבראים כלל חשיבי קמיה. – נחשבת ככלום
43 לפניו יתברך. לכן, היראה והאהבה הבאות בדרך מתנה

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת דיש ב' מיני דו"ר הראשונות
הן הנולדות מהתבונה והדעת בגדולת ה' ובדברים
המביאין לידי אהבת ה' ויראתו והאחרונות הן הבאות
אחר כך מלמעלה בבחי' מתנה וכמ"ש במ"א ע"פ
עבודת מתנה אתן את כהונתכם שהיא מדת אהבה
וכן הוא ג"כ ביראה. והנה ודאי אין ערוך כלל בין
הראשונות שהן תולדות השכל הנברא לגבי האחרונות
שהן מהבורא ית"ש. ולכן הן הן הנקראות בשם אמת
כי חותמו של הקב"ה אמת שהוא אמת האמתית וכל
האמת שבנבראים כלל חשיבי קמיה אך איזה הדרך
שיוכח האדם לאמת ה' הנה הוא על ידי שיעור רחמים
רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו שהיא מדתו של
יעקב מבריך מהקצה אל הקצה דהיינו מיום המעלות
עד למטה מטה להמשיך אמת ה' לעולם השפל הזה
החשוך וכמ"ש כי אשב בחשך ה' אור לי וזהו כי גבר
עלינו חסדו כו'. אך התעוררות ר"ר לפני ה' צ"ל ג"כ
באמת וגם כשהוא באמת שלו איך יוכל על ידי אמת
שלו לעורר רחמים עליונים מאמת ה'. אך העצה לזה
היא מדת הצדקה שהיא מדת הרחמים על מאן דלית
ליה מנרמיה להחיות רוח שפלים כו' ובאתעדלת
אתעדל"ע ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים הם בחי'
רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים לצאת מההעלם

- 1 הגילוי והארה רבה, "לאור באור החיים", "אמת ה'
2 לעולם". וזהו לשון זריעה הנאמר בצדקה, - כמו "זורע
3 צדקה" שבתחילת האגרת, או "זרעו לכם לצדקה"¹⁷, להצמיח
4 - ולגלות, כמו צמיחה שהיא הגילוי של הזריעה, אמת
5 העליון, "אמת ה'".
6 ובפרט, בצדקה וחסד
7 של אמת שעושים עם
8 ארץ הקדש תבונה
9 ותבונה במהרה בימינו
10 אמן, לנצח מה
11 שכתוב¹⁸: "אמת מארץ
12 תצמח", - למטה זה
13 "ארץ ישראל", ולמעלה
14 זה ספירת ה"מלכות"
15 הנקראת בשם "ארץ",
16 על-ידי זריעת הצדקה בה, - בארץ ישראל, וחסד ורחמים
- רבים הנאספים ונלקטים לתוכה, הם מעוררים גם-כן
חסדים עליונים הצפונים ונעלמים (בגסס אחר: בה), כמו
שכתוב¹⁹: - "מה רב טובך אשר צפנת כו'" - לכוננה
ולתקומה. - את הארץ שלמטה ארץ ישראל, ואת הארץ
שלמעלה "מלכות"
דאצילות, היורדת להיות
מקור לנבראים ולעולמות
שלמטה
ה"אצילות", ויש להקימה
ולהעלותה, וזהו
שכתוב²⁰: "בצדקה
תבונני" - המוסב על
כנסת ישראל שלמטה
ושלמעלה - "מלכות"
דאצילות" הנקראת
כנסת ישראל".

אגרת הקדש

אל הגילוי והארה רבה לאור באור החיים אמת ה'
לעולם (וזה) [וזהו] לשון זריעה הנאמר בצדקה להצמיח
אמת העליון אמת ה' ובפרט בצדקה וחסד של אמת
שעושים עם אה"ק תובב"א לקיים מ"ש אמת מארץ
תצמח על ידי זריעת הצדקה בה וחסד ור"ר הנאספים
ונלקטים לתוכה הם מעוררים ג"כ חסדים עליונים הצפונים
ונעלמים (בנ"א בה) כמ"ש אשר צפנת כו' לכוננה
ולהקימה וז"ש בצדקה תכונני:

יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיא, ז. אשרינו... עד עמ' 222, ועלול וכו'.

- 33 ז. "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו כו" - דברים
34 אלה אומרים בסדר התפלה שלפני "הודו" - בהקשר לקירוב
35 ולקשר של הקב"ה ובני ישראל, אנו אומרים - אשרי לנו, מה
36 טוב הוא חלקנו, ומה נעים הוא גורלנו (ומסיימים) ומה יפה
37 ירושתנו. הביטויים "חלק"
38 ו"גורל" מתייחסים
39 להתגלות
40 ליהודי, וכמו שכתוב: "ה'
41 מנת חלקי ובסי וגו'".
42 (ולאחר מכן² כתוב):
43 "חלקים נפלו לי וגו'".
44 חלקים בגורל³ נפלו לי כו'
45 (כפי שהוא מסיים)
46 "בנעימים", שהחלקים
47 שנפלו לי בגורל, נעימים
48 לי. שכן, לפני כן הוא הרי
49 אמר "אתה תומך גורלי", אתה, הקב"ה, תומך גורלי, שיהיה
50 החלק הטוב. הרי שמוצאים אנו הלשון "חלק" על גורל, על
51 האלקות המאירה בנשמתו של יהודי. להבין לשון "חלקנו"
52 ו"גורלנו" - מדוע נקראת האלקות, המאירה בנשמה של יהודי,
53 בשם "חלק" ו"גורל", משמעותו של "חלק" יכולה להיות שחלק
54 אחד שוה לשני, ואילו "גורל" משמעו חלק שהוא יוצא מן
55 הכלל, ורק על פי גורל נקבע שחלק זה יהיה למי שזוכה בגורל,
- צריך לבאר היטב לשון השגור במאמרי רבותינו וזכרונם
לברכה: "אין לו חלק באלהי ישראל", כי הגם דלכאורה
לא שייך לשון "חלק" כלל באלקות ותבונה, שאינו מתחלק
לחלקים חסדישלים. - הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית
הפשיטות, ופשיטות היא
היפך מחלקים - הרי שלא
שייך באלקות הלשון
"חלק", ובכל זאת
משתמשים חכמינו ז"ל
בביטוי "חלק" באלקות,
מכאן עלינו להבין,
שלמרות שאלקות היא
ענין של פשיטות, אך
באלקות המאירה ויורדת
לנשמות ישראל - שייך
הלשון "חלק". שכן, היא

אגרת הקדש

ז אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו

כו' ה' מנת חלקי וכסי וגו' חבלים
נפלו לי וגו'. להבין לשון חלקנו וגורלנו צריך לבאר
היטב לשון השגור במאמרי⁴ אין לו חלק באלהי
ישראל כי הגם דלכאורה לא שייך לשון חלק כלל
באלקות יתברך שאינו מתחלק לחלקים ח"ו. אך הענין
כמ"ש ביעקב ויקרא לו אל אלהי ישראל פירוש כי
הנה באמת הקב"ה כשמו כן הוא כי אף דאיהו ממכ"ע
יורדת בהתגלות של חלקים, כפי שיסביר להלן. אך הענין, -
הוא, כמו שכתוב בגעקב: "ויקרא לו אל אלהי ישראל",
פירוש - שכן, בפשטות ישנם בפסוק כמה דברים לא מובנים: א)
עד לפסוק זה, משתמשים בפרשה זו בשם "יעקב", ואילו כאן
נאמר (א"ל אלקי ישראל. ב) מה היא השייכות למה שכתוב
לפני זה "ויצב שם מזבח". ג) מה החידוש בענין "א"ל אלקי
ישראל". על כך מסביר רבנו הזקן, שה"פירוש" בפסוק הוא: כי

17. הושע י, יב. וראה לקמן סי' ח. 18. תהלים פה, יב. 19. תהלים לא, כ. 20. ישעי' נד, יד. 1. תהלים טז, ה. 2. שם, ו. 3. הרבי שליט"א מציין לתניא ח"א פ"ח. - שם מדובר, איך "אין סוף ב"ה" "מלוכב בבחי' חכמה שכנפש האדם יהי' מי שיהי' מישראל", "שהיא למעלה מן הדעת והשכל המובן". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לע"ע לא מצאתי אלא בתנחומא ס"פ תוריע, אבל ככו"כ מקומות אי' לכם (ב"ר פ"ב, ד. ושי"ו. הובא בתו"א ל, רע"א) וכן "אין להם" (ברכות סג, ב). וי"ל שלא רצה להעתיק לי' נוכח וגם לא לי' רבים. וק"ל". 5. בראשית לג, כ.

40 אשר הקדוש־ברוך־הוא מחיה עליונים ותחתונים - הוא,
41 על־הדרך־משל, כמו הארה מאירה משמו יתברך, - שהשם
42 עצמו הוא גם כן הארה בלבד, ומשם קורנת ומאירה הארה,
43 שהוא ושמו אחד, - שלכן יש בכוח הארה משמו להחיות כל

העולמות, וכמו

44 שכתוב: "כי נשגב שמו

45 לברדו", - שגם השם הוא

46 "לברדו" - למעלה

47 מהעולם, רק זיוו ו"הודו

48 - של השם, על ארץ

49 ושמים וגו'". - החיות

50 של ארץ ושמים, היא הוד

51 וזיו בלבד - הארה משמו,

52 שכאמור, השם כשלעצמו

53 הוא גם כן הארה בלבד,

54 כך שלמעשה חיות

55 העולמות והנבראים היא

56 הארה מהארה. והארה -

57 מהארה זו מתלבשת

58 ממש בעליונים

59 ותחתונים להחיותם, -

60 כאן כבר מדובר על

61 התלבשות ממש. לא רק שהיא נמצאת בהם, אלא התלבשות

62 שהחיות מצומצמת ומותאמת בהתאם למדרגת העולם,

63 ומתאחדת עם העולם, ונתפסת בתוכם על־ידי ממצעים

64 רבים, - מדרגות שהן כמו "ממוצעים" בין מדרגה עליונה

65 ותחתונה. שכן, יש להן שייכות גם למדרגות העליונות וגם

66 למדרגות התחתונות, ולכן משמשות הן "ממוצעים" לירידת

67 השפע והחיות מהמדרגה העליונה למדרגה התחתונה,

68 וצמצומים רבים - צמצומים רבים בכמות, שעל ידי כל

69 צמצום, מתקנים האור והחיות, וצמצומים, - צמצומים

70 שבאיכות הם חזקים ביותר, שהאור, לאחר הצמצום, הוא לא

71 רק קטן ומועט יותר, אלא הוא סוג אחר של אור מאשר האור

72 שלפני הצמצום, בהשתלשלות המדרגות - של העולמות,

73 הדרך עלה ועלול וכו'. - שבעולם אחד עצמו יש סדר של

74 "עילה" - סיבה - ו"עלול" - מסובב, מדרגה אחת היא עילה

75 וסיבה למדרגה התחתונה שהיא "עלול" מה"עילה", הרי אחרי

76 כל הצמצומים והירידות של האור, בא האור בעולמות באופן

77 שהוא נתפס בהם.

78

1 הנה באמת הקדוש־ברוך־הוא בשמו בן הוא, - הוא, שהוא
2 "קדוש", מובדל ומרומם מהעולם, הוא "ברוך הוא" - הוא נמשך
3 ומתגלה (ברכה מלשון המשכה והתגלות), שמה שהיה לפני זה
4 "הוא", נסתר ונעלם, ירד בהמשכה והתגלות, ובלשון רבנו הזקן:

5 כי אף דאיהו ממלא כל

6 עלמין עליונים

7 ותחתונים - למרות

8 שהוא ממלא את כל

9 העולמות, העליונים

10 והתחתונים, מרום

11 המעלות - והמדרגות,

12 עד מתחת לארץ הלזו

13 התמריה, - ממלא

14 הקב"ה את כולם ונמצא

15 בכל מקום בשווה, שכן

16 כאן אין הכוונה ב"ממלא

17 כל עלמין" כפי שמוסבר

18 בדרך כלל בהקשר

19 למדרגה באלקות

20 המצומצמת בכל עולם

21 בהתאם למעלתו

22 ולמדרגתו, אלא כאן

23 הכוונה היא למה שהקב"ה ממלא ונמצא בכל העולמות, כמו

24 שכתוב: "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" - "אני"

25 ממש, דהיינו מהותו ועצמותו בביכול ולא כבודו לבד, -

26 כפי שכתוב במקום אחר: "מלא כל הארץ כבודו", שם מדובר

27 אודות ה"כבוד" שלו וההארה מאתו יתברך, ואילו כאן, שכתוב

28 "אני מלא" - הכוונה לעצמותו ומהותו יתברך. הרי, למרות

29 שהקב"ה במהותו ועצמותו ממלא ונמצא בכל העולמות, אף־

30 על־פי־כן הוא קדוש ומבדל מעליונים ותחתונים, - לא רק

31 מהעולמות והנבראים התחתונים - אלא גם מהעולמות

32 העליונים, ואינו נתפס כלל בתוכם חס־ושלום - שהעולמות

33 יפעלו בו שיהיה מושפע מהם, בתפיסת נשמת האדם בגופו

34 על־הדרך־משל, - הנשמה הנתפסת בגוף, מושפעת מהשינויים

35 שבגוף, ואילו הוא יתברך אינו נתפס בעולמות, שתהיה להם

36 חס־ושלום השפעה עליו, כמו שמבואר במקום אחר

37 באריכות⁸. ולזאת - ולכן, כיוון שהקב"ה קדוש ומובדל

38 ולמעלה לגמרי מעולמות, לא היו יכולים לקבל חיותם

39 ממהותו ועצמותו לבדו בביכול, רק התפשטות החיות

אגרת הקדש

עליונים ותחתונים מרום המעלות עד מתחת לארץ
הלזו החומרית כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ
אני מלא אני ממש דהיינו מהותו ועצמותו בביכול ולא
כבודו לבד אעפ"כ הוא קדוש ומובדל מעליונים ותחתונים
ואינו נתפס כלל בתוכם ח"ו כתפיסת נשמת האדם
בגופו עד"מ כמ"ש במ"א באריכות. ולזאת לא היו
יכולים לקבל חיותם ממהותו ועצמותו לבדו בביכול
רק התפשטות החיות אשר הקב"ה מחיה עליונים
ותחתונים הוא עד"מ כמו הארה מאירה משמו יתברך
שהוא ושמו אחד וכמ"ש כי נשגב שמו לבדו רק זיוו
והודו על ארץ ושמים וגו'. והארה זו מתלבשת ממש
בעליונים ותחתונים להחיותם ונתפסת בתוכם על ידי
ממוצעים רבים וצמצומים רבים ועצומים בהשתלשלות
המדרגות דרך עלה ועלול וכו'.

יום ראשון

יום רביעי

יוז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: אך ביאור . . . קח ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

אדמו"ר ה"צמח צדק" באר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: כשהוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן-עדן - זה מחדיר בו התלהבות.

יום שני

יום חמישי

יוז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: אך עולם . . . 216 בעשי'.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל צריכה "לתפס" עד מצוי הנפש.

יום שלישי

יום שישי

יוז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין - כך נוהגים: א) מניחים תפלין של יד ותפלין של ראש דרש"י קדם אמירת פרק "איזהו", ומתפללים בהם עד אחרי "אף צדיקים" גו', ב) מסירים תפלין של ראש דרש"י, ומניחים - בלא ברכה - תפלין של ראש דשמושא רבא, וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ואומרים מזמורי תהלים כפי שנחלק לימי החדש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פרוש רש"י ומצודות. ג) אחר-כך מניחים תפלין ד'רבנו תם' - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", פרשת "קדש גו'" והזכירות שנדפסו בסדור. ולומדים פרק משניות כל אחד לפי הבנתו. ד) מסירים תפלין של ראש ד'רבנו תם', ומניחים תפלין של ראש ד'ראב"ד - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ולומדים פרשת חמש עם פרוש רש"י - מפרשת השבוע: יום א' עד שני, ביום ב' פרשה ב' וכו'.

יום
רביעי

שבת

כ מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צדק.
תניא: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ב ה"א, "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' ונאמר את ה' תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושת או גם יראת הרוממות.

כשם שמצות תפלין, על דרך משל, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כבד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד - כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פרק ב' הלכה א') : האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו, שנאמר "ואהבת את ה' אלקיך", ונאמר "את ה' אלקיך תירא". הנה שיעור מצות אלו הוא אשר ירגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד שיהיה לו טוב מזה, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקנה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מרגש מיראת העונש ביראת שמים, ולפעמים הוא ברגש של ירא בשת או גם יראת הרוממות.

יום
חמישי

יום ראשון

כא מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קדק.
תניא: ו. זורע . . . 220 ישענו כו'.

ההתעסקות בדרך החסידות הוא, אשר גם בהלכו בשוק טרוד בעסקיו, יחשב מה הוא יכול לעשות בעד עניני החסידות וטובת החסידים, וכשהוא פוגש מי שהוא מאנשי השוק ממכיריו - בעניני מסחר - ידבר על לבו, כי יבוא אל שעורי הלמודים בדא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או לאיזו התועדות.
וההתעסקות בדרך החסידות הוא חובת גברא [=חובה אישית] מבלי הבדל בין גדול וקטן בידיעת דא"ח.

יום
שישי

יום שני

כב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שני עם פירש"י.
תהלים: קוקו.
תניא: והנה מודעת . . . תכונני.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: קדם רחיצת הפה שחרית, אין לברך - מלבד בימי התעניות - ברכות השחר.

שבת
קודש

יום שלישי

כג מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קח-קיב.

תניא: ז. אשרנו . . . 222 ועלול כו'.

בְּחֶרֶף תִּרְנַב, כְּאֲשֶׁר אֲדֹנִי אָבִי מֹרִי וְרָבִי [הֶרֶשׁ"ב] לָמַד עָמִי בְּסֶפֶר הַתִּנְיָא "וְנִפְשׁ הַשְּׁנִית
בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ", הִסְבִּיר כִּי הַנּוֹשָׁאִים בְּתִבְתּ "מִמַּעַל" וּבְתִבְתּ "מַמָּשׁ" הֵם
הַפְּכִים. "מִמַּעַל" תֹּארוּ רִוּחָנִיּוֹת שְׁבִרֹחֲנִיּוֹת, וְ"מַמָּשׁ" תֹּארוּ גִשְׁמִיּוֹת שְׁבִגְשְׁמִיּוֹת. וַיִּבְאֵר, כִּי זֶהוּ
מַעַלְת נֶפֶשׁ הַשְּׁנִית [=הֶאֱלִיקִית], שֶׁעַם הֵיזְתָּה רִוּחָנִיּוֹת שְׁבִרֹחֲנִיּוֹת, פּוֹעֶלֶת בְּגִשְׁמִיּוֹת שְׁבִגְשְׁמִיּוֹת.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד א

אֲבָל לְמִטָּה – לִבְנוֹ, יֵשׁ לוֹ חֵיִים, וּמִכָּל מָקוֹם הוּא פְּסוּל לְעֵדוּת, אִם
כֵּן עָבַד שְׁאִין לוֹ חֵיִים לֹא לְמַעַלָּה וְלֹא לְמִטָּה, אִינִי דִין וְקָל וְחֹמֶר
שְׂאֵף הוּא יֵהָא פְּסוּל לְעֵדוּת.
מִסִּימַת הַגְּמָרָא אֵת הַהוֹכָחָה, אֵלָּא, מִדְּקָתָב רִחְמָנָא בְּתַחֲלִיל
הַפְּסוּק לִשְׁוֹן 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם, וְלֹא בְּנֵיהֶם, דְּמִשְׁמַע
מִלִּשְׁוֹן זֶה שֶׁלֹּא יוֹמְתוּ אֲנָשִׁים עַל פִּי 'אֲבוֹת שְׁאִין לוֹ חֵיִים בְּנֵיהֶם,
וְהֵינּוּ לְמַעַט עֲבָדִים כְּנַעֲנִים, וְלֹא דִי לְלַמּוֹד אֵת פְּסוּלוֹ שֶׁל הָעֶבֶד
בְּקָל וְחֹמֶר מִגֵּר, שֶׁמַּע מִיָּה שְׁעָבַד, שְׁאִין לוֹ חֵיִים לֹא לְמַעַלָּה וְלֹא
לְמִטָּה, הוּא דְּפְסוּל לְעֵדוּת, אֲבָל גֵּר, אֵף שְׁאִין לוֹ יְחוּס לְמַעַלָּה אֵל
אֲבִיו, מִכָּל מָקוֹם בֵּין דָּיֵשׁ לוֹ חֵיִים לְמִטָּה, הוּא כְּשֶׁר לְעֵדוּת,
וּמִמִּילָא אִי אִפְשָׁר לְלַמּוֹד אֵת דִּין הָעֶבֶד מִגֵּר, שְׁהָרִי גֵר כְּשֶׁר
לְעֵדוּת.
הַגְּמָרָא מְנַסֶּה לְהוֹכִיחַ מִהַפְּסוּק שֶׁגֵּר פְּסוּל לְעֵדוּת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא:
וְכִי תִּימָא, אִם כֵּן שֶׁהַפְּסוּק בֹּא רַק לְפִסּוּל קְרוֹבִים לְעֵדוּת וְלֹא
לְפִסּוּל גֵּר, לְבִתּוֹב רִחְמָנָא לִשְׁוֹן 'בְּנֵיהֶם לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹתֵיהֶם,
כְּלֹמֶר כֹּל פִּי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל הַבְּנִים הַמְּזוֹכָרִים בַּפְּסוּק, וְלִמָּה לִי
דְּקָתָב רִחְמָנָא לִשְׁוֹן 'בְּנֵיהֶם לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹת, שֶׁמִּשְׁמַע 'אֲבוֹת'
סָתֵם. אֵלָּא וְדֹאִי דְּמִשְׁנֵי לִשְׁוֹן זֶה מִשְׁמַע שֶׁלֹּא יוֹמְתוּ אֲנָשִׁים עַל פִּי
'בְּנֵיהֶם שְׁאִין לָהֶם חֵיִים אֲבוֹת, וְהֵינּוּ גֵר שְׁאִינוּ מִתִּיחָס לֵאבִיו,
וְנִלְמַד שֶׁגֵּר פְּסוּל לְעֵדוּת. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אִין לְדִרוּשׁ כֵּן מִלִּשְׁוֹן
הַפְּסוּק, כִּיֹּן דֹּאִיִּד – אֲגַב כֵּךְ דְּקָתָב בְּתַחֲלִיל הַפְּסוּק 'לֹא יוֹמְתוּ
אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם, וְלֹא 'בְּנֵיהֶם' כִּדִּי לְלַמּוֹד שְׁעֶבֶד פְּסוּל לְעֵדוּת, לִכֵּן
קָתָב נָמִי בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק לִשְׁוֹן 'בְּנֵיהֶם לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹת, וְלֹא
'אֲבוֹתֵיהֶם':
שְׁנֵינִי בְּמִשְׁנָה (פז): חֶרֶשׁ שְׁוֹפָה וְקָשָׁן פְּגִיעָתָן רָעָה [וְכוּ'], הָעֶבֶד
וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָן רָעָה, הַחוּבָל בָּהֶם חֵיִיב וְהֵם שֶׁחֲבָלוּ בְּאַחֲרֵים
פְּטוּרִין, אֲבָל מִשְׁלָמִין לֵאחֹר זָמָן, נִתְגַּרְשָׁה הָאִשָּׁה נִשְׁתַּחֲרַר הָעֶבֶד
חֵיִיבִין לְשִׁלּוֹם:
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בַעֲנִין זְכוֹת הָאִשָּׁה בְּנִכְסֶיהָ תַּחַת בַּעֲלָהּ.
מִסְפֶּרֶת הַגְּמָרָא: אִימָיָה [אִמּוֹ] דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אֲבָא מְהֵעִיר
הַגְּרִיזָנָא, הָיָה נִסְיָא לִיה – הִיתָה נִשְׁוֹאָה לְרַבִּי אֲבָא. וְכִשְׁהִיתָה
נִשְׁוֹאָה לוֹ בְּתַבְתִּינָהּ לְנִכְסֵי – כִּתְבָהּ אֵת נִכְסֵי הַמְּלֹוג שֶׁלָּהּ, שִׁיחִיו
לֵאחֹר מוֹתָה דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אֲבָא בְּרָה [בְּנָה]. בְּתַר דְּשִׁכְבָּא –
לֵאחֹר שְׁמִתָּהּ אִמּוֹ,

שֶׁלֹּא יוֹמְתוּ הָאֲבוֹת בְּעֵדוּת הַבְּנֵיהֶם, כְּלֹמֶר שֶׁקְרוֹבִים פְּסוּלִים
לְעֵדוּת, אִם כֵּן לְבִתּוֹב רִחְמָנָא לִשְׁוֹן 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם,
לְלַמּוֹד שֶׁבְּנֵיהֶם הֵינּוּ בְּנֵיהֶם שֶׁל אוֹתָם אֲבוֹת שֶׁהוֹכְרִו בַּפְּסוּק, שֶׁהֵם
קְרוֹבֵיהֶם, וְכֹא – מִהָ לִימְדָה הַתּוֹרָה בְּלִשְׁוֹן 'בְּנֵיהֶם, וְדֹאִי שֶׁמַּע מִיָּה
דִּין נֹסֶף, וְהֵינּוּ דִּלָּא יוֹמְתוּ אֲנָשִׁים עַל פִּי עֵדוּת 'אֲבוֹת שְׁאִין לָהֶם
חֵיִים בְּנֵיהֶם, שֶׁהֵם עֲבָדִים כְּנַעֲנִים.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵלָּא מַעַתָּה, שׁוּה פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, הָאֵם אֵת הַמְשָׁךְ
הַפְּסוּק 'בְּנֵיהֶם לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹת, הֵכָא נָמִי – גַּם אוֹתוֹ תִּפְרֹשׁ שֶׁלֹּא
יוֹמְתוּ אֲנָשִׁים עַל פִּי עֵדוּתָם שֶׁל 'בְּנֵיהֶם שְׁאִין לָהֶם חֵיִים [וְיָחוּס]
אֲבוֹת, כְּלֹמֶר, אֲנָשִׁים שְׁאִינִם מִתִּיחָסִים אַחֲרֵי אֲבוֹתֵיהֶם, אֵלָּא לְפִי
זֶה, גֵּר, שֶׁהָדִין הוּא שְׁאִינוּ מִתִּיחָס אַחֲרֵי אֲבִיו, הֵכָא נָמִי דְּפְסוּל
לְעֵדוּת, וְהָרִי לֹא מִצָּנָנו שֶׁגֵּר פְּסוּל לְעֵדוּת. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲמָרִי,
הִכִּי הִשְׁתָּא, הָרִי אִין הַיִּידוּסִים שְׁוִיִּים, שְׁהָרִי גֵר, נָהִי דָאִין לוֹ חֵיִים
לְמַעַלָּה – אִמְנָם אִין לוֹ יְחוּס לְמַעַלָּה אֵל אֲבִיו, מִכָּל מָקוֹם לְמִטָּה –
אֵל בְּנוֹ יֵשׁ לוֹ חֵיִים, שְׁהָרִי בְּנוֹ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ, וְלִכֵּן הוּא כְּשֶׁר
לְעֵדוּת. וְלִפְנֵיהֶם – לְהוֹרִיָּא מִכָּל זֶה אֵת הָעֶבֶד, דָּאִין לוֹ חֵיִים כָּלל,
לֹא לְמַעַלָּה אֵל אֲבִיו וְלֹא לְמִטָּה אֵל בְּנוֹ, וְלִכֵּן הוּא בְּכָלל 'אֲבוֹת
שְׁאִין לָהֶם חֵיִים בְּנֵיהֶם, וּפְסוּל לְעֵדוּת.
מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְהוֹכִיחַ שְׁאִין לְלַמּוֹד מִהַפְּסוּק שֶׁגֵּר פְּסוּל לְעֵדוּת:
דָּאִי סְלִקָא דְּעָתָה שְׁטוּסִים הַפְּסוּק 'בְּנֵיהֶם לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹת' בֹּא
לְמַעַט 'בְּנֵיהֶם שְׁאִין לָהֶם יְחוּס אֲבוֹת', וְלַמּוֹד שֶׁגֵּר פְּסוּל לְעֵדוּת, אִם
כֵּן מִדּוּעַ כִּתְבָהּ הַתּוֹרָה גַּם 'בְּנֵיהֶם' וְלֹא 'בְּנֵיהֶם', וְגַם 'אֲבוֹת' וְלֹא
'אֲבוֹתֵיהֶם', לְבִתּוֹב רִחְמָנָא בְּתַחֲלִיל הַפְּסוּק 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל
בְּנֵיהֶם', וְנִדְרֹשׁ זֹאת לְבִדְאִמְרִין בְּסִנְהֶדְרִין (שם) שֶׁלֹּא יוֹמְתוּ
הָאֲבוֹת בְּעֵדוּת הַבְּנֵיהֶם שֶׁלָּהֶם, כְּלֹמֶר שֶׁקְרוֹבִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת,
שְׁהָרִי בְּשִׁבְלִי לִימּוֹד זֶה אִין צוֹרֵךְ לִשְׁנוֹת אֵת הַלִּשׁוֹן לִבְנֵיהֶם סָתֵם,
וְרַק בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק נִכְתָּב לִשְׁוֹן 'בְּנֵיהֶם לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹת'
בְּסָתֵם, דְּשִׁמְעָתָ מִיָּה תִּרִי – שֶׁתִּשְׁמַע וְתִלְמַד מִכָּךְ שֶׁנִּי דִּינִים, תִּרָּא
– דִּין אַחַד, שֶׁלֹּא יוֹמְתוּ בְּנֵיהֶם בְּעֵדוּת הָאֲבוֹת, כְּלֹמֶר שֶׁקְרוֹבִים
פְּסוּלִים לְעֵדוּת, וְאִידֵךְ – וְדִין נֹסֶף נִלְמַד, מִכָּךְ שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה לִשְׁוֹן
'אֲבוֹתֵיהֶם', שֶׁלֹּא יוֹמְתוּ אֲנָשִׁים עַל פִּי עֵדוּת 'בְּנֵיהֶם שְׁאִין לָהֶם חֵיִים
אֲבוֹת, וְהֵינּוּ עַל פִּי גֵר שְׁאִינוּ מִתִּיחָס אַחֲרֵי אֲבִיו הַגִּי. וְאֵף שֶׁאֵם
לֹא תִכְתּוֹב הַתּוֹרָה לִשְׁוֹן 'אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם' לֹא נוֹכַח לְדִרוּשׁ עֲבָדִים,
מִכָּל מָקוֹם פְּסוּל הָעֶבֶד לְעֵדוּת נִפְקָא לִיה – נִלְמַד בְּקָל וְחֹמֶר מִגֵּר,
וְכֹה גֵר שֶׁהוּא קָל מַעֲבַד, דְּרַק לְמַעַלָּה – לֵאבִיו הוּא דָאִין לוֹ חֵיִים,

החוב לעשות מחיצה כשאין היזק ראייה יום ראשון י"ז מנחם אב ה'תשע"ו

להיזהר מפניו ויש היזק ראייה, אך כאשר הגגות סמוכים, יכול כל אחד לשים לב מתי שכנו עולה לגגו ולהימנע מעשיית דברים שבצנעה באותה שעה.

ומוסיף הרמב"ם (כדברי רב נחמן, ב"ב ו, ב): גם כאשר אין היזק ראייה כי "אין בני אדם דרין בגגות", צריך לעשות בין הגגות מחיצה עשרה טפחים "כדי שיתפוס אותו כגגב אם נכנס לרשותו", ולא יוכל לטעון שבטעות נכנס.

והקשה ה'אבן האזל' (בהל' ט"ז): מה עניינו של החוב לעשות מחיצה כדי שאם יכנס לא יוכל לטעון שנכנס בטעות ולא כדי לגנוב, וכי אפשר לחייב בניית מחיצה משום כך, והרי אפילו מי שמוחזק לגגב אי אפשר לחייבו "לקשור ידיו כדי שלא יגנוב, הלא יכול לומר לא אגנוב"! וכל שכן "מי שאינו מוחזק לגגב איך אפשר לחייבו לעשות מחיצה בשביל שלא יגנוב"?

ומבאר:

כיון שהעדר המחיצה מונע מחברו להשתמש בגגו, כי אינו יכול להניח שם דבר מחשש שייגנב ודרך העולם לחשוש לזה, הרי הוא נחשב כ'מוזיק' כי הוא הגורם לכך, ולסילוק נזק זה חייבו חכמים את כל אחד מבעלי הגגות לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים.

הלכות שכנים פרק ג, הלכה ו: בין גג לגג משאך חגגין – אינו זקוק לארבע אמות; שאין בני אדם דרין בגגות, לפיכך אין בגגות חוק ראייה. אבל צריך לעשות מחיצה בין שני חגגין גבוהה עשרה טפחים, כדי שיתפס אותו כגגב אם נכנס לרשותו. בהלכה הקודמת כתב הרמב"ם ששני בתים זה בצד זה "והיו גגיהן עשויין לדירה" חייבים בעלי הבתים לעשות מעקה גבוה ארבע אמות כדי למנוע היזק ראייה. ומדוע כתב כאן ש"בין גג לגג... אינו זקוק לארבע אמות" כי אין היזק ראייה ודי במחיצה גבוהה עשרה טפחים?

והביאור:

לעיל מדובר בגגות 'העשויים לדירה', היינו שרצפת הגג ישרה ולא משופעת ויש עליו תקרה, וכיון שהדיירים משתמשים בגגות יש בהם היזק ראייה, ואילו כאן הגגות אינם ראויים לדירה ואין משתמשים בהם ולכן אין היזק ראייה (סמ"ע חו"מ סי' קנט סק"א).

ולשיטת הרמב"ם אין הבדל אם הבתים רחוקים זה מזה או סמוכים "זה בצד זה" (סמ"ע שם) אבל לשיטת התוספות (ב"ב ו, ב ד"ה בשני) צריך לעשות מעקה ארבע אמות למנוע היזק ראייה רק אם הגגות רחוקים זה מזה, כי בגלל הריחוק אין האחד שם לב כאשר השכן עולה לגגו ואינו יודע מתי

יום שני י"ח מנחם אב ה'תשע"ו

התנגדות שכנים לשימוש חריג

חזקה.

וה'דרישה' (חו"מ סי' קנו סק"ג) הוסיף: 'הנכנסים והיוצאים' הם, בדרך כלל, אנשים שונים, "היום נכנס זה ומחר זה", ולכן אין כאן חזקה, אבל בעל החנות לגבי בני החצר "הוא הוא העושה את המלאכה תמיד" ומשום כך יש לו חזקה.

אך לדעת כמה ראשונים (רשב"א, רמב"ן ב"ב שם) אין השכנים יכולים לעכב מחמת רעש של 'הנכנסים והיוצאים', כי אין הבדל בין רעש זה לרעש 'הפטיש והרחיים', ומחמתם נגד השימוש בחצר לחנות הוא משום שהנכנסים והיוצאים גורמים ל'ריבוי הדרך', היינו, ריבוי אנשים הנכנסים לחצר ויוצאים ממנה גורמים טורח לבני החצר, אבל העושה את מלאכתו בחנות והמכירה היא בשוק, ואין נכנסים ויוצאים - אף אם אינו מוחזק אינם יכולים למחות.

וה'שלחן ערוך' (חו"מ סי' קנו ס"ב) פסק כדעת הרמב"ם, "עושה מלאכתו בחנותו", ולא יכולים השכנים למחות "מאחר שכבר החזיק לעשות כן", אבל בתחילה יכולים למחות ולמנוע בידו. והרמ"א סובר כדעת הראשונים הנ"ל ש"כל מה שעושה בחנותו ובביתו אפילו לכתחילה אינו יכולין למחות".

הלכות שכנים פרק ו, הלכה יב: חנות שפחצור – יכולין השכנים למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאים; אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק. אבל אין יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש או מקול הרחיים; שחרי החזיק לעשות בן. ויש לעיין:

מדוע בחנות שבחצר יכולים השכנים למחות ולומר 'אין אנו יכולים לישון מקול הנכנסים והיוצאים', ואילו בעושה מלאכתו ('עושה כלים' כמבואר במשנה - ב"ב כב,) בחנותו אינם יכולים למחות על 'קול הפטיש והרחיים', והרי קול הפטיש "יותר מונע השינה מקול הנכנסים והיוצאים"?

ומבאר ה'מגיד משנה':

כאן מדובר, כדברי הרמב"ם, ש'החזיק לעשות כן', ואכן אם עדיין לא הוחזק לעשות מלאכתו יכולים השכנים לעכב גם את המלאכה בחנות בגלל הרעש של 'קול הפטיש והרחיים' המונע את שנתם. וההבדל בין שני המקרים הוא שבעושה מלאכתו בחנותו מועילה חזקתו לגבי עצמו, אך לגבי 'הנכנסים והיוצאים' שאינם מבני החצר - אין חזקתו

יום שלישי י"ט מנחם אב ה'תשע"ו

חזקת מעבר בחדר מדרגות

ממנו בכל עת. ולפי זה גם בהילוך בחדר מדרגות אין דין חזקת תשמישים.

אך יש להקשות על כך, להלן (פ"ט ה"ד) מבואר שהבונה כותל בחצירו צריך להרחיקו ארבע אמות מהצינור של חברו כדי שבעת הצורך יוכל להעמיד שם סולם כדי לנקות את הצינור מהלכלוך המונע את זרימת המים, הרי שאע"פ שלא עשה כל שינוי ובנין של קבע ברשות חברו, זכה בזכות השימוש בחצרו.

ומכל מקום נראה שאין מקום ל'חזקת תשמישין' לגבי המעבר בחדר מדרגות, כי מצאנו חזקה זו רק בין שכנים שבודך כלל מכירים זה את זה, ואם לא מחה האחד בחברו על השימוש שעושה בחצרו, מסתבר שמחל על כך ואינו יכול לחזור בו, אך אין לומר שאדם מוחל על זכות בחצירו למי שאינו מכירו כלל ואינו דר בשכנתו, אלא אם הבליג על כך במשך תקופה, רשאי בכל עת לחזור בו.

(שו"ת מנחת אשר א"ס צה)

הלכות שכנים פרק ח, הלכה ה: הַרְוָה לְחֻצֵּי צִנּוֹר עַל חֶצֶר חֲבֵרוֹ, כְּדִי שִׁיקְלַח שָׁם הַמֵּיִם... בַּעַל הַחֶצֶר מַעֲבִיב עָלָיו. וְאִם לֹא מָחָה בּוֹ – הַחֲזִיק זֶה בְּצִנּוֹר.

חזקה זו נקראת 'חזקת תשמישין'. כלומר, כאשר אדם השתמש ברשותו של חברו והלה לא מחה בו, הרי הוא זוכה בזכות השימוש לצמיתות ושוב אין בעל החצר יכול למחות בו.

ויש לעיין מה הדין באדם שהיה רגיל לקצר את דרכו דרך חדר מדרגות של בנין, ובאחד הימים החליטו הדיירים להתקין שער כדי למנוע ממנו שאינו מתגורר בבנין לעבור דרכו, האם יכול לעכב בעדם בנימוק שכבר זכה בזכות המעבר מדין 'חזקת תשמישין'?

והנה, לדעת ה'נתיבות המשפט' (ס' קנ"ג, יב) חזקה זו אמורה רק כשעשה בחצר דבר קבוע, כגון שקבע שם צינור לקילוח המים מחצרו, אך אם הורגל לשפוך את מימיו בחצר חברו לא זכה בזכות זו ובעל החצר יכול למנוע זאת

יום רביעי כ' מנחם אב ה'תשע"ו

בין 'גרמא' בנזקין ל'גרמי'

מנחוה שהרי ליבה את האש והרוח רק השלימה את ליבוי האש.

וב'שלטי הגבורים' (בבא קמא כה, א. בדפי הרי"ף) מחלק בין דין 'גרמא' ל'גרמי':

'גרמא' בנזקין פטור, ולכן בניפוץ הפשתן ובזריית התבואה לא הוא היה הגורם הראשון ובפעולתו לא נעשה שום נזק, אלא הרוח היא שהגביהה אותם מהקרע והוליכה אותם עד שהזיקו וכיון שהסיוע שלו הוא רק 'גרמא' - פטור, אבל בליבה וליבתה הרוח אין זה 'גרמא' אלא 'גרמי', שהרי הוא היה הגורם הראשון כשליבה את האש והרוח רק השלימה אותו. ואמנם רב אשי פוטר בליבה את האש וליבתה הרוח כי לדעתו גם ב'גרמי' פטור, אבל הרמב"ם מחייב בדין 'גרמי' כאשר הוא הגורם הראשון, כמו שכתב (בהל' חובל ומזיק פ"ז ה"ח) שהזורק כלי של חברו מראש הגג על גבי כרים וכסתות של בעל הכלי וקדם בעל הכלי והסיר את הכרים - חייב, כי זריקתו היא הגורם הראשון לשבירת הכלי.

הלכות שכנים פרק יא, הלכה ב: אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְצִינָה הַמֵּץ וְאֵת הָעֵפֶר וְהַזִּיקָה בָּהֶן – פְּטוֹר מִלְּשָׁלֵם; שֶׁהָרוּחַ הוּא שֹׁפֵעַ אוֹתוֹ, וְאִין נֹזֵק זֶה בֹּא מִכַּח מִזִּיק עֲצֻמוֹ. הַקְשָׁה ה'מגיד משנה' (הל' נזקי ממון פ"ד ה"ז):

כאן פסק הרמב"ם שהזורה את התבואה או מנפץ את הפשתן ובאה רוח מצויה והוליכה את המוץ או את נעורת הפשתן והזיק לבני אדם, פטור לפי "שהרוח סייעה אותו" ואינו אלא 'גרמא' בנזקין, כדעת רב אשי (בבא קמא ס, א). ואילו בהל' נזקי ממון (שם) כתב שאם ליבה את האש וגם הרוח ליבתה אותה והלכה האש והזיקה חייב, כדעת החולקים על רב אשי (שם) כי "הוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם!"

וה'כסף משנה' מחלק (שם):

בזריית התבואה ובניפוץ הפשתן עשה מלאכה בתוך שלו והרוח היא שהוליכה את המוץ או הנעורת והזיקה לבני אדם. וזהו שדייק הרמב"ם וכתב "אין נזק זה בא מכח המזיק". ואילו בליבה וליבתה הרוח את האש, הנזק בא

יום חמישי כ"א מנחם אב ה'תשע"ו

בין מכירה למתנה

מאידך, בהלכה זו מבואר שאם בעל השדה חפץ למכרה לחברו במחיר מוזל, יכול בעל השדה הסמוכה לתבוע שימכרנה לו, אם כי אינו יכול לדרוש לקבלה במחיר המוזל שהוצע לשני, כי ההזולה נחשבת כמתנה שרוצה לתת לחברו ואינו חייב לתת מתנה לאדם אחר. ולכאורה יש להקשות, אם כן לא יצטרך כלל למכרה לבן המצר אפילו בשוויה המלא, שהרי כאמור אם רוצה לתנה

הלכות שכנים פרק יד, הלכה ד: הַמּוֹכֵר שָׂוָה מְאֻתִּים בְּמִנְהָ: אִם לְכָל הָעָם מוֹזִיל וּמוֹכֵר – נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמִּצָּר מְאֻה וּמִסְלָקוֹ; וְאִם אֵינוֹ מוֹזִיל לְכָל הָעָם – נוֹתֵן לוֹ מְאֻתִּים שֶׁהוּא שָׂוָה, שֶׁהַמּוֹכֵר נִתֵּן לָזֶה מִתְּנָה.

לעיל (פ"ד ה"א) נפסק שהנותן מתנה אין בה דין בן המצר, ואין בעל השדה הסמוכה יכול לדרוש שימכור לו את השדה במקום לתת אותה במתנה לשני.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קטו

במתנה לאדם אחר, אינו חייב למכרה לבן המצר?
והביאור:

כתב ה'בית יוסף' (חור"מ סי' קעה, פו) שדין בר מצרא נאמר במכר ולא במתנה, כי במכר יכול לטעון בן המצר ללוקח: אם לא היית קונה אותה, היה מוכרה לי (שהרי הוא מעונין למכור את הקרקע) ונמצא שהלוקח הוא הגורם שכן המצר לא יזכה בה, ולכן מן הראוי שיוותר על קרקע זו ויקנה אחרת ובכך יאפשר לבן המצר לקנות קרקע זו שהוא זקוק לה יותר (משום שהיא סמוכה לשאר קרקעותיו), אך במתנה

אינו יכול לטעון כן שהרי הנותן אינו מעונין להיפרד מהקרקע אלא רק כדי ליתנה לאוהבו במתנה ולולי זאת היה משאירה ברשותו, ולכן אין לכפות על המקבל לוותר על הקרקע.

אך בנידון דידן, כאשר המוכר בלאו הכי מעונין למכור את הקרקע אלא שלאוהבו הוא מוכן למכור במחיר מוזל, חוזרת הטענה של בן המצר שאילולא היית קונה אותה היה מוכרה לי, ולכן צריך הלוקח לוותר לטובת בן המצר.

(לחם חושנה)

איך קונה חצר השותפים?

יום שישי כ"ב מנחם אב ה'תשע"ו

ומבאר:

חצר השותפים אינה קונה לזה מזה רק כאשר החפץ היה מונח שם לפני כן, כי אין כאן הוצאה מרשות (המוכר) לרשות (הקונה), אבל כאן שהביאו את כליהם, זה את כדו וזה את חביתו, גילו דעתם שכל שותף משאיל לחברו את מקומו, וגילוי הדעת מועיל להקנות את המקום לחברו (אף בלא מעשה קנין) כי מאחר שלכל שותף יש רשות להשתמש בחצר זו, יכול הוא להשאילה בדיבור בלבד.

וב'גט מקושר' (למהר"ט אלגאזי, סי' יא) מיישב:

כאשר בא לקנות את כל החפץ אין חצר השותפים קונה לו, כי החפץ נכנס לרשות הקונה רק בחציו ואם כן לא יצא לגמרי מרשות המוכר, אבל כאשר בעלי חצר משותפת רוצים להשתתף זה בכדו של זה וזה בחביתו של זה, הרי בהנחת הכלים ועכשיו הוא ברשות המשותפת לשניהם.

הלכות שלוחין ושותפין פרק ד, הלכה א: בְּשִׁירָצוֹ הַשְּׁתֵּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף... אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּשֶׁאֵר הַמְּטַלְמָלִין... שְׂיֵבֵא זֶה חֲבִיתוֹ שֶׁל זֶה וְזֶה כִּדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ... שְׂשִׁכְרוּ מְקוֹם בְּשִׁתְּפוֹת וְהֵנִיחַ זֶה כִּדּוֹ וְזֶה חֲבִיתוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן – הָרִי אֵלּוֹ שְׁתֵּפִין. החצר קונה לכל אחד מהשותפים הרוצים להשתתף זה בכדו של זה וזה בחביתו של זה.

והקשה ה'מחנה אפרים' קנין חצר סי' ו):

איך יכולים השותפים להשתתף בהנחתם במקום המשותף לשניהם זה כד וזה חבית, הרי למסקנת הגמרא (בבא בתרא פד, ב) השותפים קונים זה מזה בחצר המשותפת לשניהם רק אם המוכר הניח את החפץ לתוך קופתו של הקונה, אבל אם הניח על גבי הקרקע לא קנה, כי הקנין מוציא את החפץ מרשות המוכר, וכיון שהמוכר שותף בחצר לא יצא החפץ מרשותו?

מסחר בדברים אסורים

שבת קודש כ"ג מנחם אב ה'תשע"ו

(שהרי הכתוב 'טמאים המה לכם' נאמר לגבי שרצים), לנבילות וטריפות של בהמות טהורות שבחייהן היו מותרות בסחורה, ומן התורה לא נאסרו אף במיתתן, ואיסור הסחורה בהן הוא מדרבנן.

אמנם, ה'חות יאיר' עצמו כתב שלמעשה חלילה להקל על פי סברא חדשה זו שלא נזכרה בקדמונים, אך ה'חתם סופר' (שו"ת יו"ד סי' קו) הביא סברא זו להלכה ומוצא לה סיוע מסדר דבריו של הרמב"ם בהלכה זו, המונה את הדברים האסורים בסחורה בסדר הבא: 'בכורות, טרפות ונבלות, תרומות, שקצים ורמשים', ונראה שבכוונה הפסיק בין טרפות ונבלות לשקצים ורמשים לרמז שאינם משתייכים לאותה קבוצה אלא אלו אסורים מהתורה ואלו מדרבנן, ולכן טריפות ונבילות מופיעים בסמוך לבכורות ותרומה, שאיסור הסחורה בהם הוא מדרבנן, משום ביזיון קדשים, ולאחר מכן שקצים ורמשים שאיסורם מן התורה.

הלכות שלוחין ושותפין פרק ה, הלכה י: אִסוּר לַעֲשׂוֹת סַחֲוֹרָה בְּפִירוֹת שְׁבִיעִית, [וְלֹא בְּכֹרֹת], וְלֹא בְּמִרְפּוֹת, וְלֹא בְּנִבְלוֹת, וְלֹא בְּתִירוֹמוֹת, וְלֹא בְּשִׁקְצִים וּרְמָשִׁים.

איסור הסחורה במאכלות אסורות נלמד מכפל הלשון לגבי שרצים: 'טמאים המה לכם' ו'טמאים יהיו לכם' – אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה (ירושלמי שביעית פ"ז, א). ונחלקו הדעות האם מדובר באיסור מדאורייתא או שהוא איסור מדרבנן והלימוד הוא 'אסמכתא' בלבד.

ויש למחלוקת זו כמה השלכות מעשיות, כגון האם מותר לסחור בדבר שיש בו ספק איסור, שאם איסור הסחורה הוא מהתורה יש להחמיר כדין 'ספקא דאורייתא לחומרא', ואם האיסור הוא מדרבנן מותר להקל בספק.

וה'חות יאיר' (סי' קמב) העלה סברא לחלק בין שרצים ורמשים האסורים מעצם תולדתם ולא היתה להם שעת היתר מעולם, ולכן נאמר בהם איסור סחורה מהתורה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ז כ"ג מנחם-אב תשע"ו

הרי כל השותפות הייתה מתחילה רק עד שיתחלקו ואף על פי שאנו פוסקים להלכה "האחים שחלקו לקוחות הם" ואין אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שכל אחד ואחד קיבל חלקו המיוחד לו - מכל מקום מעכשיו אנו קובעים כי כל אחד ואחד קיבל חלקו המיועד לו מתחילה בעת התחלת השותפות לכשיתחלקו ביניהם, ולפיכך אינם צריכים קניין (אכן האזל להלן פרק ב הלכה י). (13) הבדלה זו מחיצה היא, אלא שיש הבדל בין מקום שיש בו היזק ראייה, שצריכה להיות גבוהה ארבע אמות (כדלהלן פרק ב הלכה טז) לבין מקום שאין בו היזק ראייה, שדי לה בגובה כל שהוא (מגיד משנה).

יום א' י"ז מנחם-אב ה'תשע"ו

הלכות שכנים

עָנַן אֱלֹהֵי הַהִלְכוֹת לִידַע דִּין חִלּוּק הַקְרָקְעוֹת בֵּין הַשְּׁתֵּפִיין. וְהִרְחַקַת נֹזֵק כֹּל אֶחָד מֵהֶם מִשְׁכָּנֹהּ וּמִבְעֵל הַמַּצָּר שְׁלֹוֹ.²¹ וְדִין בְּעַל הַמַּצָּר.

ובאור כל הדינים האלו בפרקים אלו:

(1) כולל היזק ראייה וכיוצא בו. (2) כולל נזקי רכוש.

פרק ראשון

(3) נתבארו בו משפטי חלוקת השותפין באלו דברים כופין זה לזה לחלוק או שיישאר לאחד מהם הכול ויקנה חלק חבירו בדמים, והנמשך אחר זה.

א. אַחַד הַקֹּנֵה מִחִבְרוֹ חָצִי שְׂדֵהוּ, או שְׁנַיִם שְׁקָנֹה מֵאֶחָד שְׂדֵה, או שִׁירְשֹׁ, או שְׁנִתְנָה לָהֶן בְּמִתְנָה, או שְׁהִזְיָקוֹ בָּה מִן הַהֶפְקָר,⁵ או נִכְסֵי גֵר, כָּלֵלוּ⁶ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֵׁשׁ בִּינֵיהֶם שְׁתַּפּוֹת בְּקָרְקַע, וּבְקָשׁ אֶחָד מִן הַשְּׁתֵּפִיין לְחַלֵּק וּלְטַל חֵלְקוֹ לְבִדּוֹ: אִם⁷ יֵשׁ בְּאוֹתָהּ קָרְקַע דִּין חֲלָקָה⁸ - כּוּפָה אֶת שְׂאֵר הַשְּׁתֵּפִיין וְחוֹלְקִין עִמּוֹ; וְאִם אֵין בָּה דִּין חֲלָקָה - אֵין אֶחָד מֵהֶן יִכּוֹל לִכְפֹּת אֶת חִבְרוֹ לְחַלֵּק. וְכֵן הֵדִין בְּמִטְלָטְלִין.⁹ בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁰? בְּשֵׁאִין אֶחָד מֵהֶן מְפִיר אֶת חֲלָקוֹ¹¹ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן שְׁתֵּפִיין בּוֹ, אֲלֹא יֵד כֵּלָן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּקוֹם; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן מְפִיר חֲלָקוֹ, אָף עַל פִּי שֵׁאִין בָּה דִּין חֲלָקָה - כּוּפָה כֹּל אֶחָד מֵהֶן אֶת חִבְרוֹ לְהַבְדִּיל¹² בֵּין חֲלָקוֹ לְחֲלָק חִבְרוֹ.¹³

(4) בבא בתרא ב. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן (שם ג.) ושם יא. במשנה. (5) כן נראה בבבא מציעא ז: ובפירוש רבינו חננאל שם (אור שמח). (6) כלשון המשנה בראש המסכת: "השותפין", לשון סתמית ללא כל הבדל, איך הוקמה שותפות זו. (7) משנה שם יא. ושם ג. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן במשנה שם ב. (8) פרטי דין חלוקה - להלן הלכה ד. (9) במשנה שם יא. מפורטים גם דברים שהם מטלטלין. וראה להלן הלכה ה. (10) הרי"ף, סמוך למשנה הנ"ל יא. ולמד זאת מהמירא של רב אשי שם ג. "שהלך זה בתוך שלו והחזיק" (וראה תוספות שם דיבור המתחיל רב אשי) וכן כתב רבינו להלן פרק ב הלכה י: "וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וכו' אף על פי שלא קנו מידם, אין אחד מהם יכול לחזור בחבירו". ועיין להלן. (11) ברי"ף שם נוסף: "ואינו יכול להשתמש בחלקו של חבירו", וראה להלן. (12) כי מאחר ששניהם מכירים כל אחד ואחד חלקו - הרי התקיימה כאן חלוקה ביניהם ואינם שותפים עוד בחצר. ואף על פי שלא עשו זאת בקניין, אינם יכולים לחזור עוד אחר שחלקו, כי

ב. אַחַד¹⁴ מִן הַשְּׁתֵּפִיין¹⁵ שֶׁאָמַר לְחִבְרוֹ בְּמָקוֹם שֵׁאִין בּוֹ דִּין חֲלָקָה, או¹⁶ בְּדָבָר שֶׁאֵין אֶפְשָׁר שְׁיַחֲלֹקוּ, כְּגוֹן שְׁפָחָה או כְּלִי: מִכָּר לִי חֲלָקָה בְּכָף וְכָף, או קִנְיָה מִמֶּנִּי¹⁷ בְּשִׁעָר הַזֶּה¹⁸ - הֵדִין עִמּוֹ, וְכּוּפִין אֶת הַנּוֹתָבֵעַ לְמִכָּר לְחִבְרוֹ או לְקִנּוֹת מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין הַתּוֹבֵעַ רוֹצֵה לְקִנּוֹת, או לֹא יִמָּצֵא בְּמָה יִקְנֶה - אֵינוֹ יִכּוֹל לִכְפֹּת אֶת חִבְרוֹ לְקִנּוֹת מִמֶּנּוּ, אֲפִלּוּ בְּשִׁעָר הַזֶּה; שְׂהָרִי חִבְרוֹ יִכּוֹל לִזְמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׁאִקְנֶה, אֲלֹא שֶׁאֲמַכְר¹⁹. לְפִכָּף²⁰: שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר, שֶׁהֵנִיחַ לָהֶם אֲבֵיהֶם מְרֻחָץ או בֵּית הַבַּד: אִם עָשָׂאן הָאֵב²¹ לְשִׁכָּר - הַשִּׁכָּר לְאִמְצָע²², כֹּל זֶמַן שִׁירְצֵו לְעַמּוֹד בְּשְׁתֵּפּוֹת²³; עָשָׂאן²⁴ הָאֵב לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ יִכּוֹל לִכְפֹּת אַחִיו לְהַשְׁכִּיר אוֹתָם, אֲלֹא מִשְׁתַּמֵּשִׁין בָּהֶם בְּדֶרֶךְ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ אֲבֵיהֶם. וְהָרִי עָשִׁיר אוֹמַר לְעָנִי: קַח לָךְ זֵיתִים, וּבּוֹא וְעֲשֵׂה אוֹתָם בְּבֵית הַבַּד; קִנְיָה לָךְ עֲבָדִים, וְיִבּוֹאוּ וְיִרְחֲצוּ בְּמֶרְחָץ²⁵. וְאֵין הָעָנִי כּוּפָה אֶת הָעָשִׁיר לְקִנּוֹת חֲלָקוֹ²⁶. אֲלֹא אִם כֵּן אָמַר לוֹ: קִנְיָה מִמֶּנִּי או מִכָּר לִי, וְהָרִינִי לָזֶה וְקִנְיָה²⁷ או מוֹכְרִי²⁸ לְאַחֲרִים וְקוֹנִין - הֵדִין עִמּוֹ. אָמַר כֹּל אֶחָד מֵהֶן: אֵינוֹ קוֹנֶה, אֲלֹא הָרִינִי מוֹכֵר חֲלָקִי - מוֹכְרִין אוֹתָהּ לְאַחֲרִים. אָמַר כֹּל אֶחָד מֵהֶם: אֵינוֹ מוֹכֵר, אֲלֹא כֹל אֶחָד מֵהֶן רוֹצֵה שִׁיִּקְנֶה חֲלָק חִבְרוֹ, או שֵׁאִין אֶחָד מֵהֶן רוֹצֵה לֹא לְקִנּוֹת חֵלֶק חִבְרוֹ וְלֹא לְמִכָּר חֲלָקוֹ, אֲלֹא יִשְׁאָרוּ שְׁתֵּפִיין בְּגוֹף - הֵיאָף הֵן עוֹשִׂין? אִם הָיָה הַמָּקוֹם עָשׂוֹי לְשִׁכָּר²⁹ - מִשְׁכִּירִין אוֹתוֹ וְחוֹלְקִין שְׁכָרָו; וְאִם אֵינוֹ עָשׂוֹי לְשִׁכָּר: אִם חָצֵר הוּא - שׁוֹכְנִין בָּה שְׁנָה שְׁנָה³⁰, שְׂאִי-אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁכְּנוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, מִפְּנֵי הַזֶּק רְאִיָּה, שְׂהָרִי אֵין בָּה דִּין חֲלָקָה³¹, וְאֵין אָדָם עָשׂוֹי לְטָרַח כֹּל שְׁלֹשִׁים יוֹם לְפָנֹת מִחָצֵר לְחָצֵר, אֲלֹא מִשְׁנָה לְשָׁנָה; וְאִם מְרֻחָץ הוּא - נִכְנָסִין לָה שְׁנֵיהֶם תָּמִיד בְּכָל יוֹם³². וְכֵן כֹּל דָּבָר שֶׁרְאִיו לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תָּמִיד³³, וְאֵינוֹ עָשׂוֹי לְשִׁכָּר, כְּגוֹן

1 מְרַחֵץ או מַצֵּעַ או סֵפֶר תּוֹרָה - אֵינוֹ יָכוֹל לזַמֵּר לוֹ:
2 הַשְׁתַּמֵּשׁ אֶתָּה יוֹם וְאֵני יוֹם, שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: בְּכָל
3 יוֹם אֲנִי רוֹצֶה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

(14) שם יג. ושם, פלוגתת רב יהודה ורב נחמן אם אומרים "גוד או אגוד" (ראה להלן), והלכה כרב יהודה, כמו שפסק אמימר (שם יג:) וכברייטא שהובאה שם. (15) היינו, אלה שנזכרו למעלה: קונה מחבירו חצי שדה, שניים שקנו שדה, ירשו, ניתנה לה מתנה, זכו מן ההפקר. ובכולם יש דין של "גוד או אגוד". והראב"ד להלן הלכה ג חולק על זה וכתב שלא אמרו "גוד או אגוד" אלא בירושה ומתנה, אבל במקח וממכר לא אמרו כן, שהרי השני אומר לו: על דעת כן נשתתפנו, שלא ניחלק, ועיין שם. (16) נלמד מדברי רבא לרב נחמן, שם יג. (17) זהו "גוד או אגוד" שבגמרא שם. וכפירוש הערוך (ערך גוד ב, לפי נוסחת הכסף-משנה): גוד: משוך, כלומר, קנה. אגוד: אמשוך, כלומר, אקנה, היינו מכור. (18) ואם כן התובע את החלוקה הוא הקובע את השער, בין לעצמו, במקרה שהוא קונה, ובין לחבירו כשיקנה הוא (בניגוד לרש"י שם דיבור המתחיל אית דינא, שפירש גוד: קוץ. אגוד: אקוץ, שלעולם, הקונה קובע את השער וראה כסף משנה). ונראה מדברי רבינו שאפשר לקבוע גם שער העולה על שווי האמיתי של החפץ, ויש חולקים על זה (ראה במגיד משנה). (19) והכול תלוי בתובע האומר "גוד או אגוד", שיוכל לומר כן בשני הצדדים: גם גוד, שהאחר יקנה, וגם אגוד שהוא יקנה. אבל אם הנתבע הוא עני ואינו יכול לקנות, אין זה מפריע לתובע להגיד לו "או קנה או מכור". כן הכריע הר"ף שם בניגוד לדעת החולקים על זה (מגיד משנה). (20) משנה שם קעב. והובאה שם יג. (21) מפשטות דברי רבינו נראה שהכול תלוי בהתנהגות האב המוריש (כסף משנה). ויש אומרים שהעיקר תלוי בגדלם ובקטנם, שאם הם גדולים וראויים להשכיר, משכירים והשכר לאמצע. ואם הם קטנים, שאינם ראויים להשכיר, אינו יכול לכופו להשכיר (מגיד משנה. וראה בתוספות שם יג: דיבור המתחיל אם). (22) ואין העשיר יכול לומר, שהוא רוצה להשתמש בחלקו, כי הרי זה יפריע להשכיר את החלק השני (מגיד משנה בשם הרשב"א). (23) אבל אם ירצה העשיר יכול לבטל את השותפות על ידי זה שיאמר לו "גוד או אגוד", ור"י מיגאש השאיר זאת בספק, מאחר שהדבר עומד לשכר ואולי דינו כדבר שיש בו דין חלוקה, וראה מגיד-משנה. (24) משנה שם. (25) כלומר, אף על פי שאין העני יכול להשתמש בבית הבד או בבית המרחץ - אומר לו העשיר: מה איכפת לי אם אינך יכול, מצידי תוכל לקחת זיתים או עבדים ולהשתמש בהם. (26) שכל שאינו נותן אפשרות משני הצדדים: "גוד או אגוד" - אינו יכול להכריחו. (27) אף על פי שאין לו משלו. וכן נראה שם יג. שגם עבד כנעני שאין לו לשלם הרי הוא בכלל "אגוד" על ידי שילוה מאחרים. (28) כלומר: אף שאין לו כסף, יכול הוא לבקש מהשותף שיאפשר לו זאת על ידי מכירה לאחרים. ויש חולקים על זה (שולחן ערוך סימן קעא, סעיף ו). (29) מכאן משמע שמה שאמר למעלה "אם עשאם האב" לא דווקא עשאה האב כפירושו של הכסף-משנה אלא

כדעת האומרים שהכול תלוי אם ראוי להשכיר או לאו וכמו שכתב המגיד-משנה. (30) את עיקרון החלוקה לזמנים, למד הר"י מיגאש מתשובת רב נחמן (שם יג.) הסובר שאין אומרים "גוד או אגוד", לשאלת רבא, מה יעשו בחפץ השייך לבכור ופשוט, ועל כך ענה רב נחמן שזה משתמש בו יום אחד וזה יומיים. והוא הדין למקום שאין אפשרות של גוד או אגוד (מגיד משנה). והראב"ד בהשגתו חולק על זה ואומר שאין האחד יכול להכריח את השני לחלוקת שנים, שהשני יכול לטעון, שהוא אינו מוכן להיות נע ונד. ועוד, אם אין לו להיכן יפנה, מה תהא עליו, אלא: או תסבול היזק ראייה או תחלוק. (31) ואי-אפשר לכופו על חלוקה, אף על פי שיש היזק ראייה. (32) מקור לדברים אלו כברייטא (שם יג.) והובאה למעלה) שבמרחץ שעשה האב לעצמו משתמשים בה ביחד כדרך שהשתמש בה אביהם (מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). ועוד ראייה ממה ששאלו שם מה עושים בבכור ופשוט שהניח להם עבד ובמהמה טמאה - מכלל שבפשוט ופשוט לא הייתה כל בעייה, מפני ששניהם יכולים להשתמש יחד (ר"י מיגאש, וראה בתוספות שם דיבור המתחיל בכור ופשוט). ואם אינו ראוי להשתמש בו יחד, יש אומרים שמחלקים אותו לימים (ר"י מיגאש). (33) שאם רק מזמן לזמן, הרי אפשר לקיים חלוקה בין השותפים בשימוש לזמנים נפרדים.

ג. אֶחָד הַשּׁוֹכֵר מִחֵבְרוֹ מִקְצַת חֲצֵר או שְׂדֵה שְׁאִין
בָּהּ דִּין חֲלָקָה³⁴, או שְׁנַיִם שִׁשְׁכָּרִי מְקוֹם אֶחָד
בְּשִׁתְּפוּת - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לָכֶף אֶת חֵבְרוֹ וְלֹאמֵר
לוֹ: או שְׁכֹר מִמֶּנִּי חֲלָקִי, או הַשְׁכֵּר לִי חֲלָקְךָ³⁵. וְאֵם
יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה - חוֹלְקִין.

(34) כלומר, לא בחצר ולא בשדה (ובשולחן-ערוך חושן משפט סימן קעא סעיף ט היפך הסדר: "מקצת שדה או חצר שאין בה דין חלוקה"). (35) הראב"ד חולק על זה ולדעתו, אין מקום להלכות אלו, של גוד או אגוד אלא בירושה ומתנה, אבל לא בשכירות ובמקח-וממכר מפני שיוכל השותף לטעון, שעל מנת כן שכרו או קנו לכתחילה בשותפות, שימשיכו ככה. ורבינו סובר כי התובע יכול לדחות את טענת השותף בטענה נגדית, שבזמן השכירות חשב אמנם שיוכל להיות בשותפות עם זה, ורק אחרי כן נתברר לו שזה אינו לפי רוחו (מגיד משנה בשם הרשב"א).

ד. אִי זֶהוּ דִּין חֲלָקָה? כָּל³⁶ שְׂאֵלוֹ יִחַלֵּק לִפִּי
הַשְׁתַּפְּסִין, יִגִּיעַ לַפְּחוֹת³⁷ שִׁבְהֵם חֲלָק שְׁשִׁים הַפֵּל קְרוֹי
עָלָיו; אֲבָל אִם אֵין שֵׁם הַפֵּל נִקְרָא עַל הַחֲלָק - אֵין
בָּהּ דִּין חֲלָקָה. בִּיעֲד³⁸? כָּל חֲצֵר³⁹ שְׁאִין בָּהּ אֲרֻבַּע
אֲמוֹת⁴⁰ עַל אֲרֻבַּע אֲמוֹת - אֵינָה קְרוּיָה חֲצֵר. וְכָל
שְׂדֵה שְׁאִין בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת תְּשֻׁעָה קִבְּצִין⁴¹ - אֵינָה
קְרוּיָה שְׂדֵה⁴². וְכָל גִּנָּה⁴³ שְׁאִין בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת חֲצִי
קֶב - אֵינָה קְרוּיָה גִּנָּה. וְכָל פֶּרֶדֶס⁴⁴ שְׁאִין בּוֹ כְּדֵי
זְרִיעַת שְׁלֹשָׁה קִבְּצִין - אֵינוֹ קְרוֹי פֶּרֶדֶס. לִפְיָךְ⁴⁶: אֵין
חוֹלְקִין אֶת הַחֲצֵר, עַד שִׁיְהִיָּה אֲרֻבַּע אֲמוֹת לְכָל אֶחָד
וְאֶחָד מִן הַשְׁתַּפְּסִין; וְלֹא אֶת הַשְּׂדֵה, עַד שִׁיְהִיָּה בָּהּ
כְּדֵי זְרִיעַת תְּשֻׁעָה קִבְּצִין [לְכָל אֶחָד וְאֶחָד]; וְלֹא אֶת

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 אין רצוני לקח מתנה⁶², אלא הואיל ואין בה דין
23 חלקה בשנה הרי אנו מעלין בדימים.

~ נקודות משיחות קודש ~

על פי מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה ש"רוב דיני התורה אינן אלא לתקן הדעות ולישר כל המעשים" ומתוך הדינים וההלכות למדים עניינים והוראות בעבודת ה', יש לומר, שעניין השכנים בעבודת ה' הוא שאין להסתפק בעבודה עם עצמו וצריך לפעול גם על כל אלו שבסביבתו שיהיו "שכנים" שלו בענייני יהדות, תורה ומצוותיה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 307)

(54) משנה שם יא. (55) "מין ממניי ארמונים" (רבינו בפירוש המשניות). (56) ולא פורש כמה השיעורים של כל חלק וחלק בדברים אלו. (57) ברייתא שם יג: (58) והיינו, לפי העיקרון של גוד או אגוד, כמבואר בסמוך. (59) כרבן שמעון בן גמליאל שם "מסתבר טעמו" (רי"ף שם). ויש חולקים ופוסקים כתנא קמא שיכול לומר לו טול אתה שיעור ואני פחות (הגהות מיימוני אות ט). (60) ויש אחד מהם גדול ואחד קטן. (61) ויש בו כשיעור. (62) בהתאם לכתוב: "ושונא מתנות יחיה", כמו שנימקו בגמרא שם. וראה למעלה בסוף הלכות זכיה ומתנה. וכסף מחיר הדבר - אין לי (גמרא שם).

פרק שני

(1) נתבארו בו משפטי חלוקת החצר המשותפת לבעלי בתים מיוחדים כל בית לכל אחד מהם, וכן אם רצו השותפין לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, ומה שיש לשותפין זה על זה משמירת הנזקין אחר שחלקו, והנמשך אחר זה.

א. חצרות² הפפרים³, שכל אחד ואחד בונה לו בית⁴
ונמצאת החצר שגין שגין⁵ הבתים⁶ משתפת לכל בני
הבתים - הרי יש לכל פתח ופתח⁷ ארבע אמות⁸
לפניו⁹ ברחב כל הפתח⁹; והנשאר מן החצר: אם
יש בו ארבע אמות על ארבע אמות לכל שפת ושפת
- חולקין אותה; ואם לאו - אין חולקין אותה. שכל
חצר שאין לה ארבע אמות על ארבע אמות - אינה
קרובה חצר, כמו שבארנו¹⁰. כיצד? הרי שגין שפתין,
לזה שגין בתים¹¹ ולזה בית אחד: זה שיש לו שגין
בתים - מודדין לו מן החצר ארבע אמות לכל בית
ובית על כל רחב הפתח, אפלו היה עשור אמות;
וזה שיש לו בית אחד - נותנין לו ארבע אמות
ברחב פתחו לפני פתחו; והנשאר מן החצר: אם יש
בה שמונה אמות, כדי שיהא לזה ארבע אמות על
ארבע אמות ולזה ארבע אמות על ארבע אמות חוץ
מן הפתחים - יש בה דין חלקה, וחולקין; פחות
מזה - אין בה דין חלקה.

(2) בבא-בתרא יא. ברייתא ומימרא של רבי אסי בשם רבי יוחנן. (3) דוקא של הכפרים והדומה להם, וזה לפי שיטת הר"י מיגאש, ראה בסמוך. (4) כלומר, כל אחד ואחד בונה

1 הגנה, עד שיהא בה חצי קב לכל אחד ואחד; ולא
2 את הפרדס, עד שיהא בו בית שלשה קבין לכל אחד
3 ואחד. במה דברים אמורים? 4? בארץ ישראל וכיוצא
4 בה⁴⁸; אבל בבבל וכיוצא בה⁴⁹ - אין חולקין את
5 השדה, עד שיהא בה כדי⁵⁰ חרישת יום לזה⁵¹
6 וחרישת יום לזה; ולא את הפרדס⁵², עד שיהא בו
7 ששה ושלשים אילנות לזה ונששה ושלשים אילנות
8 לזה⁵³, כדי עבודת אדם אחד ביום אחד; ושדה⁵³
9 שמשקין אותה בכלי - עד שיהא בה כדי שימלא
10 הפועל יום אחד לזה ויום אחד לזה.

(36) משנה בבבא בתרא יא. (37) היינו, אם יש הרבה שותפים, ויש ביניהם אחד, שאין לו אלא חלק קטן - אף הוא צריך לקבל בשיעור של דין חלוקה. ואם לאו, מעכב הוא את החלוקה (סמ"ע קצא סעיף קטן ה). (38) משנה שם. (39) ובית - כחצר (הגהות מיימוני אות ה). (40) חוץ מארבע אמות של פתחים (להלן פרק ב הלכה א). (41) היינו סאה (=שישה קבין) וחצי סאה אורך על רוחב סאה והוא שטח של שלושת אלפים שבע מאות וחמישים אמה (רבינו בפירוש המשניות שם). (42) שלא כדאי להשקיע מאמצים בחרישה וזריעה בשטח קטן מזה (תוספות שם דיבור המתחיל ולא את השדה). (43) שזורעין בה ירקות, והיא חשובה אף בשטח קטן. (44) גמרא שם יב. (45) כרם (רש"י דיבור המתחיל פרדסא) או שדה אילן אחר, כמבואר בסוף ההלכה (מגיד משנה). (46) משנה שם יא. (47) גמרא שם יב. (48) שהקרקע חשובה ושווייה דומה לזה שבארץ ישראל. (49) שהקרקע אינה חשובה כל כך. (50) מסקנת רב יוסף שם יב. (51) שאין פועל לפחות מיום (רש"י שם). ובגמרא שם דנו בדבר אם הכוונה ליום חרישה בעונת החרישה, או ליום חרישה בעונת הזריעה. ורבינו לא ציין כלל, אם כוונתו לזו או לזו, ובפירוש המשניות כתב שהעיקר שיהיה בכל חלק שיעור של עבודת יום אחד, "בחרישה או זריעה וכיוצא בהן", וראה לחם-משנה. (52) מימרת רבא בר קטינא שם. (53) שם מימרת רב נחמן, וכפירוש הר"ח (תוספות שם דיבור המתחיל דוולא) והיינו, בבבל, בהקבלה לגינה בארץ ישראל (לחם משנה וסרה בזה קושיית התוספות שם).

11 ה. אין⁵⁴ חולקין את הטרקלין, ולא את המורן⁵⁵,
12 ולא את השוכף, ולא את בית הבד, ולא את
13 המרחץ, ולא את הטלית, עד שיהא בכל חלק מהן
14 כדי לזה וכדי לזה⁵⁶. אם מרחץ חלקו - עד שיהא
15 בכל חלק מהן כדי מרחץ. ואם שוכף - עד שיהא
16 כל חלק שוכף בפני עצמו. וכן בטלית ובשאר כל
17 הדברים. אין⁵⁷ בהן כדי לזה וכדי לזה - מעלין⁵⁸
18 אותו בדימים, ויש [לו] לומר לחברו: או מכר לי או
19 קנה ממני. אמר⁵⁹ אחד מהם: חלק זה, אף על פי
20 שאין החלקין שווים⁶⁰, אני אטל את הפחות וטל
21 אתה את היתר⁶¹ - אין שומעין לו; שהרי אומר לו:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' י"ז מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 שם יא: מימרא של רב הונא. "אכסדרא", שאין לה דפנות כלל (רש"י), או שיש לה רק שלשה דפנות ופתוחה מצד רביעי (תוספות שם ד"ה הכא).

ד. ב"ת¹⁸ שער¹⁹ או מרפסת²⁰ - יש להם ארבע אמות²¹. ה' משה בתיים פתוחים למרפסת, והמרפסת פתוחה לחצר - אין לה אלא ארבע אמות²³.

18 ברייתא שם. 19 חדר קטן (שיש בו ארבע אמות לפחות, ראה להלן הלכה ח) שהוא על יד השער הגדול והוא שיין לאחד מבני החצר, וכל בני החצר עוברים דרך החדר הזה, ואעפ"כ יש לו דין בית ויש לו ארבע אמות בחצר [ואע"פ שמכניסים המשאוי דרך החדר - צריך הוא ארבע אמות בחצר, בכדי לפרק את המשאוי, וכ"ה להלן בבית שחציו מקורה וקירוייו כלפי חוץ, ועיין יד רמ"ה]. 20 מקום גבוה בחצר, שפתחי העליות פתוחים אליו. 21 למטה ליד החצר, לצורך המפרסת. 22 ברייתא שם. 23 שהרי כולם נכנסים דרך המרפסת, ונחשב הכל כבית אחד וכפתח אחד.

ה. לול²⁴ של תרנגולים - אין לו ארבע אמות²⁵.

24 שם, בעיא שנפתרה. 25 שהתרנגול מטפס ועולה מטפס ויורד, ואינו זקוק לארבע אמות כמו חמור, שמפרקים אותו ממשאו (גמרא שם).

ו. ב"ת²⁶, חציו מקרה²⁷ וחציו שאינו מקרה²⁸, בין שקירוייו כלפי פנים²⁹ בין שקירוייו כלפי חוץ³⁰ - אין לו ארבע אמות³¹.

26 שם, בעיא שנפתרה. 27 מכוסה בתקרה. 28 ויש בו ארבע אמות על ארבע אמות. שאם לא כן, אין בו מקום לפרק משאו, ובוודאי יש לו בחצר (מגיד-משנה בשם הרשב"א). 29 שוודאי יכול לפרק בחוץ בחלק שאינו מקורה. 30 שצריך להכניסו דרך החלק המקורה אל החלק שאינו מקורה ולפרקו שם. 31 בחצר. אלא מפרק את החמור בבית, כנ"ל.

ז. ב"ת³² סתום³³ - יש לו ארבע אמות³⁴. פרץ את פציו³⁵ - אין לו ארבע אמות³⁶.

32 שם, יב. 33 שהיה בו פתח אחד בלבד וסתמו אותו (כסף-משנה למעלה הלכה ב). 34 בחצר. ואע"פ שאמרנו למעלה (הלכה ב) שאם יש לו פתחים בכל רוח ואינו משתמש אלא באחד מהם, אע"פ שלא סתמם, אין לו ארבע אמות אלא כנגד הפתח שהוא משתמש בו - כאן, שאין לו אלא פתח אחד בלבד וסתמו, בוודאי עומד הוא לפתחו היום או מחר, שהרי אין לו פתח אחר (כסף-משנה שם). 35 מסגרת הפתח. 36 שכיון שביטלו מתורת פתח, הסתלק מארבע אמותיו שבחצר. ויש אומרים, שארבע אמות שבחצר חוץ מאלה שבפתח - יש לו (רמ"א סימן קעב, סעיף ט).

ח. ב"ת³⁷ שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות³⁸ - אין לו ארבע אמות ב"חצר³⁹. אלא אם יש ב"חצר

בקרע הפקר וכל אחד זוכה בחצר, ולפיכך זה שיש לו פתח אחד, זוכה הוא בארבע אמות כנגד פתחו, ואם יש לו שני פתחים זכה בשמונה אמות, אבל שנים שקנו חצר בשותפות, בין שיש לו פתח אחד בין שיש לו שני פתחים, אין לו אלא ארבע אמות בלבד, וכן דעת ר"י מיגאש בבבא-בבא שם, והובא במגיד-משנה, ועיין לחם-משנה. 5 היינו, שמקורם היתה אדמת הפקר, כנ"ל, ואחרי שהקימו הבתים הקיפו את השטח, ואז זכה כל אחד בחצר, בהתאם למספר הפתחים שלו. 6 היינו פתח לכל בית, כמבואר להלן, ואם היו כמה פתחים בבית אחד, אם כל פתח ברוח אחרת, יש לכל פתח ופתח ארבע אמות, כמבואר להלן הלכה ב, עיין שם. 7 לפרק שם משאו (להלן הלכה ג). ויתר החצר יש לו תשמישים אחרים. 8 כלומר, בעומק החצר. 9 כמדת רחבו, כן מדת השטח. ויש אומרים, שלעולם יש לו רוחב ארבע אמות, אף באופן שהפתח אינו רחב ארבע אמות, לפי שאי-אפשר לפרק משאו בפחות מד' אמות (רא"ש שם סימן לח). ונחלקו הראשונים, מה זכותו בד' אמות אלו: יש אומרים שאע"פ שהן מיוחדות לו - גם חבירו יכול להשתמש בהם לפרקים, ויש אומרים שהן קנויות לו לגמרי (ראה במגיד-משנה להלן הלכה ג). 10 למעלה פ"א הלכה ד. 11 בברייתא שם: "לזה פתח אחד, ולזה שני פתחים". ומפרש רבינו "פתחים": בתים. שאם יש שני פתחים בבית אחד, אין לו אלא ארבע אמות בשביל פתח אחד בלבד, אם לא שהם בשני רוחות כדלהלן הלכה ב.

ב. ב"ת¹² שיש לו פתחים רבים מכל רוחותיו - יש לו ארבע אמות לכל רוח¹³. ואם¹⁴ יחד לו¹⁵ פתח - אין לו אלא ארבע אמות כנגד פתחו¹⁶.

12 שם יא. מימרא של אמימר, בחפירה (כן הנוסחא ברי"ף ובר"י מיגאש שהובא במגיד-משנה) דסופלי (=מקום שמעבדים בו עורות - ר"י מיגאש) שיש לה ארבעה פתחים מכל צד ויש לה ארבע אמות לכל פתח. הרי לפנינו חידוש כפול: א' שמקום זה דינו כבית, ויש לו ארבע אמות (ר"י מיגאש). ב' שיש ארבע אמות לכל פתח ופתח כשכל אחד ואחד ברוח אחר. וזהו מקורה של הלכה זו שבדברי רבינו [והשמיט את החידוש הראשון, שגם לחפירה דסופלי יש ארבע אמות - שממה שכתב להלן (הלכה ה) שלול של תרנגולין אין לו ארבע אמות, וכפי ההסברה בגמרא שם שהתרנגולים מטפסים ועולים בעצמם, מוכח שמקומות אחרים שאינם דומים ללול של תרנגולים - יש להם ארבע אמות]. 13 פתח אחד לכל רוח ורוח, כנ"ל. 14 שם, במימרא של אמימר. 15 כלומר, השאיר כל הפתחים ואינו משתמש אלא באחד מהם. ועיין להלן הלכה ז ובהערה שם. 16 הראב"ד השיג כאן על דברי רבינו, וכתב שלא אמרו בגמרא שייחוד מפקיע שאר הרוחות אלא בחפירה דסופלי, אבל בבית אינו מפקיע, ויש לו ארבע אמות לכל רוח.

ג. אכסדרה¹⁷: אם אפשר לו להכנס לתוכה במשאו - אין לה ארבע אמות; ואם לאו - יש לה ארבע אמות. שלא אמרו שיש לכל פתח ופתח ארבע אמות, אלא לפרק שם משאו.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו; שְׁזָה קִנְיָן דְּבָרִים⁵⁷ הוא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁸. אָבֵל⁵⁹
 אִם קָנוּ מִיָּדָם שְׁזָה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִי וְזֶה רָצָה בְּרוּחַ
 פְּלוֹנִי - אֵינָן יְכוּלִים לְחֹזֵר בָּהֶם⁶⁰. וְכֵן⁶¹ אִם⁶² הֵלֵךְ
 זֶה בְּעַצְמוֹ⁶³ וְהִחְזִיק⁶⁴ בְּחֻלְקוֹ, וְזֶה בְּעַצְמוֹ וְהִחְזִיק
 בְּחֻלְקוֹ⁶⁵, אָף עַל פִּי שְׁלֹא קָנוּ מִיָּדָם - אֵין אֶחָד מֵהֶם
 יְכוּל לְחֹזֵר בְּחֻבְרוֹ.

משנה בבבא-בבא-בבא ב. וכפי פירושה בגמרא שם ג. לפי
 רב אסי בשם רבי יוחנן. (56) כמו שביררו בשקלא-וטריא
 שם. (57) שאין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש, כגון
 על חפץ, או אף על שעבוד של קרקעות. ואילו פעולה של
 חלוקה - אין בה ממש, ואין הקנין חל עליה. (58) בפ"ה
 מהלכות מכירה, הלכה יד. וזה-לשונו שם: "הרי שכתב
 בשטר: וקנינו מפלוני - שיחלקו השדה שביניהם - הרי זה
 קנין דברים ואינו מועיל כלום, שהרי לא הקנה לחבירו דבר
 מסוים וידוע". (59) מסקנת הגמרא שם, לבירור המימרא
 של רבי יוחנן. (60) שהרי נחלקו, וזכה כל אחד בחלקו,
 בקנין שיש בו ממש. (61) מימרא של רב אשי, לבירור
 דבריו של רבי יוחנן, שם. (62) היינו, אחרי שהסכימו
 ביניהם על החלוקה. (63) לפנינו בגמרא אין המלים
 "בעצמו" - "בעצמו", שבדברי רבינו, אבל ישנם בגמרא כ"י
 מינכן ובריי"ף ובעוד ראשונים. [וראה להלן, שלדברי רבינו
 אין צריך לשום קנין בחלוקת השותפות. ולפיכך אין צריך
 שיאמר כל אחד לחבירו "לך חזק וקני", אלא אף אם הלכו
 כל אחד ואחד בעצמו - אע"פ שאין זה קנין - הרי זו
 חלוקה]. (64) לדעת רבינו והרי"ף אין כאן קנין חזקה,
 אלא מכיון שכל אחד ואחד נטל חלקו, הרי נתחלקו ביניהם,
 וחלוקה אינה צריכה קנין, כמבואר למעלה פ"א הלכה א
 הערה יב. (65) [מאחר שלא היה כאן שום קנין חזקה, אלא
 זוהי חלוקה, כנ"ל, - לא די בזה שאחד ילך ויחזיק, אלא
 צריך ששניהם יחזיקו כל אחד בשלו, ועיין מגיד-משנה].

יא. הָאֶחָד⁶⁶ שֶׁחֻלְקוֹ⁶⁷, וְעָשׂוּ בֵּינֵיהֶם גּוֹרֵל - פִּיּוֹן
 שְׁעֵלָה גּוֹרֵל לְאֶחָד מֵהֶן קָנוּ פֶּלֶן⁶⁸. בַּהֲנִיחָה⁶⁹ שְׁנַעֲשִׂית
 לָהֶם, שֶׁשְׁמָעוּ זֶה מִזֶּה לְדָבָר שֶׁהִסְכִּימוּ⁷⁰ עָלָיו, גָּמַר
 כָּל אֶחָד מֵהֶן וּמִקְנָה לְחֻבְרוֹ⁷¹.

(66) בבא-בבא-בבא קו: ברייתא של רבי יוסי. (67) היינו,
 שביררו חלקים שוים, והגורל צריך להכריע למי שייך כל
 חלק. (68) אם הם שנים, קנה השני חלקו. ואם הם שלשה
 - הראשון קנה חלקו, והשנים את שני החלקים האחרים,
 כשאנים מחולקים ביניהם, ואם רוצים לחלוק - יחלקו. ויש
 מפרשים, כשסומנו החלקים לפי תולדותם: ראובן, שמעון,
 לוי וכו' וכיון שראובן זכה בחלק זה וזה, זכה שמעון
 על-ידו ואח"כ לוי וכו' (מגיד-משנה). (69) מסקנת רב
 אשי, שם. (70) לחסל את השותפות, ובוודאי מעוניינים
 הכל שדבר ביצוע החלוקה יקום מהר ולא יתעכב עוד.
 (71) דעת רבינו, שהגורל הוא קנין. וכן נראה בגמרא שם,
 שלמדו זאת מחלוקת הארץ בגורל. ואע"פ ששאלו שם: מה
 לחלוקת ארץ ישראל שהיתה גם ב'אורים ותומים' - הרי
 תירץ שם רב אשי שבמקום 'אורים ותומים' יש לנו היום
 ההנאה מההסכמה ההדדית. אולם הרא"ש בתשובה (הובאה

1 אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה⁴⁰ עַד פֶּתַח הַבַּיִת
 2 הַזֶּה - חוֹלְקִין. וְהַזֵּבֵל⁴¹ שֶׁל חֲצֵר⁴² מִתְחַלֵּק לְפִי
 3 הַפֶּתַח⁴³. אָבֵל⁴⁴ אַכְסֵנְיָא⁴⁵ שֶׁל מֶלֶךְ - לְפִי בְּנֵי
 4 אָדָם.

(37) סוכה ג: ברייתא, ולפי שפירושה שם. (38) שאז אין
 עליו תורת בית, והוא עומד ליהרס (סוכה, שם). (39) היינו
 ארבע אמות של הפתח. אבל ארבע אמות בחצר, חוץ משל
 פתח - יש לו, כדלהלן. (40) המדובר, כגון ששני השותפים
 יש להם בתים קטנים, פחות מארבע אמות כל אחד, ולפיכך
 כופה אחד את השני לחלוק בחצר, אם יש בו ארבע אמות
 לזה וארבע אמות לזה, אע"פ שאין לאף אחד מהם ארבע
 אמות בשביל הפתח, חוץ מארבע אמות הנ"ל (מגיד-משנה,
 וראה ברב"ד). (41) ברייתא בבבא-בבא-בבא יא:
 (42) שנערס בחצר במשך הזמן על-ידי השכנים הזורקים
 מתוך בתיהם, וכל אחד ואחד מהם רוצה לזכות בו, לזבל
 בו שדותיו (רש"י שם). (43) שהרי דרך הפתחים
 השליכוהו שם (רש"י שם). (44) בעיא שנפתרה מבריייתא
 שם. (45) הרי"ף מביא שם שני פירושים למילה
 "אכסניא": א' זבל של אכסניא (וכן פירשו הר"ח והר"י
 מיגאש). ב' אכסניא של מלך כשגובים אותם (וכן פירש"י
 שם: "חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להם אכסניא
 בבתיהם"). ומכיון שכתב רבינו "אכסניא של מלך" נראה
 שהינו כפירוש השני שבריי"ף וביפרש"י (מגיד-משנה),
 באופן ששני הדינים הנ"ל אינם דומים: "זבל של חצר" הוא
 לזכות לבני החצר, ואילו "אכסניא של מלך" הוא לחובה
 לבני החצר. ועיין סמ"ע סימן קעב, ס"ק כ.

ט. הַשְּׁתַּפֵּין⁴⁶ שָׂרְצוּ לְחֻלָּק דְּבָר שְׂאִין בוּ דִין חֻלָּקָה
 6 אָף עַל פִּי שְׁהֵן מִפְּסִידִין⁴⁷ אֶת שְׂמוֹ - חוֹלְקִין⁴⁸.
 7 וּבִכְתָּבִי⁴⁹ הִקְדַּשׁוּ⁵⁰, אָף עַל פִּי שָׂרְצוּ - לֹא יִחְלָקוּ⁵¹.
 8 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵² בְּכִרְךָ אֶחָד⁵³; אָבֵל בְּשִׁתִּי
 9 פְּרִיכּוֹת - חוֹלְקִין⁵⁴.

(46) משנה, שם יא. (47) שהחלק לא יהיה ראוי לשאת את
 השם הקודם של העצם השלם. (48) בזה אין כל חידוש,
 אלא בא להשמיענו שבכתבי הקודש אע"פ שרצו אין
 חולקין (מגיד-משנה בשם רש"י). (49) שם. (50) היינו,
 עשרים וארבעה ספרי התנ"ך, ובזמנם היו רגילים לכתבם
 בגליון כספר-תורה (רש"י שם ד"ה כתבי הקודש).
 (51) שחלוקה זו יש בה משום בזיון כתבי הקודש (רש"י
 שם). ויש שכתבו, שאפילו אם יגיע לכל אחד ספר שלם,
 ואפילו אם יגיע לזה תורה ולזה נביאים - אין כבודם של
 ספרי הקודש שיחלקו בכ"ד אחר שנתחברו בכרך אחד
 (מגיד-משנה בשם רשב"א). (52) מימרא של שמואל, שם
 יג: (53) שיש שם בזיון, כנ"ל. (54) אע"פ שבכל כריכה
 ספר אחר מכתבי הקודש. והיינו, אם רצו לחלוק, כמו שכתב
 בתחילת ההלכה, וכמו שאמר רב שלמן, בגמרא שם. וכן
 כתב רבינו בפירוש המשניות שם: "ורצו לחלוק, שיקח אחד
 מהם ספר-תורה זה, וחבירו ספר אחר", וראה בלחם-משנה.

י. מְקוֹם⁵⁵ שְׂאִין בוּ דִין חֻלָּקָה שָׂרְצוּ שְׁתַּפֵּין לְחֻלָּקוֹ,
 11 אָף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם - כָּל אֶחָד מֵהֶן יְכוּל לְחֹזֵר

שכתוב להלן: "ובונה בצד הסולם" שוודאי הכוונה לבעל החצר ולא לבעל העלייה]. (77) לדעת הרא"ש (שם) כוונת רבינו שיכול לכופ לבעל החלון שיסתום חלונו, וכן כתב הריב"ש (הובא בכסף-משנה). אבל הראב"ד (ברא"ש שם) סובר שאינו יכול לכופו לסתום חלונותיו, אלא שאם רצה לבנות כותל סמוך להם - יכול לעשות זאת. והטעם הרשב"א בחידושי משום "שהוא לא נתחייב לו בבנין", כלומר לא נתחייב לתת לו הוצאות הסתימה. ובהסתמך על דברי הראב"ד הנ"ל שהובאו ברא"ש כתב ב'אור שמח' שכן גם כוונת דברי הראב"ד בהשגה כאן, שכתב בהלכה יא: "לא נתחוויר דבריו", והשגה זו אינה שייכת להלכה יא אלא להלכה יב, וההתחלות הדומות "האחין שחלקו" - "האחין שחלקו" הן שגרמו לדברים להצטק ממקומם. וראה למעלה, שלפי פירוש הכסף-משנה בדברי רבינו - דעתו כדעת הראב"ד. (78) בעל החצר, וראה למעלה. (79) שהרי כל עיקר הטעם באחים שחלקו הוא מפני שהם כלקוחות המוכרים בעין יפה, כמפורש בבבא-בטרא סה. (הגר"א סימן קעג ס"ק ה). (80) והוא-הדין שבונה בצד הסולם, כנ"ל.

יג. אֲבָל⁸¹ שְׁנַיִם שָׁקְנוּ שָׂדֶה מִשְׁנֵי אֲנָשִׁים⁸² או מִשְׁנֵי
אֲחִיזָה⁸³ - אֵין לְאַחַד מֵהֶן לְהַפְסִיק אֶמֶת הַמַּיִם, וְלֹא
לְשִׁנוֹת דִּבֶּר מִן הַנּוֹקִימִים שֶׁהַחֲזִיקוּ בָּהֶן הַמּוֹכְרִין⁸⁴.

81) (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). 82) שלא היו שותפים (מגיד-משנה בשם הר"י מיגאש). 83) אף כאן שלא היו בשותפות (שם). 84) שהרי כל קנינים מהמוכרים, ואינם קונים זה מזה ואינם מוכרים זה לזה כלל, ולפיכך הם מקבלים את כל הזכויות של המוכרים.

17 יִד. חֲצֵר⁸⁵ הַשְּׂתָפִין שֵׁשׁ⁸⁶ בָּהּ דִּין חֲלָקָה, אוֹ⁸⁷
 18 שֶׁחֲלָקוּהָ בְּרִצּוֹנָם⁸⁸ אָף עַל פִּי שְׂאִין בָּהּ חֲלָקָה - יֵשׁ
 19 לְכָל אֶחָד מֵהֶן לִכְף אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת הַכֶּתֶל⁸⁹
 20 בְּאִמְצָעוֹ⁹⁰, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ חֲבֵרוֹ בְּשַׁעָה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ
 21 בַּחֲלָקוּ; שֶׁהִזִּק רֵאִיָּה - הִזִּק הוּא⁹¹. וְאֵין לוֹ חֲזָקָה
 22 בַּחֲצֵר, אֲלֹא אָף עַל פִּי שֶׁעֲמִידוֹ כִּף שְׁנִים רַבּוֹת בְּלֹא
 23 מַחֲצִיזָה - כּוֹפֶהוּ לַעֲשׂוֹת מַחֲצִיזָה בְּכָל עַת שִׁירְצָה⁹².

85) משנה בבבא-בטרא ב. וכפי פירושה בגמרא שם ג. לפי הלשון השניה. 86) יוצא מתוך השקלא-וטריא שם, שאם יש דין חלוקה - יש כפייה לעשות מחיצה, משום שהיזק ראייה שמו היזק. 87) מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן, כפי שפירושה במסקנא שם. 88) שהסכימו לחלוק ובקנין, או שחלקוהו כבר, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה י). 89) שגבחו ארבע אמות, כדלהלן. 90) היינו, שיש כפייה על שני דברים: א' על עצם בניית הכותל. ב' על בנייתו באמצע, בחלקם של שניהם. וראה להלן. 91) כלשון אחרון בגמרא שם ג. שגם רבי יוחנן סובר כמותו. וראה בהגהות מיימוניות כמה הוכחות שהלכה כדעה זו. 92) "לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק [זה] (מאלו), וחזקתו שאינו מוחל, שהיזקו היזק קבוע" (להלן פ"א הלכה ז). וראה לכך ממה שאמרו בגמרא (ב"ב ב:) שלפי המפרש במשנה שם "השותפין שרצו לעשות מחיצה - בונין את הכותל באמצע" - "מחיצה-כותל" - על כרחנו שהיזק

בחושן-משפט סימן קעג סעיף ב ברמ"א) כתב שגורל אינו אלא בריר ולא קנין. ונראה שלפניו היתה הנוסחא בגמרא שם "אלא אמר רב אשי בההיא הנאה וכו'" - שלפ"ז חזרו בהם ממה שלמדו מחלוקת ארץ ישראל (הגר"א שם ס"ק ד), וכן דעת הראב"ד בהשגה, שכתב שלא נתחוויר לו דברי רבינו (לחם-משנה, ואור-שמוח כתב שהשגת הראב"ד שייכת להלן בהלכה יב. עיינו שם בהערה עו).

1 יב. הָאֲחִין⁷² שָׁחֲלוּ - חָרִי הֵן פִּלְקוּחוֹת זֶה מִזֶּה⁷³,
2 וְאֵין לָהֶם דִּדּוּד⁷⁴ זֶה עַל זֶה, וְלֹא סִלְמוֹת זֶה עַל זֶה⁷⁵,
3 וְלֹא חִלּוֹנוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא אֲמַת הַמַּיִם זֶה עַל זֶה;
4 שִׁפְיָן שָׁחֲלוּ, לֹא נִשְׁאָר לְאַחַד מֵהֶן זְכוֹת בַּחֲלֶק
5 חֲבֵרוֹ. לְפִיכָף יֵשׁ לוֹמַר לְאַחִין: כִּשְׁהִיתָה הַשָּׂדֶה כְּלָה
6 לְאַחַד - הִיָּה מַעֲבִיר בָּהּ אֲמַת הַמַּיִם הַזֹּאת מִמָּקוֹם
7 לְמָקוֹם; אָבֵל עֲתָה, שְׁנַעֲשִׂית זֶה חֲלָקִי - יֵשׁ לִי⁷⁶
8 לְהַסִּיר אֲמַת הַמַּיִם מֵעָלַי. וְכֵן סוֹתָם הַחֲלוּן⁷⁷
9 הַמִּשְׁקִיף עַל חֲלָקוֹ, וּבּוֹנָה⁷⁸ בְּצַד הַסֵּלָם, אָף עַל פִּי
10 שֶׁהוּא מְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְהוּא הִדִּין בְּשָׁנִים שִׁקְנוֹ⁷⁹
11 שָׂדֶה מֵאַחַד, וְחֲלָקוֹ - לֹא נִשְׁאָר לְאַחַד מֵהֶם זְכוֹת
12 בַּחֲלֶק חֲבֵרוֹ, וּמִפְסִיק אֲמַת הַמַּיִם מִחֲלָקוֹ וְסוֹתָם
13 הַחֲלוֹנוֹת⁸⁰.

72) שם ז: ועוד. מימרא של רב נחמן בשם שמואל, בניהור
לשיטת רב. (73) ואין אנו אומרים "ברירה": הובר הדבר
למפרע שזהו חלקו של זה וזהו חלקו של זה אלא לקוחות
הם זה מזה בעת החלוקה, גיטין כה. ורמב"ם פ"א מהלכות
שמיטה ויובל הלכה כ. והקדים זאת בהלכה זו, מפני שזהו
יסודה, שכיון שהם כלקוחות זה מזה, הם מוכרים זה לזה
בעין יפה, ואינם משיירים כלום אחד אצל חבירו, כדין כל
מוכר (בבא־בבא סד: ופכ"ה מהלכות מכירה הלכה ג),
ואע"פ שאין זה מפורש בגמרא, שזהו טעמה של הלכה זו
- נראה כן בסוגיית הגמרא ב"ב סה. ועיין מגיד־משנה.
74) שאם אחד קבל חצר חיצונה ואחד פנימית, אין הפנימי
יכול לדרוש דרך מהחצר החיצונה, אף כי דרך כזו היתה
קיימת בחיי אביו, שהרי עם החלוקה כאילו מכר את חלקו,
היינו, החצר החיצונה לאחים, ומכר כדרך המוכרים בעין
יפה ולא השאיר לעצמו דרך, ובעל החצר החיצונה, ביחס
לחצר שלו, אינו מוכר, שנאמר גם עליו שמכר בעין יפה.
אלא לוקח הוא (רשב"ם שם סה. ד"ה אין להם דרך
ו'תוספות': ז ד"ה אין להם דרך). (75) שאחד קיבל בית
וחצר, והשני - עליה, ונמצא הסולם עומד בחצרו של השני
(רש"י שם ז: ד"ה ולא סולמות). או שאחד קיבל בית,
והשני - חצר ועליה, ונמצא הסולם נשען על ביתו של השני
(ו'תוספות' שם). (76) [בכ"י תימן: "יש לו". ולפי"ז יכול
לכוף לבעל אמת המים להסירה מעליו. וכן כתב הרא"ש
(ב"ב פ"א סימן כ) בשם רבינו "שצריך לסתום החלון
ולהסיר אמת המים מעליו". והכסף־משנה השמיט מדברי
הרא"ש את המילים "ולהסיר אמת המים מעליו", ומתוך זה
יצא לו, שבאמת המים אינו יכול לכופו. והוכיח כן מהלשון
"יש לי להסיר" שהמדובר על הניזק, ולפיכך בא לפרש
בדברי רבינו שגם בחלון סתום הוא בעצמו. ומוכיח כן ממה

היזק ראה "שלא יראה חבירו בשעה שמשמש" (מלשון רבינו למעלה הלכה יד) אין בגינה, שהרי אין משתמשים בה יותר מבג, שעליו אמרו שדי במחיצה עשרה טפחים (רבינו בתשובה). ומה שאמרו בגמרא (שם ב:) בשקלא-וטריא בסוגיית "היזק ראה", שמה שנאמר במשנה "וכן בגינה במקום שנהגו לגדור מחייבין אותו" הוא משום היזק ראה, והקשו מזה למאן-דאמר היזק ראה לאו שמה היזק, ותרצו: "גינה שאני, כדרכי אבא אמר רב הונא אמר רב אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה", "שלא יזיקנו בעין רעה" (רש"י). הרי שגינה חמורה מחצר לענין זה? - כבר נשאל על זה רבינו, והשיב שיש הבדל גדול בין היזק ראה שהוא היזק גדול, שיראה אדם חבירו בעת שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו, ובין היזק ראה שיראה קמת חבירו משום עין רעה, שאלו דברי חסידות הם שלא יעיין בו בעין רעה, ואותו התירוץ אינו אליבא דהלכתא, שעיקר היזק ראה בחצר מקום שבני אדם דרין, עכ"ד רבינו. [ויש להוסיף בביאור דבריו: שאע"פ שרב אמר "אסור לאדם לעמוד וכו'", הרי שזהו איסור גמור ולא מדת חסידות - רב לשיטתו שאמר (בבא-מציעא קז:)] "והסיר ה' ממך כל חולי - זו עין [רעה], תשעים ותשעה [מתים] בעין רעה". שלפ"ז דין הוא שאסור להסתכל, ולפיכך כופין אותו לעשות כותל גבוה ארבע אמות. אבל שמואל חולק עליו (שם) ואומר "והסיר ה' ממך כל חולי - זה הרוח (= רוח רעה)". ו"הכל [מתים] ברוח [רעה]". ולפי דבריו, אין איסור בהסתכלות בקמת חבירו. ולפי הכלל הידוע, שהלכה כשמואל בדיני ממונות, אין לכופף לעשות כותל גבוה ארבע אמות לגינה, מאחר שאין איסור בהסתכלות. ואין כאן אלא מדת חסידות בלבד. כמו שאמרו בפסחים קי: בעניני "זוגות" (= סכנה לשתות שני כוסות ביחד), שמי שאינו מקפיד על זה, אינו ניזוק, ואעפ"כ "למיחש מיבעי" (= טוב לחשוש). ואם כן, על-כרחו שפירוש המשנה "וכן בגינה - מחייבין אותו" היינו לגדור בגדר של עשרה טפחים בלבד כדי שלא יתפס עליו כגג, ולא בכותל של ארבע אמות משום עין רעה. וגם שינוי הלשון במשנה מוכיח כן, שבחצר אמרו "כותל", ובגינה אמרו לגדור מלשון "גדר". וסתם גדר הוא עשרה טפחים, ראה בכלאים פ"ב משנה ח, ובפאה פ"ב משנה ג ברמב"ם ורע"ב שם. אבל להלן בפ"ג הלכה ג, כלל רבינו "גדר" ו"כותל" ביחד, עיין שם. וראה להלן פ"ג הלכה ח ובהערה עא. [104] משנה שם, ולפי מסקנת הגמרא, שם ד. [105] מפני שבבבא קמא אין עומדים הזרעים כל השנה כמו בגינה (סמ"ע סימן קנח, ס"ק ג בשם הרמב"ם). [106] האחד, ובמקום שאין מנהג. [107] מלשון מראה, היינו דבר בולט (רבינו בפירוש המשניות). [108] כרבי יוחנן, שם ד. ד: [109] אבל לא מבפנים, שמה יעשה גם חבירו בפנים. אבל שמה יקלוק חבירו סימן זה, אין לחשוש, שהרי יכירו זאת, ובמחיצה של קנים והוצים (ראה למעלה הלכה טו) נתנו בגמרא שם סימנים מיוחדים ורבינו השמיטם, וצ"ע (כסף-משנה). [110] משנה, שם ב. [111] שם. [112] ובלי סימן כלל אי-אפשר, שמה יעשה אחד בצד חבירו ויאמר שלו הוא. ולקלוק אי-אפשר, שהרי ניכר הוא, כנ"ל (גמרא שם, וראה סמ"ע סימן קנח, ס"ק ט).

ראה לאו שמה היזק, שהרי נאמר במשנה שרק אם רצו שניהם בונים את המחיצה. ואם יש חזקה בהיזק ראה, אין ראה מהמשנה שהיזק ראה לאו שמה היזק, שהרי כאן החזיקו כמה שנים בלי מחיצה. אלא על-כרחו שלמאן-דאמר היזק ראה שמה היזק - לא מועילה חזקה (ר"י מיגאש). ומה שאמרו להלן (פ"ז הלכה א-) שמועילה חזקה בחלון, אע"פ שיש שם היזק ראה - כאן אחד מזיק את השני, ולפיכך לא מיחה בו, שאומר לו הרי גם אתה ניזוק ממני, והייתי מצפה שאתה תתבע את בנין המחיצה, כמו שכתב ר"י מיגאש בתחלת בבא-בתרא. ועיין עוד ברא"ש שם סימן ב. [נראה במגיד-משנה שהביא עוד בשם ר"י מיגאש שמחלק בין חלון לחצר, בזה שבחלון עשה מעשה בפתיחת החלון, אבל ראה להלן פ"ז הלכה א והערה ב].

- 1 טו. רחב⁹³ מקום הפתל - משל שניהם. וכמה יהיה רחבו? הפל⁹⁴ פמנהג המדינה⁹⁵. ואפילו⁹⁶ נהגו⁹⁷
- 2 לעשות מחיצה ביניהם בקנים ובהוצין⁹⁸. ובלבד
- 3 שלא יהיה אור שישתכל בו ויראה את חבירו.

[93] משנה, שם ב. [94] שם. [95] היינו, כמנהג השותפים לבנות כשחולקים ביניהם, ולא כמנהג שאר הבנינים במדינה (מגיד-משנה). [96] שם ד. [97] אבל אם המנהג הוא פחות מזה, אין משגיחים בו. שאם לא כן, למה צריכה הגמרא לפרט את אלו דוקא (הגהות מיימוניות אות כ בשם ה'תוספות'), ומכאן שאף במקום שאמרו "הכל כמנהג המדינה" אין הכל בכלל. ויש גם יוצאים מן הכלל. וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה בגויל. [98] כפות תמרים (רש"י ורבינו גרשום).

- 5 טז. כמה⁹⁹ גבה הפתל? אין פחות מארבע אמות¹⁰⁰.
- 6 וכן בגנה¹⁰¹, כופה¹⁰² להבדיל גנתו מגנת חבירו
- 7 במחיצה גבוהה עשרה טפחים¹⁰³. אבל¹⁰⁴ בקערה -
- 8 אין צריך להבדיל בקעתו מבקעת חבירו, אלא
- 9 במקום שנהגו¹⁰⁵. רצה¹⁰⁶ להבדיל בקעתו מבקעת
- 10 חבירו - כונס לתוך שלו ובונה. ועושה חזית¹⁰⁷
- 11 כמו¹⁰⁸ אמה בסיד מבחוץ¹⁰⁹, כדי להודיע שהפתל
- 12 שלו. לפיכך¹¹⁰, אם נפל הפתל - המקום והאבנים
- 13 שלו. ואם¹¹¹ עשו מדעת שניהם - בונים הפתל
- 14 באמצע, ועושין חזית מקאן ומקאן¹¹². לפיכך, אם
- 15 נפל הפתל - המקום והאבנים של שניהם.

[99] שם ה. במשנה. [100] מפני שבמחיצה פחותה מזה, עדיין אפשר להסתכל מעליה [ואע"פ שגבהו של אדם אינו, בדרך כלל, יותר משלש אמות - יכול הוא להגביה עצמו על ראשי אצבעותיו ולהציץ עד גובה ארבע אמות - 'תוספות' חגיגה יא. ד"ה ברום]. [101] משנה שם ב. לפי הפירוש הפשוט שהמדובר בשתי גינות סמוכות זו לזו. וראה להלן הערה קיב. [102] אפילו בסתם, שאין שם מנהג לגדור, בניגוד לבקעה, ראה להלן. ועיין עוד להלן הלכה יז (והערה קיז) שאפילו במקום שנהגו שלא לגדור - מחייבין אותו. [103] "כדי שיתפוס אותו כגג, אם נכנס לרשותו", כמו בין גג לגג (בבא-בתרא ו: ולהלן פרק ג הלכה ו). אבל

אינם מקפידים אחד על השני. ולפיכך, אם דבר הידוע לשניהם נמצא אצל אחד מהם, אין ראיה שמכרו לו. (133) ואם אין האבנים תחת ידו - נאמן הוא במיגו, שהיה יכול לטעון שהחזירם לחבירו (מגיד-משנה ולחם-משנה). (134) בעדים שהם שלו.

פרק שלישי

(1) נתבאר בו משפטי המחיצות שיש בין השותפין אם נפלו, וקצת הדינין ממה שיש לשכנים לעשות זה לזה מגדירות המחיצה ומתיקון הרשות המשותף.

- א. פתל² חצר, המכדיל בין שני שותפין, שפנל - יש¹⁹
- לכל אחד משניהם לכף על חבירו לבנותו עד גבה²⁰
- ארבע אמות³, כדי שלא יראו זה את זה; אבל יתר²¹
- על ארבע אמות⁵ - אין מחיבין אותו⁶. רצה האחד²²
- והגביה פתל⁷ יתר על ארבע אמות, אם⁸ בא חבירו²³
- ובנה פתל אחד גבוה פנגד הפתל שביניהן - מחיבין²⁴
- אותו לתן חלקו⁹ בגבה שפנגד פתל¹⁰. כיצד? בנה²⁵
- אחד פתל שביניהן והגביהו עשר אמות, ובא חבירו²⁶
- ובנה פתל אחד פנגדו או בצדו¹¹ לעשות לו בית¹²,
- והגביה פתל האחר שש אמות - מחיבין אותו לתן²⁸
- חלקו בשתי אמות שמוסיף על ארבע אמות; שהרי²⁹
- נראה ממשעו¹³ שהוא רוצה פתל¹⁴. וכן אם חקק³⁰
- בראש הפתל שביניהן¹⁵ מקום להניח בו הקורות¹⁶,
- או שפנה עליו קורה¹⁷ גדולה שהקורות נשענין³²
- עליה - מחיבין אותו לתן חלקו בשש האמות פתל¹⁸
- שהוסיף חבירו על הארבע אמות, אף על פי שלא³⁴
- בנה פתל¹⁹; שהרי גלה דעתו שהוא רוצה בכל³⁵
- הגבה הזו.

(2) בבא-בתרא ה. במשנה. (3) שזהו השיעור למניעת היזק ראייה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה טז. ואין כל חידוש בהלכה זו, אחרי שכבר פסק רבינו (למעלה פ"ב הלכה ד) שהיזק ראייה שמים היזק, ושותפין שחלקו כופים זה את זה לעשות כותל גבוה ארבע אמות ביניהם - קל-וחומר אם כבר היה כותל ביניהם ונפל, שיכולים לכופף אחד את השני לבנותו מחדש, אלא עיקר החידוש הוא, שלמעלה מארבע אמות אין כופים זה את זה (גמרא בבא-בתרא ב:). (4) משנה, שם. (5) שאז אין עוד היזק ראייה. (6) אע"פ שמקודם היה הכותל יתר על ארבע אמות (כסף-משנה). (7) על הוצאותיו בלא השתתפותו של השני. (8) משנה, שם. (9) החצי שעליו לשלם. ובתשומה, הוא זוכה בחצי הכותל, שהרי המקום של שניהם, שכשם שמחייבין אותו לשלם, כן מחייבין את חבירו, ונוטל הוא חצי הכותל על-כרחו (מגיד-משנה ומשנה-למלך). (10) אבל למעלה מכתלו אינו חייב, כהדגמת רבינו בסמוך, וכרב נחמן (שם ו). שאמר: "למאי דסמך - סמך, למאי דלא סמך - לא סמך", ודלא כרב הונא שאמר: "סמך לפלגא, סמך לכולה". ומפרשה רבינו לענין שיעור הגובה (ועיין שם ב'תוספות ד"ה סמך). (11) [שהרי במשנה (שם ה.) נאמר סתם "סמך לו כותל אחר - מגלגלין עליו את הכל", משמע בין סמך

1. יז. המוכר¹¹³ גנה לחבירו סתם¹¹⁴, והיתה מערכת עם
2. גנות אחרות¹¹⁵ - כופין את הלוקח לבנות את
3. הפתל¹¹⁶ ביניהם¹¹⁷, ואפלו במקום שפנהגו שלא
4. לגדר בגנות¹¹⁸. אבל אם מכר בקעה סתם - אין
5. מחיבים אותו לגדר, אלא במקום שפנהגו.

(113) כן פירש רבינו בפירוש המשניות בתחילת בבא-בתרא, מה ששנו שם "וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחיבין אותו". וראה במגיד-משנה, ולהלן הערה קיז. (114) היינו שלא הזכיר לו את דבר עשיית המחיצה. (115) שנשארו בידו של מוכר (ועיין ראב"ד ומגדל-עוז). (116) ראה למעלה הלכה טז, שבגינה אין צריך אלא מחיצה גבוהה עשרה טפחים. (117) כלומר, כופין את הלוקח שישתתף בבנין זה עם המוכר (כן דעת הראב"ד, וכן יש לפרש בדברי הרמב"ם, ועיין מגיד-משנה). (118) כן הוא בירושלמי: "תני: בגינה בין מקום שנהגו לגדור, בין מקום שנהגו שלא לגדור - כופין". והגר"א (סימן קנח ס"ק א) כתב שכן מפרש רבינו גם בבבלי (שם ד.) ושגירותו שם שונה מזו שלפנינו. ועיין ראב"ד ומגיד-משנה.

6. יח. מקום¹¹⁹ שפנהגו לבנות פתלים המבדילין¹²⁰
7. בפצרות או בגנות¹²¹ באבנים שאינן גזית¹²² - זה
8. נותן¹²³ שלשה טפחים, וזה נותן שלשה טפחים.
9. בגזית¹²⁴ - זה נותן טפחים ומחצה, וזה נותן טפחים
10. ומחצה. בכפיסין¹²⁵ - זה נותן טפחים¹²⁶, וזה נותן
11. טפחים. בלכנים¹²⁷ - זה נותן טפח ומחצה¹²⁸, וזה
12. נותן טפח ומחצה. וכל השעורין האלו - עבי הפתל
13. עם הסיד¹²⁹. והואיל¹³⁰ ומקום הפתל ממשל שניהם,
14. אם נפל הפתל - הרי המקום והאבנים של שניהם.
15. ואפלו¹³¹ נפל לרשות אחד מהן, או שפנה אחד מהן
16. את כל האבנים לרשותו, וטען שמכר לו חבירו חלקו
17. או נתנו לו במתנה - אינו נאמן¹³², אלא הרי הן
18. ברשות של שניהם עד¹³³ שיביא ראיה¹³⁴.

(119) משנה בבא-בתרא ב. (120) היינו, לא כתלים סתם, אלא כתלים המבדילים בנכסי שותפים (מגיד-משנה). (121) שם במשנה: "וכן בגינה". ופירשו בגמרא, שזה מוסב על גויל וגזית, כלומר רחבי הכתלים. (122) והיינו "גויל" שבמשנה. כלומר, אבנים בלתי מהוקצעות. (123) כלומר, אם המנהג בגויל - דין הוא ברוחב ששה טפחים ולא פחות. ואם נהגו בפחות, אין הולכין אחר מנהג זה (מגיד-משנה). (124) אבנים מהוקצעות, שעל-ידי הקיצוע מתמעט רחבן מששה טפחים לחמשה. (125) חצי לבנה מכאן וחצי לבנה מכאן וטיט באמצע. (126) שלשה טפחים לשני חצאי הלבנה (שהרי הלבנה שלשה טפחים כדלהלן) וטפח לטיט שביניהם. (127) היינו, לבנים שלמות. (128) שהלבנה שלשה טפחים. (129) כלומר עם הטיח. וכתב הרי"ף, שכן מסקנת הגמרא. ולפנינו שם ג: היא בעיא שלא נפשטה, אלא שרב נחמן בר יצחק אמר שם שמסתבר ש"הן וסידן". (130) משנה, שם. (131) שם ד. שזהו כל חידושה של פסקא זו במשנה. (132) שכיון ששותפים הם - שותפים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(אבן-האזל). (31) באחיות חפץ של קדושה, כגון ספר-תורה או תפילין (שבועות לח:). (32) אף-על-פי שאין למצוא שבועה כזו ברשימת הנשבעין ונוטלין שבמסכת שבועות פרק ז - יש מקור אחר לשבועה זו בבבא-קמא קיד: "המכיר כליו וספריו ביד אחר, ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול", שמשם למדו הגאונים לתובע מחבירו חוב שיש לו עליו משכון - שנשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדרך נשבעין ונוטלין (פי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, ועיין ברא"ש פ"ז דשבועות סימן ד), וכמורכב בנידון-דין שידוע לכל שהראשון בנה הכותל, שהרי זה כאילו מוחזק בו, ודינו כתובע חוב שיש לו עליו משכון, כנ"ל (אבן-האזל, ועיין מגיד-משנה).

- ג. מי שיהיה³³ לו חרפה בין חרבות חברו, ועמד
חברו וגדר רוח ראשונה ושניה ושלישית, עד
שנמצאת חרפה זו משלש רוחותיה גדורה - אין
מחייבין אותו לתן לו ההוצאה פלוס; שהרי לא
הוציל לו, והרי חרפתו פתוחה לרשות הרבים³⁴
כשהיתה. לפיכך, אם גדר לו³⁵ רוח רביעית, עד
שנמצאת חרפתו מקפת גדר - מגלגלין עליו את
הכל, ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע
רוחות³⁶ עד ארבע אמות³⁷. ובלבד שיהיה מקום
הכתל של שניהם³⁸.

(33) במשנה (בבא-בבא ד:): "המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית - אין מחייבין אותו. רבי יוסי אומר, אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל". ואמרו שם בגמרא "אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי דאמר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לא שנא עמד ניקף, לא שנא עמד מקיף". ויש אומרים, שמשנה זו מדברת בבקעה ובמקום שלא נהגו לגדרו, שאילו בחצר יכול לכופ אותו לבנות הכתלים באמצע כמפורש למעלה פ"ב הלכה יד-טז (רשב"ם ועוד). אבל לדעת רבינו, כיון שבבקעה לא נהגו לגדרו - אין לחייבו אפילו אם עמד וגדר. ולפיכך הוצרך רבינו להעמיד הלכה זו בחורבה, כלומר חצר שחרבה ולא משתמשים בה עכשיו, ואם עמד המקיף וגדרה מכל ארבע רוחותיה, הרי הוא כיורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטעה, שאם היתה שדה העומדת ליטע, שמין לו ונוטל כאריסי העיר (בבא-מציעא קא. ופ"י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד), שהרי חצר חרבה עומדת להיגדר (כסף-משנה הלכה ד, והגר"א סי' קנח ס"ק ז בשם ירושלמי), [וכ"ה בירושלמי בבא-מציעא פ"י הלכה ג]. ואע"פ שבית חרב אינו עומד להבנות (הלכות גזילה ואבידה שם הלכה ט, אבן-האזל). ולדעת חכמים החולקים על רבי יוסי, ואינם מחייבים אלא באופן שהניקף עמד וגדר, שגילה דעתו שרוצה בגדר - חצר חרבה אינה עומדת להיגדר, ודינה כשדה שאינה עומדת ליטע, שרק אם בעל השדה גילה דעתו חייב לשלם לו וידו על העליונה (בבא-מציעא שם). (34) רבינו מפרש במשנה שם, כפירש"י בבבא-קמא כ: שגדרו היה בין המקיף לבין הניקף. ועיין ב'תוספות' שם ד"ה את, שפירשו שהקיף מסביב. (35) המקיף, וכדעת רבי יוסי, כנ"ל. (36) כרב הונא (שם) ולא כחייא בר רב שאמר

לו מכנגדו ובין סמך לו מן הצד. ולפי זה, שהמדובר גם בסמך מן הצד, על-כרחו שהפלוגתא של רב הונא ורב נחמן (ראה הערה הקודמת) אינה אלא בגובה ולא באורך. (12) שהוא רוצה להשתמש בכותל האמצעי לשים עליו ועל הכותל הנגדי - תקרה, כמו שנראה ממעשיו, אף שלא השתמש עדיין ולא עשה עוד את התקרה. (13) בניית הכותל. (14) אבל אין לחייבו בארבע אמות הנותרות, שהרי לא גילה דעתו אלא על השתים בלבד. (15) בניגוד לפרש"י שם, שחקק בכותל שסמך. (16) זהו "קבעתא דכשורי", שעליו אמרו (שם ו). שאף רב נחמן, שרבינו פסק כמותו, מודה ש"סמך לפלגא - סמך לכולה". (17) עץ ארוך ועב, שעליו שמים את הקורות, והוא מגן עליהם מלחלוחית הכותל. וזהו "אפרזתא" (שם) שגם בזה מודה רב נחמן. (18) שהרי כאן מעשיו משמשים גילוי דעת ברור, שברצונו להשתמש בכל הכותל האמצעי. (19) בכ"י תימן: "שלא בנה כנגד הכותל". כלומר, לא בנה עשר אמות כנגד כל גובהו של כותל, אלא שש אמות בלבד, כנ"ל (ועיין סמ"ע סימן קנז, ס"ק כז).

- ב. אחר²⁰ מן השתפין שפנה²¹ הכתל שמכדיל בינו
ובין חברו עד ארבע אמות, ותבע חברו לתן חלקו
בהוצאה, ואמר 'נתתי²² חלקי' - הרי זה בחזקת
שנתן²³, ונשבע הסת²⁴ שנתן ונפטר, עד שייביא
ראיה התובע שלא נתן²⁵. אבל²⁶ אם בא לתבע אותו
לתן חלקו בהוצאת שאר הגבה שהוסיף על ארבע
אמות, מפני שסמך²⁷ לו או פנגדו, ואמר 'נתתי' -
אינו נאמן²⁸; אלא²⁹ חברו נשבע³⁰ בנקיטת חפץ³¹
שלא נתן לו ונוטל ממנו, כדין כל הנשבעין
ונוטלין³², עד שייביא ראיה זה שנתן לו.

(20) משנה, שם. (21) שידוע לנו בוודאות, שרק אחד בנה את הכותל בלי השתתפות השני, וכל-שכן אם לא ידוע לנו שהאחד בנה לבדו, שהשני נאמן. (22) היינו, אחרי שזה תבע ממנו את ההוצאות. (23) "והטעם, לפי שהואיל ששניהם חייבין לבנות, וזה ידוע לכל העולם, יש לומר שנתן חלקו" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (24) מדרבנן, בלי נקיטת חפץ, כדין כופר הכל (שבועות מ:). (25) כלומר, שיעידו עדים, שהיו כל הזמן עם הנתבע מהתחלת הבנייה ואילך, וראו שלא נתן. וראה בשו"ע סימן קנז, סוף סעיף ח. (26) משנה, שם. (27) היינו, בצדו. (28) "לפי שנאמר לו: האין ידעת שאתה חייב לשלם, כדי שתתן לו קודם שתעמדו בדין?" (רבינו בפירוש המשניות), וכלשון הגמרא (ב"ב ה:): "מי יימר דמחייבו לי רבנן". (29) מתוספת רבינו. (30) אע"פ שהתובע חובו מן הלוה בתוך זמנו, וטען הלה: פרעתי, גובה בלא שבועה, אפילו מן היתומים (ב"ב שם ורמב"ם פ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א) - שם ישנה "חזקה" שוודאי לא שילם בתוך זמנו, אבל כאן בנידון שלנו אין "חזקה" שוודאי לא שילם. ומה שנראה בסוגיית הגמרא (ב"ב שם) שהסברא של "מי יימר דמחייבו לי רבנן" עדיפה מהסברא של "אין אדם פורע תוך זמנו" שנחלקו בה אב"י ורבא שם - זהו רק לפי ה"סלקא דעתין" שלא ידוע עוד מ"חזקה - אין אדם פורע תוך זמנו"

שמשלם רק דמי קנים בזול [ואף שבשדה העשויה ליטע, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטעה ונוטל מבעל השדה (הלכות גזילה שם ה"ד) - כאן בחורבה שהנאתם שווה, גם הוצאתם שווה]. (37) כגובה הכותל שבין חצרות (למעלה פ"ב הלכה טז). (38) שיכול להשתמש בכתלים, כמבואר להלן הלכה ד. ובביאור הגר"א סימן קנח, ס"ק יא הביא מקור לדברי רבינו מהירושלמי בבא-בתרא למשנה הנ"ל.

ד. אָבֵל אִם הָיָה הַכֶּתֶל שֶׁל זֶה שְׂפָנָה, וּבְחֻלְקוֹ בָּנָה - יִרְאֶה לִּי, שְׂאִין מְגֻלְגֵּלִין עָלָיו אֶלָּא דָּבָר מוֹעֵט כְּמוֹ שְׂיִרְאוֹ הַדִּנְיָן; שְׂהָרִי אֵינּוּ יָכוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּכֶּתֶלִים.³⁹ וְכֵן⁴⁰ אִם הַנֶּקֶף עֲצָמוֹ הוּא שְׂגָדָר רוּחַ רְבִיעִית - הָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁל שְׁלֹשׁ רוּחוֹת⁴¹, אִם הָיוּ הַכֶּתֶלִים⁴² שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.

(39) והראב"ד חולק על רבינו, ולדעתו להיפך. אם בנה הראשון על שלו, הרי הקל בזה על השני שהרויח לו את מקור הכותל, ולפיכך אין לו להפסיד בשביל כך את ההוצאות. (40) כלומר, לא רק באופן שהמקיף גדר כל ארבע הרוחות, אלא אפילו אם המקיף לא גדר אלא שלש רוחות שלא הועילו מעשיו כלום, בכל זאת חייב הניקף לשלם אם הוא עצמו גמר לגדור (סמ"ע סימן קנח, ס"ק טו). (41) בניכוי הוצאת חצי הכותל הרביעי (ערוך-השולחן). (42) בכ"י תימן ובדפוס רומי: "היו הכתלים". ובאבן-האזל תיקן "היה מקום הכתלים".

ו. גִּגֵּי הַסְמוּךְ⁵⁷ לְחֻצֵר חֲבֵרוֹ - עוֹשֶׂה⁵⁸ לוֹ מַעֲקָה¹⁶ גְּבוּהָ אַרְבַּע אַמּוֹת. אָבֵל⁵⁹ בֵּין גִּגֵּי לְגִגֵּי מִשְׁאָר הַגִּגִּיּוֹן⁶⁰ - אֵינּוּ זָקוּק לְאַרְבַּע אַמּוֹת; שְׂאִין בְּנֵי אָדָם דָּרִין בַּגָּנוֹת, לְפִיכָף אֵין בַּגָּנוֹת הַזֶּה רְאִיָּה. אָבֵל⁶¹ צָרִיף לַעֲשׂוֹת מַחֲצִיָּה בֵּין שְׁנֵי הַגִּגִּיּוֹן גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה טַפְחִים, כְּדִי שְׂיִתַּפֵּס אוֹתוֹ כְּגֻב אִם נָכַנס לְרִשּׁוֹתוֹ.²¹

(56) שם ו: מימרא של רב נחמן בשם שמואל. ואף כאן בגג העשוי לדירה, כנ"ל (סמ"ע סימן קס, ס"ק ב). (57) היינו, שקרקעית הגג שוה לזו של החצר, שהרי לענין היזק ראייה אין הבדל בין רחוק ובין סמוך, כמו שנראה בהלכה הקודמת, בדין שני גגות בשני צדי רשות הרבים (ועיין מגיד-משנה שם) - סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז. (58) היינו בעל הגג, שהוא מזיק לבעל החצר, ולא בעל החצר שאינו מזיק, כמו שאמרו בבבא-בתרא ב: שבעל החצר שקבוע לו תשמישו, אינו יודע להזהר מפני בעל הגג שלא קבוע לו תשמישו. ונראה מדברי רבינו להלן (סוף הלכה ז), שבעל החצר אינו משתתף אפילו בעשרה טפחים שלא ייתפס עליו כגנב (ראה להלן בדין שני גגות) שכיון שבעל הגג שהוא המזיק בהיזק ראייה, חייב לעשות כותל גבוה ארבע אמות כדי לסלק היזק ראייה - שוב אין בעל החצר נתפס עליו כגנב, שהרי הכותל מפסיק ביניהם (סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז). ודעת הרשב"א שבעל החצר משתתף אתו במחיצה בת עשרה טפחים (מגיד-משנה), וראה להלן הערה ט. (59) המשך מימרא של רב נחמן בשם שמואל (שם). (60) "פירוש: שאין ראויים לתשמיש" (ראב"ד). (61) מדברי התוספת של רב נחמן עצמו (שם).

ז. שְׂתִי⁶² חֲצֵרוֹת זֶה לְמַעַלָּה מְזוּזוֹ⁶³ - לֹא יֵאמָר הַעֲלִיּוֹן: הָרִינִי בּוֹנָה מְכַנְגֵּד⁶⁴ וְעוֹלָה; אֶלָּא בּוֹנִים שְׁנֵיהֶם מִלְמַטָּה⁶⁵ וְעוֹלָה⁶⁶, וּבּוֹנָה הַעֲלִיּוֹן לְבִדּוֹ²²

ה. וְכֵן⁴³ שְׁנֵי⁴⁴ בָתִּים זֶה בְּצֵד זֶה⁴⁵, וְהָיוּ גִגֵּיָּהֶן עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴⁶, אֶפְלוּ הָיוּ בְּשְׁנֵי צְדֵי רִשּׁוֹת הָרְבִים⁴⁷ - זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה⁴⁸ לְחֲצִי גִגּוֹ שֶׁהוּא דָר בּוֹ, וְזֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה לְחֲצִי גִגּוֹ, וְזֶה שְׁלֹא⁴⁹ כְּנֶגֶד זֶה⁵⁰, וּמַעֲדִירָה⁵¹, כְּדִי שְׁלֹא יִרְאוּ זֶה אֶת זֶה⁵². וְאֵף עַל פִּי⁵³ שְׂבִי רִשּׁוֹת הָרְבִים רואִין אוֹתוֹ, יָכוֹל כָּל אֶחָד לִזְמַר לְחֲבֵרוֹ: אֵלּוֹ אֵין רואִין אוֹתִי אֶלָּא בְּיוֹם⁵⁴ בָּעֵת שְׂאֵעָמֵד עַל גִּגִּי, וְאֵתָה רואֶה אוֹתִי תָמִיד⁵⁵.

(39) והראב"ד חולק על רבינו, ולדעתו להיפך. אם בנה הראשון על שלו, הרי הקל בזה על השני שהרויח לו את מקור הכותל, ולפיכך אין לו להפסיד בשביל כך את ההוצאות. (40) כלומר, לא רק באופן שהמקיף גדר כל ארבע הרוחות, אלא אפילו אם המקיף לא גדר אלא שלש רוחות שלא הועילו מעשיו כלום, בכל זאת חייב הניקף לשלם אם הוא עצמו גמר לגדור (סמ"ע סימן קנח, ס"ק טו). (41) בניכוי הוצאת חצי הכותל הרביעי (ערוך-השולחן). (42) בכ"י תימן ובדפוס רומי: "היו הכתלים". ובאבן-האזל תיקן "היה מקום הכתלים".

ה. וְכֵן⁴³ שְׁנֵי⁴⁴ בָתִּים זֶה בְּצֵד זֶה⁴⁵, וְהָיוּ גִגֵּיָּהֶן עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴⁶, אֶפְלוּ הָיוּ בְּשְׁנֵי צְדֵי רִשּׁוֹת הָרְבִים⁴⁷ - זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה⁴⁸ לְחֲצִי גִגּוֹ שֶׁהוּא דָר בּוֹ, וְזֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה לְחֲצִי גִגּוֹ, וְזֶה שְׁלֹא⁴⁹ כְּנֶגֶד זֶה⁵⁰, וּמַעֲדִירָה⁵¹, כְּדִי שְׁלֹא יִרְאוּ זֶה אֶת זֶה⁵². וְאֵף עַל פִּי⁵³ שְׂבִי רִשּׁוֹת הָרְבִים רואִין אוֹתוֹ, יָכוֹל כָּל אֶחָד לִזְמַר לְחֲבֵרוֹ: אֵלּוֹ אֵין רואִין אוֹתִי אֶלָּא בְּיוֹם⁵⁴ בָּעֵת שְׂאֵעָמֵד עַל גִּגִּי, וְאֵתָה רואֶה אוֹתִי תָמִיד⁵⁵.

(43) [בכ"י תימן חסרה מילה זו, ולפי נוסחתנו (וכ"ה גם בדפוס רומי) זה נמשך להלכה הקודמת, שכשם שאין לחייב בהוצאות חצי הכותל אלא-אם-כן הוא עומד על מקום של שניהם, כמו כן בשני גגות אין לחייב אחד להשתתף בהוצאות חצי הכותל שיכנה חבירו על גגו, שהרי לא יוכל להשתמש בכותל זה, אלא כל אחד בונה על חצי גגו ומעדיף]. (44) שם ו: מימרא של אביי. (45) היינו, שאחד סמוך לשני ואין רשום הרבים מפסקת ביניהם, בניגוד לשיטת ה'תוספות' שם, ד"ה בשני צדי ר"ה, שדווקא בשני צדי רשות הרבים חייבים לגדור שאין האחד מרגיש בחבירו כשעולה בגגו, שיזהר ממנו. אבל אם אין רשות הרבים מפסקת ביניהם - אין צריך לגדור, והיינו דאמר רב נחמן: "אבל בין גג לגג, לא (=אין צריך לגדור)" וראה להלן שלדעת רבינו מיושבת הסתירה הנ"ל, בין מימרתו של אביי לבין מימרתו של רב נחמן, באופן אחר. (46) כלומר, גגים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעֶצְמָהּ⁷⁹; וְהָרָאוּהָ⁸⁰ אֵינָה מְתַקֶּנֶת עִם הַשְּׁנִיָּה,¹³
וְלֹא מִהֶשְׁנִיָּה וּלְמַטָּה. וְכֵן חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת שְׁשׁוּפְכִין⁸¹¹⁴
מִים לְבִיב⁸² אֶחָד, וְנִתְקַלְקַל הַבֵּיב - פֶּלֶן מְתַקֶּנֶת עִם¹⁵
הַתְּחִתּוֹנָה⁸³. נִמְצְאוּ הָעֲלִיּוֹנָה מְתַקֶּנֶת עִם פֶּלֶן,¹⁶
וּמְתַקֶּנֶת לְעֶצְמָהּ⁸⁴; וְהַתְּחִתּוֹנָה אֵינָה מְתַקֶּנֶת עִם¹⁷
הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מִהֶשְׁנִיָּה וּלְמַטָּה.¹⁸

(77) בבא-מציעא קח. בברייתא. [וכתבה כאן אגב הלכה זו, שהעליון בונה הכותל מלמטה עם התחתון]. (78) שאם אין מים בעליונה - לא יהיו לתחתונות. (79) ואין העליונות משתתפות בתיקונה. (80) כלומר, העליונה. (81) מלוכלכים. (82) לביב של שופכין. תעלה שמעבירה את המים המלוכלכים. (83) שהרי כאן להיפך, כולן מעוניינות שהמים יצאו מן התחתונה ללא תקלה, שלא יתעכבו בגינות העליונות. (84) ואין התחתונות משתתפות אתה בתיקונה, שהרי אינן מעוניינות בזה שמי השופכים של העליונה ידרו אליהן.

י. בְּנִיָּה⁸⁵ הִנְהָרָה⁸⁶ - מְשָׁקִין עַל הַסֶּדֶר⁸⁷. רָצָה⁸⁸ אֶחָד¹⁹
מֵהֶן⁸⁹ לְסֹכֵר, כְּדִי שְׂיִחְזֹר לוֹ הַמִּים, וַיִּשְׁקֶה תַּחְלָה²⁰
וְאַחֵר כֶּף יִפְתָּח, וְאַחֵר רוֹצֵה לְהִשְׁקוֹת תַּחְלָה - כָּל²¹
הַמִּתְגַּבֵּר זָכָה⁹⁰. וּבּוֹר⁹¹ הַקְּרוֹב⁹² לְאַמָּה⁹³ - מִתְמַלֵּא²²
רָאוּשׁוֹן⁹⁴, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁹⁵.²³

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם שינה מלשון הגמרא בגיטין (ס. ב.) - "כל דאליים גבר", ומכאן הוראה ל"תיקון הדעות" שיש להשתדל תמיד להשתמש בלשון נקיה דוקא כפי שהשתמש הרמב"ם בלשון עדינה יותר, ובמקום "אליים" מלשון אלימות נקט "מתגבר" לשון גבורה שישנו גם בקדושה, וכמו"כ הלשון "זכה" מלשון זכות טוב יותר מהלשון "גבר".

(על פי יין מלכות סימן קט"א)

(85) גיטין ס: (86) בעלי שדות שנהר עובר על פניהם. (87) היינו שראשון ראשון קודם [וכנראה שגם זה מפני דרכי שלום], בניגוד לפירוש רש"י (שם ד"ה במיזל) שמפרש שכולם שוים בהשקאה. (88) מחלוקת רב ושמואל (שם). (89) בגמרא שם העמידו את המחלוקת בין רב לשמואל בבעל שדה עליון לבעל שדה תחתון, ועיין ב"ח סימן קע, שכתב שרק הם באים בטענה ולא האמצעים. אבל רבינו לא כתב כלל עליון ותחתון, ועיין סמ"ע שם ס"ק ב. (90) מימרא של רב הונא בר תחליפא (גיטין שם) שמכיון שלא הוכרעה ההלכה, במחלוקתם של רב ושמואל, יש לנקוט כאן בכלל הידוע: "כל דאליים גבר", היינו: כל המתגבר זכה. (91) משנה, שם נט: (92) שהיו רגילים לחפור בורות סמוך לאמת המים, לעצור את המים בתוכם לעת מצוא. והמדובר שהבור נחפר לאחר שכבר עברה כאן אמת המים, ראה להלן. (93) תעלה המוליכה מים מן הנהר לשדות. (94) בגמרא פירשו משפט זה של המשנה לפי רב, שהמדובר ב"אמה המהלכת על פי הבור", והיינו כשקדם הבור לאמת המים (רשב"א). ברם, לפי המסקנא שאנו

1 מְפַנְגֵּדוֹ⁶⁷ וּמַעֲלָה. וְאִם⁶⁸ הֵייתָ חֲצֵרוֹ לְמַעֲלָה מִגִּגְוֹ
2 שֶׁל חֲבֵרוֹ⁶⁹ - אֵין הָעֲלִיּוֹן זָקוּק לְתַחְתּוֹן כָּלָל⁷⁰.

(62) כרב חסדא, בניגוד לרב הונא, וכן הוא בברייתא שם. (63) ושניהם מזיקים אחד לשני בהיזק ראייה. (64) שאיני צריך לסבול משפלות הקרקע של השני. (65) אף העליון, שאם אין יסוד - אין בנין (מגיד-משנה). והיינו, עד ארבע אמות מקרקעית החצר שלמטה. צריכים שניהם יחד לבנות, כדין כל שני שותפים בחצרות, ואולי כאן צריך יותר מארבע אמות. עד כמה שהתחתון יכול עוד להזיק לעליון אם זה עומד (מגיד-משנה לפי הפירוש השני, וראה ב'תוספות' שם ד"ה שתי חצרות). (66) בב"ח סימן קס, חסרה מילה זו. (67) היינו, מן המקום שכלה היזק ראייה של הראשון, ומשם והלאה בונה הוא לבדו ארבע אמות שלא יזיק הוא בראיה את התחתון (מגיד-משנה). (68) ברייתא שם. (69) שאין בעל החצר מזיק לבעל הגג, כמבואר למעלה (הלכה ו הערה נז). (70) ברם התחתון, בעל הגג, זקוק לעליון, שהרי הוא מזיק לבעל החצר. ונראה מדברי רבינו, שאין העליון זקוק אפילו למחיצת עשרה טפחים, שמכיון שהתחתון חייב לבנות כותל כדי להסיר היזק ראייתו, שוב אין העליון יכול לרדת למטה לגגו, ראה למעלה הערה נז. והראב"ד כתב בהשגה: "אין דבריו ברורין כלל". ואמנם זה בניגוד למה שאמרנו בסוגיא שם, שאין העליון זקוק למחיצת ארבע אמות, אבל זקוק הוא למחיצת עשרה טפחים כדי שייתפס עליו כגנב (מגיד-משנה). וה'דרישה' סימן קס ס"ק א, מיישב סוגיית הגמרא הנ"ל לפי שיטת הרמב"ם, עיין שם.

3 ח. מִי⁷¹ שֶׁהָיָה פְתָלוֹ סְמוּךְ לְגִנַּת חֲבֵרוֹ⁷², וְנָפַל -
4 כּוֹפִין אוֹתוֹ לְפָנֹת אֲבָנֵי. אָמַר לוֹ⁷³: הִגִּיעוּךְ, וְהָרִי
5 הֵן שָׁלַף - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁷⁴. וְאִם⁷⁵ רָצָה בָהֶן בְּעַל
6 הַגִּנָּה, וְאָמַר לוֹ 'הֵן': אִם פָּנָה אוֹתָם⁷⁶ - קָנָה, וְאִינוֹ
7 יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ; וְאֶפְלוּ אָמַר: הִילָךְ יִצְיֹאֲתִיךְ וְאֶטַל
8 אֲבָנֵי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אֲבָל אִם לֹא פָנָה - לֹא קָנָה;
9 שְׁלֹא אָמַר לוֹ אֶלָּא לְדַחֲתוֹ.

(71) בבא-מציעא קי: וק"ח. במשנה. (72) [נקט גינה, מפני שבגינה אינו כופה חבירו אלא למחיצה בת עשרה טפחים בלבד (למעלה פ"ב הט"ז), וכשרצה לעשות כותל גבוה ארבע אמות, בנה אותו לבדו ('פרישה' סימן קסו, ס"ק א), וראה בסמ"ע שם ס"ק א]. (73) בעל הכותל לבעל הגינה. (74) שאינו יכול להכריח חבירו לקנות, אם אינו רוצה. (75) הבהל זה בשקלא-וטריא בגמרא שם. (76) בפני הבעלים, שאז יש לנו הוכחה ברורה, שהתכוון באמת להקנות לו (מגיד-משנה בשם הרשב"א, וש"ך סימן קסו ס"ק א). אבל אם פינה שלא בפניו, או שלא פינה כלל - לא קנה, שלא נתכוון בעל הכותל להקנות לו, אלא משתמט הוא מתביעתו, לפנות האבנים מגינתו, ומדחה אותו לאמר: הן שלך (גמרא שם).

10 ט. חֲמֵשׁ⁷⁷ גִּנּוֹת הַמְּסַפְּקוֹת מִים מִמַּעַין אֶחָד,
11 וְנִתְקַלְקַל הַמַּעַין - פֶּלֶן מְתַקֶּנֶת עִם הָעֲלִיּוֹנָה⁷⁸.
12 נִמְצְאוּ הַתְּחִתּוֹנָה מְתַקֶּנֶת עִם פֶּלֶן, וּמְתַקֶּנֶת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ב' י"ח מנחם-אב – ספר קנין – הלכות שכנים קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה).

ב. נפלו¹⁰ שניהם, הפית והעליה¹¹ - הרי שניהם⁸
חולקין בעצים ובאבנים ובשפיר¹². ואם¹³ נשתברו⁹
מקצת האבנים - רואין¹⁴ אי זו ראיה להשפיר, אם
אבני הפית או אבני העליה. ודבר זה ידוע מדרב¹⁵
הנפילה: אם נפל העליון על התחתון והרסו¹⁵, או
נשטט התחתון ונפל העליון ונהרס¹⁶. ואם אינן¹³
יודעין פיצד נפל¹⁷ - חולקין האבנים השלמות¹⁴
והשבורות¹⁵.

(10) משנה שם קטז: (11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנות מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", - שכאן מדובר באופן שכולן שלמות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעייה על כמה שלמות ושבירות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת הרי"ף ורש"י וכתב"ד מיוכן לא גרסין בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור" (=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. (12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז ש"יחלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניחזי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפנינהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב"ד מיוכן, ועיין רמב"ם)]. כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלמות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה. וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים - אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורחנו שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ם והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה ובב"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ם ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניחזי אי בחבסא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, וודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק - הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנפל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כלשונה ולא פירשה כשנפלה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניחזי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל" ואין צורך לפרש כשנפלה בלילה ופינוה. וזה לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר - כן הוא בכתב"ד ווין ובדפוס ראשון] במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ם ובמגיד משנה בשם רשב"א]. (13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא

פוסקים להלכה שכל המתגבר זכה - גם כאן, כיון שחפר הבור, אע"פ שעשה שלא כדין, כיון שעשה - עשה, שגם זה בכלל כל המתגבר זכה (ראה רמב"ד ומגיד-משנה ולחם-משנה). (95) שזהו הטעם לכל דיני קדימה בענינו, וכמו כן בסדר הקריאות בתורה, במשנה שם.

יום ב' י"ח מנחם-אב ה'תשע"ו

פרק רביעי

(1) נתבארו בו משפטי השותפין שהאחד הוא אדון ממקום עליון והשני ממקום תחתון, כגון הבית והעלייה וכל דיניהן בשלימות, להדומה לזה משטף נהר זיתיו ושתלן בשל חבירו שזה בעל האילן וזה בעל הקרקע, והנמשך לזה מדין המוכר אילנות לקוץ ועשה פירות טרם יקצץ.

א. מי שהיתה לו עליה למעלה מביתו של חבירו², ונפל כתל מפתלי הבית - אין בעל העליה נותן לו כלום ביציאותיו³, וכופה⁴ את בעל הבית לבנותו קשהיה. אבל⁵ אין בעל הבית פופה לבעל העליה לבנות כתל עליה שנפל. והתקרה⁶ של בית - הרי היא של בעל הבית⁷, והמעזיבה⁸ שעל התקרה - הרי היא של בעל העליה⁹.

(2) כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עליה, וראה בבא מציעא קיז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. (3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו]" - הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). (4) כלומר, על ידי בית-הדין שיורדין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפתח גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בעל בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפנינו, אבל אם הוא לפנינו אין צריך לירד ולזורע אלא כופין אותו לתקן. (5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיקון העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו - הבית שווה יותר (מגיד משנה). (6) הנסרים (בבא מציעא קיז). (7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. (8) "הוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). (9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשויה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חיוק התקרה היא", וכדעת חכמים במשנה (שם קטז:) - סובר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את

מכביר על פתל התחתון; אכל למעט - שומעין לו.²⁰
וכן בקורות תקרה העליונה: אם שנה אותם לקלים²¹
ממה שהיו - שומעין לו; לזכדים מהן - אין²²
שומעים לו. הרפה בחלונות או שמעט בגבה העליונה²³
- שומעין לו; אכל אם מעט בחלונות או הרפה²⁴
בגבהה - אין שומעין לו.²⁵

(25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא.
(26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך.
(27) כלומר, או שהרבה ברוחב. (28) כגון, שהיו לבנים
שאינ רוחבם אלא שלושה טפחים (למעלה פרק ב הלכה
יח) ועשאו אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה
להלן. (29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם)
לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא
מציצא שם. (30) מימרא שם. (31) במימרא הנ"ל. ואף
זה גורע מהחוק של הבית. (32) שבית נמוך יותר חזק
מגבוה. (33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל ביחס
הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחוק הבית וברוחבו,
ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות
בכבוד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל
הפרטים דלהלן.

ו. נתדלדלו³⁴ קורות הבית ויירדו לאור הבית: אם
הגיעו לתוף³⁵ עשרה טפחים - סותר³⁶ ובונה³⁷; ואם
לא הגיעו - יכול בעל העלייה לעכב עליו. ואפלו
אמר לו בעל הבית: אני אשכר לך מקום כדי שתדור
בו עד שתתקן התקרה - אין שומעין לו; שהרי
אומר לו: אני רוצה שאטרח במקום למקום כדי
שתתקן את ביתך.³²

(34) בבא בתרא ו: ז. וזכר חמא. נתדלדלו, היינו, שהכתלים
נשארו חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש
שהכתלים טבעו בקרקע. (35) שאין אדם יכול לדור למטה
מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן
קסד סעיף קטן ו). (36) את התקרה הרעועה. (37) היינו,
בעל הבית בונה את התקרה, והעליון את המעזיבה כמו
בהלכה א (מגיד משנה).

ז. התנו³⁸ ביניהם דבר זה³⁹: אם נשאר בגבה הבית
כדי שישקו אדם חבילה⁴⁰ בינונית על ראשו ויכנס
בה תחת קורות אלו שנעקמו - אינו סותר; ואם אינו
יכול להכנס בה עד שישקו את ראשו - סותר ומתקן
ובונה, ואין בעל העלייה יכול לעכב, שהרי התנו
ביניהם תחלה.³⁸

(38) במימרא של רב חמא שם. (39) כלומר, כשחלקו התנו
שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של
רב יהושע, שם. (40) רש"י (שם דיבור המתחיל
איסורייתא) מפרש: "חבילת קנים".

ח. בית⁴¹ הפד⁴² שהוא פנוי בעבי הדר וגנה אחת⁴³
על גביה⁴⁴, ונפתחו שמי בית הפד⁴⁵ פארפעה
טפחים⁴⁶ או יותר - הרי בעל הגנה יורד וזורע

וטריא בגמרא. (14) כגון, שנפל הבית ביום, או שאפילו
נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. (15) שאז העליונות
משתברות. (16) שאז התחתונות משתברות. (17) משנה
שם, והוסברה בגמרא, כגון שנפל בלילה והאבנים פונו, וזה
שפינה הלך ואיננו שישאלו אותו.

ג. אמר¹⁸ בעל העלייה לבעל הבית לבנות¹⁹, כדי
שיכנה עלייתו על גביו, והוא אינו רוצה - הרי בעל
העלייה בונה את הבית כשהיה, ויושב ודר בתוכו
עד אשר יתן כל יציאותיו²⁰, ואחר כך יצא ויכנה
עלייתו אם רוצה.⁵

(18) משנה שם קיז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. (19) על
חשבון בעל הבית בלבד. (20) ואינו צריך להעלות לו שכר
דירה מפני שהבית משועבד לעלייה (בבא קמא כ:) [ומה
שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל
הבית לבנות את הכותל שנפל - אין זה אלא משום שהבית
קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם),
ויכול בעל העלייה לכופ אותו לבנות הכותל שנפל (ודלא
כדעת הרשב"א שהביא המגיד-משנה שרק הבית משתעבד
ולא בעל הבית), אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה
כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין
בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א, וראה במגיד
משנה וכסף משנה). ובבית הכד הבנוי בסלע וגינה על גביו
ונפתח גגו של בית הכד - וודאי יכול לכופו לבעל בית הכד
שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה
השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו].

ד. ואם²¹ אין אחד מהן יכול לבנות²² - בעל העלייה
נוטל²³ שליש²⁴ הקרקע, ובעל הבית שגו שלישים.⁶

(21) שם בברייתא וזכרי נתן וזכר בא שהכריע כמותו.
(22) שהם עניים. (23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח,
או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור
המתחיל לא לזה ולא לזה, וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו.
(24) וכפי שמנמקת הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שליש,
היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי
כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת
חיים שם).

ה. רצה²⁵ בעל הבית לבנות ביתו - בונה כשהיה²⁶.
ואם בא לשנות בפתלים: אם חזק אותן והרפה²⁷
ברחבן יותר ממה שהיו²⁸ - שומעין לו; רצה למעט
ברחבן או לפחת מחזקן, כגון שהיו אבנים ובקש
להחזיר לבנים וכיוצא בהן²⁹ - אין שומעין לו. בא³⁰
לשנות את התקרה לקורות כבדין וחזקין - שומעין
לו; לפחת ברחבן פחות ממה שהיו - אין שומעין
לו. הרפה בחלונות³¹ או שהוסיף בגבהה³² הבית -
אין שומעין לו; מעט בחלונות או שמעט בגבה
הבית - שומעין לו. וכן³³ בעל העלייה בונה אותה,
אם רצה, כשהיתה. ואם בא לשנות הפתלים,
להרחיב ולהחזיק - אין שומעין לו, מפני שהוא

ישוב הארץ⁶³, אלא יעמדו במקומן⁶⁴. ואם⁶⁵ יקרה
הנהר בגושיהן⁶⁶, כששטחן - יחלקו הפרות בעל
השדה עם בעל הזיתים כל שלש שנים⁶⁷, ולאחר
שלש - הפל לבעל השדה⁶⁸. ואם לא נעקרו בגושיהן
- הפל לבעל הקרקע מיד⁶⁹.

(61 ברייתא שם קא. (62 ראה סמ"ע סימן קסח סעיף קטן
א. שהראשון שנטע עד עכשיו אף להבא ייטע, ואילו זה
שהביא הנהר את הזיתים לרשותו, לא היה נוטע מעצמו,
ואנו מעוניינים להרבות במטעים בארץ. (63 מימרא של
רבי יוחנן בגמרא שם. אבל בחו"ל שומעים לו, ויכול ליטול
את זיתיו (שם קא:), וכן הוא בשולחן ערוך סימן קסח סעיף
א. ועיין אור שמח. (64 אם בעל השדה רוצה בהם (סמ"ע
סעיף קטן ה). (65 מימרא בשם ריש לקיש שם קא.
(66 גושי העפר שסביב האילנות ואף אם לא ניטעו היו
יכולים לחיות מאותו עפר, והרי הם כמו שלא נעקרו ואין
בהם משום ערלה (פרק י מהלכות מעשר שני ונטע רבעי
הלכה יב). (67 שאף על פי שיכולים לחיות מהגושים
בלבד - אינם יכולים לגדל פירות בלי הקרקע של זה (מגיד
משנה בשם הרשב"א). ובלי הגושים, היו אסורים מחמת
ערלה (גמרא שם) ולפיכך יש לשניהם חלק בהם. ואף על
פי שהמוצא אבידה בזוטו של ים ובשוליתו של נהר הרי
היא שלו שוודאי נתיאשו הבעלים ממנה (פרק י"א מהלכות
גזילה ואבידה הלכה י) - אין זה אלא במטלטלין, אבל
בקרקע אין הייאוש מועיל (פרק ח שם הלכה יד) וכיוון
שנעקרו עם גושיהם יש להם דין קרקע (משנה למלך).
(68 שהרי הוא אומר לבעל הזיתים: אם הייתי אני נוטע
אותם לפני שלוש שנים, האם לא הייתי אוכל פירותיהם?
(גמרא שם). (69 שכיוון שנעקרו בלי גושיהם - דין
מטלטלין להם, וזכה בהם בעל השדה בייאוש כדין זוטו של
ים (משנה למלך). והמדובר בגוף העצים ובשבחם, שהרי
הפירות אסורים בערלה עד השנה הרביעית (סמ"ע סימן
קסח סעיף קטן ד).

יא. פיוצא ב⁷⁰, המוכר⁷¹ זיתיו לעצים⁷²: אם פסק
עמו לקץ מיד - כל הפרות שיעשו הרי הן לבעל
הקרקע⁷⁴; ואם⁷⁵ התנה עמו לקץ כל זמן שירצה -
כל הפרות שיוציאו לבעל העצים. מכר סתם: אם
עשו פחות⁷⁶ מרביעית לסאה⁷⁷ חוץ מן ההוצאה⁷⁸ -
הרי אלו של בעל הזיתים⁷⁹; עשו רביעית לסאה
חוץ מן ההוצאה - הרי אלו יחלקו⁸⁰.

(70 כלומר, כשם שאמרנו שלאחר שלוש שנים הכל לבעל
השדה, כמו כן בהא דלהלן הכל לבעל הקרקע. (71 בבא
מציעא ק: במשנה. (72 להסקה או לבניין, ולא לגדל
פירות. (73 התברר בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט.
(74 היינו, הכל במשמעות הלשון (ולא כשיטת הרשב"א,
שהביא המגיד-משנה, שלבעל הזיתים יש תמיד חלק בהם).
(75 אף זה בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (76 שאז אין
הבעלים מקפידים מזה. (77 שהם רעים כל כך, עד שסאה
מהם אינו מוציא רביעית הלוג שמן. (78 של המסיקה
והעצירה, וכדומה, שם ק: קא. מימרא של רבי שמעון בן

למטה, עד שיעשה זה לבית ב⁴⁷, ויתקן
העליון⁴⁸ קרקע גתו ויזרע כל גתו.

(41 בבא מציעא קיז: במשנה. (42 מקום שעוצרים בו
זיתים, להוציא מהם שמנם. (43 והיא שייכת לאחר.
(44 באופן שתקרת בית הבר היא קרקעיתה של הגינה.
(45 תקרת בית הבר. (46 כשמואל ולא כרב (שם קיח).
לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם
נפחת בפחות מארבעה טפחים - לא איכפת לנו לפי שאין
לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה
מקומות בתלמוד. (47 תקרה. (48 שתקון המעזיבה
שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א.

ט. שתי⁴⁹ גנות זו על גב זו⁵⁰, והירק ביניהם בגבה
עבי הארץ שביניהם⁵¹: כל שהעליון יכול לפשט את
ידו ולטל אותו מעקרו⁵² - הרי הוא שלו⁵³, ובלבד⁵⁴
שלא יאנס את עצמו⁵⁵; והשאר - של תחתון⁵⁶. היה⁵⁷
מגיע לנופו, ואינו מגיע לעקרו - לא יטל העליון⁵⁸;
ואם נטל - אין מוציאין אותו מידו. אבל האילן⁵⁹
העומד על המצר, אף על פי שהוא נוטה לתוף שדה
אחד מהן - הרי שניהם חולקין⁶⁰ בפרותיו.

(49 שם קיח: במשנה. (50 ששתיהן סמוכות במורד ההר,
וקרקעית האחת גבוהה משל חברתה. (51 ונתעורר דין
ודברים ביניהם: העליון אומר שלי הוא, שבקרקעי גדל,
והתחתון אומר שלי הוא, שבאוויר שלי גדל, שאם רצה
ממלא בעפר עד למעלה ואין כאן ירק. (52 אף שאינו
מגיע לנופו, ומה שנמצא בגמרא שם: "מגיע לעיקרו ואין
מגיע לנופו, מאי, תיקו" ואם כן זה נשאר בספק, ויש לפסוק
שלא ייטול העליון כדלהלן - נראה שרבינו לא גרס לה.
(53 כרבי שמעון במשנה שם, שכן פסק ריש לקיש שם קיט.
ומעיקר הדין סובר רבי שמעון כרבי יהודה שם שהכול
לתחתון, שאם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן
ירק". אלא כל מה שיכול עליון לפשוט את ידו וליטול -
מפקיר הוא לגבי תחתון. (54 מימרת דבי רבי ינאי שם
קיט. (55 כלומר, שלא יתפשט כל כך עד שיעצור ידיו סכנה
(פרוש המשניות לרבינו שם). (56 [אפילו השורשים. ומה
שאמר רבא (שם קיח:): ששורשי הירק הם של עליון אפילו
לדעת רבי יהודה - אין זה אלא אם הוא יכול לפשוט ידו
וליטול, אבל אם אינו יכול לפשוט ידו וליטול, הרי הוא
מפקירו לתחתון, ועיין רש"י שם במשנה דיבור המתחיל
והשאר. (57 שם קיט. בעייה של רב ענן שלא נפתרה.
(58 לא פסק שיחלוקו, כדין כל ספק בממון, מפני שהתחתון
הוא המוחזק (כסף משנה). ועוד שהרי הלכה כרבי יהודה
שהכול לתחתון, כנ"ל, אלא שהוא מפקיר לעליון וכיוון
שספק הוא אם מפקיר לעליון הרי הוא בחזקתו (=בחזקת
התחתון). (59 שם קז. כשמואל ולא כרב. כלומר ענפיו
נוטים, אבל שורשיו בתוך המצר, שהוא של שניהם (תוספות
שם דיבור המתחיל אילן). (60 כיוון שהוא יונק מקרקע
של שניהם.

י. שטף⁶¹ נהר את זיתיו ושחלם בתוף שדה חברו,
ואמר הלה: זיתי אני נוטל - אין שומעין לו, משום⁶²

פזי. 79) שלפי שהם רעים כל כך אין בעל הקרקע מקפיד אם בעל הזיתים נוטלם לעצמו (גמרא שם). 80) שיש לשניהם חלק בהם: זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה (משנה שם).

ג. אחד מן השתתפים בַּחֲצֵר שֶׁבִקֵּשׁ לַהֲעֲמִיד בַּה
בַּהֶמָּה אוֹ רִחִים, אוֹ לַגְדֹּל בָּהּ תִּרְגְּלוּלִין - חֲבֵרוֹ
מֵעַכְבִּי עָלָיו¹⁴. וְכֵן¹⁵ שָׂאֵר הַדְּבָרִים שָׂאִין דֶּרֶךְ אֲנָשִׁי
הַמָּקוֹם לַעֲשׂוֹתָן בַּחֲצוֹתֵיהֶן - בְּכָלֵן הַשְּׂתַפְּיִין
מֵעַכְבִּין זֶה עַל זֶה, חוּץ מִן הַכְּבִיסָה¹⁶, לְפִי שָׂאִין
דֶּרֶךְ שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לַהֲתַבּוֹזֹת עַל גֵּב הַנְּהַר¹⁷.

1) נתבאר בו מה שיש לשותפין בחצר לעשותו שכופין בו זה את זה, והדברים שיכול האחד למנוע לחבירו לעשות בחצרו, וכן מה שכופין בני מבוי זה לזה לעשות, ומה שמונעין האחד לאחר לעשותו.

1 א. חֲצֵרָה שֶׁתָּפִין - כָּל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֶה³ אֶת חֲבֵרוֹ
2 לַעֲשׂוֹת בָּהּ בֵּית שַׁעַר⁴ וְדֹלֶת⁵, וּבֶן⁶ כָּל הַדְּבָרִים
3 שֶׁהַחֲצֵר צָרִיכָה לָהֶם צֶרֶךְ גְּדוֹל, אוֹ דְבָרִים שֶׁנֶּחֱגוּ
4 בְּנֵי הַמְּדִינָה לַעֲשׂוֹתָם; אֲכָל שְׂאֵר הַדְּבָרִים, כְּגוֹן
5 צִיּוֹר וְכִיּוֹר⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינּוּ כּוֹפֶה⁸. עֲשֵׂה אֶחָד
6 מֵהֶן מַעֲצָמוֹ, אִם גָּלָה הַשָּׁנִי דַעְתּוֹ שֶׁנִּזְחַל לוֹ בְּמָה
7 שֶׁעָשָׂה חֲבֵרוֹ - מְגַלְגָּלִין עָלָיו אֶת הַכֶּלֶי, וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ
8 בְּהוֹצָאָה.

2) בבא-בטרא ז: במשנה, וכדעת חנא-קמא ולא כרוב שמעון בן גמליאל, כי הכלל הנמסר בשם רבי יוחנן, בכמה מקומות בתלמוד, שהלכה כרשב"ג במשנה, אינו מוסכם, ויש מן האמוראים שלדעתם לא אמר כן רבי יוחנן מעולם (כסף-משנה בשם הר"ן, וכ"ה בחידושי ר"י מיגאש. וראה בבבא-מציעא לח:). (3) אם השני רוצה להשתתף מרצונו הטוב בהוצאות אלו. (4) תא, ששומר החצר יושב בו לשמור מפני עוברים ושבים שלא יזיקו בחצר בראייתם (בבא-בטרא ב:). ובגמרא שם לא התירו עשיית בית שער זה, אלא אם הוא בחוץ ואין לו דלת וכו', שאם לא כן לא יוכלו העניים להכנס. ורבינו השמיט כל זה. (5) וכן נגר ומנועול 'נתיבות' סימן קסא. וכל-שכן מהלכה ב). (6) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (הובאה ברי"ף ב"ב פ"א, ותיכנה בהלכה הבאה), שאם היה שרוי עמהם באותה חצר משעבדין אותו על הכל. (7) אף הוא מין ציור. (8) למד כן ממה שאמרו במשנה בבא-בטרא ה. (הובא למעלה פ"ג הלכה א) שלמעלה מארבע אמות אין מחייבין אותו לבנות - הרי שדבר שאינו הכרחי, אין לכסותו (הגר"א סימן קסא, ס"ק ג). (9) למדה רבינו ממה שאמרו בכותל שהוא גבוה מארבע אמות, שאם סמך לו כותל אחד מגלגלין עליו את הכל, בבא-בטרא שם (הובא למעלה בפ"ג שם). וראה בהגהות מיימוניות ומגיד-משנה וכסף-משנה.

19 ד. אֶחָד הָעָר הַשְּׁתַּפְּיִן וְאֶחָד מִבְּיֹדֵי¹⁸ שְׁאֵינוֹ מִפְּלֶשׁ¹⁹
20 - כָּל בְּנֵי הַמִּבְּוֵי מִצִּבְּיָן זֶה עַל זֶה שְׁלֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
21 בַּמִּבְּוֵי אֲלֵא בְּדַבָּרִים שֶׁדָּרָךְ בְּנֵי הַמְּדִינָה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
22 בָּהֶן בַּמְּבֹאוֹת.

18) תוספתא בבא-בבא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמ' 401, "כשם שבני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר של כותשית, כך בני מבוי יכולין למחות זה בזה במבוי של כותשית"). ובמגיד-משנה הביא מתוספתא בבא-מצינא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 9) "כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי (=מעבד עורות)". והוראה להלן פרק ו הלכה ח, והלכה יא. 19) היינו, שהוא סתם משלשה צדדים. שאם הוא פתוח משני צדדים ומופולש לרשות הרבים. דינו כרשות הרבים. וכן כתב הר"ף

ה. אַחֲדִי²⁰ מִן הַשְּׁתֵּפִין בְּחָצֵר שְׁהַעֲמִיד בְּהֶמָּה אוֹ
רִחִים וְכִיּוֹצֵא בִּהְיֹן²¹ בְּחָצֵר²², וְלֹא מִחָּה בּוֹ שְׁתֵּפוּ -
הֵרִי זֶה מֵעַבְבֵּי עָלָיו כֹּל זְמַן שִׁירָצָה²³. וְאִם²⁴ הָעֵמִיד
בְּכַפְּנֵי בְּהֶמָּה זֹו וְכִיּוֹצֵא בִּיה מְחִיצָה גְבוּהָה עֲשֶׂרָה
טֶפָּחִים - הִחֲזִיק²⁵. שֶׁהַשְּׁתֵּפִין מְקַפְּדִין עַל הַמְּחִיצָה,
וְהָוֵאל וְהִנִּיחוּ - מְחַלֵּל²⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
בְּחָצֵר הַשְּׁתֵּפִין; אֲבָל בְּחָצֵר חֲבֵרוֹ, אִפְלוּ הָעֵמִיד

9 ב. מִי־שֶׁ לוֹ בֵּית בַּחֲזָר אַחֲרֵת¹¹ - בְּגֵי הַחֲזָר
10 מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם דָּלָת¹² וְנֶגֶד¹³ וּמִנְעוּל;
11 אֲבָל בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הִיא
12 שְׂרִי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ חֲזָר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

(10) תוספתא שם, הובאה בר"ף בבא-בבא פ"א.
(11) ואינו גר שם. (12) כן הוא בתוספתא. ו"בית שער" לא נזכר, כי הרי בית שער הוא שמירה מחמת חיוק ראייה, וכיון שאינו גר בחצר אינו בכלל זה, אבל נגר ומנעול שהם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ב' י"ח מנחם-אב – ספר קנין – הלכות שכנים קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כאן איסור משום היזק ראייה, ואעפ"כ אסור מטעמי צניעות, וכן הוא בירושלמי (פ"ג הלכה י'). (36) יש אומרים שצריך להרחיק רק משהו (רשב"ם), ויש אומרים שצריך להרחיק מלוא אפשרות הראייה (רשב"א), ודעת רבינו לא ברורה. (37) משנה, שם. (38) בגמרא שם. (39) וחלונות גבוהים שאין בני רשות הרבים רואים אותו אלא בהתאמצות יתירה אסור לפתוח, שהרי אומר לו: בני רשות הרבים אינם רואים אותי אלא בהתאמצות יתירה, ואתה רואה אותי תמיד, ראה למעלה פ"ג הלכה ה. ועיי' מגיד-משנה.

13 ז. וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא יִפְתָּח אָדָם חֲנוּת כְּנֶגֶד פֶּתַח
14 חֲצֵר הַכְּהֹנִים⁴⁰, שֶׁזֶה הֵיכָל קְבוּצַת מִמִּיד; שְׁהָרִי בְּנֵי רִשׁוֹת
15 הָרַבִּים עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים, וְזֶה יוֹשֵׁב בְּחִמּוֹתָיו כֹּל הַיּוֹם
16 וּמִבֵּית בִּפְתַּח חֲבֵרוֹ.

40) תוספתא ב"ב פ"ב (צוקמ. עמ' 4. 401) והובאה ברי"ף ב"ב פרק שלישי. ושוב לא הבהיר רבינו כמה להרחיק, ובשו"ע סימן קנד, סעיף ג: "עד שלא יכול לראות כלל".

17 ת. אַחֲרַיִם⁴¹ מִן הַשְּׂמִינִי בַּחֲצַר שְׁלָקָה בֵּית בַּחֲצַר
18 אַחֲרֵת - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתָּח פִּתְחוֹ לַחֲצַר הַשְּׂמִינִי⁴²
19 שְׁלוֹ. אֶפְלוּ⁴³ בָּנָה עָלֶיהָ עַל גְּבִי בֵּיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה
20 לָהּ פֶּתַח לַתּוֹךְ הַחֲצַר, לִפְיִי⁴⁴ שְׁמֵרְבָּה עָלֶיהֶן אֶת
21 הַדֶּרֶךְ.⁴⁵ יַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁהִיא לִזֶּה שֶׁכֵּן אַחֵד, וְנַעֲשֶׂוּ לוֹ
22 שְׂכָנִים הָרְבָּה. אֲבָל⁴⁶ פּוֹתֵם הוּא פֶּתַח עָלֶיהָ⁴⁷ לַתּוֹךְ
23 בֵּיתוֹ. וְאִם⁴⁸ רָצָה לַחֲלֹק חֲדָרוֹ לְשָׁנִים - חוֹלֵק.

41) בבא-בבא-בבא: נט: במשנה. (42) אבל לביתו יכול הוא לפתוח, כדעת הרי"ף בתשובה (כסף-משנה) כשם שהוא פותח עליה לתוך ביתו, אלא שצריך לסתום את פתח הבית שבחצר האחרת, בכדי שלא יעברו מן החצר האחרת לחצר זו (הרי"ף שם). (43) משנה, שם. (44) ההנמקה, בגמרא שם ס. (45) שעל-ידי הוספת שכנים - צריך אחד לחכות לשני, וכאילו נעשית הדרך ארוכה יותר. (46) משנה, שם. (47) כן דעת הרי"ף בתשובתו (הובאה במגיד-משנה) שגם עליה ממש מותר לבנות על ביתו, אם אינו פותחה לחצר. לפי שאינו עשוי להשכיר לאחרים מקום כזה שיעברו דרך עליו, ואינו מרבה עליהם את הדרך, וכן נראה בתוספתא בבא-בבא פ"א (צוק"מ עמוד 19, 398): "יש לו גג ברשות הרבים ומבקש לבנות על גביו עלייה וכו' עושה לו וכו' ופותחה לתוך ביתו". ומה שאמרו בגמרא (שם ס.) "ומאי עליה אפתאי", שלפי"ז סובר רשב"ם שם שרק "אפתאי", כלומר יציע בתוך הבית, שאינו מוסיף על הבנין כלל, אלא מחלק גובה הבית לשנים, רק זה מותר, אבל לא עליה ממש - צריך לומר, לדעת רבינו והרי"ף שלא נקטו זאת בגמרא אלא לדוגמא, כלומר רק עליה כזו שהיא כמו "אפתאי" שאין פתחה אלא בתוך הבית - מותר, ולעולם מותר אפילו עליה ממש על גבי הגג, אם פתחה בבית כנ"ל, ועיין 'נמוקי יוסף' שם. (48) היא הדוגמא הראשונה שהביאה הגמרא שם. ובשו"ע סימן קנד סעיף א, כתב: "ואין צריך לומר שאם רצה לחלוק לשניים" ואמנם כל-שכן הוא מעליה.

ט. מפאן⁴⁹ אתה למד: שאחד מן השתפין **שהביא**²⁴

1 בְּהִמָּתּוֹ וַעֲשֵׂה לוֹ מַחִיצָה - לֹא הֶחֱזִיק. שֶׁהִדְבֵּר יָדוּעַ,
2 שְׂאִין זֶה אֵלָּא דָּרָךְ שְׂאֵלָה. וְהוּא הִדִּין לְכָל מַעֲמִיד
3 תִּנּוֹר וְכִירִים וּמִגְדָּל תְּרַנּוּלִין וְכִיּוּצָא בֵּהֶן. שְׂאִם
4 תֹּאמַר: הֶחֱזִיק - אֵין לָךְ אָדָם שֶׁמִּשְׁאִיל מְקוֹם
5 לַחֲבוּר²⁷.

20) בבא-בתרא נז. במשנה ופירושה ע"י רב נחמן בשם רבה בר אבבה, וראה בסמוך. (21) כגון, תנור וכירים או גידול תרנגולין. (22) כנוסח הראשון של מימרת רב נחמן, ולא כתיקונה וכתב פפא שם, ועיין ברי"ף שם. (23) היינו, אפילו אחר שלש שנים. שאין דרך השותפין להקפיד על זה, ויכול לומר לו: עד עכשיו לא הקפדתי, ומעכשיו אני מקפיד. (24) שם במשנה. וכמימרת רב נחמן. (25) היינו, מיד, ולא לאחר שלש שנים. וכן משמע מדברי הר"י מיגאש שרבינו הולך בעקבותיו, ראה במגיד-משנה. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א, ופרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. (26) מלשון זה של רבינו, נראה שאע"פ שהמחזיק אינו טוען שמכר לו או שמחל לו הרי זו חזקה, שאע"פ שבחזקת קרקעות אמרו "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (בבא-בתרא מא. ופי"ד מהלכות טוען ונטען הלכה יב) - בחזקת תשמישים כבנידון-דידן, אין צריך טענה. וראה להלן פרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. ועיין רשב"ם בבא-בתרא מא. (27) כל זה מדברי ר"י מיגאש (הובאו במגיד-משנה). והיינו, בחזקה מיידית ובלי טענה, אבל חזקת שלש שנים שיש עמה טענה - הרי היא חזקה גם בנידון זה, וכמ"ש רבנו בפ"ב מהל' טוען ונטען הי"ד. וראה בהשגת הראב"ד.

ו. אֶחָד²⁸ מִן הַשְּׂתֵפִין שָׁבַק לִפְתָּח לֹא חִלּוֹן בְּתוֹךְ
בֵּיתוֹ לְחָצֵר - חִבְרוּ מַעֲבֵב עָלָיו, מִפְּנֵי שְׂמֻסְתֵּכֶל²⁹ בּוֹ
מִמְּנוֹ³⁰. וְאִם³¹ פֶּתַח - יִסְתֵּם³² וְכֵן³³ לֹא³⁴ יִפְתְּחוּ³⁵
הַשְּׂתֵפִין בְּחָצֵר, פֶּתַח בֵּית כְּנָגֵד³⁶ פֶּתַח בֵּית אוֹ חִלּוֹן
כְּנָגֵד חִלּוֹן. אֲבָל³⁷ פּוֹתֵחַ אָדָם לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים פֶּתַח
כְּנָגֵד פֶּתַח וְחִלּוֹן כְּנָגֵד חִלּוֹן; מִפְּנֵי³⁸ שְׂאוֹמֵר לוֹ:
הֲרִינִי כְּאֶחָד מִבְּנֵי רִשּׁוֹת הָרִבִּים שְׂרֹאֲזִין אוֹתוֹ³⁹.

(28) משנה בבבא־בטרא נט': (29) ויש בזה משום היזק ראה. (30) שאף שבין כך ובין כך יכול הוא להזיקו בראה על־ידי הסתכלות מן החצר - הרי עכשיו יזיקנו גם בהסתכלות מן הבית (רשב"ם שם ד"ה אבל לחצר השותפין, ו'תוספות' שם ד"ה בבית לא בעינא). וכל־שכן שאסור לפתוח חלון לחצר חבריו שאינו שותפו (גמרא שם). (31) עובדא שם. וכרבי חייא ולא כרבי ישמעאל ברבי יוסי. וכן פסק הר"ף. (32) דוקא אם מחה לאלתר, אבל אם ראה ושחק - החזיק. ראה להלן פי"א הלכה ד (כסף-משנה). (33) שם ס. במשנה. (34) בגמרא שם, בשם רבי יוחנן, שאיסור זה הוא מטעם צניעות. וסמך ענין זה למה שנאמר בבלעם (במדבר כד, ב) "וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכניה". (35) במשנה, שם בלשון יחיד: "לא יפתח אדם", ורבינו שינה וכתב בלשון רבים בכדי לציין, שכאן מדובר ששניהם פתחו ביחד, ואין

עֵיכּוּב תִּשְׁמִישִׁים שׁוֹנִים - דִּינוּ כְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, כִּמְבוּאָר לִמְעַלָּה הַלְכָה ד[.

- יג. מִיִּשְׁשׁ לוֹ פֶּתַח לְמִבּוֹי⁶⁴ - אֵין בְּנֵי מְבוֹי כּוֹפִין
אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת דָּלֶת לְמִבּוֹי⁶⁵; שְׂכִיכּוֹ לֹמֵר: רְצוֹנִי
שְׂאֲפָנִס בְּחִבְלֹתַי עַד פִּתְחִי⁶⁶. וּמִבּוֹי⁶⁷ הַמְּפֹלֵשׁ
לְרִשׁוֹת הָרִבִּים⁶⁸, וּבִקְשׁוֹ בְּנֵי הַמְּבוֹי לְהַעֲמִיד לָהֶם
דָּלָתוֹת - בְּנֵי רִשׁוֹת הָרִבִּים מְעַפְּכִין עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי⁶⁹
שְׂפָעָמִים⁷⁰ דּוֹחֲקִין הָרִבִּים וְנִכְנָסִין בּוֹ⁷¹.

(63) תוספתא (שם עמוד 7, 369) מובאת ברי"ף שם.
(64) [כלומר, החזיק בפתח זה ברשות, שהרי לכתחילה אסור לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בלי הסכמתם של בני המבוי, כמבואר להלן הלכה יד]. (65) במטרה למעט בהילוך רבים ממבוי למבוי. וב"טור' ושו"ע סימן קסב העתיק הלכה זו בניסוח אחר: "אם באו [בני המבוי] להעמיד לו (=למבוי) דלתות (=משני צידיו), אפילו אחד מהם יכול לעכב ולומר אני רוצה ליכנס בחבילתי עד פתחי". (66) ה'נמוקי יוסף' מביא "על כתפי עד פתחי". וברור שאם הם רוצים לעשות דלת למבוי בלי השתתפותו - יכול הוא לעכב על ידם (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש ורשב"א, וכן כתב ה'נמוקי יוסף'). (67) מימרא של רב ענן בשם שמואל, בבא-בתרא יב. (68) יש אומרים שאינו מפולש אלא לצד אחד לרשות הרבים (מגיד-משנה בשם רשב"א). (69) גמרא שם. (70) כגון בימי השוק (סמ"ע סימן קסב, ס"ק ו). (71) והדלתות יפריעו להם.

- יד. מִיִּשְׁשׁ לִפְתָּח פֶּתַח בְּמִבּוֹי שְׂאִינוּ מְפֹלֵשׁ⁷³
- בְּנֵי מְבוֹי מְעַפְּכִין עָלָיו, מִפְּנֵי שְׂמִרְבָּה עֲלֵיהֶם אֶת
הַדֶּרֶךְ. וְאִם הָיָה מְבוֹי מְפֹלֵשׁ⁷⁴ - פּוֹתַח כָּל פֶּתַח
שִׁירָצָה לְכַתְחֻלָּה⁷⁵.

(72) בבא-בתרא יא: בברייתא: "אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחד - בני מבוי מעכבין עליו". וכתב שם הרי"ף, שכל זה במבוי שאינו מפולש, אבל במבוי מפולש אינם יכולים לעכב, שהרי הוא כרשות הרבים. (73) שהוא סתום משלשה צדדים. (74) משני צדדיו. (75) היינו, שלא היה קיים הפתח מעולם.

- טו. הָיָה⁷⁶ לוֹ פֶּתַח סָתוּם בְּמִבּוֹי שְׂאִינוּ מְפֹלֵשׁ⁷⁷ -
הָרִי זֶה פּוֹתַח⁷⁸ בְּכָל עֵת שִׁירָצָה; וְאִם פָּרַץ אֶת
פְּצִימִיו⁷⁹ - בְּנֵי מְבוֹי מְעַפְּכִין עָלָיו⁸⁰. וְכֵן⁸¹ אֶחָד
מִבְּנֵי מְבוֹי שֶׁבִקֵּשׁ לְסַתֵּם⁸² פִּתְחוֹ וּלְהַחֲזִיר⁸³ לְמִבּוֹי
אֲחֵר⁸⁴ - בְּנֵי מְבוֹי מְעַפְּכִין עָלָיו; שְׂמָא יָבֹא עֲלֵיהֶם
מִס, וּמִתְמַעֵט מִחֻלְקֵן מִן הַמָּס הַקָּצוּב עַל בְּנֵי
הַמְּבוֹי. לְפִיכָךְ, מְקוֹם שְׂאִין הַמָּס קָצוּב עַל בְּנֵי
הַמְּבוֹי - הָרִי זֶה סוֹתֵם פִּתְחוֹ בְּכָל עֵת שִׁירָצָה.

(76) שם יא: כרבי בברייתא. (77) שאם הוא מפולש, מותר אף לכתחילה, כמו שכתב בהלכה הקודמת. (78) שהרי היה פעם פתוח, ועל-ידי-זוה שסתמו לא אבד את זכותו. (79) המסגרות, שבהן נתונה הדלת, היינו המשקוף והמזוזות. (80) שעל-ידי פריצה זו מתבטל הפתח לגמרי (מימרא של רבא

- 1 אֶצְלוֹ לְבֵיתוֹ אֲנָשִׁי בֵּית אַחֲרָת⁵⁰ - יֵשׁ לְחַבְרוֹ לַעֲכָב
2 עָלָיו⁵¹, מִפְּנֵי שְׂמִרְבָּה עָלָיו אֶת הַדֶּרֶךְ. וְכֵן הַמְּשַׁכֵּיר
3 בֵּיתוֹ לְבַעַל בֵּית אֶחָד, וְאַחֵר כִּף הֵבִיא עִמּוֹ קְרוֹבִיו
4 אוֹ מִיִּדְעָיו לְשִׁפְן⁵² עִמּוֹ פֶּאֶחָד בְּבֵית זֶה - הָרִי
5 הַמְּשַׁכֵּיר מְעַכָּב עָלָיו.

(49) היינו, מן המחצית הראשונה של ההלכה הקודמת.
(50) בכ"י תימן: "אחרים", וכן נכון. (51) שזה הכלל לשיטת רבינו: אסור להרבות בדירורים, ומותר להרבות בבנין אם אינו מרבה בדירורים כנ"ל. וכל זה אינו אלא בדירורים קבועים, אבל להכניס אורחים עוברים ושבים מותר, וראה להלן. אולם לדעת הראב"ד והרשב"ם (הביאו הגהות מיימוניות אות ה) הדבר מהופך: מותר להרבות בדירורים, ואסור להרבות בבנינים. (52) היינו, שיכון קבוע, אבל אורחים הסמוכים על שולחנו - מותר ללא ספק. ולחנים תמה על כך הראב"ד.

- ו. הָיָה⁵³ פֶּתַח שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׂתָפִין קָטָן - אֵינוּ יָכוֹל
7 לְהַרְחִיבוֹ; שְׂהָרִי⁵⁴ שֶׁתָּפוּ אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח קָטָן אֲנִי
8 יָכוֹל לְהַסְתֵּר מִמֶּךָּ בְּשַׁעַת תְּשַׁמִּישׁ, וְאֵינִי יָכוֹל
9 לְהַסְתֵּר מִמֶּךָּ בְּפֶתַח גָּדוֹל⁵⁵. וְאִם⁵⁶ הָיָה הַפֶּתַח גָּדוֹל
10 - לֹא יַעֲשֶׂנוּ שְׂנִים; שְׂהָרִי⁵⁷ אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח אֶחָד
11 אֲנִי יָכוֹל לְהַסְתֵּר, בְּשָׁנִים - אֵינוּ יָכוֹל⁵⁸.

(53) שם ס. במשנה. (54) כהנמקת רבא שם, ולא כזו של רמי בר חמא, ראה להלן. (55) ולפי זה, אפילו פתח בין שתי אמות אסור להרחיבו עד ארבע אמות. אף שעל-ידי-זוה אינו מרוויח כלום ביחס לשטח הניתן לכל פתח, שהרי גם לפתח בן שתי אמות נותנים השטח (ולדעת רמי רב חמא שם, אין הדבר כן). (56) שם במשנה. (57) ושוב כהסברתו של רבא, ולא כזו של רמי בר חמא. (58) ומטעם זה, אסור אפילו לעשות שנים מפתח גדול בן שמונה אמות, אף כי אינו מרוויח כלום בשטח שעל יד הפתח.

- זא. אֲבָל⁵⁹ מִי שֶׁהָיָה לוֹ פֶּתַח קָטָן לְרִשׁוֹת הָרִבִּים
13 וְרָצָה לְהַרְחִיבוֹ, אוֹ הָיָה רָחֵב וְרָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ שְׂנִים -
14 אֵין⁶⁰ חִבְרוֹ שֶׁנִּגְדוֹ מְעַכָּב עָלָיו; וְאֵין צָרִיף לֹמֵר
15 בְּנֵי רִשׁוֹת הָרִבִּים שְׂאִינָן יָכוֹלִין לַעֲכָב עָלָיו.

(59) משנה, שם. (60) וכמו שאמרו בגמרא שם, שהרי בין כך ובין כך חייב הוא להשמר מפני בני רשות הרבים.

- יב. כּוֹפִין⁶¹ בְּנֵי מְבוֹי זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לָהֶן לַחִי
17 אוֹ קוֹרָה לְמִבּוֹי⁶².

(61) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 369, 13) והובאה ברי"ף בבא-בתרא פרק א. וכן הוא בגמרא עירובין פ. (62) שאינו מפולש, שאפשר להתיר הטלטול בו בשבת על-ידי לחי או על-ידי קורה (פי"ז מהלכות שבת הלכה ב), ואילו מבוי מפולש אין להתיר אלא על-ידי צורת הפתח מצד אחד נוסף לחי או קורה מצד שני (שם הלכה ג). ועיין בסמ"ע סימן קסב ס"ק א שכתב, שגם במבוי מפולש כופין זה את זה להכשירו ולהתירו בטלטול כדינו [אע"פ שלענין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ב' י"ח מנחם-אב – ספר קנין – הלכות שכנים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

העוברים והשבים, שנחקקים פנימה, וזה סותם עליהם את הדרך, ומתוך כך מעכב את התנועה בקטע של החיצונה - מפני שאין לה זכות שימוש בפנים, וכשיטת רבי, ולא כרבי שמעון בן אלעזר ורב הונא. (93) הוא-הדין שהפנימית אינה יכולה לעכב: כיון שיכולה להשתמש מפתחה לחוץ - רשאית היא לפתוח פתח באותו שטח (כסף-משנה). (94) לבצל החיצונה. אבל בשטח שלפנים מפתחו, אין לו זכות שימוש. (96) היינו, כל הפנימיות, וראה כסף-משנה. (97) אבל אם פתח מפתח חצרו ולפנים - אינם יכולים לעכב עליו, ראה למעלה. (98) וסיכום הדברים: כל חצר יכולה לפתוח פתחים חדשים בכל השטח שמפתחה ולחוץ, שבכל השטח הזה יש לה זכות שימוש. ולפיכך, לא החיצונה ממנה יכולה לעכב ולא הפנימית, אבל לפנים מפתחה, אין לה זכות, והפנימית ממנה יכולה לעכב עליה.

פרק שש

(1) נתבאר בו מה שבני העיר כופין זה את זה לעשות, ומה שיש לכולן לעשות שקצתן פטורין, ומה שקצתן מונעין לקצתן או לבני עיר אחרת, ונמשך לזה קצת ממה שיש בין בני החצרות בזה, ודין מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבירו.

- א. פופין² בגי³ העיר⁴ זה את זה⁵ לעשות חומה¹⁷
- דלתים ובריח⁶ לעיר, ולבנות⁷ להן בית הפנסת,¹⁸
- ולקנות ספר תורה ונביאים וכתובים,⁸ כדי שיקרא¹⁹
- בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור.²⁰

(2) משנה בבבא-בבא ז: (3) ראה להלן הלכה ה, מי הם הנקראים בני העיר לענין זה. (4) משמע, כל עיר בלי יוצא מן הכלל, כחכמים וסתם משנה שם, שאף עיר רחוקה מהספר, צריכה לחומת הגנה מפני פלישה פתאומית של גייסות האויב (ולא כר"ש בן גמליאל, החולק ואומר שרק עיר הסמוכה לספר זקוקה לחומה). (5) במשנה שם: "כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח" ולפי פשוט הלשון, המדובר כשהרבים כופים את היחיד המסרב, אבל רבינו בפירושו שם כתב: "כופים, רצונו לומר: כל אחד ואחד מבני העיר יכוף לחבירו על זה", ומקור הדברים בתוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 29) גבי בית-כנסת וספר-תורה: "כופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית-כנסת ולקנות להם ספר-תורה ונביאים", ו"זה את זה" משמע אפילו יחידים (הגר"א סימן קסג ס"ק ב) ואפילו המיעוט כופין את המרובים (רמ"א שם). (6) וכן פרישם ושומרים (להלן הלכה ה). והוא-הדין לכל יתר צרכי העיר (הגהות מיימוניות). (7) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (ראה למעלה הערה ד) הובאה ברי"ף בבא-בבא פ"א, סמוך למשנה הנ"ל (בדף ז:). (8) מילה זו אינה בתוספתא שלפנינו, אבל ישנה בנוסח המובא ברי"ף. בזמננו שמצויים ספרים מודפסים, הכפייה היא רק על ספר-תורה (סמ"ע סימן קסג ס"ק ב [פירוש: ספר-תורה נצרך לקרוא בו בציבור בימי הקריאה, ואילו לנביאים אינם נזקקים, שאפשר לקרוא בספר מודפס (מגן-אברהם בסימן רפד בתחילתו) וקריאה בכתובים אינה בציבור, ראה שבת קטו. וקטז:].

- ב. מי שלקח עיר בארץ ישראל - פופין אותו בית²¹

(שם). (80) כאילו פותח הפתח לכתחילה. ויתכן כי גם בני המבוי שבו הפתח הסתום מעכבים, וגם בני המבוי הראשון מעכבים, אם יש ענין של מס, וראה בהמשך דברי רבינו, ועיין הגהות מיימוניות אות ט. (81) שם יא: שתי בעיות של רב הונא, שהן אחת: "אחד מבני מבוי, שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו, אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת, אמר לו: בני מבוי מעכבין עליו, ואכסניא לפי בני אדם מתחלקת" (כן הגירסא ברי"ף דפוס קושטא, וכן הובא בשמו במגיד-משנה וכסף-משנה וכן בעוד כמה נוסחאות, ראה בדקדוקי סופרים) - הרי שטעם העיכוב הוא בזה שאכסניא מתחלקת לפי בני אדם, ולפיכך מעכבין עליו שממעט מחלקם מן המס הקצוב. ואם נכריע שאכסניא מתחלקת לפי פתחים, לא מיעט מחלקם כלל שהרי לא פרץ את פצימיו של הפתח ולא ביטל, ואם כן עודנו חייב במס באותו מבוי, ועיין כסף-משנה בשם רמב"ן. (82) אפילו לסתום בלבד ולא לפרוץ את פצימיו, ולא ביטל לגמרי את הפתח, שעל זה היתה הבעיא, שאם פרץ אין כאן בעיא כלל, שאף אם מתחלק לפי פתחים, הרי ביטל את הפתח. ראה למעלה הערה עט. (83) שלא יהיה יותר פתוח למבוי ראשון, אלא לזה. (84) בהסכמת בני המבוי האחר, שהרי אף הם יכולים לעכב, כמו שהביא רבינו למעלה. או שהמדובר במבוי מפולש, שאינם יכולים לעכב, כמבואר למעלה.

- טז. חמש⁸⁵ חצרות הפתוחות למבוי שאינו מפולש⁸⁶
- 1 פלן משתמשות עם החיצונה⁸⁷, והחיצונה
- 2 משתמשת לעצמה⁸⁸. וכן השניה⁸⁹ משתמשת
- 3 לעצמה⁹⁰, ומשתמשת עם החיצונה, ואינה
- 4 משתמשת עם השאר. נמצאת הפנימית משתמשת
- 5 עם פלן ומשתמשת לעצמה. לפיכך, אם בעל השניה
- 6 בנה אצטבא⁹¹ כנגד פתחו וסתמו - אין החיצונה
- 7 יכולה לעכב עליו⁹²; אבל כל הפנימיות מעכבין
- 8 עליו, מפני שמרבה עליהן את הדרך בארץ, שהרי
- 9 מקיפין האצטבא. וכן בעל השניה שפתח לחצרו
- 10 פתח שני בינו ובין החיצונה⁹³ - אין החיצונה
- 11 מעכבת עליו, שאין לו⁹⁴ להשתמש אלא מפתחו
- 12 ולחוץ⁹⁵. אבל אם פתח הפתח השני בינו ובין
- 13 השלישי - הפנימית⁹⁶ מעכבת עליו, שאין לו
- 14 להשתמש במבוי אלא מפתח חצרו הראשון
- 15 ולחוץ⁹⁷. וכן הדין בכלל⁹⁸.

(85) שם יא: בברייתא, וכרבי ולא כרבי שמעון בן אלעזר. (86) שהרי מפולש הוא כרשות הרבים. וכל בני החצרות משתמשים בו בשוה. (87) הקרובה לרשות הרבים. (88) ולא עם זאת שבפנים ממנה. וראה בפירוש "לעצמה" לגבי פנימית. (89) שיש לה זכות הליכה על החיצונה, אבל אין לה זכות על הפנימית. (90) "לעצמה" בנידון זה, פירושו, רק היא ולא אחרות עמה, וראה למעלה (תוספות) שם ד"ה והפנימית. (91) ספסל קטן לשיבה ולהנחת פרקמטיא. (92) ואינה יכולה לטעון שלפעמים יש דוחק מן

1 דין¹⁰ לקח לו דרך מארבע רוחותיה, משום ישוב
2 ארץ ישראל¹¹. וכופין¹² בני בקעה זה את זה לעשות
3 ביניהם חריץ¹³ וכן חריץ¹⁴.

(22) שם ז: במשנה. (23) שכיון שקנה - ודאי דעתו להשתקע בה (הגרא"א סימן קסג ס"ק כ.). (24) משנה, שם. (25) מימרא של רב פפא, שם ח. (26) ואילו לשאת בעול הצדקות השונות בעיר, ישנם זמנים אחרים (שם ח. ופ"ט מהלכות מתנות עניים, הלכה יב.).

ו. כל הדברים²⁷ שצריכין לשמירת העיר - לוקחין מכל אנשי העיר, ואפלו מן היתומים²⁸, חוץ²⁹ מתלמידי חכמים; שאין³⁰ תלמידי חכמים צריכין שמירה, שהתורה שומרתם³¹. אבל לתקון הדרכים והרחובות - אפלו מן החכמים³². ואם³³ כל העם יוצאין ומתקנין בעצמם³⁴ - לא יצאו תלמידי חכמים עצמם³⁵, שאין דרך תלמידי חכמים להזדלזל לפני עם הארץ.

(27) שם ח. מימרות של רבי יוחנן, רב יהודה ורב פפא. (28) שכל מה שנהנים ממנו, חייבים בו אף היתומים (שם במימרא של רב פפא). (29) שם במימרות הנזכרות, וכן בדברי ריש לקיש ורבי יוחנן (שם ז:). בניגוד לרבי יהודה נשיאה (שם ז:). (30) שם. (31) כהנמקתו של רבי יוחנן, ולא כזו של ריש לקיש, משום שמעשיהם מגנים עליהם. (32) בדברי רב יהודה, שם: "הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן" וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה כריא פתיא בשם ר"ח, דהיינו תיקון הרחובות. (33) רב יהודה, שם. (34) ואינם מעמידים פועלים אחרים במקומם. (35) לא הזכיר רבינו אם גובים מהם לשכור פועלים במקומם, ועיין ב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רמג סעיף א, ובדברי רבינו בפ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה י, והערה י שם אינה מוכרחה.

ז. היות³⁶ חופרין נהר להביא בו מים למדינה - גובין אף מן היתומים; ושזו³⁷ זכות להם, כדי שישקפו ממנו שדותיהם וזרמיהם³⁸. לפיכך³⁹ אם ארע להם דבר שלא באו המים - הואיל ולא נהנו מהן היתומים, מחזירין⁴¹ להם כל מה שגלגל מהן. וכן כל פיוצא בזה⁴².

(36) שם ח. מימרא של רב פפא. (37) הסכרת רבינו, בהתאם לכללו של רב פפא הנזכר למעלה הערה כו. (38) והרי הם מקבלים תמורת הכסף שנתנו. (39) כתשובת רב פפא לרב שישא בנו של רב אדי. (40) מפני שיתומים אינם בני מחילה (רש"י שם ד"ה לא מידויל). (41) כלומר, דבר שיש להם הנאה ממנו. (42) בבא-בבא-בבא: כברייתא.

ח. כופין⁴³ בני מבוי⁴⁴ זה את זה שלא⁴⁵ להושיב ביניהן⁴⁷ לא חיט ולא ברסי⁴⁸, ולא⁴⁹ אחד מבצלי אפניות. היה⁵⁰ שם במבוי אחד מבני מבוי⁵¹ אמן, ולא מחו בו⁵², או שהיתה⁵³ שם מרחץ או חנות או רחם, ובא חברו ועשה מרחץ אחרת כנגדו או

(9) בבא-קמא פ: מימרא של רב שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן. (10) [בגמרא שם: "כופין אותו" ולא נזכר שבית-דין הם שכופין אותו, אבל סבור רבינו שעל-כרחנו שהמדובר באופן שבני העיר אינם יכולים לכופו, כגון שנותן להם בתים במתנה, ולכן הוצרכו להטעים משום ישוב ארץ ישראל, ואם-כן רק בית-דין כופין אותו על זה. שאם בני העיר קנו ממנו, שהם עצמם יכולים לכופו אותו - מה צורך בטעם משום ישוב ארץ ישראל?]. (11) שתהא מחוברת עם כל סביבותיה. (12) תוספתא בבא-מציא פ"א (צוק"מ עמוד 396, 14) והובאה ברי"ף בבא-בבא-בבא פרק ראשון. (13) תעלה בת ששה טפחים מסביב לבקעה (בבא-בבא-בבא קז: וקח. ולמעלה פרק כא מהלכות מכירה, הלכה כב.). (14) תעלה בת שלשה טפחים (שם ושם). ולמה הצריכו את שניהם - לשם שמירה על הבקעה.

ג. מי¹⁵ שיש לו חצר בעיר אחרת¹⁶ - בני העיר משעבדין אותו לחפר עמהם בורות שיחין ומערות ואמת המים¹⁷; אבל בשאר כל הדברים¹⁸ - אין משעבדין אותו. ואם היה שריו עמהם באותה העיר - משעבדין אותו על הפל¹⁹.

(15) תוספתא בבא-מציא פרק יא (לפי כ"י ווין. ראה צוק"מ עמ' 396, 13), הובאה ברי"ף בבא-בבא-בבא פ"א כלשונה. (16) כלומר: הוא גר בעיר זו ויש לו חצר בעיר אחרת. (17) בתוספתא שם: "ולתקן את המקוואות ואמת המים". ואם מי שאינו דר עמהם באותה עיר חייב בכל אלו, קל-והומר למי שדר עמהם. ולא כתב זאת רבינו למעלה בהלכה א, מפני שאין דבר זה מפורש, ושם העתיק לשון המשנה שם. ראה סמ"ע סימן קסא ס"ק א. (18) לא פירש רבינו מה הם "שאר הדברים" האלו? ואם כוונתו לאלו המנויים בהלכה הקודמת, יש להבין מה בין מקוה שמשעבדין אותו (ראה למעלה) לבית-הכנסת שאין משעבדין אותו. ונראה שכוונתו לעניני שמירה, שכיון שאינו גר שם - אינו זקוק להם, ראה ב'ערוך השולחן'. (19) ראה למעלה הערה ה.

ד. פשה²⁰ גובין מאנשי העיר לבנות החומה²¹ - גובין לפי קריבת הבתים מן החומה. כל הסמוך לחומה נותן יותר.

(20) בבא-בבא ז: בעיא של רבי אלעזר מרבי יוחנן בשתי לשונות, ופתרונה על-ידי רבי יוחנן, ופסק רבינו כלשון האחרון, שלא הזכירו אלא לפי קירוב בתים, ולא הזכירו "לפי שבח ממון" כלל, וכן דעת הרי"ף. ודעת ר"י מיגאש - שנותנין לפי קירוב בתים ולפי שבח ממון. (21) שאם החומה פרוצה, מתנפלים הלסטים תחילה על הבתים הקיצוניים.

ה. וכל הדרך²² בעיר שנים עשר חדש, או שקנה בה בית דירה²³ - נותן עם בני העיר בכל הדברים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ב' י"ח מנחם-אב – ספר קנין – הלכות שכנים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(65) ואינם משלמים מס המלך בעיר זו, ואם כן מן הדין שיהיו בכלל גר ממדינה אחרת שיכולים למנעו, כמבואר למעלה. (66) בבא-בתרא כב. וראה בבבא-קמא סב. שתקנה זו היא אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא. (67) שם. (68) היינו, עם סחורתם למכור. וראה בסמ"ע סימן קנו, ס"ק יט. (69) מסקנת הגמרא בבבא-בתרא שם. (70) כדי שלא יבטל מתלמודו. (71) מימרא של רב כהנא ורבינא, בבבא-בתרא שם.

1 טַחוּן⁵⁴ אַחֶרֶת - אֵינִי⁵⁵ יְכוּל לִמְנָעוֹ וְלִמְרָ לִי: אֹתָהּ
2 פּוֹסֵק⁵⁶ חַיִּי. וְאֶפְלוּ⁵⁷ הָיָה מִבְּנֵי מָבֹי אַחֵר - אֵינִן
3 יְכוּלִין לִמְנָעוֹ⁵⁸, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם אוֹתָהּ אֲמָנוּת⁵⁹.
4 אָבֶל⁶⁰ גַּר מִמְּדִינָה⁶¹ אַחֶרֶת שָׁבָא לַעֲשׂוֹת חֲנוּת בְּצַד
5 חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מִרְחֵץ מִצַּד מִרְחֵץ שֶׁל זֶה - יוֹשֵׁב
6 לָהֶן לִמְנָעוֹ. וְאֵם⁶² הָיָה נוֹתֵן עִמָּהֶם מִנֵּת הַמֶּלֶךְ⁶³ -
7 אֵינִי יְכוּל לִמְנָעוֹ⁶⁴.

י. הַסֹּחֲרִים⁷² שֶׁמֵּבִיאִין סְחֹרָתָם לְמִכֹּר בְּתוֹךְ
הָעִירוֹת - בְּנֵי הָעִיר מַעֲבִין עֲלֵיהֶם⁷³. וְאֵם⁷⁴ מִכְרוּ
בַּיּוֹם הַשּׁוּק בִּלְבָד⁷⁵ - אֵין מוֹנְעִין אוֹתָם. וְהוּא⁷⁶
שֶׁיִּמְכְּרוּ בַשּׁוּק⁷⁷; אָבֵל לֹא יִחַזְרוּ עַל הַפְּתָחִים אֲפֹלוּ
בַּיּוֹם הַשּׁוּק. וְאֵם⁷⁸ יֵשׁ לָהֶן מַלְוָה⁷⁹ בְּעִיר - מוֹכְרִין
כְּדֵי פְרֻסָּתָם⁸⁰ אֲפֹלוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שֶׁיִּפְרְעוּ⁸¹
חֹבָן וּלְכוּ לָהֶן.

שאינו מפולש, ראה להלן הערה מג. (44) היינו, שאפילו היחיד יכול לעכב (סמ"ע סימן קנו ס"ק טז). וראה למעלה הלכה א והערה ד. (45) מפני הטעם שמביא רבינו להלן הלכה יא: "מפני ריבוי הנכנסים והיוצאים", והמדובר במבוי שאינו מפולש, כי מבוי מפולש הוא כרשות הרבים (ראה למעלה פרק ה הלכה יד). וראה בלחם-משנה וביאור הגר"א (שם ס"ק טו) שרבינו הוכרח לפרש בברייתא הג"ל שלא כדעת מפרשים אחרים. (46) אפילו בן מבוי זה, כמו שנראה בסמוך, וכמפורש להלן הלכה יא. (47) מעבז עורות. (48) בברייתא שם, נוסף: "ולא מלמד תינוקות", אבל בכתב-יד מינכן שם ליתא. וראה להלן הלכה יא. (49) המשך הברייתא שם, וכתנא-קמא ולא כרשב"ג, וכרב הונא בן רבי יהושע, שהוא מן האחרונים, ולא כרב הונא, וכן פסק הר"ף שם. (50) כתב "מבני מבוי" להשמיענו שאפילו אחד מבני מבוי אינו יכול לעכב. (51) אף-על-פי שאין החזקה מועלת כאן, ויכולים למחות תמיד, כמפורש להלן בפרק יא הלכה ה, בכל זאת כל זמן שלא מיחו בראשון, אינם יכולים לעכב לשני, וראה להלן הלכה יב. (52) תוספתא בבא-בטרא פרק ב (צק"מ עמוד 8, 401). (53) טחנת קמח. (54) כלומר, אף האומן אינו יכול למנוע אע"פ שהוא מפסיד פרנסתו, אבל הוא-הדין שבני המבוי האחרים אינם יכולים למנוע, מכיון שיש כבר אומנות זו במבוי, כמו שכתב רבינו בסמוך, וראה סמ"ע שם ס"ק טז. (55) חותך. והטעם בברייתא: "מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בשלך, ואני עושה בשל"י". (56) בעיא של רב הונא ברבי יהושע שם, שלא נפתרה, ולפיכך הכריעו רבינו והר"ף שאינם יכולים לעכב, כדין כל תיקו, שאין משנים את המצב הקיים. (57) לא האומן עצמו, כאמור, ולא בני המבוי. (58) ואם כן, גם מקודם היו נכנסים ויוצאים. (59) מימרא של רב הונא ברבי יהושע, שם. (60) היינו עיר, ראה בפ"א מהלכות מגילה הלכה א. וכן בגמרא שם: "מתא אחרית (=עיר אחרת)". (61) מימרת רב הונא ברבי יהושע שם. (62) מס הגולגולת למלך. (63) לא בן העיר ולא בן המבוי, בניגוד לדעת ה'תוספות' שם שכן המבוי יכול למנוע, ורק בן העיר אינו יכול למנוע. (64) מוכרי בשמים לנשים.

72) שהרי אינם משלמים כאן מס המלך, כנ"ל. ואם סחורות של הסוחרים טובה יותר או זולה יותר מזו של סוחרי העיר, ראה במגיד-משנה. (73) מסקנת הגמרא שם. (74) אבל לא בימים אחרים (גמרא שם). (75) אף זה שם. (76) שאז באים מן החוץ, ומוכרים לאנשים מן החוץ (גמרא שם). ומשמע לכאורה שלאנשי אותה העיר אסור למכור, ברם הסמ"ע (שם ס"ק כ) כתב בשם ה"טור" שמותר. (77) מסקנת רב כהנא, שם. (78) שהם חייבים לאחרים (ראה להלן הערה עח). ורש"י (שם ד"ה אית לן אשראי) מפרש, שחייבים להם. וראה סמ"ע שם ס"ק כב. (79) ובגמרא שם: "חיותם", וכתב המגיד-משנה בשם ר"ת, שאין הכוונה לשיעור חיותם בלבד, אלא שירוויחו כדי מזונותם. (80) [אין לנקד "שִׁיפְרְעוּ", כלומר שאחרים יפרעו להם חוב שחייבים להם, שאם כן היה צריך להיות "שִׁיפְרַע חובם". ובכ"י תימן "שיפרעו את חובך - הרי שהמדובר בחוב שהם חייבים לאחרים, והם פורעים אותו, וראה בסמ"ע שם ס"ק כב, ולמעלה הערה עו]. (81) בבא-בתרא כא. כברייתא.

21 יֵאָ. אַחֲדָה ⁸² מִבְּנֵי מִבְּוִי ⁸³ שְׁאִינוּ מִפְּלֶשׁ ⁸⁴ שְׁבָקֶשׁ ⁸⁵
22 לְהַעֲשׂוֹת רוּפָא ⁸⁶, אִמָּן ⁸⁷, או גִּרְדִּי ⁸⁸, או מִלְמֵד
23 תִּינוּקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים ⁸⁹ - בְּנֵי מִבְּוִי מֵעַפְכִּין ⁹⁰
24 עָלָיו, מִפְּגֵי שְׁמֵרָה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיֹּצֵאִין. וְכֵן ⁹¹
25 מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית בַּחֲצֵר ⁹² הַשְּׂתַפְּיָן - לֹא יִשְׁפִּירָנּוּ ⁹³
26 לֹא לְרוּפָא, וְלֹא לִאִמָּן, וְלֹא לְגִרְדִּי, וְלֹא לְסוֹפֵר ⁹⁴
27 יְהוּדִי ⁹⁵ שְׁכּוֹתָב הַשְּׂטֻרוֹת ⁹⁶, וְלֹא לְמַלְמְדֵי תִינוּקוֹת
28 שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

ט. רוב־לֵין⁶⁵ המִחְזִירִין בְּעִירוֹת⁶⁶ - אֵין בְּנֵי הַמְּדִינָה
 9 וְכוּלִין לַעֲכָבָן; שְׁתַּחֲנַת עֲזָרָא הִיא שְׂיֵהִיו מִחְזִירִין,
 10 כְּדִי שְׂיֵהִיו הַבְּשָׂמִים מְצוּיִין לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל⁶⁷. אָבֵל⁶⁸
 11 אֵינָן קוֹבְעִין מְקוֹם וְיוֹשְׁבֵינָן בּוֹ⁶⁹, אֲלֹא מִדַּעַת בְּנֵי
 12 הָעִיר. וְאִם⁷⁰ תִּלְמִיד חָכֵם הוּא - קוֹבֵעַ מְקוֹם בְּכָל
 13 מְקוֹם שְׂרִיצָה⁷¹.

82) לפנינו בגמרא שם "אחד מבני חצר", ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא באותה חצר, אבל בני מבוי אינם יכולים לעכב, וכדעת אב"י (שם ב:) שבחצר אחרת מותר. ולגירסת רבינו "אחד מבני מבוי", אין הלכה כאב"י אלא גם בחצר אחרת אסור, וגירסא זו היתה גם לפני בעלי ה'תוספות' שם, ודחו אותה בטענה שאין חולק על דברי אב"י, אבל לרבינו צריך לומר, שר"ב שם שפירש המשנה באופן אחר חולק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

97) כן הוא במשנה, שם. [ולשיטת רבינו למעלה בהלכה ח והלכה יא, שאף במבוי יכול לעכב, צריך לומר שנקט "חצר" להשמיענו שבתניוקות של ישראל אינו יכול לעכב אפילו בחצר]. (98) תמיד, ולא מועילה אף חזקה, כמו שיוצא מתוך ההמשך, וכמו שרבינו אומר מפורש לקמן פ"א הלכה ה. (99) משנה, שם. (100) אבל בלי חזקה - יכולים גם כאן למחות. ודעת רבינו שזהו ההבדל בין רשות המחאה ביחס לקול הנכנסים והיוצאים, שלגביהם לא מועילה חזקה, וכמו שכתב להלן פ"א הלכה ה, לבין שלילת רשות המחאה ביחס לקול הפטוי והריחיים, שלגבי עצם המלאכה מועילה החזקה, ועיין מגיד-משנה. וכתב הסמ"ע (סימן קנו ס"ק יא) שבחזקה זו לא צריך שלש שנים, לדעת רבינו, כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד. (101) כרבא שם כ: וכן פירשו הבריות בגמרא, שם סא. (102) אבל לא לימודי חול, כדברי רבינו בפרוש למשניות. וראה למעלה הערה פו. (103) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, שהתקין להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (שם כא.).

על דברי אב"י (הגר"א סימן קנו ס"ק ג). אבל יש להבין, הלא דין זה כבר כתוב למעלה בהלכה ח, ולמה נשנה כאן עוד פעם. ועיין כסף-משנה. וראה להלן הערה פה. (83) שמבוי מפולש הרי הוא כרשות הרבים, ואין בו טענת נכנסים ויוצאים, כמו שכתב הר"ף (בבא-בבא פ"א), וכן כתב רבינו למעלה פרק ה הלכה יד. (84) והוא-הדין אם כבר נעשה, שבעניין זה אין חזקה (סמ"ע שם ס"ק ב), וכמו שכתב רבינו להלן בפ"א ה"ה. (85) רש"י שם ד"ה רופא, מפרש: "מוהל". ואע"פ שאין למחות במלמד תינוקות של ישראל (להלן הלכה יב) וכן אין למחות בכל עושה מצוה (שו"ע חושן-משפט סימן קנו סעיף ג) - אם אפשר לעשות המצוה בלי ריבוי נכנסים, יכולים לעכב שלא ירבו הנכנסים, ואם כן במוהל, אומרים לו שלא יבוא המצוה לביתו, אלא ילך הוא לבית המילה (ט"ז שם). (86) מקיז דם (רש"י שם). וכן נראה להלן בסמוך, שכתב: "לרופא או לאומן" - ש"רופא" ו"אומן" הם שנים. ועיין סמ"ע שם ס"ק ג. (87) אורג בגדים. וראה כסף-משנה שכתב שהמגיה העיר על זה שפירט רבינו כאן רק את אלו, ואילו למעלה בהלכה ח כתב: "כל בעלי אומניות". וראה למעלה הערה פ. (88) כמסקנת הגמרא שם, ובהתאם לשיטת רבא, המובאת לקמן, בסוף ההלכה הבאה, שבמלמד תינוקות של ישראל אין למחות. ובפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל אם מלמד חשבון או תשובות יש לו רשות למנעו", ולפי"ז תינוקות של גוים לאו דוקא, ואפילו תינוקות של ישראל אפשר לעכב, אם אינם לומדים תורה. כן כתב בשו"ע חושן-משפט שם סעיף א: "מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה". וראה להלן הערה קא. (89) ואף חזקה לא מועילה, כמפורש להלן בפ"א הלכה ה. (90) אף היא ברייתא, שם. (91) כלשון הבריתא, ולשיטת רבינו למעלה שאף במבוי יכולים לעכב, צריך לומר שבחצר אסור לו להשכיר אע"פ שעוד לא מיחו השכנים בידו, שהרי לא הזכיר רבינו: "מעכבין", אלא סתם "לא ישכירו", מה-שאינ-כן במבוי, שרק אם מישוה מוחה בידו, יכול למנעו. (92) והכל מפני טענת ריבוי הנכנסים והיוצאים. (93) כפירוש ה'תוספות' (שם, ד"ה בסופר מתא), ולא כשני הפירושים שברש"י. (94) וכל-שכן גוי. (95) משמע קצת, שרק בשטרות של חול יכול לעכב אבל לא בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומוזוזות שדינם כמלמד תינוקות, והוא-הדין לכל פעולת מצוה. וראה שו"ע שם סעיף ג, ולמעלה הערה פג. (96) משנה, שם כ: ומשמע שכבר החזיק בחנות ואף-על-פי-כן אינה חזקה, וראה להלן הערה צח.

- יג. מי¹⁰⁴ שיש לו בור לפניו מביתו של חברו - 10
נכנס¹⁰⁵ בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה 11
שדרך בני אדם יוצאין¹⁰⁶. ואינו¹⁰⁷ מכניס בהמתו 12
ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחוץ. 13
ושניהם¹⁰⁸ עושין פותחת¹⁰⁹ על הבור¹¹⁰. פעל הבור 14
- פדי לשמור¹¹¹ את מימיו; ובעל חצר - משום 15
חשד¹¹² אשתו, שלא תפנס לשם אלא מדעתו. 16

(104) משנה, שם צט. (105) כגון שהתנו כך בשעת החלוקה או המכירה, שיהיה לזה דרך אל הבור (סמ"ע סימן קסט ס"ק א). (106) והיינו, ביום, כמו שכתוב בשו"ע חושן-משפט שם סעיף א. שאע"פ שהתנו שיהיה לו דרך בביתו - לא הסכים זה לקום בלילה ולפתוח לו (סמ"ע שם ס"ק ב). (107) שאין זה הכרחי להכניס בהמתו אל הבור ויכול להשקותה בחוץ, ורק לצרכים דחופים הסכים לתת לו רשות כניסה. (108) משנה, שם. (109) מנעול, שסוגר את דלת הבור. (110) כרבי יוחנן שם. (111) שלא יגנוב אותם בעל הבית. (112) שלא יסתובב זה סמוך לבורו בהעדרו של בעל הבית מתוך אמתלא, שהוא נכנס לשאוב מן הבור, ויזנה עם אשתו, או שיעורר חשד כזה אצל הבריות, מה-שאינ-כן אם יש גם לבעל הבית מפתח, אינו יכול להסתובב שם ולא יכנס אלא בזמן שנמצא בעל הבית. וחשש גניבה בבית אין, שאשתו שומרת שם (רש"י שם ד"ה משום חשד אשתו).

- יד. מי¹¹³ שיש לו גנה לפניו מגנתו של חברו - 17
נכנס¹¹⁴ בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה 18
שדרך בני אדם יוצאין. ואין¹¹⁵ מכניס לתוכה 19
תגרים¹¹⁶. ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת¹¹⁷. 20
והחיצון זורע¹¹⁸ את הדרך. החיצוני¹¹⁹ את הדרך מן 21
הצד¹²⁰ מדעת שניהם - הרי זה נכנס ויוצא בשעה 22
שהוא רוצה¹²¹, ומכניס לתוכה תגרים¹²²; ולא יכנס 23

- יב. חנות⁹⁷ שבחצר⁹⁸ - יכולין השכנים למחות⁹⁹ 1
בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים 2
והיוצאין; אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר 3
בשוק. אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו: אין 4
אנו יכולין לישן מקול הפטוי או מקול הרהים; 5
שהרי החזיק¹⁰⁰ לעשות בן. וכן¹⁰¹ יש לו ללמד 6
תינוקות של ישראל תורה¹⁰² בתוך ביתו, ואין 7
השתפין יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו 8
יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן¹⁰³. 9

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ג' י"ט מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 מְתוּכָה לְשָׂדֶה אַחֲרָתָּהּ. 123. וְכָל אֶחָדָם 124 מֵהֶן יֵשׁ לוֹ
2 לְעֵקֶב עַל חֲבֵרוֹ בְּזִרְעַת הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְּנוּ מִן הַצֵּד.

(113) שם צט: במשנה. (114) שבעת החלוקה הסכים החיצוני לתת כניסה לפנימי (רש"י שם ד"ה מי שיש לו). (115) שהרי הליכה זו באמצע הגינה גורמת הפסד לבעל הגינה החיצונה, ולא הסכים אלא לצורך גדול. (116) לקנות ירקות (רש"י שם ד"ה תגרין). (117) שלא הסכים אלא להליכה לצורך הגינה ולא לצרכים אחרים. (118) אף שמעכב קצת את ההליכה - מכיון שיצא לו הפסד גדול לחיצון אם לא יזרע באמצע שדהו, מן הסתם לכתחילה הסכים רק באופן זה (סמ"ע שם ס"ק ה). (119) המשך המשנה, שם. (120) שביטלו את הדרך הראשונה שבאמצע, ועשו דרך חדשה מן הצד. (121) שאין זה מפריע כל-כך לבעל הגינה החיצונה. (122) כנ"ל, שמן הצד לא נגרם לו הפסד כל-כך על-ידי-זה, והוא מצרכי הגינה. (123) שלא הסכים לתת לו אלא לצרכי הגינה ולא לצרכים אחרים. (124) שבעל הגינה החיצונה אינו זקוק כל-כך לזרוע דרך זו, כמו אילו היתה זו באמצע הגינה, ולשם כך הסכימו להחליפה, וגם בעל הפנימית אינו יכול לזרוע, שקיבל את הדרך להליכה גרידא ולא לזריעה, וראה סמ"ע שם, ס"ק ה.

יום ג' י"ט מנחם-אב ה'תשע"ו

פרק שביעי

(1) נתבאר בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות.

3 א. מִי שֶׁהִיתָה לוֹ חִלּוֹן בְּכֶתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה
4 חֲצֵר בְּצִדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִזְמַר לְבַעַל הַחִלּוֹן: סֵתֶם
5 חִלּוֹן זֶה, כְּדִי שֶׁלֹא תִבְיֵט בִּי; שֶׁהָרִי הַחֲזִיק בְּחֹק
6 זֶה. וְאִם בָּא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כֶּתֶל וּכְנָג הַחִלּוֹן כְּדִי
7 שֶׁיִּסְוֶה הַחֹק רֵאשִׁיתוֹ - צָרִיךְ לְהִרְחִיק אֶת כֶּתְלוֹ מִכְּנָג
8 הַחִלּוֹן אֲרָבַע אַמּוֹת⁷, כְּדִי שֶׁלֹא יֵאָפִיל עָלָיו⁸.

(2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. (3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חבירו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חבירו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוצו אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתיחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חבירו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי

תירוצו אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמיד ואלו בחלון אינו מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. (4) והיינו, היזק ראייה. (5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם.]. (6) משנה שם. (7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכן הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). (8) ברייתא שם כב:

9 ב. הִיתָה⁹ הַחִלּוֹן לְמִטָּה בְּכֶתֶל - כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ
10 לִבְנוֹת כְּנָגָהּ בְּרִחוּק אֲרָבַע אַמּוֹת¹⁰ וְלִהְגִּבִּיהַ בְּכֶנֶן
11 אֲרָבַע אַמּוֹת¹¹, כְּדִי¹² שֶׁלֹא יִבְיֵט בּוֹ מִן הַחִלּוֹן¹³.

(9) משנה וברייתא שם. (10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. (11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר - יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [וראה להלן הלכה ד]. (12) ברייתא שם. (13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה.

12 ג. הִיתָה¹⁴ הַחִלּוֹן לְמַעְלָה בְּכֶתֶל, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כֶּתֶל
13 כְּנָג הַחִלּוֹן מִלְמַטָּה: אִם הָיָה מְרֹאשׁ הַכֶּתֶל שְׁפָנָה
14 עַד הַחִלּוֹן גְּבֵה אֲרָבַע אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - אֵינוֹ יָכוֹל
15 לְמַנְעוֹ אֶף עַל פִּי שֶׁלֹא הִרְחִיק מִכֶּתֶל הַחִלּוֹן כְּלוּם;
16 שֶׁהָרִי לֹא יֵאָפִיל עָלָיו¹⁵, וְאֵינוֹ מְזִיקוֹ בְּרֵאשִׁיתוֹ¹⁶. אֲבָל
17 אִם נִשְׁאַר גְּבֵה מְרֹאשׁ הַכֶּתֶל עַד הַחִלּוֹן פָּחוֹת
18 מֵאֲרָבַע אַמּוֹת - כּוֹפֶה לְמַעַט הַכֶּתֶל, כְּדִי שֶׁלֹא
19 יַעֲמֵד עַל רֹאשׁ הַכֶּתֶל וְיִשְׁקִיף מִן הַחִלּוֹן; אוֹ יִגְבִּיֶה
20 הַכֶּתֶל עַל הַחִלּוֹן אֲרָבַע אַמּוֹת, וְיִהְיֶה הַכֶּתֶל רְחוּק
21 מִן הַחִלּוֹן אֲרָבַע אַמּוֹת, כְּדִי שֶׁלֹא יֵאָפִיל וְלֹא יַצִּיץ
22 וְיִרְאֶה.

(14) משנה וברייתא שם. (15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדרושה. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). (16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון.

23 ד. בָּנָה¹⁷ כֶּתֶל אַחֲדָם¹⁸ בְּצִד¹⁹ הַחִלּוֹן - צָרִיךְ לְהִרְחִיק
24 מִן הַחִלּוֹן טַפַּח²⁰, וּמִגְבִּיֶה הַכֶּתֶל אֲרָבַע אַמּוֹת²¹ עַל
25 הַחִלּוֹן, אוֹ²² כּוֹנֵס²³ רֹאשׁ הַכֶּתֶל, כְּדִי שֶׁלֹא יִשָּׁב עָלָיו
26 וְיַצִּיץ וְיִרְאֶה.

(17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. (18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. (19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. (20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה - טפח" (וכן הוא בכתב-יד ה' בדקדוקי סופרים שם). (21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם

ופירשו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. (36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות מיימוני. (37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי השיעורים המתאימים. (38) למעלה הלכות א-ה.

ז. היתה³⁹ חלון קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה, והיתה למעלה מארבע אמות⁴⁰ - בעל החצר יכול לבנות⁴¹ פגגדה ובצדדיה. שהרי טוען ואומר: לא הנחתיה לפתח⁴², אלא מפני⁴³ שהיא קטנה וגבוהה; אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין - לא הנחתיה. במה דברים אמורים⁴⁴? בשפתחה לתשמיש⁴⁵ או פדי שיקנס בה הרוח; אבל אם פתחה לאורה⁴⁶, אפילו היתה קטנה⁴⁷ ביותר וגבוהה ביותר, הואיל ולא ערער - החזיק, ואין בעל החצר יכול לבנות פגגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות, פדי שלא יאפיל עליו, שהרי מחל לו על האורה. וכן⁴⁸ מי שהיתה לו חלון מחזקת, ובא חברו ובנה⁴⁹ פגגדה או מצדדיה בלא הרחקה, או סתמה, ושם בעל החלון - אינו יכול לחזור ולערער לפתח החלון או להרחיק הבנין; שפניו ששם - מחל. שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק, אלא אם כן מחל.

(39) משנה וגמרא שם. (40) רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. (41) אבל אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. (42) ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכופ אותה לסתום. (43) שאז אין החזיק-ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה. (44) שם נט. מימרא של שמואל. (45) אם כי יש בה גם אור (כסף-משנה). (46) והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). (47) וצריך שיהיה לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). (48) כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתיחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו. (49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם-משנה).

ח. מיהו⁵⁰ לו חלונות למטה בפתלו, ובא חברו לבנות בפניהן, ואמר לו: אני אפתח לך חלונות אחרות בפתל זה עצמו למעלה מאלו - הרי זה

הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות - אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד-משנה. (22) שם כרב זבד. (23) כלומר, עושה אותו צר למעלה.

ה. בנה²⁴ שני פתלין משני צדי החלון - צריך להיות ביניהן רחב ארבע אמות²⁵, והחלון באמצע הארבע²⁶. ולא²⁷ יספך על גביהן, אלא אם כן הרחיק הספוך מן הפתל שיש בו החלון ארבע אמות, פדי שלא יאפיל עליו²⁸. לפיכך, מי²⁹ שבא לפתח חלון לחצר חברו, בין חלון גדולה בין חלון קטנה, בין למעלה בין למטה - בעל החצר מעבב עליו. שהרי אומר לו: תזיק לי בראייה; ואף על פי שהיא גבוהה, תעלה בסלם ותראה.

(24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: (25) כי אחרת הצל מאפיל. (26) היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). (27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). (28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכון, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב-ג). (29) שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ר"ז) ואפילו למעלה מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות בידו.

ו. הרי³⁰ שפתח חלון לחצר חברו, ומחל³¹ לו בעל החצר; או שגלה דעתו שהניחו, כגון שבא וסיע עמו; או שידע הנזק ולא ערער - הרי זה החזיק בחלון, ואינו יכול אחר כך³² לחזור ולערער עליו לסתום³³. וכיצד³⁴ דינה של חלון זה, שהניחה לפתחה? אם³⁵ ראשו של אדם יכול לפגס ממנה, או³⁶ שהיתה למטה מארבע אמות אף על פי שאין ראשו נכנס ממנה - אין בעל החצר יכול לבנות פגגדה או מצדדיה, אלא אם כן הרחיק³⁷ ארבע אמות, כמו שבארנו³⁸.

(30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. (31) רבינו לשיטתו שבנוקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. (32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. (33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לעניין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לעניין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. (34) משנה וגמרא שם נח: ונט. (35) במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ג' י"ט מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה⁵⁶; וְאִפְלוּ⁵⁷ הִיְתָה גְדוּלָּה, 14 וְאָמַר: אֶפְתָּח אַחֲרַי קִטְנָה⁵⁸, וְאָסַתְּם זֶה - בַּעַל 15 הַחֲצֵר מַעֲבֵב עָלָיו. וְכֵן⁵⁹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִרְחִיב בַּחלוֹן 16 כָּל שְׂהוּא.

(55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הזכיר מפורש. (56) שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מזיק יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). (57) מפני הטעמים האמורים. (58) במקום אחר, או למעלה או למטה. (59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

17 י. שְׁנֵי⁶⁰ אַחֲרֵי⁶¹ שֶׁחָלְקוּ חֲצֵר מְדַעְתָּן⁶², וְשָׁמוּ 18 הַבְּנוּיִן⁶³ וְהַעֲצִים זֶה כְּגֵד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוֹמֵת 19 הָאֹרֵר⁶⁴, וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בַּחֲלָקוֹ תִּרְבֹּץ הַחֲצֵר⁶⁵, 20 וְלִשְׁנֵי הָאֲכַסְדָּרָה⁶⁶, אִם רָצָה⁶⁷ בַּעַל הַחֲצֵר לִבְנוֹת 21 כְּתֵל בְּסוֹף חֲלָקוֹ - בּוֹנֶה⁶⁸ בִּפְנֵי הָאֲכַסְדָּרָה, וְאֵף עַל 22 פִּי שְׁמַאפִּיל עָלָיו, שֶׁהָרִי לֹא שָׁמוּ הָאֹרֵר.

(60) שם ז. כרב חמא. (61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). (62) ושכחו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית-דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר. (63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את הפרש, ששורים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. (64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האוויר בכלל השומא (מגיד-משנה). (65) בגמרא שם: "תרביצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. (66) בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שכית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). (67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשא. (68) ואין זה יכול להסתמך על חזקת האבות, שאין הירוש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגור אבותיו (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נכתבארו משפטי היזין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

23 א. הַמְּבַקֵּשׁ² לְהוֹצִיא זֵיז³ מִכְּתָלוֹ עַל אֹרֵר חֲצֵר

1 מַעֲבֵב עָלָיו, וְאָמַר לוֹ: בַּעַת שֶׁתַּפְתָּח הַחֲלוֹנוֹת 2 תִּרְעִיד אֶת הַכְּתֵל וְתִקְלַקֵּל אוֹתוֹ. וְאִפְלוּ אָמַר: אֲנִי 3 אָסַתְּר כָּל הַכְּתֵל, וְאִבְנָה אוֹתוֹ לֶךְ חֲדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בוֹ 4 חֲלוֹנוֹת לְמַעְלָה, וְאֶשְׁכַּר לֶךְ בֵּית שֶׁתְּדוּר בוֹ עַד 5 שְׁאִבְנָה - יָכוֹל לַעֲבֹב עָלָיו, וְאָמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי 6 שְׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם⁵¹. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הִיָּה שָׁם 7 טָרַח כָּלֵל⁵², וְאֵין צָרִיךְ לִפְנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹב 8 עָלָיו, וְכּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיְהִיָּה חֲבֵרוֹ סוֹתָם חֲלוֹן זֶה 9 שֶׁלְמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חֲלוֹן מִלְמַעְלָה; וְשָׂזוּ מִדַּת 10 סוֹם⁵³. וְכֵן⁵⁴ כָּל דְּבַר שֶׁהָיָה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ 11 מִפְּסִיד וְאֵין חֶסֶר כָּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"זה נהנה וזה לא חסר... וכופין אותו שזו מדת סדום"

יש לחקור מה יהיה הדין בזה נהנה וזה חסר בחסרון לאחר זמן, אלא שעל-ידי הנאת חברו יקדם החיסרון וההיזק, ואם לא יקדם לא יינה חברו כלל, ויוזק זה בוודאי לאחר זמן.

אם הטעם הוא שאין לו לעכב הנאת חברו שאינה גורמת לו לחסרון, הרי שיש לכופף אותו גם במקרה הנ"ל (שהרי החסרון יבוא ממילא).

אבל אם הטעם הוא שכופין אותו רק כאשר אין הנאת חבירו קשורה עם החסרון שלו הרי שכאן אין כופין אותו. בנוסף יש לחקור מה יהיה הדין בנוגע לקבוצה שלמה המהנים זה את זה ואינם רוצים להנות אחרים, האם יש לכופם להנות אחרים, שהרי בין כך יהיו חסרים והלא כך היה בסדום שלא רצו לגרום הנאה לאחרים אבל בינם לעצמם היו מהנים זה את זה, וכופין על מדת סדום. או שמא אין לכופם כיון שסוף סוף מהנים זה את זה.

ויש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע לגרום הנאה לחברו עד כדי כך שכופין על עניין זה ואפילו בני נח חייבין בצדקה ועל כך נענשו אנשי סדום על ש"יד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז, מט). ומה שלא נמנתה בשבע מצוות יש לומר א. שנמנו רק מצות שב ואל תעשה. ב. שכלולה במצוות דינים שעניינה יישוב העולם.

(על פי יין מלכות סימן קס"ד.)

(50) מימרא של רב חמא. (51) בגמרא שם השיבו כך על הטענה שיתסור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים עתיקים לא יחזיקו מעמד. (52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמרו בגמרא שם (לחם משנה). (53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. (54) שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאין שום היקף לשני.

12 ט. אֶבֶל⁵⁵ בַּעַל הַחֲלוֹנוֹת שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מָקוֹם חֲלוֹנוֹ,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

- ג. הִיָּה¹⁶ הָיִזוּ שֶׁהוֹצִיא רָחֵב טֶפַח, וּמִשּׁוֹף בָּאוּר¹¹
 חָצְרוֹ שֶׁל חֵבֵרוֹ אַרְבַּעַת טֶפָּחִים¹⁷, וְלֹא מִתָּחָה בּוֹ -
 הַחֲזִיק בּוֹ בְּאַרְבַּעַת עַל אַרְבַּעַת¹⁸; וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב
 אֶת הָיִזוּ עַד שִׁיעוּשָׁה אַרְבַּעַת עַל אַרְבַּעַת¹⁹ - הָרִי זֶה
 מִרְחִיב. וְאִין פֻּעַל הַחֲצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת בָּאוּר חָצְרוֹ
 תַּחַת הָיִזוּ כְּלוּם, אֲלֹא אִם כֵּן הֵנִיחַ לוֹ תַּחְתּוֹ גִּבָּה
 אֲוִיר עֲשָׂרָה טֶפָּחִים²⁰, כְּדִי שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בְּיָזוּ.¹⁷

(16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי מני, וכפירושה על-ידי אבני. (17) היינו, זי שרחבו טפח וארכו ארבעה. (18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פי"א ה"ד) שבנוקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד-משנה). (19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד-משנה בשם רשב"ם). (20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סבירא היא, שהרי דירת-בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש היוז (מגיד-משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת היוז שיעור ארבעה טפחים.

- ד. הַמַּעֲמִיד²¹ סֵלֶם קֶטָן²², שְׁאִין²³ לוֹ אַרְבַּעַת
 (חֻקִּין) [חֻזְקִין]²⁴, בְּצֵד כְּתוּל בְּתוֹף חָצֵר שֶׁל
 חֵבֵרוֹ²⁵ או בְּתוֹף שְׂדֵהוּ²⁶ - לֹא הַחֲזִיק בְּנֹק זֶה²⁷;
 וְכָל זֶמֶן שִׁירָצָה פֻּעַל הַחָצֵר - בּוֹנֶה בְּצֵד סֵלֶם²⁸
 וּמִבְטֵל תִּשְׁמִישׁוֹ. וְאִם²⁹ הָיָה סֵלֶם גָּדוֹל³⁰, שִׁישׁ לוֹ
 אַרְבַּעַת (חֻקִּין) [חֻזְקִין]³¹ או יָתֵר - הַחֲזִיק; וְאִם
 בָּא לִבְנוֹת וּלְכַסּוֹ - פֻּעַל הַסֵּלֶם מַעֲכָב עָלָיו עַד
 שִׁירָצָה פְּשְׁעוֹר, שֶׁהָרִי מְחַל³² לוֹ לְהַעֲמִיד סֵלֶם
 גָּדוֹל. לְפִיכָף³³, כְּשִׁיבֹא פֻּעַל הָגָג לְהַעֲמִיד סֵלֶם
 גָּדוֹל - פֻּעַל הַחָצֵר יָכוֹל לְמַחֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק
 עָלָיו. אֲבָל אִם הַעֲמִיד סֵלֶם קָטָן - אִינוּ יָכוֹל
 לְמַנְעוֹ³⁴; שֶׁהָרִי אוֹמְרִין לוֹ: אֵין עָלֶיךָ הַפֶּסֶד בְּזֶה³⁵,
 כָּל זֶמֶן שֶׁתִּרְצָה³⁶ - תִּטְלֹנָה³⁷.

(21) שם נח: במשנה. (22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. (23) כפירושה של תלמידי רב ינאי, שם נט. (24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180 הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חוקים" = חוקים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות. (25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חבירו, וכן פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנ"ג, ס"ק כט. (26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היקף ראייה, היינו שאין

- 1 חֵבֵרוֹ פֶּלֶשׁוּא⁴ - פֻּעַל הַחָצֵר מַעֲכָב עָלָיו⁵; שֶׁהָרִי
 2 מְזַיקוֹ בְּרִאשָׁה⁶ בַּעַת שְׂתוּלָה בּוֹ⁷ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ⁸.
 3 הוֹצִיא אֶת הָיִזוּ וְלֹא מִתָּחָה בּוֹ לְאַלְתֵּר פֻּעַל הַחָצֵר -
 4 הָרִי הַחֲזִיק פֻּעַל הָיִזוּ⁹.

(2) משנה וגמרא בבא-בבא נט. ונט: (3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). (4) אפילו הוא פחות מטפח. (5) שם, בדברי רב הונא. (6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל היוז מלהשתמש באויר חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על מדת סדום (שם). (7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, לרגל קוטן שטחו - ראוי הוא לתלות בו חפצים, ואז בעת פעולת-שימוש זו, עלול הוא להזיק בראיה. (8) היינו, מבלי להכנס לחצר חבירו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). (9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פי"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהיזק ראייה באופן זה (ראה למעלה פ"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיו זה בחצר חבירו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת היוז, כשם שיכול למנוע בזיו שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "היוז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיו טפח ואינו יכול למחות בפחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיו פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על-כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

- ב. הָיָה¹⁰ הָיִזוּ טֶפַח¹¹ - הַחֲזִיק¹² בָּאוּר¹³ הַחָצֵר
 6 כְּנִגְדּוֹ; וְאִם רָצָה פֻּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הָיִזוּ
 7 וּלְכַסּוֹ תִּשְׁמִישׁוֹ - פֻּעַל הָיִזוּ מַעֲכָב עָלָיו. וְאִם אֵין
 8 בְּיָזוּ טֶפַח - לֹא הַחֲזִיק בָּאוּר הַחָצֵר¹⁴; וְכָל עַת
 9 שִׁירָצָה פֻּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת תַּחְתּוֹ וּלְכַסּוֹ תִּשְׁמִישׁוֹ
 10 שֶׁל יָזוּ - אֵין פֻּעַל הָיִזוּ יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו¹⁵.

(10) שם, במשנה. (11) שזהו מקום חשוב. (12) היינו, אם לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. (13) היינו, למניעת הבנין במקום היוז, זכות שיש רק בזיו טפח. וזהו פירוש הפסקא במשנה: "היוז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". (14) אבל החזיק בזיו להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. (15) וזהו הפירוש של

מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לענין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרזב ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור. (44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח): רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להחזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאי אפשר לעקרו לגמרי) - שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרזב, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להחזירו מצד לצד (ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיק אפשר לפרשה במשנתנו? (46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח): בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" - שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. [והמזחילה יש לה חזקה, כלומר: אם בעל הגג רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר - בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד. (47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להחזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. (48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על-פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בבא זו מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. (49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם בזיו הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנ"ט ס"ק כא. (50) ואין הבנין מפריע לזה. מה שאין-כן בזיו, שצריך לתלות עליו.

שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנוע מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנוע מלהוציא זיו (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. (27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. (28) אבל אינו יכול למנוע מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. (29) משנה, שם. (30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה, שם. (31) ראה למעלה הערה כג. (32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. (33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. (34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. (35) והוא בכלל מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סדום, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. (36) היינו, להננות במקום הסולם. (37) ואין כאן משום היזק ראייה כמו בזיו (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראייה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד-משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

1 ה. הַרוּצָה³⁸ לְהוֹצִיא צִנּוֹר³⁹ עַל חֲצֵר חֲבֵרוֹ, כִּדִּי
2 שִׁיקָלָח שָׁם הַמַּיִם, או שְׁעִשָּׂה מְזֻחִילָה⁴⁰ עַל כְּתָלוֹ,
3 כִּדִּי שִׁיְהִי הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיִזְדָּיִן לְחֲצֵר חֲבֵרוֹ - בְּעַל
4 הַחֲצֵר מַעֲכָב עָלָיו⁴¹. וְאִם⁴² לֹא מָחָה בּוֹ - הַחֲזִיק זֶה
5 בְּצִנּוֹר⁴³. רָצָה אַחֵר כֶּף לְסִתָּם⁴⁴ הַצִּנּוֹר - בְּעַל הַחֲצֵר
6 מַעֲכָב עָלָיו; שִׁכְשַׁם שֶׁהַחֲזִיק בְּעַל הַגֶּג לְשִׁפּוֹף מִיָּמִיו
7 לְחֲצֵר חֲבֵרוֹ, כֶּף הַחֲזִיק בְּעַל הַחֲצֵר שִׁיְהִי מִיָּמִיו גִּגּוֹ
8 שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֵין אֲצָלוֹ לְרִשּׁוֹתוֹ. רָצָה בְּעַל הַגֶּג לְעַקֵּר
9 הַצִּנּוֹר מִצֵּד זֶה וּלְהַחֲזִירוֹ בְּצֵד אַחֵר⁴⁵, או שֶׁיְהִי אֶרֶץ
10 וְרָצָה לְקַצְרוֹ⁴⁶ - אֵין בְּעַל הַחֲצֵר יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו;
11 שְׁלֹא הַחֲזִיק אֲלָא בְּמִיָּמֵי הַגֶּג, וְהָרִי הֵם בָּאִים אֲצָלוֹ
12 מִפֶּל מְקוֹם⁴⁷. וְכֵן⁴⁸ אִם רָצָה בְּעַל הַחֲצֵר לְבָנוֹת תַּחַת
13 הַצִּנּוֹר - אֵין בְּעַל הַגֶּג יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו; שְׁאֵין
14 הַצִּנּוֹר עֲשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ כְּזִוּוֹ, כִּדִּי שִׁיְחַזֵּק בְּאִוִּיר
15 הַחֲצֵר⁴⁹, שְׁאֵינוֹ עֲשׂוּי אֲלָא לְקַלּוֹת הַמַּיִם⁵⁰.

(38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. (39) הוא "מרזב" שבמשנה שם, והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כן שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). (40) משנה, שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. (41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה (ראה להלן) - ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה - יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנ"ט ס"ק כב). (42) משנה, שם. (43) במשנה, שם: "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה (ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרזב) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל-שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרזב בינו לבין

16 ו. מִי⁵¹ שֶׁהוֹרִיד מִי גִּגּוֹ עַל חֲצֵר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מָחָה
17 בּוֹ, וְהַחֲזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְפִּין⁵², וְרָצָה
18 לְקַבֵּץ לְמָקוֹם אֶחָד וּלְעֲשׂוֹתָם צִנּוֹר - עוֹשֶׂה⁵³. וְכֵן⁵⁴
19 אִם הָיוּ בְּאֵין דְּרָךְ צִנּוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר, וְחִלְקָן⁵⁵ עַל
20 רֶחֶב הַכְּתָל וְהַחֲזִיזִין נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה⁵⁶ לְבָנוֹת
21 עַל גִּגּוֹ כְּמִין צִרְיָה⁵⁷, עַד שִׁירְדוּ הַמַּיִם בְּמַהֲרָה⁵⁸
22 לְחֲצֵר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שֶׁהָרִי הַחֲזִיקוּ מִיָּמִיו שֶׁל זֶה
23 לִירֵד לְחֲצֵר חֲבֵרוֹ.

20 זֶה⁷⁴ שָׁלוֹ, אֲלֹא חֲבֵרוֹ מֵחַל לוֹ עַל הַכִּנְסָת קוֹרָה זוֹ; 21 אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכֶּתֶל זֶה⁷⁵ שֶׁתָּפַח אָנִי בָּהּ⁷⁶, הוֹאִיל 22 וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בַּקּוֹרָה אַחַת - נֶאֱמָן⁷⁷, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ 23 בְּכָלָן, אַחֵר שֶׁיִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁷⁸ שֶׁהוּא שֶׁתָּפַח בְּכָל 24 הַכֶּתֶל.

(73) אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה לכבדה (ראה למעלה) - הרי שאף המיקל לא היקל אלא באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות - לא נחלקו (מגיד-משנה). (74) בכ"י תימן: "הכותל הזה". (75) שעד עכשיו היה בחזקת השני (כסף-משנה). (76) מתחילת בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. (77) מיד, ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת הבנייה (מגיד-משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא בתרא ו.): "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן בדין זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא על-כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה - הרי שאם כבר השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט). (78) כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א.).

25 ט. הויו⁷⁹ קורותיו של ראובן בתוך הכתל⁸⁰, ובצד 26 שמעון מקומות חפורין להכניס⁸¹ בהן ראשי 27 הקורות - לא החזיק⁸² בהן שמעון להכניס בהם⁸³ 28 קורות, ואינו יכול לטען שהוא שתף בו. שהרי אין 29 לו בו תשמיש⁸⁴, ויכול⁸⁵ ראובן לטען: שאני חפצתי 30 מקומות אלו בצדד, כדי שיהיו מוכנים עד שתקנה 31 ממני או שתבקש ממני ואמחל לך, ותכניס הקורות 32 בלא חפירה בכתל, כדי שלא יתמטמט⁸⁶ כתלי בעת 33 חפירה.

(79) שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. (80) ובזה הוחזק הכותל בשלו. (81) מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא הכניס. (82) מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה למחול ונגד מה למחות. (83) בכ"י תימן: בהן. (84) כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. (85) כן הוא שם, בסוף דברי רב הונא. (86) יתמטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בששניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

34 א. לא יחפר אדם² בור³ ולא שיח⁴ ולא מערה⁵, ולא 35 יביא⁶ אמת המים, ולא יעשה ברכת⁷ המים לשרות⁸ 36 בה בגדים לכבס, בצד כתל⁹ של חבירו¹⁰, אלא אם

(51) בבא-בבא ו. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר בשני לשונות. (52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל. (53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמותר. (54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. (55) שהסיר את הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל. (56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא דאורבני". (57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז. (58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן כתב ר"י מיגאש.

1 ז. כְּתִל⁵⁹ שֶׁבִּין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן: אִם הָיוּ שֶׁתָּפַח בָּהּ 2 - שְׁנֵיהֶם מִשְׁתַּמֵּשִׁין בּוֹ; זֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמִכְנִיס 3 קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהָיָה⁶⁰, וְזֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמִכְנִיס 4 קוֹרוֹתָיו. הֵיכָה הַכֶּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבִדּוֹ - אֵין שִׁמְעוֹן 5 יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ⁶¹. חֲפָר⁶² שִׁמְעוֹן בְּכֶתֶל זֶה, 6 וְהַכְנִיס בָּהּ קוֹרָה אַחַת, וְשִׁתַּק⁶³ רְאוּבֵן וְלֹא מָחָה בּוֹ 7 - הַחֲזִיק בְּמָקוֹם הַקּוֹרָה. אִפְּלוּ הֵיכָה קִטְנָה, וְרָצָה 8 שִׁמְעוֹן לְהַחֲלִיפָה בַּקּוֹרָה גְּדוֹלָה וְעָבָה - מִחֲלִיף⁶⁴. 9 הֵיכָה⁶⁵ הַקּוֹרָה סִפֵּת עֲרֵאִי⁶⁶: כָּל שְׁלֵשִׁים יוֹם - לֹא 10 הֵחִיזִיק בָּהּ סֵתָם, שֶׁהָרִי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מִחֲלָתִי 11 וְהִנְחֵתִי, אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרֵאִי; לֹא אַחֵר שְׁלֹשִׁים 12 יוֹם - הֵחִיזִיק, שֶׁאֵין זֶה עֲרֵאִי. וְאִם⁶⁷ סִפֵּת יָמֵי הַחָג 13 הֵיא: כָּל שְׁבַעַת יָמֵי הַחָג⁶⁸ - לֹא הֵחִיזִיק; לֹא חֲפָר⁶⁹ 14 שְׁבַעָה - הֵחִיזִיק. וְאִם⁷⁰ חֲפָר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בְּכֶתֶל 15 בְּטִיט⁷¹ - מִיד הֵחִיזִיק. וְהוּא⁷² שֶׁיָּבִיא רֹאשׁ הַקּוֹרָה 16 סִיעַ עֲמוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מָחָה.

(59) בבא-בבא ה. (60) אף אם כבדים הם, אבל לא יותר על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף יד). (61) פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו. כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. (62) שם ו. וראה למעלה הערה נ. (63) רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד-משנה). (64) כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. (65) שם ו: מימרא של רבינא. (66) סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד (שם). (67) שם. (68) שבעה לאו דוקא, אלא שמונה, שהרי בשמיני-עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות בשם 'תוספות'). (69) מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג, ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו לקבע, או אולי לסוכת החג לכל שנה ושנה. מה-שאין-כן בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם ד"ה ואי סוכה דמצוה. (70) שם. (71) שזה סימן ברור שכוונתו לקבע. (72) תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו. ומקור דבריו בבבא-בבא מא. (הגר"א שם ס"ק מז).

17 ח. מִי⁷³ שֶׁהֵחִיזִיק בְּכֶתֶל זֶה בַּקּוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל 18 לְהֵחִיזִיק בַּקּוֹרָה שְׁנִיָּה; שֶׁהָרִי לֹא מֵחַל לוֹ אֲלֹא עַל 19 הָאֶחָת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוּדָה שֶׁאֵין הַכֶּתֶל

- 1 ב. מְרַחֵקִין¹⁴ אֶת הַגִּפְתִּים¹⁵ וְאֶת הַזֹּפֶת¹⁶ וְאֶת הַמָּלַח⁴
 2 וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסְּלָעִים¹⁷ מִכְּתָלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה⁵
 3 טַפָּחִים, או¹⁸ סָד בְּסִיד. וּמְרַחֵקִין¹⁹ אֶת הַזֵּרְעִים²⁰
 7 וְאֶת הַמַּחְרָשָׁה²¹ וְאֶת הַגִּמְאָה²² שֶׁמִּתְקַבֵּץ בָּהּ מִיָּמִי
 8 רְגָלִים²³ מִן הַכֶּתֶל²⁴ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים²⁵.

(14) המשך המשנה, שם. (15) "פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירוש המשניות). [ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשומין". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. (16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכבת-המשנה מדעתו, וראה לחם-משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה בהלכות שבת שם. (17) והם מחלידים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות' ד"ה משום, בשם ר"ח). (18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (=ב"ו"ו" החיבור) - יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם-משנה למעלה הלכה א. (19) אף זה, המשך המשנה שם. (20) בשקלא-וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בזרעים, נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט:). וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם-משנה. (21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם-משנה. (22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט:). פירשוהו לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חבירו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חבירו אלא-אם-כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" - כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל-אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלוש טפחים (כסף-משנה בשם המגיה). (23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד-משנה). (24) והיינו גם כותל-אבנים, ראה למעלה הערה כ. (25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו במשנה שם. ועיין ב'טור' סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף-קטן יד.

- 9 ג. מְרַחֵקִין²⁶ אֶת הָרְחִים [מִן הַכֶּתֶל] שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים
 10 מִן הָרְחִים הַתְּחִתֹּנָה²⁷, שְׁנֵי²⁸ אַרְבָּעָה מִן
 11 הָעֲלִיֹּנָה²⁹, כְּדִי שְׁלֹא יִנִּיד אוֹתוֹ³⁰, או כְּדִי שְׁלֹא
 12 יִכְהַלְנוּ בְּקוֹל הָרְחִים³¹.

1 ב. מְרַחֵקִין¹⁴ אֶת הַגִּפְתִּים¹⁵ וְאֶת הַזֹּפֶת¹⁶ וְאֶת הַמָּלַח⁴
 2 בור זה או מקנה המים זה או כְּתֵל הָאֵמָה מִצַּד
 3 חֲבֵרוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִכְלִיעוּ הַמַּיִם¹² וְיִזְקוּ¹³ כְּתֵל חֲבֵרוֹ.
 (2) במשנה (בבא-בתרא יז:): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא-אם-כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם יט.) שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מזיק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעא" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקע). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתונא (= לחות מים) אלא נדנוד על-ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיח ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט:): "רישא היזיקא דמתונתא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז:): "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנזכר בה "מכותל חבירו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבואר להלן (דגל ראובן' חלק שלישי סימן מ). (3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד - אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יכליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם (דגל ראובן' שם). (4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כל-כך כמו בור. (5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. (6) תעלה שרחבה אמה. (7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגזרים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. (8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצין" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. (9) היינו כותל בנין של חבירו, וראה למעלה הערה א. (10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י תימן, וכן נכון. (11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקת שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם, ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל - סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. (12) שם יט. וראה למעלה הערה א. (13) וצריך לומר שזהו כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

ח. ומרחיקין⁴⁷ את הפתל מן המזחילה⁴⁸ של חברו¹⁶
ארבע אמות, כדי שיהיה מקום⁴⁹ לבעל המזחילה¹⁷
לזקוף⁵⁰ סלם ולתקן⁵¹ מזחילה שלו, הואיל⁵² והחזיק¹⁸
בה⁵³.¹⁹

(47) המשך המשנה, שם. (48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. (49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין - כל זה אינו אלא בבונה תחתיה, שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד-משנה). (50) להעמיד. (51) לנקות את המזחילה מהלכלוך והצורות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים. (52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקת שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. (53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה - אם לא נתנו לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד-משנה). ואין כאן משום הרחקת נזק, שהרי אין כאן היזק מידי.

ט. ראובן⁵⁴ שהיה פתלו סמוך⁵⁵ לפתל שמעון⁵⁶
כמין גם⁵⁷, ובא ראובן לעשות פתל שני כנגד פתל שמעון,
עד שיעשה השלשה פתלין כמין בי"ת -
הרי שמעון מעכב עליו, עד שירחיק מנגדו⁵⁸ ארבע
אמות; כדי שיהיה המקום בין שני הפתלים רחב,
כדי שידושו⁵⁹ בו רבים ותתחזק הארץ. במה דברים
אמורים?⁶⁰ פתל גנה⁶¹ או⁶² פתל חצר בעיר
חדשה⁶³; אבל בעיר ישנה - כבר נתחזקה, ובונה
כנגדו בלא הרחקה. וכן אם לא היה בארץ פתל
שמעון שבונה כנגדו ארבע אמות - אינו מרחיק,
אף על פי שמונע הרגל מלהלך שם; שהפתל שהוא
פחות מארבע אמות אינו צריך חזקת הארץ⁶⁴.³¹

(54) שם כב. במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו - לא יסמוך לו כותל אחר, אלא אם-כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמך?" (=הכותל הראשון האין סמוך), ומתוך רבא: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו בארבע אמות - לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירוש ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסין "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חברו (כמין גאם, וכמו שכתב רבינו כאן ובפירוש המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כותלו של חברו לעשות ממנו (בית) בי"ת" (כדברי רבינו, ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה והגר"א סימן קנה, ס"ק לב). (55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוושא (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקין, מן הצד"). (56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. (57) אות יוונית, דומה ל"ך"

(26) המשך המשנה, שם. (27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. (28) שהירחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. (29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. (30) שם יח. ובאופן שהירחיים גדולים ויש בהם תנודה רבה. (31) באופן שאין תנודה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

ד. מרחיקין³² את התנור מן הפתל שלשה טפחים
מקרקעית³³, שהן ארבעה משפתי³⁴, כדי שלא יחם
הפתל.³

(32) סוף המשנה, שם. (33) הוא "הכליא" שבמשנה. (34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתקצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

ה. אכן³⁵ שהפוכים מפה בגדים עליה עד שיתלבנו
צריך להרחיק אותה ארבע אמות מפתל של חברו;
שבעת שהפוכים מפה עליה, המים נתזין³⁶ ומזיקין
לפתל³⁷.⁷

(35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוא (שם יט.). (36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז.) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט.). (37) מכיון שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) - נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד-משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

ו. לא³⁸ ישתין אדם מים בצד פתלו של חברו, אלא
אם בן הרחיק ממנו שלשה טפחים. במה דברים
אמורים? פתל לבנים; אבל פתל אבנים³⁹ - ירחיק
טפח. ואם היו האבנים⁴⁰ צחיח⁴¹ סלע - משתיין⁴²
בצדו בלא הרחקה.¹²

(38) תוספתא בבא-בבא פ"א, הובאה שם יט: (39) שהם חזקים יותר. (40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לו. (41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. (42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה"בית יוסף" לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

ז. מרחיקין⁴³ את הסלם מהשוכן ארבע אמות, כדי
שלא תקפץ הנמיה⁴⁴ בעת שמניח הסלם⁴⁵, ותעלה
לשוכן ותאכל הגוזלות⁴⁶.¹⁵

(43) שם כב: במשנה. (44) חיה קטנה, הטורפת עופות. (45) שאז נקרא זה מזיק בידים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"ה ה"ה) מודה בזה. (46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור מלשלם - לא פטורוהו אלא כשכבר עשה ההיזק, אבל לעשות לכתחילה ההיזק - אסור (בגמרא שם). [והמדובר כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א.].

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ג' י"ט מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 **הַבֵּית תְּנֹור בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גְּבִיּוֹ**⁷⁷
 12 **גִּבְעָה**⁷⁸ **אַרְבַּע אַמּוֹת**⁷⁹. **וְכֵן**⁸⁰ **לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הָעֲלִיָּה**
 13 **תְּנֹור, עַד שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתּוֹ מַעֲזִיכָה**⁸¹ **שֶׁלֹּשָׁה טַפָּחִים**⁸².
 14 **וּבִכְרִיהָ**⁸³ - **טַפָּח**⁸⁴. **וְאִם**⁸⁵ **תְּנֹור שֶׁל נְחֹתָמִים**⁸⁶ **הוּא**
 15 **- צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתּוֹ אַרְבַּעַה טַפָּחִים. וּבִכְרִיהָ שֶׁל**
 16 **נְחֹתָמִין - שֶׁלֹּשָׁה טַפָּחִים. וְאִם עַל פִּי שְׁהַרְחִיק**
 17 **הַשְּׁעוֹר**⁸⁷, **אִם יָצָאת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מָה**
 18 **שֶׁהִזִּיקָה**⁸⁸, **כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר**⁸⁹ **בְּמִקְוָמוֹ**⁹⁰.

(75) שם כ: במשנה. (76) ושניהם מעכבים זה על זה, וכן פירשו ה'תוספות' בבא-קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). (77) היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן). (78) חלל ריק (רש"י שם). (79) שלא תשרף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשיעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). (80) משנה, שם. (81) הטיח של התקרה. (82) וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). (83) הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל-כך. (84) למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). (85) ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. (86) שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בדנחתומין). (87) ואינו כמזיק בידים (ראה למעלה הערה עו). (88) כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבא-קמא סא: במשנה - שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל הזיק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא-קמא שם). (89) [במגדל עוז הביא "שנתבאר", וכן נכון]. (90) [בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם].

19 **יב. מִי**⁹¹ **שֶׁהִיתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצָר**⁹² **חֲבֵרוֹ - לֹא**
 20 **יַעֲשֶׂה**⁹³ **בָּהּ לֹא נְחֹתָם**⁹⁴ **וְלֹא צִבְעָה**⁹⁵ **וְלֹא רֶפֶת בָּקָר.**
 21 **וְלֹא יִכְנִיס שָׁם אֶסְפִּסְתָּא**⁹⁶ **וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים**⁹⁷
 22 **שֶׁעוֹלָה מֵהֶם הֶבֶל חֵם הִרְבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵחֵם**⁹⁸ **מִפְּסִיד**
 23 **פְּרוֹת הָאוֹצָר**⁹⁹. **לְפִיכָךְ, אִם**¹⁰⁰ **הָיָה אוֹצָר יַיִן בְּאֶרֶץ**
 24 **יִשְׂרָאֵל, שָׂאִין הָחֵם מִפְּסִידוֹ**¹⁰¹ **- הָרִי זֶה עוֹשֶׂה**
 25 **בְּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֹאכֶת אֵשׁ שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל**¹⁰² **לֹא יַעֲשֶׂה**
 26 **רֶפֶת בָּקָר**¹⁰³, **מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִיד רִיחַ הַיַּיִן. וְאִם**¹⁰⁴ **הַחֲזִקוּ**
 27 **הַחֲנוּת בַּתְּחִלָּה לְרֶפֶת אוֹ לְנְחֹתָם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ**¹⁰⁵,
 28 **וְאַחֵר כִּף רָצָה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיתוֹ אוֹצָר -**
 29 **אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֹת בִּידוֹ**¹⁰⁶.

(91) סוף המשנה, שם. (92) עלייה, שאוצרים בה תבואה, שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמן, רימונים ותמרים, שאין

עברית. (58) מכנגד כותלו של שמעון. (59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעבדו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוושא (מגיד-משנה). (60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. (61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). (62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. (63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). (64) כתב הראב"ד שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות" - מפורש בגמרא שהכותל של חבירו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות - אין בו דין "דוושא" (הגר"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד-משנה).

1 **י. מִי**⁶⁵ **שָׂפָא לַחֲפֹר בּוֹר**⁶⁶ **בְּסוֹף שְׂדֵהוּ לְסוֹף לְמַצָּר**
 2 **חֲבֵרוֹ**⁶⁷: **אִם שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עֲשׂוּי לְבוֹרוֹת**⁶⁸ -
 3 **סוֹמֶךְ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֹת בִּידוֹ**⁶⁹. **וְאִם יִמְלֹךְ חֲבֵרוֹ**
 4 **לַחֲפֹר בּוֹר בְּצִדוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן כְּתֹל הַבוֹר**
 5 **שֶׁלֹּשָׁה טַפָּחִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין חֲלָל שְׁנֵי הַבוֹרוֹת**
 6 **שֶׁשָׁה טַפָּחִים**⁷⁰. **וְאִם**⁷¹ **הָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה**⁷²
 7 **לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוֹמֶךְ**⁷³, **עַד שֶׁיִּרְחִיק**⁷⁴ **מִן הַמַּצָּר**
 8 **שֶׁלֹּשָׁה טַפָּחִים וַיַּחֲפֹר. וְכִשְׂיֻבֹּא חֲבֵרוֹ לַחֲפֹר -**
 9 **יִרְחִיק גַּם הוּא שֶׁלֹּשָׁה טַפָּחִים בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ וַיַּחֲפֹר.**

(65) בבא-בתרא יז: (66) היינו בור בלי מים, וכל ההיזק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. (67) לגבול חבירו. ולחבירו אין שם בור. (68) שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידים. (69) בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. (70) כיון שהראשון עשה כדן, וסמך בהיתר - צריך השני להרחיק כשיעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד-משנה). (71) כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. (72) כגון בית השלחין, שצריך להשקות אותה בידים. (73) מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות - סובר המגיד-משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דליה" (=יציאו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנזק קיים, אי-אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה מזיק לקרקע חבירו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם-משנה כאן. (74) לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל ההיזק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, ראה למעלה הלכה א והערה א.

10 **יא. הַבֵּית**⁷⁵ **וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנֵיהֶם**⁷⁶ **- לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין מבטלים מעשיו מספק.

יום ד' כ' מנחם-אב ה'תשע"ו

פרק עשירי

(1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיק לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

- א. מרחיקין² את האילן³ מן העיר חמש ועשרים
אמה, ובהרוב⁴ ובשקמה⁵ - חמשים⁶ אמה, מפני⁷
נוי⁸ העיר⁹. וכל אילן הנמצא קרוב לעיר¹⁰ פחות
מזה - קוצצין אותו¹¹. ואם האילן קדם - נותנין לו
בני העיר דמיו¹². ואם היה הדבר ספק, ולא נודע
אי זה מהם קדם - אין¹³ לבטל האילן דמים, אלא
נוטל עציו והולך.

(2) בבא בתרא כד: במשנה. (3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. (4) אילן שגדלים בו חרובים. (5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. (6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. (7) שם, דברי עולא. (8) שתפארת היא לעיר, שסביבה ימצא מגרש פנוי (רש"י שם). (9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. (10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). (11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. (12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). (13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

- ב. מרחיקין¹⁴ גרן¹⁵ קבוע¹⁶ מן העיר חמשים¹⁷ אמה, כדי שלא יוליד הרוח התבן בעת שזורה ויזיק לבני העיר. וכן¹⁸ לא יעשה אדם גרן קבוע בתוך שלו, אלא אם פן היה לו חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא יזיק התבן לנטיעת חברו¹⁹ או לגירו²⁰.

(14) שם במשנה. (15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוך, תבן ועפר. (16) ונקרא

החום מזיק להם, ראה להלן). (93) במשנה שם: "לא יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר, שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם), סעיף ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר - אין איסור. (94) במשנה, שם: "חנות של נחתומין". (95) מעבדה לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם: "[חנות] של צבעין". (96) שחת, תבואה שלא הביאה שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם). (97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם ריח רע, ראה לחם-משנה. (98) כן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר) שפירש: "שהעשן קשה להם". (99) אף יין של חוץ-לארץ בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה להלן. (100) משנה וברייתא שם. (101) שהיין הישראלי הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרכא עוד משביו, משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הגר מזיק לו (שם). (102) במשנה וברייתא שם. (103) שריחה רע. והשמיט רבינו כאן "אספסתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין החום - אינה דומה לענין ריח רע (לחם-משנה, וראה בסמ"ע שם ס"ק ח). (104) ברייתא שם. (105) בברייתא שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה ואם היתה). (106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר - מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר, אינו צריך זה לסלק את הרפת.

- יג. כבוד¹⁰⁷ בעל הבית ורבי¹⁰⁸ עליתו, או¹⁰⁹ שרפה
בה חלונות¹¹⁰, כדי לעשות בו אוצר, וקדם זה ועשה
תנור קדם ששכנים פרות לאוצר; או¹¹¹ שהתחיל
לאוצר שחמשימין¹¹² או רמונים או תמרים וכיוצא
בהן¹¹³, וקדם זה ועשה התנור קדם שאוצר החטין;
או¹¹⁴ שעשה בעל החנות¹¹⁵ מחלה¹¹⁶ על גבה
להבדיל בין החנות ובין האוצר - בכל אלו בעל
אוצר מעפב עליו¹¹⁷, ואם עבר ועשה תנור וכיוצא
בו - אין בעל האוצר יכול להסיר התנור בכל אלו.

(107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. (108) זילף מים על פני הרצפה. (109) גם זו בעיא שם, ושתייה של אביי. (110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות. (111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. (112) אין בגירסא שלנו בגמרא שם. (113) שאין החום מזיק להם (סמ"ע שם ס"ק י). (114) אף זו היא בעיא של אביי, שם. (115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. (116) וזהו פירושו של רבינו ל"בנה עלייה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח ור"י מיגאש (מגיד-משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה אותה, עיין שם. (117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד וריבץ וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני.

הרחקות האמורות למעלה פננן זה, אם לא
הרחיקו - הרי זה כמי שהזיק בחציו. לפיכך⁴² צריך
שנרחיק משרה מן הדרך ויכרשין מן הבצלים וחרדל
מן הדבורים שלשה טפחים או יתר מעט, כדי שלא
יהיה הזק בידים; אבל להרחיק עד שלא יבוא הנזק
מאליו - אין צריך.

(29) שם כה. במשנה. (30) מקום ששורין בו את הפשתן.
(31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים
(תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). (32) אבל לא
את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם
יח: בסמיכות לענין אחר. (33) "שעושה את הדבש חריף
וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור
המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל,
שמתחד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם.
(34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו
בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי
יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:)
שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם.
(35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל
חייב להרחיק שיעור-מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה.
(36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את
עצמו. (37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:).
(38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:): "מודה
רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)".
(39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור
זמן-מה. (40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא
הלכה ג לענין חיוב תשלומין. (41) שהרי לא בא רבי יוסי
לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות
שבפרק לא יחפור. (42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין
בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה
פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה
- סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל,
אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

ו. בעל⁴³ העליה שהיה שופך מים, והן יורדין על
הדרך למטה: אם⁴⁴ היתה שם מעזיבה⁴⁵, שהמים
פלים בה בעת שפיכה, ואחר שפיסק עליהן מלשפך
יבלעו המים ויורדו וינטפו על הפתחו⁴⁶ - צריך
הפתחו⁴⁷ לתקן ולהרחיק⁴⁸ מן עצמו הנזק; ואם⁴⁹
אין שם מעזיבה, אלא שישפך ירדו המים מיד -
הרי זה כמיזק בחציו, והעליון מתקן, או ימנע
מלשפך. וכן כל פיוצא בזה.

(43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר
אבא. (44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את
העובדה שהובאה שם. (45) טיח על גבי התיקרה כרצפה
לבעל העליה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. (46) ואם כן
הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק, ואין זה "גירי
דיליה". (47) שהוא הניזוק. (48) כדעת רבי יוסי שעל
הניזק להרחיק את עצמו. (49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה
שם.

קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש
ברחת לזריית המזק (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא).
(17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההזיק
קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע
יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא
יזיק). (18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי
הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה
מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק
מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים.
אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות
ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן
אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף
את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה
סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא,
וראה דברינו שם. (19) שהוא שורף את לב הנטיעות
(גמרא שם). (20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל
יותר מדי, ושורף את הזרעים שזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

ג. מרחיקין²¹ את הנבלות ואת הקברות ואת
הברסקין²² מן העיר חמשים אמה²³.

(21) שם כה. במשנה. (22) מקום עיבוד עורות.
(23) משום ריח רע (רש"י שם).

ד. ואין²⁴ עושין ברסקין²⁵ אלא למזרח²⁶ העיר, מפני
שרות מזרחית חמה²⁷, וממעט²⁸ הזק ריח עבוד
העורות.

(24) המשך המשנה שם. (25) אפילו אם מרחיק חמישים
אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם
אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. (26) כתנא
הראשון שם ולא כרבי עקיבא. (27) ראה גיטין לא: ורש"י
שם. (28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח
מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של
בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם
שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

ה. מי²⁹ שבא לעשות משרה³⁰ של פשתן בצד ירק
של חברו, שהרי מי המשרה נבלעין פארץ והולכין
ומפסידין את הירק; או שנטע פרשין³¹ קרוב מן
הבצלים של חברו, שהן מפיגין טעמן; או שנטע
חרדל בצד פורת דבורים, שהרי הדבורים אוכלין
העליון³² ומפסידין³³ את הדבש; וכל אלו וכיוצא
בהן - אין³⁴ צריך להרחיק בכדי שלא יזיק³⁵, ועל
הנזק³⁶ להרחיק את עצמו, אם ירצה, עד שלא יגיע
לו הנזק; שהה³⁷ בתוך שלו הוא עושה, והנזק בא
לחברו מאליו. במה³⁸ דברים אמורים שאינו
מרחיק? כשהיה הנזק בא מאליו אחר שפיסקו³⁹
מעשיו של מזיק; אבל אם היו מעשיו של זה
שעושה ברשותו מזיקין את חברו בשעת עשייתו -
הרי זה כמי שמזיק בידו. הא למה זה דומה? למי
שעומד ברשותו ויורה חצים לחצר חברו, ואמר:
ברשותי אני עושה! שמונעין אותו⁴⁰. וכן⁴¹ כל

1 ז. מ⁵⁰ שְׁהִיָּה לוֹ אֵילָן⁵¹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ קְרוֹב⁵² לְבוֹר
2 חֲבֵרוֹ - אֵין בְּעַל הַבוֹר יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ:
3 הֲרִי שְׂרָשֵׁי הָאֵילָן נִכְנָסִים לְבוֹר שְׁלִי וּמִפְסִידִין
4 אוֹתוֹ. שְׁזֶה נֹזֵק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבִעֲת
5 שְׁנִטַּע אֵינוֹ מִזִּיק⁵³; וּכְשֶׁמֶ⁵⁴ שְׁזֶה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שְׁלוֹ,
6 כִּף זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שְׁלוֹ. וְכֵן⁵⁵ רְאוּבֵן שִׁחֲפֵר בּוֹר,
7 וְיִרְדּוּ וּמִצָּא שְׂרָשֵׁי אֵילָן שֶׁל שְׁמֵעוֹן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ -
8 קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהַעֲצִים שְׁלוֹ. וְאִם⁵⁶ הָיָה קְרוֹב לְאֵילָן
9 שְׁמֵעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה⁵⁷ - הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל
10 שְׁמֵעוֹן, וְקוֹצֵץ וְנוֹתֵן לוֹ. וְאִם⁵⁸ אֵין צָרִיף לְחֲפֵר
11 בּוֹר, וְיִצְאוּ הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל שְׁמֵעוֹן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ - הֲרִי
12 הוּא מַעֲמִיק⁵⁹ שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יַעֲכָב
13 הַמַּחְרֶשֶׁה; וְכֵן שְׂרֵשׁ שְׁמֵעָא בְּתוֹךְ שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים
14 - קוֹצֵצוֹ⁶⁰, וְאֵינוֹ⁶¹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יִיבֹשׁ הָאֵילָן שֶׁל
15 חֲבֵרוֹ, שְׁזֶה⁶² בְּתוֹךְ⁶³ שְׁלוֹ הוּא חוֹפֵר.

(50) בבא בתרא כה: במשנה וברבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. (51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובוזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז:) - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי ניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. (52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. (53) ואין זה "גירי דיליה". (54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. (55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו. (56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. (57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. (58) משנה שם כו. (59) חורש בעומק. (60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן טו). (61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. (62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. (63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

16 ח. מ⁶⁴ שְׁהִיָּה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גִפְנִים אוֹ שְׂאֵר
17 אֵילָנוֹת, וּבָא הוּא לְנוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ גִפְנִים בְּצַד
18 גִפְנִים אוֹ אֵילָנוֹת בְּצַד אֵילָנוֹת - צָרִיף לְהִרְחִיק⁶⁵
19 אֶרְבַּע⁶⁶ אַמּוֹת⁶⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁸? בְּאֶרֶץ
20 יִשְׂרָאֵל⁶⁹; אֲבָל בַּחוּצָה לְאֶרֶץ⁷⁰ - מִרְחִיק בֵּין גִפְנִים
21 לְגִפְנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין⁷¹ גִפְנִים לְשְׂאֵר אֵילָנוֹת⁷² אוֹ
22 בֵּין אֵילָנוֹת לְאֵילָנוֹת⁷³ - אֶרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מְקוֹם⁷⁴.
23 הָיָה⁷⁵ גִּדְרֵ בִנְתִים - זֶה סוּמָךְ⁷⁶ לְגִדְרֵ, וְזֶה סוּמָךְ

(64) שם כו. במשנה. (65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. (66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייטא שם). (67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. (68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייטא והמשנה הנראות כסותרות. (69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. (70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. (71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוננת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. (72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב"ד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". (73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד-משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". (74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפ"י" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הר"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. (75) המשך המשנה שם. (76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. (77) שם כז: במשנה. (78) עד הגובה הזה. (79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". (80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. (81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. (82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. (83) כמו "השלחין", והוא מלשון עיפות. "והוא עיף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. (84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

א. מ² שְׁעֶשֶׂה גֶרֶן בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, אוֹ קִבְעָ³ בֵּית הַפֶּסֶא,

מלאכתו שמתקת. ואם²¹ הזיק בעת הנדנד - חייב¹⁷
לשלם, שהרי מפחו בא הנזק.¹⁸

(15) בבא-בבא דף כה: ודף כו. כרב אשי. (16) "חייבים
כתושת" (רש"י בשמואל-ב יז, יט). ובגמרא נזכרו
"שומשים". (17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה
נזק (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (18) כלומר: החצר
נדנדה את הכיסוי. (19) והיינו, כשהחבית עומדת על
החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה.
וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. (20) והוא אדם
המזיק, ובוזא אף רבי יוסי מודה כנ"ל. (21) הלחם-משנה
וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי
רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב)
מביא מקור לזה מהמשנה בבא-בבא דף כ: "לא יעמיד אדם
תנור בתוך הבית אלא-אם-כן יש על גביו גובה ארבע אמות
- ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה
יא. וראה בלחם-משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר
ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

ד. כל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה²², אם
לא הרחיק, ונראה חביו ושתק - הרי זה מחל²³,
ואינו יכול לחזור ולהצריכו ולהרחיקו. והוא שיראה
ממנו שמחל, כגון שפיע עמו מיד, או²⁴ שאמר לו
לעשות, או שראהו שפיע בצדו בלא הרחקה ושתק
ולא הקפיד על זה - זכה. שכל המחזיק בנזק - זכה
בו, כמו שבארנו²⁵. במה דברים אמורים? בשהחזיק
בשאר נזקין, חוץ מארבעה מיני²⁶ נזקין אלו
האמורים בפרק זה, שהן: העשן²⁷, וריח בית
הפסא²⁸, והאבק²⁹ וכיוצא בו, ונדנד³⁰ הקרקע;
שכל אחד מאלו אין לו חזקה, ואפילו שתק הנזק
במה שנים - הרי זה חוזר וכופהו להרחיק. וכן הזק
ראיה במקום שצריך מחיצה³¹ - כופהו לעשות
מחיצה בכל עת שירצה, כמו שבארנו³². ולמה שנו
נזקים אלו משאר נזקין? לפי שאין דעתו של אדם
סובלת נזק מאלו, וחזקתו שאינו מוחל, שהזק הזק
קבוע. ואם³³ קנו מידו שמחל בנזקים אלו - אינו
יכול לחזור בו.

(22) תשיעי ועשירי. (23) שיטת רבינו שבנזקין זכו
בתשישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת
שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה,
ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. (24) והיינו,
בדרך לא זו אף זו. (25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד.
(26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". (27) בבא-בבא דף כג. לדברי
רב מרי. (28) לדברי רב זביד שם. (29) כן נראה שם כו.
במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים
ואח"כ חייבום להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין
לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל
(הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). (30) כן נראה שם כה: שהיו
כותשין שומשמן והיו מנדנדים, ואח"כ חייבום להפסיק -
הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד.

או מלאכה⁴ שיש⁵ בה אבק ועפר וכיוצא בהן -
צריך להרחיק כדי שלא יגיע העפר או ריח בית
הפסא או האבק לחביו, כדי שלא יזיקו. אפילו⁶
היתה הרוח הוא שמסיע⁷ אותו בעת שעושה
מלאכתו, ומוליכה את העפר או נערת הפשתן והמין
וכיוצא בהן ומגיעתן לחביו - הרי זה חייב להרחיק⁸
כדי שלא יגיע⁹ ולא יזיקו ואפילו על ידי הרוח
מצויה¹⁰; שכל אלו פמי שהזיקו בחציו¹¹ הן.

(2) בבא-בבא דף כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו
קבוע, וכמו שאמר אביי שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק
חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא
בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה,
אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם-משנה, והגר"א
סימן קנה, ס"ק צג). (3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב
זביד. (4) שם כו. על רקע של עובדא מסוימת. (5) כגון
ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. (6) שם כו. כאמיר
ומר בר בר אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם.
(7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבא-בבא דף ס.
ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא-בבא דף
שם). (8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין
(כדלהלן בהלכה ב) - אסור. (9) בלי רוח. (10) בכ"י
תימן: "המצויה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא
תולכים רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם
ד"ה זיקא. (11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הנזק להרחיק
עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) - מודה בזה,
כיון שזה בא על-ידי חצוי (למעלה שם).

ב. אף על פי שהוא חייב להרחיק כל כך¹², אם
הוליקה הרוח המצויה המין ואת העפר והזיקה בהן
- פטור מלשלם¹³; שהרוח הוא שפיע אותו, ואין
נזק זה בא מפח מזיק עצמו¹⁴.

(12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. (13) בבא-בבא דף ס. כרב
אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבא-בבא דף כד
פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של
בבא-בבא דף כו. ושל בבא-בבא דף ס. שיש לחלק בין חיוב
ההרחקה וחיוב התשלומין. (14) ואע"פ שלענין ליבה
וליבתה הרוח, פסק רבינו בפ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה
ז - שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק
שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי
לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב
לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א
והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפ"ח מהלכות
מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון
הלכה ב, במגיד-משנה שם.

ג. הפותש¹⁵ את הריפות¹⁶ וכיוצא בהן בתוך שלו,
ובעת שפמה מנדנד לחצר חביו, עד¹⁷ שנדנדה¹⁸
פסוי החבית על פי החבית¹⁹ - הרי זה מזיק
במצויה²⁰, וחייב להרחיק כדי שלא ינדנד, או יבטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסט דרבנן ונפטר (מגיד-משנה).

ז. החזיק בנזק שאין לו חזקה, כגון עשן ובית
הפסא וכיוצא בהן, וטען המזיק ששקנה מידו של נזק
- על המזיק להביא ראיה⁴⁷ שקנה מידו; ואם לא
הביא - ישבע הנזק הפסא שלא קנה מידו על כך,
ויסלק זה הזקו.

(47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד-משנה).

פרק שנים עשר

(1) נתבארו בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבארו בו מקצת מדיני דבר זה.

א. האחין או השתפין שפאו לחלק את השדה ולטל
כל אחד חלקו: אם היתה פלה שנה, ואין שם מקום
טוב ומקום רע, אלא הכל אחד - חולקין לפי המדה
בלבד. ואם אמר אחד מהם: תנו לי חלקי מצד זה,
כדי שיהא סמוך לשדה אחר שלי, ויהיה הכל שדה
אחת - שומעין לו⁴⁸, וכופה אותו על זה; שעפוב
בדבר זה - מדת סדם היא⁴⁹. אבל אם היה חלק אחד
ממנה טוב, או קרוב לנזר יותר, או קרוב לדור⁵⁰,
ושמו אותה היפה כנגד הרע⁵¹, ואמר: תנו לי
בשומא שלי מצד זה - אין שומעין לו, אלא נוטל
בגורל. אמר להם: תנו לי (בשומא שלי מצד זה)⁵²
חצי מדתה מן הצד הרע⁵³ בלא שומא, וטל אתה מן
הצד הטוב, כדי שיהיה חלקי סמוך לשדה שלי -
הורו מקצת הגאונים ששומעין לו⁵⁴, ולזה דעת
נוטה, וכן ראוי לדון.

(2) כיון ש"היתה כולה שנה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד", וזהו מה שאמרו בבבא-בבא-בבא-בבא: "תרת" ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום", שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויה" (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שנה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר)". וראה במגיד-משנה וכסף-משנה ולחם-משנה והגר"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור-שמש ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ח, ובפיה"מ להרמב"ם שם. (3) שזה נהנה וזה לא חסר. (4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעיו). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויה כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין

(31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). (32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. (33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא-בבא-בבא-בבא: מ"ט), היינו, טענת מכר או מתנה ('תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מי³⁴ שהחזיק³⁵ לעשות מלאכת דם או נבלות וכיוצא בהן במקומן³⁶, וכבאו העוברים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הן מצרין לחברו בקולם וצפצופם או בדם שפוגליהם, שהן יושבין על האיגלות ומלכלכין פרותיהם, אם³⁷ היה חברו קפדן³⁸ או חולה שצפצוף הזה מזיקו, או שפרות שלו נפסדין לו בדם - חייב לבטל אותה המלאכה, או ירחיק עד שלא יבוא לו הזק ממחמתו; שהזק זה דומה לריח בית הפסא וכיוצא בו, שאין לו חזקה³⁹. וכן⁴⁰ בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן אמן, ולא מחו בו, שהרי החזק⁴¹, והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות, ושתקו - לא החזיק בדבר זה, ויש להם בכל עת לעכב ולומר: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין; שזה הזק קבוע הוא כמו העשן והאבק. וכזה הורו הגאונים.

(34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. (35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא-וטריא. (36) כן הוא ב'תוספות' שם, ד"ה אתו אומני. (37) כמסקנת הגמרא שם. (38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד-משנה בשם מפרשים). (39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. (40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם בהערות. (41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מי⁴² שהחזיק בנזק שיש לו חזקה, כגון שפתח חלון⁴³, או העביר אמת המים⁴⁴, או שלא הרחיק מה שראוי להרחיק⁴⁵, והרי המחזיק טוען: אתה אומר לי לעשות, או מחלת לי אחר שראית, או הכר הנזק ושתקת ולא מחית בי, והנזק אומר: עכשו הוא שראיתי, ולא ידעתי מקדם, או שאמר: כשראיתי מחיתי כך, ואתה אומר: עתה ארחיק או אסתם, ואתה מדחה אותי מיום אל יום כדי שתקבע הנזק - בכל אלו וכיוצא בהן על הנזק להביא ראיה; ואם לא הביא - ישבע המזיק הפסא ויפטר⁴⁶.

(42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. (43) שיש בו היזק ראה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ו ה"א). (44) למעלה פ"ט הלכה א. (45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים. (46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסט ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה),

ד. אָהר²² מן האֲחִיזין או מן השִׁתְפִּיזין²³ שְׁמֹכֵר חֶלְקוֹ²⁴
לְאַחֵר - מִסְלָקִיו²⁵ אֶת הַלּוֹקִם, וְנוֹתֵנִין לוֹ שְׂאֵר
הָאֲחִיזין או שְׂאֵר הַשִּׁתְפִּיזין דְּמִים שְׁמֵן וְהוֹלֵף, כְּדִי
שְׂלֵא יִכְסֵּן זֶר בִּינִיהֶן.

22) בבא-מציא קת. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). (23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את הלווקא, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו - שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. (24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועייין כסף-משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר-מצרא אחד]. (25) מדין עשיית הישר והטוב. כבהלכה הבאה.

ה. ולא²⁶ עוד, אֵלָא הַמּוֹכֵר כִּרְקַע שְׁלוֹ לְאַחֵר - יֵשׁ
לְחַבְרוֹ שֶׁהוּא בְּצֵד הַמַּצָּר שְׁלוֹ לְתֵן דָּמִים לְלוֹקֵחַ
וּסְלֵק²⁷ אוֹתוֹ, וְזֶה²⁸ הַלוֹקֵחַ הֶרְחוֹק - בָּאֵלוֹ הוּא
שְׁלִיחַ²⁹ שֶׁל בֶּן הַמַּצָּר. בֵּין שְׁמֹכְרֵי הוּא, בֵּין שְׁמֹכֵר
שְׁלוֹחוֹ³⁰, בֵּין שְׁמֹכְרוֹ בֵּית דִּין³¹ - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן
הַמַּצָּר. אֶפְסוֹ³² הִנֵּה הַלוֹקֵחַ תַּלְמִיד חֹכֵם וְשֹׁכֵן³³
וְקָרוֹב לְמוֹכֵר, וּבֶן הַמַּצָּר עִם הָאֶרֶץ רְחוֹק - בֶּן
הַמַּצָּר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה³⁴,
מִשּׁוּם³⁵ שֶׁנֶּאֱמָר: וַעֲשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב. אָמְרוּ
חֲכָמִים³⁶: הוּאִיל וְהַמֹּכֵר אֶחָד הוּא³⁷, טוֹב וְיֵשֶׁר הוּא
שֶׁיִּקְנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמַּצָּר יוֹתֵר מִן הֶרְחוֹק. הֵינּוּ³⁸
בְּנֵי הַמַּצָּר רַבִּים - כָּלֵם זֻכִּים בְּזוֹ הַשְּׂדֵה הַנִּמְכָּרֶת
וְהִיא בִּיגִייהָ³⁹ לְפִי מִנְיָנָם⁴⁰, וְנוֹתֵנִין מִן הַדָּמִים
לְלוֹקֵחַ. וְהוּא שָׂבָאוּ כָּלֵם בְּפֶעַם אַחַת; אָבְלוּ⁴¹ אִם
קָדֵם אֶחָד מֵהֶן וּסְלַק אֶת הַלוֹקֵחַ - זָכָה בָּהּ לְבָדוֹ,
הוּאִיל וְהוּא בֶּן הַמַּצָּר⁴². וְכֵן אִם בָּאוּ מְקַצְתֵּן,
וּמְקַצְתֵּן בְּמִדְיָנָה אַחֲרֵת⁴³ - מְסַלְקִין אוֹתוֹ אֵלּוֹ
הַעוֹמְדִים בָּאֵן בְּלִבָּד, וְהִיא לָהֵן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאַחַד
מִבְּנֵי הַמַּצָּר, אוֹ לְאַחַד מִן הַשְּׁתַּפִּין שְׁלוֹ בְּמַשָּׂא
וּמִתָּן, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ שֶׁתִּפּוּ בְּקִרְקַע⁴⁴ - זָכָה בָּהּ,
וְאִין שְׂאֵר הַשְּׁתַּפִּין אוֹ שְׂאֵר בְּנֵי הַמַּצָּר נוֹטְלִין עִמּוֹ.

(26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. (27) אפילו בעל-כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). (28) יוצא מתוך הסוגיא בבא-מצינא קח. (29) כן נראה שם, שאמרו על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות צט: (מגיד-משנה להלן פ"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור-שמח להלן פ"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. (30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה

על מדת סדום. מתקף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל ויהאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. (5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ינגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם-משנה והגר"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. (6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. (7) כלומר: היפה הקטנה. (8) כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד-משנה ובהגהת מהר"י אבוהב. וראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א. (9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. (10) מקור דברים אלו בבבא-בטרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות - שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון-דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הזיבורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגר"א ס"ק ח).

ב. הַבְּכוֹרִי שֶׁחֶלֶק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שְׁלֹשָׁה
כְּאַחֵד.¹³ אֲבָל¹⁴ הַיָּתֵם¹⁵ שֶׁחֶלֶק עִם אָחִיו בְּנוֹכְסֵי
הָאֵבֶט - נוֹטֵל חֲלָקוֹ וְחֲלָק אָחִיו בְּגוֹרֵל; אִם עָלוּ
בְּמִקְוֶה אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בְּשְׁנֵי מִקְוֹת - עָלוּ.¹⁷

(11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. (12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. (13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא־בטרא קכד). מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים" - הרי ששני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שווים - כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד־משנה). (14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" - אין חלוקתו בבכור. (15) אחד מן האחים, שייבם את אשת אחיו המת. (16) שיבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). (17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שווים - בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד־משנה).

5	ג. אֲרֵץ ¹⁸ מְרֻבֶּעֶת, שְׁהִיָּה הִנָּהר מִקִּיף לָהּ מִזֶּרֶחַ
6	וְצָפוֹן, וְהִדְרָף ¹⁹ דְּרוֹם וּמַעֲרֹב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ
7	בְּאֶלְכָסוֹן ²⁰ , כְּדִי שִׁגְיַע לָזֶה נֶהָר וְדִרְף וְלָזֶה נֶהָר
8	וְדִרְף. וְאִם אָמַר: תִּנּוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמַּצֵּד זֶה, שֶׁהוּא
9	בַּצֵּד שְׂדֵי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר
10	שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאִין עַל חֲבֵרוֹ הַפֶּסֶד כָּלְלָהּ - כּוֹפִין
11	אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת ²¹ .

(18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. (19) בגמרא שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" - דרך. וראה למעלה הערה ד. (20) כציור הזה: (21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיודמן אחד שרוצה לקנות], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והישר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא-מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה"טור). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד-משנה. ואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לו לגבי "בעלים הראשונים" (49 שם. 50) שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, יותר משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד-משנה). 51) בבא-מציעא שם. 52) שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

ז. המוכר⁵³ לעובד פוכבים⁵⁴ - משמתין⁵⁵ אותו, עד שיקבל עליו כל אנס שייבא מן העובד פוכבים, עד שינהג העובד פוכבים עם בן המצר שלו בדיני ישראל בכל. ואם אנסו שלא בדין ישראל - משלם המוכר⁵⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק".

את דין בר מצרא אפשר להסביר בשני אופנים:

א: הוא רק ענין של הנהגה טובה שחייבו חכמים את הלוקח להתנהג באופן הישר והטוב ולמכור את השדה לבר מצרא.

ב: החיוב של "ועשית הישר והטוב" נותן גם בעלות מסוימת לבן המצר על השדה ומטיל פגם במכר אם מכר בעל השדה לאיש אחר. (כמו ששמע מלשון ה'נמוקי יוסף': "כאילו יש לו קצת קניין בגופו של קרקע").

ומלשון הרמב"ם משמע כאופן השני, שכתב: "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר כו" והיינו שהחיוב דבר מצרא הוא ביחס למקום ולא ביחס לאדם.

אבל רש"י בגמרא (בבא מציעא קח, א. ד"ה ועשית) הסביר את החיוב כמנוח על האדם, וכתב: "דבר שאי אתה נחסר כל כך שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקים".

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן במצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המצר כו" כי לשיטתו הדין של בר מצרא הוא לא

1 שאמרו בבבא-מציעא קח: שבמכירה למזונות האשה אין
2 דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למזונות
3 היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח). - הרי שרק
4 במזונות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). 31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מזונות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד-משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מזונות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למזונות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית-דין (הגר"א שם). 32) בבבא-מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד-חכם, תלמיד-חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר-מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד-חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. 33) אבל לא בר מצרא. 34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוונו לעשותו. ויש שלא נצטוונו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פ"ד הלכה ה. 35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. 36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי הישר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. 37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. 38) שם קח: בסוף הסוגיא. 39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קרן זיל", היינו בארבעה אלכסוניות כזו: שגיגע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. 40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. 41) שם. 42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד-משנה). 43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פ"ד הלכה ג. 44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

ו. המוכר⁴⁵ כל נכסיו⁴⁶ לאחד - אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא והאחרת⁴⁷ קנה פאחד⁴⁸. וכן⁴⁹ המוכר לבעלים הראשונים⁵⁰, או⁵¹ הלוקח⁵² מן העובד פוכבים - אין בו דין בן המצר.

45) שם קח: 46) והם במקומות שונים. 47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכיח הדבר שבן המצר יקנה את שתייהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן]. 48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת-הדשן סימן שלח, ולחם-משנה להלן פ"א

13 **הַפְּעָלִים יְכוּלִין לְהַמְצִיחַ עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמָּצָר מַעוֹת**
14 **וְיִקְנֶה.**

(65) בשדה קרוב ויפה, שמא בינתיים עד שיוודע למצרן, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "כעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום בזיון המת (רש"י שם).

15 **יֵא. הָרִי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמָּס וְכִיּוֹצֵא**
16 **בּוֹ⁶⁶ מִכָּר לֹא הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמָּצָר אָמַר: שֶׁקָּרָא אֹתָהּ**
17 **טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמָּצָר לְהַבִּיא רֵאִיָּה⁶⁷,**
18 **וְאַחֲרֵי כֵן יוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הֵבִיא רֵאִיָּה**
19 **- יִשְׁבַּע הַלּוֹקֵחַ הַסֵּת⁶⁸.**

(66) באופנים שאין בהם דין בר-מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. (67) זכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד-משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור-שמח). (68) כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

20 **יב. אֶפְלוּ⁶⁹ הָיָה יָשָׁם בְּדָבָר סֶפֶק⁷⁰ - אֵין הַלּוֹקֵחַ**
21 **מִסְתַּלֵּק אֶלֶּא בְּרֵאִיָּה⁷¹ בְּרוּרָה שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַמָּצָר.**
22 **לְפִיכָף⁷², אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר⁷³: גִּזְלָן אֹתָהּ לְשֹׁדָה**
23 **זו, אָרִיס⁷⁴ אֹתָהּ לְשֹׁדָה זו, או שוֹכֵר או מְמַשְׁכֵּן⁷⁵ -**
24 **צָרִיף בַּעַל הַמָּצָר לְהַבִּיא רֵאִיָּה שֶׁהוּא בַּעַל הַמָּצָר,**
25 **וְשֶׁהִקְרַעַתָּה זֹאת בְּחִזְקָתָהּ. וְכֵן כָּל כּוֹצֵא בָּזָה.**

(69) זה מסברת רבינו. (70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). (71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: אני יודע אם נתחייבתי לך - שפטור (בבא-קמא קיח. ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). (72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח - הוא-הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. (73) לבן המצר. (74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביבול. (75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

26 **יג. הַמּוֹכֵר⁷⁶ לִיתּוּמִים קִטְנִים⁷⁷ - אֵין בּוֹ דִין בַּעַל**
27 **הַמָּצָר. הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֱלוֹי יָתֵר**
28 **מִבַּעַל הַמָּצָר⁷⁸.**

(76) שם. (77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד-משנה). (78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

רק שהלוקח צריך לנהוג באופן ה"ישר והטוב" אלא שהדין הוא גם על הקרקע ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(על פי לקו"ש חלק ר"ט ע' 56)

(53) שם. (54) שאין דין בר-מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). (55) מטילים עליו שמתא. (56) כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד-משנה), שהרי זה כמו גרמא בנזקין (הגר"א שם ס"ק צג).

1 **ח. הַשְּׁכִירוֹת - אֵין בָּהֶן מְשׁוּם דִּין בֶּן הַמָּצָר⁵⁷.**

(57) שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף-משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן-המצר) אלא שבן-המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף-משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר-מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח ('טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהממשכן מקום ואח"כ מכור לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר-מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו - קל-וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר-מצרא (מגיד-משנה וכסף-משנה).

2 **ט. הַמְּמַשְׁכֵּן⁵⁸ מְקוֹם⁵⁹, וְאַחֲרֵי כֵן מְכָרוֹ לְזֶה שֶׁהוּא**
3 **מְמַשְׁכֵּן בִּידוֹ - אֵין בּוֹ מְשׁוּם דִּין בֶּן הַמָּצָר. וְכֵן⁶⁰**
4 **הַמּוֹכֵר מְקוֹם רְחוֹק בְּדִי לְגֵאֵל מְקוֹם קְרוֹב, או**
5 **שֶׁמְכָר רַע בְּדִי לְגֵאֵל יָפֶה בְּדָמָיו, או שֶׁמְכָר בְּדִי לְתֵן**
6 **מִנַּת הַמֶּלֶךְ⁶¹, או שֶׁמְכָר לְקַבּוּרָה⁶² או לְמִזְוֵן הָאִשָּׁה⁶³**
7 **או הַבְּנוֹת⁶⁴ - אֵין בָּאֲחֵד מֵאלֵּי דִין בֶּן הַמָּצָר, אֶלֶּא**
8 **זְכָה הַלּוֹקֵחַ.**

(58) שם קח: (59) היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. (60) שם. (61) מס גולגולת. (62) שהבעל חייב בקבורת אשתו (פי"ב מהלכות אישות הלכה ב). (63) האלמנה. (64) שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

9 **י. וְלָמָּה אֵין בָּהֶן דִּין בֶּן הַמָּצָר? שֶׁכָּל אֱלוֹ טְרוּדִין⁶⁵**
10 **הֵן לְמַכּוֹר, וּמְשׁוּם צָרָה גְּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ**
11 **בָּהֶן דִּין בֶּן הַמָּצָר - לֹא יִמָּצְאוּ לִקְחָהּ, שֶׁהָרִי אָמַר:**
12 **לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח בְּדִי שֶׁיָּבִיא זֶה וְיִסְלַק אוֹתִי? וְאֵין**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין ברמצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

יום ה' כ"א מנ"א ה'תשע"ו

פרק שלשה עשר

(1) נתבארו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

- א. הנותן² מתנה - איז³ בה דין בן המצר. הנה⁴
 פתוב בשטר מתנה, שאחריות⁵ מתנה זו על הנותן -
 יש בה דין בן המצר; הואיל⁶ ויש בה אחריות -
 מכירה היא, ולא פתוב מתנה אלא לבטל זכות בן
 המצר⁷. וכמה נותן לו⁸? מה שהיא שנה.

(2) בבא מציעא קח: (3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. (4) שם, מימרא של אמימר. (5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. (6) כן כתב הרי"ף שם. (7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. (8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

- ב. אמר⁹ הלוקח: בן הוא, והערמה עשינו, ומכירה היא, בכך וכך קניתי¹⁰ - נשבע בנקיטת חפץ¹⁰
 ונוטל, כדין השלוחין¹¹. ויראה לי, שצריך לטעון
 דמים שהן ראויין או יתר מעט; אבל אם אמר על
 שנה מאה: במאתים קניתי - אינו נאמן¹².

(9) המשך דברי הרי"ף שם. (10) באחיזת חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). (11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). (12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים זוז" - כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

- ג. הנה¹³ פתוב בשטר מתנה: וקבלתי עלי אחריות מתנה זו, שאם תצא מידו אתן לו מאתיים - נותן לו בן המצר מאתיים ואחר כך מסלקו, ואף על פי שאינו שנה אלא מנה¹⁴.

(13) אף זה ברי"ף שם. (14) אף כאן לא נתפס בהערמה ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

- ד. החליף חצר¹⁵ בחצר - אין בה דין בעל המצר¹⁶.

- יד. וכן⁷⁹ המוכר לאשה⁸⁰ - אין בו דין בעל המצר, מפני שאין דרכה לטרח תמיד ולקנות. הואיל ולקחה, חסד הוא שתעמד הקרקע בידה.

(79) שם. (80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד-משנה בשם רשב"א).

- טו. מכר⁸¹ לטמטום ואנדרוגינוס - בעל המצר יכול לסלקו, מפני שהן ספק אשה.

(81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

- טז. היתה⁸² הקרקע של אחד מהן, והבנין או האילנות של אחד: אם יש לבעל הבנין או לבעל האילנות זכות⁸³ בקרקע - כל אחד מהן בן המצר⁸⁴ של חברו. לפיכך, אם מכר אחד מהן חלקו - חברו מסלק הלוקח. אבל אם אין לבעל האילנות או לבעל הבנין זכות בקרקע, אלא כל זמן שיצאה אומר לו: עקר אילנך או הרס בנינך, ומכר בעל השדה - זכה הלוקח, ואין בעל האילנות או בעל הבנין מסלק אותו; ואם מכר בעל הבנין או בעל האילן - הרי בעל הקרקע מסלק אותו.

(82) בבא מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. (83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר-הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. (84) מהש"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר-מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

- יז. הנה⁸⁵ מפסיק בינו ובין מצר של חברו רכב⁸⁶ דקלים או בנין גבוה⁸⁷ וחזק או גמא⁸⁸ וכיוצא בהן - רואין: אם יכול להכניס אפילו תלים⁸⁹ אחד בתוך הדבר המפסיק, עד שיתערבו שתי השדות - הרי זה בן המצר שלו, ומסלק הלוקח; ואם לאו - אינו מסלק הלוקח⁹⁰.

(85) בבא מציעא שם. (86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. (87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". (88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי-אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. (89) שורת המענה. (90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פ"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד-משנה

כלל", וכן הוא בשולחן-ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

ז. הלוקח שבנה²⁹ והשביח או סתר והפסיד - בן המצר מסלקו, ונותן לו דמים הראויין³⁰ לו; והרי הוא בכל מעשיו כמו השליח³¹. וכן אם לזה הלוקח קדם שישלך אותו בן המצר³², וסלקו בן המצר - אין בעל חוב שלו טורף מיד בן המצר. זהו העקר בכל אלו הדינים: שכל הלוקח בצד מצר חברו - הוא כמו שליח לחברו, ולתקן שלחו ולא לעות. לפיכך³³: אם השביח - נוטל הוצאה³⁴, ואם הפסיד³⁵ וחסר והרס או אכל הפרות - מנפין אותו מן הדמים. במה דברים אמורים שמתשבין לו הפרות? בשאכלן אחר שבא בן המצר והביא מעות לסלקו; אבל כל הפרות שאכל מקדם³⁶ - שלו הוא אוכל³⁷, ואין מתשבין אותו³⁸.

(29) ובן המצר מזה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן-ערוך שם סעיף ל). (30) כמו שיבוא הפירוש בסוף ההלכה. (31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח). גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט:). לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). (32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלוקחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. (33) זהו פירוש הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. (34) [כדין יורד לתוך שדה חברו שלא ברשותו שידו על התחתונה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד-משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחתונה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חברו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. (35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. (36) לפני שבא בן המצר לסלקו. (37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד-משנה ולחם-משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמח. (38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן י].

ח. אחד שלקח שדה אחת משנים, ובא בעל המצר לסלקו ממחצית בלבד שלקח מן האחד - אינו יכול לסלקו³⁹; או מסלקו מכלה, או מניח בלה. אבל

החליף חצר בבהמה או במטלטלין - ואין דמי¹⁷ אותה הבהמה או דמי אותם המטלטלין, ונותן לו בן המצר ומסלקו. ואינו יכול לומר לו: תן לי כמה¹⁸ שלקחתי בו, שזו הערמה היא¹⁹, ואינה מועלת כלום.

(15) מכאן שאף בבתיים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). (16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. (17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיוצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. (18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב-יד תימן: "כמין". (19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שוויה ויכול לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

ה. מכר²⁰ לו קרקע מעט באמצע שדהו, ואחר כך מר לו קרקע בצד אותה שדה שבאמצע²¹ - ואין: אם אותו המעט שמכר לו תחלה היא עדיית או זבורית²² לגבי זאת הקרקע שמכר לו באחרונה - זכה הלוקח, ואין בן המצר יכול לסלקו, שהרי הוא עצמו בן מצר הוא מפני אותו מעט שקנה באמצע; ואם²³ אותו מעט שקנה באמצע כמו זאת שמכר לו בסוף מצדו - הרי זה מערים²⁴, ובן המצר מסלק אותו מן השדה שקנה בסוף²⁵.

(20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. (21) ומעשיו יש טענות מצד בני המצר. (22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. (23) בגמרא שם. (24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. (25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

ו. המוכר²⁶ על תנאי, בין שהתנה מוכר בין שהתנה לוקח - אין בעל המצר יכול לסלקו עד שיתקממו התנאים²⁷, ויזכה הלוקח בקרקע, ולא תשארה בה עליה עמו כלל²⁸, ואחר כך יסלק אותו.

(26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד-משנה כותב, שזה נראה פשוט. (27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. (28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב-יד תימן: "ולא תישאר בה עילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 המוכר קרקע לשנים - יש לבצע המצור לסלק שניהם,
2 או לסלק אחד ולהניח אחד⁴⁰.
- 39 מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא
עצמו בן המצר. (40) שהרי מסלקים אותו כולו משדה זו,
ואין לו שום טענת בן המצר.
- 3 ט. בן המצר שפא לסלק את הלוקח, וקדם שישלכו
4 מוכר לו⁴¹ את השדה שיש לו על המצר - אבד את
5 זכותו⁴².
- (41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב יד תימן חסרה המלה
"לו", וכן הוא בטור ושולחן-ערוך סימן קעה סעיף טו.
ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן.
(42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר
(טור ושולחן-ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון,
אף הוא, טענת בן-מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו,
השדה בידו.
- 6 י. שליח שמכר⁴³ והרי הוא בעל המצר - אינו מסלק
7 את הלוקח; שהרי הוא מוכר לו, ואין לה מחילה
8 גדולה מזו⁴⁴.
- (43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. (44) כן נראה
בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל
אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיני מיניה" וראה להלן
פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל
אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא
ל: שדיבור עביד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה
עוד להלן פרק י"ד שם.
- 9 יא. בעל חוב של מוכר שטרף⁴⁵ השדה מיד בעל
10 המצר - הרי בעל המצר חוזר וטורף מן הלוקח⁴⁶
11 ששלקו, והלוקח חוזר ונוטל מן המוכר.
- (45) כדין בעל חוב שטורף מן הלוקחות. (46) שהרי הלוקח
אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה
ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב
כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה
של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם,
אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי
יאמר לו: "לאו בעל דברים ידיי את", - הוא תובע מהלוקח,
שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותבוע מהמוכר. שאם
אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא
נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה
יפסיד? (כסף משנה).
- 12 יב. כל בעל חוב⁴⁷ שטרף בחובו⁴⁸ - יש לבצע המצר
13 לסלקו. לא יהא פח הטורף גדול מפח הלוקח⁴⁹.
14 ואם ירצה הנטרף⁵⁰ לתן הדמים שהיו עליו בחובו
15 - תחזור לו שדהו⁵¹ לעולם⁵², כמו שיתבאר
16 במקומו⁵³.
- (47) של בעל השדה. (48) שיש לו על בעל השדה.
(49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב.
- 50 בעל השדה, הלוה. (51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו,
כשם שהבעל-חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח
בעל-המצר שבא מכוח הבעל-חוב, גדול מבעל חוב עצמו.
(52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא
לה). (53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז.
ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלוה מדעתו אין השדה
חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן
לג.
- 17 יג. קטן שהיה בן המצר, וראה בית דין שזכות הוא
18 לו⁵⁴ - מסלקין לו את הלוקח⁵⁵, או יטל לו חלקו
19 עם שאר בעלי המצר כמו שיראו.
- (54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב.).
(55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם
וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה)
ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.
- 20 יד. בעל שהיתה אשתו בן המצר - הרי זה מסלק
21 את הלוקח; שפול נכסי אשתו⁵⁶ ברשותו⁵⁷, וכל זכות
22 שתבוא לידיה - זכות הוא לו⁵⁸. אפילו קנו מיד אשתו
23 שמחלה בזכות זו ללוקח - אינו מועיל⁵⁹, אלא
24 הבעל מסלקו. עמדה האשה מדעתה וסלקה את
25 הלוקח, וכן העבד שהיה נושא ונותן בנכסי אדונו
26 שפסק את הלוקח: אם רצה הבעל או האדון -
27 מקיים על ידיה, ואם רצה - לא יקיים⁶⁰, ותחזור
28 ללוקח ויחזיר הדמים.
- (56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה
סעיף יד. (57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר
בכתובות צה: (58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא
פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. (59) [שהיא אינה
יכולה לוותר על זכותו בתור בן-מצר]. (60) כדין אשה
שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים,
ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה
הלכות ב - ג).
- פרק ארבעה עשר
- 1) נתבאר בו תשלום דיני בעל המצר וענייניו בשלימות,
ונשלמו ההלכות.
- א. הרוצה² למכר שדהו, והביא בן המצר שלו וזה
29 שרוצה לקח ממנו לבית דין, ואמר לבן המצר: אם
30 תרצה לקנות בקך וקך - עשה, ואם לאו - סלק את
31 עצמך, והרי זה לוקח; הרי זה לא נשארה לו טענה,
32 אלא או מביא מעות מיד³ ויקנה, או בטלה זכותו.
33 אמר⁴: אטרח⁵ ואביא - אין שומעין לו⁶. אלה⁷
34 ואביא: אם הוא אמוד שיש לו⁸ - ממתינין לו עד
35 שילף ויביא, ואם אינו אמוד - אין שומעין לו,
36 שאינו רוצה אלא להשטט. לפיכך אומרים לו: או
37 תוציא עתה זוזים, או בטלה זכותך. שאין⁹ קובעין
38 זמן לבצע המצר. הוציא¹⁰ בן המצר המעות, והוציא

ולא בטענה. (22) וכל־שכן אם אמר לו בפה מלא, שהוא מוחל לו ומותר על זכות המצרנות, שוודאי אינו יכול עוד לסלקו (ב"ב מא. הגר"א שם ס"ק עד.) (23) בבבא־בבא ל: אמרו שאם המערער קנה מהמחזיק, אין זו הוכחה לדברי המחזיק, לפי שעשוי אדם לקנות דין ודברים שיש עליו, אבל בשכירות לא שייך לומר כן (הגר"א שם ס"ק עה.) (24) שאין אדם רואה שבונים וסותרים בשדה שיש לו עליה זכות בן־מצר לקנותה - ושותק, ראה בבא־בבא ס. (הגר"א שם ס"ק עו.) ומחילה אינה צריכה קנין, ראה 'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין, וביאור הגר"א שם ס"ק עג. ויש שכתבו שאם שהה בן המצר שיעור זמן כדי שילך ויביא מעות ויתבענו בדין ולא תבעו - איבד זכותו (מגיד־משנה בשם רב האי ורי"ף), אפילו לא ראהו בונה וסותר וכו' (כסף־משנה). וכאן בדברי רבינו מדובר כשתבעו תוך הזמן הנ"ל ואעפ"כ איבד את זכותו מכיון שסייע עמו או ראהו בונה וסותר (כסף־משנה).

16 ג. הִנֵּה²⁵ בֵּן הַמָּצֵר בַּמְדִּינָה אַחֶרֶת או חוֹלָה או
17 קֶשֶׁן²⁶, וְאַחֵר זְמַן הַכְרִיא הַחוֹלָה וְהַגְדִּיל הַקֶּשֶׁן וּבֹא
18 הַהוֹלֵךְ - אֵינוֹ יָכוֹל לִסְלֹק. שָׂאֵם אֶתָּה אוֹמֵר בֶּן -
19 אִין אָדָם יָכוֹל לִמְכּוֹר קֶרְעִיתוֹ, שְׂהַרִי הַלּוֹקֵם אוֹמֵר:
20 לְאַחֵר כַּמָּה שָׁנִים תֵּצֵא מִיִּדִי²⁷. וְכֹזֶה הוֹרֵו הַגְּאוֹנִים.

(25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו הלן.
 (26) והמדובר כשבית-דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פי"ג הלכה יג (לחם-משנה). (27) ואין אומרים "ועשית הישר והטוב" באופן זה.

ד. המוכר²⁸ שוה מאתים במנה: אם לכל העם
מוזיל ומוכר - נותן לו בן המצר מאה ומסלקו; ואם
אינו מוזיל לכל העם - נותן לו מאתים שהוא שוה,
שהמוכר נתן לזה מתנה²⁹. לקח³⁰ שוה מנה במאתים
- אינו יכול לסלקו עד שיתן המאתים³¹. טען בן
המצר, שעשו קנויני³² ביניהם - נשבע³³ הלוזק
בנקיטת חפץ³⁴, ונוטל³⁵ מאתים וזו³⁶. ואם היה שם
עדים שנתן מאתים, ובן המצר טוען שאמנה היתה
בינו ובין המוכר, ואינו יודע³⁷ [בדאי] שלא לקח
ממנו אלא מאה - הרי זה נותן³⁸ דמים כמו שהעידו
העדים, ואחר כך מסלקו, ומשביעו הסת שלקה
במאתים ונפטר.

28) בבא־מציצא קח. 29) ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פ"ג הלכה א והערה ב. וראה לחם־משנה שהאר"י. 30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן, וכמסקנת הגמרא. 31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה דינר באלף (פ"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה סמ"ע סימן קע"ד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו בכל שוה, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם הלכה ט) - כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש פ"ט דבבא־מציצא סימן כה, וירדשה' סימן קצ"א אות יד) וראה למעלה פ"ב הלכה ז והערה כח. 32) הערמה.

1 הַלֹּקֶחַ מְעוֹת, אִם הָיָה שָׁל לֹקֶחַ טוֹבִים¹² מִדְּמִיָּוִי¹¹
2 אוּ מִמְּהִירִים לָצֵאת יוֹתֵר מִדְּמִיָּוִי¹³ - בְּטֶלָה זְכוּתוֹ,
3 וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמָּצֵר. הִנֵּה¹⁴ רֹצֵחַ הַלֹּקֶחַ לִקְנוּתָהּ
4 לְבָנוֹת בֶּה פְתִים, וּבֶן הַמָּצֵר רֹצֵחַ לְרֹעֵהָ¹⁵ - הַלֹּקֶחַ
5 זֹכֶה, מִשּׁוּם יִשׁוּב¹⁶ הָאֶרֶץ¹⁷, וְאֵין בֶּה דִּין בֶּן הַמָּצֵר.

2) מקור הלכה זו בבבא-מציעא קח: וראה להלן.
3) כלומר נותן מעות מיד מבלי כל טירחה ושהות, וראה להלן.
4) בבא-מציעא שם. 5) שאין לו במזומן, והוא צריך לעשות מאמצים להשיג את הכסף הדרוש.
6) שעשיית הטוב והישר הזאת אינה צריכה לגרום למוכר שום אי-נעימות ושום הפסד. 7) שהכסף מוכן בביתו, ויש רק ללכת ולהביאו. 8) כלומר, אמדוהו שעשיר הוא ויש לו ממון בביתו ('דרישה' סימן קעה אות מא). 9) וזה כולל גם את המקרה המובא בגמרא, שכן המצר המציא כסף צרור, שאין המוכר יכול לפתחם כי אם לאחר זמן, שהרי גם לזה דרוש זמן-מה, והכלל הוא שאין קובעין זמן (מגיד-משנה). 10) שם. 11) בעלי משקל יותר. 12) של בן המצר. ואף כי לזוויז של בן המצר מעלה אחרת שהם ממהרים לצאת (רש"י שם, ד"ה זוויז טבי). 13) של בן המצר. ואף כי זוויז של בן המצר טובים יותר (רש"י שם). כללו של דבר: אין המוכר צריך להפסיד אף במשהו בגלל עשיית הטוב והישר. 14) שם, ולפי הגירסא והפירוש של רש"י, רי"ף ועוד ראשונים, שבתים עדיפים מזרעים. 15) ויתכן ש"לזרעה" דוקא, אבל "לנטעה", הנטיעה עדיפה מבתיים, מפני שהאילנות מושרשים בקרקע יותר מבתיים, משא"כ בזרעים ('טור' סימן קעה, ושו"ע שם סעיף כו). 16) שבתים קבועים יציבים יותר מזרעים. 17) כל הארץ, ולא דוקא ארץ ישראל (ב"י סימן קעה, באר-הגולה שם אות צ, וסמ"ע שם ס"ק מג. וראה אור-שמוח למעלה פ"ד הלכה י).

6 ב. כַּאֲ¹⁸ לֹקַח וְנִמְלֵךְ בֵּין הַמְּצָר, וְאָמַר לוֹ: הֲרִי
7 פְּלוּנִי בֵּין הַמְּצָר שֶׁלָּךְ רוּצָה לְמַכּוֹר לִי שָׂדֶה זֶה, אֵלֶּךְ
8 וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לֵךְ וְקַח! - לֹא בִטָּל
9 זְכוּתוֹ¹⁹, וַיֵּשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחֵר שִׁיקָנָה, אֲלֵא אִם בֵּין
10 קִנּוּ מִדְּדוּ²⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁצִירֶיךָ קִנְּנוּ?
11 בְּשִׂמְחָל לוֹ קָדָם שִׁיקָנָה; אֲבָל²¹ אִם מִחַל לוֹ זְכוּתוֹ
12 אַחֵר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֵּין הַמְּצָר וְסִסַּע עֲמּוֹ²², אוֹ
13 שֶׁכָּר²³ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שְׁהוּא
14 וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מַחֶה בּוֹ וְלֹא עֲרֵעַר - הֲרִי זֶה מִחַל²⁴,
15 וְשׁוֹב אֵינּוּ יָכוֹל לְסַלְקוֹ.

18) בבא מציעא קח. ונהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה כמותם. 19) שכן המצר יכול לטעון שדבריו לא נאמרו ברצינות (רש"י שם ד"ה נהרדעאי). 20) ואין זה קנין דברים שאינו קנין (למעלה פ"ב הלכה י', ופ"ה מהלכות מכירה הלכה יד), כי לבן המצר זכות מסויימת בשדה חברו, ועליה חל הקנין (סמ"ע, סימן קעה ס"ק נא, וראה באר-הגולה שם אות ג). 21) זו סברת הגאונים (מגיד-משנה) ובהתאם לשיטת רבינו (למעלה פ"א הלכה ד), שבזכות לתשמישים שונים אין צורך לא בחזקת שלש שנים

קנה שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' כ"א מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו קִיּוּמִין.⁶ וְאֵין הָעוֹשֶׂה
14 שְׁלִיחַ צָרִיךְ קִיּוּן וְלֹא עֲדִים,⁸ אֲלֵא בְּאֻמְרָה בְּלִבָּד
15 בִּינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ. וְאֵין צָרִיכִין עֲדִים אֲלֵא לְגִלּוֹת
16 הַדָּבָר, אִם כָּפַר אֶחָד מֵהֶם, פֶּשְׁעָר כָּל הַטְּעָנוֹת.⁹

(2) ענין "שלוחו של אדם כמותו" - נידון בהרחבה בקידושין מא. מא: ומג. ושם צוינו כל המקורות המקראיים לכך. (3) כתובות צח. צט: וק. (4) שם צח: והיא ממסכת מעילה. ואם כי המדובר בה הוא במתנה - מתנה הרי היא כמכר. (5) שם צט. ממסכת מעילה. (6) ש"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין שם). כלומר, מעשי השליח נחשבים כמעשי המשלח. אבל אין אנו אומרים שגופו נחשב כגוף המשלח, ולפיכך, באופן שדרוש לנו גופו של המשלח, כגון בהנחת תפילין, אין אנו אומרים שהנחת תפילין של השליח מועילה למשלח, שאם כי על עצם הפעולה יש שליחות, והרי זה כאילו הניח המשלח תפילין - אין זה נחשב כאילו הניח תפילין על ידו של עצמו, אלא כאילו הניח על ידו של השליח, ראה ב'קצות החושן' סימן קפב סעיף-קטן א. (7) ראה דברי רבינו למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכות יא-יב. ומקור הדברים בבבא-מציעא צח: במשנה: "אמר לו השואל שלחה וכו'", הרי שבאמירה בלבד נעשה שליח (הגר"א שם ס"ק ג). (8) כן אמרו בבבא-קמא קד. בענין מינוי שליח: "היכי דמי, אי דלא עשאו בעדים, מנא ידעינן". הרי שעל עצם קיום השליחות אין פקוק, אלא השאלה היא מהיכן אנו יודעים שמינהו שליח (הגר"א שם ס"ק ה). וכל זה בשליחות של ממון, אבל בשליחות לקבל גט או קידושין, צריך עדים, ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה טו. (9) בהתאם לכלל האמור בקידושין סח: "לא נבראו עדים אלא לשקרנים" (=כנגד השקרנים).

17 ב. שְׁלִיחַ שֶׁעֲבָרָה¹⁰ עַל דְּבָרֵי מְשֻׁלְחוֹ - לֹא עָשָׂה
18 כְּלוּם.¹¹ וְכֵן אִם טָעָה¹² בְּכָל שְׁהוּא¹³, בֵּין בְּקִרְקַע¹⁴
19 בֵּין בְּמִטְלָטְלִין¹⁵ - חוּזָר;¹⁶ שֶׁהָרִי הוא אוֹמֵר: לְתַקֵּן
20 שְׁלִיחוֹתִי שְׁדִרְתִּיךָ, וְלֹא לַעֲוֹת. וְלֹא אָמְרוּ, שֶׁהַחוּזָנִה
21 בְּמִטְלָטְלִין - שְׁתוּת, וְהַעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקִּרְקָעוֹת
22 - אֵין בָּהֶן חוּזָנִה, אֲלֵא בְּמוֹכֵר שְׁלוֹ אוֹ קוֹנֶה לַעֲצָמוֹ;
23 אֲבָל שְׁלִיחַ שֶׁטָּעָה בְּכֹלם בְּכָל שְׁהוּא¹⁷ - חוּזָר.¹⁸

(10) במזיד. (11) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד. (12) בשוגג. (13) היינו, אפילו פחות משתות. (14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. (15) קידושין מב: מימרא של רבא. (16) [כלומר, המקח בטל. וכן אמרו בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה בטל אם טעתה]", כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת רבינו בפ"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח בטל, אין המאנה יכול לחזור, אלא המתאנה בלבד חוזר. וזוהי כוונת רבינו גם כאן]. (17) אפילו בפחות משהו פרוטה (יקר תפארת להרדב"ז). (18) כתובות צט: וכן כתב רבינו בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ט.

24 ג. נִתְּן¹⁹ מְעוֹת לְשֻׁלְחוֹ לְקִנּוֹת לוֹ קִרְקַע, וְקָנָה לוֹ
25 שְׁלֹא בְּאַחֲרִיּוֹת²⁰ - הָרִי זֶה עוֹוֹת, וְהַשְּׁלִיחַ לֹקֵחַ אוֹתָהּ

ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. (33) אף אם טענתו אינה ודאית, יכול להשביעו כדין השליח שמשביעים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז). (34) שעשוה כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. (35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל - ודינו כמלוה על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפ"ג מהל' מלוה ולוה הל' ג. (36) וראה למעלה פ"ג הלכה ב והערה יא. (37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא יודע", וכן כתב המגיד-משנה שזו היא עיקר הנוסחא (וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו טענה אלא שמא אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז). (38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

1 ה. כָּל הָרוּצָה³⁹ לְמַכּוּר קִרְקַע, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד
2 מֵהֶן אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמַי אֵלּוּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן
3 בַּעַל הַמַּצָּר: אִם הָיָה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד
4 מִשְׁכְּנֵי הַשָּׂדֶה - שָׁכֵן הָעִיר קוֹדֵם. שָׁכֵן וְתַלְמִיד חֵכֶם
5 - תַּלְמִיד חֵכֶם קוֹדֵם. קְרוֹב וְתַלְמִיד חֵכֶם - תַּלְמִיד
6 חֵכֶם קוֹדֵם. שָׁכֵן וְקְרוֹב - הַשָּׁכֵן קוֹדֵם⁴⁰, שָׁגֵם זֶה
7 בְּכָלֵל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא⁴¹. קְדָם⁴² אֶחָד וְקָנָה - זָכָה,
8 וְאֵין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוי לְקָדֵם לוֹ כֹּחַ לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין
9 אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמַּצָּר. שְׁלֹא צוּוּ חֻמְרֵי בְּדָבָר הַזֶּה
10 אֲלֵא דֶרֶךְ חֲסִידוּת, וְנִפְשׁ טוֹבָה הִיא שְׁעוֹשָׂה כָּךְ.

(39) בבא-מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. (40) בעיא שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, י) "טוב שכן קרוב מאח רחוק". (41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. (42) כדעת הרי"ף, ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סליקו להו הלכות שבגנים

הלכות שלוחין ושותפין

עֲנִין אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לִידַע דִּין שְׁלֹחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתְפוֹ, וּמִשְׁפָּטֵיהֶן בְּמִקְחָן וּמִמְכָּרָן, בְּהַפְסְדָן וּשְׁכָרָן.

ובאור פל הדינין האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ביאר בו רבינו דיני שליחות, ושליח ששינה או טעה מה דינו.

11 א. הָאוֹמֵר לְשֻׁלְחוֹ²¹: צֹא וּמָכַר לִי קִרְקַע²² או
12 מִטְלָטְלִין²³, או²⁴ קָנָה לִי - הָרִי זֶה מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ה' כ"א מנ"א – ספר קנין – הלכות שלוחין ושותפין קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

סאתיים. והוא שטח של חמשים על חמשים אמה (בבא- בתרא כו:). (29) שטח של חמשים על מאה אמה (שם). (30) אבל לא מעביר. (31) ואינו בכלל משנה מדבריו (שם) צט. לפי הלשון השני. (32) אבל אינו קונה מה שהוסיף השליח. (33) היא בעיא שם, לפי הלשון השני. (34) שאע"פ שאפשר לו למכור עכשיו גם את היתר - אין בעל הקרקע מרוצה להרבות במכירות ובשטרות, שזה יערער את האימון בו, שיחשבו שהעני והוא מוכר כל נכסיו (שם). ואע"פ שלא נפשטה הבעיא שם, פסק אותה רבינו לקולא לגבי המחזק, הוא המוכר, בעליה הראשונים של הקרקע (כסף-משנה). (35) כן גם בכ"י תימן, וכך בספרים מדויקים (כסף-משנה). ובדפוס רומי: "וקנה הלוקח", ונוסחא משובשת היא (כסף-משנה). (36) שם צט: כדבר פשוט. (37) כן הוא לפי גירסת הר"ח והרי"ף, שהמשלח אמר "לאחד", ולא פירש לאמר: "ולא לשנים". ולא כגירסתנו שם שאמר מפורש: "לאחד ולא לשנים". (38) אפילו שניהם בשטר אחד, כי המשלח אינו מעוניין להתעסק בשנים. (39) שם. (40) שלא הזכיר אף את המילה: "לאחד", וזה שוב בהתאם לגירסת הרי"ף והר"ח, ודלא כגירסתנו. (41) ואע"פ שאין אדם רוצה שירבו עליו שטרות (ראה למעלה) - אין זה אלא כשהשליח שינה מדבריו, אבל כאן שאמר לו מכור לי שדה ולא פירש, הרי גילה דעתו שלא איכפת לו אם ירבו עליו שטרות, וראה בשו"ע סימן קפב סעיף יא, וב'נתיבות המשפט' שם.

ה. הנותן⁴² מעות לשלוחו לקח בהם חטים או מין ממניין סחורה, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעומת⁴³. נתן⁴⁴ לו מעות לקח בהן חטים, בין⁴⁵ לאכילה⁴⁶ בין לסחורה⁴⁷, והלך ולקח בהן שעורים⁴⁸: אם פחתו⁴⁹ דמי זה שלקח - פחתו לשליח⁵⁰, מפני שהוא משנה; ואם הוסיפו דמיהן - הוסיפו לבעל המעות⁵¹. הנה⁵² השער⁵³ קצוב⁵⁴ וידוע, והוסיפו לשליח במנין⁵⁵ או במשקל⁵⁶ או במדה⁵⁷ - כל שהוסיפו לו המוכרים הרי הוא של שניהם⁵⁸, וחולק התוספת השליח עם בעל המעות. ואם⁵⁹ הנה הדבר שאין לו קצבה⁶⁰ - הפל⁶¹ לבעל המעות.

(42) תוספתא בבא-מציעא פרק ד בסוף, הובאה בירושלמי שם פ"ה הלכה ג, וראה להלן פרק ז הלכה ו. (43) אבל אינו חייב לשלם לו בעד הנזק, שהרי לא הזיקו בדיים. (44) בבא-קמא קב: כברייתא השניה, וכרבי יהודה שאומר שאין השליח קונה בשינוי. (45) לפי רבי אליעזר שם, מחלק רבי מאיר בין לאכילה ובין לסחורה, ויוצא שלרבי יהודה לא קיים הבדל זה. (46) שכאן מקפיד המשלח, ויש כאן שינוי בולט. (47) שהמשלח מעוניין רק להרוויח, ואפשר היה לומר שלא איכפת לו אם השליח קנה חטים שביקש או מין אחר. (48) [בכ"י תימן נוסף: "או שנתן לו לקנות שעורים, והלך ולקח חטים", וכן בברייתא שם. וזה מה שכתב רבינו "אם פחתו דמי זה שלקח" - כלומר, או השעורים או החטים. ראה להלן פ"ב הלכה ב]. (49) נעשו זולים יותר. ואם אירע אונס אחר שלא מחמת השינוי, פטור

לעצמו שלא באחריות כמו שעשה²¹, וחוזר ומוכרה למשלח²² באחריות; הואיל וקנה אותה במעותיו²³, והאחריות על השליח²⁴. וכן כל פיצא בזה. לפיכך²⁵, אם התנה עליו שעשהו שליח בין לתקן בין לעות, אפילו מכר לו שדה מאה בדינר, או לקח שדה דינר במאה - אינו יכול לחזור בו²⁶, וחיב המשלח לתן לו כפי התנאי.

(19) בבא-בתרא קסט: פסקו של רב נחמן. (20) שכתוב מפורש בשטר: "שלא באחריות". שאילו כתוב סתם, וחסרה המילה "באחריות", רואים את ההשמטה הזאת כטעות הסופר, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות מכירה הלכה ג (כסף-משנה). (21) שהוא משאיר אותה בידו בצורה זו שלקחה, ללא אחריות, וכנראה שכוונת רבינו בתוספת מילים זו - לציין, שהשליח צריך להשאיר את המצב כמו שהוא גרם לו במעשיו, להוציא מדעת רש"י (ד"ה זיל זבניה), שהוא חייב עוד פעם לקנות מן המוכר ולכתוב על שמו שטר חדש, וראה סמ"ע סימן קפב ס"ק י. ואין אנו אומרים שהמקח בטל אחרי שהשליח טעה בשליחותו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ב - שלדעת רבינו יש הבדל בין אם הודיע השליח שהוא שליח, שאז הפעולה בטלה אם לא בוצעה כראוי, לבין אם לא הודיע השליח שהוא שליח, שאז מעשה השליחות נשאר קיים, ורק השליח נושא באחריות ההוצאה של השינוי, ראה להלן פרק ב הלכה ד והערה לט, ובראב"ד וכסף-משנה כאן. (22) היינו, מרצונו של המשלח, אבל אין להכריחו על כך (כסף-משנה בשם הר"ן), וראה בסמוך. (23) של המשלח, שאם קנה השליח במעותיו, ולא במעות המשלח - אינו צריך לתקן את המעוות ולחזור ולמכור למשלח, אלא קנה לעצמו (סמ"ע סימן קפב, ס"ק יא. וראה למעלה פ"ז מהלכות מכירה, הלכה ז). (24) שזהו מדיני השליחות, שהוא נושא בתוצאות כל עיוות שהוא עושה בשליחותו. (25) שבכל דבר שבממון - תנאו קיים (כסף-משנה). (26) שהרי אין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף (פ"ג מהלכות מכירה, הלכה ח), ודין שליח שטעה שחוזר אפילו בכלי-שוהא אין כאן, כיון שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות. וכל זה אינו אלא בשליח שטעה, אבל אם שינה בשליחותו - בטלה השליחות (סמ"ע שם ס"ק ז. וכן נראה מדברי הרדב"ז).

ד. האומר²⁷ לשלוחו: מכר לי משדה שלי בית סאה²⁸, ומכר לו בית סאתים²⁹ - הרי זה מוסיף³⁰ על דבריו³¹, וקנה הלוקח בית סאה בלבד³². אמר³³ לו: מכר לי בית סאתים, ומכר לו בית סאה - הרי זה מעביר על דבריו³⁴, ולא קנה הלוקח³⁵. אמר³⁶ לו: מכר לי שדה לאדם אחד³⁷, והלך השליח ומכרה לשנים³⁸ - ממכרו בטל, שהרי עבר על דבריו. אמר³⁹ לו: מכר לי שדה, ולא פירש⁴⁰ - אפילו מכר למאה, ממכרו ממכרו⁴¹.

(27) כתובות צח: וצט. (28) שאפשר לזרוע בו סאה או

לְבַעַל חֹב או לְבַעַל הַפְקָדוֹן. וְאִפְלוּ הָיוּ הַשְּׁלֹחִין
 שְׁנַיִם - אֵין עֲדוּתָן מוֹעִילָה⁷¹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֹגְעִין
 בְּעֲדוּתָן, שֶׁהִרְיָ⁷² חִבְיוֹן⁷³ לְהַשְׁבֵּעַ הַסֵּת. בְּמָה דְּבָרִים
 אֲמֹרִים? בְּשֶׁהִיָּה הַשְּׁלִיחַ מִכְחִישׁ אֶת פַּעַל חֹב⁷⁴
 וְהִרְיָ שְׁלִשְׁתָּן עוֹמְדִין; אֲכַל אִם בָּא הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר:
 נִתְּתִי בְּמָה שְׁאֲמַרְתָּ לִּי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הַסֵּת
 שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, שֶׁהִרְיָ אֵין שֵׁם טוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת
 וְדָאִי שְׁלֵא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ⁷⁵. וְכֵן אִם מָתוּ הַשְּׁלֹחִין
 או הָלְכוּ לְהֵן לְמַדְינַת הַיָּם, וּבָא פַּעַל חֹב לְתַבְעַ -
 הַלּוֹה אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הַסֵּת⁷⁶ שְׁלֵא פָּרְעוּ
 הַשְּׁלִיחַ, שֶׁהִרְיָ אֵין כָּאֵן מִי שֶׁטוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וְדָאִי
 שְׁלָקָח. אֲלֵא מִחֲרִים⁷⁷ הַלּוֹה חָרָם סֵתָם, וּמִשְׁלָם
 הַחֹב שֶׁעָלָיו. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה.

67 קידושין מג: מסקנת הגמרא סמוך למימרא של רבא
 בשם רב נחמן. (68) ותנאי זה של עמידת שלשתן הוא
 הכרחי, כמו שמתברר בהמשך. (69) כדין כופר הכל, שהרי
 הוא נשבע ונפטר. (70) מעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ,
 כדין "חנוני על פנקסו" (שבועות מה). שאם אמר לחנוני:
 תן סאתים חיטים לפועלים ואני אחזיר לך, ואחרי-כך טוען
 חנוני שנתן, והפועלים טוענים שלא קיבלו, שניהם נשבעים
 ונוטלים מבעל-הבית (פט"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה),
 ואף כאן דין הפועל או הבעל-חוב כדין הפועלים ב"חנוני
 על פנקסו", שהרי הם נשבעים ונוטלים. ובנוסחאות
 מדוייקות מפורש כאן: "נשבע שבועת התורה" (כסף-
 משנה). ברם ה'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן והר"ן הביאו
 בשם רבינו שאף הבעל-חוב והפועל נשבעים שבועת היסת.
 [וכן נראה קצת בכ"י תימן, ששם נשמטה שורה שלמה
 בטעות הדומות "נשבע היסת" - "נשבע היסת" - הרי שהיה
 כתוב כאן "היסת", וכן נראה מדברי רבינו להלן שכתב:
 "הלוא אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח"].
 ואע"פ שנאמן השליח בשבועתו ביחס לדין ודברים שלו עם
 הלוא - אינו נאמן ביחס לדין ודברים שבין הלוא והמלוה,
 מפני שהלוא האמין לשליח, שהרי מסר לו ממונו, אבל
 המלוה לא האמין לו (רש"י שם). (71) לפטור משבועת
 היסת. (72) כן בגמרא שם. (73) כלומר, אלמלא היו
 טוענים שהחזירו ללוה היו חייבים שבועת היסת, לפיכך
 מעדיפים הם לומר שהחזירו למלוה להפטר משבועת היסת
 (והם חשודים על גרימת הפסד ממון למלוה ולא על שבועת
 שקר, שהיא חמורה להם יותר - רש"י שם ד"ה והשתא
 דתקינן). ולפיכך חייבים בשבועת היסת גם בטענה זו. וגם
 לאחר השבועה אינם נאמנים, אף-על-פי שאז אינם נוגעים
 יותר - מפני שעדים הזקוקים לשבועה אין ממש בעדותם
 ('תוספות' שם ד"ה והשתא). (74) שאף כי הלוא טוען
 'שמא' ואין משיביעין היסת על טענת 'שמא' - הרי המלוה
 או הנפקד טוענים 'ברי' שלא קיבלו (סמ"ע סימן קכא ס"ק
 כא). (75) ואין נשבעין היסת על טענת 'שמא' (להלן פ"א
 מהלכות טוען ונטען הלכה ז). (76) [ראה למעלה בהוספה
 להערה סט]. (77) תקנת הגאונים היא (רדב"ז).

ח. ראו בנ"ל⁷⁸ ששלה כתב⁷⁹ לשמעון ואמר לו⁸⁰: מנה

השליח (ש"ך סימן קפג ס"ק ט. ראה להלן פ"ה הלכה ב).
 (50) שהוא צריך לשאת באחריות ההפסד, כדין שליח
 ששינה, שאומר לו המשלח "לתקן שלחתך ולא לעוות".
 ראה למעלה הלכה ג. (51) לפי שאין השליח קונה בשינוי,
 כנ"ל. ובגמרא שם אמרו שהם חולקים ברווח, - לפי ששם
 מדובר, שנתן לו מעות למחצית שכר, ואילו רבינו מדבר
 בשליח גרידא ולא בשותפות (הגהות מיימוניות אות ד).
 ולפיכך הוא הזוכה, למרות השינוי של השליח, שהרי המקח
 נקנה במעותיו, וראה למעלה הלכה ג. (52) כתובות צח:
 וכרבי יוסי. (53) המחיר. (54) קבוע, כמות מסויימת
 בסכום מסויים. (55) שנתנו לו מספר יותר גדול של דברים
 מכפי שמגיע לו לפי המחיר הידוע והקבוע. (56) שהמקח
 שוקל יותר מכפי שמגיע לפי התשלום. (57) שהחפץ תופס
 מידה יותר גדולה מכפי שיצא לפי הסכום ששולם.
 (58) לפי דעת רש"י (הביאו הכסף-משנה), היינו מפני שאין
 אנו יודעים למי התכוון כאן המוכר לוותר, למשלח או
 לשליח, ולפיכך אנו מקיימים חלוקה. אבל מדברי רבינו
 נראה שאפילו המתנה מכוונת מפורש לשליח, אנו מקיימים
 חלוקה, מכיון שסוף-סוף הרווח בא על-ידי המעות של
 המשלח (כסף-משנה, ועיין לחם-משנה). (59) כרבי יוסי
 של הברייתא האחרת, ואולי בזו אף רבי יהודה מודה, וראה
 'תוספות' שם ד"ה כאן שנה רבי. (60) אלא לפעמים
 המחיר הוא גבוה יותר ולפעמים נמוך יותר. (61) שכאן
 אין ויתור כלל מצד המוכר, אלא שהפעם מכר יותר בזול,
 כפי ההזדמנות.

1 ו. מ"ב⁶² שְׁהִיָּה חֵיב לְחַבְרוּ מְמוֹן⁶³, בֵּין מִשּׁוּם מְלוֹה
 2 בֵּין מִשּׁוּם פְּקָדוֹן או שְׁכִירֹת, וְנָתַן הַמְּעוֹת בְּיָד
 3 הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מְמוֹן זֶה לְבַעַל חֹבִי - אֵין
 4 הַשְּׁלִיחַ צָרִיךְ לְהַטְפִּיל לוֹ וּלְתֵן לוֹ בְּפָנָי עֲדִים. וְאִם
 5 אָמַר לְשְׁלִיחַ: אֵל תִּפְרַע חֹב זֶה אֲלֵא בְּעֲדִים, וּפָרְעוּ
 6 שְׁלֵא בְּעֲדִים - חֵיב לְשְׁלָם⁶⁴. וְכֵן⁶⁵ אִם הָיָה הַחֹב
 7 בְּשִׁטָּר, בֵּין שְׁאֲמַר⁶⁶ לוֹ: קַח הַשִּׁטָּר וְתֵן לוֹ הַמְּעוֹת,
 8 בֵּין שְׁאֲמַר לוֹ: תֵּן הַמְּעוֹת וְקַח הַשִּׁטָּר, וְנָתַן בְּלֵא
 9 עֲדִים וְלֵא לְקַח הַשִּׁטָּר - חֵיב לְשְׁלָם. שֶׁהִרְיָ לְתַקֵּן
 10 שְׁלָחוֹ, וְלֵא לַעֲנֵת.

62 ר"ף ב'כתובות' פרק הכותב, וראה להלן. (63) שכן
 פעולה או שכר בהמה וכלים. (64) אם המקבל טוען שלא
 קיבל. והרי הוא כמזיק בידיים, שהרי מסר ממון חבירו
 לאחר (אור-שמח). ויתכן כי חייב גם מדין שומר.
 (65) כתובות פה. מסקנה סופית של הגמרא על רקע עובדא
 אחת, וכהסתייגות מדברי רב אשי, שנאמרו בסמיכות
 לעובדא זו. (66) ומכאן, שאם לא הזכיר כלל את השטר,
 אינו חייב (הגהות מיימוניות וכסף-משנה).

11 ז. הַשְּׁלֹחַ⁶⁷ מְעוֹת שֶׁפִּדְדוּ בְּיַד שְׁלֹחוֹ, וְאָמַר לוֹ:
 12 הוֹלֵךְ מְמוֹן זֶה לְפָלוֹנִי שְׁאֵנִי חֵיב לוֹ, וְהִלֵּךְ וְנָתַן
 13 שְׁלֵא בְּעֲדִים, הַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: נִתְּתִי, וּבַעַל חֹב אוֹ
 14 הַפּוֹעֵל אוֹמֵר: לֹא לְקַחְתִּי, וְהִרְיָ⁶⁸ שְׁלִשְׁתָּן עוֹמְדִין -
 15 הַשְּׁלִיחַ נִשְׁבַּע הַסֵּת⁶⁹ שְׁנָתָן, וּבַעַל חֹב אוֹ הַפּוֹעֵל
 16 נִשְׁבַּע⁷⁰ [שבועת התורה] שְׁלֵא לְקַח, וַיִּשְׁלָם הַלּוֹה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' כ"ב מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואותיות שביניהם ביחוד, כלומר ששניהם מכירים הדיוקני, ואעפ"כ יש לטעון שאחר זייפו (לחם-משנה). (92) כן בכ"י תימן. (93) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסת. (94) כדי שיתאמץ לזכור, שמא שלח באמת והסיח את דעתו מזה.

ט. לוי שָׂבָא בְּשִׁלְחוֹת רַאוּבֵן⁹⁵ וְלָקַח חֲמִשִּׁים¹⁴ מִשְׁמַעוֹן, וְכֹא רַאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שִׁלַּחְתִּי לָקַח אֶלָּא עֲשָׂרִים, וְעֲשָׂרִים בְּלִבָּד הֵבִיא - הָרִי רַאוּבֵן נִשְׁפָּע⁹⁶ שֶׁלֹּא שִׁלַּח לְהֵבִיא אֶלָּא עֲשָׂרִים, וְעֲשָׂרִים בְּלִבָּד הֵבִיא לוֹ, כְּדִין כָּל מוֹדָה מִקְצֵת⁹⁷, וְלֹא נִשְׁפָּע הִסְתָּ⁹⁸, שֶׁהַחֲמִשִּׁים שֶׁנָּתַתָּ לִי נִתְּמִי לְרַאוּבֵן, וְיִשְׁלַם שְׁמַעוֹן⁹⁹ מִבֵּיתוֹ¹⁰⁰, אִם הִיָּה חֵיב לְרַאוּבֵן. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(95) ללוות כסף משמעון (כסף-משנה). (96) בכ"י תימן נוסף: "שבועת התורה". והש"ך סימן קכא ס"ק סב, העיר: הלא אין נשבעין על טענת 'שמא'. וראה למעלה הלכה ז שטענת הוודאי של המלוה שלא קיבל חובו מהלוה על-ידי השליח, מועילה לחייב את השליח להשבע שבועת היסת, אע"פ שהלוה אינו יודע אם השליח עשה שליחותו או לא. (97) ומשלם עשרים לשמעון, כפי הודאתו. (98) שהרי שמעון הנתבע, טוען ברי שנתן. (99) כאן מתחיל ענין חדש. עד כאן היה מדובר שראובן לזה משמעון על-ידי השליח, ומכאן והלאה המדובר להיפך ששמעון לזה מראובן, וראובן קיבל חובו משמעון הלוה, ע"י השליח. וכן נראה ממה שכתב רבינו "אם היה חייב לראובן" (כסף-משנה) והיינו ששמעון טען ששילם לראובן חמשים על-ידי השליח, והשליח טוען כמותו. ואילו ראובן טוען שלא קיבל אלא עשרים, ותובע את השלושים הנשארים. (100) וכן כתב רבינו למעלה בהלכה ז, שהשליח נשבע שבועת היסת שנתן, והמלוה נשבע שלא לקח, וישלם הלוה חובו (כסף-משנה).

יום ו' כ"ב מנ"א ה'תשע"ו

פרק שני

(1) נתבאר בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח.

א. איני²¹ העובד פוכבים נעשה שליח³ לדבר מן הדברים שפועלם⁴. וכן⁵ אין ישראל נעשה שליח לעובד פוכבים⁶ לדבר מן הדברים. שְׁנֵאמַר⁷: בן תרימו גם⁸ אתם - מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית⁹. והוא הדין לכל התורה כלה¹⁰. ומה¹¹ משלוחכם¹² בן ברית, אף בכל התורה כלה המשלח בן ברית¹³.

(2) קידושין מא: ובבא מציעא עא: (3) היינו, שאין ערך חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו נעשה שליח לישראל - נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. (4) כלומר, הדברים שצריכים למעשה הבעלים או שלוחם.

שֵׁשׁ לִי בִידֶךָ, שִׁלַּחְהוּ לִי בִידֶךָ⁸¹, אִם רָצָה לְשַׁלְּחוֹ⁸² - אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיוֹתָיו, בֵּין שֶׁהִיָּה מְלוֹה בֵּין שֶׁהִיָּה פְקֻדוֹן⁸³. וְהוּא שֶׁיִּבְרָא⁸⁴ קֶתֶב יָדוֹ. וְאִם טָעַן הַמְלוֹה וְאָמַר: לֹא קִתְּבִיתִי וְלֹא שִׁלַּחְתִּי לָךְ - יִשְׁבַּע⁸⁵ הַמְלוֹה הַסֵּת⁸⁶ שֶׁקֶתֶב יָדוֹ בָּא אֵלָיו וְלִפְיָךָ שִׁלַּח, וְיִפְטֹר⁸⁷. וְכֵן הוּרִי רַבּוּתִי⁸⁸. אֲבָל אִם לֹא הִיָּה הַקֶּתֶב קֶתֶב יָדוֹ, אוֹ שֶׁאֵין הַמְלוֹה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא קֶתֶב יָדוֹ, אוֹ אֶפְלוּ⁸⁹ הִיָּה כְּתוּבִין בּוֹ סִמְנִין וְאוֹתִיּוֹת שֶׁבִּינֵיהֶן בִּיחוד⁹⁰, אִם טָעַן רַאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שִׁלַּחְתִּי קֶתֶב, וְאַחֲרֵים רַמּוֹ בּוֹ - שְׁמַעוֹן חֵיב⁹¹ בְּאַחֲרֵיוֹתָיו, וְיִשְׁלַם לוֹ רַאוּבֵן⁹² אַחֵר שֶׁיִּחָרְטִים⁹³ עַל מִי שֶׁשִּׁלַּח קֶתֶב זֶה מִדַּעְתּוֹ וְלֹא יוֹדֵה⁹⁴. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיִּשְׁבַּע רַאוּבֵן וְאַחֵר כָּךְ יִטַּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

(78) ר"ף בבא-קמא פרק הגוזל עצים. (79) שכתב וחתם, או אפילו כתב הסופר והוא חתם (ש"ך סימן קכא ס"ק יד). (80) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". (81) ומכאן שדווקא אם סימן לו אדם מסויים, וכך היא הנוסחא ברי"ף שלפנינו, וכן הביא הכסף-משנה. (82) אבל אינו יכול להכריח את הלוה, וכך מפורש ברי"ף, וראה להלן פ"ג הלכה ה. (83) כן נראה ברי"ף, שכתב "אותו דבר שיש לי בידך" (בתרגום שלנו), משמע כל דבר בין מלוה ובין פקדון. (84) הלוה או הנפקד, שאם לא כן אינו יכול לטעון טענת ודאי שפרע לו, והרי זה כאומר איני יודע אם פרעתיך, שחייב לשלם לו (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כסף-משנה). (85) היינו, שאין עדים שזה היה כתב ידו, שאילו יש עדים - אין מקום לשבועה. וראה להלן. (86) שהרי הוא כאילו טוען: ברי שפרעתיך. (87) והמדובר במלוה על-פה שיש לו מיגו לטעון לא היו דברים מעולם (סמ"ע שם ס"ק י). (88) מלשון זו נראה שהלכה היא ואינה תלויה במנהג, כמו שכותב הר"ף. [ואע"פ שבגמרא לא נזכר דין כתב אלא שליח שעשאו בעדים (בבא-קמא קד. ולהלן פ"ג הלכה ה), סובר רבינו שכתב ידו אף-על-פי שאינו כשטר, שהרי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (בבא-בתרא קעו, ופי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג) - הרי הוא על-כל-פנים בעדים]. (89) [בכ"י תימן: שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו, אפ' (= אפילו) הוי כתובין בו וכו'. וכן נראה בכסף-משנה שהעתיק "אפילו הוי כתובים", בהשמטת המילה "או" שלפניה. וכן הועתק בשו"ע חושן-משפט סימן קכב סעיף ד, ועיין משנה-למלך]. (90) כלומר: המלוה והלוה עשו להם סימני-היכר מיוחדים. (91) שהרי הוא כאומר איני יודע אם פרעתיך, אחרי שהוא אינו יודע אם זה היה כתב ידו (כסף-משנה). והיינו כשמואל שאמר (בבא-קמא שם) "אין משלחין מעות בדיוקני, ואפילו עדים חתומים עליה". וכן פסק הר"ף (כסף-משנה). והיינו שהעידו העדים שזוהי חתימה שלו, אבל לא ראו שחתם. ולפיכך יש מקום לטענת המלוה, ואחרים זייפו דיוקני שלו. ולא הוצרך רבינו להזכיר שהיו עדים מכירים דיוקני שלו, מאחר שכתב "סימנים

קסב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' כ"ב מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שליח אלא בר דעת - כמו כן היא דעת בני אדם, שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. (23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. (24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירוש המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוחית ביד התינוק". (25) בחנווני הרגיל אצלו, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. (26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. (27) לא הזכיר רבינו את הצלוחית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוחיתו. ואם הביא הקטן צלוחית משלו ושברה - פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגזולן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). (28) עבור השמן ועבור האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. (29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. (30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוחית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, - הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח - בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג.

- ג. האומר: ³¹ לחברו: מנה שיש לי בידך, בין מלוה בין פקדון, שלחנהו לי ביד פלוני, אפלו היה קטן³²,
- אם רצה לשלחו בידו - נפטר, ואינו חייב באחריותו.
- וכן³³ שנים שהתנו ביניהם, שפל מי שירצה לשלח לחברו משלח ביד מי שירצה המשלח - הרי זה משלח ביד מי שירצה לו שהוא ראוי³⁴ להולף דבר זה. ואם נגנב או אבד בידך, או שפפר בו השליח - הרי המשלח פטור³⁵. שפל תנאי שבממון - קנים³⁶.

(31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאל אומר לשואל לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, פטור השואל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. (32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב הסמ"ע (סימן קפח סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע המשלח שהוא קטן, ואחרי כן נתברר הדבר - פטור המשלח, וזהו החידוש שהשמיענו כאן רבינו, מה שלא שמענו בהלכה ב. (33) הרי"ף בבבא קמא פרק הגזול עצים (דפוס ווילנא לז עמוד ב). (34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי, הרי זה כאילו אבדו בידיים (רדב"ז). וראה במשנה למלך להלן הלכה ז. (35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליח זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר

(5) בבא מציעא שם. (6) לפי שאין הגוי יכול למנותו שליח. (7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם. (8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא, שאין שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). (9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, - נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולעניין שליח העבד בגירושין, עיין פרק ו מהלכות גירושין הלכה ו. (10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. (11) אף זה שם. (12) היינו, ה"אתם" הנאמר בתרומה. (13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישאל נעשה שליח לגוי.

- ב. עושה אדם שליח איש או אשה¹⁴, ואפלו אשת איש¹⁵. ואפלו עבד¹⁶ ושפחה¹⁷, הואיל והן בגי דעת וישנן במקצת מצות, נעשין שלוחין למשא ומתן¹⁸.
- אבל מי שאינו בגי דעת, והן חרש שוטה וקטן - אינן נעשין שלוחין¹⁹, ולא עושין שליח²⁰. אחד הקטן ואחד הקטנה²¹. לפיכך²², השולח²³ בנו קטן²⁴ אצל החנווני²⁵, ומדד לו באסר שמן, ונתן לו את האסר²⁶, ואבד את השמן ואת האסר²⁷ - החנווני חייב לשלם²⁸; שלא שלחו אלא להודיעו²⁹, ולא היה לו לשלח אלא עם בן דעת. וכן כל פיוצא בזה. ואם פירש ואמר: שלח לי עם הקטן - הרי זה פטור³⁰.

(14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושה. (15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמזכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה - אף צרתה ויבמתה. (16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו". (17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. (18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). (19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם. (20) גיטין סה. במשנה "שאיין קטן עושה שליח". (21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאיין קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט) - יש להם גם שליחות, ולפיכך השמיענו שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). (22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' כ"ב מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 **וְהַיְיָ הוֹדָה בְּמִקְצָתָא⁵³. וְאִם כָּבֵד נָתַן לוֹ הַחֲמִשִּׁים⁵⁴**
 24 **- נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת שְׁעֵשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, וְזוֹכָה**
 25 **הַלּוּקָה⁵⁵. וְאִם יָדַע הַלּוּקָה שְׁחָפֵץ זֶה שֶׁל רֵאוּבֵן**
 26 **הוּא⁵⁶, וְזֶה הַמוֹכֵר לוֹ סָרְסוֹר הוּא - יִחְזִיר הַחֲפֵץ**
 27 **לְפַעֲלִים⁵⁷, וְיִחְזְרִים⁵⁸ עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ רִשּׁוֹת לְמַכּוֹר**
 28 **בְּחֲמִשִּׁים אוֹ שְׁרָצָה⁵⁹ בְּחֲמִשִּׁים וְחִזּוֹר בּוֹ אַחֵר**
 29 **שֶׁנִּתְּנָה⁶⁰.**

(45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה:
 "אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה
 במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה".
 כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה
 והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה
 במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה),
 כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סרסור
 שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה
 המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק).
 ושכרה אתה שגובה מהם כתובתה (כסף משנה). (46) ולא
 שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. (47) ראה להלן
 הלכה ז. (48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל
 דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו:
 לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם
 לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל
 חלקו בריוח (סמ"ע שם). (49) ולא הודיע ללוקח שהוא
 שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד.
 (50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. (51) כמו שכתב למעלה
 פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר
 קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. (52) ואינו מכחיש
 דברי הסרסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה
 (כסף משנה ושר"ך סימן קפה סעיף קטן ו). (53) שכיוון
 שמורה במכר כנ"ל - אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע
 לו מאה, וזה מורה בחמישים. ויש שהטעימו "שכיוון
 שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות - אינו
 תובע הבגד אלא המעות" (רדב"ז). והראב"ד כתב: "אין
 כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו,
 ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה
 ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו - הילכך יישבע הסרסור
 שבועת היסט ויפטר". ובמשנה (שבועות מג). מפורש
 כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד
 המשכון - סלע הלווייתני עליו ושתים היה שווה, והלה
 אומר לא כי אלא סלע הלווייתך עליו וחמישה דינרים היה
 שווה - חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן
 האזל. (54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר
 החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו
 "הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען
 הלכה ג. (55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד,
 שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחותו - המקח קיים,
 והשליח אחראי למשלח בעד הנזקים שגרם על ידי השינוי
 שלו. (56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא
 אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו
 כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שיידע שהחפץ הוא של

השליח, המשלח ישלם - אין טענתו טענה ופטור המשלח.
 ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר
 בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת
 לי על ידי שליח זה - חייב הוא להישבע שבועת היסט וכמו
 שכתב הראב"ד (רדב"ז). (36) בבא מציעא נא. כרבי
 יהודה.

1 **ד. הַשְּׁלִיחַ³⁷ שֶׁקָּנָה אוֹ שֶׁמָּכַר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ**
 2 **בְּדָבָר זֶה לְפָלוּנִי, אֵף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ³⁸ אוֹ שֶׁהִמְשִׁיךְ³⁹,**
 3 **וְנִמְצָא שֶׁעֲבָר עַל דַּעַת הַמְּשַׁלֵּחַ - בָּטַל הַמָּקַח**
 4 **וּמִחֲזִיר. וְאִם⁴⁰ לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ - נִקְנָה**
 5 **הַמָּקַח, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוֹ וּבֵין זֶה שֶׁשָּׁלַח.**

(37) ראה למעלה פרק א הלכות ב-ג. (38) כקונה.
 (39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. (40) בבבא בתרא
 קסט: אמרו ששליח ששינה וקנה שלא באחריות אף על פי
 שעיוות - המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג)
 ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם
 הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם
 לא הודיע שהוא משלח - מקחו קיים. ואם הודיע - מקחו
 בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א).

6 **ה. רֵאוּבֵן⁴¹ שֶׁקָּנָה שָׂדֶה מִשְׁמַעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לְלוֹי**
 7 **קָנִיתִי אוֹתָהּ⁴², וְכָתַב שְׁטֵר מִכָּר בְּשֵׁם לְוִי, וְחִזּוֹר**
 8 **רֵאוּבֵן וְאָמַר לְשְׁמַעוֹן: לְעֲצָמִי קָנִיתִיהָ, חִזּוֹר וְכָתַב**
 9 **שְׁטֵר מִכָּר בְּשֵׁמִי - אֵין כּוֹפֵין אֶת הַמוֹכֵר לְכָתֹב לוֹ**
 10 **שְׁטֵר אַחֵר בְּשֵׁם רֵאוּבֵן⁴³. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בְּתַחֲלָה⁴⁴**
 11 **וְאָמַר לוֹ: לְעֲצָמִי אֶקְנֶה, וְזֶה שֶׁאֶכְתֹּב שְׁטֵר בְּשֵׁם**
 12 **לְוִי, כִּדִּי שְׁלֹא יִדְעוּ בִּי שֶׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה - הֲרִי זֶה**
 13 **כּוֹפֶהוּ לְחִזּוֹר וּלְכָתֹב שְׁטֵר אַחֵר בְּשֵׁמוֹ.**

(41) בבא קמא קב: בברייתא ובגמרא שם קג. (42) וכונתו
 הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. (43) אלא צריך
 לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר
 לראובן (שם קג). ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה
 מייד להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי
 זה יקנה שדה לאחרים. (44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם
 לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר
 אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו
 שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו
 שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט
 זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך.

14 **ו. הַסָּרְסוֹר⁴⁵ - שְׁלִיחַ⁴⁶ הוּא, אֲלֵא שֶׁהוּא נוֹטֵל שְׁכָר**
 15 **שְׁלִיחוֹתוֹ⁴⁷. לְפִיכָף⁴⁸, אִם שָׁנָה דַּעַת הַבַּעֲלִים -**
 16 **מְשַׁלֵּם מֶה שֶׁהִפְסִיד. פִּיצֵד? רֵאוּבֵן שֶׁנָּתַן חֲפֵץ**
 17 **לְשְׁמַעוֹן הַסָּרְסוֹר, וְאָמַר לוֹ: מִכָּר לִי זֶה, וְאֵל תִּמְכֹּר**
 18 **בְּפָחוֹת מִמָּאָה, וְהִלָּךְ וּמָכְרוֹ בְּחֲמִשִּׁים⁴⁹ - מְשַׁלֵּם⁵⁰**
 19 **הַחֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ. מִכָּר בְּמֵאִתִּים - הִפֵּל לְרֵאוּבֵן⁵¹.**
 20 **וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. רֵאוּבֵן אוֹמֵר: בְּמָאָה אֶמְכְּרִי**
 21 **לְךָ⁵², וְהַסָּרְסוֹר אוֹמֵר: בְּחֲמִשִּׁים אֶמְכְּרֶה לִּי, וְכֵן**
 22 **בְּחֲמִשִּׁים מְכָרְתִּי - נִשְׁבַּע הַסָּרְסוֹר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה,**

70) כמתנה לארוסתו. (71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה). 72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא בנדרים לא: ובבא בתרא פח.) לפי שהחיוב הוא מטעם "לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעט שהגביהו נעשה ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל - לא קנה. אבל בלוקח כלים לשגרן לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב אלא באופנים הנ"ל, לפי שחיובו אינו מטעם לוקח אלא מטעם סרסור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי - דינו כשואל ולא רק כשומר שכר (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרסור ולא בהלכות מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. 73) אחרי שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב). 74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו שכרו. וכן מפורש בבביתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני). 75) נדרים שם ובבא מציעא שם. 76) שאצלו גם החזרה היא כהליכה. שהרי אם יודמנו לו קונים בדרך - ימכור להם (גמרא שם). 77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרסור ומכיוון שאין שכרו קצוב מהמשלח אלא מרוויח מהכלי עצמו כפי הנראה בעיניו - דינו כשואל, ואינו דומה לסרסור שלמעלה (הלכה וז') שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכר בלבד].

אותו המשלח ולא די שיידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי הוא משלחו, וראה בש"ך סימן קפה סעיף קטן ז. (57) כמו למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז. והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה על ידי החרם שמטיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י. (58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסת אינו יכול, אחרי שהוא טוען שמא, ואין מטילים שבועת היסת אלא בטענת וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים טענת הבעל-חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א הלכה ז. (59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח - נתרצה. (60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה צריך לומר "שקנה".

1 ז. פל סרסור שהודיע⁶¹ ללוקח שחפץ זה או קרקע
2 זה של ראובן, ואחר שקנה הלוקח אמר ראובן:
3 איני רוצה למכור דמים אלו - מחזיר הלוקח;
4 שהרי לא פסק לו דמים ואמר לו: מכר לך בך
5 וכן⁶². [פל⁶³] סרסור⁶⁴ שאבד החפץ מיד⁶⁵ או נגנב
6 או נשבר⁶⁶ - חייב⁶⁷ לשלם, מפני שהוא נושא שכר.

(61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח (משנה למלך). (62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר, הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשאל על המחיר בעת המכר, והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות זו. (63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף-משנה לפי ספרים מדויקים "כל", ובכתב-יד תימן: "וכל", וכן הוא במגדל עוז. (64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. (65) בעודו בידו קודם שמכר. וראה שולחן-ערוך, חושן משפט סימן קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. (66) על ידי אי זהירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבידה (הגהות מיימוני אות ג בשם הריב"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים "או נשבר". (67) כדין נושא שכר, שחייב בגניבה ואבידה.

7 ח. הלוקח כלים מבית האמן⁶⁹ לשגרן לבית
8 חמיו⁷⁰, ואמר לו: אם מקבלין אותן ממני - אני אתן
9 לך את דמיהם, ואם לאו - אתן שכר מועט⁷¹,
10 ונאנסו בהליכה - הרי זה חייב לשלם⁷²; ואם נאנסו
11 בחזרה⁷³ - פטור⁷⁴. נטל⁷⁵ על מנת למכרן לאחרים,
12 ואמר לו: אם ימכרו במקום פלוני או עד זמן פלוני
13 - אתן לך דמים כן וכן, ואם לא ימכרו - אחזירם
14 לך, ונאנסו, בין בהליכה בין בחזרה⁷⁶ - חייב
15 לשלם⁷⁷.

78) ברייתא בבבא מציעא פז. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס.

(68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. (69) בעל מלאכה.

ט. פל שליח⁷⁸ שטען שארעו אנס פלוני והפסיד כף
וכף - הרי זה נשבע שבועת השומריין⁷⁹ על טענתו,
ויפטור. ואם היה האנס במקום שאפשר⁸⁰ להביא
עליו עדים, או דבר שהוא גלוי⁸¹ וידוע, שהרי ימצא
עדים - הרי זה צריך להביא ראיה על טענתו; ואם
לא הביא עדים - אינו נאמן, ומשלם⁸². מעשה⁸³
באחד שאמר לשלוחו: קנה לי⁸⁴ ארבע מאות גרבי
יין ממועות שהיו לי ביד⁸⁵, וקנה לו, ונמצאו חמין
- אמרו חכמים: מנין גדול בזה שהחמין, קול יש
לו⁸⁶; הואיל ואפשר להביא ראיה - יביא ראיה שלא
היה היין חמין בפעם שלקח ויפטור, ואם לא יביא
ראיה - ישלם⁸⁷. וכן פל פיוצא בזה מדברים
שהראיה מצויה בהן. אבל דבר הנעלם, שאין ראיתו
מצויה - ישבע עליו. וכן הדין בכל טענה שטען
השתתף⁸⁸ וכיוצא בו⁸⁹. וכן הדין בטענת השומריין:
אם הראיה יכולה להיות - או יביא ראיה על טענתו
או ישלם, כמו שיתבאר⁹⁰.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' כ"ב מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשלא כפר בה הנגזל. וכלשון השני של נהרדעי (בבא-קמא שם), ולא בא למעט אלא מלוה, שאינו יכול להקנות בשום פנים, כדלהלן הלכה ז (לחם-משנה ורדב"ז). (6) לנהל משא ומתן, כשיש לנתבע טענות מסוימות, אבל אינו כופר בעיקר הדבר, ראה למעלה בהערה הקודמת. וראה עוד להלן הלכה ה, שאף בגביית החוב צריך הרשאה. (7) דוקא להוציא מיד חבירו, אבל האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי - אין צריך קנין - אלא באמירה בלבד (למעלה פרק א הלכה א, וראה בש"ך חו"מ סימן קכב ס"ק יב). (8) כן בגמרא (ב"ק שם): "לא כתיבין אורכתא (=הרשאה) אמטלטלי דכפריה - אבל לא כפריה - כתיבין". אבל נראה שהעיקר הוא הקנין (ראה להלן), ואילו הכתיבה אינה אלא לראיה, ובמקום שאין צורך בראיה, אין צורך בכתיבה, וכן נראה במעשה דרב פפא (ב"ק קד: שם הוזכר הקנין ולא הוזכרה הכתיבה. (9) תרגום עברי של המלה הארמית: "אורכתא" שבגמרא שם. ופירושה בשתי הלשונות: שלטון, שהמשלח משליט את השליח על הפקדון ומקנהו לו. (10) בקנין סודר, ורק במעות צריך 'קנין אגב' (להלן הלכה ז). ומקור קנין זה במעשה דרב פפא (ב"ק שם), שהקנה לשליח את הממון בקנין גמור (ש"ך שם ס"ק יג). (11) היינו, בכתב הרשאה. ראה להלן. (12) היינו, לשון שיש בה משום הקנאה גמורה. (13) כלומר, שלא כתב לו דון וזכה והוצא לעצמך (כסף-משנה). שם ע. מימרא שניה של נהרדעי. (14) ה'טור' (חושן-משפט סימן קכב) כתב הטעם, "משום שיש לו לחוש שמא ביטל המשלח את השליחות או מת [המלוה], שאילו מת או ביטל השליחות קודם שיתן לשליח, ונתן אח"כ לשליח ונאבד - חייב באחריותו, אע"פ שלא ידע שמת המשלח או ביטל השליחות". ומכיון שרבינו העתיק דברי הגמרא כלשונם ולא ביארם, נראה שגם בלי חשש אחר, רשאי הנפקד לסרב מלדון עם זה שאין לו הרשאה, בטענה, כי: הראשון נוח לי, והשני קשה ממנו. (15) "דון וזכה והוצא לעצמך" כנ"ל, ויש מקום לטעות כי הקנה לו בלב שלם, והרי הוא כשותף למחצה, כדעה אחת בגמרא (ב"ק ע.). (16) כמסקנת הגמרא שם: "והלכתא, שליח שוויה". (17) זוהי תוצאה מזה שאנו אומרים שהוא שליח ולא שותף. (18) שם, מדברי רב אשי.

ב. הקנה¹⁹ לזה שהרשה שלישי או רביע²⁰ מה שיש לו ביד חברו - הרי זה עושה דין על הפל²¹; הואיל ודן על חלקו, והרי הוא בעל דינו בחלקו - דן על הפל.¹⁶

(19) בבא-קמא שם, מימרא של אביי. (20) כן הוא בגמרא שם, וכתב הראב"ד "דוקא שלישי או רביעי, אבל אם אמר לו מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך, לא ידון אלא על המאה". (21) וכן הוא להלן הלכה ג, בשותף שיש לו הרשאה - שיכול לדון על הכל.

ג. אחר²² מן האחין שלא חלקו או מן השתפין¹⁷ שפא לתבע - תובע על הפל; הואיל ויש לו חלק¹⁸ בזה הממון - אין צריף הרשאה משאר שתפין. ואין השתף האחר יכול לומר לשתפו שדן: אלו הייתי

(79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושלא פשע (סמ"ע סימן קפז סעיף קטן א). (80) ששכיחים שם עוברים ושבים. (81) כמו המעשה שהובא להלן. (82) כדעת הר"ח והרי"ף שם. (83) שם. (84) בכתב-יד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפז סעיף ב. (85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם - יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בידינו: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:). כלומר נשבעין לפטור ולא ליטול. (86) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. (87) שהמשלח יכול לטעון, שהשליח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. (88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשביעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועה דרבנן]. (89) [האריסין והאפוטרופין וכו' להלן פרק ט הלכה א]. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט'): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - שאם יש רואה יביא רואה ויפטור (בבא מציעא שם). אבל בעל הנתהבות (סימן קפז) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. (90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א.

פרק שלישי

(1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

א. מי² שהיתה לו קרקע³ תחת יד אחד, או שהיו לו מטלטלין⁴ פקדון⁵, ורצה לעשות שליח לדון⁶ עם זה ולהוציא⁷ הקרקע או הפקדון מתחת ידו - הרי זה פותב⁸ לו הרשאה⁹. וצריך לקנות מידו¹⁰ שהרשאו. ואומר¹¹ לו: דון וזכה והוצא לעצמך. וכיצא¹² בענינים אלו. ואם לא פתב לו¹³ - אינו יכול לדון עמו, מפני שהוא אומר לו: אין אתה בעל דיני¹⁴. ואף על פי שפתב לו¹⁵ - אינו אלא שליח¹⁶, וכל מה שיזכה בו - הרי הוא אשלי משלחו¹⁷. וכל ההוצאות¹⁸ שיוציא השליח על דין זה שהרשה - הרי המשלח חייב בהן; שפך פותבין¹² בהרשאה: כל שתוציא בדין זה - עלי לשלמו.

(2) בבא-קמא ע. וקד: (3) ראה בשולחן-ערוך סימן קכג סעיף א, שבקרקע יכול לכתוב הרשאה אפילו אם כפר בה השני, וכן נראה מדברי רבינו להלן הלכה ו, שכתב שבמטלטלין או במעות אינו יכול לכתוב הרשאה אם כפר בו - הרי שבקרקע אין הדין כן, עיי"ש ועיין עוד בסוף הלכה ז. נשכל טעמה של הלכה זו הוא משום שנראה כמשקר, ובקרקע אין זה נראה כשקר, לפי שהדבר ידוע ומפורסם שקרקע זו שלו, ועיין רדב"ז להלן הלכה ו. (4) אבל מעות אינו יכול להקנות אלא בקנין אגב' (להלן הלכה ז). (5) אם לא כפר בו הנפקד, ובכלל זה גזילה

רש"י, דלא נחית לפירא - שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל, אבל רבינו גרס: "ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא וכו'". וכן הביא המאירי, וכ"ה בכ"י מינכן שם (שם בהערות). "שכל שיש שם פירות, הואיל ויכול לדון על הפירות, שהם שלו לגמרי - דן על העיקר" (מאירי שם, בשם "יש פוסקים"). (29) לדעת המאירי הנ"ל, אע"פ שלמעשה אין לו דין ודברים על הפירות - כיון שיכול לדון עליהם, דן הוא על העיקר. (30) ולפיכך הוא עדיף משותף, שלמעלה בהלכה ג.

ה. מ"י³¹ שהיה לו ביד חבירו פקדון או מלוה, בין במטלטלין בין מעות³², ופשה שליח בעדים³³ להביאן לו - הרשות ביד זה שהם אצלו: אם רצה לתן - נפטר, ואינו חייב באחריותו, שהרי נתן לשלוחו; ואם לא רצה לתן - אינו נותן, שאין זה בעל דינו³⁴ עד שייבא בהרשאה על הפקדון³⁵. וכל הנא³⁶ בהרשאה - הרי הוא בכלל הנאמר בהן: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו³⁷.

(31) בבאקמא קד. כרב חסדא ורב יוחנן ורבי אלעזר, ולא כרבה. וכן פסק הרי"ף. (32) שרק לענין הרשאה, שהיא בקנין - יש הבדל בין פקדון של מטלטלין לבין פקדון של מעות (למעלה הלכה א, ולהלן הלכה ז). וכן בין פקדון לבין מלוה (שם ושם). אבל בשליחות לחדר - אין הבדל ביניהם. וראה להלן הערה לד. (33) המדובר כאן כשלא אמר המפקיד או המלוה לנפקד או ללוה ששלח לו חובו על-ידי שליח זה, ולפיכך צריך שיעשה השליח בעדים, שמכיון שהטריח להביא עדים - ודאי קיבל אחריות הכסף עליו משבא ליד שלוחו (גמרא בבאקמא שם), אבל אם אמר לנפקד או ללוה שלח לי על-ידי שליח זה - משבא ליד שליח זה, פטור הנפקד או הלוה מאחריות. ראה פ"ג מהלכות שאלה ופקדון הלכה א, ובלחם-משנה. (34) מקורו מהא דבבאקמא ע. שאפילו אם כתב לו הרשאה - אם לא כתב לו "דון וזכה והוצא לעצמך" - יכול לומר לו: אין אתה בעל דיני. ראה למעלה הלכה א. (35) אבל על המלוה אינו יכול לכתוב הרשאה, כדלהלן הלכה ז (כסף-משנה). (36) שבועות לא. מימרא של רב. (37) רש"י שם פירש: "שהוא מתעבר על ריב לא לו, ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה, יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים". ולפי"ז לעולם אסור. וכן נראה מדברי רבינו. אבל הראב"ד כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת - אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת, מציל ממון חבירו הוי". ונראה שלמד כן מתוך אותו הפסוק עצמו "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" - דוקא בתוך עמיו, כלומר אם הוא באותה העיר.

ו. התובע³⁸ חבירו בדין במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו, וכפרי³⁹ בו - אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שנמצא זה פמשקר⁴⁰; שהוא אומר לו: הרשיתיך לטל מה שיש לי ביד פלוני, וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו פלוס. וכן מי שנתחייב לו חבירו שבועה - אינו יכול להרשות אחר עליו

אני שם, הייתי תובע טענות אחרות ומחייב בעל דיני; שהרי אומר לו: למה לא באת לתבע גם אתה? לפיכך, אם היה²³ במקדנה אחרת - יש לו לחזור על בעל הדין ולדון עמו, ולומר לו: אני איני מודה בכל מה שטען שתף שלי. לפיכך יש²⁴ לנתבע לעכב ולומר לזה: או דון עמי בחלקך, או הבא הרשאה; שהרי ממון שניכם בידי, ושניכם בעלי דיני, ולמחר יבוא אחיך או שתפך ויתבע גם הוא.

(22) בכתובות צד. "אמר רב הונא, הני תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזל חד מיניהו בהדיה לדינא, לא מצי אידך למימר ליה: את לאו בעל דברים ידידי את, אלא שליחותיה עבד". ולבסוף מסיק, שאין הדברים אמורים אלא כשהאח או השותף השני נמצא בעיר, אבל אם אינו בעיר יכול לטעון: אילו הייתי שם הייתי טוען טענות יותר טובות, ושלשה פירושים לדבר: רש"י והמאירי והרי"ד מפרשים שה"אידך" הזה הוא השותף השני, והוא בא לטעון לבעל דין שידון עמו שוב הפעם על חלק שלו. ועל זה אמרו שאם הוא בעיר, שהיה יכול לבוא, אינו יכול לטעון כן. ואם אינו בעיר, יכול לטעון כן. ה"ר"ן מפרש שה"אידך" הזה הוא בעל הדין שטוען לשותף הזה שלפנינו, ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אין הבע"ד יכול לטעון לשותף שלפנינו לאו בעל דברים ידידי את, ואם השותף השני אינו בעיר, יכול הבע"ד לטעון כן. ורבינו והרא"ש (בכתובות פ"י סימן יב) מפרשים בצד אחד כרש"י שה"אידך" הזה הוא השותף השני, ובצד שני כה"ר"ן שהוא טוען לשותף הזה שלפנינו. ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אינו יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים ידידי את. ואם לא היה בעיר, יכול לטעון כן. ובכסף-משנה הביא ה"ר"ן את דברי רבינו, וצ"ע. ועיין לחם-משנה. (23) לדברי רש"י, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו, זה נלמד ממה שאמרו שהשותף השני (כשלא היה בעיר) יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים ידידי את, ואילו הייתי בעיר הייתי טוען טענות טובות יותר - שיכול לחזור לבעל-דין לדון עמו שוב הפעם, על חלקו. (24) לדברי ה"ר"ן, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו זה נלמד ממה שאמרנו שהשותף השני יכול לחזור לבעל-דין לדון עמו שוב הפעם, ואם כן יכול הבע"ד לסרב לכתחילה לדון עם השותף הזה. והרא"ש (שם) חולק על הלכה זו, וכתב שאין הבע"ד יכול לעכב, דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, שאם יזכה בדין נגדו יפטר עכ"פ מחלקו.

ד. הפעל²⁵ בנכסי אשתו²⁶ - צריך הרשאה²⁷. ואם יש פרות²⁸ בקרקע - מתוך שיש לדון²⁹ על הפרות, שהרי הן שלו, דן על העקר, ואין צריך הרשאה מאשתו; שאם אין לו קרקע - אין לו פרות³⁰.

(25) גיטין מח: מימרא של אביי. (26) היינו נכסי מלוג, וראה שו"ע סימן קכב סעיף ח. (27) שקנין פירות, שיש לו לבעל, אינו כקנין הגוף (רש"י שם). (28) בגמרא שם אמרו: "ולא אמרינן אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי - מיגו דמשתעי דינא אפירי, משתעי דינא אגופא" ופירש

בפקדון שכפר בו, שמן הדין אינו יכול להקנות לו, הי
כותבים עליו הרשאה לולא הטעם של מחזי כשיקרא
(למעלה הלכה ו), משום שהרשאה אינה קנין גמור ויש בה
גם משום שליחות (ראה למעלה הערה לט), ואם-כן צריך
עיון, למה לא מועיל קנין חליפין. (44) עובדא של רב
פ'א מ"ו). (45) שקרקע כל שהו, מספיק ל'קנין אגב' (פאה
יכול להקנות הלוואה. ובמעשה של רב פפא (ב"מ שם) לא
גרסו "דרב פפא הוא מסיק (=תובע הלוואה) תריסר אלפי
דינרי", שאם כן מפורש שגם בהלוואה מועיל 'קנין אגב',
אלא "דרב פפא הוו ליה תריסר אלפי דינרי", ובפקדון
הדברים אמורים, וראה ב'תוספות' בבא-בתרא עז: ד"ה רב
פפא. ואף כאן צריך עיון, למה לא מועיל קנין בהלוואה
לגבי הרשאה, כשם שמועיל בפקדון שכפר בו (ראה למעלה
הערה מב). (47) בבא-בתרא שם. (48) פ"ו מהלכות
מכירה הלכה ט. (49) כמבואר למעלה בהלכות מכירה, שם
הלכה יא. (50) כלומר: בפקדון. (51) וקנין סודר לא
מועיל אף לפי דברי הגאונים, שהרי אין מטבע נקנה
בחליפין (למעלה בהלכה זו, ועיי' כסף-משנה). (52) זה
מוסב רק על התקנה השנייה, ולא על התקנה הראשונה
לכתוב הרשאה אף על המלוה (כסף-משנה, ועיי' לחם-
משנה). (53) כלומר: מי יאמר על זה. [ובפירוש התלמוד
לרבינו במסכת גיטין (הובא בכפתור ופרח פ"ד) כתב:
"ובאמת מי יאמר" - הרב ניסן זק"ש]. (54) שמא הוא
מזרע גרים, שאין להם חלק בא"י (כסף-משנה). (55) וכן
דחו ה'תוספות' בבא-בתרא מד: ד"ה דלא הוה, דברי
האומרים כדעת הגאונים. ועיי' הגהות מימוניות.
(56) למעלה הלכה ה. (57) היינו, עוד פרט אחד בצירוף
הסתייגות מסויימת, אשר לתקנה הראשונה. (58) היינו,
כשאין השטר תחת ידו, אחרת הרי אפשר להקנתו בכתיבה
ומסירה, כמבואר למעלה. (59) והקרקע היא בעין, ואין זה
נראה כל-כך כמשקר, ראה למעלה הערה ב. (60) מפני
שאז נראה כמשקר, כנ"ל בהלכה ו.

1 לְהַשְׁבִּיעוֹ; שָׂאִין שֵׁם דְּבַר שְׂיִקְנָה לוֹ, וְאִין אָדָם
2 מְרֹשָׁה עַל תְּבִיעֵת דְּכָרִים, שָׂאִין הַדְּכָרִים נִקְנִין אֱלָא
3 עַל תְּבִיעֵת הַמּוֹזֵן.⁴¹

38) בבא־קמא ע. כלשון השני של נהדרע. (39) היינו, לפני שכתב ההרשאה, אבל אם כבר אחרי ההרשאה, ראה לקמן הלכה יא. (40) כן הוא שם בגמרא, לפי הלשון השני. ולולא טעם זה, היה אפשר לכתוב הרשאה אף באופן שכפר בו. ואע"פ שאינו יכול להקדישו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כב) ואם כן אינו יכול להקנותו לאחרים - הרשאה אינה קנין גמור, ויש בה גם משום שליחות, ראה למעלה הערה טו, ו'נמוקי יוסף' לבבא־קמא שם (דפוס ווילנא דף כז ע"א). (41) ראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד.

ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מַעוֹת פִּקְדוֹן בֵּיד אַחֵר, וְרָצָה
לְהַרְשׁוֹת שְׁלִיחַ לְהִבְיֹאן - אֵין הַקִּנְיָן⁴² מִזְדוּ מוֹעִיל
בָּהּ, שְׁאִין הַמִּטְבֵּעַ נִקְנָה בְּחִלְפִין⁴³. אֲלֹא כִּי
עוֹשֶׂה⁴⁴ נֹתֵן לוֹ קֶרֶקַע כָּל שְׁהוּא⁴⁵, וּמִקְנָה לוֹ
הַמַּעוֹת עַל גְּבַהַּ כְּדִי לְהוֹצִיאָן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ, וְהוֹלֵךְ
וְדָן עִמּוֹ וּמוֹצִיאָן. הֵיתָה לוֹ מְלוּהַ בֵּיד אַחֵר - אֵינוֹ
יָכוֹל לְכַתֵּב הַרְשָׁאָה עָלֶיהָ⁴⁶, וְאִפְלוּ הִיָּה הַחֹב
בְּשִׁטָּר; מִפְּנֵי שֶׁהַמְלוּהַ לְהוֹצָאָה נִתְּנָה, וְאֵין אָדָם
מִקְנָה לְחַבְרוּ דָּבָר שְׁאִינוֹ בְּעוֹלָם. וְאֵין לוֹ דְּרָךְ
שִׁיקְנָה אָדָם חֹב בָּהּ אֲלֹא בְּמַעֲמַד שֶׁלְשֶׁתָּן⁴⁷, וְהוּא
דְּבָר שְׁאִין לוֹ טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁸, אוֹ בְּהַקְנַת שִׁטָּר
הַחֹב עֲצָמוֹ בְּכַתִּיבָהּ וּמִסִּירָהּ⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִקְנָה
הַשְׁעָבוֹד בּוֹ. זֶהוּ הַדִּין שִׁירָאָה לִי מִן הַגִּמְרָא. אֲבָל
הַגְּאוֹנִים תִּקְּנוּ שְׁכוֹתְבֵין הַרְשָׁאָה אֶף עַל הַמְלוּהַ, כְּדִי
שֶׁלֹא יִטַּל כָּל אֶחָד מִמּוֹן חִבְרוּ וְזָלַף לוֹ לְמַדִּינָה
אַחֶרֶת. וְעוֹד תִּקְּנוּ, שְׁאֵם הַרְשָׁהוּ לְטַל מַעוֹת שִׁישׁ
לוֹ בֵּיד חִבְרוֹ⁵⁰ אוֹ לְתַבֵּעַ מִמֶּנּוּ הַלּוֹאָה, וְלֹא הֵיתָה
לְמִקְנָה קֶרֶקַע - מִקְנָהוּ אֲרַבַּע אַמּוֹת מִחֻלְקוֹ שֶׁבְּאַרְצֵן
יִשְׂרָאֵל, וּמִקְנָה לוֹ הַמַּעוֹת עַל גִּבּוֹן⁵¹. וּדְבָרִים אֲלוֹ⁵²
דְּבָרִים קָלִים הֵן עַד מְאֹד וָרַעוּעִים. שְׁזָהּ, מִי יֹאמַר⁵³
שִׁישׁ לוֹ חֵלֶק בְּאַרְצֵן יִשְׂרָאֵל?⁵⁴ וְאִפְלוּ הוּא רָאִי,
אֵינוֹ בְּרִשְׁוֹת⁵⁵. וְהַגְּאוֹנִים עֲצָמָן שִׁתְקִינוּ תִּקְנָה זוֹ
אֲמָרוּ, שְׁאִין אוֹמְרִין: יִקַּב הַדִּין אֶת הָהָר, וְאֵינָהּ
אֲלֹא כְּדִי לֵאמֹר עַל הַנִּתְבַּע. אִם רָצָה לְדוֹן וּלְתַן
בְּהַרְשָׁאָה זוֹ - נִפְטָר. וְלָמָּה יִפְטָר? שְׁאִין זֶה הַבָּא
בְּהַרְשָׁאָה זוֹ הָרַעוּעָה פְּחוֹת מְשֻׁלִּיחַ שֶׁעָשָׂהוּ
בְּעֵדִים⁵⁶. אֲבָל אִם לֹא יִרְצָה הַנִּתְבַּע לְדוֹן עִמּוֹ - אֵין
כּוֹפִין לְתַן לוֹ וְלֹא לְהַשְׁבֵּעַ עַד שֶׁיָּבוֹא בְּעַל דִּינוֹ.
וְכֵן⁵⁷ הוּרוּ, שְׁאֵם הֵיתָה לוֹ מְלוּהַ אֲצֹל חִבְרוּ, בֵּין
בְּשִׁטָּר בֵּין בְּעַדִי קִנְיָן, אֶף עַל פִּי שִׁכְפָּר בָּהּ בְּבִית
דִּין - כּוֹתְבֵין עָלֶיהָ הַרְשָׁאָה⁵⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפִירַת
שְׁעָבוֹד קֶרֶקַע⁵⁹; אֲבָל אִם מְלוּהַ עַל פִּהּ הִיא שִׁכְפָּר
בָּהּ - לֹא תִקְּנוּ שִׁיכְתְּבוּ עָלֶיהָ הַרְשָׁאָה⁶⁰.

(42) כלומר, קניין סודר. (43) כן הוא בבבא-מציעא מו.

37 ח. מִי⁶¹ שֶׁהִרְשָׁה לְאַחֵד, וְרָצָה לְבַטֵּל הַשְּׁלִיחוֹת
38 וּלְהִרְשׁוֹת לְאַחֵר - הִרִי זֶה מִבְּטֵל⁶². וְאִין⁶³ לְמִשְׁשָׁה
39 לְכַתֵּב הַרְשָׁאָה לְאַחֵר; שְׁנֵיהֶם⁶⁴ אוֹמְרִי: אֵין רְצוֹנִי
40 שְׁנֵיהֶם פְּקוּדוֹנִי בְּיַד אַחֶר⁶⁵. לְפִיכָךְ, אִם הִתְנָה עָלָיו
41 שְׁנִירְשָׁה הוּא לְאַחֵר, וְאַחֵר לְאַחֵר - הִרִי הַשְּׁלִיחַ
42 פּוֹתֵחַ הַרְשָׁאָה לְשָׁנִי, וְשָׁנִי לְשָׁלִישִׁי, הַכֹּל לְפִי תִּנְאוֹ.

(61) כֵּן כָּתַב הַרִי"ף בַּבְּבֵא-קָמָא פֶּרֶק 'מְרוּבָּה'. (62) שֶׁאֵעָ"פּ
שֶׁהִרְשָׁהוּ בַּקֵּין - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁלִיחוֹת, רֹאה לְמַעַל הָעֵרָה
טוֹ וְהָעֵרָה לֹט, וְשֶׁ"ךְ סִימֹן קָבַע ס"ק ט. (63) רִי"ף, שֶׁם
פֶּרֶק 'הַגּוֹזֵל עֲצִים'. (64) הַמְרָשָׁה. (65) בַּבְּבֵא-מִצִּיעָא לֹךְ.

ט. הָבֵא 66 בְּהִשָּׁאָה שְׁמַחֵל לָזֶה הַנִּתְבָּע, או שְׁמַכֵּר
לוֹ, 67 או שְׁמַחֵל לוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה, או שְׁעֲשֵׂה עִמּוֹ
פְּשָׁרָה 68 - לֹא עֲשֵׂה כְלוּם; שְׁהִי אוֹמֵר לוֹ: לְתֵקֶן
שְׁלַחְתִּיד וְלֹא לְעִוֹת 69. לְפִיכָךְ 70, אִם הִתְנָה עִמּוֹ: בֵּין
לְתֵקֶן בֵּין לְעִוֹת, אִפְלוּ מַחֵל לוֹ עַל הַכֹּל - הָרִי זֶה
מַחֵל.

פרק רביעי

(1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים.

- א. כְּשִׁירְצוֹ הַשְּׁתִּיפִין לְהִשְׁתַּתֵּף - בְּמָה יִקְנֶה כָּל אֶחָד
מֵהֶן מִמּוֹן² חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ?³ אִם בְּמַעוֹת
נִשְׁתַּתְּפוּ - וַיְבִיא זֶה מַעוֹתָיו וַיְבִיא זֶה מַעוֹתָיו, וַיִּטְלוּ
אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וַיִּגְבְּיָהוּ⁴ אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם⁵. אָבֵל
אִם כְּתָבוּ שְׁטָר⁶ וְהַעֲדִידוּ עֲדִים, אָף עַל פִּי שְׁקָנוּ מִיד
שְׁנֵיהֶם שִׁבְיָא זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאָה וַיִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן -
לֹא קָנוּ, וְעַדִּין לֹא נַעֲשׂוּ שְׁתִּיפִין, שְׁאִין הַמִּטְבֵּעַ נִקְנָה
בְּחִלְפִין⁷. לְפִיכָּךְ, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּשָׂאָר הַמִּטְלָטְלִין -
כִּינִן שְׁקָנוּ⁸ מִיָּדָם שִׁבְיָא⁹ זֶה חֲבִיתוֹ שֶׁל זֶה וְזֶה כִּדּוּ
שֶׁל דְּבִשׁ וְהָרִי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן¹⁰, נַעֲשׂוּ שְׁתִּיפִין בָּהֶן.
וְכֵן אִם עָרְבוּ פְּרוֹתֵיהֶן¹¹, אוֹ שֶׁשְׁכָרוּ מְקוֹם בְּשִׁתְּפוֹת
וְהָיִים זֶה כִּדּוּ וְזֶה חֲבִיתוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הָרִי אֵלָיו
שְׁתִּיפִין¹². כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּכָל הַדְּרָכִים שְׁקוּנָה
הַלּוֹקָה, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עֲצָמָן קוֹנִין הַשְּׁתִּיפִין זֶה מֵאָה
הַמִּמּוֹן הַמִּטְלָטְלִין בִּינֵיהֶם לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ.

(2) רכוש, כולל כסף ומטלטלין. (3) שאין השותפות נקנית בדבור גרידא (חושן-משפט סימן קעו סעיף א). וצריך לקנות גוף הממון, אבל עם עשה קנין שישתתפו - אין זה אלא כדברים בעלמא (למעלה פ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד). (4) בבא-בבא פו. שכיס נקנה בהגבהה, וראה למעלה פ"ג מהלכות מכירה הלכה א, ולהלן הערה י. (5) יש אומרים, שכיס אחד לאו דוקא, והוא-הדין אם כל אחד מגביה כיסו של השני (כסף-משנה). וראה בחושן-משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ד. (6) ומטלטלין אינם נקנים בשטר (בבא-קמא עט:). (7) בבא-מציעא מו. ולמעלה פ"ו מהלכות מכירה, הלכה א. (8) שם מד. במשנה, שמטלטלין נקנים בחליפין. וכ"ה בקידושין כח. במשנה. (9) אף שעדיין לא הביא, שחליפין קונים בכל מקום. (10) כלומר, כל אחד מהם קנה חלק חבירו לשותפות, ולא שהחליפו של זה בזה ושל זה בזה. (11) הכסף-משנה מקשה: מה קנייה יש בעירוב הפירות? ולפיכך פירש: "שעירבו פירותיהם והגביהם כל אחד מהם, דומיא דמעוֹת". אבל הסמ"ע סימן קע"ו ס"ק ח כתב, שהעירוב עצמו הוא קנין, שכל אדם רוצה שפירותיו יהיו נפרדים, ואם הסכים לערבב, זה נחשב לקנין. ולפיכך, במעות שאין אדם מקפיד על תערובתו - אין התערובת קנין. ואמנם לא הזכיר רבינו למעלה בשותפות-מעוֹת אלא הגבהה, ולא תערובת. [ונראה שמקור דבר זה, שעירוב הוא קנין, הוא ממה שאמרו בביצה לח: במסקנת הגמרא שם, לדעת אביי ורבא ורב אשי, שכשם שאיסור בטל ברוב היתר, כן בטל ממון בממון של אחר, ואם נתערב לו קב של חיטין בעשרה קבין של חבירו, בטל הקב הזה בחיטים של חבירו, אלא שצריך לשלם לו תמורת הקב הזה, הרי ביטול הוא קנין. ואין קנין זה ככל הקנינים, שעל-ידיהם קנה החפץ, וכתוצאה מזה נאסר החפץ על כל העולם בלאו של "ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) - אלא כאן בביטול, הדבר נעשה בהיפך: על-ידי הביטול נתבטל איסור של "ולא

(66) כן כתבו הגאונים (כסף-משנה בשם 'נמוקי יוסף' בבא-קמא פרק 'מרובה'). (67) כגון שהרשה אותו לקחת חפץ ממנו והלך ומכרו לו (רדב"ז). (68) ראה למעלה הערה לו, בדברי רש"י שבועות לא. (69) שהרי יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה סא. ובכל שליח אמרו כן (למעלה פ"א הלכה ו). (70) כמו למעלה פ"א הלכה ג.

- י. רְאוּבֵן⁷¹ שָׂבָא בְּהִרְשָׁאָה וְתָבַע שְׁמַעוֹן - אֵין
שְׁמַעוֹן יָכוֹל לְדַחוֹתוֹ וְלֹאמַר לוֹ: שְׂמָא הַמְּשַׁלַּח אוֹתָךְ
הִרְשָׁה אַחֵר וּבִטֵּל שְׁלִיחוּתָךְ? שְׁהָרִי רְאוּבֵן אוֹמַר
לוֹ: תֵּן לִי הַפְּקָדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְזוֹ הִרְשָׁאָתִי תִּהְיֶה
אֲצִלְךָ. וְאִם הַמְּפָקֵד הִרְשָׁה אַחֵר - הוּא הַפְּסִיד עַל
עַצְמוֹ; וְשְׁמַעוֹן פְּטוּר, שְׁהָרִי בְּהִרְשָׁאָתוֹ נָתַן.

(71) המפרשים לא ציינו כאן מקור, אבל דברים שבהגיון הם.

- יא. רְאוּבֵן⁷² שָׂבָא בְּהִרְשָׁאָה שְׁמַעוֹן וְתָבַע לוֹי, וְאֹמַר
לוֹי: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מַעוֹלִים⁷³, אָבֵל יִשְׁבַּע שְׁמַעוֹן
וַיִּטְלֶנּוּ⁷⁴ - מוֹצִיאִין הַמִּמּוֹן מִיָּד לוֹי, וַיְהִיָּה מִנָּח בְּבֵית
דִּין עַד שְׁיָבֹא שְׁמַעוֹן⁷⁵ וַיִּשְׁבַּע וַיִּטַּל. וְכֵן כָּל
הַדְּבָרִים שְׁתוּלָה לוֹי בְּשְׁמַעוֹן - דִּדּוֹן רְאוּבֵן, וַיְהִיָּה
הַמִּמּוֹן מִנָּח בְּבֵית דִּין עַד שְׁיָבֹא שְׁמַעוֹן וַיִּשְׁאֵל.
וַיֵּשׁ לְרְאוּבֵן לְהַחֲרִים⁷⁶ עַל מִי שֶׁטּוּעַן טַעֲנַת שְׁקָר
כְּדִי לַעֲכֹב הַמִּמּוֹן וְלֹא אַחֲרוֹ. נִתְחַיֵּב לוֹי שְׁבִיעָה - אֵינוֹ
יָכוֹל לַעֲכֹב וְלֹאמַר לוֹ: אֵינוֹ נִשְׁבַּע עַד שְׁאֲחִירִים בְּפָנָי
שְׁמַעוֹן⁷⁷ עַל מִי שֶׁטּוּעַן עָלַי שְׁקָר; שְׁאִין זֶה הַחֲרָם
אֲלֵא תִקְנֶה קָלָה שְׁתִּקְנֶה הַגְּאוּנִים הָאֲחֵרוֹנִים, כְּדִי
שְׁיִכְנֶנּוּ בְּעַלֵּי דִינֵין טַעֲנוּתֵיהֶן, וְאֵין מַעֲבָדִין שְׁבִיעוֹתוֹ
שֶׁל זֶה מִפְּנֵי תִקְנֶה זֶה הַקָּלָה⁷⁸.

(72) אף כאן לא צויין המקור על-ידי המפרשים. (73) לאחר שנכתבה ההרשאה אמר כן, אבל בעת שנכתבה ההרשאה לא אמר כן, אחרת אין לכתוב הרשאה (למעלה הלכה ז). ועיין השגת הראב"ד וכסף-משנה. וכן נראה שבבועות לב: ועיין שם ב'תוספות' ד"ה היכא. (74) המדובר בשני אופנים: א' כשאין שטר ביד התובע. שדין הוא שהנתבע הכופר בכל נשבע שבועת היסט ופטור, אלא שיכול הוא להפך השבועה על התובע שישבע ויטול (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ו). ב' כשיש שטר ביד התובע, ואעפ"כ יכול הנתבע לומר לתובע: השבע לי שלא פרעתוך (פי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ב), ועיין ש"ך סימן קכג ס"ק יט. (75) ויש אומרים, שקובעים זמן מסוים לבואו של זה, כי שמא המשלח רמאי ורוצה להתחמק משבועה (שו"ע שם סעיף ח, וסמ"ע שם ס"ק יג). (76) תקנת הגאונים היא, שכל מי שמטילים עליו שבועה, בין דאורייתא בין דרבנן, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יא). (77) ועד שיבוא - לא אשבע. (78) בניגוד למה שאמרנו למעלה, שיכול לעכב הממון וליתנם ביד הב"ד, אם אומר שישבע שמעון ויטול - ששם הוא דין הגמרא, ולא תקנה קלה של הגאונים.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ו' כ"ב מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 כפי מעותיו²², אם מכרוהו חי ופחתו או הותירו -
18 השכר או הפחת לאמצע²³. במה דברים אמורים?
19 בשנשא ונתנו במעות שנשתתפו בהן; אבל²⁴ אם
20 המעות קנינו, וצדין לא הוציאו אותן, ופחתו או
21 הותירו מחמת המטבע ששנה²⁵ המלך או אנשי
22 המדינה²⁶ - חולקין השכר או ההפסד לפי המעות.
23 במה דברים אמורים? בסתם; אבל אם התנו²⁷ שישל
24 בעל המאה²⁸ שלשה רבעים מן השכר, וישל בעל
25 המאתים רביע, ואם נפחתו - לא יפחת זה שישל
26 שלשה רביעי השכר אלא רביע ההפסד, ויפסיד זה
27 שנוטל רביע השכר שלשה רבעים מן הפחת - הרי
28 אלו חולקין כפי מה שהתנו, שכל תנאי שבממון -
29 קנים.

(18) כתובות צג. צג: מימרא של שמואל. (19) דוקא
נתעסקו, אבל אם לא נתעסקו והמעות קיימים, חולקים לפי
המעות (להלן). (20) נראה שהטעם הוא שיתכן ומזלו של
השותף גורם, בלי לשים לב לכמות הממון שהשקיע.
(21) כפירושו של רב המנונא למימרת שמואל, ש"אפילו שור
לחרישה ועומד לטביחה - השכר לאמצע", שלזה נוטה
הסוגיא, ושלפיכך הכריע הרי"ף כמותו. (22) לדעת הכסף-
משנה אף אם עמד לכתחילה לחרישה, ואחר-כך טבחוהו -
מחלקים חלק כחלק (ודלא כרש"י שפירש שפלוגתא רבה
ורב המנונא היא כשעמד לחרישה ושוב טבחוהו. ואף בזה
אמר רב הונא השכר לאמצע). (23) והיינו כרב המנונא,
אלא שרב המנונא הזכיר שור העומד לחרישה ושוב עמד
לטביחה, ורבינו מוסיף שהדין כן אף אם מתחילה עמד
לטביחה. (24) שם צג: במסקנת הגמרא. (25) שהוסיפו
את ערך המטבע או החסירו אותו. (26) [כן מצאנו בגמרא
(בבא מציעא מו:): "מטבע שפסלתו מדינה או פסלתו
מלכות"]. (27) בהתאם לכלל הידוע, שכל תנאי בממון -
קיים. (28) נקט רבינו דוגמא זו, להודיענו שאפילו התנו
להוסיף לממטע ולמעט למרבה - תנאים קיים, שהכל הולך
אחרי התנאי.

ד. השתתפין²⁹ שהתנו ביניהם שיעמדו בשתפות זמן
קצוב - כל אחד ואחד מהן מעכב על חברו, ואינו
יכול לחלק עד שיגיע הזמן או עד שיקלה ממון
השתתפות, ואין אחד מהן יכול לטל חלקו מן הקרן³⁰
ולא בשכר³¹ עד סוף הזמן. נשתתפו³² סתם, ולא
קבעו להם זמן - הרי אלו חולקין כל זמן שירצה
אחד מהן³³; וזה נוטל חלקו מן הסחורה, וזה נוטל
חלקו. ואם לא היתה באותה סחורה דין חלקה³⁴,
או שהיתה בחלקה הפסד³⁵ - הרי אלו מוכרין
אותה³⁶ וחולקין את הדמים. הנה³⁷ זמן ידוע
למכירת אותה סחורה - יש לכל אחד מהן לעכב
שלא יחלקו עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע
למכירתה. ואין אחד נוטל מן הקרן ולא מן הרוח
עד זמן החלקה, אלא אם התנו ביניהם. הנה להם
חוב אצל אחרים³⁸ - אינו יכול לומר לחברו: לא

תגזול", כשם שכל איסורי מאכלות בטלים ברוב, וממילא
נעשה שלו וקנה. ומתוך זה יש ללמוד שגם בתערובת של
עשרה קבים שלו בשל עשרה קבים של חברו, כיון שכל
אחד מהם אסור לו להוציא חטיטם מחמת שמעורבות בהן
חטיטו של חברו, שכן בתערובת היתר ואיסור "חד בחד"
(=אחד באחד), הכל אסור - כל אחד קונה חטיטו של חברו,
ונעשים שותפים. ובמעות שאין הקפדה על עצם המטבעות
אלא על שווים ולא שייך בהם ביטול, אין התערובת קנין,
וכמו שכתב הסמ"ע הנ"ל. (12) שחצרום קונה להם, לכל
אחד ואחד. ומה שאמרו (בבא-בבא פד:): שחצר השותפין
אינו קונה, אינו אלא בחצר שיש לשניהם בו זכות להשתמש
בו בכל אשר ירצה, כשמניח המקנה את החפץ בחצר
להקנתו לחבירו - אין זו יציאה מרשותו, שכיון שהניח
חפץ במקום זה, הוברר הדבר שהמקום הזה הוא שלו,
ונמצא שהחפץ עודנו ברשותו, אבל בחצר ששכרוהו
במיוחד להשתמש בו רק דברים המשותפים לשניהם, ואם
כן כשהמקנה מניח החפץ בחצר הרי הוא מונח גם ברשותו
של הקונה, ונמצא שהוצא החפץ מרשות היחיד שלו והניחו
ברשות השייכת גם לקונה (נתיבות המשפט) סימן קעו,
'משפט האורים' ס"ב, ועיין אור-שמח).

ב. האמנין שנשתתפו באמנות, אף על פי שקנו
מידם - אינן שתפין. כיצד? שני חטיטם או שני
אורגים שהתנו ביניהם, שפל שיקח זה וזה
במלאכתו יהיה ביניהם בשוה - אין פאן שתפות
כלל; שאין אדם מקנה לחברו דבר שלא בא
לעולם¹³. אבל אם היו לוקחין הפגדים בממון
עצמן¹⁴ ותופרין אותן ומוכרין, ולוקחין¹⁵ השתי
והערב ממעותיהן¹⁶ ואורגים ומוכרין, ונשתתפו¹⁷
במעות שלוקחין בו - הרי אלו שתפין, וכל מה
שירויחו בשכר מלאכתן ובמשאן ובמתנן - הרי אלו
לאמצע.

(13) למעלה פרק כב מהלכות מכירה, הלכה א. לפי שדעת
רבינו שהשותפות חלה על הרווחים, והרי אינם בעולם, אבל
הראב"ד סובר שמהותה של השותפות היא, שכל אחד מהם
משעבד גופו לחבירו, למעשה ידיו, וגופו הריהו בעולם
[וראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד, ובהערה סב
שם]. (14) פירוש: כן היה דרכן, אבל כאן לא עשו כן,
ראה להלן 'פרישה' סימן קעו ס"ד. והמדובר בחיטים.
(15) כלומר: או שלוקחין, וכן הוא בשולחן-ערוך שם סעיף
ג. וכאן מדובר באורגים. (16) ראה למעלה הערה יג.
(17) כלומר, שינו מהמנהג (שכל אחד לוקח בממון עצמו,
כנ"ל) ונשתתפו במעות, לפני שקנו הבגדים והשתי והערב
(פרישה' שם). ומכיוון שהם מצויים בשוק, אינם בכלל דבר
שלא בא לעולם אע"פ שעדיין לא קנו (סמ"ע שם, ס"ק יא).

ג. השתתפין¹⁸ שהטילו לפיס זה מנה וזה מאתים וזה
שלש מאות, ונתעסקו¹⁹ פלן בממון, ופחתו או
הותירו - השכר או הפחת ביניהם בשוה לפי
מנינם²⁰, ולא לפי המעות. ואפילו²¹ לקחו שור
לטביחה, שאלו טבחוהו היה נוטל כל אחד מפשרו

ט, וברב"ז וכסף-משנה כאן) ואינם ערבים זה לזה. (43) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. ואין השני יכול לטעון, כמו בסמוך, שהשנים טובים מן האחד, מכיון שאין שעבוד האחד על השני ואין קשר ביניהם, וראה סמ"ע שם ס"ק נד. (44) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם את תשלום כל החוב. כגון שלוו בשטר אחד, שמן הסתם הם אחראים זה לזה, כיון שלא פירשו שאינם אחראים (הלכות מלוה ולוה שם, ועיין רב"ז כאן). (45) בבא-מציעא שם בסיום המימרא של רבא (שתוכנה הובא בתחילת הלכה זו), שאם קבעו זמן, אין האחד יכול להכריח את השני להתחלק, ואף כאן הם משועבדים זה לזה עד זמן פרעון החוב.

ה. הנותן⁴⁶ מעות לחברו לילף למדינה פלונית לסחורה⁴⁷, או לקנות לו פירות לסחורה⁴⁸, או לישב בו בחנות⁴⁹ - אינו יכול לחזור בו ולהחזיר המזמון⁵⁰ מיד השתף, עד שילף למקום שהתנו ויחזור⁵¹, או עד שיקנו⁵² אותן הפירות וימכר, או עד שישב בחנות⁵³. שזה כמי שקבע זמן הוא.

(46) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ד. (47) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. וראה סמ"ע שם ס"ק נו. (48) היינו, לקנות פירות ולהביא לכאן על-מנת למכרם. (49) כלומר, לשאת ולתת בכסף זה בחנות זו. (50) אבל המקבל יכול לחזור בו, שהרי הוא כפועל, ראה פ"ט מהלכות שכירות הלכה יד. (51) כלומר, לאחר שנשא ונתן שם. (52) בכ"י תימן: שיקנה. (53) כלומר, עד שישא ויתן בחנות. ואם יש שם דברים שיש זמן ידוע למכירתם - עד שיגיע הזמן (רדב"ז).

יום ש"ק כ"ג מנ"א ה'תשע"ו

פרק חמישי

(1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חברו.

א. המשתתף עם חברו בסתם - לא ישנה ממנהג המדינה² באותה הסחורה. ולא ילף למקום אחר³, ולא ישתתף בה⁴ עם אחרים⁵, ולא יתעסק בסחורה אחרת⁶, ולא ימכר בהקפה⁷, אלא דבר שדרכו להמכר תמיד⁸ בהקפה, ולא יפקיד ביד אחרים⁹, אלא אם כן התנו בתחלה, או שיעשה מדעת חברו¹⁰. עבר ועשה שלא מדעת חברו, ואחר כך הודיעו ואמר לו: עשיתי כך וכך, והספים למעשיו - הרי זה פטור¹¹. ואין כל הדברים האלו צריכין קנין¹², אלא בדברים בלבד.

(2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. (3) פן יארע אונס

1 נחלק עד שנגבה כל חוב³⁹ שיש לנו; אלא
2 חולקין⁴⁰, וכשיפרעו החובות⁴¹ - יטל כל אחד
3 חלקו. הנה עליהן חוב לאחר: אם אינן אחראין זה
4 לזה⁴² - חולקין⁴³, ולכשיגיע זמן החוב לפרעו - יתן
5 כל אחד חלקו; ואם הן אחראים⁴⁴ - כל אחד מהן
6 מעכב לחלק עד שיעצו זמן השטר ויפרעו החוב.
7 ולמה מעכב? שהרי חברו אומר לו: הואיל וכל
8 אחד ממנו חייב לשלם כל השטר, נשא ונתן בדמים
9 אלו עד שיעצו הזמן. אמר לו חברו: נחלק, וטל
10 אתה דמים פנגד כל השטר, ועשה מהן סחורה
11 לעצמך, ותשלם כל השטר בזמנו - יש לו לעכב
12 עדין ולומר לו: שמה נפסיד, והשנים יותר מרויחין
13 מן האחד⁴⁵.

(29) בבא-מציעא קה. מימרא של רבא, וכפי נוסחת הספרים שלפנינו: "הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי (=שנים שעשו עסק ביחד, כלומר נשתתפו) ורווח (=הרוויחו), ואמר ליה חד לחבריה, תא ליפלוג (=בוא ונחלק), אי אמר ליה אידך נרווח טפי - דינא הוא דמעכב (= אם השני מתנגד וטוען שרוצה להרוויח יותר - דין הוא שמעכב החלוקה)". ומפרשה רבינו, בשנים שעשו שותפות וקבעו זמן מסויים, ועיין רש"י והרי"ף שם. ובנוסחאות אחרות שם: "הני בי תרי דקבילו עיסקא בהדי הדדי" (ראה ב'בעל המאור' שם). ולפי זה, המדובר כאן בשנים שקבלו עיסקא משלישי, ועיין רש"י ו'תוספות' שם. (30) שזהו ביטול השותפות. (31) שם במסקנא, שכל שותף יכול לטעון, כי הוא רוצה להמשיך בשותפות בכל הכסף, הקרן והרווח יחד, עד הזמן הקצוב, בטענה כי מזלם של שנים עדיף יותר להביא ברכה. (32) כן נראה שם לא: מתוך פסק דינו של רבה בר רב הונא, על רקע העובדא של איסור ורב ספרא, ושם סט. מדברי רב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. (33) וראה להלן פ"ה הלכה ט, כשחולק שלא לדעת חברו. (34) ראה בפ"א מהלכות שכנים הלכה ד. (35) בבא-מציעא ז: ת. שטלית מוזהבת שאינה בכדי חלוקה, ובהמה טמאה שאם יחלקה תיפסד - מוכרים אותה ומתחלקים בדמיה. (36) המדובר כשאין כאן טענת "גוד או אגוד", כלומר: קנה או אקנה (ראה בהל' שכנים שם ה"ב), אבל אם טוען "גוד או אגוד" - אין מוכרים אותה לאחר (ש"ך סימן קעו, ס"ק כט). (37) גיטין לא: ברייתא של רבי יהודה, וכפי פירושו של רבא שם. וראה ברי"ח ו'תוספות' שם ד"ה לשותפים. (38) קרי: חובות אצל אחרים. (39) כלומר, כל החובות. (40) כלומר, חולקים אף לפני שגבו כל החובות. וממשיך רבינו לפרש איך חולקין? - וכשיפרעו החובות וכו'. (41) כלומר, לאחר פרעון כל חוב - חולקים, ומכאן שאין חולקים בשטרות, באופן שכל אחד יגבה חלקו - לפי שיכול לומר לו: כוחם של שנים, עדיף לגבות החוב (רדב"ז, ועיין ב'טור' סימן קעו בשם הרא"ש). (42) כגון שלוו שניהם על סכום כסף באופן שעל כל אחד חלה חובת תשלום על מחצית הסכום בלבד. והמדובר כשפירשו בשטר שאינם אחראים זה לזה (ראה בפכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הותירו - הותירו לאמצע²³. וכן²⁴ אם הלך ונשתתף
עם אחר בממון השתתפות: אם הפסיד - הפסיד
לעצמו, ואם נשתפר - השכר לאמצע. אבל אם
נשתתף עם אחר בממון עצמו²⁵: אם פחת - פחת
לעצמו²⁶, ואם הרויח - הרויח לעצמו. ואם התנו
ביניהן - הכל לפי התנאי.

13 יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן
מעות לחבירו וכו'. (14) הפליג, נסע בספינה. (15) שמא
תארע תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל
מהו לאמטויי. (16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו
מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה
במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). (17) אף על פי
ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה
בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג)
- כאן חייב הוא מטעם מזיק בידיים ובזה אינו פטור אף
"בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט
ובמשנה למלך כאן. (18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א
הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא
נתבטלה על ידי זה. (19) בבא קמא קב: כברייתא
האחרונה, וכרבי יהודה. (20) למעלה בפרק א הלכה ה
כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין
כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא
לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. (21) לשון
הברייתא שם. (22) ברייתא שם וכרבי יהודה.
(23) שהשותפות אינה מתבטלת בשנינו זה וכנ"ל.
(24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שניה ממגמת השותפות
(כסף משנה). (25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה
(הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר
שלא התעסק איתו. ועיי' ש"ך סימן קעו סעיף קטן כב.
(26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא
אם כן התנו כן ביניהם.

ג. הנותן מעות לחבירו לקח בהן פירות למחצית
שכר - רשאי לקח לעצמו²⁷ מאותו המין²⁸; וכשהוא
מוכר - לא ימכר שניהם בִּאֶחָד²⁹, אֶלָּא מוֹכֵר אֶלּוּ
בִּפְנֵי עַצְמָן [וְאֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן]. וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ³⁰
חֲטִים וְלִחְבֵּרוֹ שְׁעוּרִים, אֶלָּא בְּכֶלֶן חֲטִים אוֹ בְּכֶלֶן
שְׁעוּרִים, בְּדִי שִׁיְהִיו מְעוֹת שְׁנֵיהֶם שׁוֹיִן בְּחֶבְלָה³¹.

27 ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו -
לא יתעסק בסחורה אחרת" - אין זה אלא כשעשו ביניהם
שותפות לכל ענייניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות
כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא
נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך
ביורה דעה סימן קעו סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר
כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן.
(28) יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין
אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות
מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הרואים שמשלשל
לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ן), כל
שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן

בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בדיה חמרא
(=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה
להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי,
אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי
יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה
אונס), נשקליה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה
פירושה: נשאיר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא
עדיף מדידך (=הולך אותו כשם שאתה מוליך את שלך).
הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התיירו לו,
אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיי' ר"ן
שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". (4) היינו,
בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. (5) מקור
הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו
(שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את
שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים
שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). (6) תוספתא בבא מציעא
פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד 380 A, ותוכנה הובא להלן
(פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית
שכר, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו
על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא
ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא:
בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה
שכתב להלן. (7) פסחים קיג. "שרי כיסין, פתח שקין"
(=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק
ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה
דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב איניש חיתא" (=מן הסתם
לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את
הכסף). (8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם
שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר
שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא
בהקפה - אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר
הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה
הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד
בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט
שם חידושים אות כג). (9) שאין השואל רשאי להשאיל
(לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר - שאין רצונו של
אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א
מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו
שאמרו בבבא בתרא מב: (10) ש"כל תנאי שבממון קיים"
(בבא מציעא צד.). (11) שהרי מחל. (12) כמו שכתב
רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה
אינה צריכה קניין.

ב. אֶחָד מִן הַשְּׂתֵתִין שֶׁעָבַר¹³ וּמִכֹּר בְּהֶקְפָּה, או
פִּרְשָׁה¹⁴ בֵּינֵם¹⁵, או הִלֵּךְ לְמָקוֹם אַחֵר, או שִׁנְּשָׂא וְנָתַן
בְּסַחֲרָה אַחֶרֶת, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - כָּל
פָּתַח שִׁיבּוֹא מִחֲמַת שֶׁעָבַר¹⁶ חֵיב לְשַׁלֵּם לְבִדּוֹ¹⁷; וְאִם
הָיָה¹⁸ שֶׁם שָׂכַר - הַשָּׂכָר לְאִמְצַע, כְּמוֹ שֶׁהִתְנֵו
בִּיְגִיָּהם בַּשָּׂכָר. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן¹⁹ מְעוֹת לְחִבְרוֹ בְּתוֹרַת
שְׂתֵּתִין לְקַח בְּהֵן חֲטִים לְסַחֲרָה²⁰, וְהִלֵּךְ וְקָנָה
שְׁעוּרִים, או שָׁנְתָן לוֹ מְעוֹת לְקָנוֹת שְׁעוּרִים, וְקָנָה
חֲטִים: אִם²¹ פָּחַתָּה - פָּחַתָּה לְזֶה שֶׁעָבַר, וְאִם²²

קעב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב"ג).

ז. שתפין שמחלו להם מוכסין³⁸ - מחלו לאמצע³⁹.
ואם אמרו⁴⁰: משום פלוני מחלנו - מה שמחלו
מחלו לו⁴¹. היר⁴² באין בדרך, ועמדו עליהן לסטים
וגזלו את השירא, והציל אחד מן השתפין - הציל
לאמצע⁴³. (אפלו אין יכולים חבריו להציל, דלא
פלג, כיון דלא אמר כלום). ואם אמרו⁴⁴: לעצמי אני
מציל (אם יכולים להציל - הציל עד כדי חלקו⁴⁵)
לעצמו, והיותר שלהם⁴⁶; ואם אין יכולין להציל⁴⁷)
- הציל לעצמו.

(38) גובי מכס. אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו.
ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו,
והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי
בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין
בסמ"ע סימן קצח סעיף קטן א). (40) גובי המכס. יש
אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי
שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין
כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). (41) ואין
לכולם חלק בזה. (42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא
קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. (43) שכל
זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל
בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. (44) בתוספתא
שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל
לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט
שמסוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין
דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו הלן הלכה ט
שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא
הצריכו כן. (45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי
שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק
ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התירו לו לחלוק (שיטה
מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). (46) שכיוון שיכולים
להציל, אין זה הפקר. (47) שאז יש לזה דין הפקר.

ח. דבר⁴⁸ הידוע⁴⁹ לשני שתפין, אף על פי שהוא
ברשות אחד מהן - אינו יוצא מחזקתו של שני כל
ימי השתפות⁵⁰; ואינו יכול לטען שלקחו ממנו או
שנתנו לו במתנה⁵¹, ונאמר לאחר שהמוציא מחברו
עליו הראיה, אלא הרי הוא בחזקת שניהם עד
שיביא האחר ראיה⁵².

(48) כן כתב הר"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא
שם ד. (49) שמפורסם ברבים שהוא שיך לשותפים.
(50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט
סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע ו"ש"ך שם). ובלבד שיהא
בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם
חזקה זה על זה (רי"ף שם). (51) כי שותפים אינם
מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו,
שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הרי"ף שם).
(52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).

קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין
אחר אסור. (29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כל
כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף
משנה). (30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של
השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו
מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו,
מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא
הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושתיהן עוסקות בכסף של
עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר
רבינו הלן (אבן האזל). (31) בכתב-יד תימן: "בחבילה"
וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא
בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה
ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו
(בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו:
לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

ד. אחד מן השתפין שאמר: נוליד הסחורה למקום
פלוני, שהיא ביקר³², ונמכר שם³³, אף על פי שקבל
עליו כל אנס או כל פחת שיבוא - הרי חברו מעפב
עליו; שהרי אומר לו: אין רצוני שאתן מעות
שפירי, ואהיה רוךך אחריך לדין להוציא ממך³⁴.

(32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר.
(33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני
אסור להוליך למקום אחר. (34) מקור הלכה זו בירושלמי
בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור
אחר להרגו, שמותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו
מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון:
אשלם לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזור אחריו
בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים
מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא
בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

ה. אחד מן השתפין שפא לישן את הפרות עד זמן
הידוע³⁵ - אין חברו מעפב עליו. ואם אין זמן
לאותן פרות - חברו מעפב עליו.

(35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר
רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף:
"אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא
על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך
שביעית).

ו. שתפין ששמו פרוטיהן ונשתתפו בהן - יש להן
אוניה זה על זה³⁶. ערכו פרות בלא שומא³⁷
ומכרום, ונשא ונתנו בדמיהן - הרי אלו מחשבין
את הפרות כמה היו שוין בעת שנשתתפו, ומחשבין
את השכר או ההפסד.

(36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד
מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה
- יש בהם דין אונאה כבכל מקח וממכר. וראה ברדב"ז.
(37) ומכיוון שלא דקדקו לכתחילה בזה, יש וודאי מקום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בטלה⁷⁴ השתפות או העסק, אף על פי שהתנו לזמן קבוע; שפכר יצא המזון לרשות היורשים. וכזה⁷⁵ הורו הגאונים.

(73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. (74) משמע שגם השותף וגם היורשים יכולים לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן ג. (75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לו) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשתול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולא מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

פרק ששי

(1) נבארו בו כל דיני "עיסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

א. שנים שהן נושאים ונותנים במזון השתפות², אף על פי שהמזון של אחד מהן - הרי זו נקראת שתפות, ואם פחתו או הותירו - הרי הוא לאמצע³. ויש להם להתנות בפשכר ובהפסד כל מה שירצו, כמו שבארנו. אבל⁴ אם היה האחד בלבד הוא שנושא ונותן במזון השתוף, אף על פי שהמזון משל שניהם⁵ - הרי זו השתפות נקראת עסק⁶, וזה הנושא ונותן נקרא מתעסק, שהרי הוא לבדו מתעסק במשא ומתן, ושתפו שאינו נושא ונותן נקרא בעל המעות.

(2) כלומר: המזון ניתן על-ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממונו כלום - מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממון, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא-ומתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. (3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן - אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. (4) בבא-מציעא קד: (5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגרוניא (שם ט.ט.), שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו המשועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. (6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן ששניהם משתתפים בממון - חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם-משנה).

ב. תקנו חכמים⁷: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן - יהיה חצי המזון בתורת הלואה, והרי המתעסק חייב באחריותו אף על פי שאבד באנס⁸, והחצי האחר בתורת פקדון, והרי הוא באחריות בעל המעות⁹. ואם נגנב או אבד החצי של

ט. אחד⁵³ מן השתתפין שבא לחלק⁵⁴ שלא מדעת חברו - חולק בפני שלשה, ואפלו⁵⁵ הן הדיוטות⁵⁶; ובלבד שיהיו נאמנים⁵⁷, ויודעין בשומא⁵⁸. ואם חלק להם⁵⁹ בפחות משלשה - לא עשה כלום⁶⁰. במה דברים אמורים⁶¹? בשחלקו פרות⁶²; אבל אם היו מעות⁶³ - המעות בחלוקים הם, ויש לו לחלק שלא בפני בית דין, ומנחת⁶⁴ חלק חברו בבית דין. במה דברים אמורים⁶⁵? כשהיו המעות כלן מטבע אחד ושיון; אבל אם היו מקצתן חדשים ומקצתן ישנים, ואין צריך לומר אם היו מקצתן יפות ומקצתן רעות - הרי הן פרות, ואין חולקין אותם אלא בבית דין.

(53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. (54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג'. וראה למעלה פרק ד הלכה ד). (55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). (56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). (57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית-דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). (58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). (59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. (60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). (61) בבא מציעא ט.ט. וט: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. (62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). (63) שכולן שוות, ראה להלן. (64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. גמרא שם.

י. אסור⁶⁶ להשתתף⁶⁷ עם עובד כוכבים, שפא יתחייב לו חברו שבועה, וישביעו ביראתו⁶⁸. וכבר בארנו במקומו, שאסור לעשות סחורה⁶⁹ בפרות שביעית, [ולא בככורות], ולא בטרפות, ולא בנבלות, ולא בתרומות, ולא בשקצים ורמשים. ואם עברה⁷⁰ ועשה - השכר לאמצע⁷¹. ונראה לי, שאם הפסיד - הפסיד לעצמו, מפני שעבר⁷².

(66) סנהדרין סג: דברי אביו של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בחשובה). (67) אבל מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). (68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שישמע שם האליל. (69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהריוח כדלהלן. (70) השותף. (71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים - חולקים. (72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

יא. אחד מן השתתפין או מן המתעסקין⁷³ שמת -

בדבדבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה - אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה. (24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כסף-משנה בפירוש אחד). (25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כסף-משנה). (26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינר, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כסף-משנה בפירוש אחד). (27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שוה בשוה עם בעל הממון. (28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. (29) כרב, שם, שאומר: "מותר שליש בשכר" - הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. (30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגרוניא.

ג. ועוד³¹ תקנו חכמים: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן, ופחתו או הותירו, ולא רצה לתן לו שכר עמלו בכל יום, ולא התנו ביניהן שום תנאי - שיהיה שכר המתעסק באותו חצי של פקדון שליש הרוח הפקדון, שהוא שתות הרוח כל הממון. לפיכך, אם הרווחו - יטל המתעסק שני שלישי הרוח; חצי הרוח של חצי המעות שהן מלוה, ושתות הרוח בשכר שנתעסק בפקדון, נמצא הכל שני שלישי הרוח; ויטל בעל המעות שליש הרוח. ואם פחתו - יפסיד המתעסק שליש הפחתה³², שהרי הוא חיב בחצי הפחתה מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון³³, ונמצא שגשאר עליו מן הפחתה שלישו; ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחתה³⁴.

(31) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא שם סח: סט. מסביב לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. (32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר" - תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר", זה אינו אלא אם התנו כך, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד. והראב"ד סובר, שיש רק עדיפות אחת, או בשכר - כמו שהוא מזכיר כאן, או בהפסד - וכסברת ה"ש מי שטועה" (להלן הלכה ד). ולפי זה, מה שאמרו שם "אי פלגא באגר" - תרי תילתי בהפסד וכו'" זהו לפי תקנת חכמים, ולא כשכך התנו. (33) כדי שלא יהיה אבק ריבית. (34) והואיל ויש כאן רווח רב והפסד מועט למתעסק, צריך שיהיה לו עסק אחר (לחם-משנה להלן הלכה ד).

ד. יש מי שטועה ואומר: שהנותן עסק סתם, אם

1 פקדון - אין המתעסק חיב לשלם¹⁰. ולפיכך יהיה
2 שכר זו החצי, אם הרווח, של בעל המעות. ולפי
3 תקנה זו, אי אפשר שיהיה השכר או ההפסד של
4 כל הממון לאמצע בשוה. שאם אתה אומר כן,
5 נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהן
6 פקדון, ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח
7 לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלוהו, ונמצא
8 באין לידי אבק ריבית¹². והיאך יעשה¹³, אם רוצה
9 להיות השכר או ההפסד לאמצע בשוה¹⁴? יתן
10 למתעסק שכרו שכל יום ויום¹⁵ מימי השתפות
11 בפועל בטל¹⁶ של אותה מלאכה¹⁷ שפוטל ממנה¹⁸.
12 ואם¹⁹ היה לו עסק אחר²⁰ כל שהוא²¹ להתעסק בו
13 עם מעותיו של זה²² - אינו צריך להעלות לו שכר
14 של כל יום ויום²³, אלא אפלו העלה²⁴ לו דינר בכל
15 ימי השתפות - דינר²⁵; ואם פחתו או הותירו - יהיה
16 לאמצע בשוה. וכן אם אמר²⁶: כל הרוח יהיה
17 לך שלישו²⁷ או עשיריתו בשכרך, הואיל²⁸ ויש לו
18 עסק אחר - הרי זה מותר²⁹; ואם הפסידו - יפסיד
19 ממצה. ואם היה זה המתעסק אריסו³⁰ והיה לו עסק
20 אחר - אינו צריך להעלות לו שכר אחר כלל;
21 שהאריס משעבד הוא לבעל השדה.

(7) חכמי נהרדעא (שם קד: ?) (8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז.). (9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואע"פ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות - כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. (10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א"ב). (11) בבא-מציעא סח. במשנה. (12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא "ריבית קצוצה", שהלוה על-מנת לשלם לו בהוספה (שם). (13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרווח בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. (14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. (15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). (16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. (17) שם, כאביי המבאר את הברייתא. (18) שאם עסק במלאכה כבדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית - הקילו (רא"ש שם סימן לט). (19) שם סט. וראה ברי"ף שם. (20) מאותו המין. כסף-משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. (21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא-מציעא שם. (22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. (23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו

יִשְׁלַם הַמֵּתַעֲסֵק כָּלוּם; שֶׁהָרִי רָבִיעַ הַהֶפְסֵד שֶׁהוּא
חֵיב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי הַמְּלוּה, יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדּוֹ שְׁלִישׁ מֵה
שֶׁיִּטַּל בְּעַל הַמַּעוֹת⁵², שֶׁהוּא רָבִיעַ, וְנִמְצָא זֶה כְּנֶגְדּוֹ
זֶה. וְכֵן⁵³ אִם הִתְנוּ עַל הַפְּחָת, וְלֹא הִזְכִּירוּ הָרוּחַ:
אִם פָּחָתוּ - פּוֹחַת הַמֵּתַעֲסֵק כְּפִי מֵה שֶׁהִתְנוּ, וְאִם
הוֹסִיפוּ - נוֹטֵל הַמֵּתַעֲסֵק כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֶלֶק שֶׁהָיָה
מִפְּסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ מֵה שֶׁנֹּטֵל בְּעַל הַמַּעוֹת.
פִּיצֵד? הֵתְנוּ, שָׁאֵם הָיָה שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְחַת הַמֵּתַעֲסֵק
רָבִיעַ, וְהַפְּחִיתוּ - מִשְׁלֵם רָבִיעַ הַפְּחָת, וְאִם הוֹתִירוּ
- נוֹטֵל מִחֲצָה⁵⁴. וְאִם עַל פִּי שְׁדָּבָרִים אֱלוֹ שֶׁהוּרִי
דְּבָרֵי טַעַם הֵם, אִם תִּלְךָ עַל דֶּרֶךְ זֶה, שְׁמָא⁵⁵
הַמֵּתַעֲסֵק אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְחַת וְיִטַּל שְׂכָר. פִּיצֵד? כְּגוֹן
שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ, שֶׁיִּטַּל הַמֵּתַעֲסֵק אֶחָד מִשְׁבָּעָה בְּשָׂכָר,
וּפְחָתוֹ⁵⁶ - נִמְצָא נוֹטֵל הַמֵּתַעֲסֵק אֶחָד מִשְׁבָּעָה יְתֵר⁵⁷
עַל זֶה הַהֶפְסֵד. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁפָּחָתוּ שְׁבָעָה דִּינָרִים
- הָרִי הַמֵּתַעֲסֵק אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי חֵיב לָךְ דִּינָר אֶחָד
כְּפִי הַתְּנָא⁵⁸, וְאַתָּה חֵיב לְשַׁלֵּם לִי שְׁנַיִם, שֶׁהֵן
שְׁלִישׁ חֶלֶק הַפְּקֻדוֹן⁵⁹. נִמְצָא בְּעַל הַמַּעוֹת חֵיב לִתֵּן
לוֹ דִּינָר בְּשָׂכָר שֶׁהֶפְסִיד שְׁבָעָה. וְאִלּוּ הֶפְסִיד אַרְבָּעָה
עָשָׂר - הָיָה חֵיב בְּעַל הַמַּעוֹת לִתֵּן לוֹ שְׁנֵי דִּינָרִין.
וְזֶה תִּמְהָ גְדוֹל, וְדָבָר שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹכֶלֶת אוֹתוֹ, וְאֵין
זֶה אֲצִיל אֲלֵא כְּמוֹ דְּבָרֵי הַחֲלוּם. אֲבָל הַדֶּרֶךְ וְהַדִּין
הָאֵמֶת שִׁירָאָה לִי: שֶׁכָּל שְׁנֵי הַמֵּתַעֲסֵק, אִם יִהְיֶה
שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַחֶלֶק שֶׁהָיָה מְרוּיָה.
וְכֵן אִם הִתְנוּ עַל הַהֶפְסֵד, וְהָרוּיָה - יִטַּל כְּמוֹ אוֹתוֹ
הַחֶלֶק שֶׁהָיָה מִפְּסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ חֶלֶק חֲבֵרוֹ⁶⁰.
נִמְצָא אֵתָּה אוֹמֵר לְפִי מִדָּה זֶה: שָׁאֵם הִתְנוּ שֶׁיִּטַּל
הַמֵּתַעֲסֵק רָבִיעַ הַשְּׂכָר, וְהַפְּסִיד - הָרִי זֶה מִשְׁלֵם
שְׁתֵּיתָם⁶¹; וְאִם הִתְנוּ שֶׁיִּפְסִיד רָבִיעַ, וְהָרוּיָה - נוֹטֵל
מִחֲצָה⁶². וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לֹא תִמְצָא תִּמְהָ, וְנִצָּא הַדִּין
בְּקוֹ הַצֶּדֶק.

46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו
כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר - תרי תילתי
בהפסד". 47) שזה מקביל לחלק שיש בו. 48) כדי שלא
יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שליש
ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שליש משלשה
רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר
- תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה
ברווח - אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שליש
מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי
לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני
שליש, והמתעסק - שליש, ראה בכסף-משנה. 49) שהיו
צריכים לחלקם: שמונה-עשר שהם שלשה רבעים -
למתעסק, וששה שהם רביע - לבעל הממון.
50) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל
הממון, היינו שתים מששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה
עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. 51) רבינו רוצה

1 יִהְיֶה שֵׁם שְׂכָר - יִטַּל הַמֵּתַעֲסֵק חֲצִי, וְאִם הָיָה שֵׁם
2 הַפְּסֵד - יִפְסִיד שְׁלִישׁ³⁵. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֲלֵא אִם כֵּן
3 הִתְנוּ עַל דָּבָר זֶה כְּפִירוֹשׁ³⁶. וְכֵן אִם הִתְנוּ, שֶׁיִּפְסִיד³⁷
4 הַמֵּתַעֲסֵק מִחֲצָה, וְאִם יִהְיֶה שֵׁם שְׂכָר - יִטַּל שְׁנֵי
5 שְׁלִישֵׁי הָרוּחַ - הָרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן³⁸ אִם הִתְנוּ, שָׁאֵם
6 יִהְיֶה שֵׁם שְׂכָר - יִטַּל הַמֵּתַעֲסֵק תְּשִׁיעִיתוֹ, וְאִם יִהְיֶה
7 שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְסִיד עֲשִׂירִיתוֹ, הוֹאִיל וְהִתְנוּ שֶׁיִּהְיֶה
8 רוּחַ הַמֵּתַעֲסֵק יוֹתֵר עַל הַפְּסִידוֹ - תִּנָּאוּ קָיָם, וְתוֹסֶפֶת
9 זֶה כְּנֶגְדּוֹ עִמּוֹ. וְרִבּוּתִי הוּרִי, שֶׁאֵין הַתְּנָא³⁹ זֶה
10 מוֹעִיל אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה לַמֵּתַעֲסֵק עֶסֶק אַחֵר; אֲבָל
11 אִם אֵין לוֹ עֶסֶק אַחֵר⁴⁰ - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שְׂכָר הַמֵּתַעֲסֵק
12 יְתֵר עַל הַפְּסִידוֹ בְּשְׁתֵּיתָם⁴¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴². שֶׁזֶה דָּבָר
13 אֲסוּר⁴³ הוּא, וְאֵין הַתְּנָא מוֹעִיל בּוֹ⁴⁴. וְלֹא יִרְאֶה לִי
14 זֶה⁴⁵.

35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת,
כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. 36) כמו
שכתבנו למעלה בהלכה ג. 37) שכאן יש עדיפות בשכר,
ולדעת רבינו - זה אפשרי רק בהתנו. 38) שהעיקר הוא,
שיהיה למקבל איזו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום
ריבית. 39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. 40) מקורם
מגמרא בבא-מציא סט. שלא התירו במותר דינר אלא
בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין
התנה ללא התנה, וראה בלחם-משנה. 41) מקורם שם
מח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 42) בהלכה
ג. 43) מצד הריבית שבו. 44) שאין תנאי מועיל אלא
בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור.
45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה
שאמרו שם סט. במותר שליש, שצריך שיהיה לו עסק אחר,
זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד
- תרי תילתי באגר" - כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן,
צריך שיהיה לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון
שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה
לא.

15 ה. הוּרִי רִבּוּתִי: שָׁאֵם הִתְנוּ, שֶׁיִּטַּל⁴⁶ הַמֵּתַעֲסֵק
16 שְׁלִשָּׁה חֶלְקִים מִהַשְּׂכָר, וּבְעַל הַמַּעוֹת רָבִיעַ הַשְּׂכָר
17 - נִמְצָא רָבִיעַ הַמַּעוֹת בְּלֶבֶד בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן, וּשְׁלִשָּׁה
18 רָבִיעִים בְּתוֹרַת הַלּוּאָה. לְפִיכָן, אִם הָיָה שֵׁם הַפְּסֵד
19 - יִפְסִיד הַמֵּתַעֲסֵק שְׁלִשָּׁה רָבִיעֵי הַפְּסֵד⁴⁷ פָּחוֹת
20 שְׁלִישׁ הָרָבִיעִי⁴⁸, וְיִפְסִיד בְּעַל הַמַּעוֹת רָבִיעַ וּשְׁלִישׁ
21 רָבִיעַ, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כָּל הַהֶפְסֵד. פִּיצֵד? נִתֵּן לוֹ מֵאָה
22 דִּינָרִים עַל תְּנָא זֶה, וְחִסְרוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים⁴⁹ - בְּעַל
23 הַמַּעוֹת מִפְּסִיד שְׁמוֹנֶה, וְהַמֵּתַעֲסֵק מִשְׁלֵם שְׁשֶׁה
24 עָשָׂר⁵⁰. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לְעוֹלָם: כָּל חֶלֶק שֶׁיֵּשׁ לְבָעַל
25 הַמַּעוֹת בְּשָׂכָר, אִם יִהְיֶה שֵׁם רוּחַ - נוֹטֵל כְּמוֹ
26 שֶׁהִתְנוּ, וְאִם יִהְיֶה שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְסִיד אוֹתוֹ הַחֶלֶק
27 וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁוֹ. נִמְצָא⁵¹ לְמַד לְפִי מִדָּה זֶה: שָׁאֵם
28 הִתְנוּ שֶׁיִּטַּל הַמֵּתַעֲסֵק רָבִיעַ הַשְּׂכָר, אִם פָּחָתוּ - לֹא

מַשְׁשִׁים. לְפִיכֶּה, שְׁטַר עֶסְקָה הַיּוֹצֵא עַל הַיְתוּמִים¹⁰,
 14 שְׁהִיָּה אֲבִיהֶן מִתְעַסֵּק בּוֹ - נִשְׁבַּע¹¹ בְּעַל הַשְּׁטַר
 15 וְגוֹבֵה מִחֲצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מְלוֹה¹², אִף עַל פִּי
 16 שְׁלֵעוֹלָם טוֹעֲנִים לְיֹרֶשׁ¹³. הִנֵּה לְמִדָּת, שְׁאִינוּ נוֹטֵל
 17 לְעוֹלָם פְּחוֹת מִמִּחֲצָה. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר, שְׁאִין
 18 פּוֹחֲתִין לוֹ כָּאֵן פִּגְגָּד שְׁכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בִּפְקָדוֹן? שְׁהִי
 19 אֶבֶד כֹּל הַחֲצִי שֶׁל פְּקָדוֹן, וְלֹא נִשְׁאָר כָּאֵן פְּקָדוֹן
 20 כָּלֵל שְׁנֵאמַר: אִם לֹא יִטַּל שְׁכָרוֹ - יִרְאֶה כְּרִבִּית;
 21 שְׁהִי חֲצִי הַמְלוֹה בְּלֶבֶד נוֹטֵל¹⁴. וְכֵן אִם הִתְנוּ שְׁיִטַּל
 22 הַמִּתְעַסֵּק רִבִּיעַ הַשְּׁכָר, וְאֶבֶד הַמָּמוֹן כָּלוּ¹⁵ - מִשְׁלָם
 23 הַרִבִּיעַ כָּלוּ שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מְלוֹה¹⁶. אֲבָל אִם נִשְׁאָר
 24 מִן הַמָּמוֹן מְעוֹט, כְּדֵי שְׁאֵם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְּעוֹט
 25 שְׁתוֹת הַהֶפְסֵד שֶׁפָּחַתוּ¹⁷, יָבוֹא הַכֹּל רִבִּיעַ הַמָּמוֹן אוֹ
 26 יֵתֵר - הִרִי זֶה מִשְׁלָם שְׁתוֹת בְּלֶבֶד, מִן הַטַּעַם שֶׁפָּכַר
 27 בְּאֲרֹנָיו¹⁸.
 28

(2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח
 למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק,
 ושני שלישים לבעל הממון. (3) [שדינו נזכר למעלה שם
 הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי
 השותפות כפועל בטל]. (4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר
 כלום. (5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל,
 כנ"ל]. (6) למעלה שם הלכה ב וג. (7) כלומר, במקרה
 שאבד. (8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל
 הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי
 רבינו מהא דלהלן. (9) בבא-בתרא ע. ע: כד"יין ארץ
 ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הר"ף בבבא-מציעא
 פרק המקבל. (10) שעם מות המתעסק - בטלה השותפות
 (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן
 היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו.
 (11) כד"ן כל הנפרעים מן הירורשים, שאינם נפרעים אלא
 בשבועה (כתובות פז). ופ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א).
 ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב'שנים אוחזין
 בטלית': "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכ"ן שאינם
 נוטלים אלא חצי טענתם (בבא-מציעא ב. ופ"ט מהלכות
 טוען ונטען הלכה ז) - כן גם כאן, כ"ן שאינו נוטל אלא
 חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן
 לו (הגהות מיימוניות). (12) אבל לא את חלק הפקדון,
 שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים
 כן ליתומים, מה-שאינ-כן במלוה, שגם הלוה עצמו לא היה
 יכול להפטר בטענת אונס. (13) בבא-בתרא כג. ואלמלי
 היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית
 ממנו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן
 ליתומים. (14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ
 מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. (15) באופן שהתנו
 שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה. (16) והכלל הוא:
 את חלק ההלוואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר
 למעלה. (17) בכ"י תימן: שפחת. (18) למעלה פ"ו הלכה
 ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד,
 והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם-משנה.

להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא
 שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם
 חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד,
 אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שליש מחלק המלוה,
 שהוא במקרה זה שליש משלשה רבעים, שהוא רביע,
 המקביל לגובה חלק ההפסד. (52) כלומר שליש משלשה
 רבעים, דהיינו רביע. (53) היינו, שהפעם התנו רק על
 ההפסד, ולא התנו על השכר, כע"ן מה שאמרו שם: "אי
 פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". (54) היינו: רביע המגיע
 מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות, שזה כאן: שליש
 משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם
 מחצה. (55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר הראב"ד
 בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי
 דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר
 במקרה של הפסד. (56) בשיעור זה של אחד משבעה.
 (57) שאף-על-פי שהוא מפסיד אחד משבע לחלקו - מקבל
 הוא שליש משש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי
 שביעיות מהכל. (58) שהוא אחד משבעה. (59) לפי
 העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שליש מחלקו
 של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. (60) שברווח
 מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שליש מחלקו של בעל
 המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השליש
 שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שליש מחלקו-הוא.
 וברווח, השליש שמוסיפים למתעסק הוא שליש מחלקו של
 בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר -
 תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק - יש
 לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד
 - תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים
 אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא
 בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא
 באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. (61) שמנכים מהחלק
 שלו שליש, היינו חלק שנים-עשר מהכל, ונשאר רק שתות.
 (62) שמוסיפים לרביע שלו, שליש משלושת הרבעים של
 בעל הפקדון, דהיינו רביע.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) המשך דיני "עיסקא".

1 א. הַנּוֹתֵן מְעוֹת לְחֶבְרִי סֵתָם² לְהַתְעַסֵּק בָּהֶן, אוֹ
 2 שֶׁהִתְנוּ בְּפֶרוֹשׁ שְׁיִהִיָּה הַשְּׁכָר וְהַהֶפְסֵד בִּינֵיהֶם
 3 בְּשׁוּה³, וְנֶאֱבֵד הַמָּמוֹן⁴ - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁיִשְׁלָם
 4 הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ⁵, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ⁶ אִם אֶבֶד⁷ מִקְצַת
 5 הַמָּמוֹן. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא מִשְׁלָם מִחֲצָה שֶׁהוּא
 6 בְּתוֹרַת מְלוֹה⁸. וְזֶה שְׁאֵמְרוּ חֲכָמִים: מִשְׁלָם שְׁלִישׁ
 7 בְּהֶפְסֵד - בְּשָׁלָא הִגִּיעַ הַהֶפְסֵד לְטַל בְּעַל הַמְּעוֹת
 8 פְּחוֹת מִחֲצִי מָמוֹנוֹ. פִּיעֵד? רְאוּבֵן שְׁנָתָן לְשִׁמְעוֹן
 9 מֶאֶה וְעֶשְׂרִים דִּינָר, וְנִשְׂאָ וְנָתַן, וּפְחַת תְּשַׁעִים - הִרִי
 10 שְׁמָעוֹן מִשְׁלָם שְׁלִישִׁים, וְנִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל שְׁשִׁים.
 11 אֲבָל פְּחַת שְׁמָעוֹן מֶאֶה וְחֲמִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִים יִפְסִיד
 12 שְׁמָעוֹן חֲמִשָּׁה וְשְׁלִישִׁים. שְׁאֵם אִתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא
 13 רְאוּבֵן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, וְלֵעוֹלָם לֹא יִטַּל רְאוּבֵן פְּחוֹת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנ"א - ספר קנין - הלכות שלוחין ושותפין קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רֹאֵה בְּרוּרָה שְׁאֵלוֹ הַמְטַלְטֵלִין אוֹ הַמַּעוֹת מִשָּׁל עֶסֶק
הֵן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וְאִפְּלוּ שְׁנֵה הַמִּקְבָּל
אוֹתָם, וּמִכֶּרֶם וּנְתָנָם מִתְּנָה לְאַחֲרִים, אוֹ הַפְּסִיד -
חֵיב לְשָׁלֵם.³² וְהַכֵּל בְּרֹאֵה בְּרוּרָה. כָּכֹר בְּאֶרְנוֹ³³,
שֶׁהַמַּתְעַסֵּק שְׂמַת - נִשְׁבָּע בְּעַל הַמַּעוֹת וְגוֹבֵה מִחֲצָה.
וְאִם³⁴ יֵשׁ שָׁם עֲדִים שֶׁהַמְטַלְטֵלִין אֵלָיו מִן הַמַּעוֹת
שָׁל עֶסֶק הֵם - נוֹטֵל אוֹתָם בְּעַל הַמַּעוֹת³⁵ בְּלֹא
שְׁבוּעָה.³⁶ וְאִין בְּעַל חוֹב וְלֹא אִשָּׁה נוֹטֵלִים מֵהֶם
כְּלוּם³⁷; אֲלֹא³⁸ אִם כֵּן הָיָה בֵּהֶם רוּחַ - הָרִי חֵלֶק
הָרוּחַ שָׁל מֵת שָׁל יוֹרְשָׁיו, וְיִטֵּל בְּאוֹתוֹ חֵלֶק בְּעַל
חוֹב וְהָאִשָּׁה.

(30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח,
שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קעז ס"ק נט).
(31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו
אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. (32) המתעסק או
המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין
מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). (33) למעלה
הלכה א, וראה דברינו שם. (34) בבא-מציעא קד: כרבא
ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הרי"ף. (35) ואין
דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל-חוב
(פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר
תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא
להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו.
(36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא
בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון,
כנ"ל. (37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הרי"ף שם),
וראה הערה לג. (38) כל זה בדברי הרי"ף שם.

ו. הַנּוֹתֵן³⁹ מַעוֹת לְחִבְרוֹ לָקַח בֵּהֶם פְּרוֹת לְמַחְצִית
שָׂכָר, וְלֹא לָקַח - אִין לוֹ עָלָיו אֲלֹא תַרְעֻמַּת⁴⁰. וְאִם⁴¹
נִזְדַּע בְּרֹאֵה בְּרוּרָה שֶׁלָּקַח וּמִכֶּרֶם⁴² - הָרִי זֶה מוֹצִיא
מִמֶּנּוּ הַשָּׂכָר בְּעַל כְּרָחוֹ.

(39) בבא-מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4)
והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו ברי"ף שם.
(40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו הזיק. והוא-הדין
לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח,
שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). (41) תוספתא וירושלמי
שם. (42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות
העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא - "מה שעשה עשוי, והרי
הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה ט).

ז. נִתְּן⁴³ לוֹ מַעוֹת לָקַח בֵּהֶן פְּרוֹת לְמַחְצִית שָׂכָר -
לֹקַח בֵּהֶן מִכָּל מִין שִׁירְצָה, וְלֹא יִקַּח לֹא כְּסוֹת וְלֹא
עֲצִים⁴⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁴⁵. הַמוֹשִׁיב⁴⁶ אֶת חִבְרוֹ
בְּחֲנוּת לְמַחְצִית שָׂכָר, אִם הָיָה אֶמֶן - לֹא יַעֲסֹק
בְּאֲמָנוּתוֹ, לְפִי שְׂאִין עֲיִנָּיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׂעָה שְׁעוֹסֵק
בְּאֲמָנוּתוֹ. וְאִם⁴⁷ הָיָה שֹׁתֵף עִמּוֹ בְּחֲצֵר - מִתְּרֵם⁴⁸.
וְלֹא⁴⁹ יִהְיֶה לֹקַח⁵⁰ וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים⁵¹. וְאִם⁵²
לָקַח וּמִכֶּר - הַשָּׂכָר לְאֲמָצֵעָה.

ב. הַמַּתְעַסֵּק¹⁹ שֶׁהַפְּסִיד²⁰, וְחִזּוֹר וְטִרְחַ עַד שֶׁהָרוּחַ
- אִינוֹ יָכוֹל לֹמַר לְבַעַל הַמַּעוֹת: בּוֹא וּנְחַשֵּׁב
הַהֶפְסֵד שֶׁהַפְּסִידָנוּ תַּחֲלָה, וְתַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישִׁים²¹,
וּנְחַשֵּׁב הָרוּחַ שֶׁהָרוּחָנוּ בְּאַחֲרוֹנָה, וְתִטֵּל שְׁלִישׁ²²;
אֲלֹא מִחֲשָׁב בְּאַחֲרוֹנָה בְּלִבְדָּה עַל הָרוּחַ אוֹ עַל
הַהֶפְסֵד, וְאִין לוֹ אֲלֹא בְּרוּחַ שֶׁהוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן.

(19) בבא-מציעא קה. מימרא של רבא. (20) ולא הודיע זאת
לבעל הממון, ולפיכך מחשבינ את ההפסד והרווח ביחד
כבסמון, אבל אם הודיעו - יש להפריד: חשבון ההפסד
לחוד וחשבון הרווח לחוד (גמרא שם. וכן יש לפרש בדברי
רבינו. כסף-משנה). (21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה
הלכה ג. (22) כמו שכתב רבינו שם.

ג. נִתְּן²³ לוֹ מֵאֲתִים יְרִיעוֹת בְּמֵאֲתִים דִּינָרִים בְּעֶסֶק,
וְכִתְּבָן שְׁנֵי שְׁטוֹת, מֵאָה בְּכָל שָׁטֵר - מִחֲשָׁב לוֹ עַל
כָּל שָׁטֵר בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, וּבְעַל הַמַּעוֹת הוּא שֶׁהַפְּסִיד עַל
עֲצָמוֹ²⁴. נִתְּן לוֹ מֵאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה דִּינָרִים, וְחִזּוֹר
וְנִתְּן לוֹ בְּעֶסֶק אַחֵר מֵאָה חֲבִיתוֹת שָׁל יֵין בְּמֵאָה
דִּינָרִין, וְכִתְּב לוֹ שְׁטֵר עֶסֶק בְּמֵאֲתִים דִּינָרִין - אִינוֹ
מִחֲשָׁב לוֹ אֲלֹא בְּשָׁטֵר אֶחָד, וְהַמַּתְעַסֵּק הוּא
שֶׁהַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ²⁵. פִּיּוּצָד? שְׂאִם מִכֶּר הַמֵּאָה
יְרִיעוֹת בְּמֵאָה וּשְׁלִישִׁים, וְהַמֵּאָה חֲבִיתוֹת בְּשִׁבְעִים -
בְּעַל הַמַּעוֹת נוֹטֵל הַכֵּל; מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה שְׁטֵר אֶחָד,
הָרִי הַכֵּל מֵאֲתִים, וְלֹא הָרוּחַ כְּלוּם²⁶. אֲבָל אֵלּוֹ
הַנִּיחָם שְׁנֵי עֶסְקִים בְּשָׁהִיו - הָיָה מְרוּיַח הַמַּתְעַסֵּק
בְּחֵלְקוֹ בְּגָגִידִים עֲשָׂרִים²⁷, וּמִפְּסִיד בְּחֵלְקוֹ בְּחֲבִיתוֹת
עֲשָׂרָה²⁸, וְהָיָה נוֹטֵל עֲשָׂרָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(23) שם קד: מימרא של רבא. (24) אם באחד יש הפסד
ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. (25) כעין זה ברי"ף
שם. (26) ומכאן שאם לא הרוויח ולא הפסיד, לא מקבל
המתעסק כלום בשביל טרחתו. (27) היינו, שני שלישים.
(28) היינו, שליש. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

ד. אִין²⁹ הַמַּתְעַסֵּק יָכוֹל לְחַלֵּק הַמַּעוֹת שָׁל עֶסֶק אוֹ
סְחוּרָה, וְלֹמַר: אֲטֵל אֶת הַחֲצִי שֶׁתְּרוֹת מְלוֹה
לְעֲצָמִי, וְאִשָּׁא וְאִתֵּן בּוֹ, וְאִנִּיחַ הַחֲצִי שֶׁתְּרוֹת
פְּקֻדוֹן בְּבֵית דִּין; שְׁלֹא נִתֵּן לוֹ מִמוֹן זֶה אֲלֹא
לְהַתְעַסֵּק בְּכָלּוֹ. וְאִם חֵלֶק וְעָשָׂה זֶה, אִפְּלוּ בְּבֵית דִּין
הַגְּדוֹל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אֲלֹא הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד
בִּיגִיחָה עַל אוֹתָם הַדְּרָכִים שֶׁבְּאֶרְנוֹ.

(29) כן הכריע הרי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא
של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק
המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכולו יחד,
ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו.
והרי"ף מוסיף, שאם ניתן לו למתעסק לעשות כחפצו, בטלה
כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

ה. הַמַּתְעַסֵּק שֶׁנִּתְּן³⁰ מִתְּנָה לְאַחֲרִים מִן הַמְטַלְטֵלִין
שָׁל עֶסֶק³¹ אוֹ מִמַּעוֹת הַעֶסֶק, וְהִבִּיא בְּעַל הַמַּעוֹת

למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. (47) תוספתא שם. (48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. (49) תוספתא שם. (50) אף בכספו. (51) שצריך להתעסק רק בחנות המשותפת. (52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

(43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם. (44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות (כסף-משנה). (45) דברים שאינם בכלל פירות. (46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הרי"ף שם. וראה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז כ"ג מנחם-אב תשע"ו

שלא הוזהר על הטמא כהלכתם. (8) למעלה כתב דין זה בהזאה וכאן מוסיף ומשמיענו שגם בטבילה כך הדין.

יום א' י"ז מנחם-אב ה'תשע"ו

הלכות פרה אדמה

פרק אחד עשר

(1) יבאר כיצד מטהרים טמא מת במי פרה, ואם טבל ביום ההיזהר בלילה, מי שנשטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזאה, מי שהוזהר עליו בשלישי ולא בשביעי, ושכל המטמאין מקבלין הזאה, כיצד מצוות אזור, ואם נפרדו הגבעולים ונשרו העלים או שלא אגדו, ודין מאימתי מזים באזור, ואי זהו אזור הכשר.

א. פיצד מטהרים טמא מת במי נדה? לוקח אדם טהור שלשה קלחין של אזור ואוגדן אגדה אחת, ובכל בדר ובד גבעול אחד, וטובל ראשי גבעולין במי נדה שבפלי, ומתפונ ומזה על האדם או על הפלים ביום השלישי וביום השביעי אחר שתגין החמה. ואם הזה משעלה עמוד השחר - פשר. ואחר שיזה עליו ביום השביעי טובל ביום ומעריב שמשו והרי הוא טהור לערב. טבל את האזור בפילה והזה ביום, או שטבל את האזור ביום והזה בפילה - הזאתו פסולה, והמים מטמאין משום מי חטאת, כמו שיתבאר. עד שתהיה טבילת האזור במים והזאתו ממנו ביום השלישי וביום השביעי אחר שתגין החמה. ואם עבר ועשה משעלה עמוד השחר - פשר, כמו שבארנו.

(2) בספרי חוקת פיסקא קכח למדו זה בגזירה שווה מפסח מצרים שכתוב בו (שמות יב, כב) "ולקחתם אגודת אזור", ואין אגודת פחות משלושה. (3) בדים עם השורש שלהם. (4) שלא יצאו כמה בדים משורש אחד ואם יש יותר מפרידם וכולם כשירים (רבינו בפירוש למשנה ח שם אמר שגבעול הוא פרח לפני שייפתח, אולם כאן אי אפשר לפרש כך, וראה שם משנה ט). (5) לא התכוון לומר שהטמא צריך לטבול ביום ולא בלילה, שהרי המשנה (פרה שם) אומרת בפירוש: "אבל הוא עצמו טובל בלילה" וכן כותב רבינו בהלכה הבאה, אלא מבאר, כיצד אפשר למהר את הטהרה (כסף משנה למעלה פרק ו הלכה ב). (6) פירוש, המים של ההזאה הפסולה מטמאים. (7) לקמן פרק ט"ו הלכה א, שמי חטאת מטמאים כל זמן שלא נעשה מצוותם, פירוש,

ב. מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזאה, כשיבוא להזות - מונה בפניו שלשה ימים, ומזין עליו בשלישי ובשביעי, וטובל בשביעי ומעריב שמשו. כמה דברים אמורים? בעם הארץ שבא להזות, שאפלו אמר: היום שלישי שלי - אינו נאמן, שמא היום נטמא, לפיכך צריך למנות בפניו; אבל חבר שבא להזות - מזין עליו או על פלו מיד¹⁰. מי שהזה¹¹ עליו בשלישי ולא הזה עליו בשביעי, ושהה כמה ימים - טובל בכל עת שירצה אחר השביעי, בין ביום בין בלילה, ומזין עליו ביום, בין קדם טבילה בין אחר טבילה. אפלו טבל בליל תשיעי או בליל עשירי¹² - מזין עליו למחר אחר הגין החמה¹³.

(9) ואומר שהיום יום שלישי לטומאתו. (10) הזאה ראשונה ואחר ארבעה ימים מזים עליו או על כליו הזאה שנייה. (11) רבינו בפירוש למשנה פרה פרק יב, משנה יא מוסר מקור דינים אלה בספרי חוקת פיסקא קכט, ויש שם כמה גירסאות, ורבינו גורס: אין לי אלא ליום שביעי, שמיני, תשיעי ועשירי מניין (פירוש אם לא היה בשביעי לטומאתו אלא בשמיני, בתשיעי או בעשירי, מניין שהוא טהור)? תלמוד לומר "וחטאו" - מכל מקום (בכל אופן אפילו לא בשביעי). והספרי ממשיך: שהיית אומר אם קדמה טבילה להזאה יצא, תלמוד לומר "וחטאו" ואחר כך "וכבס בגדיו ורחץ במים". ומפרש שם רבינו שדרשה אחוזה זו נאמרה רק כשהיזה בשביעי, אבל אם היה בשמיני או תשיעי רשאי הוא לטבול קודם ההזאה, ונימוקו, מפני שהכתוב שעליו מסתמך לימוד הספרי מדבר בהזאה בשביעי. ולפיכך פסק למעלה בהלכה א, בהזאת שביעי: "ואחר שיוה עליו ביום השביעי טובל וכו'" ובהלכה זו בשהה כמה ימים כותב: "ומזין עליו ביום בין קודם טבילה בין לאחר טבילה". (12) והוא טבול יום עד שקיעת החמה של יום מחר. (13) ואינו צריך טבילה שנייה. ומכל שכן כשטבל לפני שקיעת החמה ונגמרה טהרת הטבילה.

ג. כל המטמאין מקבלין הזאה. פיצד? זבים וזבות נדות ויולדות שנטמאו במת - מזין עליהן בשלישי ובשביעי והרי הם טהורין מטמאת מת, אף

22 אֵלֶּא גַבְעוּלִין. אֵלֹ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גַּבְעוּלִין שְׁלֹא
23 גַּמְלוּ³³. וּמִי שֶׁהָזָה עָלָיו בַּיּוֹנְקוֹת וְנִכְנָס לַמִּקְדָּשׁ -
24 פֶּטְרוֹר³⁴. וּמֵאֵמֶתִי מַזִּין בָּאֹזֹב? מִשְׁנֵי³⁵. וְאֹזֹב
25 שֶׁהָזָה בּוֹ מִי נָדָה - כִּשֶּׁר לְטֹהַר בּוֹ אֶת הַמִּצְרֵעַ. כָּל
26 אֹזֹב שֵׁשׁ לוֹ שֵׁם לְיוֹ³⁶ - פֶּסוּל. וְהָאֹזֹב שְׁקוּרִין
27 אוֹתוֹ אֹזֹב בִּיתְחוּד³⁷ - הוּא הַכִּשֶּׁר, וְהוּא הָאֹזֹב
28 שְׁאוּכְלִין אוֹתוֹ בְּעָלֵי בָתִּים; אֲבָל זֶה שְׁקוּרִין אוֹתוֹ
29 אֹזֹב יוֹן וְאֹזֹב פְּחִלִּית וְאֹזֹב מַדְבְּרִי - פֶּסוּל.

(32) כִּסְּ שָׁבוּ זֶרַע הָאֵיזוּב (רבינו בפירושו למשנה).
 (33) רָכִים מְאוּד, בַּמִּשְׁנָה מִפְרֵשׁ רַבֵּינוּ: "הוּא אֲשֶׁר בָּאֵרֶץ".
 (34) בְּשׁוּגָה מִחֲטָאֵת וּבִמְזִיד מִמַּלְקוֹת אִם הִתְרוּ בּוֹ לַמַּלְקוֹת,
 מִפְּנֵי שֶׁגַּם יוֹנְקוֹת אֵיזוּב שָׁמַם, וְכֹשֵׁרִים מִן הַתּוֹרָה, וּמִדְּרַבָּנָן
 לֹא יֵצֵא בַּהֲזָאָה זֶה וְצָרִיךְ הַזֶּה שְׁנִייה. וְאִם הַזֶּה בְּתַמְרוֹת
 חַיִּיב. פֶּסֶק כְּתָנָא קָמָא שָׁם. (35) יוֹצֵא נִיצָה (כִּסְּ קֶטֶן
 שֶׁהִפְרָח טָמוּן בּוֹ לִפְנֵי פִתּוּחוֹ). (36) שֶׁם נֹסֵף הַמְלוּוָה אֶת
 הַשֵּׁם "אֵיזוּב". (37) בְּלִי תוֹסֶפֶת.

ו. אָזױבֿ שׁל אִשְׁרָה³⁸ וְשׁל עִיר הַנְּדָחַת וְשׁל עֲבֹדָה³⁰
זָרָה וְשׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה³⁹ - פְּסוּלָהָ⁴⁰. שׁל תְּרוּמָה³¹
טְהוֹרָה - לֹא יוֹדָה⁴¹, וְאִם הִזָּה - פֶּשֶׁר.³²

38) אילן ונטעים אחרים שניטעו לשם אליל. כיצא בזה שנינו בסוכה כט, ב, גבי לולב ופירשו בגמרא (שם לא, ב) שהמדובר באשריה דמשה (שבזמן משה) שהתורה אמרה (דברים יב, ג): "ואשריהם תשרפון באש" ולפיכך "כתותי מיכתת שיעוריה" (ככתות וטחון הוא ואין בו שיעור) ולולב צריך שיעור. אבל האשירות שניטעו אחרי כיבוש הארץ אינן טעונות שריפה וכשירות בדיעבד אף על פי שהן אסורות בהנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (המצוות חובה הן ולא הנאה). ונראה, שגם התוספתא כאן מתכוונת לאשריה שבזמן משה ופסול מפני שאיזוב צריך שיעור (הר"ש בפירושו למשנה פרק י"א ז). 39) שם. איזוב שלקטו לאכילה חייב בתרומה ומעשרות. 40) אפילו אם הוא פחות מכביצה ואינו מטמא את מי החטאת (ראה לקמן פרק י"ב הלכה ו). והטעם, מפני שאמרה תורה (במדבר יט, יא) "והזהה טהור על הטמא" למדנו שכל העיסוק בהזאה צריך להיות בטהרה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). 41) כיצא בזה שנינו בסוכה לד, ב גבי אתרוג של תרומה ופירשו שם בגמרא (לה, ב) מפני שמפסידה או מפני שמכשירה לקבל טומאה.

ז. אָזױב שְׁלֵקטוּ ל'עצִים⁴² וַנִּפְּלוּ עָלָיו מִשְׁקִין⁴³ -
מִנְּגִבּוֹ⁴⁴ וְהוּא פֶשֶׁר הַהִיזָה⁴⁵. לָקְטוּ לְאַכְלִין⁴⁶ וַנִּפְּלוּ
עָלָיו מִשְׁקִין⁴⁷, אָף עַל פִּי שְׁנִגְבוֹ - פֶּסוּל, שְׁהָרִי
נִטְמָא לַהִיזָה⁴⁸; שֶׁפֶל הַמִּשְׁקִין וְכָל הָאֲכָלִין וְכָל
הַפְּלִים⁴⁹ הָרִי הֵן פִּטְמָאִים לַעֲנֵן חֲטָאת, כְּמוֹ
שֶׁבֶאֱרָנוּ. לָקְטוּ לַחֲטָאת - הָרִי זֶה כְּנִלְקֵט ל'עצִים⁵⁰,
וְאִם נִפְּלוּ עָלָיו מִשְׁקִין - מִנְּגִבּוֹ וּמִזָּה בּוֹ.

(42) איזוב שלא נלקט בכונה לאוכלו אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיוחד למאכל אדם ואף על פי שיש אנשים

על פי שהן טמאין טמאה אחרת. שנאמר: והזה
הטהור על הטמא ביום השלישי. הא למדת, שהזה
מועלת לו אף על פי שהוא טמא. וכן הערל מקבל
הזאה. כיצד? ערל שנטמא במת והזה עליו שלישי
ושביעי - הרי זה טהור מטמאת מת, וכשימול טובל
ואוכל בקדשים לערב¹⁵.

(14) ספרי זוטא חוקת יט ובבביתא ובזבחים צג, א אמרו: "נדה מזין עליה". ונראה שדין זה אינו שנוי במחלוקת (כסף משנה). (15) שם: "מלו וטבלו ועשו פסחיהם בטהרה".

7 ד. מַצּוֹת אֲזוּב¹⁶ - שְׁלֹשָׁה קָלְחִין, וְכָל קָלַח וְקָלַח
8 גִּבְעוֹל אֶחָד. נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִין. וּשְׁיָרֵיו
9 שְׁנֵים¹⁷. אוֹ אִם לָקַח¹⁸ שְׁנַיִם בַּתְּחִלָּה וְאֶגְדָּן - כְּשֵׁר.
10 וְנִתְפָּרְדּוּ הַגִּבְעוֹלִין וְנִשְׁרִי הָעָלִין, אֲפָלוּ לֹא נִשְׁאַר
11 מִכָּל גִּבְעוֹל מֵהֶם אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא - כְּשֵׁר; שְׁשִׁירֵי
12 הָאֲזוּב כָּכָל שֶׁהוּא¹⁹. קָלַח שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בִּדְיוֹן²⁰ -
13 מִפְּסָקוֹ²¹ וְאַחֵר כֶּף אוֹגֵד שְׁלֹשָׁתָן; שְׁמַצּוֹתוֹ לְהִיּוֹת
14 אֶגְדָּה²², אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שְׂיִהֶיהָ
15 אֶגְדָּה. פְּסָקוֹ וְלֹא אֶגְדּוֹ אוֹ שְׂאֶגְדּוֹ וְלֹא פְּסָקוֹ אוֹ
16 שְׁלֹא פְּסָקוֹ וְלֹא אֶגְדּוֹ וְהָיָה בּוֹ - כְּשֵׁר. הָאֲזוּב
17 הַקָּצֵר²³ - אוֹגְדּוֹ²⁴ בְּחוּט עַל הַפּוֹשׁ²⁵ וּכְיוּצָא בּוֹ,
18 וְטוֹבֵל²⁶ בְּמִים וּמַעֲלָה, וְאוֹחֵז בְּאֲזוּב וּמַזְהֵ²⁷. נִסְתַּפֵּק
19 לוֹ אִם מִן הַחוּט²⁸ הָיָה אוֹ מִן הַכּוֹשׁ²⁹ אוֹ מִן
20 הַגִּבְעוֹל³⁰ - הַזֹּאתוֹ פְּסוּלָה³¹.

16) תחילת הלכה זו נאמרה כבר למעלה ונכפלה כאן כהקדמה קצרה לדינים הבאים אחריה. (17) אם לקח שלושה ואגדם ונאבד אחד מהם מותר להזות בהם לכתחילה. (18) מצוה מן המובחר לקחת שלושה קלחים ואם לקח רק שניים ואגדם מותר להזות לכתחילה. בסוכה יג, א אמרו "לרבנן שלושה למצוה" אבל לא לעכב ופסק רבינו כרבנן. [בברייתא שם אמרו חכמים שאם נשתייר אחד גם כן כשר, ומדברי רבינו כאן משמע שרק שניים שרים, ונראה שפסק בזה כרבי יוסי מפני שבמשנתנו אין חולק עליו]. (19) לפני כן המדובר בשיירי מספר הבדים ופסק רבינו שצריך שניים וכאן המדובר בשייריים של כל בד ובד עצמו, ודבר זה התכוון להדגיש בסימונו זה. (20) נראה שרבינו גורס כך במשנה ומפרש, ששלושה בדים יוצאים משורש אחד. בספרי שלפנינו כתוב: איזוב שיש בו שלושה קלחים. (21) מפריד את שלושת הבדים. (22) למעלה (הלכה א בהערה הראשונה) הובאו דברי הספרי חוקת פיסקא קכת, שלמדנו בגזירה שווה מפסח מצרים שמצותו בשלושה בדים ומגזירה שווה זו עצמה נלמד שמצוה ואגדם. (23) וכשיאחזנו בידו לא יגיע למי החטאת. (24) קושרו. (25) פלך. (26) כשהוא אוזחו בכורש. (27) שצריך להזות באיזוב עצמו ולא להניעו על ידי דבר אחר. (28) שאגד בו את בדי האיזוב. (29) שקשרו בו. (30) והזאתו כשירה. (31) מפני שהוא וודאי טמא ואין ספק הזאה מוציאה אותו מיד טומאתו הוודאית.

21 ה. אין מזין לא ביונקות האזוב ולא בתמרות,³²

ג. מחט¹⁰ שנתונה על החרש¹¹ והזה עליה, ספק על
המחט הזה ספק מן החרש נמצה עליה - הניתו
פסולה¹².

(10) שם. (11) וכלי חרס אין לו הזאה. (12) שלוש בבות
במשנה זו, ובכולן המדובר בספק הזאה: א. ספק מן החוט,
ספק מן האזוב (ראה למעלה פ"א מ"ד); ב. שני כלים; ג.
מחט על החרס. ונשנו בסדר "לא זו אף זו", כל בבא
מוסיפה על קודמתה. לא רק בחוט, שהספק הוא אם בכלל
נפלה הטיפה מן האזוב, אלא גם בשני כלים, שבוודאי נפלה
הטיפה מן האזוב והגיעה גם לכלי השני - פסולה. ויותר
מזה, לא רק בשני כלים שהטיפה שנפלה על כלי אחד
נעשית מצוותה ואינה ראויה יותר להזאה, אלא אפילו
במחט על החרס, שאפילו אם נפלה על החרס לא נעשית
מצוותה, ואפשר לחשוב שאפילו ניתזה מן החרס ונפלה על
המחט היא כשרה, משמיעה אותנו המשנה שהיא פסולה,
מפני שההזאה צריכה לבוא ישר מן האזוב על הכלי הטמא
(תפארת ישראל).

ד. כלים¹³ המפצלין¹⁴ שמחברין זה לזה במסמרים,
בגזן מספרת¹⁵ של פקקים¹⁶ ואיזמל של רהיטני¹⁷
וביוצא בהן: בשעת מלאכה¹⁸ - חבור לטמאה
ולהזה¹⁹, שלא בשעת מלאכה²⁰ - אינו חבור לא
לזה ולא לזה. כיצד הן חבור לטמאה ולהזה?
שאם נטמא אחד מהן בשעת מלאכה - נטמא
השני²¹, ואם הזה על אחד מהן בשעת מלאכה -
עלתה הזה להזה, וכאלו הן גוף אחד. וכיצד
אינו חבור לא לטמאה ולא להזה? שאם נטמא
אחד מהן שלא בשעת מלאכה - לא נטמא חברו,
ואם נטמאו שניהן והזה על אחד מהן שלא בשעת
מלאכה - לא טהר חברו, אף על פי שהן מחברין.
וזהו דין תורה. אבל מדברי סופרים²² גזרו, שהיה
חבור לטמאה אפילו שלא בשעת מלאכה, גזרה
משום שעת מלאכה, ולעולם אם נגעו באחד מהן
טמאה - נטמא חברו. וכן גזרו עליהן, שלא יהיו
חבור להזה אפילו בשעת מלאכה, גזרה משום שלא
בשעת מלאכה, ולעולם אם הזה על אחד מהן - לא
טהר חברו, עד שיזה גם עליו. הנה למדת, שכל
מקום שאתה שומע חבור לטמאה ואינו חבור
להזה - אין זה אלא גזרה מדבריהם²³, על הדרך
שבארנו.

(13) שבת מח, ב. (14) חלקי הכלי מתפרקים, ובשעת
מלאכה החלקים מחוברים. (15) מספרים. (16) חלקים.
(17) רש"י מפרש "דפוס של עץ שמכניסים בו איזמל, ובו
מחליקים את הקרשים" (מעצד). אולם רבינו מתכוון כנראה
לכלי אחר, שהרי כתב: "שמחברים זה לזה במסמרים"
ומעצד אין חלקיו מחוברים במסמרים. (18) בזמן שהאדם
משתמש בהם. (19) מבואר לקמן. (20) ואפילו
כשהפרקים מחוברים. (21) כאילו נגע הוא בטמאה.

שאוכלים אותו, אבל דבר שהוא מיוחד למאכל אדם, אפילו
אם לקטו להסקה - מקבל טומאה. (43) אפילו טמאים
ממש. (44) כדי שלא תתערבנה טיפות המשקין במי
החטאת. (45) שהרי אינו מקבל טומאה. (46) מחשבתו
עושה אותו אוכל וראוי לקבל טומאה כשיוכשר באחד
משבעת המשקין. (47) שלא נשמרו בטהרת חטאת.
(48) בנגיעתו במשקין שלא נטהרו לחטאת ועל ידי אותם
המשקין עצמם הוכשר לקבל טומאה, וההכשר והטומאה
באים כאחת. (49) שלא נשמרו בטהרת חטאת. (50) רק
מחשבת אכילה עושה אותו כאוכל.

יום ב' י"ח מנחם-אב ה'תשע"ו

פרק שנים עשר

(1) יבאר אדם שנטמא במת והיזה עליו כמה הוא השיעור
הצריך ליגע בו, נתכוון להזות על שני כלים או על שני בני
אדם כאחת והיזה על האחד ונפל ממנו לאחר, היזה על שני
כלים ונסתפק לו אם היזה על שניהם כאחת, הכלים שהם
חיבור לטומאה ולהזיה או לזה ולא לזה או חיבור לטומאה
ולא להזיה.

א. אדם שנטמא במת והזה עליו - בין שנגע כל
שהוא ממי הנדה בכל מקום מעור בשורו של טמא
עלתה לו הזה². אפילו נפלה ההזאה על ראש
אצבעו או על ראש שפתו. אבל אם נגעו בלשונו
- אינה פלוס³; אף על פי שהלשון פאיברים שבגלוי
לענין טמאה⁴, כמו שבארנו⁵, אינן פאיברים שבגלוי
לענין הזאה וטבילה. וכן פלי⁶ שנטמא במת והזה
עליו - בין שהגיע לגופו של פלי כל שהוא ממי
הנדה עלתה לו הזאה.

(2) כרבא (זבחים צג, א), שמפרש דעתם של חכמים שהזאה
אינה צריכה שיעור. ופירשו שם בגמרא, שבכלי צריך להיות
כשיעור טבילת ראשי גבעולים של האזוב (וכן כתב רבינו
לקמן בפט"ו ה"א), אבל על הטמא מספיקה טיפה כל
שהיא. (3) מפני שאינה מקום גלוי. מחלוקת רבי ורבנן
בקידושין כה, א ופסק כחכמים. (4) דברי עולא שם.
(5) בפ"א מהלכות טומאת מת ה"ג. (6) פרה פ"ב מ"ב:
"מזין על האדם ועל הכלים אפילו הן מאה".

ב. שני פלים או שני בני אדם שנתפזן להזות על
שניהן פאחת והזה על אחד מהן, ונטפו המים מעל
הראשון על השני - הרי השני בטמאתו עד שיפלו
עליו המים מהזית המזה, לא מן התמצית⁸. הזה על
שני פלים ונסתפק לו אם הזה על שניהן פאחד או
מחברו נמצה עליו - הניתו פסולה⁹.

(7) דין זה יוצא מהבבא השניה שבהלכה זו, שמקורה
במשנה פרה פ"ב, ב. (8) המתמצים ממקום אחר, לא מן
האזוב. (9) שספק הזאה אינה מוציאה מידי ודאי טומאה,
ואנו אומרים: העמד טמא על חזקתו (ראה למעלה פ"א
ה"ד).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ב' י"ח מנחם-אב - ספר טהרה - הל' פרה אדומה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזאה על בגד אחד, כמו בשלל הכובסים. משמע, שההזאה מועילה רק לאותו בגד שעליו הזה, וכל האחרים - אפילו המספר הקבוע בראש הלכה זו - לא נטהרו. (44) כל גודל שהוא.

- ח. פסוי⁴⁵ המחם⁴⁶ שמהכפר בשלשלת⁴⁷: הזה על
המחם - טהר הכל⁴⁸; הזה על הפסוי - לא טהר
המחם⁴⁹ עד שיהיה עליו.

(45) פרה פ"ב ה"י. (46) כלי גדול לחמם בו מים.
(47) למיחם. (48) מפני שהמיחם הוא עיקר הכלי, והכיסוי טפל לו. כבית-הלל שם. (49) בזה גם בית-הלל מודים.

- ט. הזוג⁵⁰ והענבל⁵¹ - חבור לטמאה ולהזאה, ואם
הזה על אחד מהן - טהרו שניהן⁵².

(50) שם מ"ט. (51) הלשון של הפעמון המתנועע, ודופק על הזוג המקיפו. (52) מפני שהם כלי אחד ואין מפרידים אותם.

- י. הטויו⁵³ שטויום בו הפשתים או שזורין בו
החבלים - שלשה גופין יש בו: העץ שמלפפין עליו
הטויו, והוא הנקרא כוש⁵⁴; והנחשת או הברזל
שבראש העץ, והוא הנקרא צנורא, שבה פותלין
וטווין; והרחים שבאמצע הכוש, והיא הנקראת
פקא⁵⁵. הכוש שפותלין בו⁵⁶ החבלים שנטמא - לא
יזה⁵⁷ על הפקא שלו ולא על הכוש⁵⁸, אלא על
הצנורא⁵⁹; ואם הזה על אחד משלשתן - טהר הכל.
ושל פשתן⁶⁰ - מזה על אחד משלשתן לכתחילה,
ששלשתן חבור.

(53) שם מ"ח. (54) לפעמים משתמש רבינו במונח כוש לפלך בשלימותו, וכן במשנה, אבל בעיקרו הוא מגדיר את העץ בלבד. (55) בפירושו לכלים פ"ט מ"ז, כותב רבינו שהפיקה היא בראש הכוש. פירוש, בראשו השני של הכוש, וכן פירשו כל מפרשי המשנה כאן. (56) כאן הכוונה לפלך בשלימותו. (57) לכתחילה. (58) העץ שמלפפים עליו. (59) שהיא עיקר הכלי. (60) חלקי הפלך שטויום בו פשתן, הם יותר מהדוקים מאשר חלקי הכלי ששזורים בו חבלים.

- יא. עור⁶¹ של עריסה⁶² שהוא מחבר לפקות⁶³ -
חבור לטמאה ולהזאה⁶⁴. המלפן של מטות⁶⁵ - אינו
חבור לא לטמאה ולא להזאה⁶⁶.

(61) שם. (62) רגילים היו לעשות שוליים של עור למיטות של תינוקות, ועניבות יוצאות מצדיהם, וכעין כפתורים היו תלויים בדפנות העריסה ליד השוליים ומחברים אליהם את העניבות. ולפעמים, כשהשוליים מלוכלכים ביותר, מורידים את השוליים כדי לנקותם. (63) לכפתורים. (64) מפני שהכול כלי אחד, ואין מורידים את העור אלא במקרים יוצאים מן הכלל, ובהפסק זמן רב. (65) רבינו מפרש במשנתנו שמלבן הוא "מרובע של עץ מורכב למעלה מן המיטה". בהלכות כלים פרק ד הלכה ב, מבוארת תבנית המיטה וחלקיה. ראה שם. (66) מפני שחיבורו רופף,

(22) כרבא, שם מט, א. (23) שמן התורה אין הבדל בין חיבור לטומאה ובין חיבור להזאה, וכל מה שהוא חיבור לטומאה הוא חיבור להזאה.

- ה. שני כלים שחברן עד שנעשו כגוף אחד, כגון
שתפר שני בגדים או שתי יריעות - הרי אלו חבור
לטמאה²⁴ ולהזאה²⁵, מפני שהן ככלי אחד²⁶.

(24) לחומרא. (25) לקולא, אפילו מדרבנן. (26) ראה ההלכה הבאה.

- ו. שלל²⁷ הפוכסין²⁸ והבגד שהוא תפור בכלאים²⁹
והן עומדין להתירן³⁰ - אינו חבור להזה³¹, והרי הן
חבור לטמאה. וכן הסלים³² שבקנתל³³, והמטה של
טרבל³⁴, וקרן של פליכה³⁵, וקרנים של יוצאי
דרכים³⁶, ושלשלת המפתחות³⁷ - חבור לטמאה ולא
להזאה; אלא צריך שיעשו המים מן המזה בכל סל
וסל, ובכל מפתח ומפתח, ובכל קרן וקרן, ובכל
קורה וקורה ממטה זו המפצלת.

(27) תפירה שנעשתה לזמן קצר. (28) דרכם של כובסים לחבר בגדים קטנים עם גדולים, כדי שלא יאבדו אגב כביסה או כדי שלא להחליפם בכבדים של אחרים. (29) שעטנז, צמר ופשתים יחדיו, כגון שתפר בגדי צמר בחוט פשתן. (30) מפני האיסור, ולפיכך אין זה חיבור גמור. ואף-על-פי שהתפירה כשהיא לעצמה היא בת קיימא. (31) אם הזה על אחד מהם לא נטהר השני, ואף-על-פי שלטומאה הם חיבור. (32) פרה פ"ב מ"ט. (33) סלים גדולים קשורים יחד, ומובילים בהם פירות על גבי חמורים, והם תלויים אחד מימין החמור והשני משמאלו (ר"ש שם). וכנראה גם רבינו בפירושו התכוון לכך, אלא שקיצר. (34) כלי לדוש בו תבואה, והוא מחובר מכמה חלקים מתפרקים. (35) מיטת מתים שרגליה מתפרקות, והרגל נקראת "קרן" (רבינו בפירושו). (36) כלים בתבנית קרן עשויים חוליות חוליות, ומשתמשים בהם לשתיה. (37) שתלויים בהם כמה מפתחות.

- ז. המחבר³⁸ שלש פסתות³⁹ של צמר, ושש של
פשתן, או שלשה סדינים, או שתים עשרה מטפחות
- הרי אלו חבור לטמאה ולהזאה⁴⁰; יתר מכאן⁴¹ -
חבור לטמאה⁴² ולא להזאה⁴³. חלוק אחד וטלית
אחת וקלובקרין אחד - הרי הן חבור לטמאה
ולהזה⁴⁴, אפלו היו ארפין ביותר או רחבין ביותר, כל
שהן⁴⁴. ואי זהו קלובקרין? זה שני בגדים שמגיחין
צמר גפן ביניהן ותופרין אותן פאחת ועושין מהן
חלוק לימות הגשמים.

(38) כלים פכ"ט מ"ב. (39) בגד עב שמתכסים בו מפני הקור. (40) דינם כבגד גדול אחד, כמו בהלכה ה. (41) אם חיבר יותר מהמספר האמור כאן. (42) לחומרא, כדין התורה. (43) אין רגילים לחבר כלי-כך הרבה בגדים ביחד, ומפני כך יפרידו אותם. וגזרו חכמים שלא תספיק

וכשמזיזים את המיטה מורידים את המלבן. [הר"ש מפרש שמלבנות מונחים תחת כרעי המיטה].
 יב. כָּל יְדוֹת הַכְּלִים⁶⁷ הַקְּדוּחוֹת⁶⁸, כְּגוֹן נֶצֶב הַסִּקִּין
 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַנֶּצֶב נָקוֹב וְהַכְּדִל נִכְנָס בּוֹ - חֲבוּר
 לְטִמְאָה וְלַהֲזָאָה. אָבָל הַיְדוֹת הַחֲרוּקוֹת, כְּגוֹן עֵץ
 הַחֲנִית, שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בְּכִדְלָה - אֵינוֹ חֲבוּר לַהֲזָאָה⁶⁹.
 (67) שם. (68) מלשון מקדח. יש בהן חור עמוק, וקצה
 הכלי תחוב בו. (69) הקדוחות מהודקות יותר ואין רגילים
 לנתקן, והחרוקות מתנתקות בנקל.

יום ג' י"ט מנחם-אב ה'תשע"ו

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שמעלות יתרות עשו בטהרת החטאת ומה הן, הכל
 נאמנן על טהרת חטאת מפני חומרתה.

א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת² עָשׂוּ בְּטִהַרְתָּ הַחֲטָאִת³: שֶׁהָאָדָם
 הַטָּהוֹר, אֶפְלוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ וְעוֹמֵד וּמִשְׁמֵשׁ עַל גִּבִּי
 הַמְּזֻבָּח, אֵינוֹ טָהוֹר לְחֲטָאִת⁴ וְלֹא לְשִׁרְפֶּת הַפָּרָה וְלֹא
 לְמַלְוֵי הַמִּים וְלֹא לְקִדְשׁוֹ⁵ וְלֹא לַהֲזוֹת עַד שִׁטְבַּל
 לְשֵׁם חֲטָאִת וְאַחֵר כֵּף יִהְיֶה טָהוֹר לְחֲטָאִת. וְכֵן
 הַכְּלִים, אֶפְלוּ מְזֻרָק שֶׁבַעֲזָרָה, אֵינוֹ טָהוֹר לְחֲטָאִת
 עַד שִׁטְבִּילִיהוּ לְשֵׁם חֲטָאִת. וְכֵן כָּל הָאֲכָלִין וְכָל
 הַמִּשְׁקִין, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן טָהוֹרִין, הֲרִי הֵן לְעֻנְיָן
 חֲטָאִת כְּאֲכָלִין וּמִשְׁקִין הַמִּטְמָאִין.

(2) דרגות טהרה יוצאות מן הכלל. (3) טהרת פרה אדומה.
 (4) לשחיטה, קבלת הדם והזאתו. (5) לתת את אפרה במים
 חיים על-מנת להזות מהם על הטמאים. מקור הלכה זו,
 בחגיגה כ, א.

ב. כָּל כְּלִי⁶ הָרָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב, אֵף עַל פִּי
 שֶׁהוּא טָהוֹר לְגִבִּי הַקֹּדֶשׁ, הֲרִי הוּא לְגִבִּי חֲטָאִת
 כְּמִדְרַס הַזֵּב⁷ עַד שִׁטְבִּילִיהוּ לְשֵׁם חֲטָאִת. יוֹחֲזֵן בֶּן
 גּוֹדְגָא⁸ הָיָה אוֹכֵל בְּטִהַרְתָּ הַקֹּדֶשׁ כָּל יְמָיו, וְהָיָה
 מְטַפְּחָתוֹ כְּמִדְרַס הַזֵּב לְעֻנְיָן הַחֲטָאִת⁹.

(6) שם. (7) המונח "מדרס" כולל משכב, מושב, מרכב
 ומדרס, ודיניהם מפורשים בהל' מטמאי משכב ומושב.
 (8) מגדולי התנאים. (9) היה מקפיד על מאכלי חולין שלו
 שיהיו טהורים, כטהרת דברים קדושים.

ג. כָּל¹⁰ לְדֵל הַטְּמָאוֹת¹¹, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִטְמָא
 אָדָם וְלֹא כְּלִים אֶפְלוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹² - הֲרִי
 הוּא מִטְמָא אָדָם וְכְלִים לְחֲטָאִת. לְפִיכֵךְ אָמְרוּ¹³:
 הַמִּקְדָּשׁ¹⁴ אֵת מִי חֲטָאִת לֹא יַעֲלֶה אֶת הַסִּנְדֵּל, שִׁמָּא
 יִפְּלוּ מִשְׁקִין¹⁵ עַל הַסִּנְדֵּל וְנִמְצָא הַסִּנְדֵּל טָמֵא, שֶׁכָּל
 הַמִּשְׁקִין טְמֵאִין הֵן לְגִבִּי הַחֲטָאִת, וְיִתְטַמָּא זֶה
 הַמִּקְדָּשׁ בְּנִגְיַעְתּוֹ בְּסִנְדֵּל¹⁶, וְנִמְצָאוּ מִי חֲטָאִת
 טְמָאִים¹⁷.

(10) פרה פ"ח מ"ב. (11) הנוגע באב הטומאה נקרא ראשון,

ד. מִי שֶׁנִּטְמָא וְיָדְיוֹ¹⁸ בְּלִבְדוֹ¹⁹ בְּדִבְרֵים הַמִּטְמָאִין אֵת
 הַיְדִים, כְּגוֹן שֶׁנִּגַּע בְּאֲכָלִין אוֹ בְּמִשְׁקִין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן,
 אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֵלָּא
 טְבִילַת יְדָיו²⁰ בְּלִבְדוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר²¹ - הֲרִי נִטְמָא כָּל
 גּוֹפּוֹ לְעֻנְיָן הַחֲטָאִת וְצָרִיךְ טְבִילָה²². אֶפְלוּ לֹא
 נִטְמָאִת אֵלָּא יָדוֹ אַחַת²³ - נִטְמָא כָּלּוֹ, וְהֲרִי הוּא
 רִאשׁוֹן לְטִמְאָה²⁴.

(18) שם פ"ב מ"ז. (19) וגופו לא נטמא. (20) לקודש
 צריכות טבילה בארבעים סאה. (21) בפ"ח מהל' אבות
 הטומאות ה"ז. (22) טבילת כל הגוף. (23) בפרה פ"י
 מ"ב, שנינו: "הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בידו
 – טמא", משמע אפילו בידו אחת. (24) לא נתבארה
 כוונתו, הרי בחטאת אין מונים ראשון ושני כלל, כמו
 שיתבאר בה"ו. ראה 'חזון איש' שהתבלט בזה, ולא מצא
 יישוב לתמיהה זו.

ה. כָּל הַטְּעוֹן טְבִילָה²⁵, בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין
 מִדְּבִרֵיהֶם, מִטְמָא²⁶ אֵת מִי חֲטָאִת²⁷ וְאֵת אֶפֶר
 הַחֲטָאִת וְאֵת הַמִּזְבֵּחַ מִי חֲטָאִת בְּמַגֵּעַ²⁸ וּבְמִשְׁאֵא²⁹. וְכֵן
 מִטְמָא אֵת הָאֲזוֹב הַמְּכַשֵּׁר³⁰, וְאֵת הַמִּים שֶׁנִּתְמַלְאוּ
 וְעִדִּין לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֵת הַכְּלִי הַרִיקָן הַטָּהוֹר
 לְחֲטָאִת. מִטְמָא כָּל אֶחָד מֵאלוֹ בְּמַגֵּעַ אָבָל לֹא
 בְּמִשְׁאֵא³¹. וְטָמֵא שֶׁנִּגַּע בְּמִקְצַת אֶפֶר חֲטָאִת - פָּסֵל
 אֵת כָּלּוֹ³².

(25) שם פ"א מ"ו. (26) אפילו אם טבל לקודש, אלא שלא
 התכוון לטהרת חטאת. (27) שניתן עליהם האפר.
 (28) אם נגע בהם. (29) אם הוא נשא אותם בלא נגיעה,
 כגון שהכלי עם מי החטאת היה מונח על דבר שאינו מקבל
 טומאה, והטמא הגביהו או הזיזו ממקומו. (30) שנרטב
 במשקין טהורים לחטאת, שאם נרטב במשקין שאינם
 טהורים לחטאת, כבר נפסל לפני נגיעת הטמא. (31) לא
 גזרו חומרת משא אלא על דברים המקודשים לחטאת, אבל
 לא למזומנים לחטאת טרם שנתקדשו. פסק כחכמים, שם.
 (טומאת משא האמורה בכל מקום, פירושה שהטהור נשא
 את הטומאה, אבל כשטמא נושא את הטהור מטמא בזב

- בלבד, כמו ששינו בשבת פג, א "שלא מצאנו לו חבר בכל התורה כולה", אלא שמעלה יתירה עשו בחטאת). (32) עדויות, פ"ח מ"א.
- 1 ו. אין מונין ל'חטאת ראשון ושני ושלישי ב'ד'ר' שמונין לתרומה ולקדש. פ'צד? ע'שרה ש'טב'לו לשם חטאת ונטמא אחד מהן, אפ'לו לא נטמא אלא לגבי חטאת בלבד, כגון שנטמא ידו בלבד, ונגע ב'חברו וח'ברו ב'חברו, אפ'לו הן מאה - פ'לן טמאין לחטאת. וכן פ'לים³⁴ ה'טהורים לחטאת שנטמא פ'לי מהן, אפ'לו לא נטמאו אלא א'חוריו בלבד לגבי חטאת³⁵, כגון שנגעו מ'שקין בא'חוריו, ונגע פ'לי זה ב'פ'לי שני ושני ב'שלישי - נטמאו הפ'לים פ'לן לגבי החטאת, ואפ'לו הן מאה.
- 2 (33) פרה, פ"ב מ"ז. (34) שם מ"ח. (ראה 'תפארת ישראל' 'בועז' יד, שבכלים החמירו יותר מבאדם, שאדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת אינו מתטמא אלא אם נגע בידיו, אבל אם נגע בגופו לא נטמא, וכלי מתטמא בכל נגיעה שהיא). (35) המילים "לגבי חטאת" מיותרות, ומקומן בסוף ההלכה לפני הפסיקה "אפילו הן מאה", ונכפלו כאן בטעות. אם נקיים הגירסא כמו שהיא לפנינו, אפשר לטעות ולפרש שגם לגבי חטאת לא נטמא תוכו כשנגעו בא'חוריו. ומשנתנו אומרת בפירוש: לגין של חטאת שנטמאו אחריו - נטמא תוכו.
- 3 ז. פ'ל ה'ראוי³⁶ לה'טמא ב'מדרס ה'זב³⁷, אף על פי ש'הוא טהור לקדש³⁸, אם ה'נידו³⁹ ה'טהור לחטאת - נטמא, אף על פי ש'לא נגע בו. וכן ה'טהור לחטאת ש'הניד את ה'אדם ש'אינו טהור לחטאת⁴⁰, או ש'הניד את ר'קו או את מ'ימי ר'גליו של אדם זה⁴¹ - נטמא, אף על פי ש'לא נגע בו. אפ'ל פ'לי ש'אינו ראוי למדרס - אינו מטמא את ה'טהור לחטאת אלא אם כן נגע בו.
- 4 (36) שם פ"א מ"א. (37) כלים המיוחדים לשכיבה, לשיבה ולרכיבה. פ'רטי דיניהם מבוארים בהל' משכב ומושב. (38) ה"ר"ש מפרש משנתנו בטהור לתרומה, אבל הטהור לקודש אינו מטמא בלא נגיעה (ראה לקמן הערה נב, והשלמות שם). (39) ה'זיו. במשנה שם שנינו: "כל הראוי לטמא מדרס - מדרס לחטאת", ומפרש רבינו (וכן ה"ר"ש) שאם הסיטו הטהור לחטאת, נטמא טומאת מדרס. פירוש, טומאה קלה מדרבנן, מלשון המקרא (ויקרא כו, לו): "קול עלה נדף" (רבינו, בפירושו שם). (40) אע"פ שהוא טהור לקודש (ראה השלמות). (41) בתוספתא שם נאמר דין וקו ומימי רגליו בשם רבי, ובטהור לתרומה. וסובר רבינו שהתרומה לאו דוקא, הוא-הדין לקודש.
- 5 ח. פ'לי⁴² ה'טמא⁴³ ב'טמא מת⁴⁴, אם ה'נידו ה'טהור לחטאת - נטמא, ואף על פי ש'לא נגע בו, ואף על פי ש'אינו טמא מת מטמא ב'משא, כמו ש'ב'ארנו⁴⁵. פ'צד? מ'פתח ש'הוא טמא מת ש'היה תלוי ב'דלת וסגר ה'טהור לחטאת את ה'דלת, הואיל וה'ניד את
- 23 ה'מפתח ה'טמא - נטמא⁴⁶. וכן אם ה'סיט את ה'שרץ ואת ש'כבת זרע⁴⁷ - ה'רי זה טמא לחטאת, אף על פי ש'אינו אלו מטמאין ב'משא, כמו ש'יתבאר⁴⁸.
- 24 (42) שם. (43) טמא ממש. מדובר, בדבר שאינו ראוי למדרס. (44) מן התורה. בתוספתא שם, אנו שונים: "טמא שאמר, טמא מת ולא טמא מדרס". פירוש, הדין שהנדה מטמאה בלא נגיעה נאמר רק בטומאה דאורייתא ולא בטומאה קלה מדרבנן. (45) ב"פ"ה מהל' טומאת מת ה"ט. (46) ראה השלמות לה"ז. (47) תוספתא שם. בתוספתא שלפנינו כתוב: "ואת הנבילה". והגר"א מוחק את המילים האלו. ונראה שגם רבינו אינו גורסן, מפני שנבילה מטמא במשא אפילו חולין. (48) שרץ - לקמן ב"פ"ה מהל' אבות הטומאות ה"ב. שכתב זרע - שם ה"א.
- 25 ט. ה'טהור לחטאת⁴⁹ שנגע ב'פ'לים ש'היו למעלה מן ה'זב⁵⁰ וכי'צא בו, והן ה'נקראין מדרס, אף על פי ש'הוא טהור לקדש⁵¹ - נטמא לחטאת⁵². וכן פ'לי ה'טהור לחטאת שנגע ב'מדרס - נטמא לחטאת.
- 26 (49) שם מ"ב. (50) ולא נגע בהם הזב, כגון שהיו הרבה כלים מונחים עליו זה על גבי זה, ורק התחתון נגע בו ונטמא מן התורה. אבל העליונים לא נטמאו מן התורה, אבל חכמים גזרו עליהם טומאה משום שדומים לכלים שהזב שוכב עליהם, שכולם, אפילו מאה, טמאים מן התורה. וטומאה זו נקראת "מדרס" (ראה פ"ו מהל' משכב ומושב ה"ג). (51) הנוגע. (52) פירוש, לא נטמא לקודש מפני שמדרס דינו כראשון לטומאה ומטמא אוכלין ומשקין בלבד, אבל לא את האדם. (53) ואף-על-פי שהכלים אינם ראויים למדרס, שאם הם ראויים למדרס מטמאים אפילו כשהנידם בלי נגיעה. (ה'כסף משנה' בשם ה"ר"י קורקוס, שואל: הלא נגיעה מטמאה גם בכלים טהורים לגמרי אלא שאינם טהורים לחטאת (למעלה בסוף ה"ז) ומה בא להשמיענו כאן בנגיעה במדרס? והשיב, שכלים טהורים מטמאים רק אם נגע בידיו, אבל נגיעה בגופו אינה מטמאה, בדומה לאוכלין ומשקין, אבל מדרס מטמא גם אם נגע בגופו). (ראה השלמות).
- 27 י. ה'טהור לחטאת⁵⁴ שנגע ב'אכלין ומשקין, בין טהורין בין טמאים, שפ'ל אכלין ומשקין לגבי חטאת אינן טהורין, אם נגע בהן ב'ידו - נטמא פ'ל גופו, כמו ש'ב'ארנו⁵⁵. נגע בהן ב'רגליו⁵⁶ או ב'שאר גופו או ש'הסיטן ב'ידו ולא נגע בהן - טהור⁵⁷. וכן⁵⁸ אם נגע⁵⁹ ב'תנור⁶⁰ וכי'צא בו מ'שאר פ'לים ש'אינם טהורין לחטאת⁶¹ - נטמא פ'לו; אפ'ל אם נגע ב'רגליו בהן - ה'רי הוא טהור לחטאת כמו ש'היה.
- 28 (54) משנה, שם. (55) למעלה ה"ד. (56) ה'כסף משנה' מפרש, שההבדל בין נגיעה בידיו לבין נגיעה בשאר חלקי הגוף נאמר באוכלין ומשקין טהורים, אבל לא בטמאים ממש. והביא ראיה מהלכה הקודמת בנגע בכלים, שלא חילק בין מגע ידיים לבין מגע הגוף. (ב'אור שמח' דחה ראיה זו, מפני שאין לדמות אוכלין לכלים, שכלים ראויים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הניח הכלי על גבי השרץ או על גבי אוכל שני וכיוצא בו, אם אפר חטאת ניצל בצמיד פתיל, או מים שאינם מקודשים וכלי הטהור לחטאת, היה עומד במקום שאינו טהור לחטאת והוציא ידו עם כלי שיש בו מי חטאת לחוץ, הזייה שעברה על גבי טומאה, כלי שיש בו אפר חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה, הגביה או הסיט שני הכלים בידו, וכל ספק טומאות שהוא טהור לגבי תרומה מה דינו לחטאת, הספיקות שתולין בהם את התרומה מה דינם לגבי חטאת.

- 15 א. פלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ
- 16 מצדו - טהור, שאין פלי חרס מטמא מגבו אפלו
- 17 לגבי חטאת. הניח הפלי על גבי השרץ, אף על פי
- 18 שלא נטמא הפלי - הרי האפר טמא; שנאמר:
- 19 והניח מחוץ למחנה במקום טהור, ואין זה מקום
- 20 טהור. ולא על גבי השרץ בלבד, אלא אפלו הניחו
- 21 על גבי אכל שני³ וכיוצא בו מדברים שטמאתן
- 22 טמאה קלה והם מדברי סופרים - הרי נטמא האפר;
- 23 שנאמר: במקום טהור⁴ - שלא יהיה על [גבי] שום
- 24 טמאה בעולם. וכן פלי חרס שהיה בו אפר חטאת
- 25 ונתון על ארבה שבבית טמא⁵: אם היה הפלי
- 26 משלשל לבית⁶ - נטמא האפר ואף על פי שאין
- 27 בארבה פותח טפח⁷; ואם לא היה משלשל⁸, אם
- 28 היה בארבה פותח טפח - טמא⁹.

(2) מצד הכלי ולא מתוכו. (3) שהוא שני לטומאה ואינו עושה שלישי בחולין. [יש מקום להסתפק מה דינו של שלישי בתרומה ושל רביעי בקודש. יש פנים לכאן ולכאן. ומלשונו של רבינו, שכתב "אוכל שני" יש להסיק ששלישי ורביעי אינם נקראים מקום טמא לענין זה]. (4) פירוש, חכמים עשו דבריהם כשל תורה וכשם שדברים הטמאים מדאורייתא פוסלים מן התורה את האפר שעל גביהם, אף על פי שהנגיעה בכלי אינה מטמאה, כך גזרו חכמים גם בדברים הטמאים מדבריהם. [ואפשר גם לפרש, שהאפר פסול מן התורה, מפני שהמקום הטמא מדברי חכמים אינו נקרא טהור. וסיוע קל לפירוש זה אתה מוצא בסיום דברי רבינו: שלא יהיה על גבי "שום טומאה בעולם". אולם זה מכניס אותנו לבעייה הסבוכה שהתלבטו בה רבים - ראשונים ואחרונים - אם גזירת חכמים מועילה לעניינים שהם דברי תורה]. (5) שיש בו דברים המטמאים באוהל. (6) לחלק הארובה הנמצא בתוך הבית ולא יצא מפי הארובה לבית. (7) טפח אורך וטפח רוחב ברום טפח ואין טומאה נכנסת בפחות משיעור זה. והטעם, מפני שאין המקום טהור. שהרי האפר בתוך הבית הטמא וזה דומה לכלי חרס העומד על השרץ. (8) אלא מונח על פי הארובה. (9) מפני שהטומאה נכנסת לארובה והכלי אינו חוצץ ונכנסת הטומאה לתוך הכלי.

- 29 ב. היה הפלי של אבן¹⁰, בין שיש בה פותח טפח
- 30 בין שאין בה - האפר טהור¹¹.

(10) שאינו מקבל טומאה כלל אפילו מדברי סופרים לא

להיות אב הטומאה ויש מקום לגזור גם כשהם וולד הטומאה, אבל אוכלין ומשקין אינם נעשים אב הטומאה. וכן משמע גם מלשונו של הר"ש בפירושו למשנתנו. והבדל זה בין ראויים להיות אב הטומאה לשאינם ראויים, כתב רבינו עצמו בפירושו למ"ד (ראה הערה אחרונה בהלכה הקודמת). (57) כחכמים, במשנה שם. וגם בזה מדובר בין בטהורים ובין בטמאים (תפארת ישראל, וכן גם ב'אליהו רבה' שם). (58) שם מ"ד. (59) בידו. (60) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם (רבינו בפירושו למשנה). (61) שלא גזרו על כלי חרס שנגעו בגוף האדם, אבל כלי שטף (כלים שיש להם טהרה במקווה, נקראים בלשון חכמים "כלי שטף") גזרו (רבינו, שם).

- 1 יא. הטהור לחטאת⁶² שהכניס ראשו ורבו לתוך מים
- 2 שנתמלאו לחטאת - נטמא, מפני שהן שאובין⁶³;
- 3 ומדברי סופרים, שהבא ראשו ורבו במים שאובין -
- 4 נטמא, כמו שיתבאר⁶⁴.

(62) שם פ"א מ"ג. (63) מים הנמצאים בכלים נקראים "שאובים", ואינם מטהרים את הטובל בהם. (64) בפ"ט מהל' אבות הטומאות ה"א. מפני שאמר, שמי חטאת אינם מטמאים את הטהור לחטאת כמו שמטמאים את שאינו טהור, אפשר לטעות ולומר שגם הבא ראשו ורובו בהם לא נטמא, מלמדת המשנה שאין דבר כן, אלא מטמאים אותו כמו מים שאובים אחרים. (רבינו בפירושו שם מבאר, שהוא נעשה ראשון לטומאה ואוכלין הנוגעים בו נעשו שני ואף-על-פי שמים שאובים אחרים עושים את האדם שני לטומאה (רבינו בהל' אבות הטומאות, שם). והטעם מפני שהוא נטמא כשני, ונפסל לחטאת, והטמא לחטאת נטמא בנגיעה במי חטאת ונעשה ראשון (רבינו במשנתנו). ראה 'תפארת ישראל' במשנתנו, 'בועז' אות יג).

- 5 יב. הפל נאמנין⁶⁵ על טהרת החטאת, ואפלו עמי
- 6 הארץ⁶⁶, מפני חמרתה, ומעלות אלו שעשו בה הפל
- 7 נזהרין בה. והרי נאמר בתורה: והיתה לעדת בני
- 8 ישראל למשמרת - כל ישראל ראויין לשמירה⁶⁷.
- 9 לפיכך, עם הארץ שהביא פלי מביתו, אפלו פלי
- 10 חרס⁶⁸, ואמר: פלי זה טהור לחטאת - הרי זה
- 11 טהור, ומקדשין בו ומזין ממנו, ואף על פי שאותו
- 12 פלי טמא לקדש ולתרומה. וכן עם הארץ שאמר:
- 13 טהור אני לחטאת, או שהיו מי חטאת אצלו ואמר:
- 14 טהורין הן - נאמן; שאין אדם מישראל מזלזל בה.

(65) שם פ"ה מ"ה. (66) שאינם נזהרים במצוות, ואינם מקפידים בדיני טומאה וטהרה, וגזרו טומאה על מגעם. (67) תוספתא, חגיגה פ"ג ה"ח. (68) שאם נטמא אין לו טהרה במקווה, אף-על-פי-כן אין חוששים שמא נטמא, ומכל-שכן כלי שטף שאפילו נטמא יכול להטבילו ולטהרו.

יום ד' כ' מנחם-אב ה'תשע"ו

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצידו,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ד' כ' מנחם-אב - ספר טהרה - הל' פרה אדומה קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגבו ולא מתוכו. (11) כשאינו משולשל (כסף משנה).
מפני שאינו מקבל טומאה כלל הוא חוצץ.
ג. וכן כלי שיש בו אפר או מים מקדשים ומקף
צמיד פתיל¹² ונתון באהל המת - הרי האפר והמים
טמאים. שאין אפר החטאת נצלת בצמיד פתיל;
שנאמר: במקום טהור, ואין זה מקום טהור.

12 לשון המקרא (במדבר יט, טו) ופירושו, כלי חרס מכוסה בכיסוי מהודק ומחורב.

ד. וכן אכלין ומשקין של קדש¹³ אינן נצלין בצמיד פתיל¹⁴. אבל מים שאינן מקדשין וכלי ריקן הטהור לחטאת - נצל בצמיד פתיל. במה דברים אמורים? בשהיו הבעלים טהורים; אבל אם נטמאו הבעלים - נפסלו המים בכל מקום שהן. כיצד? היו מימיו מקפין צמיד פתיל והוא והם¹⁵ באהל המת - שניהן טמאים. הרי הוא מבחין והמים שאינן מקדשין מבפנים¹⁶ - שניהן טהורין¹⁷. הוא פנים והמים בחוץ - כשם שהוא טמא, כך מימיו פסולין¹⁸.

13 חגיגה כה, א: אין הקודש ניצל בצמיד פתיל. 14 משנה שם. והטעם, מפני שלא כתבה תורה "במקום טהור" אלא באפר לבד, ומים המקודשים נפסלים מפני האפר שבהם. 15 המים שאינם מקודשים. 16 באוהל המת בצמיד פתיל. 17 נחבאר למעלה, שמים שאינם מקודשים ניצולים בצמיד פתיל. 18 מפני שאדם טמא שומר עליהם (זר זהב ומנחת בכורים, וראה למעלה פרק ט הלכה י"ז).

ה. הטהור לחטאת שהיה עומד על גבי התנור¹⁹ וכיצא בו מפלים שאינם טהורים לחטאת ופשט ידו חוץ לתנור וכלי שיש בו מים חטאת בידו, וכן קנה המטל על גבי התנור ושני פלים שיש בהן מים חטאת תלוין בו אחד מכאן ואחד מכאן - הרי אלו טמאין, לפי שאינן במקום הטהור לחטאת, והואיל והם נשענין על התנור - הרי הן כאלו מנחין על גביו. אבל אם היה עומד על התנור ובידו כלי ריקן הטהור לחטאת או מים שאינן מקדשין - הרי אלו טהורין²⁰ כמות שהיו. היה עומד חוץ לתנור ופשט ידו לחלוץ ונטל כלי שיש בו מים חטאת והעבירו על גבי התנור - הרי זה טהור. וכן הדין שעברה על גבי טמאה²¹, כגון משקב ומושב²² וכיצא בהן - הרי זו טהורה²³.

19 של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם ולפיכך אינו מטמא את האדם שנגע בו ברגלו. 20 לא הקפידה תורה על מקום טהור אלא באפר בלבד, ולא נטמאו מנגיעת ידיו מפני שהאדם עצמו לא נטמא. 21 זרק את המים במקום טהור ועברו על פני טומאה ונפלו על הטמא הטעון הזאה העומד במקום טהור. 22 של זב שטמאים טומאה חמורה, ומכל שכן אם עברה על שרץ ונבילה.

ו. כלי שיש בו מים חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה - הרי נטמא כלי של חטאת וכל שיש בו, אבל כלי הקדש טהור פשהיה. וכן אם נגע הטהור לחטאת בשניהן בשתי ידי פשהיה מנחין על הארץ - הרי נטמא של חטאת; שהרי הטהור לחטאת נטמא בנגיעת הפלי שאינו טהור לחטאת, כמו שבארנו, וחרו וטמא את מים חטאת.

ז. הגביה²⁴ שני הפלים בשתי ידי²⁵ - שניהן טמאין. זה של חטאת נטמא - מפני שנגע בו אדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת; ושל קדש נטמא - מפני זה שהגביהו והוא טמא בנשיאת מים נדה, שהן מטמאין במשא מפני שנטמאו²⁶ מחמת הפלי של קדש. לפיכך, אם היה הפלי של קדש פרוץ בנדר והגביהו בנדר ולא נגע בו²⁷, והגביה החטאת²⁸ בידו שניה - שניהן טהורין; שהרי לא נגע בכלי²⁹ ולא נטמא לחטאת. אבל אם היה נוגע בכלי הקדש בידו, אפילו היה של חטאת בנדר - שניהם טמאין³⁰.

24 האדם הטהור לחטאת. 25 והוא הדין אם נגע בשל קודש והגביה את של חטאת. 26 צריך להיות: שנטמא, פירוש מפני שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בכלי של קודש מטמאים אותו מי החטאת במשא ואף על פי שלא נגע במים עצמם, אבל כל זמן שהוא טהור לחטאת, אין מי חטאת מטמאים אותו (רבינו במשנתנו שורש ז). 27 בכלי עצמו. 28 אף על פי שאינו כרוך בנייר. 29 וכלי זה אינו מטמא במשא. 30 טומאת משא פירושה אפילו בלי נגיעה. ואם כן נטמא הנושא כלי החטאת וחורו ומטמא את כלי הקודש בנגיעתו.

ח. הסיט³¹ את שני הפלים בידו ולא נגע בהן - שניהן טהורין; שאין הפלי שאינו טהור לחטאת מטמא את הטהור לחטאת עד שיגע בו בידו, אלא אם כן היה ראוי למדרס, כמו שבארנו.

(31 הויז).

ט. כל ספק הטמאות שהוא טהור לגבי תרומה³², כמו שיתבאר - הרי הוא טהור לחטאת; וכל הספקות שתולין בהן את התרומה, אם נולדו בחטאת³³ - הרי אלו נשפכין³⁴. ואם נעשו טהרות³⁵ על גבי אותן פלים ואדם שנוולדו להן ספקות אלו שהחטאות נשפכין עליהן - הרי אותן הטהרות תלויות³⁶. והרפפות³⁷ אינן כפלים, והרי הן טהורות לתרומה ולקדש ולחטאת.

(32 שלושה סוגי ספק טומאה הם לעניין תרומה: א. ספק

מִשָּׂאָה עַד שִׁפְרָשׁ מִמִּטְמָאִיו.⁷ שְׁנֵאמַר: וּמִזֶּה מִי
הַנֶּדֶה יִכְבֵּס בְּגָדָיו. אֵינּוּ מְדַבֵּר בְּמִזֶּה עַל הַטְּמֵא;⁸
אִם טָהוֹר אֶת הַטְּמֵא, קָל וְחִמְרָה שִׁיְהִיָּה הוּא טָהוֹר.
מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁזֶּה שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה: וּמִזֶּה מִי
הַנֶּדֶה - לֹא נֵאמַר אֲלָא לְשַׁעוֹר,⁹ שֶׁהַנּוֹגֵעַ אוֹ הַנוֹשֵׂא
מִי נֶדֶה שֵׁשׁ בֵּהֶן כְּדֵי הַזֵּיהַ שְׁלֹא לְצַרֵּף הַזָּאָה - טְמֵא
וּמִטְמֵא בְּגָדִים דִּין תּוֹרָה. וְכֵמָּה הוּא שַׁעוֹר הַזָּאָה?
כְּדֵי שִׁטְבֵּל רָאשֵׁי גְבֻעוּלִין שֶׁל אֲזוּב בָּמִים. בָּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁמִי חֲטָאת מִטְמָאִין? בְּזִמְנָן שְׁנֹנֵעַ
בֵּהֶן אוֹ נִשְׁאֵן שְׁלֹא לְצַרֵּף קִדְם שִׁיעֲשׂוּ מִצְוֹת; אֲבָל
אַחֵר שִׁיעֲשׂוּ מִצְוֹת - אֵינָן מִטְמָאִין כָּלֵל.¹⁰ בִּיעֵד? הֲרִי
שִׁטְבֵּל אֶת הָאֲזוּב וְהַזֵּיהַ עַל הָאֲדָם הַטְּמֵא אוֹ עַל
הַכֶּלִּים, וְהִיוּ הַמִּים שׁוֹתֵמִין וְיִירִדִין מֵעַל הַטְּמֵא
לְאֶרֶץ, וְכֵן הַמִּים הַנִּתְזִין בְּשַׁעַת הַזָּאָה עַל הָאֶרֶץ אוֹ
עַל הַטְּהוֹר - הֲרִי אוֹתָן הַמִּים טָהוֹרִים,¹¹ וְהַנּוֹגֵעַ בֵּהֶן
וְהַנּוֹשֵׂאן טָהוֹר. הַטְּבִיל אֶת הָאֲזוּב לְהִזּוֹת עַל דְּבָר
שְׁאִינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה¹² - הֲרִי הַמִּים הַמְּנַטְפִּין¹³ כְּשֶׁרִין
לְהִזּוֹת מִהֶן¹⁴, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֶרְצֵנוּ¹⁵. לְפִיכָךְ מִטְמָאִין טְמֵאָת
מִי חֲטָאת, לְפִי שְׁלֹא עֲשׂוּ מִצְוֹת, שֶׁהֲרִי הַטְּבִילָה
הִיְתָה לְשֵׁם דְּבָר שְׁאִינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה.¹⁶

(2) אבל לצורך הזאה אינם מטמאים (נדה ט, א).
(3) כלומר, אפילו בשעת מגעו. ומכל-שכן אם נגע בכלים
אחר שפירש מן המים. והמדובר, כשאין במים כשיעור
הזאה. (4) אפילו טיפה קטנה מטמאה במגע. (5) בלי
נגיעה, כגון הרבה כלים מונחים זה על גבי זה והמים
בעליין, והגביה את כולם ונגע רק בתחתון, או שהזיום
ממקומם בלי נגיעה (ספרי חוקת, פיסקא קטט). (6) בכלים
פ"א מ"ב, שנינו גבי מי חטאת: "וחשוכי בגדים במגע".
ופירש רבינו, למנוע בגדים מטומאה כשנגע האדם במי
חטאת ולא נשא אותם. ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים
למשנה זו, אולם בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג,
מפרש רבינו מה שסתם כאן, וכתב: "מי חטאת . . . הנוגע
בהם מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא, שאי-אפשר
שיגע במים שלא יסיט אותם, וכבר ביארנו שאחד הנושא
ואחד המסיט", והמשנה תתפרש שאינו מיטמא משום מגע,
אבל משום משא - מיטמא (כסף-משנה). (7) והבגדים
שנגע בהם אחר שפירש מן הטומאה - טהורים, מפני
שהאדם הוא ראשון לטומאה, וכלים אינם מיטמאים בנגיעה
אלא מאב הטומאה. ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פרשתא
ב ה"ט, דרשו: "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" -
בשעת מגעו מטמא בגדים, פירש - אינו מטמא בגדים.
ומכאן למדו לשאר מטמאים במשא. (8) נדה ט.
(9) ללמדנו מה היא כמות המים המטמאה במשא ומטמאה
בגדים. (10) משנה פרה פ"ב, מ"ד. (11) מפני שנעשה
בהם כבר מה שציוותה תורה. (12) על הבהמה או על כלי
אבנים. (13) מן האזוב לכלי טהור. (14) כשיטביל בהם
את האזוב לשם הזאה על דבר המקבל טומאה, מפני
שהטבילה הראשונה היא פסולה. (15) למעלה פ"י ה"ט.
ראה בהערות שם. (16) כלומר, אפילו הזה על דבר המקבל

טומאה, ששורפים את התרומה שנולד בה הספק; ב. שאין
שורפים אותה אבל גם לא אוכלים אותה (בלשון המשנה:
"תולים"); ג. התרומה נשארה בטהרה, ספקות אלה
לסוגיהם נתבארו במסכת טהרות פרק ה. (33) אם נולדו
ספקות כאלה במי חטאת. (34) תרומה שהיא ראוייה
לאכילה אסור לאבדה בידיים ולפיכך אם נולד בה ספק
טומאה אסור לשורפה שמא היא טהורה, אבל מי חטאת
שאפילו לא נטמאו אינם ראויים לשתייה מותר לשפוך
אותם. (35) חולין שנעשו בטהרת חטאת. (36) ואין אנו
אומרים הואיל ומי חטאת נשפכים על ספק זה, גם חולין
על טהרת חטאת יישרפו, אלא הן תלויות. והטעם, מפני
שהמים אינם דבר מאכל ומשתה אין כל הפסד אם שופכים
אותם, שהרי אינם ראויים להזאה. אבל הטהרות ראויות
לאכילה ולא גזרו עליהן. (37) שבכוח מעץ.

1 י. דְּבִלָּה³⁸ שֶׁל תְּרוּמָה שְׁנִפְלָה³⁹ לְתוֹךְ מִי חֲטָאת
2 וּנְטָלָה וְאֶכְלָה: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבִיעָה⁴⁰ - הַמִּים טְמֵאִין,
3 בֵּין שֶׁהִיְתָה הַדְּבִלָּה טְמֵאָה בֵּין שֶׁהִיְתָה טָהוֹרָה; שְׁכָל
4 הָאֶכְלִין, אֶפְלוּ אֲכָל קֹדֶשׁ, אֵינּוּ טָהוֹר לְחֲטָאת.
5 וְהָאוֹכְלָה חֵיב מִיתָה⁴¹, מִפְּנֵי שְׁאֵבֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה⁴².
6 וְאִם אֵין בָּהּ כְּבִיעָה - הַמִּים בְּטָהֳרָתָן; שְׁאִין הָאֶכָל
7 מִטְמֵא אַחֲרֵים עַד שִׁיְהִיָּה בּוֹ כְּבִיעָה, בֵּין לְתְּרוּמָה
8 בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחֲטָאת.

(38) תאינים יבשות שנדרסו בעיגול ונדבקו לגוש אחד.
(39) מעצמה לא מרצון הבעלים. (40) אוכלים פחות
משיעור זה אינם מטמאים. (41) בידי שמים. (42) יש
למחוק את המלה "טמאה" ובמקומה לכתוב: והוא כבר
נטמא ממי נדה (כתב יד תימן), שהאוכל תרומה טמאה אינו
חייב מיתה, ובנידון שלפנינו חייב מיתה מפני שנטמא
בנגיעת מי חטאת שלא לצורך הזאה. וטמא שאכל תרומה
חייב מיתה בידי שמים.

יום ה' כ"א מנחם-אב ה'תשע"ו

פרק חמשה עשר

(1) יבאר הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, וכמה שיעור
הזאה, הנוגע בהן אחר שעשו מצוותן והנוגע במי חטאת
שנפסלו, מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעיין או מי פירות,
ואפר פרה שנתערב באפר מקלה, אפר כשר שנתנו על גבי
מים פסולים נגע בהם הטהור לתרומה, מי חטאת אם בטלים
בטיט, ופרה ששתתה מי חטאת, המזה ממים שמזים עליהם
לרבים ואחר-כך נמצאו המים פסולים, ודין המזה באזוב
הטמא לחטאת, והמגביה כלי שהיזה עליו והרי עליו מים.

9 א. הַנּוֹגֵעַ בְּמִי חֲטָאת שְׁלֹא לְצַרֵּף הַזָּאָה², בֵּין אֲדָם
10 בֵּין כֶּלִּים - טְמֵא, וְאֵינוֹ מִטְמֵא בְּגָדִים בְּשַׁעַת מְגַעוֹ;
11 שְׁנֵאמַר: וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִי הַנֶּדֶה יְטַמֵּא עַד הָעֶרֶב. הִנֵּה
12 לְמַדְתָּ, שְׁמִי הַנֶּדֶה אֵב מֵאֲבוֹת הַטְּמֵאוֹת שֶׁל תּוֹרָה.
13 וְטְמֵאֹת מְגַעֵן כָּכָל שֶׁהוּא⁴. וְאִם הָיָה בֵּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה
14 - מִטְמָאִין כְּמִגַּע וּבְמִשָּׂא⁵, וְהַנּוֹגֵעַ בֵּהֶן אוֹ שְׁנוֹשְׂאָן
15 שְׁלֹא לְצַרֵּף - מִטְמֵא בְּגָדִים בְּשַׁעַת מְגַעוֹ⁶ אוֹ בְּשַׁעַת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ה' כ"א מנחם-אב - ספר טהרה - הל' פרה אדומה קפו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- טומאה לא נעשה מצוותם, מפני שכשהטבילה פסולה, גם ההזאה שלאחריה פסולה, ולפיכך המים שנשארו באזוב מטמאים.
- ב. אין מי חטאת¹⁷ מטמאין את הכל קדם שיעשו מצותן עד שהיה¹⁸ טהורין וכשרין להזאה. אבל מי חטאת שנפסלו, כגון שנתערב בהן מים או ששתתה מהן בהמה וכיוצא בהן מאלו הדברים הפוסלין אותן¹⁹: אם נגע בהן הטהור לתרומה - נטמא²⁰, בין שנגע בידיו בין שנגע בשאר גופו²¹; נגע בהן אדם הטהור לחטאת ואפלו בידיו - הרי הוא טהור²² כמות שהיה²³.
- 17 שם פ"ט מ"ח. 18 פירוש, אלא אם הם. 19 נמנו למעלה בפ"ט הי"א, יב ויג. 20 ואסור לאכול תרומה מגזירת חכמים. אבל מן התורה, כיון שנפסלו ואינם ראויים להזאה אינם מטמאים (כסף-משנה). ולא גזרו אלא לתרומה, אבל לא לחולין. 21 ראה הלכה ג. 22 "לפי שהוא (המים) ממין מה שהוא טהור לו (להאדם)". לשון רבינו בפירושו שם. התכוון לומר, מפני שמי חטאת כשרים אינם מטמאים את הטהור לחטאת, לא גזרו חכמים בפסולים, ואף-על-פי שהוא נוגע שלא לצורך הזאה. 23 צ"ל: כמות שהיה (כת"י תימן).
- ג. מי חטאת²⁴ שנטמאו ונגע בהן אחר שנטמאו אדם הטהור לתרומה, בין בידיו בין בגופו - נטמא²⁵. ואם נגע בהן הטהור לחטאת בידיו - נטמא²⁶; נגע בשאר גופו - הרי הוא טהור²⁷ כמות שהיה.
- 24 שם. 25 כמו בנפסלו. 26 כל גופו. והטעם, מפני שנגע במשקין טמאים. 27 שמשקין אינם מטמאים במגע בגוף.
- ד. מי חטאת²⁸ שנפלו לתוך מי מעין או מי מקנה או מי פרות: אם רב מי חטאת - מטמאין במשא²⁹; ואם רב מי פרות - אין מטמאין; מחצה למחצה - מטמאין. אפר פרה שנתערב באפר מקלה³⁰ וקדש בכלל: אם היה הרב אפר פרה - מטמאין³¹ במי נדה; ואם היה הרב אפר מקלה - אין מטמאין במגע³² אבל מטמאין במשא³³.
- 28 תוספתא פרה פ"ט ה"ג. 29 את הטהור לתרומה, אבל לא את הטהור לחטאת (חזון-איש, ראה ה"ב). ונראה שגם במגע מטמא, כדברי רבינו בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, שאי אפשר ליגע במים ולא להסיטם. 30 אפר עצי חולין שרופים. 31 משנה פרה פ"ט ז. 32 מפני שאפר באפר אינו נבלל יפה. ומכיוון שהרוב הוא אפר מקלה, אנו אומרים: באפר מקלה נגע. 33 בכורות כג, א. והטעם, מפני שנשא גם את אפר הפרה.
- ה. אפר פשר³⁴ שנתנו על גבי המים שאינן ראויין לקדשן ונגע בהן הטהור לתרומה, בין בידיו בין
- בגופו - נטמא. נגע בהן הטהור לחטאת, אפלו בידיו - הרי זה טהור כמות שהיה³⁵.
- 34 שם מ"ה. 35 בפירושו למשנה מביא רבינו דרשה זו בשם הספרי, אולם בספרי שבידינו לא מצאתיה.
- ז. פרה ששתת³⁸ מי חטאת, אף על פי שששתתה בתוך עשרים וארבע שעות³⁹ - בשרה טהור⁴⁰. שנאמר: למשמרת למי נדה; בזמן שהן שמודין - אינן בטלין, אבל בזמן ששתתתן פרה - בטלו, שהרי אינם שמודין⁴¹.
- 38 שם. 39 ולא נתעכלו עדיין. 40 אף-על-פי שנגע אחר שחיטה במי החטאת שבמעיה. 41 ספרי חוקת, פיסקא קכה. פסק כר' יהודה במשנתנו נגד תנא-קמא, מפני שאמרו בספרי (שם): "וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלושים ושמונה זקנים ביבנה, וטיהרו את בשרה", וכן נאמר שם בשם ר' יוסי הגלילי ור' טרפון (כסף-משנה).
- ח. המזהה⁴² מחלון שמזין ממנו על הרבים, והזה עליו ונכנס למקדש, ואחר כך נמצאו המים פסולין - הרי זה פטור⁴³; שחזקת המים שמזין מהן על הרבים שהן פשרין, והרי זה פאנוס⁴⁴. אבל אם הזה עליו מחלון של יחיד ונכנס למקדש ונמצאו המים פסולין - חזב בקרבן עולה ויורד⁴⁵, מפני שהיה לו לבדק על המים ואחר כך יבנס למקדש. מחליקים⁴⁶ היו העם במים ששותתים בארץ מחלון של רבים⁴⁷, ודורסים אותן ונכנסים למקדש, ולא היו חוששין להן שמא פסולין הן.
- 42 שם פ"ב מ"ד. 43 מלהביא קרבן, כאדם טמא ששגג ונכנס למקדש. 44 מפני שלא היה צריך לחקור אם המים היו כשרים. [בפירושו למשנתנו, מוסיף רבינו עוד טעם ואומר, שאפילו אם היה ספק שמא הוא טמא, הרי אמרו, ספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור]. 45 עשיר מביא כשבה או שעירה, ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא ("דלי דלות") מביא סולת. ברוב החטאות, אין הבדל בין עשיר לעני, ונקראות "חטאת קבועה". 46 שם. 47 דרך החלון הזה היו מזים על טמאים רבים, ונאספו שם מים, והעם היו מתחלקים ובגדיהם מתלכלכים (רבינו שם).
- ט. המזהה⁴⁸ באזוב הטמא⁴⁹ לחטאת⁵⁰: אם יש בו כביצה - המים פסולין⁵¹ והזאתו [פסולה]; אין בו כביצה - המים כשרים⁵² והזאתו פסולה⁵³. ואזוב זה⁵⁴ מטמא חברו וחברו לחברו אפלו הן מאה, שאין מוזין לחטאת⁵⁵.
- 48 שם פ"ב מ"ד. 49 שם פ"ב מ"ד. 50 שם פ"ב מ"ד. 51 שם פ"ב מ"ד. 52 שם פ"ב מ"ד. 53 שם פ"ב מ"ד. 54 שם פ"ב מ"ד. 55 שם פ"ב מ"ד.

קפת שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ו' כ"ב מנחם-אב – ספר טהרה – הל' טומאת צרעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(48) שם מ"ו. (49) כגון שלקטו לאכילה (ראה פרק יא ה"ז). (50) והוא טהור לקודש. (51) ואם היה טמא לתרומה או לקודש, המים טמאים ולא רק פסולים (רבינו בפירושו). (52) שאין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות משיעור זה (הלכות טומאת אוכלים פ"ד ה"א). (53) שנאמר (במדבר יט, יט): "והזהה הטהור", בין האדם המזה ובין האזוב שבו מזים. (54) כשיש בו כביצה. (55) ראה למעלה פ"ג ה"ו.

ב. וְאַרְבַּע מִרְאוֹת⁸ יֵשׁ בְּצִרְעַת עוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלֵּי הֵן :
לִבָּן עֹז בְּיוֹתֵר שְׁאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא נִרְאֶה
בְּעוֹר הַבָּשָׂר כְּשֶׁלֶג, הוּא הַנִּקְרָא בְּהֶרֶת⁹. וְלִבָּן שֶׁהוּא
דֶּהָה מְזֵה מַעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּצֶמֶר נָקִי שֶׁל כֶּבֶשׂ בֶּן
יָמוֹ¹⁰, הוּא הַנִּקְרָא¹¹ שְׂאֵת¹². וְלִבָּן שֶׁדֶּהָה מִן הַשְּׂאֵת
מַעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּסִיד הַהֵיכָל¹³, הוּא תּוֹלַדֶת הַבְּהֶרֶת¹⁴,
וְנִקְרָאת סַפְחַת¹⁵. וְלִבָּן שֶׁדֶּהָה מִסִּיד הַהֵיכָל מַעַט,
וְהָרִי הוּא כְּקָרוֹם בִּיצָה¹⁶, הִיא תּוֹלַדֶת הַשְּׂאֵת, וְגַם
זֶה נִקְרָא סַפְחַת. הִנֵּה לְמִדַּת¹⁷, שֶׁהִמְרָאָה שֶׁהוּא
כְּסִיד הַהֵיכָל הוּא סַפְחַת הַבְּהֶרֶת, וְהִמְרָאָה שֶׁהוּא
כְּקָרוֹם בִּיצָה הִיא סַפְחַת הַשְּׂאֵת; שְׁאִין לְשׁוֹן סַפְחַת
אֲלֹא טַפְלָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מִרְאוֹת נִגְעִים - שְׁתֵּים
שֶׁהֵן אֲרָבַע¹⁸: בְּהֶרֶת וְסַפְחָתָה, שְׂאֵת וְסַפְחָתָה.

(48) שם מ"ו. (49) כגון שלקטו לאכילה (ראה פרק יא ה"ז). (50) והוא טהור לקודש. (51) ואם היה טמא לתרומה או לקודש, המים טמאים ולא רק פסולים (רבינו בפירושו). (52) שאין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות משיעור זה (הלכות טומאת אוכלים פ"ד ה"א). (53) שנאמר (במדבר יט, יט): "והזהה הטהור", בין האדם המזה ובין האזוב שבו מזים. (54) כשיש בו כביצה. (55) ראה למעלה פ"ג ה"ו.

י. הַמִּגְבִּיחַ⁵⁶ כָּלִי שֶׁהִזָּה עָלָיו וְהָרִי עָלָיו הַמִּים כְּדִי
הַזָּאָה - טָהוֹר; שֶׁהַמִּים שֶׁעָשׂוּ מִצֹּתָן אֵינָן מְטַמְּאִין,
כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁷.

(56) שם מ"ה "אוחז הוא הטהור בקורדום". (57) למעלה ה"א.

ברין רחמנא דסייען

יום ו' כ"ב מנחם-אב ה'תשע"ו

הלכות טומאת צרעת

יֵשׁ כִּלְקָלָן שְׁמוֹנָה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לְהוֹרֹת בְּצִרְעַת
אָדָם כְּדִינָה הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה. (ב) שְׁלֹא יִקָּץ סִימָנִי
טַמְאָה. (ג) שְׁלֹא יִגְלַח הַנֶּתֶק. (ד) שִׁיחִיָּה הַמְצַרֵּעַ
מִפְּרֶסֶם בְּקִרְיַעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וְעֻטָּיָה עַל
שִׁפְסָם. (ה) טָהֳרַת צִרְעַת. (ו) שִׁיגְלַח הַמְצַרֵּעַ אֶת כָּל
שִׁעָרוֹ כְּשִׁיטָּהְרָה. (ז) דִּין צִרְעַת הַבֶּגֶד. (ח) דִּין צִרְעַת
הַבֵּית.

ובאור מִצְוֹת אֵלֵּי בְּפָרָקִים אֵלֵּי:

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבאר אי זהו צרעת עור הבשר, וכמה מראות בה, ואם מצטרפים זה עם זה, מראה הפיתוח ומראה נגע שאינו עמוק מעור הבשר, שיעור כל נגע צרעת, וכל מקום שנאמר בהרת אם הוא דווקא, שלשה סימני טומאה הם בצרעת עור הבשר.

א. צִרְעַת עוֹר הַבָּשָׂר² הוּא שִׁילְבִין מְקוֹם מִן הָעוֹר³,
וְתִהְיֶה הַלְבִּנּוּנִית כְּקָרוֹם בִּיצָה⁴ וּמְקָרוֹם בִּיצָה
וּלְמַעַלָּה⁵. אֲבָל לְבִנּוּנִית שֶׁהִיא דֶּהָה⁶ מְקָרוֹם הַבִּיצָה
וּלְמַטָּה - אֵינָה צִרְעַת, אֲלֹא בִּהְקִי הוּא.

(2) האמורה בתורה (ויקרא יג, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו וכו' והיה בעור בשרו לנגע צרעת. (3) להוציא צרעת בראש או בזקן, שדיניה יתבארו לקמן בפ"ח. במה דברים אמורים, כשהלבנונית קשורה באיזו מחלת העור, אבל סתם כתם לבן בעור בריא לגמרי - אינו צרעת. וכן שנינו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ו: "והיה בעור בשרו לנגע", מלמד שהוא מצטער ממנו. ברור שהכוונה שהנגע גורם לו כאב או גירוי מצער (ראה 'התורה והמצוה' למלבי"ם שם). (4) כקרום הרך שבפנים ולא הקליפה הקשה החיצונית ('תפארת ישראל' נגעים פ"א מ"א

(8) נגעים פ"א מ"א. (9) האמורה בתורה (שם, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת. ונקראה כך על שם הלובן העז והבהיר, כמו "בהיר הוא בשחקים" (איוב לז, כא) - רש"י בפירושו על התורה. וב'תורת כהנים' (פרשת נגעים, פ"ב ה"ב) שנינו: "וכמה תהא לבנוניתה? כשלג, שנאמר (במדבר יב, י) והנה מרים מצורעת כשלג". (10) ביום שנולד, ואחר שרחצו את צמרו כדי לנקותו (רבינו בפירושו על המשנה שם). (11) בתורה, שם. (12) כחכמים במשנה שם נגד דעת רבי מאיר. רבינו בפירושו למשנה שם אומר שהכתוב (שם, לט): "שאת לבנה או בהרת לבנה" מוכיח שאלו הן הלבנות ביותר. (13) של בית המקדש, שהוא לבן מאד, מפני שמלבנים את ההיכל בכל שנה, כמפורש במס' מדות פ"ג מ"ד ('תפארת ישראל' שם). (14) הנגעים המפורשים בתורה - בהרת ושאת - נקראים אבות, והנלמדים מדרשה כטפלים להם - נקראים תולדות, ונלמדו מהמילה "ספחת". ראה בהערה הבאה. (15) בגמרא שבועות ו, ב - אמרו: ואין ספחת אלא טפילה, וכן הוא אומר (שמואל-א ב, לו): ספחני נא אל אחת הכהונות. (16) רבינו נוקט שיטת רבי עקיבא (שבועות ה, ב) שארבעת המראות הם "זו למעלה מזו", פירוש נבדלים הם זה מזה בדרגת חוזק לבנוניותם ומסודריהם בהתאם לכך, בהרת שלבנוניתה עזה ביותר נשנית בראש, ואחריה מראה השאת שהוא כצמר לבן, והשאת לבנוניתה למעלה מלובן סיד ההיכל, וסיד למעלה מקרום ביצה שלבנוניתו דיהה משלוש הקדומות. אבל לרבנן ההבדל הוא בסוג הלבנונית, לובן השלג והסיד הוא מסוג מיוחד שאינו דומה לסוג הלובן של צמר וקרום ביצה (ראב"ד כאן. והרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא יג, ג) מבאר שסוג לובן הבהרת הוא מבריק ומסנוור מהשאיין-כן סוג השאת. וראה 'תפארת ישראל' בתחילת מס' נגעים שחילק ג"כ את המראות לשני סוגים: מזהיר ובלתי מזהיר). (17) מזה שאמרנו, שהבהרת יותר לבנה משאת, וסיד יותר לבן מקרום ביצה, יש ללמוד שסיד הוא טפל לבהרת, וקרום ביצה טפל לשאת. (18) בגמרא שם משמע, ששיטת רבי עקיבא: "זו למעלה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ו' כ"ב מנחם-אב – ספר טהרה – הל' טומאת צרעת קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שנית לשבוע. ה. אם אחרי הסגר שני לא נולדו בו אחד משלושת סימני הטומאה – שתי שערות לבנות, מחיה, פשיון – מטהרו הכהן. ולעולם אין הסגר שלישי בנגעי אדם (ראה סוף הפרק כאן. וראה רש"י בפירושו על התורה ויקרא יג, ו. וברבינו אליהו מזרחי שם). ו. אם פשה הנגע אחרי הסגר ראשון או הסגר שני – הוא מצורע מוחלט. ז. אם אחרי ההסגר או אחרי שהוחלט התרחבה הצרעת ופרחה בכל גופו – טהור. ח. אם פרחת הצרעת בכל הגוף בתחילה, דינה ככל נגע ומסגירים את המנוגע. ועכשיו נפרש.

(21) כאן הצירוף הוא לחומרא בלבד, כגון שהיה במנוגע כחצי גריס מראה בהרת וכחצי גריס מראה שאת, מצטרפים לשיעור גריס ומסגירים אותו כשאין בנגע סימני טומאה או מחליטים אותו כשיש בו סימן טומאה (ראה דין ב). (22) של הסגר ראשון או הסגר שני. ויש בשניהם להקל ולהחמיר. כיצד? היתה בו בהרת כגריס ונסגר, ואחרי שבעת הימים ירדה הלבנונית ונמצא מראה שאת, אין אנו אומרים שזה נגע חדש וטעון הסגר ראשון, אלא דנים שני המראות כנגע אחד ומסגירים אותו שנית, ואינו טעון הסגר שלישי (ראה דין ה). ולהחמיר כיצד? היתה בו בהרת כגריס, ואחרי ההסגר הוכחה הלבנונית של מחצית הנגע והפך למראה שאת, אין אנו דנים את שני החצאים כשני נגעים שונים פחותים מכגריס אלא מצטרפים ודנים אותם כנגע אחד. וכן בסוף הסגר שני הצירוף הוא לפעמים להקל ולפעמים להחמיר. להקל כיצד? היתה בו בהרת כשני גריסים, ואחרי הסגר שני, מצאו במקום הנגע גריס או יותר שאת, והשאר כמה שהיה, אין אנו אומרים נגע חדש – שאת – הוא זה וטעון הסגר, אלא מצטרפים ונגע אחד הוא שלא פשה בהסגר שני – וטהור (ראה דין ה). ולהחמיר: ניתוספה אפילו פחות מכגריס שאת, הרי זה פשיון ומחליטים את המנוגע (ראה דין ו). (23) פירוש, שטיהורו ופטרורו מדיני נגעים, היינו, כשלא נמצאו סימני טומאה – שיער לבן, פשיון, מחיה – אחרי הסגר שני. ואם אחרי שפטרורו פשתה הצרעת, הוא מצורע מוחלט ואפילו אם הפשיון היה ממראה אחד – מצטרף הוא לנגע הראשון. (24) אם אחר החליטה פרח נגע ממראה אחר בכל הגוף, אנו דנים שני המראות כנגע אחד ומטהרים אותו (ראה דין ז). כל הדינים שלמעלה, נשנו בקיצור במסכת נגעים פ"א מ"ג. (25) כסיד ההיכל או כקרום ביצה, ואפילו אין בנגע שיעור גריס אלא אם נצרך כל ארבעת המראות – מצטרפים. (26) שם מ"א. (27) ויותר רצוי היה לומר: מקרום ביצה ולמעלה – טמא. (28) שלימדו הכהנים להכיר ולראות הנגעים. (29) שבועות ו, א. (30) אין בזה סתירה לדברי רבינו לקמן (פ"ט ה"ב): "ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא מחליט", מפני ששם מדובר כשכהן אינו סומך על עצמו כלל ואומר מה שהחכם מלמדו, כמו שמבאר שם רבינו, וכאן כשהכהן רוצה לסמוך על בינתו ואינו מזדקק להוראותיו של חכם בקיא, אסור לו לראות נגעים עד שיבין ויכיר ('קריית ספר'), וראה ב'כסף משנה' שם הסבר אחר. (31) לקמן (שם) כותב רבינו שצריך להיות בקיא גם בנגעי בתים ובגדים.

מזו, וזו למעלה מזו" מנוגדת לשיטת אבות ותולדות השנויה בנגעים פ"א מ"א, ומכאן תמיהה חמורה על דברי רבינו כאן שנוקט שתי השיטות המנוגדות זו"ז. ב'כסף משנה' עמד על תמיהה זו ומבאר, שאמנם השקלא-וטריא במס' שבועות שם מסתמכת על ניגוד בין שתי השיטות, אבל לפי המסקנה שם ו, א – אפשר שגם רבי עקיבא מודה באבות ותולדות כפי שנשנו במשנתנו. ביאור נוסף בהערה הבאה.

ג. אַרְבַּע מְרָאוֹת נִגְעִים אֵלּוּ - בְּלֶן מִצְרָפִין זֶה עִם זֶה¹⁹, בֵּין לְהֵקֵל בֵּין לְהַחְמִיר²⁰; בֵּין בְּתַחֲלַת רְאִית הַנֶּגֶעַ²¹, בֵּין בְּסוֹף הַשְּׂבָעָה²², בֵּין לְאַחַר שְׁנִפְטוֹר הַמִּצְרָע²³ אוּ נַחֲלָט²⁴. כִּיצַד? אֶחָד נִגַּע שֶׁהָיָה כְּלוֹ לָבָן כְּשֶׁלֶג אוּ כְּסִיד הַהֵיכָל אוּ כְּצִמּוֹר נָקִי אוּ כְּקָרוֹם בִּיצָה, וְאֶחָד נִגַּע שֶׁהָיָה מְקַצֵּת הַלָּבָן כְּמֵרָאָה הַבְּהֵרֶת וּמְקַצֵּתוֹ כְּמֵרָאָה הַשָּׂאת וּמְקַצֵּתוֹ כְּמֵרָאָה הַסִּפְחָתָה²⁵ - הַכֹּל כְּמֵרָאָה אֶחָד הוּא חָשׁוּב. אִם כֵּן, לָמָּה מְנַאִים חֻקִּים²⁶ וְאָמְרוּ: מְרָאוֹת נִגְעִים - שְׁתֵּים שֶׁהֵן אַרְבַּע²⁷? כִּדִּי לְהַבִּין בְּמֵרָאוֹת²⁸. שֶׁכֵּל כֹּהֵן שְׂאִינוּ מִפִּיר²⁹ הַמְרָאוֹת וּשְׁמוֹתֵיהֶן כְּשֶׁמְלַמְדִּין אוֹתוֹ וּמִדִּיעִין אוֹתוֹ - לֹא יֵרָאֶה הַנֶּגֶעַ, עַד שֶׁיִּבְיֶין וְיִכִּירוּ³⁰ וְיֹאמְרוּ: זֶה הִיא הַבְּהֵרֶת וְזֶה הִיא סִפְחָתָה³¹, זֶה הִיא הַשָּׂאת וְזֶה הִיא סִפְחָתָה.

(19) בנגעים שם מ"ג, אנו שונים: "ארבעה מראות הללו מצטרפים זה"ז, ומשמע שאין כל הגבלה בדבר, ואפילו שתי התולדות או תולדה של שאת עם בהרת, שיש ביניהן הבדל של שלוש דרגות, גם כן מצטרפות. וכן משמע מ'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ד, שדרשו: והיה (פירוש, נאמר בתורה) שם יג, ב): "והיה לנגע צרעת" בלשון יחיד, ולא נאמר "והיו", והרי הכתוב מדבר בנגעים (ריבם) מלמד שמצטרפים זה עם זה, מפני שכולם נחשבים כאחד (ראה רש"י שבועות ו, א ד"ה ואע"ג, ורא"ש בפירושו למשנתנו). אמנם בסוגיה שם משמע, שמי ששונה אבות ותולדות סובר שתולדה מצטרפת רק עם אב שלה, אולם זה נאמר בשקלא-וטריא, אבל לפי המסקנה שם אליבא דרבי עקיבא, שדרגות הלובן אינן קובעות בצירוף, ונאמרו רק לשם לימוד טבעי הנגעים, אפשר שגם אבות ותולדות לא נקבעו לענין דיני צירוף אלא לשם לימוד טבעי הנגעים ומראותיהם "וכל כהן שאינו בקיא בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים" (גמרא שם). 'כסף משנה'. וראה דברי רבינו בסוף הלכה זו. (20) בין אם הצירוף מביא הקלה למצורע, בין אם הוא מחמיר עליו. כיצד? נקדים עיקרי דיני נגעי עור בשר: א. אדם שלקה בנגע מביאים אותו אל הכהן. ב. אם מצא הכהן נגע גדול כגריס (שיעורו יתבאר לקמן ה"ז) ויש בו שתי שערות שהלבינו או מחיה (בשר חי) כעדשה, הוא מודיע שהמנוגע הוא מצורע מוחלט. ג. אם אין בנגע אחד משני הסימנים האלה, הכהן מסגירו לשבעה ימים (פרטי ההסגר יבוארו לקמן). ד. אם לא פשה (= התרחב) הנגע אחרי שבעת הימים וגם לא נולדו בו סימני הטומאה שאמרנו למעלה, מסגירו הכהן

העור או גבוה מן העור - אינו נגע, אלא כמו צמח
מן הצמחים העולים בגוף.

(38) כל הנגעים שבגוף האדם, חוץ מנגעי הראש והזקן, נקראים צרעת עור הבשר. ודיני נגעי ראש וזקן יתבארו לקמן בפ"ח. (39) בין המראות הלבנים ובין הפתוכים. (40) שבועות ו, ב. כתוב בתורה (ויקרא יג, ג): "ומראה הנגע עמוק מעור בשרו". ומה שאמרו בגמרא (שם): "אין שאת אלא גבוה" פירושו, שגבוהה ממראה הבהרת מפני שהיא כהה ממנה, אבל עמוקה ממראה העור (כסף-משנה). (41) שיהיה העור הבריא גבוה ממש ממקום הנגע, ומורגש במשמוש היד. "ומראה הנגע עמוק, אין ממשו עמוק" (תורת כהנים) פרשת נגעים פ"ב ה"ה). התכוון לומר, שאפילו אין הנגע עמוק ממש מבשר העור אלא מראהו - נקרא צרעת, אבל גם כשהוא עמוק ממש דין צרעת עליו אם מראהו עמוק ('קריית ספר').

ז. שעור כל נגעי צרעת, בין צרעת אדם בין צרעת בגדים - בגדים - הקלקי⁴³ שהוא מרפיע⁴⁴. והוא מקום מרפיע מעור הבשר כדי צמיחת שלשים ושש⁴⁵ שערות, שש שערות ארף ושש שערות רחב. וכל הפחות מזה⁴⁶ אינו נגע צרעת⁴⁷.

(42) נגעים פ"ו מ"א. (43) מין פול שהוא יותר גדול מפול רגיל, ונקרא כך על שם המקום שהוא גדל שם. (44) פירוש, הפול עצמו הוא מרובע. כך מפרש רבינו במס' מעשרות פ"ה מ"ח: "ומן הפולים מין אחד שהגרגרים שלו גדולים (גדילים?) מרובעים מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (וראה רא"ש כאן שפירש, שהגריס הוא עגול אלא שמוסיפים עליו את ארבע הקרנות ומשלימים לריבוע). (45) כלומר, לא כעוביין של שלושים ושש שערות, אלא כשטח המקום שגדלות בו בממוצע (ש"ך יו"ד סי' קצ ס"ק יח). (46) ממש שערות באורך וכן ברוחב, ואע"פ שיש בו כדי לרבעו ויצטרף למקום 36 שערות. (47) ראה בהלכה הבאה.

ח. נגע שהיה רחבו כדי צמיחת חמש שערות, אפלו היה ארכו אמה - הרי זה טהור, ואינו נגע צרעת עד שהיה בו רבוע בגריס⁴⁸. וכל השעורין הלכה למשה מסיני⁴⁹.

(48) באורך כגריס וברוחב כגריס. בפירושו על המשנה (שם) מבאר רבינו, שאין תבנית הנגע צריכה להיות מרובעת ממש, אלא שתתפוס מקום שאפשר להכניס בו גריס מרובע ולא יחרוג מגבולות הנגע. (49) עירובין ד, א.

ט. כל מקום שנאמר בהרת⁵⁰ - הוא הדין לשאר ארבע מראות⁵¹ של לכן או של פתוף. והוא שהיה הנגע בגריס או יתר, ויהיה עמוק מעור הבשר. וזה הוא שאנו קורין אותו בהרת סתם⁵². בהרת שהיא עזה כשילג נראית באדם שהוא לכן בהרת⁵³, ובהרת שהיא פהה נראית ככושית⁵⁴ עזה. לפיכך אין משערין הפל אלא בבינוני⁵⁵, שאינו לא לכן ולא שחור.

אדמומיות מערכת בו - גם זה נגע צרעת הוא; שנאמר: או בהרת לבנה אדמדמת, והוא הדין לשאת³² ולספחת של שאת ולספחת הבהרת. והמראה הזה, שהוא מערב מלבנונית ומעט אדם, הוא הנקרא פתוף³³. וכיצד מראה הפתוף בארבע מראות אלו? כאלו הן ארבע כוסות³⁴ מלאות חלב³⁵, ונתערב בפוס הראשונה שני טפי דם, ובשניה ארבעה טפין, ובשלישית שמונה טפין, וברביעית ששה עשר טפין. הפתוף שבבהרת הוא המראה הרביעי, והפתוף שבשאת - כמראה כוס שלישית, והפתוף שבספחת הבהרת - כמראה הכוס השניה, והפתוף שבספחת השאת - כמראה הכוס הראשונה³⁶.

(32) נגעים פ"א מ"ב. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ג, אנו שונים: "כול (אפשר לחשוב) השאת תטמא חלקה (בלי תערובת אדמומית) והברת תטמא בפתוף (בתערובת כזו, שהרי "אדמדמת" נכתבה בתורה אצל בהרת בלבד), מניין ליתן את האמור בבהרת בשאת, ואת האמור בשאת בבהרת? תלמוד-לומר צרעת היא". ופירש רבינו במשנה (שם) מפני שגם בבהרת בשאת כתוב "צרעת היא" למדים זו מזו. (זוהי אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ונקראת "גזירה שוה", היינו שבשני מקומות נמצאת אותה המילה, ולומדים מזה ששני הענינים דינם שווה). (33) מעורב בלשון ארמית. בתרגום יונתן בן עוזיאל (איוב כה, ב): "פתיכין אשא ומיא", פירוש: מעורבים אש ומים ('תוספות יום טוב' במשנתנו). (34) סתם כוס מחזיקה רביעית הלוג ('מראה כהן' סי' ד). (35) שבועות ו, א. (36) רבינו מפרש, שבהרת הלבנה ביותר אין אדמומית ניכרת בה אלא-אם-כן תתערב כמות גדולה של אודם, ובמראות הכהים ניכרת אדמומית כשנתערבה כמות יותר קטנה, וכל מה שהלבנונית מחלישה והולכת, מצטמצמת כמות החומר האדום הדרושה, כדי שתהיה ניכרת (הראב"ד מהפך את הסדר, וראה 'כסף משנה').

ה. כל המראות האלו, בין הלכן בין הפתוף³⁷, מצטרפין זה עם זה וכמראה אחד הן חשובין. ובין שהיה הנגע פלו לכן או מקצתו לכן ומקצתו אדמדם - הפל כמראה אחד הוא, בין להקל בין להחמיר.

(37) למעלה בה"ג השמיענו רבינו שארבעה המראות החלקים (בלי תערובת אדמומית) מצטרפים, וכאן מוסיף ואומר שגם הפתוכים מצטרפים, מפני שדין צירוף מראות נגעים נשנה (בנגעים פ"א מ"ג) אחרי דיני הפתוכים, ומשמע שכל האמור למעלה כלול בדין צירוף.

ו. כל מראה צרעת עור הבשר³⁸ אינה קרויה נגע³⁹ ולא מטמאה עד שהיה מראה הנגע עמוק מעור הבשר⁴⁰. לא עמוק במשישתו⁴¹, אלא במראית העין, כמראה החמה הנראית לעין עמוקה מן הצל. אבל אם היה מראה הלכן או הפתוף בשנה עם שאר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק כ"ג מנחם-אב – ספר טהרה – הל' טומאת צרעת קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(והרמב"ן שם מפריך דעת רש"י ופסק כדעת רבינו. ראה 'תוספות יום-טוב' שם פ"א מ"ג).

יום ש"ק כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ו

פרק שני

1 יבאר שיער לבן שהוא סימן טומאה, וכמה שערות יהיו ושיעורם, לובן השערות מטמא בכל מראה ובאי זה מקום יהיו, אם קדם שיער לבן את הבהרת, שיער פקודה אם הוא סימן טומאה, היתה בו בהרת כגריס ובה שתי שערות והוחלט והלך ממנה כחצי גריס וטהר.

- 25 א. שער לבן שהוא סימן טמאה בצרעת - אין פחות
- 26 משתי שערות². וכמה יהיה ארפן? פדי שיהיו נטלות
- 27 בזוג³. היתה אחת ארפה ואחת קצרה משעור זה, או
- 28 אחת שחרה⁴ ואחת לבנה, או אחת מזלמה ונחלקה
- 29 מזלמעה ונראית כשתיים, או שהיה עקרון משחיר⁵
- 30 וראשן מלבין⁶ - הרי זה טהור. הרי עקרון מלבין
- 31 וראשן משחיר, אף על פי שהלכן כל שהוא - טמא.

2 בתורת כהנים על הכתוב (ויקרא יג, ג): "ושער בנגע הפך לבן" דרשו: "ושער - מיעוט שיער שניים", פירוש "שערה" משמעותה - אחת, אבל "שיער" הוא שם כולל היינו שם המין וכולל כמה פרטים. (3) שאפשר יהיה לגוון במספריים. במשנה נדה נב, ב נחלקו תנאים בדבר שיעורן של השערות, ובגמרא שם אמר מר עוקבא: "הלכה כדברי כולם להחמיר", ומפני שלדעת רבינו (בפירושו למשנה שם) שיעור זה הוא הקטן שבכולם קיבלו כאן להלכה. ולקמן בפרק ח הלכה ו בענין שתי שערות שחורות שהן מצילות בנגעי ראש וזקן ומטהרות את המנוגע, מצריך רבינו השיעור הגדול היינו כדי לכופ ראשן לעיקרן גם כן להחמיר. [נראה שרבינו מפרש שמר עוקבא, באמרו: "הלכה כדברי כולם להחמיר" לא התכוון להגיד שמחמירים מפני הספק, אלא קבע הלכה וודאית, שלטמא ולפסול מספיק השיעור הקטן, אבל להציל מן הטומאה או מן הפסול צריך שיעור גדול, ולפיכך סתם רבינו כאן וכן לקמן בפרק ח הלכה ו וכתב סתם "טמא" ולא כתב "טמא מספק". והוכחה חותכת לפירושו זה ממה ששינוי בנגעים פרק ה משנה א: "ספק נגעים טהור", וכן פסק רבינו לקמן פרק ו הלכה ה, ולמה החמירו כאן? שמע מינה, שהלכה וודאית אמרו ולא חומרא מפני הספק. (4) לאו דווקא שחורה, אלא כל צבע שהוא חוץ מלבן, ונקט שחורה, מפני שרוב בני האדם במקומם ובזמנם שערותיהם שחורות היו. (5) אפילו כל שהוא. (6) בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב למדו זה מהכתוב (שם) "ושער בנגע הפך לבן". משמע חלק השיער שנוגע בנגע הלבין.

- 32 ב. שתי שערות לבנות שהן בתוך הנגע, אף על
- 33 פי שיש שער שחור ביניהן והן מפזרות אחת כאן
- 34 ואחת כאן - הרי אלו סימן טמאה⁷. אפילו היתה
- 35 הנגע פגרים מצמצם - אין מקום שער השחור
- 36 ממצטט⁸. וביין שהיו שתי השערות בתוך הבהרת

(50) פירוש, שנאמר איזה דין שהוא בבהרת. (51) בפירושו על המשנה (שם) כותב רבינו, שלמדו מ'גזירה שוה', נאמר בבהרת "צרעת", ונאמר בנגעים אחרים "צרעת", ליתן בכל הנגעים את האמור בבהרת. (52) לפי הענין מסתיימת כאן ה"ט, ומכאן ואילך ענין בפני עצמו. (53) לפעמים אפילו למטה מקרום ביצה. (54) שעורו שחור. (55) לפי מראה עורו של אדם בינוני, לא בהיר ביותר ולא כהה ביותר. כחכמים, במס' נגעים פ"ב מ"א.

- 1 י. שלשה סימני טמאה הן בצרעת עור הפשוט⁵⁶:
- 2 שער לבן, והמחיה⁵⁷, והפשוט⁵⁸. ושלשתן מפרשין
- 3 בתורה. כיצד? מי שנולדה בו בהרת ובה שער לבן
- 4 או מחית פשוט חי, כשיראהו הכהן - יחליטו ויאמר
- 5 טמא. לא היה בה שער לבן ולא מחיה - יסגור⁵⁹
- 6 שבעת ימים. ובשביעי רואהו: אם נולד בבהרת שער
- 7 לבן או מחיה, או שפשתה והוסיפה - הרי זה מחלט;
- 8 לא נולד בה לא מחיה ולא שער לבן ולא שפשתה
- 9 בעור - יסגיר שבוע שני. אם נולד בה אחד משלשתן
- 10 - מחליטו, ואם לאו - הרי זה טהור ויפטרו; שאין
- 11 בנגעי עור הפשוט הסגר יתר על שני שבועות⁶⁰. ואם
- 12 לאחר שפטרו וטהר פשה הנגע או נולד בו שער לבן
- 13 או מחיה - הרי זה מחלט טמאה⁶¹.

(56) ראה למעלה הערה לו. (57) בשר בריא באמצע הנגע. (58) התרחבות הנגע. פרטי דיניהם מבוארים בפרקים הבאים. (59) ב'משנה למלך' לקמן פ"ד ה"ה כתב שאין סוגרים אותו ממש בבית, אלא הכהן אומר לו: הנך מוסגר, אולם רש"י בפירושו על התורה אומר שהכהן מסגירו ממש, וכן כתב גם בנדרים נו, ב. והר"ן וה'תוספות' שם קיבלו דעתו. (60) ראה מה שכתבנו למעלה ה"ג (דין ה). (61) נגעים פ"ג מ"ג.

- 14 יא. בהרת שהיתה עזה פשלג ולאחר ההסגר נעשית
- 15 בקרום ביצה, או שהיתה בתחלה בקרום ביצה
- 16 ונעשית פשלג - הרי היא כמות שהיתה⁶²; שאין
- 17 עזות המראה סימן טמאה, ולא פהיתו סימן טהרה.
- 18 אלא אם נתמעט מארבע מראות ונעשית פהה
- 19 מקרום ביצה, שהרי נעשית בהק⁶³, ולפיכך טהור.
- 20 אם כן, מהו זה שנאמר בתורה: והנה פהה הנגע
- 21 ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן⁶⁴? שאם פהה
- 22 מארבע מראות⁶⁵ - טהור. וכן אם לא פהה ולא פשה
- 23 ולא נולד בו לא שער לבן ולא מחיה - הרי זה
- 24 טהור⁶⁶.

(62) שם פ"ד מ"ז. דינה כאילו לא נשתנה כלל. (63) ראה למעלה ה"א. (64) ומשמע שכהיית הנגע הוא סימן טהרה, וכן אפשר ללמוד לכאורה מכאן שאם לא כהה - טמא. (65) למטה מקרום ביצה. (66) ומה שאמרה תורה "ולא פשה" הכוונה או לא פשה, כמו "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טו). ורש"י בפירושו על התורה אומר, ש"כהה הנגע" טהור, אבל לא כהה אפילו לא פשה - טמא.

קצב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ג מנחם-אב - ספר טהרה - הל' טומאת צרעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) והמדובר כשהשחין או המכוה הם פחות מכגריס, שאם הם כגריס, מטמאים מחמת עצמם מבלי צירוף הבהרת כשיש בהם שיער לבן. (19) אין אנו רואים את השערות כאילו הן בתוך הבהרת, ומכל שכן אם הבהרת אינה מקיפה אותם מכל צדיהם, שזה כבהרת הסמוכה לשחין שהיא טהורה אפילו כשיש בה סימני טומאה, מפני שהבהרת אינה מטמאה אלא אם כן "כל שחוצה לנגע הוא בעור הבשר וראוי לפשיון" (לשון רבינו שם), ומקום השחין או המכוה אינו ראוי לכך, ואם פשה הנגע לתוכם אין זה סימן טומאה. (20) והם מחלקים את הבהרת לשני חלקים: בהרת פנימית שבה שתי שערות והיא מוקפת טבעת של שחין ובהרת חיצונית בצורת טבעת. (21) מפני שאין השערות שבבהרת הפנימית מועילה לבהרת החיצונית. והפנימית גם כן אינה מטמאה מפני שאין עור בשר ראוי לפשיון מקיף אותה. במשנה שם נמצא עוד דין אחד: "או שחילקן", פירוש, השחין נכנס בין שתי השערות והפריד ביניהן - טהור.

ה. הלכו להן השחין²² והבהק והמכוה שהקיפו את השערות הלכות או נסמכין להן או חולקין אותן, ונמצאו שתי השערות בתוך הבהרת²³ בגופה²⁴ בסוף השבוע הראשון או בסוף השבוע השני - הרי זה מחלט; ואם לא הלכו להן - יפטרנו²⁵.

(22) בסוף הסגר ראשון או שני וכן מסיים רבינו לקמן. (23) כגון שנרפא השחין לגמרי והתפשטה הבהרת למקומו וכן בבוחק המדובר כשהתפשטה שמה הבהרת. (24) בלי הפסק שחין או מכוה בינו ובין הבהרת. (25) יטהרנו, כדין כל בהרת שלא נולדו בה סימני טומאה אחרי ההסגר. והמדובר בסוף הסגר שני, אבל אם לא הלכו בסוף שבוע ראשון אין פוטרין אותו אלא מסגירים אותו שנית.

ו. אין שער לבן²⁶ סימן טמאה עד שתקדים הבהרת את השער הלכן; שנאמר: והיא הפכה שער לבן - שתהפך אותו²⁷ הבהרת. אבל אם קדם שער לבן את הבהרת - הרי היא כבהרת שאין בה סימן טמאה וינסגר.

(26) שם פרק ד משנה יא: "אם בהרת קדמה לשיער לבן - טמא, ואם שיער לבן קדם לבהרת - טהור". (27) כלומר, המלה "והיא" נמשכת אל הצרעת. והכוונה, שהצרעת הפכה את השיער השחור ללבן.

ז. היתה בו בהרת ובה שער לבן והחלט בו, ואחר כך הלכה הבהרת והייתה שער לבן במקומו וטהר²⁸, ואחר כך חזרה בהרת אחרת במקום הבהרת הראשונה והרי השער לבן בתוכה - זהו הנקרא שער פקדה²⁹, ואינו סימן טמאה; שנאמר: והיא הפכה שער לבן - שהפכתו היא, לא שהפכתו חברתה³⁰.

(28) אף על פי שהשערות נשארו, המנוגע טהור כיוון שהבהרת נתרפאה. (29) כאילו הבהרת הראשונה שהלכה לה הפקידה כאן את שערותיה הלבנות (רבינו בפירושו על

1 והיא מקפתן ובין שהיו בסופה - הרי זה טמא.
2 אבל אם היו בצדה מבחוץ - הרי זה טהור¹⁰, עד
3 שיהיה העור שצומחות בו שתי השערות הלכות
4 לכן. היו שתי שערות בתוך הנגע¹¹ ושוכבות חוצה
5 ל¹² - טמא¹³; הרי חוצה לו ושוכבות בתוכו -
6 אינן סימן טמאה¹⁴.

(7) ששיער לבן מטמא וכו' במכונס ובמפוזר. וכשהן מפוזרות יש ביניהן שערות מצבע הטבעי. (8) אם היה נגע כגריס מצומצם ובו שיער שחור אין אנו אומרים שמקום השיער השחור ממצט את גודל הנגע ואין בו שיעור כגריס, ולמדנו למעלה בפרק א הלכה ז שפחות מכגריס אינו מטמא (שם משנה ד). ומובן מאליו ששיער לבן - שהוא סימן טומאה וודאי אינו ממצט. (9) שם משנה ג אמרו: "מטמא וכו' במבוצר ושלא במבוצר", פירוש בין שהשערות מוקפות נגע כעיר בצורה מוקפת חומה ובין כשאין הנגע מקיף אותן אלא עומדות על גבולו ממש. (10) שם משנה א: שער לבן מטמא בתוך הנגע בלבד. (11) פירוש, צמחו בתוך הנגע. (12) נכפפו לצד העור הבריא ושוכבות עליו. (13) תורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב: "ושער בנגע, להביא את מה שבתוכו (פירוש שצמח בתוך הנגע) ואפילו שוכב חוצה לו". (14) שם: "פרט שחוצה לו ושוכב בתוכו".

ג. לכן¹⁵ השערות מטמא בכל מראה, בין שהיו לבנות פשלג בין שהיו לבנות לבן היתה פיתול¹⁶, הואיל ומראיהן לבן - טמא.

(15) נגעים פרק ד משנה א: "שיער לבן ... ומטמא בכל מראה לובן". (16) אפילו למטה מקרום ביצה, "ומראה הנגע עמוק - אין שער לבן עמוק" (תורת כהנים פרשת נגעים פרק ב, ה).

ד. אין שער לבן סימן טמאה עד שיהיה בגוף הבהרת¹⁷. פיצד? בהרת ובתוכה שחין או מכוה או בהק או מחית השחין או מחית המכוה, ושתי שערות לבנות בתוך השחין או המכוה או הבהק שבבתוך הנגע - אינן סימן טמאה¹⁸, והרי זו כבהרת שאין בה שער לבן וינסגר. אף על פי שהבהרת מקפת¹⁹ את השחין או את המכוה או את מחיתן או את הבהק שיש בהן שתי השערות. וכן אם היה שחין או מכוה או מחיתן או בהק מקיף את שתי השערות²⁰ - הרי אלו אינן סימן טמאה²¹, והרי הבהרת כבהרת שאין בה שער לבן וינסגר.

(17) נגעים פרק א, משנה ה. נקדים פירוש המונחים: א. שחין - מכה בעור שלא מחמת האש ונפשט העור; ב. מכוה - כמו שחין, אבל מכוויית אש; ג. מחית השחין - התחיל להתרפאות ועלתה על השחין כעין קליפה דקה. בתורה: "צרבת השחין"; ד. מחיית המכוה - כמו מכוות השחין; ה. בוחק, ראה למעלה פרק א הלכה א.

הַלְבֵּנוֹת³⁷. סֶפֶק שְׁעָר לָכֵן קָדַם סֶפֶק הַבְּהֵרֶת קִדְמָה¹⁶
- הָרִי זֶה טָמֵא³⁸. וַיִּרְאֶה לִי, שְׁטִמְאָתוֹ בְּסִפְקוֹ.¹⁷

(33) כלומר, סמוך לה ללא הפסק עור בריא ביניהם.
(34) ואפילו אם גם בחצי גריס השני אין כלום גם כן מסגירים. בבא זו אין בה כל חידוש ונאמרה כהקדמה לבבות הבאות אחריה, וכולן נשנו בסדר "לא זו אף זו". פירוש, כל בבא יש בה יותר חידוש. (35) אף על פי שיש בה שתי שערות לבנות אין מחליטים אלא מסגירים, מפני שהשערה הראשונה נהפכה על ידי חצי הגריס הראשון ולא על ידי כל הנגע. שנינו בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ג, הלכה ו: "והיא הפכה, שהפכה כולה את כולו ולא שהפכה כולה את מקצתו". (36) ולא להחליט, מפני שחצי הנגע הפך את שתי השערות ולא כולו. וברור, שמכל שכן אם אין שערה בחצי השני הדין כך. (37) כשנהפכו ללבן הייתה כבר בהרת שלימה והפכה "כולה את כולו". (38) כתנא קמא שם בסוף הפרק. בבבא מציעא פא, א מסופר, ששאלה זו נידונה בשמים בישיבה של מעלה, הקדוש ברוך הוא אמר טהור וכל בני הישיבה אמרו טמא, ושאלו את רבה בר נחמני ואמר טהור. ומבאר הכסף משנה כאן, שנקבעה הלכה: "תורה לא בשמים היא", פירוש, הקדוש ברוך הוא מסר לחכמי ישראל את הסמכות הבלעדית להכריע הלכות, וההכרעה בישיבה של מעלה אינה קובעת.

המשנה). (30) והפירוש, שאינה מטמאה אלא אם נגע זה הפך את השיער ללבן אבל לא כשנגע אחר עשה זאת.

ח. הִיָּתָה בּוֹ בְּהֵרֶת בְּגָרִיס וּבָה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת וְהַחֲלִט, וְהִלָּךְ מִמֶּנָּה בְּחֻצֵי גָרִיס וְטָהַר³¹, וְנִשְׁאַרְוּ שְׁתֵּי הַשְּׁעָרוֹת בְּחֻצֵי גָרִיס הַנִּשְׁאַר, וְחֹזֵר בְּחֻצֵי גָרִיס בְּמָקוֹם זֶה שֶׁהִלָּךְ וְהָרִי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְבָנוֹת בְּבִהֲרֶת בְּגָרִיס - אֵינָן סִימָן טָמֵא³², עַד שֶׁיִּהְיֶה שְׁתֵּי הַשְּׁעָרוֹת בְּהֵרֶת אַחַת.⁶

(31) מפני שלא נשאר בה כשיעור. (32) גם במקרה זה אין אנו אומרים שחצי הגריס שהלך הוא הוא שחזר, אלא אנו רואים את הגריס החדש כצירוף של שתי בהרות ויוצא מזה שבהרת אחרת הפכה את השיעור.

ט. בְּהֵרֶת בְּחֻצֵי גָרִיס וְאֵין בָּה כְּלוֹם, וְנוֹלְדָה בְּצִדָּה³³
בְּהֵרֶת בְּחֻצֵי גָרִיס וּבָה שְׁעָרָה אַחַת - הָרִי זֶה לְהַסְגִּיר³⁴. בְּהֵרֶת בְּחֻצֵי גָרִיס וּבָה שְׁעָרָה אַחַת, וְנוֹלְדָה לָהּ בְּהֵרֶת בְּחֻצֵי גָרִיס וּבָה שְׁעָרָה אַחַת - הָרִי זֶה לְהַסְגִּיר³⁵. בְּהֵרֶת בְּחֻצֵי גָרִיס וּבָה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְנוֹלְדָה לָהּ בְּהֵרֶת בְּחֻצֵי גָרִיס וּבָה שְׁעָרָה אַחַת - הָרִי זֶה לְהַסְגִּיר³⁶. בְּהֵרֶת בְּחֻצֵי גָרִיס וְאֵין בָּה כְּלוֹם, וְנוֹלְדָה לָהּ בְּהֵרֶת בְּחֻצֵי גָרִיס וּבָה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת - הָרִי זֶה לְהַחֲלִיט, שֶׁהָרִי קִדְמָה בְּהֵרֶת לְשְׁתֵּי הַשְּׁעָרוֹת¹⁵

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז-כ"ג מנחם-אב תשע"ו

יום שלישי י"ט מנחם-אב ה'תשע"ו
מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרִל"ו נדפסה ביום ראשון.

יום רביעי כ' מנחם-אב ה'תשע"ו
מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרִל"ו נדפסה ביום ראשון.

יום חמישי כ"א מנחם-אב ה'תשע"ו
מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרַמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוְנוּ בְּדִין חֻבֵּל בְּחֶבְרֹ, וּמִמֶּכָּר, כְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַנֵּם הַמֶּקֶחַ וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּבְכָר לְמִדּוֹ עַל אִפְּן (קנין) זֶה מִפֶּה-שְׁאֵמֶר יִתְעַלֶּה: "וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמֶּכָּר לְעַמִּיתְךָ וְגו'". (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנָה מִיָּד לִיד, כְּלוֹמֵר הַמִּשְׁכָּה". וּבְכָר נִתְבָּרַר, שְׂדֵבֶר תּוֹרָה מַעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשְׁכָּה בְּמִשְׁלָטִין אֲלָא תַּקְנַת חֻכְמִים: וְכֵן הַמִּסְיָרָה וְהַגְבָּהָה. וּבְפִירוּשׁ אָמְרוּ (שם צט:): כְּדָרְךָ³⁰
³¹ וּמִמֶּכָּר, כְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַנֵּם הַמֶּקֶחַ וְהַמִּמְכָּר
³² בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּבְכָר לְמִדּוֹ עַל אִפְּן (קנין) זֶה
³³ מִפֶּה-שְׁאֵמֶר יִתְעַלֶּה: "וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמֶּכָּר לְעַמִּיתְךָ וְגו'"
³⁴ (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנָה מִיָּד
³⁵ לִיד, כְּלוֹמֵר הַמִּשְׁכָּה". וּבְכָר נִתְבָּרַר, שְׂדֵבֶר תּוֹרָה מַעוֹת
³⁶ קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשְׁכָּה בְּמִשְׁלָטִין אֲלָא תַּקְנַת חֻכְמִים: וְכֵן
³⁷ הַמִּסְיָרָה וְהַגְבָּהָה. וּבְפִירוּשׁ אָמְרוּ (שם צט:): כְּדָרְךָ

יום ראשון י"ז מנחם-אב ה'תשע"ו
מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרִל"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוְנוּ בְּדִין חֻבֵּל בְּחֶבְרֹ,
וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי-יִרְבֵּן אֲנָשִׁים וְהִפְחֵ-אִישׁ אֶת-
רֵגְלוֹ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנֻסוֹת. וְיֵשׁ
כְּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנֻסוֹת כְּלָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה בֶּן יַעֲשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכְּנֻגָּה שְׁלוֹקָתִים
מִמְמוֹנֵי (מה שהזיק לו) כְּדִי מֵה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּקִבְלָה:
אֲפִלּוּ בִּישׁוֹ בְּלֶבֶד — הָרִי אֵלּוֹ גּוֹבִים מִמְמוֹנֵי כְּדִי אוֹתוֹ
הַשְּׁעוֹר. וְדַע שְׂדֵינֵי קְנֻסוֹת אֵלּוֹ כְּלָם נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן
אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת-הָאָדָם אוֹ אֶת-הַבְּהֵמָה — הָרִי
כָּל-הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יֵדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסֹק אֲלָא בֵּית דִּין
הַסְּמוּכִין בְּאֶרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור).
וּבְכָר נִתְבָּרַר הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' (בבבא קמא).

יום שני י"ח מנחם-אב ה'תשע"ו
מצות עשה רלו.
הַמִּצְוָה הָרִל"ו נדפסה ביום הקודם.

יום שישי כ"ב מנחם-אב ה'תשע"ו

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה נדפסה ביום הקודם.

יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ו

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה נדפסה ביום חמישי.

1 שְׁתַּקְנֵנוּ מִשִּׁיכָה בְּלִקְחִין כִּף תִּקְנֵנוּ מִשִּׁיכָה בְּשׁוּמְרִין
2 (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה
3 נִתְבָּאָר לָךְ, שְׁזָה שֶׁהִתְנֵנוּ מִשִּׁיכָה בְּמִקְח וּמִמְכָּר — תִּקְנָה,
4 כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ: אֲכָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ נִקְנוֹת
5 הַתְּרַקְעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוּמַר שֶׁטֶר וְחִזְקָה — הִסְמִיכֵנוּ
6 לַפְּסוּקִים. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוּמַר: יָדִיעַת
7 הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ מִתְקַיִּים הַמִּקְח בְּכָל-סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א'
8 מִקְדוּשֵׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק
9 ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' (מבבא) בְּתָרָא.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד ב

25 מִבְּהֶמְתָּ, מִה מִכָּה בְּהֶמְתָּ דִּינוּ לְתַשְׁלוּמִין בִּלְבַד, אִפֹּה מִכָּה אֲדָם דִּינוּ
26 לְתַשְׁלוּמִין בִּלְבַד, וְאִינוּ תְּלוּי בְּרִצּוֹנוֹ.
27 בְּרִייתָא נִוּסַפְת בַּמִּקְוָר הַדָּבָר שֶׁהַחֹבֵל בַּחֲבִירוֹ מִשְׁלֵם שְׁוִי הַנּוֹק
28 וְאִין נוֹטִילִים מִמֶּנּוּ הָאֵבָר: תִּנְיָא, רַבִּי דֹּחֲתָא כֵּן יְהוּדָה אֹמֵר, מִה
29 שְׁנֵאמַר בַּחֲבִירָא בַּחֲבִירוֹ (שְׁמוֹת כֹּא כֹד) 'עֵין תַּחַת עֵין' וְגו', הֵינִי
30 כְּמוֹן דְּמִי הָעֵין. אֲתָה אֹמֵר שֶׁהַחֹבֵל לְמִמּוֹן, אִי אִינוּ אֵלָא עֵין מִיָּשׁ.
31 אֲמַרְתָּ, וְכִי אִפְשָׁר לֹאמַר כֵּךְ, אִם כֵּן הָרִי שֶׁהִיָּתָה עֵינוֹ שֶׁל זֶה הַנַּחֲבֵל
32 גְּדוּלָּה, וְעֵינוֹ שֶׁל זֶה הַחֹבֵל כְּמוֹנָה, הֵיאָה אֲנִי קוֹרָא בֵּיה בַּחֲבִירָא זֶה
33 מִה שְׁנֵאמַר 'עֵין תַּחַת עֵין', וְהִרִי הוּא עֵיווֹר לְעֵין גְּדוּלָּה, וְאִינוּ
34 מִעוּוֹרִים תַּחַתִּיהָ עֵין קִטְנָה. וְכִי תִיָּמָא כָּל כִּי הָאִי שֶׁקִּיל מִיָּנִיהָ
35 כְּמוֹנָא – שֶׁאֵכָן בְּאוּפֵן זֶה שֶׁאִין לִיטוֹל מִמֶּנּוּ הָעֵין מִמֶּשׁ, יִשְׁלֵם מִמּוֹן,
36 אֲךָ בְּאוּפֵן שֶׁאִפְשָׁר לְקִיִּים בּוֹ 'עֵין תַּחַת עֵין' כְּפִשּׁוּטוֹ, יִטוֹל אֵת עֵינוֹ.
37 הָרִי תַּחֲתֵיהָ אֲמַרְתָּ (וּיִקְרָא כֹד כֹב) 'מִשְׁפָּט אֲחֵר יִהְיֶה לָכֶם', וְיִשׁ
38 לְדִרוֹשׁ שֶׁצִּירִךְ שִׁיחִיהָ מִשְׁפָּט – דִּין אֶחָד הַשְׁוֶה לְבִלְחָם. וְבַהֲכֹרַח
39 אִינוּ נוֹטֵל לְעֵינוֹ מִמֶּשׁ בְּכָל אוֹפֵן, אֵלָא מִשְׁלֵם מִמּוֹן.
40 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל לִימּוּד זֶה: אֲמַרְתָּ, וְכִי מֵאִי קוֹשְׁיָא הִיא זֹו אִם אֵכָן
41 נֵאמַר שֶׁאִפֹּה אִם הִיתָה עֵינוֹ קִטְנָה יִטְלוּ אֵת עֵינוֹ, וּמִדּוּעַ אִין לְקִרְוָא
42 בּוֹז 'עֵין תַּחַת עֵין', דְּלָמָּא מִה שְׁנֵאמַר 'עֵין תַּחַת עֵין', הֵינִי שְׁכִין
43 שֶׁנִּתְקַל מִיָּנִיהָ – שֶׁלֹּא מִהֲנַחֲבֵל אֵת מֵאוֹר עֵינוֹ, נִתְקַל מִמֶּרְאָא
44 דְּהִתְקַל מִיָּנִיהָ – אִמְרָה הַתּוֹרָה שִׁיטְלוּ מִמֶּנּוּ אֵת מֵאוֹר עֵינוֹ,
45 וְמִה לִי אִם הִיתָה עֵינוֹ קִטְנָה יוֹתֵר מִעֵינוֹ שֶׁל הַנַּחֲבֵל.
46 וְיִשׁ לְהוֹכִיחַ כֵּן, דְּאִי לֹא תִיָּמָא חֲקִי, אֵלָא תֵאמַר שְׁכִין שְׁעִינוֹ שֶׁל
47 הַחֹבֵל קִטְנָה מִעֵינוֹ שֶׁל הַנַּחֲבֵל, אִין זֶה נַחֲשֵׁב 'עֵין תַּחַת עֵין', אִם כֵּן

1 אֵלָא יַעֲנֵשׁ בְּמִיתָה בִּלְבַד. וְכִין שְׁנִצְרַךְ לְגוֹפֹה מִנִּין לְדִיִּק מִמֶּנּוּ.
2 מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: הָאִי – דִּין זֶה שֶׁאִין לְחַיִּיב מִמּוֹן לְמִי שֶׁנִּתְחַיִּיב
3 מִיתָה, מִ'כְּדִי רִשְׁעוֹת' נִפְקָא – נִלְמַד מִמָּה שְׁנֵאמַר לְגַבִּי חֵיבוֹב מַלְכוּת
4 (דְּבָרִים כֹּה ב) 'וְהִקְדוּ לְפָנָיו כְּדִי רִשְׁעוֹתוֹ' וְיִשׁ לְדִרוֹשׁ, רִשְׁעָה אֲחַת
5 – בַּעֲוֹנָה אֶחָד אֲתָה מְחַיִּיבוֹ, וְאִי אֲתָה מְחַיִּיבוֹ בְּשִׁנֵּי רִשְׁעִיּוֹת, כְּלוּמַר
6 שֶׁאִין לְחַיִּיבוֹ בְּשִׁנֵּי עוֹנָשִׁים. וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסוּק 'וְלֹא תִקְחוּ כוֹפֶר'
7 מִיּוֹתֵר לְדִרוֹשׁ שֶׁעַל חֲבִלַת הַמִּמּוֹן מִשְׁלֵם כוֹפֶר.
8 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְאֲבָתִי מִכְּעִי לִיִּה לַפְּסוּק זֶה לְגוֹפֹה, דְּקֵאמַר רַחֲמֵנָא
9 לֹא תִשְׁקוֹל כְּמוֹן וְתַפְטְרִיהָ – שֶׁלֹּא תִקַּח מִמּוֹן מִן הַרוֹצֵחַ בְּתוֹרַת
10 כוֹפֶר לְפִשְׁטוֹ מִן הַמִּיתָה. וּמִנִּין לְדִיִּק מִמֶּנּוּ.
11 מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: אִם כֵּן שֶׁלְּדָבָר זֶה בִּלְבַד נִכְתַּב הַפְּסוּק, לְכַתּוּב
12 דְּהִתְקַל מִיָּנִיהָ לְאִשְׁרֵי הוּא רִשְׁעֵי לְמוֹת, וְמִה שְׁנוֹסֵף 'לְנִפְשׁ
13 רֹצֵחַ' לְמַה לִּי, שְׁמַע מִיָּנִיהָ מִיּוֹתֵר זֶה, לְנִפְשׁ רֹצֵחַ אִי אֲתָה לִקְחָה
14 כוֹפֶר, אֲכָל אֲתָה לִקְחָה כוֹפֶר לְרֵאשֵׁי אֲבָרִים שֶׁאִינִן חוֹזְרִין, שֶׁאִינִם
15 בְּכָלל נִפְשׁ הַרוֹצֵחַ.
16 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי מֵאֲחֵר דְּכַתִּיב 'וְלֹא תִקְחוּ כוֹפֶר' לְדִרוֹשׁ שֶׁעַל
17 הַחֲבִלָה נוֹטִילִים מִמּוֹן, אִם כֵּן גִּזִּירָה שׁוּה שֶׁל 'מִכָּה מִכָּה' שְׁמִמֶּנּוּ
18 לְמִדָּה הַבְּרִייתָא בְּתַחֲלִילָה, לְמַה לִּי.
19 אֲמַרְתָּ, אִי מֵהָאִי – אִם הֵינִי לְמִדִּים מִזֵּלֵא תִקְחוּ כוֹפֶר' בִּלְבַד, הִנֵּה
20 אֲמִינָא שְׁכִין שֶׁתְּשַׁלֵּם הַמִּמּוֹן הוּא כוֹפֶר לְפִשְׁטֵר מִנְטִילַת הָאֵבָר,
21 נִמְצָא שֶׁהַדָּבָר תְּלוּי בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַחֹבֵל, אִי כְּעִי עֵינוֹ יִתִּיב – וְאִם
22 רִצָּה שִׁיטְלוּ אֵת עֵינוֹ וְלֹא יַחֲיִיבוּהוּ מִמּוֹן, הִיוּ נוֹטִילִים אֵת עֵינוֹ, וְאִי
23 כְּעִי עֵינוֹ יִתִּיב – וְאִם רִצָּה שִׁיקְחוּ מִמֶּנּוּ מִמּוֹן, לִקְחִים מִמֶּנּוּ
24 מִמּוֹן. קָא מִשְׁמַע לָן מִהֲגִזִּירָה שׁוּה 'מִכָּה מִכָּה' לְלִמּוּד הַכָּתָה הָאֵדָם

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"ב

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח א"י נ"ו וכו' מוה"ר מרדכי

צבי שי

שלום וברכה!

... נהניתי לקרות במכתבו אשר נפגש עם אחד ממנהלי הת"ת בירושלים ת"ו וסיפר לו אשר זכה להיות אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ ז"ל, בוועד, שמע מאמרים וכו' ועליו להסביר לו אשר דברי צדיקים קיימים לעד, ואותם הדברים אשר שמע מפי כ"ק מו"ח אדמו"ר, גם עתה קיימים הם ופועלים פעולתם, ובלבד שישיר את ההעלם וההסתר אם ישנו, כדי שתהי' ניכרת פעולתם בגלוי...

בברכה.

ישעיה פרק כט ד"ב

ו יהיה כחלום חזון לילה המון בלתי הגוים הצבאים על־אריאל וכל־צביה ומצדתה המציקים לה:
 ח והיה כאשר יחלם הרעב והנה אוכל והקיץ וריקה נפשו וכאשר יחלם הצמא והנה שתה והקיץ והנה עיף ונפשו שוקקה בן יהיה המון בלתי הגוים הצבאים על־הר ציון: (פ) ט התמהמהו ותמהו השתעשעו ושעו שכרו ולא־יזין נעו ולא שכר: י כִּי־נִסַּךְ עֲלֵיכֶם יְהוָה רוּחַ תִּרְדָּמָה וַעֲצֶם אֶת־עֵינֵיכֶם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רְאשֵׁיכֶם הַחֲזִים כֶּסֶה: יא וְתָהִי לָכֶם חֲזוֹת הַכֹּל כְּדַבְרֵי הַסֵּפֶר הַחֲתוּם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ אֹתוֹ אֶל־יֹדְעַע (הספר) סֵפֶר לֵאמֹר קָרָא נְאֻיָּה וְאָמַר לֹא אוֹכֵל בִּי חֲתוּם הוּא: יב וְנָתַן הַסֵּפֶר עַל־אֲשֶׁר לֹא־יָדַע סֵפֶר לֵאמֹר קָרָא נְאֻיָּה וְאָמַר לֹא יָדַעְתִּי סֵפֶר: (ס)

רש"י

היה ניבא שהיו חוזים בכוכבים: (יא) חזות הכל. כל מה שהייתם חוזים במזלות יהיה מכוסה מכם כדברי אגרת התחומה בשעוה אשר יתנוה לקרותה לידוע לקרות אגרת ואמר לא אוכל שהרי אין אני רואה בתוכה לפי שהיא חתומה: (יב) ונתן הספר על אשר לא ידע ספר. וכשנטלין ממנו ופותחין חותמה ונותנין אותה למי שאינו מכיר ל' אגרת ואומרינן לו קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר כך כשתשביע שר האש יאמר לא אוכל כי חתום הדבר ממני וכשתשביע את חבירו יאמר איני מכיר את השם הזה שאתה משביעני בו שאין זה שמי וזהו שאמר ירמיה הנני מיסב את כלי המלחמה אשר בידכם (ירמיה כא) זה השם המפורש במדר' תהלי':

מצודת ציון

(ז) חזון. ענין ראייה כמו ואתה תחזה (שמות יח) והחלום נקרא חזון לילה: הצובאים. מלשון צבא עם: אריאל. זה ירושלים: צוביה. מלשון מוצב האמור למעלה והוא מגדל עץ: ומצודתה. הוא ענין מבצר וחוזק וכן מצודת ציון (ש"ב ה): והמציקים. מלשון מצוק ומצור: (ח) והקיץ. ענין הערה מהשינה: וריקה. מלשון ריק: נפשו. כמו גופו וכן ברזל באה נפשו (תהלים קה): עיף. ענין צמאון כי העיף צמא לשתות וכן בארץ עיפה (לקמן לב): שוקקה. ענין תאוה כמו ואל אישך תשוקתך (בראשית ג): הצובאים. החונים על צבאם: (ט) התמהמהו. ענין עכבה כמו אם יתמהמה חכה לו (חבקוק ב): השתעשעו ושעו. ענין צעקה כמו ושוע אל ההר (לעיל כב): ולא יזין. פירוש ולא מיין: נעו. מלשון תנועה: שכר. יין ישת: (י) נסך. מלשון סך ומכסה כמו המסכה הנסוכה (לעיל כה): תרדמה. היא שינה עמוקה כמו והוא נרדם ויעף (שופטים ד): ויעצם. ענין סתימה וסגירה כמו ועוצם עיניו (לקמן לג): את הנביאים. עם הנביאים: החוזים. מלשון חווה ור"ל נביאי השקר העושים עצמם כחוזים: (יא) חזות. ענין נבואה: החתום. ענין סתימה וסגירה כמו חתום תורה (לעיל ח): אוכל. מל' יכולת: (יב) על אשר. כמו אל אשר:

מצודת דוד

(ז) והיה כחלום וכו'. המון העמים הבאים בצבא על ירושלים יהיו כחלום הנראה בלילה שאין בו ממש: וכל צוביה. וכן יהיו כל המעמידים מוצב ומצודות וכל המצירים לה: (ח) והיה כאשר יחלום. הדבר הזה יהיה דומה למי שהוא רעב וראה בחלומו שהוא אוכל למלא בטנו וכאשר הקיץ מצא בטנו ריק ממאכל כשהיה: והנה שותה. לרוות הצמאון: והנה עיף. שהוא צמא כשהיה ונפשו תתאוה אל השתייה: כן יהיה וכו'. כי יחשבו שילכדו העיר ולא כן יהיה: (ט) התמהמהו ותמהו. חזר להוכיחם ואמר התעכבו להתבונן הרבה ותמהו על עצמכם איך נהיתה הרעה הזאת לעזוב דברי הנביא האמת ולהתפתות מנביאי השקר: השתעשעו ושועו. התעסקו בצעקה וזעקו מרה על קלוקלכם: שכרו. המה שכורים ולא משתיית יין ר"ל המה מבולבלים בדעתם כשכור: נעו. המה נעים ונודים כדרך השכור שאינו יכול לעמוד ביישר כ"א מתנענע: ולא שכר. לא משתיית השכר וכפל הדבר במ"ש: (י) כי נסך עליכם ה'. המקום כסה עליכם: רוח תרדמה. להיות מבולבל כמי שהתרדמה אחזתו כי הבא לטמא פותחין לו: ויעצם. הוא סגר את עיניכם עד שלא תבחינו אף בדבר הנראה לעינים: את הנביאים. עם נביאי השקר ר"ל גם עליכם נסך וכו' גם על הנביאים: ואת ראשיכם החוזים. הם

הנביאים החוזים להם וכפל הדבר במ"ש: (יא) ותהי לכם חזות הכל. לכם היו נביאות של כל נביאי ה' כמו דברי הספר החתום אשר אם יתנוה אל היודע לקרות ויאמרו לו קרא נא זה וישיב הוא לאמר לא אוכל לקרות כי חתום הוא והנה מוצא עילה ותואנה לפי שאין רצונו לקרות כי אם היה רצונו לקרות היה משיב פתח החותם ואקראנה וכן החכמים שבכם אומרים הלא יש בדבר ה' דברים חתומים ולזה לא יתנו לב עליהם ואם היו חפצים בהם היו אומרים להנביא פרש לנו זה הדבר הסתום: (יב) ונתן הספר. וכאשר נתן הספר אל אשר לא ידע לקרות ספר ישיב לומר לא ידעתי לקרות אף אם היה פחות וכן הכסילים שבכם אומרים אין אנו מבינים אף הדברים המפורשי' לנו ואמרו לחכמים:

איוב פרק ו ב-ג

כג ומלִטוֹנִי מִי־דָצָר וּמִי־עָרִיצִים תִּפְדּוּנִי: כד הוֹרוּנִי וְאֲנִי אַחֲרָישׁ וּמִה־שְׁגִיתִי הִכִּינוּ לִי: כה מִה־נִּמְרָצוֹ אֲמַר־יֵשֶׁר וּמִה־יּוֹכִיחַ הוֹכַח מִכֶּם: כו הִלְהוֹכַח מְלִים תַּחֲשָׁבוּ וְלִדְוֹחַ אֲמַר־י נֹאשׁ: כז אֶרְעֵל־יָתוֹם תִּפְּלוּ וְתִכְרוּ עַל־רֵעֵכֶם: כח וְעַתָּה הוֹאִילוּ פְּנוּבִי וְעַל־פְּנֵיכֶם אִם־אֶכְזָב: כט שְׁבוּנָא אֶל־תַּתִּי עוֹלָה (ושבו) וְשׁוּבוּ עוֹד צִדְקִי־כָּה: ל הִישִׁבֵּלְשׁוֹנִי עוֹלָה אִם־חִפִּי לֹא־יִכֵּן הַוּוֹת:

איוב פרק ז א-ג

א הֲלֹא־צָבָא לְאִנּוּשׁ (על)־עֲלִי־אַרְץ וְכִימִי שָׁכִיר יָמָיו: ב בְּעֶבֶד יִשְׁאֲף־צֶל וְכִשְׁכִּיר יָקוֹה פָּעִלוֹ: ג בֵּן הַנַּחֲלָתִי לִי יִרְחִי־שׁוֹא וְלִילוֹת עֲמַל מְנוּלִי:

רש"י

לבחון ותבחנו שלא תהא עוד עולה ושובו (לחקור והרי) צדקי ימצא בה: (ל) אם חכי לא יבין הוות. לא יבין כשאני מדבר הוות: (א) הלא צבא וגו'. זה הדבר אשר אמרתי לכם הואילו פנו כי איך אחריש מלזעוק על הוותי הלא ידעתם כי יש צבא וזמן לאנוש כמה יחיה: כימי שכיר. שנשכר לשנה ויודע שיכלו ימי שכירתו כן זה יודע שיכלו שנים הקצובות לו, ואני אותו צבא הניתן לי: (ב) כעבד ישאף צל. כעבד שהוא יגע כל היום וישאף ויתאוה מתי יהיה צל הערב וכשכיר אשר יקוה פעלו לערב לפי שהיה לו כל היום לעמל ויתאוה לביאת השמש: (ג) כן הנחלתי לי. משמים: ירחי שוא. ויסורין אותו צבא הניתן לאנוש אלי ארץ: ולילות עמל מנו לי. (מן השמים):

(כה) מה נמרצו. כמו קללה נמרצת (מלכים א ב) לשון דבר דבור על אופניו (משלי כה) וכן נמלצו לחכי (תהלים קיט) כולן לי מליצה הם ולמד מתחלת ברי"ש: אמרי יושר. אם אמרי יושר הייתם אומרים היו מקובלים אבל עתה מה יוכיח הוכח מכם, כל תוכח' שבאיוב בירור הדברים הם ומעמידים על האמת: (כו) הלהוכח מילים תחשבו. הלבבר דברים תחשבו: ולרוח. הם משולים: אמרי נואש. שאין בהם ממש כמו (ירמיה ה) ותאמרי נואש, איני חושש לדברי הנביאים: (כז) תפילו. בדינכם אתם מפילים האף על עני כמוני בקו משפט ותכרו שוחה על ריעכם להפילו: (כח) הואילו. התרצו לפנות אלי ולשמוע דברי ותראו אם על פניכם אכזב: (כט) שובו נא.

מצודת דוד

(כג) ומלִטוֹנִי. ע"י השוחד מלטו אותי מיד הצר ופדו אותי מיד העריצים וכאומר הלא אין מקום לתת שוחד ואין מחשבות עליו ומדוע א"כ תרשיעו אותי: (כד) הורוני. למדו אותי מה פשעי ואני אחריש לשמוע אמריכם ותבינו לי מהו הדבר אשר שגיתי בו לשתאמרו שבאו היסורין למרק העון: (כה) מה נמרצו. מה מאד חזקו אמרי יושר אבל מה יועיל היוכח אשר מכם אם לא נאמרה ביושר: (כו) הלהוכח. ר"ל וכי להתוכח תחשבו אשר מלים בעלמא יספיק להם אבל לא כן הוא כי אמרי נואש לרוח הם משולים ואין בהם תועלת: (כז) אף על יתום. מתוך דבריהם נראה שאינכם רחמנים ואפי' על היתום תפילו המכשול ולא תחשוש עליו ותחפרו בור על ריעכם לנפול בו ואל תחמולו: (כח) ועתה. הואיל ואין ממש בדבריהם התרצו לפנות אל אמרי לשמוע אליהם ותראו אם אדבר לפניכם כזב ודבר שאין בו ממש: (כט) שובו נא. התעכבו עתה לבחון דברי ותראו אשר לא תמצאו בם עולה: ושובו עוד. להתעכב יותר לבחון היטב ותראו שאני צדיק והדין עמדי: (ל) היש. וכי יש בלשוני עולה ר"ל וכי שמעתם ממני מאז דברי עולה: אם חכי. וכי חכי לא יבין מה הם דברי הוות וכאומר הלא ידעתם אותי מאז שאינני מדבר עולה בודון הלב ולא בעבור הסכלות ולזה שמעו אמרי: (א) הלא צבא וגו'. עתה החל אמריו לומר הלא צבא לאנוש ר"ל הלא קץ וזמן יש לאדם על הארץ וימיו מוגבלים וקצובים כימי שכיר: (ב) כעבד. כמו העבד העמל במלאכה כל היום אשר יתאוה צללי ערב לנוח ממלאכתו וכמו השכיר אשר יקוה עת השלמת פעלו: (ג) כן הנחלתי. כן אני מנחיל לעצמי ירחי שוא ר"ל מצפה אני מתי יעבור החודש אולי יקל חליי בחודש הבא ורוצה אני לנחול מהרה את החדשים אולם היא לשוא כי לא הוקל חליי: ולילות עמל. ר"ל וכ"כ בדבר הלילות עם כי אצפה מתי יעברו לילות העמל אשר הזמינו לי ר"ל בכל לילה מהלילות אצפה מתי תעבור הנה לשוא תוחלתי:

מצודת ציון

(כג) צר. שונא: עריצים. חזקים: (כד) הורוני. למדוני כמו את מי יורה דעה (ישעיה כח): (כה) נמרצו. נתחזקו כמו וחבל נמרץ (מכה ב): ומה. הוי"ו הוא במקום אבל: יוכיח. ענין ברור דברים כמו והוכיח בדברים (מ"ב יט): (כו) נואש. ענין דבר שאין בו ממש ואין לחשוש עליו וכן ותאמרי נואש (ירמיה ב): (כז) ותכרו. ותחפרו כמו בור כרה (תהלים ז): (כח) הואילו. התרצו כמו ויאל משה (שמות ב): ועל פניכם. לפניכם כמו על פני (שם ב): (כט) שובו. התעכבו כמו לא ישבו בארץ ה' (הושע ט): (ל) הוות. דברי רשע ושביר: (א) צבא. קץ וזמן וכן חליפות וצבא עמדי (לקמן י): (ב) ישאף. יתאוה כמו אל תשאף הלילה (לקמן לו): (ג) מנו. הזמינו כמו וימן ה' דג (יונה ב):

ה המבקיע בנית לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש. הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש. אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית, מפני שהיא עבודה. רבי יהודה אומר: בדרפה אסור; אלא או מגביה עשרה טפחים, או גומם מעל הארץ.

ו המזנב בגפנים והקוצץ קנים – רבי יוסי הגלילי אומר: ירחיק טפה. רבי עקיבא אומר: קוצץ בדרפו, בקרדם או במגל ובמגרה ובכל מה שירצה. אילן שנפסח, קושרין אותו בשביעית – לא שיעלה, אלא שלא יוסיף.

ז מאימתי אוכלין פרות האילן בשביעית? הפנים, משזריחו אוכל בהן פתו בשדה; בחלו, פונם לתוך ביתו. וכן פיוצא בהם בשאר שני שבוע חבי במעשרות.

פירוש ברטנורא

ה לא יחפה. הבקוע בעפר, שהרי הוא מיתקן בכך שהעפר נעשה טיט ומשביח האילן: באבנים ובקש. דהוי כמושביח שומר שלא ייבש: בתולת שקמה. שלא נקצצה מעולם: מפני שהיא עבודה. שהיא משוכחת בכך: בדרפה אסור. שהיא מתגדלת ומתעבה בכך והוי כעין זומר לגפנים: אלא מגביה עשרה שאין דרך לעולם לכתתה אלא למטה מעשרה: או גומם מעל הארץ. שאין דרך לכתות אותה כך. והלכה כר' יהודה:

ו המזנב בגפנים. מקטע זנבות הגפנים כדי שיעבה הגזע ויגדל ויגבר כחו, וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבו ויוסיף כחו: ירחיק טפה. מן הקרקע ושוב לא מיחו כעבודה: שנפסח. נסדק, כמו (איכה ג) ויפשחנו: לא שיעלה, שיתחברו סדקיו: אלא שלא יוסיף. ליסדק:

ז מאימתי אוכלים פירות האילן בשביעית. משום דדרשנין לאכלה ולא להפסד ואם אוכלין קודם בישולן היינו הפסד: הפנים. פני תאנה כדכתיב (ש"ה ב) התאנה חנמה פניה: משזריחו. האדמו וזרז התחלת בשולן: אוכל בהם פתו בשדה. אבל ללקט ולהכניס לבית אינו רשאי עד שינמרו: בחלו. שגדל הרבה, ודומה לו וגם נפשמ בחלה כי (ובריה יא). ובידשלו יליף לה מדכתיב (ויקרא כה) תהיה כל תבואתה לאכול וכתוב (שם) מן השרה תאכלו את תבואתה, בשתי תבואות הכתוב מדבר אחת מן הבית ואחת מן השרה:

משניות מבוארות – קהתי

מפרשים שפיסקה זו "בקרדום או במגל".... דברי הכל היא, שאף רבי יוסי הגלילי סובר שמותר לקצץ בכל כלי שירצה (תפארת ישראל). אילן שנפסח – שנסדק, קושרין אותו בשביעית – את האילן, לא שיעלה – לא כדי שיבריא האילן ויתאחה, אלא שלא יוסיף – להיסדק.

באור משנה ז

ממשנתנו ואילן עוסקות המשניות בענין קדושת פירות שביעית. וכבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שאסור להפסיד פירות שביעית, שנאמר (ויקרא כה, ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו חכמים: "לאנחה" ולא להפסד. מטעם זה אסור לאכול פירות שביעית קודם בישולם, לפי שיש בזה משום הפסד הפירות. ויש למדים זה מן הכתוב (שם שם, ו): "והיה כל תבואתה לאכול" שאין נאכלת אלא תבואה ("פירות כהנים"), כשהיא ראויה כבר לאכילה (רמב"ם). ברם, יש פירות, שאף טרם שבשלו כל צרכם, נוהגים לאכלם בשדה אכילת עראי, ואולם אין כונסים אותם לבית עד שיתבשלו. ולפיכך אף בשביעית יש לנהוג בהם כך, שכל זמן שאין אוכלים אותם אלא בשדה, אף בשביעית אינם מותרים אלא באכילת עראי בשדה, ורק לאחר שבשלו די צרכם, מותר לכונסם לבית. – שלש המשניות שלפנינו באות ללמד בפירות האילן, מתי מותר לחלשם בשביעית כדי לאכול מהם בשדה, ומתי מותר לכונסם לבית.

מאימתי אוכלין פרות האילן בשביעית – ממתי ראויים הפירות לאכילה, שיהא מותר לאכלם בשביעית? הפנים – התאנים הרכות, משזריחו – משיאדימו, אוכל בהן פתו בשדה – שכן רגילים לאכלם אכילת עראי בשדה, אף שעדיין אינם בשלים כל צרכם; בחלו – התחילו להתבשל, פונם לתוך ביתו – רשאי הוא ללקט ולהביאם לביתו. וכן פיוצא בהם בשאר שני שבוע חבי במעשרות – משביחלו התאנים בשאר שש השנים של מחזור השמיטה ("שבוע") היינו שבע שנות השמיטה, חייבות הן במעשרות (כמבואר להלן מסכת מעשרות א, ב); אבל בשביעית אין מעשר נוהג כלל. ויש גורסים "ובשאר שני שבוע".... ומפרשים: "וכן כיצא בהם" – כל פירות האילן הדומים לתאנים מותר לאכלם בשדה משזריחו, ולכונסם לבית משביחלו, ובשאר שני שבוע חייב במעשרות – משביחלו ("מלאכת שלמה" בשם הר"י יהוסף). – ואף הימב"ם גורס כך, אלא שהוא מסיים בפירושו: "ושאר שני שבוע חייב במעשרות" – רוצה לומר כשיזריחו הפנים אז יהיו באים לענות המעשרות". ודבריו אלו תמוהים הם, שהרי משנה מפורשת היא (להלן מעשרות א, ב): "מאימתי הפירות חייבים במעשרות? התאנים משביחלו", ומשמע שגם כאן מוסב ענין

באור משנה ה

המבקיע בנית – הקוצץ מאילן היות בשביעית בקעיות (גיורי עצים) להסקה וכדומה, לא יחפהו בעפר – לא יססה את מקום הביקוע שבית בעפר, מפני שהעפר משיבית את האילן, ונמצא מתקן את האילן בשביעית, וכבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שכל עבודה שיש בה משום תיקון האילן והשבחתו אסורה היא בשביעית. אצל מכסה הוא – את הביקוע, באבנים או בקש – כדי לשמור עליו שלא ייבש, שכל עבודה שאינה אלא לקיום האילן מותרת בשביעית. וכן הקוצץ קורות שקמה – אילן השקמה וענפיו קרויים "קורות". לפי שהם משמשים קורות לבניין, ובאה המשנה ללמד שהקוצץ בשביעית קורות שקמה, לא יחפהו בעפר – מפני שהוא משיבית את האילן, אצל מכסה הוא באבנים או בקש – שלא ייבש, כמבואר לעיל באילן זית. אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית – אילן השקמה שעדיין לא נקצץ נקרא "בתולת השקמה", ובאה המשנה ללמד שאסור לקצוץ בתולת השקמה בשביעית, מפני שהיא עבודה – שהקציצה היא עבודת אילן, המועילה להשבחת השקמה, שעל ידי כך היא מגדלת קורות עבות וארוכות הטובות לבניין. רבי יהודה אומר: בדרפה – כדרך שרגילים לקוצצה, והיינו מעשרה טפחים ולמטה, אסור – לקוצצה בשביעית, שהואיל והיא מתפתחת בכך, הרי זו כעין זמירה בגפנים, אלא או מגביה עשרה טפחים – כלומר שקוצצה למעלה מעשרה טפחים, או גומם מעל הארץ – כורת את כל גזעה מעל הארץ ואינו משייר כלום, שכיון שאין דרך קציצתה בכך, מותרת היא בשביעית. והלכה כרבי יהודה (דמב"ם הל' שמיטה יובל א, כא-כב).

באור משנה ו

המזנב בגפנים – החותך קצות הזמורות של הגפנים, והקוצץ קנים – שבאגם, רבי יוסי הגלילי אומר: ירחיק טפה – מן הקרקע, כלומר שלא יקצוץ בשביעית סמוך לקרקע בשיעור טפה, לפי שהוא נראה כזומר וכמתקן את הקרקע לזריעה, אלא יקצוץ למעלה מטפה מעל הארץ. רבי עקיבא אומר: קוצץ בדרפו – ואינו צריך להרחיק טפה, שאין בזה משום תיקון האילן או הקרקע ואינו נראה כזומר, ואף מותר לו להשתמש בכלי עבודה רגילים, כגון בקרדם או במגל ובמגרה (במשור) ובכל מה שירצה – יש

ח הפסד, משהביא מים אוכל בו פתו בפירה; הבאיש, פנים לתוך ביתו. וכן פיוצא בו בשאר שני שבוע חוב במעשרות.

ט יתים, משיכניסו רביעית לסאה, פוצע ואוכל בפירה; הכניסו חצי לג, פותש וסך בפירה; הכניסו שליש, פותש בפירה וכו' לתוך ביתו. וכן פיוצא בהם בשאר שני שבוע חובים במעשרות. ושאר כל פרות האילן – בעונתן למעשרות בן עונתן לשביעית.

י מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית? בית שמאי אומרים: כל האילן משיוציא; בית הלל אומרים: החרובין משישלשלו, והגפנים משיגרעו, והיתים משינצו, ושאר כל אילן משיוציא. וכל האילן, בין שפא לעונת

פירוש ברטנורא

ח משהביא מים. שסוחמו ויוצא ממנו משקה: משהבאישו. משיקראו באשה, והיינו כשיתחילו להתבשל ונתבשלו עד שהחרצנים שבפנים נראים מבחוץ מתוך הקליפה:

ט רביעית לסאה. שמסאה זיתים יכול להוציא רביעית הלוג שמן: פוצע. דרך היתים לפצען כדי למתק מרירותן: ואוכל בשדה. דבר שדרכו לאכול הוא. אבל לסוך לא חזו, ואין סכין אלא בדבר שדרכו לסוך: הכניסו חצי לוג. שנתבשלו עד שהוא יכול להוציא חצי לוג מסאת: הכניסו שליש. שנתגדלו שליש ממה שעתידיהם להתגדל. א"נ שמוציא מהן עכשו שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה: כך עונתן לשביעית. אין אוכלין מהן בשביעית עד שיגיעו לעונת מעשרות המפורש בפ"ק דמעשרות, דדוקא תאנים וענבים וזיתים רגילים לאכול קודם בשולן לפיכך התירו לאכול מהם בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות, אבל לא בשאר פירות:

י אין קוצצין את האילן בשביעית. משום דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד. ואני שמעתי כיון דאפקרינהו רחמנא לפירות אם יקצצו היו גזול את הרבים: משיוציא. תחלת העלין בימי ניסן: משישלשלו. משיתחילו להכביר ולתלות כעין שלשלת: משיגרעו. משיעשו גרענים. פ"א הבוסר כשיגרילו [הענבים] ונעשו כפול הלבן נקרא גרוע: משינצו. משגדל עליהן חנק, כמו הנצנים נראו בארץ (שה"ב) כשיגיעו לשיעורים הללו אסור לקצצן בשביעית: מותר לקצצו.

משניות מבוארות – קהתי

להלן במסכת "מעשרות" (א, ב-ד), בן עונתן לשביעית – שאין אוכלים מהם בשביעית עד שהם מגיעים לזמן חיובם במעשרות, שדווקא תאנים וענבים וזיתים, הואיל ורגילים לאכלם בשדה קודם בישולם, לפיכך התירו לאכול מהם בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות (ר"ש; ברטנורא). ויש סוברים, שאף שאר פירות מותר לאכול מהם אכילת ארעי בשדה זמן מועט קודם שהגיעו לעונת המעשרות, אלא שמשנתנו באה להשמיענו, מתי מותר לכונסם לבית

(י"ח טוספות אנושי טס" עפ"י הרמב"ם).

באור משנה י

אסור לקצץ אילן מאכל, שנאמר (דברים כ, יט): "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות". ברם, אם האילן מעולה בדמים, שמחירו יקר לעצים יותר מלגדול פירות, מותר לקצצו (בבא בתרא צב, א). כמה דברים אמורים? בשאר כל השנים: אבל בשביעית, משהתחיל האילן לעשות פרי, אף כשהוא מעולה בדמים, אסור לקצצו, שהואיל וחלה על פירותיו קדושת שביעית, אסור להפסידם, שנאמר (ויקרא כה, ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" – ולא להפסד. ואמנם קודם שיהיה בו פרי, מותר לקצצו בשביעית לעצים, שהאילן עצמו אין בו קדושת שביעית. הלכות אלו באה משנתנו ללמד.

מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית – מפני קדושת הפירות, כמו שבארנו לעיל? בית שמאי אומרים: כל האילן – כל אילן מאכל, משיוציא – פרי (ר"ש), ויש מפרשים: משיוציא – עלים (רמב"ם); רש"י מפרש במקום אחד (ברכות לו, ב): משיוציא את הפרי; ובמקום אחר (פסחים נב, ב): תזוזילת העלים בימי ניסן. בית הלל אומרים: הקורבין משישלשלו – משיתחילו החרובים להתכביר ולהיתלות כלפי מטה כעין שלשלות (ר"ש; ברטנורא). ויש מפרשים: משעה שהענפים נמשכים וגדלים כשלשלות (רמב"ם); והגפנים משיגרעו – משיעשו גרענים. פירוש אחר: משיגדלו הענבים קצת עד שיהיו כפול הלבן, ואז נקראים הם "גירוע", היינו "בוסר" (ר"ש; בבלי ברכות לו, ב; פסחים נב, ב). ובירושלמי מבארים: משעה שייכנס בהם קצת לחלוה, מלשון "יגרעו נטפי מים" (איוב לו, כז); והיתים משינצו – משיעלו בהם הניצנים, ושאר כל אילן – מאכל, משיוציא – פרי (או עלים), כמו שבארנו לעיל. וכל האילן – כל אילן מאכל, בין שפא לעונת המעשרות – כגון הענבים משהבאישו או הזיתים משהכניסו שליש (כמבואר לעיל במשניות ט-ז), וכיוצא בהם, מותר לקצצו – בשביעית לעצים, שהואיל והפירות

החיוב במעשר על "ביחלו", כמו שבארנו (עין "תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה").

באור משנה ח

הפסד – הענבים הרכים שטרם בשלו כל צרכם, אבל גדלו כבר כפול הלבן (פסחים נג, א), משהביא מים – כלומר משיוצא ממנו מיץ כשהוא נסחט, אוכל בו פתו בפירה – שכן נוהגים העובדים בשדה לפלת בו את פתם; והבאיש – הבשיל כל צרכו, וסימנו כשהחרצנים נראים מתוך הקליפה, פנים לתוך ביתו – בוצר ענבים וכוונסם לביתו. וכן פיוצא בו בשאר שני שבוע חוב במעשרות – משהבאיש. הרמב"ם מפרש שלשון "הבאיש" היינו שכל כך בשל עד שהוא קרוב להתעפש כשיניחוהו.

באור משנה ט

בשתי המשניות הקודמות למדנו בענין תאנים וענבים, מאימתי מותר לאכלם בשביעית. משנתנו מוסיפה ללמד בענין זיתים ושאר כל פירות האילן. זיתים, משיכניסו רביעית לסאה – שאפשר לסחוט מסאה זיתים רביעית הלוג שמן (הסאה היא עשרים וארבעה לוג = 13 ליטר בערך); פוצע ואוכל בפירה – דרך היתים שמפצעים אותם לפני אכילתם כדי לרככם ולמתקם; ודווקא לאכול מותר, הואיל ונוהגים לאכלם כך, אבל לסוך בשמנם אסור, שעדיין אינם ראויים לסיכה, ואין סכים בשביעית אלא בדבר שדרכו לסוך. הכניסו חצי לוג – לאחר שהבשילו יותר עד שאפשר לסחוט מסאה זיתים חצי לוג שמן, פותש וסך בפירה – כותת את הזיתים ומוציא מהם קצת שמן וסך בו בשדה, שזיתים אלו ראויים כבר לסיכה מועטת שרגילים לסוך בשדה; הכניסו שליש – שגדלו שליש גידולם; פירוש אחר: שאפשר לסחוט מהם שמן בשיעור שליש ממה שהם ראויים לעשות בגמר בישולם (ר"ש). ובירושלמי מבואר שנליש הוא לוג שמן, שמשערים בזיתים שהם עושים שלושה לוגים לסאה, פותש בפירה וכו' לתוך ביתו – מה שנקטה המשנה "כותש בשדה" לא דווקא הוא, והוא הדיון בבית, אלא שכך נוהגים לכתוש קצת בשדה. הרמב"ם מפרש: הכניסו שליש – שליש הלוג, ורבים נדחקים ליישב פירושו זה, שכן תמורה הוא (עין "מלאכת שלמה"). וכן פיוצא בהם בשאר שני שבוע – בשש שנות השמיטה, חובים במעשרות – משהכניסו שליש. ושאר כל פרות האילן, בעונתן למעשרות – המפורשת

המעשרות – מתוך לקצצו. כִּמְהָ יֵהָ בְּזִית וְלֹא יִקְצְצוּ? רַבֵּעַ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַכֹּל לְפִי הַזֵּית.

פ ר ק ח מ י ש י

א בְּנוֹת שׁוֹחַ – שְׁבִיעִית שְׁלֶחֶן שְׁנִיָּה, שֶׁהָן עוֹשׂוֹת לְשִׁלֹּשׁ שָׁנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַפְּרָסִיּוֹת – שְׁבִיעִית שְׁלֶחֶן מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁהָן עוֹשׂוֹת לְשִׁנֵּי שָׁנִים. אָמְרוּ לוֹ: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּנוֹת שׁוֹחַ.

ב הַטּוֹמֵן אֶת הַלּוֹף בְּשְׁבִיעִית – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יִפְחַת מִסָּאֲתִים עַד גִּבְהַת שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, וְטַפַּח עֶפֶר עַל גִּבּוֹ. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: לֹא יִפְחַת מֵאַרְבַּעַת קָבִים, עַד גִּבְהַת טַפַּח, וְטַפַּח עֶפֶר עַל גִּבּוֹ. וְטוֹמְנוּ בְּמָקוֹם דְּרִיסַת אָדָם.

ג לֹף שֶׁעֲבָרָה עָלָיו שְׁבִיעִית – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם לָקְטוּ הָעֲנָנִים אֶת עָלָיו, לָקְטוּ; וְאִם לֹא, יַעֲשֶׂה חֶשְׁבוֹן

פירוש ברטנורא

ואין כאן משום הפסד הפרי, או משום גזל לאורך לישנא, שכבר הפרי ראוי לאכילה. ומשום קוצץ אילנות טובים ליכא אם הוא מעולה בדמים, שדמיו יקרים לעצים יותר מלאילן; ובמה יהא בית. לאו אשביעית קאי, אלא שיהא אסור לקצצו משום קוצץ אילנות טובים כדכתיב (דברים כ) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות: רובע. הקב, משום דחשיב יותר משאר אילנות, דאילו בדקל מותר לקצצו עד דטעין קבא:

ד **א** בְּנוֹת שׁוֹחַ. תאנים לבנות המגדלות משלש שנים לשלש שנים: שְׁבִיעִית שְׁלֹשָׁה שָׁנָה שְׁנִיָּה. של שמיטה דפירות החונטים בשביעית אין נגמר בשולן עד שנה שנייה של שמיטה שהיא ג' לחניטה ואז נהוג בהן דין שביעית, דבחר חנטה אולינן: פְּרִסְיוֹת. מִין תאנים שעושים משתי שנים לשתי שנים. ואין הלכה כר' יהודה:

ב הַטּוֹמֵן אֶת הַלּוֹף. מִין מִמִּינֵי הַבְּצִלִּים שְׁרָגִילִים לְטַמֵּן בָּאָרֶץ: לֹא יִפְחַת מִסָּאֲתִים. משום דמיהו כוורע, עד שיטמון מהם סאתים בחפירה אחת על גובה ג' טפחים, שלא יהיו מפורדים אלא יהיה גובה הכרי והצבור שלשה טפחים וטפח עפר על גבי הכרי: וְטוֹמְנוּ בְּמָקוֹם דְּרִיסַת אָדָם. כדי שלא יצמח. והלכה כחכמים:

ג לֹף שֶׁעֲבָרָה עָלָיו שְׁבִיעִית. ונכנסה עליו שמינית שהוא מתקיים וזמן מרובה בארץ במחזור: אִם לָקְטוּ עֲנָנִים אֶת עָלָיו לָקְטוּ. דעלי הלף יש להן ביעור ועיקרו אין לו ביעור כרתן לקמן בפ"ו, הלכך אם לקטו עננים את עליו בשביעית לקטו, ואם לאו ונכנסו לשמינית וגדלו העלן נמצאו גדולי שביעית ושמינית

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ב

הַטּוֹמֵן אֶת הַלּוֹף בְּשְׁבִיעִית – לֹף הוּא מִין בְּצִלִּים, שְׁרָגִילִים לְטַמֵּן בְּאֶדְמָה לְשֵׁם קִיּוֹם, וּבִאֵה הַמִּשְׁנָה לְלַמְדֵּנוּ שֶׁהָבָא לְטַמֵּן אֶת הַלּוֹף בְּשְׁבִיעִית. אסור שיטמנהו מפודר, שלא יהא נראה כוורע, אלא טומנו הרבה במקום אחד. וכיצד? נחלקו בזה רבי מאיר וחכמים: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יִפְחַת מִסָּאֲתִים** – לֹא יִטְמֹן בַּחפִּירָה אַחַת פַּחוֹת מִסָּאֲתִים, שֶׁהֵם שָׁנִים עֶשֶׂר קָב (הסאה 6 קבים), **עַד גִּבְהַת שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים** – שִׁיחָא בְּעֵרִימַת הַלּוֹף גִּבְהַת שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, וְטַפַּח עֶפֶר עַל גִּבּוֹ – עַל גְּבִי הַלּוֹף הַטּוֹמֵן, שִׁיחָא נִיכָר שֶׁטְמָנוּ לְשֵׁם קִיּוֹם. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: לֹא יִפְחַת מֵאַרְבַּעַת קָבִים – צִרִּיךְ לִהְיוֹת בְּעֵרִימָה שֶׁהוּא טוֹמֵן לֹא פַחוֹת מֵאַרְבַּעַת קָבִים, **עַד גִּבְהַת טַפַּח, וְטַפַּח עֶפֶר עַל גִּבּוֹ** – כְּלוּמָר שֶׁאֵף חֲכָמִים סוֹבְרִים כְּרַבִּי מֵאִיר, שֶׁצִּרִּיךְ לִהְיוֹת טַפַּח עֶפֶר עַל גְּבִי הַלּוֹף הַטּוֹמֵן, אֲלֵא שְׁחֻלְקִים הֵם עָלָיו בְּעֵנִין כְּמוֹת הָעֵרִימָה וּגְבוּהָהּ, שֶׁלְּדַעְתָּם דִּי בְּשִׁלִּישׁ מִשְׁעִירוֹ, אֲרַבְעָה קָבִים (שֶׁהֵם שְׁלִישׁ מִסָּאֲתִים) עַד גִּבְהַת טַפַּח. וְטוֹמְנוּ בְּמָקוֹם דְּרִיסַת אָדָם – כִּדִּי שֶׁלֹא יִצְמַח. הַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שפירות שביעית לאחר שכלו לחיה מן השרה, חייבים לבער אותם מן הבית, וזהו דין ה"ביעור". ומי מותר באכילת הפירות לאחר הביעור? נחלקו בזה תנאים (להלן ט, ח): "רבי יהודה אומר, עניים אוכלים אחר הביעור, אבל לא עשירים; ורבי יוסי אומר: אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור". כלומר שאף בעל הבית יכול לחזור ולזכות בהם... משנתנו דנה בלֹף שֶׁנִּזְרַע וגדל בשישית ועברה עליו שביעית ונכנס לשמינית, שכן הלֹף מתקיים בארץ שלש שנים (עין כלאים ב, ה), ונמצא מעורבים בו גידולי שביעית. ודין הוא, שעלי הלֹף חייבים בביעור בשביעית (להלן ז, א-ב).

לֹף שֶׁעֲבָרָה עָלָיו שְׁבִיעִית – שֶׁנִּזְרַע בשישית ונשאר במחזור עד השנה השמינית; ויש מפרשים, שנקרחה סוף שביעית והניחוחה במקומו וחזר ונשרש שם והוסיף גידולים בשמינית (ר"ש), והרי עלי השביעית חייבים בביעור, כמו שהזכרנו לעיל, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם לָקְטוּ הָעֲנָנִים אֶת עָלָיו** – בשביעית אחר הביעור, **לָקְטוּ** – ואין לעניים חלק בעלים שגדלו בשמינית, **וְאִם לֹא** – שלא לקטו העניים, ונמצא גידולי שביעית ושמינית מעורבים, **יַעֲשֶׂה חֶשְׁבוֹן עִם הָעֲנָנִים** – שמה שגדל בשביעית של עניים הוא, הלכך ישער

הבשילו כבר, אין בקציצת האילן משום הפסד הפירות; ומדובר כאן, בכגון שדמי האילן לעצים מרובים מדמי פירותיו, כמו שבארנו לעיל, שאין בזה משום אסור קציצת אילן מאכל. **כִּמְהָ יֵהָ בְּזִית וְלֹא יִקְצְצוּ?** – אף בשאר כל השנים, משום האיסור לקצץ אילני מאכל? **רַבֵּעַ** – הקב זיתים; ברם, שיעור זה אינו אלא בית, לפי שהזית חשוב משאר האילנות, אבל אילן אחר – אין איסור לקצצו אלא כשהוא טעון קב פירות. **רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַכֹּל לְפִי הַזֵּית** – כל מה שהזית משוכח יותר, איסור קציצתו אפילו בפחות מרובע קב. כך מבוארת הסיפא בבבלי (בבא קמא צא, א), שהמדובר הוא בשאר השנים; אבל לפי הירושלמי נראה שאף הסיפא ממשיכה בענין שביעית, ובאה המשנה להשימענו, שמה שאמרנו לעיל בזה: "מישיצנו" – היינו משיהיה באילן רבע קב זיתים. וכן מפרש גם הגר"א (עין "שנות אליהו").

ב א ו ר מ ש נ ה א

בְּנוֹת שׁוֹחַ – מִין תאנים לבנות, שְׁבִיעִית שְׁלֶחֶן שְׁנִיָּה – דיני שביעית נוהגים בהן בשנה השנייה של שמיטה, שֶׁהָן עוֹשׂוֹת לְשִׁלֹּשׁ שָׁנִים – שפירות אלו גדלים במשך שלש שנים עד שהם מתבשלים, ונמצא שהפירות שחנטו בשביעית נגמר בישראלם בשנייה לשמיטה, שהיא השנה השלישית לחנטה, ואז נוהגים בהן דיני שביעית, שלעניין שביעית הולכים בפירות האילן אחר חנטה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַפְּרָסִיּוֹת** – מִין תאנים שעיקר גידולן בפרס, אבל מגדלים אותן גם בארץ ישראל (תפארת ישראל:), שְׁבִיעִית שְׁלֶחֶן מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית – דיני שביעית נוהגים בפירות אלו במוצאי שביעית, היינו בשנה הראשונה לשמיטה, שֶׁהָן עוֹשׂוֹת לְשִׁנֵּי שָׁנִים – ונמצא הפירות שחנטו בשביעית נגמר בישראלם בשנה השנייה. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה: **לֹא אָמְרוּ** – חכמים, שדין שביעית נוהג בפירות שבשלהן אחר השביעית, **אֶלָּא בְּנוֹת שׁוֹחַ** – ולא פרסיות, שבדקו ומצאו שהן מתבשלות בשנה אחת; וכן מובא בתוספתא (שביעית ד, א) שאמרו חכמים לרבי יהודה: "הרי הן אצלך בטבריא, ואינן עושות אלא בנות שנתן". ובירושלמי מובא, שרבי יהודה אמר להם: "והרי עמכם בציפורין, והן עושות לשתי שנים". מכאן, שטעם המחלוקת הוא, שרבי יהודה קבע לפי ציפורין ואילו חכמים קבעו לפי טבריא (הירושמי).

עם העניים. רבי יהושע אומר: אם לקטו העניים את עליו, לקטו; ואם לאו, אין לעניים עליו חשבון. ד' לוף של ערב שביעית שנכנסם לשביעית, וכן בצלים הקיצונים, וכן פואה של עדית – בית שמאי אומרים: עוקרין אותן במאורפות של עץ; ובית הלל אומרים: בקרדמות של מתכות. ומודים בפואה של צלעות, שעוקרין אותה בקרדמות של מתכות.

ה מאימתי מתר אדם לקח לוף במוצאי שביעית? רבי יהודה אומר: מיד. ונחכמים אומרים: משירבה החדש.

פירוש ברטנורא

מעורבין יחד: יעשה חשבון. וישער כמה גדל מהן בשביעית ויתן לעניים, דר' אליעזר סבר כר' יהודה דאמר לקמן עניים אוכלים אחר ביעור ולא עשירים: רבי יהושע אומר אין לעניים עמו חשבון. דסבר כרבי יוסי דאמר לקמן אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור. והלכה כר' יהושע: ד' לוף של ערב שביעית. שנשלם מערב שביעית ולא הוסיף צמחים בשביעית, שאם הוסיף צמחים בשביעית אסור לעקור משום הפסד פרי: הקיצונים. י"מ שנורעו בקיץ וי"מ מיוחדות לקיץ שהן יבשות מאד: פואה של עדית. הנדילה בשדה שמנית. פואה, צבע אדום שקורין רוי"א בלע"ז: במאורפות של עץ. במרה שחופרים בו את הקרקע. של עץ, ולא של ברזל שלא יראה כעובד את הארץ: בקרדמות של מתכת. ולא חיישין דלמא מיהו כעבודה: בפואה של צלעות. כמו סלעות בסמ"ך, פואה הנדילה בין הסלעים כיון דאין דרך לזרוע שם לא מיהו כעובד את הארץ. פ"א צלעות כמו ולצלע המשכן (שמות כ) כלומר צדי השדה שאין דרך לזרוע שם:

ה רבי יהודה אומר מיד. ואע"ז דבשאר ירקות מודה רבי יהודה דאסור עד שיעשה כיוצא בו, בלוף הואיל וצריך לעקרו לב"ש במאורפות של עץ ולבית הלל בקרדמות של מתכות, ואין דרך לעקור בשביעית אלא ע"י שניו, הלכך במוצאי שביעית לא שכיו דאסורא ומש"ה מותר מיד, אבל ירק שלא גזרו שלא לתלוש בו אורחיה שכיו נמי דאסורא בשמינית, לפיכך אסור עד שיעשה כיוצא בו: משירבה בו החדש. בירושלמי מפרש דהיינו מן הפסח ואילך. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

את הקרקע, שהרי הכל יודעים שעושה עבודה המותרת בשביעית. ויש מפרשים, שאף לדעת בית הלל עושים בשינוי קצת, שעוקרים בקרדמות במקום במעדרים. ומודים – בית שמאי לבית הלל, בפואה של צלעות – שהיא בעלת צלעות, ושרשיה מתפשטים באדמה, ואי אפשר לעקור אותה במאורפה של עץ אלא בכלי ברזל (רמב"ם; ויש מפרשים: "צלעות" כמו סלעות (בסמ"ך), היינו פואה הגדלה במקום סלעים, שהואיל ואין דרך לזרוע שם אינו נראה כעובד את האדמה; פירוש אחר: פואה של צלעות – הגדלה בצלעות (כלומר בצידה) השדה, שאין רגילים לזרוע שם (הר"ם), שעוקרין אותה בקרדמות של מתכות – שאף בית שמאי אינם חוששים בזה, שמה יאמרו שהוא עוסק בעבודת האדמה בשביעית.

באור משנה ה

מאימתי מתר אדם לקח לוף במוצאי שביעית – מן החשוד על השביעית, ואין חוששים שמה של שביעית הוא? רבי יהודה אומר: מיד – אפילו ביום הראשון של השנה השמינית; ואף על פי שבשאר ירקות שנו להלן (ו, ד): "משעשה כיוצא בו", כלומר שאסור ליקח מן החשוד על השביעית עד שיעבור בשמינית זמן בכדי שיגדל בו מן החדש כיוצא בו, ורבי יהודה אינו חולק שם על כך, מכל מקום בלוף סובר רבי יהודה שיותר ליקח מיד, לפי שמן הסתם הוא מוכר מן השמן מערב שביעית, שהרי כך דרכו של הלוף שטומנים אותו באדמה ומקיימים אותו זמן רב, כמבואר במשניות הקודמות ("שנות אליהו"); ויש מפרשים הטעם, שהואיל ולא התירו חכמים לעקור את הלוף בשביעית אלא על ידי שינוי (אף לבית הלל כפי הפירוש השני שהבאנו במשנה הקודמת), ועקירה זו קשה היא, הלכך אין לחשוש שטרח כל כך לעקור בשביעית בשינוי למכרו במוצאי שביעית, ומן הסתם לא משל שביעית הוא (הר"ם ורמב"ם ואשונה"ה עפ"י חירושלמי). ונחכמים אומרים: משירבה החדש – אין לוקחים לוף במוצאי שביעית מן החשוד על השביעית אלא משירבה בשדה הלוף החדש שנזרע בשמינית. ורבינו מפרשים, דהיינו: מחג הפסח ואילך, שאז מצוי כבר הלוף החדש שגדל בשמינית, שכן מובא בירושלמי (ובתוספתא ד, ד): "אמר רבי יהודה: מעשה והיינו בעין כושי (מקום של כותים, שהם חשודים על השביעית) ואכלנו לוף על פי רבי טרפון במוצאי החג של מוצאי שביעית. אמר לו רבי יוסי: עמך הייתי ולא היה אלא מוצאי פסח", ברם, יש סוברים שאין להביא ראיה ממעשה זה לפירוש משנתנו, שהכוונה היא דווקא מפסח ואילך, שלא

כמה גדל בשביעית ויתן לעניים; הרמב"ם כותב, שענין החשבון הוא, שכשיעקור את הלוף שנתיים אחר השמיטה, יתן לעניים השליש, ואם יעקור אחר שלש שנים יתן לעניים רבע, ועל דרך זו יתן לעניים חלק השנה השביעית מכלל השנים שיעמוד תחת הארץ; שרבי אליעזר סובר כרבי יהודה: עניים אוכלים אחר הביעור ולא עשירים. רבי יהושע אומר: אם לקטו העניים את עליו, לקטו; ואם לאו – מה שלקטו העניים בשביעית כדין לקטו, וכן לאו – אם לא לקטו בשביעית, אין לעניים עליו חשבון – שבעל הבית כבר זכה בהם, שכן רבי יהושע סובר כרבי יוסי: אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור, כלומר שבשעת הביעור מוציא בעל הבית את הפירות מביתו ואומר: כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול, ובשעה זו יכול כל אחד לזכות בהם, בין עניים ובין עשירים, ואף הבעלים יכולים לחזור ולזכות בהם, ולאחר שזכה בהם אין אחר יכול ליטול מידו, ואפילו עניים אין להם עליו כלום, שהרי מן ההפקר זכה, וכבר קיים מצוות ביעור (משנה ראשונה); הלכך סובר רבי יהושע שאם העניים לא לקטו בשביעית, אין לעניים כל זכות בעלים על הלוף שעברה עליו שביעית וגידולו נמשך בשמינית. הרמב"ם גורס בדברי רבי יוסי: "אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלים אחר הביעור", שלשיטת הרמב"ם מצוות "ביעור" היא לבער את הפירות מן העולם; ומטעם זה סובר גם רבי יהושע, שאם העניים לא לקטו אין להם עליו חשבון.

באור משנה ד

משנה זו מונה שלושה מיני צמחים, שאף לאחר גמר ביטולם הדרך להשהותם בקרקע אזה זמן; ודנה המשנה בכגון צמחים אלו נגמרו בשיטת והושהו בקרקע גם בשביעית, כיצד נוהגים בהם.

לוף של ערב שביעית – שנגמרו ביטולו בערב שביעית, היינו בשיטת, שנכנס לשביעית – שלא עקרוהו לפני השביעית, לפי שכן דרכם להשהותם בקרקע גם לאחר גמר ביטולם, כמו שהזכרנו לעיל, וכן בצלים הקיצונים – שנזרעו בקיץ, או המיוחדים לקיץ, וכן פואה – צמח שעושים ממנו צבע אדום, של עדית – שגדלה באדמת עיריית, היינו אדמה שמנה; כל שלשת המינים הללו שנגמרו בשיטת והושהו אותם באדמה גם בשביעית, בית שמאי אומרים: עוקרין אותן – בשביעית, במאורפות של עץ – במגרפות עץ, ולא במכשירים של ברזל, כדי שהעבודה תיעשה בשינוי שלא יהא נראה כעובד את האדמה בשביעית. ובית הלל אומרים: בקרדמות של מתכות – כלומר שאין צורך בשינוי, אלא מותר לעקור אותם כדרכם בקרדמות של ברזל, ואין חוששים שמה יהא נראה כעובד

ו אלו פלים, שאין האמן רשאי למכרם בשביעית: מחרשה וכל פליה, העל והמזורה, והדקר. אבל מוכר הוא מגל יד, ומגל קציר, ועגלה וכל פליה. זה הכלל: כל שמלאכתו מיוחדת לעברה, אסור; לאסור ולהתיר – מתיר. והיוצר מוכר חמש פדי שמן וחמש עשרה פדי יין, שכן דרכו להביא מן ההפקר. ואם הביא יותר מכאן – מתיר. ומוכר לגוי בארץ, ולישראל בחוצה לארץ.

ח בית שמאי אומרים: לא ימכר לו פרה חורשת בשביעית. ובית הלל מתירין, מפני שהוא יכול לשחטה. מוכר לו פרות אפילו בשעת הזרע; ומשאיל לו סאתו, אף על פי שהוא יודע שיש לו גרן; ופורט לו מעות, אף

פירוש ברטנורא

ו שאין האומן רשאי למכור בשביעית. למי שהוא חשוד על השביעית, אבל למי שאינו חשוד שרי דאינו קונה אלא להצניע עד [אחר] שביעית: מזרה. שזורין בו התבואה בגורן; דקר. כמין יתר של ברזל שקורין קולטרו בלע"ז, והוא עשוי לחפור בו את הקרקע לשון וידקור את שניהם (במדרש כה): מגל יד ומגל קציר ועגלה. מותרין שמא הוא [רוצה] לקצור מן ההפקר ולהביא בעגלה למאכל ביתו, ואין אסור אלא להביא הרבה לעשות אוצר:

ז היוצר. אומן העושה כלי חרס מוכר אפילו לחשוד על השביעית ה' כדי שכן ופ"ו כדי יין, וליכא למיחש שמא רוצה כולם לשמן או כולם ליין שניכרים הן אותם של יין מאותם של שמן, שהעפר שעושים ממנו כדי יין אינו דומה לעפר שעושים ממנו כדי שמן: ואם הביא יותר מכאן מותר. ולא חיישין שמא מן המשומר דשביעית הביא: ומוכר לנכרים בארץ. ולא חיישין שמא יחזור הנכרי ומכרם לישראל החשוד: ולישראל בחוצה לארץ. ולא חיישין שמא יוליכם בארץ, א"נ שמא יכנס לתוכן יין ושמן של שביעית שהביא מארץ ישראל, דלא החמירו חכמים כל כך:

ח שהוא יכול לשחטה. ובכל דהוא דמצינן למתלי תלינן, ובית שמאי סברי דאין דרך כלל לשחוט פרה העומדת לחרישה: אפילו בשעת הזרע. ולא אמרין ודאי לזרעה הוא לוקח, דתלינן לאכילה הוא רוצה: שיש לו גורן. ולא חיישין שמא מודר להכניס לאוצר, דאיכא למתלי דלמחנה הוא מודר: ופורט לו

משניות מבוארות – קהתי

הביא – אדם מן ההפקר, **יותר מכאן** – יותר מחמש כדי שמן וחמש עשרה כדי יין, **מתיר** – כלומר היין והשמן מותרים לו בדיעבד; אבל לכתחילה אין לו להביא יותר מכאן, ולפיכך לא ימכור לו היוצר יותר מחמש כדי שמן ומחמש עשרה כדי יין. **ומוכר לגוי בארץ** – כדים יותר ממנין זה, ואין חוששים שמא יחזור הגוי ומכור לישראל החשוד על השביעית, **ולישאל בחוצה לארץ** – מוכר כדים רבות, שהרי בחוץ לארץ אין דין שביעית, ואין חוששים שמא יביאן לארץ ישראל.

בארנו את הסיפא של משנתנו לפי שיטת הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל ד, כד; ת, ה), אבל רבים מהמפרשים פירשוה בדרך אחרת: "ואם הביא יותר מכאן" – יותר מכשיעור זה של חמש כדי שמן וחמש עשרה כדי יין, והוא זקוק ליותר כדים, מותר – למכור לו כדים לפי מה שהביא, שמן הסתם הביא הכל מן ההפקר כפי צורך ביתו, ואין אנו חושדים בו שמא הביא מפירות שביעית המשומרים באוצר (ה"ש: ברטנורא: "תוספות יום טוב"). ומוכר לגוי בארץ – כמו שבארנו לעיל, ולישראל בחוצה לארץ – אף לכתחילה מותר למכור לו יותר כדים, אף על פי שכונס בהם הרבה יין ושמן שהביא מארץ ישראל, שלא החמירו בו חכמים כל כך (ה"ש: על פי הירושלמי: ה"א:ש). ואף הרב מברטנורא מפרש כך, אלא שהוא כותב "שאין חוששים שמא יכניס לתוכן יין ושמן של שביעית מארץ ישראל", ואילו ה"ש כותב: "אף על פי שכונס בו הרבה יין ושמן" כמו שהבאנו לעיל (עיין "פאת השלחן" שמבואר שם, כי אמנם דברי הרב מברטנורא אינם מדויקים, ועיין "תוספות חדשים"). ויש מפרשים על פי הירושלמי, שמתיר למכור לישראל בחוצה לארץ כדים רבות, אפילו אם הקונה הוא מארץ ישראל אלא שהוא קונה את הכדים בחוץ לארץ, ואין חוששים שמא הוא קונה אותן כדי למכור בארץ (הגר"א פירושו לירושלמי).

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה ללמד בחשוד על השביעית, מה מותר למכור לו ולהשאיל. **בית שמאי אומרים: לא ימכר לו** – למי שהוא חשוד על השביעית, **פרה חורשת** – שאינה עומדת לחליבה אלא לחרישה, **בשביעית** – שחוששים שמא יחרוש בה בשביעית, ונמצא המוכר מסייע ידי עוברי עברה. **ובית הלל מתירין** – למכור לו פרה חורשת, **מפני שהוא יכול לשחטה** – ולכן תולים לקולה. ואנו אומרים שהוא לקחה לשחיטה ולא לחרישה, שכל שאפשר לתלות לקולה תולים. ברם, בית שמאי סוברים, שאין דרך לשחוט פרה העומדת לחרישה, מפני שדמיה יקרים. **מוכר לו פרות** – לחשוד על השביעית, **אפילו בשעת הזרע** – בשעה שרגילים לזרוע את השדות, שאנו תולים שלקחם לאכילה ולא לזריעה, **ומשאיל לו**

בא רבי יוסי אלא לקבוע, שמעשה שהיה כך היה, והפירוש הוא אפוא כמו שבארנו לעיל ("מלאכת שלמה"). וטעמם של חכמים, שחוששים שמא מוכר הוא מלוף של שביעית ואומר שמן הטמון מערב שביעית הוא.

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, שאסור לחזק ידי החשוד על השביעית ולמכור לו כלי עבודה שמשתמשים בהם לעבודות קרקע האסורות בשביעית. הרמב"ם כותב (בפירוש למשנתנו): "אמור הכותב (ויקרא יט, יד): "לפני עור לא תתן מכשול" – רוצה לומר: מי סגרה (את) עינוי התאוה ויצר הרע, לא תעזר אותו להוסיף בעוורונו, ותוסיף להרחיקו מן היורש; ומפני זה אסור לעזור עוברי עברה..."

אלו פלים, שאין האמן רשאי למכרם בשביעית – למי שהוא חשוד לעבוד את האדמה בשביעית: **מחרשה וכל פליה, העל** – כלי רתמה לשוורים המושכים את המחרשה, **והמזורה** – שזורים בו את התבואה כדי לנקותה מן המזין, **והדקר** – מין מעדר לחפירה בקרקע. כל הכלים הללו מיוחדים הם לעבודות איסור, ולכן אסור למכרם בשביעית למי שהוא חשוד על השביעית. ברם, למי שאינו חשוד על השביעית מותר למכרם, שאינו קונה אותם אלא להצניעם למוצאי שביעית. **אבל מוכר הוא** – בשביעית לכל אדם, **מגל יד ומגל קציר** – לשימוש ביתי, **ועגלה וכל פליה** – שבכל אלה משתמשים גם למלאכות המותרות בשביעית, כגון לקצור מעט מן ההפקר ולהביא בעגלה לצרכי ביתו. **זה הכלל: כל שמלאכתו מיוחדת לעברה** – לעבודה האסורה בשביעית, **אסור** – למכרו בשביעית למי שחשוד על השביעית, שהרי מסייע הוא בידי עוברי עברה. **לאסור ולהתיר** – אבל כלי שמשתמשים בו בין לאיסור בין להיתר, **מתיר** – למכרו לכל אדם, שאומרים אנו: מן הסתם קנה למלאכה המותרת בשביעית.

באור משנה ז

היוצר – אומן העושה כלי חרס, **מוכר** – בשביעית לכל אדם, ואפילו למי שהוא חשוד על השביעית (ברטנורא), **חמש פדי שמן** – כדים לשמן, **וחמש עשרה פדי יין** – המיוחדות ליין, **שכן דרכו – של אדם, להביא מן ההפקר** – כלומר מפירות שביעית שהם הפקר, שמתיר לו ליטול מהם בשביעית בשיעור כזה שהוא לצורך מאכל ביתו. בירושלמי מבואר, שאין חוששים שמא הוא לוקח כל הכדים לשמן או ליין, לפי שהכדים ליין שונות הן בטיבן ובצורתן מהכדים לשמן, ואין דרך להכניס יין בשל שמן, ושמן בשל יין. **ואם**

על פי שהוא יודע שיש לו פועלים. וכן בפרוש – אסורין.

פירוש ברטנורא

מעות. מחליף לו מעות בפרוטות: אע"פ שהוא יודע שיש לו פועלים. ונמצא מסייע ידי עובדי עבירה, דאמרין שמא לשאר צרכיו הוא צריך: וכולם. אם פירש שלדבר אסור רוצה אותם, אסור:

משניות מבוארות – קהתי

יש מפרשים, שבכל אלו אף בית שמאי מודים (חרי"ו). וכן בפרוש – אם פירש, שלדבר אסור הוא רוצה דברים אלו, כגון שאמר לו: מכור לי פרתך ואחרושה בה, או: תן לי סאתך ואמדוד בה הזרע אשר דשתי, או: פרוט לי מעות ואפרע לפועלים שעסקו בעבודת שדי (רמב"ם, אסורין) – אסור להיענות לו בכל אותם הדברים, שנמצא מסייע לדבר עבירה.

סאתו – כלי המשמש למדידת סאה תבואה, אף על פי שהוא יודע שיש לו גרן – ואין חוששים שמא ימדוד בסאה זו תבואה להכניסה לאוצר, אלא אנו תולים שכונתו למדוד בה קצת תבואה כדי להוליכה לטוחן, ופורט לו מעות – לכסף קטן, אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים – ואין חוששים שמא דעתו לפרוע להם בדמים אלו את שכר מלאכתם שיעשו בשדהו, ונמצא מסייע ידי עובדי עבירה, אלא אנו תולים שפורט את המעות לצרכים של היתר.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד א

היין. הגמרא מביאה כמה הלכות בחיובי ריפוי של החובל. אומרת הגמרא: ואי היה החובל עצמו רופא, ואמר ליה לנחבל, איני משלם את דמי הריפוי, אלא אסריך אנה – אני עצמי ארפא אותך. הדין הוא דאמר ליה – יכול הנחבל לומר לו, איני חפץ בכך, שכיון שהזקתני דמית עלי באריא ארבה – הרי אתה דומה עלי כאריה האורב לי להזיקני. ואי אמר ליה החובל, איני משלם את דמי הריפוי, אלא מיתניא אסריא, דמנן במנן – אביא רופא שהוא קרובי וירפאך בחינם, הדין הוא דאמר ליה – יכול הנחבל לומר לו, אסריא דמנן במנן, מנן שוה – רופא שמרפא בחינם, שוויו הוא 'חינם', כלומר אינו שוה כלום, משום שאינו מרפא כראוי, ואיני חפץ בו. ואי אמר החובל, מיתניא לך אסריא דחיקא – אביא לך רופא מרחוק, שידידי הוא ויטול ממני פחות ממון, הדין הוא דאמר ליה – יכול הניזק לומר לו, לשון שאומרים הבריות 'אסריא דחיקא, עינא עוריא' – רופא שבא מרחוק, אינו חושש אם יעזור עיניו של החולה, כלומר אינו חושש להזיק לחולה, שהרי הוא עתיד ללכת לדרכו, ואיני חפץ בו. ואי אמר ליה הניאך – אמר הנחבל לחובל, אל תשלם את דמי הריפוי לרופא, אלא תב לי לדידי – תן לי דמים אלו, ואנא מסינא נפשי – ואני ארפא את עצמי, הדין הוא דאמר ליה – יכול החובל לומר לו, אני חושש דפשיעת בנפשיך – שתפשע בעצמך ולא תתרפא כראוי, ויפקחתי מניא מפי – ותטול ממני יותר כסף, אלא נותן החובל את דמי הריפוי לרופא. ואף אי אמר ליה הנחבל, קוץ לי מלפני – קצוב לי את דמי הריפוי בשומתו של רופא, ותן לי רק סך זה, אמר ליה החובל, כל שכן שאם אעשה כן אני חושש דפשיעת בנפשיך, ולא תתרפא במעות אלו כלל אלא תשאר חבול, וגנאי גדול יהיה לי מכך, כיון דקרו לי – יכנו אותי בני אדם 'שור המזיק', שאני כשור שהזיק ואינו מרפא את הניזק, אלא יתן את דמי הריפוי לבית דין. הגמרא מביאה ברייתא בענין תשלומי ארבעת החיובים האחרונים המבוארים במשנה. אומרת הגמרא: תנא – שנינו בברייתא, וכולן – כל ארבעת הדברים האחרונים המבוארים במשנה, שהם צער, ריפוי, שבת ובושת, משתלמין אף במקום שמשלם 'נזק', ואין תשלום הנזק פוטרו משאר התשלומים. מבארת הגמרא: מנהגי מילי – מניין נלמד דין זה, אמר רב וביד משמיה דרבא, אמר קרא לגבי תשלום 'צער' (שמות כא כה) 'פצע תחת פצע', ולכאורה מילים אלו מיותרות, שהרי כבר נאמר בתחילת הפסוק 'בזיה תחת בזיה', ויש ללמוד מיתר זה שחייב החובל ליתן את תשלומי הצער אף במקום שמשלם את תשלומי הנזק. מקשה הגמרא: איך אפשר לדרוש כן את הפסוק, והרי תא – פסוק זה של 'פצע תחת פצע' מובא ליה – צריך אותו כדי

אינו חייב בריפוי, ופוטרים את החובל מריפוי ושבט באופן שעלו בו הצמחים מחמת המכה, אם כן חיוב ריפוי, דתנא ביה קרא – ששנאו הפסוק בלשון כפולה, ורפא ורפא, למה לי – איזה חיוב יש לדרוש מכך. משיבה הגמרא: מיעי ליה – הוצרך הפסוק, לבדלת דבי רבי ושמעאל, דתנא דבי רבי ושמעאל אומר, נאמר ורפא ורפא בלשון כפולה, ומכאן יש ללמוד שניתן רשות לרופא לרפאות את החולה, שלולי זאת היינו אומרים שכוין שה' הכהו אין לרופא רשות לרפאותו. הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה באדם שעלו בו צמחים מחמת המכה: תנו רבנן, מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה, ומחמת כן נפקתו רפואת המכה, שחייב החובל לרפאותו, ותיב ליתן לו שבתו, תלמוד לומר (שמות כא יט) 'רק שבתו ותן ורפא ורפא', ומכפילות הלשון ורפא ורפא – לומדים את חיוב הריפוי, וכיון שהזקש שבת לריפוי, חייב גם בשבת. מנשיבה הברייתא, יכול – האם נאמר שאפילו אם עלו בו צמחים שלא מחמת המכה, יתחייב החובל, תלמוד לומר 'רק שבתו ותן', והמילה 'רק' באה למעט שאם עלו בו צמחים שלא מחמת המכה, אף שחזרה המכה, פטור החובל מלשלם לו שבת וריפוי. רבי יוסי בר יהודה אומר, אף אם עלו בו צמחים מחמת המכה, פטור החובל, שנתאמר 'רק שבתו ותן', ובא למעט שאינו חייב בשבת שנגרם מחמת צמחים שעלו במכה, אף אם עלו מחמת המכה עצמה. ולא ביאר רבי יוסי את דעתו בענין הריפוי. נחלקו בני הישיבה בדעת רבי יוסי בענין דמי הריפוי: איכא דאמרי – יש שאמרו, שאף אם עלו צמחים מחמת המכה, פטור למכור, ואף מדמי הריפוי, וסובר פרבן בריהו שבברייתא הקודמת, המקשישים שבת לריפוי, ופוטרים משניהם. ואיכא דאמרי – לדעת רבי יוסי בר יהודה שאף אם עלו צמחים מחמת המכה פטור, היינו שפטור רק משבת, ותיב בריפוי. וקמאן – כדעת מי הוא סובר, באבות – כדעת אביו, רבי יהודה, שאמר בברייתא הקודמת שחייב בדמי הריפוי: מבארת הגמרא את דברי הברייתא: אמר מר, יכול אפילו כשעלו צמחים שלא מחמת המכה חייב בשבת וריפוי, תלמוד לומר 'רק שבתו ותן', למעט אופן זה, שפטור בו. מקשה הגמרא: ובאופן זה, שעלו צמחים שלא מחמת המכה, וכי בעי קרא – האם צריך פסוק לפטור, והרי לא נגרמה המכה מחמתו, ומדוע שיתחייב. מתרצת הגמרא: אמר, מאי שלא מחמת המכה, אין זה כפשוטו, אלא בדתניא בברייתא אחרת, הרי ששעבר הנחבל על דברי הרופא, ואכל דבש או כל מיני מתוקה, שלעילי להמנע מאכילתם מפני שדבש וכל מיני מתוקה קשין למכה, ומחמת אכילתם הוזק יותר והעלה מכות רגנותני, יכול – היה מקום לומר שהיה החובל חייב לרפאותו, תלמוד לומר 'רק שבתו ותן', למעט אופן זה, שכיון שעבר על דברי הרופא פטור החובל. מבארת הגמרא: מאי רגנותני, אמר אבי, נאמא בריבא – בשר מת. ונאמא אסותיה – מהי רפואתה, אמר אבי, צמח ושמו אהל, וקרא – שעורה, וקלחא – שרף שבחביות עץ של

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אם רעב שנאך — יצרך הרע רעב ותאב לעבירה. **האכילוהו לחם** — הטריחוהו במלחמתה של תורה, דכתיב "לכו לחמו בלחמי" (משלי ט). **השקהו מים** — תורה, דכתיב בה "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיהו נה). **ישלימונו לך** — שיהא שלם יצרך עמר, ואוהבך ואל ישיאך לחטוא וליאבד מן העולם. **הצפוני** — כדמפרש: צפון בלבו של אדם.

פניו אל הים הקדמוני — המקדש הראשון, שהוא כים, שהיו הכל נקבצים שם, כים שכל הנחלים הולכים אליו. **ועלה באשו וצחנתו** — ומפני שהעלה באשה וסרחון, שהניח האומות ונתגרה בישראל. **נקדים וניזיל כאורחא** — נשכים בהשכמה קודם היום. **השכמה קרי קדמותא בתלמוד. כי הווי פרשי מהרדי** — שהיו משתי עיירות, והגיעו לפרשת דרכים, פירש זה לכאן וזו לכאן. **אורחא רחיקא** — דרך רחוקה היא בין שתי מקומותינו, ואי אפשר לנו עוד לילך יחד. **וצוותין כסימא** — אילו היינו יכולים לילך בדרך אחד היה נעים צוות שלנו. **אי מאן דסני לי** — אם היה שונאי מתייחד עם האשה — לא הוה מצי אוקומי אנפשיה מלחטוא. ועל עצמו היה אומר. **תלא נפשיה** — נשען על בריח הדלת, כאדם שמחשב ומצטער.

להכשילם, והמשך הפסוק **כי הגדיל לעשות**, אמר אבני שרצה לומר שהיצר מתגרה בישראל ובתלמידי חכמים מתגרה יותר מכולם, ומשום כך עונשו גדול כמבואר בתחילת הפסוק.

מוכיחה הגמרא שהיצר מתגרה בתלמידי חכמים יותר מכולם: **כי הא** — כמו אותו מעשה, **דאבני שמעיה** **לההוא גברא דקאמר לההיא אתתא, נקדים וניזיל באורחא** — אבני שמע אדם שדיבר עם אשה זרה שישכימו לילך יחדיו בדרך, אמר אבני בליבו, **איזיל אפרשינהו מאיפורה** — אלך עמם [בלא ידיעתם] כדי להפרישם מאיסור, **אזל בתרייהו תלתא פריסי באגמא** — הלך אחריהם שלש פרסאות בשדה, **כי הווי פרשי מהרדי** — כאשר הגיעו לפרשת דרכים ונפרדו דרכיהם, **שמעיהו דקא אמרי** — שמע אותם אומרים ביניהם, **אורחין רחיקא וצוותין כסימא** — הדרך רחוקה בין מקומותינו ואין אנו יכולים לילך באותה דרך, ואילו היינו יכולים היה נעים לנו בצוותא, אמר אבני על עצמו, **אי מאן דסני לי תוה, לא תוה מצי לאוקומיה נפשיה** — אם שונאי היה מתייחד כך עם אשה לא היה יכול להתגבר והיה חוטא, והתכוין לעצמו. **אזל תלא נפשיה בעיבורא דרשא ומצטער** — הלך ונשען על בריח הדלת תוך מחשבות צער בגנות עצמו, **אתא תהוא סכא, תנא ליה** — לימדו כדי לנחמו ולעודדו, **כל הגדול מהכביר יצרו גדול הימנו**, וכיון שכן אין זה פחיתות במה שלא היית יכול להתגבר כי משום גדולתך יצרך גדול.

דף נב עמוד א. **דרש רבי עזריא ואיתימא** — ויש דורשים דרשה זו בשם רבי יהושע בן לוי, **שבעה שמות יש לו ליצר הרע. א. תקדוש ברוך הוא קראו 'רע' שנאמר 'כי יצר לב האדם רע מנעריו'. ב. משה רבינו קראו 'ערל', שנאמר 'ומלתם את ערלת לבבכם'. ג. דוד המלך קראו 'טמא' שנאמר 'לב טהור ברא לי אלהים' ומכך שמבקש לב טהור מכלל דאיכא — למדים אנו שיש לב טמא, והוא היצר הרע. ד. שלמה קראו 'שונא' שנאמר 'אם רעב שנאך' — אם יצרך רעב ותאב לעבירה, האכילוהו לחם — הטריחוהו במלחמתה של תורה הקרויה לחם, ואם צמא שונא, השקהו מים ואין מים אלא תורה, כי בזה שהנך עוסק בתורה גחלים אתה חתה על ראשו של היצר הרע, וה' ישלם לך' ודורשת הגמרא אל תקרי 'ישלם לך' אלא 'ישלימונו לך' — הקדוש ברוך הוא יאה בעזרך ויעשה שלום בינך ליצר ובעל כרחו יאהבך ולא יסיתך לחטוא ולהאבד מהעולם. ה. 'ישעיה קראו 'מכשול', שנאמר 'סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי', ופירושו, כבשו מסילה סלולה על ידי שתפנו את היצר הרע מדרכיכם, והרימו מכשול — סלקו את האבנים שנכשלים רגליכם בהם והם הרהורי רע, והכוונה לחטאים קלים שאדם נכשל בהם ולכן צריך לסלקם. ו. יחזקאל קראו 'אבן', שנאמר 'והסרתי את לב האבן מכשרכם ונתתי לכם לב בשר', לב האבן הוא היצר הרע ולב בשר הוא היצר הטוב. ז. יואל קראו 'צפוני', שנאמר 'ואת הצפוני ארחיק מעליכם', וכמו שדורשים פסוק זה להלן.**

תנו רבנן, ואת הצפוני ארחיק מעליכם, זה יצר הרע שנקרא צפוני כיון שצפון ועומד בלבבו של אדם וממתין לשעת הכושר להחטיו, ומצפין עצמו בלבושי מצוה אפילו שהיא עבירה, ולפיכך יענש כהבטחת הקדוש ברוך הוא 'והרחתיו אל ארץ ציה ושממה' דהיינו למקום שאין בני אדם מצויין שם שיוכל להתגרות בהן, וזה הריגתו וביטולו של היצר. ומה שנאמר 'את פניו אל הים הקדמוני', פירושו שהיצר הרע נענש על שנתן עיניו במקדש ראשון [הנקרא 'ם' על שם שהכל נתקבצו אליו כנחלים המתקבצין לים] והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו, וסופו אל הים האחרון' — וזה עונשו גם על שנתן עיניו במקדש שני [ים האחרון] והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו, ונענש אף מפני ש'עלה באשו ותעל צחנתו' כלומר שהשניא עצמו על הקדוש ברוך הוא בכך שהוא מניח את כל אומות העולם ומתגרה דווקא בשונאיהם של ישראל — היינו בישראל, ודרשו זאת מלשון 'ועלה' שעולה לישראל הגבוהים

פסוקי – מתחילה תקנו הנביאים שיקרא רק אדם אחד שלשה
פסוקים, אי נמי, תלתא נבירי תלתא פסוקי – שיקראו שלשה אנשים
שלשה פסוקים כנגד כהנים ולוים וישראלים, אמת – בא הוא –
עזרא ותקנו, תלתא נבירי ועשרה פסוקי – שיקראו שלשה אנשים
עשרה פסוקים כנגד עשרה כמלגין – עשרה אנשים כשרים
הבטלים ממלאכתם לעסוק בצרכי ציבור, ומתפרנסים מן הציבור.
הגמרא מבארת את התקנה השלישית: ובתי הדין דנין באופן קבוע
בכל עיר בשני ובחמישי, והטעם, משום דשכיחי דאיתו למקרא
בספירתא – שאז מצויים אנשים בערים, כיון שבאים לשמוע קריאת
התורה.
הגמרא מבארת את התקנה הרביעית: ושיהו מכבסין בגדיהם
בחמישי בשבת. והטעם, משום כבוד שבת, שיהיו בגדיהם נקיים
ומכובסים.
הגמרא מבארת את התקנה החמישית: ושיהו אוכלין שום בערב
שבת, והטעם, משום מצות עונת שהיא לביל שבת, דכתיב (תהילים
א ג) 'אשר פרי יתן בעתו', ואמר רבי יהודה, ואיתימא – ואם תרצה
תאמר שאמר רב נחמן, ואיתימא שאמר רב כהנא, ואיתימא שאמר
רבי יוחנן, זה המשמש מפתו מערב שבת לערב שבת, דהיינו בכל
ליל שבת, שפריו יתן בעיתו, כלומר שהוא עושה כך בזמן הראוי.
ולכן יש לאכול שום בערב שבת, שהוא מועיל לביאה בכך
שמרבה את הזרע, כמבואר להלן.
הגמרא מביאה ברייתא בענין תועלת השום: תנו רבנן, חמשה
דברים נאמרו בשום, א. משבע. ב. ומשחין – מחמם את הגוף. ג.
ומצחיל פנים – משמח את לב האדם ופניו צוהלות. ד. ומרבה את
הזרע שבאדם. ה. והורג בנים שבעני מעיים, ויש אומרים שיש לו
שתי מעלות נוספות: א. מתוך שמשמח את לב האדם, מכניס לו
אהבה. ב. ומוציא ממנו את הקנאה באנשים אחרים, שכיון ששמח
אינו מקנא.
הגמרא מבארת את התקנה השישית: ושתהא אשה משכמת ביום
שרוצה לאפות מוקדם בבוקר, ואופה מיד. והטעם, כדי שתהא פת
מצויה מיד בבוקר, לעניים המחזירים על הפתחים.
הגמרא מבארת את התקנה השביעית: ושתהא אשה חונת את
מותניה כסיר – כעין מכנסים קטנים. והטעם, משום צניעותא –
צניעות, כדי להתרחק מן העבירה.
הגמרא דנה בתקנה השמינית: ושתהא אשה הנטהרת מטומאת
נדה, חופפת – מסרקת את ראשה במסרק, כדי שלא יהיה בשערה
קשר או לכלוך החוצצים בינה לבין המים, ולאחר מכן מוצלת
לטהרתה. מקשה הגמרא: הרי חייב זה דאורייתא היא, דתניא,
נאמר במצועע (ויקרא יד ט) 'ורחץ את בשרו במים', ודורשים מן
המילים 'בשרו במים' שיגע בשרו במים, ולכן צריך שלא יהא דבר
חוצץ בין בשרו למים, ומן המילים 'את בשרו', שלכאורה המילה
'את' מיותרת, דורשים את הפסל לבשרו שחייב טבילה, וכיון
שחייב טבילה גם ביש איסור חציצה, ויאיני ניהו – מה הוא הטפל
לבשרו, זה השער. וכיון שיש איסור חציצה בין השער למים, ודאי
חייבים לסלק את החציצה. וקשה, מדוע היה צריך לתקן
שאשה תסרק שערה כדי למנוע חציצה. מתרצת הגמרא: אמרי,
החיוב מדאורייתא הוא רק לעיני – לעיין היטב בשיער, דלמא
מקטר – שמא נקשר ואין המים מגיעים לכולו, אי נמי – או שמא
מאוס מדי – הוא מלוכלך בדבר כלשהו, ויש בזה משום חציצה,

מקשה הגמרא: והא בי אמת – כשברא רבי אבין מארץ ישראל
לבבל אמר בשם רבי יוחנן, אחר אילן הנוטה – שענפיו נוטים לתוך
שדה חבירו, ואחר אילן הפסוק למצר – לגבול שדה חבירו ויונק גם
ממנה, בעל האילן מביא מפירות האילן ביכורים, וקורא פרשת
ביכורים, ואף שלכאורה גם לחבירו יש חלק בפירות, משום שעל
מנת בן הנחיל יהושע לישראל את הארץ, והתנה עמם שלא
יקפידו על כך, ולכן אין לחבירו חלק באילן. וכיון שבברייתא נמנו
רק עשרה תנאים, קשה על רבי יוחנן שהוא אמורא, שאמר תנאי
שלא נשנה בברייתא.
הגמרא מסיקה שעשרת התנאים שהתנה יהושע לא נשנו
בברייתא: אלא מאן תנא – מי שנה את עשרה התנאים שהתנה
יהושע, רבי יהושע בן לוי הוא, שהוא אמורא. ורבי יוחנן חולק עליו
שיש תנאי נוסף שרבי יהושע בן לוי לא מנאו. ורב גביה מבי –
מבית כותלי מתני לה כהדרא – שנה כך במפורש, רבי תנחום ורבי
בבאי אמרי משום זקן אחר, ומנו – ומי הוא, רבי יהושע בן לוי,
שעשרה תנאים התנה יהושע.
הגמרא מביאה ברייתא בענין עשר תקנות אחרות שתיקן עזרא
לישראל: עשרה תקנות תיקן עזרא לישראל: א. שקורין בתורה
במנחה בשבת, עשרה פסוקים בשלשה אנשים, מתחילת פרשת
השבת הבאה. ב. וקורין בתורה כסדר זה, כיום שני ויום חמישי
לאחר תפילת שחרית. ג. ובית דין דנין כיום שני ויום חמישי
באופן קבוע. ד. ומכבסים את בגדיהם לכבוד שבת, כיום חמישי
בשבת. ה. ואוכלין שום בערב שבת. ו. ושתהא אשה משכמת ביום
שרוצה לאפות מוקדם בבוקר, ואופה מיד. ז. ושתהא אשה חונת
את מותניה כסיר – כעין מכנסים קטנים. ח. ושתהא אשה הנטהרת
מטומאת נדה, חופפת – מסרקת את ראשה במסרק, כדי שלא
יהיה בשערה קשר או לכלוך החוצצים בינה לבין המים, ורק
לאחר מכן מוצלת לטהרתה. ט. ושיהו רובלין המוכרים בשמים
לנשים, מחזירין – מחזירים אחרי קונים פצציות, ואין בני העיירות
יכולים לעכב בעדם. י. ותקנו מבילה לבעלי קריין – לנטמאים
בטומאת קרי.
הגמרא מבארת את הטעמים לתקנות עזרא: טעם התקנה
הראשונה שיהו קוראין בתורה במנחה בשבת, משום יושבי קרנות
– האנשים היושבים בימות החול בחנויות, ואינם באים לשמוע את
הקריאה בימי שני וחמישי, ונמצא שלא ילמדו תורה כל ימות
השבוע, ומחמתם תקנו קריאה במנחה של שבת, שאז אינם
עסוקים.
הגמרא דנה בתקנה השניה. מקשה הגמרא: ושיהו קוראין בתורה
בשני ובחמישי, וכי עזרא תיקן זאת, והא מעיקרא הנה מיתקנא –
והרי מתחילה היתה תקנה זו, דתניא, לאחר מתן תורה נאמר
(שמות טו כב) 'וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים', דורשי
רשומות – המקראות שבתורה אמרו, שאין מים' אלא תורה,
שנאמר (ישעיה נה א) 'הוי כל צמא לבו למים'. שביין שחלבו שלשת
ימים במדבר בלא תורה, נלא – נהיו עייפים וצמאים לתורה. עמדי
גביהם שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בתורה בשבת, ומפסיקין
– ולא קוראים באחד בשבת, וקורין בשני, ומפסיקין בשלישי ורביעי,
וקורין בחמישי, ומפסיקין בערב שבת, וכל זה כדי שלא ילגו –
ישתהו שלשה ימים בלא תורה. וקשה, מדוע אמרה הברייתא
שעזרא תיקן זאת. מתרצת הגמרא: מעיקרא תקנו חד נבירא תלתא

בבא קמא. מרובה – פרק שביעי דף פב עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) רה תוספות

והא כי אתא וכו'. ומתניתא הוה תיובתא דקמני עשרה וכו' לא ור' יוחנן אמורא הוא וקשיא ליה מתניתא: רבי יהושע בן לוי. אמרינהו ולא מתניתא דרבי יהושע בן לוי אמורא הוה ורבי יוחנן פליג עליה: ופכבסין. בגדיהם לכבוד שבת: ואוכלים שום. לקמן מפרש טעמא: ושתהא אשה משכבמת. ביום שהיא צריכה לאפות ואופה שחרית כדמפרש שתהא פת מצויה לעני המחור: סידר. דומת מכנסים

קטנים: האשה חופפת. במסרק ביום טבילתה משום חציצה לקמן פריך הא דאורייתא היא: רובלין. מביאים בשמים לנשים להתקשט בהם: מהזרין בעיירות. ולא יוכלו בני העירות לעבב עליהם: משום יושבי קרנות. יושבי קרנות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תקון בגיניהו קריאה ותרצה רשומות. מקראות: עשרה במלנין. בני אדם כשירים בטלן ממלאכתן לעסוק בצרכי ציבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים משל צבור: משום עונה. שפוצת עונה כלילי שבת כדרך וידוע והשום מרובה את הוצר בדלקת: משחין. מחמם את הגוף: כפינים את האהבה. מתוך שמשמח את הלב: משום צניעותא. להתרחק מן העבירה: כשרו כמים. משמע שגשג בשרו למים: דקאום. מלוכלך

חפיפה

והא כי אתא ר' אבין א"ר יוחנן אחד אילן הנוטה לתוך שדה חבירו ואחד אילן הסמוך למצר מביא וקורא שעל מנת בן הנחיל יהושע לישראל את הארץ אלא מאן תנא עשרה תנאין ששתה יהושע ר' יהושע בן לוי הוא רב גביהה מבי כתיב מתני לה בהריא ר' תנחום ור' בריים אמרי משום וכן אחד וכו' ר' יהושע בן לוי עשרה תנאין התנה יהושע: עשרה תקנות תיקן עורא שקורין במנהה בשבת וקורין בשני ובחמישי ודין בשני ובחמישי ומכבסין בחמישי בשבת ואוכלין שום בערב שבת ושתהא אשה משכבמת ואופה ושתהא אשה חוגרת בסיור ושתהא אשה חופפת וטובלת ושיהו רובלין מחזירין בעיירות ותיקן טובילה לבעלי קריון: שיהו קוראין במנהה בשבת משום יושבי קרנות: ושיהו קוראין בשני ובחמישי עורא תיקן והא מעיקרא הוה

מיתקנא דתניא וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסקין שליש ורביעי וקורין בחמישי ומפסקין ערב שבת כדי שלא ילניו ג' ימים בלא תורה מעיקרא תקנו חר גברא חלתא פסוקי אי נמי חלתא גברי חלתא פסוקי פננר כהנים לזים וישראלים אתא הוא תיקן חלתא גברי ועשרה פסוקי פננר עשרה במלנין: ודין בשני ובחמישי דשכיחי דאתו למקרא בספרא: ושיהו מכבסין בחמישי בשבת משום כבוד שבת: ושיהו אוכלין שום בע"ש משום עונה דכתיב אשר פרו יתן בעתו וא"ר יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא רב כהנא ואיתימא ר' יוחנן זה המשמש מפתו מע"ש לע"ש ת"ר חמישה דברים נאמרו בשום משביע ומשחין ומצחיל פנים ומרבה הוצר והורג פנים שבבני מעיים וי"א מכנים אהבה ומוציא את הקנאה: ושתהא אשה משכבמת ואופה כדי ששתהא פת מצויה לעניים: ושתהא אשה חוגרת בסיור משום צניעותא: ושתהא אשה חופפת וטובלת דאורייתא היא דתניא ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו וכמו יתה שער אמרי דאורייתא לעיוני דלקמא מיקטר אי נמי מאום מדי משום חציצה ואתא

מפרש לה הך והא דכתיב בתר הכי וכתוב על הלחות היינו אחר אותם מ' יום ומ' לילה דאוקם אחרונים היו חסידים לילה וא"ת בשלמא לר' יוסי דאמר בשבת פרק רבי עקיבא ור' פו' דסיון דהתא שתא הוה כאחד בשבת ניהא דעלג בה' לפי חשבון דאחד מלא ואחד חסר דיום ל' באב יום ה' הוה אכל לרבנן דאמרי דביום ב' הוה ר"ח סיון נמצא יום ל' באב ביום ר' אם לא נאמר דלרבנן ב"ז בתמו שרף את העגל וכן החוטאים וכו' ביום עולה וביום כ"ח באב ירד בהשקפה ופסל לחות וכו"ש באב שנה יום ה' עולה לא נאמר שכ"ש באב ירד וכו' ביום עולה ונאמר שהיה אב חסר כדי שיהא יום הירידה ביוה"כ כדאמר ביש נוהלן (כ"ב דף קכא) שבו ניתנו לחות אחרונות אכל לפי מדרש תנחומא שאמר דב"ז בתמו ירד וכו"ז בו שרף את העגל וכן את החוטאים וכו"ש עולה ונמצא יום עליה של מ' אחרונים באב בלול לא יבא בה' לא לרבנן ולא לר' יוסי וגם לא תמצא ירידה ביום הכפורים אם לא נאמר דעבריה לאלול: וועי' תוס' שבת פט. ד"ה לטוח: ודב' ב' וד'. וא"ת והלא קודם תקנת עורא היו בית דין קבועין בכל יום כדאמר בכתובות (דף ג. ושם) א"כ מה תיקן עורא וכי תיקן שלא יהו קבועין אלא בב' ובד' ואומר ר"ת שלא היו קבועין תחילה בכל יום אלא בעיר אחת והוא תיקן בכל עיר ועיר בב' ובד':

ושתהא אשה חופפת. אור"ת שלא תיקן חפיפה אלא בראש וכן משמע מדקאמר בסמוך דאורייתא דלקמא מקטר וחפיפה נמי לא שייכא אלא בראש כדתנן בגזיר (דף מב.) גזיר חופף ומפסקם אכל לא סורק אכל בשאר הגוף שיד לשון הדחה כדאמרין בפרק בתרא דנדה (דף סו. ושם) לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים ומהתם נמי משמע דבשאר הגוף אין צריך הדחה אלא דוקא בית קמטיה אף על גב דאיכא למימר דבית קמטיה נקט לרבותא דאע"ג דביאת מים לא בעינן ראוי לביאת מים בעינן מכל מקום מודא קאמר אפילו קמטיה משמע דוקא לקמטיה ולא בשאר הגוף והתא דדתי' חסרת כו' (שם דף סח.) אף על פי שאין חובה היתה רגילה לרחוץ כמו שנהגו גם עכשיו לרחוץ כל גופה במים חמים: וועי' תוספות נדה סו. ד"ה אם:

אתא

כיון דאוקמה כשעל בית הבד כרוך עליה שיכול להציל ע"י הדחק ונראה לר' דהתא דלקמן שבעל הדין שפר את יינו מדעתו שיכול לומר בעל הדבש לקח שפכת אני הייתי דוחק ומציל אבל הךא מיידי שבא בעל הדבש לשפוך את היין שתנאי ב"ד הוא שאין בעל היין יכול לעבב אלא שופר יינו של חבירו ע"כ של חבירו אלא שנותן לו דמי ינו מתוך דובשנו והשתא הו' כעין התא דנחיל של דבורים שקצצו ע"כ להציל נחילו וכעין זה נמי התא דפשתן ודאי דמשי בייחדיה לא קאמר משום דמסתמא כי היכי דפליגי בהדיא דנחיל כדתנן לקמן בפרק בתרא (דף קיד.) פליגי נמי באחריני דחד טעמא הוא: כדי שלא ילניו ג' ימים בלא תורה. וא"ת מ"ש שתיקנו שני וחמישי וי"ל משום דאמר במדרש משה רבינו ע"ה עלה בחמישי לקבל לחות האחרונות וירד בשני ונתראה לו המקום ולפי שהיה עת רצון באותה עליה וירידה קבעו בשני וחמישי ולכן נמי נהגו להתעטף בב' וד' ואף ע"פ שעלה בהשקפה דכתיב (שמות לד.) ועליך בבקר שדומה שלל העליות היו בבקר ולא בלילה ולא תמצא כ"א מ' יום חסידים לילה אחד אין להקפיד בכך ולפי סדר עולם נמי כן הוא דתניא בסדר עולם נמצא עולה ב' בסיון וירד ב"ז בתמו ושבר הלחות וכו"ז בתמו עולה ובקש רחמים עליהם שנאמר ואתנפל לפני ה' מ' יום וגו' ובכ"ז באב נתרצה המקום וירד משה לפסול הלחות ונעשה עוד מ' יום מל' באב עד י' בתשרי ונתרצה המקום וירד משה ב' בתשרי והלחות כידו באותו יום נתרצה המקום לישראל שנאמר ויאמר ה' סליחתי כדברך לפיכך סליחה וכפרה הוא לדורות נמצא דמ' יום אחרונים חסידים לילה שחר' ביום ל' באב עולה בהשקפה וירד ביום הכפורים אם לא תאמר דעבריה לאלול והא דכתיב בפרשת עקב ואנכי עמתי בך כמים הראשונים שכן מ' יום ומ' לילה הכי קאמר כמים הראשונים ולא כלילות דאחרונות היו חסידים לילה אחד ואף על גב דאיצטריך כמים לומר מה הראשונים כרצון אף האחרונים כרצון אבל האמצעיים כבעס דר"מ למיכתב כראשונים וכתיב כמים לומר כמים ולא כלילות ואי' הוצר דרשה לחודא אתא ד"ל למיכתב ואנכי עמתי בך מ' יום ותו לא ואתא ובסוף כי תשא כתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה וכלחות אחרונות כתיב וי"ל דאימים שהתנפל קאי ולפי שלא פ"י מעשה דאולי אכפרה בעד חטאתכם כמה עמד משה בתפלה

בבא קמא. מרובה – פרק שביעי דף פב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
תוספות

אָתָא

איהו ותיקן אפילו לדברי תורה. לא קיימא לן הכי אלא פר' יהודה בן בתירא דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה כדאמר בראשית הו' (וחליו דף קלז: ושם) ובמי שמתו (ברכות דף כב.) האידנא נהוג עלמא כחלקא סבי וא"ת דהכי אלם ר' יהודה לבטל תקנת עזרא וי' דלמא סבר דלא תיקן עזרא דבר זה אי נמי התנה שכל מי שרוצה לבטל יבטל

דבכי האי גוונא מותר כדאמר ברש מועד קטן (דף ג:) אי נמי לא פשט איסורו ברוב ישראל כדאמרין גבי שמן בפי' אין מעמידין (ע"ז דף לו.) ואע"ג דמשמע התם דאי דניאל גזר עליו לא היה ר' יהודה נשיאה יכול לבטלו אע"פ שלא פשט היינו במילתא דכתיב בקרא אכל תקנת עזרא לא כתיב בקרא וקא דררש במי שמתו (ברכות דף כא:) מודכתיב ודודעת לבגיד וסמך ליה יום אשר עמדת מה להלן בפלי קריין אסורין כו' אסמכתא היא דקא עזרא ותיקן וקא דאמר במי שמתו (שם דף ח:) גבי בגידו דחבר גזיזא דברקא ונתת וסבל לא לדברי תורה דאבתי עזרא לא הוה אלא לאכול וחליו בטהרה: **וְאִינָהּ** מביאה עגלה ערופה. וא"ת מאי אריא משום דלא נתחלקה תיפוק ליה משום דאית לן למיל בתר רובא דעלמא כדאמר בלא יחפור (כ"ב דף כג:) ואע"ג דאמר התם דבישולא בין ההרים לא אזלינן בתר רובא וירושלים הרים סביב לה מקל מקום היו ישראל נבגסין ויוצאין לה לעלות לרגל ובשאר ימות השנה נמי לשלם נדרים ונדבות וגם אנומות העולם היו באין לה לסחורה שקרויה רוכלת עמים וי' דמי' היו שם דמומות שלא היו מצויים כי אם יושבי ירושלים לכדם אי נמי בימי חזקיה שכל ישראל היו בירושלים ולא היו באין לסחורה: **וְאִין** מטמא בנגעים דכתיב אחותכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים. אין לקוש שנתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתיה ולפיכך אין מטמא דבפי' דיומא (דף יב.) משמע דלמד לא נתחלקה לא נתחלקה ממש וא"ת מנליה דלא נתחלקה ממש דלמא סבר נתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתיה כמו לר' יהודה דאמר נתחלקה ומטמא בבית המקדש עצמו אין מטמא אע"ג דנתחלק אלא משום שנתנו דושנה של יריחו תחתיה כדאמר התם וי' לבית המקדש סקרא הוא אע"ג דנתחלק דחורו וקנו אותו כו' שיהא לכל ישראל חלק בו אבל ירושלים אם מתחילה נתחלקה לקמה היו חורין וקונין אותה: **לֹא** יגדל אדם חורין. וא"ת תיל דאסור לעשות סחורה בכל דברים טמאים כדתנן במסכת שביעית (פ"ג מ"ג) אין עושין סחורה בגבילות וטריפות ובפי' כל שעה (פסחים דף כג.)

(ושם) נמי אמר צידי תהי ועון שנודענו להם מינים טמאים דקא נודענו אבל לבתחילה לא כדדרש התם יהי בדין וי' יהא ובת"כ נמי דרשינן שקץ הוא לכם שלא לעשות סחורה בהן ויתירץ ר"ת דהיינו דקא דבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוח עורות בשומן או למוכרן לישראל שימשו בהן שרי וכל חלב מותר למכור היבא דלא קאי לאכילה ובירושלמי נמי מפרש כדאי פירקא דסוסיס וחמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסקמן למלאכה: **וְאִסּוּר** לאדם שלמדו בנו חכמת יוונים. וא"ת והלא בפולמוס של טיטוס גזרו כדאמרין בפרק בתרא דסוטה (דף טז.) וטיטוס היה בשעת חורבן כדאמרין בתניקין (גישן דף נז.) ומלכות בית חשמונאי קדמי טובא כדאמרין בפ"ק דע"ז (דף טו.) וי' דלמקרא גזרו ולא קבלו מייחזי א"י אי הוה בעי למיסק בארור לא היה מקרי עברין אבל לבסוף איבא גזירה דרבנן ונראה דלא יגדל דמתני' היא היתה גזירה דפולמוס של טיטוס: **וְעַל** אותה שעה שנינו מעשה שבא בו. משנה היא במנחות ב' פ' י'שענאל (דף סד: ושם) וא"ת והא בימי מרדכי הוה המעשה כדאמר התם בגמ' דאיתא דרשא אותיב: וידי' אגבה כי אמר לכן מרדכי ותימה גדולה היא אם היה מרדכי כל כך בבית חשמונאי לא היה כי אם ר"ס שנים קודם החורבן כדאמר בפ"ק דע"ז (דף טו.) ונראה לר"י דכל אותן שהיו בקיאים בנזונים ובשלשונות היו נקראים על שם מרדכי לפי שהוא היה ראש וחסם להכיר אותו מעשה דג' נשים דמיתיי התם נראה שהיה מרדכי ממש דקאמר והיינו דתנן (שקלים פרק ד' משנה א') מתוךה על הקנין:

וְאִתָּא אִיהוּ תִּיקֵן חֲפִיפָה: וְשִׁיְהוּ רֹכְלִין מְחֻרִין פְּעִיּוּרֹת מְשֻׁם תַּכְשִׁימִי נָשִׁים בְּדִי שְׁלֹא יִתְּנֻהוּ עַל בְּעֻלָּהֶם: וְתִיקֵן מְבִילָה לְבַעֲלִי קִרְיִין דְּאוֹרִייתָא הוּא דְּכִתְּבִי וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת זָרַע וְרִחַץ אֶת בִּשְׂרוֹ בַּמָּיִם דְּאוֹרִייתָא הוּא לְתַרְוּמָה וְקִדְּשִׁים אִתָּא הוּא תִּיקֵן אִפִּילוּ לְדַבְרֵי תוֹרָה: עֲשֶׂרָה דְּכָרִים נֶאֱמָרוּ בִּירוּשָׁלַם אִין הַבֵּית חָלוּט בַּהּ וְאִינָהּ מְבִיאָה עֲנָלָה עֲרוּפָה וְאִינָה נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָת וְאִינָה מְטַמְּאָה בִּנְגָעִים וְאִין מוֹצִיאִין בַּהּ זִיזִין וְגוֹזְזִימְרָאוֹת וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ אֲשָׁפוֹת וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ כְּבָשׁוֹנוֹת וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ גְּזוֹת וּפְרִדְסוֹת חוּץ מִגְּזוֹת וְוֹרְדִין שְׁהִיו מִימּוֹת נְבִיאִים הֶרָאשׁוּנִים וְאִין מְגַדְלִים בַּהּ תַּרְנֻגְלוֹין וְאִין מְלִינִין בַּהּ אֶת הַמֵּת אִין הַבֵּית חָלוּט בַּהּ דְּכִתְּבִי וְקַם הַבֵּית אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְעִמִּיּוֹת לְקוֹנָה אוֹתוֹ לְדוֹרוֹתָיו וְקָסְבֵּר לֹא נִתְחַלְקָה יְרוּשָׁלַם לְשִׁבְטִים וְאִינָה מְבִיאָה עֲנָלָה עֲרוּפָה דְּכִתְּבִי כִּי יִמְצֵא חָלָל בְּאֶדְמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ וִירוּשָׁלַם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִינָה נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָת דְּכִתְּבִי עֲרִיד וִירוּשָׁלַם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִינָה מְטַמְּאָה בִּנְגָעִים דְּכִתְּבִי וְנִתְּתִי נֶעַע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אַחֲוִיתֶכֶם וִירוּשָׁלַם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִין מוֹצִיאִין בַּהּ זִיזִין וְגוֹזְזִימְרָאוֹת מִפְּנֵי אֹהֶל הַטּוֹמְאָה וּמִשּׁוּם דְּלֹא לִיתְּקוּ

עולי רגלים וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ אֲשָׁפוֹת מְשֻׁם שְׁקָצִים וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ כְּבָשׁוֹנוֹת מְשֻׁם קוֹמְרָא וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ גְּזוֹת וּפְרִדְסִין מְשֻׁם סִירְחָא וְאִין מְגַדְלִין בַּהּ תַּרְנֻגְלוֹין מְשֻׁם קִדְּשִׁים וְאִין מְלִינִין בַּהּ אֶת הַמֵּת גְּמָרָא: אִין מְגַדְלִין חֲזִירִים כָּל מְקוֹם תֵּנוּ רַבָּנָן כְּשֶׁצִּירוּ בֵּית חֲשִׁמוֹנָא וְהָ עַל זֶה הָיָה הוֹרְקָנוֹס מִכְּפָנִים וְאַרִיסְטוֹבִלוֹס מִכְּחוּץ וּבְכָל יוֹם הָיוּ מְשַׁלְּשִׁים לָהֶם בְּקוֹפָה דִּינָרִין וְהָיוּ מַעֲלִין לָהֶם תְּמִידִים הָיָה שֵׁם זָקֵן אַחֵר שְׁהָיָה מְכִיר בְּחֻכְמַת יוֹוִנִית אֲבִיר לָהֶם כָּל זָמָן שְׁעוֹסְקִין בְּעִבּוּדָה אִין נִמְסָרִים בִּידֶכֶם לְמַחֵר שִׁילְשׁוֹ דִּינָרִין בְּקוֹפָה וְהָעָלּוּ לָהֶם חֲזִיר בֵּין שְׁחָנֵעַ לְחֻצֵי הַחוֹמָה נַעֲץ צִפְרֵנּוּי בַּחוּמָה וְנִוְדַעְנָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אֲמָרוּ אֲרוּר הָאִישׁ שֶׁיִּגְדֵּל חֲזִירִים וְאֲרוּר הָאָדָם שֶׁיִּלְמַד אֶת בְּנוֹ חֻכְמַת יוֹוִנִית וְעַל אוֹתָהּ שְׁעָה שְׁנֵינוּ מַעֲשֶׂה שְׁבָא עוֹמֵר מִגְּזוֹת הַצִּרְפִּין וְשִׁמִּי הֶלְחֵם מִכְּקַעַת עֵין סוֹכֵר: וְחֻכְמַת יוֹוִנִית מִי אֲסִירָא וְהִתְנִיא אֲמִר רַבִּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָשׁוֹן

לשון

חפ"פ. במסרק להרחקה דמילתא: לדברי תורה. שלא ישנה עד שטובלו: אין הבית חלוט כה. כדון בתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע יובל יוצא יחזקל כבתי ערי חצרים: וזיון. קורות יוצאין מן הכתלים: וזונוקראות. אולדליור בלע"ז על פני העלייה מבחוץ: כבשונות. משרפות סיד לקדירות: גינת ורדיו. כך שמה והיא היתה צריכה לטקורת והיונו כיפת הירדן כריתות (דף א) על שם שדרך הדרך לגדל על שפת הירדן: אין מלינין בה את המות. מה ביה אדם באותו היום קוברים אותו מיד: עירי. משמע שאתה יודע למי מיוחדת היא: אהל הטומאה. שמא יהא בזה מן המות מוטל בארץ והגוזזקראות מאהילות עליו ועל אנשים הרבה ונמצאת מרבה את הטומאה: משום שרצים. דרך לגדל באשפה ומרבים טומאה לפי שמתים שם ומטמאים הקרשים שבירושלים: קופרא. עשן שמשוחרר את החומה וגנאי הוא: כרחון. עשבים רעים הגדלים שם וחרקין בחוץ ועוד גזות לזבלן ויש כרחון: משום קרשים. שתרנגולין מקרין באשפה ומביאים בשר שרצים ביהם ומטמאין את הקרשים: נקרא. מסורת היא בדינו ואין טעם לדבר: חורקנים ואריסטובלוס. אותם היו ומרבים על דבר המלוכה: היו משלשין. אותם שבפנים מודיעין מעל החומה דיערין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידיו: נעץ צפרניו. תקע שכן דרך חזיר בשונות אותה: ועל אותה שעה שנינו. במנחות (דף סד:) מעשה שבא העומר שהיה רגיל לבא מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מנגות צרפין רחוק מירושלים לפי שהחריבו בני המצור את תבואות השדה: מבקעת עין סוכר. שם מקום לשון

לשון

לשון

עיר' וגו' עיר' משמע שהיא מיוחדת למישהו מסוים, וירושלים
לא נתחלקה לשבטים, ואינה בכלל 'עיר'. ד. ואינה משמאה
בנענים, משום דכתיב (ויקרא יד לד) 'ונתתי נגע צרעת בבית ארץ
אחוזתכם, וירושלים לא נתחלקה לשבטים, ואינה נחשבת
'אחוזתכם'. ה. ואין מוציאין בה זיון וגו' ומוציאין, מפני שני טעמים,
מפני אהל הפומא, שמא ימצא על הארץ תחת המרפסת כזית
מבשר המת, והמרפסת תאדיל על הטומאה ועל העוברים ברכות
הרבים, ונמצא שמתרבת טומאה בירושלים, ומשום דלא ליתקון
– שלא ינזק עולי הנלים כשיעברו ברחובות ירושלים ויתקלו
בזוים ומרפסות. ו. ואין עושין בה אשפות, משום שקצין, שהדרך
היא שבמקום האשפה גדלים שרצים, והשרצים ימותו ויבואו
לטמא את הקדשים שבירושלים. ז. ואין עושין בה כבשנות
לשריפת סיד וקדירות, משום קומרא – עשן הכבשנים שמשחיר
את החומה, וגנאי הוא. ח. ואין עושין בה גזות ופרדסין, משום
סירחא – ריח רע, מחמת שעבים רעים שגדלים בהם ומשליכים
אותם בחוץ, וגורמים לריח רע, וכן כשמבילים את האדמה יש ריח
רע. ט. ואין מנדלין בה תרנגולים, משום קדשים, שדרך התרנגולים
לנקר באשפה, ויש לחשוש שמא יביאו משם שרצים, ויטמאו את
הקדשים. י. ואין מלינין בה את המת, ומרא – מסורת היא בידנו,
ולא שמענו טעם בדבר.
שנינו במשנה אין מנדלין חוירים בכל מקום, ומבארת הגמרא את
טעם האיסור: תנו רבנן, כשצרו מלכי בית השמונאי זה על זה, היה
הורקנום מנכנים – בתוך ירושלים שבה היה מולך, ואינם מנדלים
מחוץ לירושלים, והביא עמו חיל רומיים שיעזרו לו במלחמתו,
ובכל יום היו אלו שביירושלים משלשלים להם בקופה דינרין של
כסף מתרומת הלשכה, לקנות בהם כבשים לקרבן התמיד, והיו
אלו שמבחוץ מעלין להם תמידים – כבשים לקרבן התמיד. היה שם
בירושלים זקן אחד שהיה מכיר בקבצות ויוני – לשון חכמה
ורמזים שאין המון העם מבינים אותה, ורצה להסגיר את ירושלים
בידי הצרים עליה, אמר להם לאותם שמבחוץ בלשון חכמת
יוונית, כל זמן שעוסקין אלו שבפנים בעבודה של הקרבנות, אין הם
נמסרים בידכם, ועל כן הפסקו לתת להם כבשים לקרבנות. למחר
שלשלו אלו שבפנים דינרין בקופה, והעלו להם אלו שבחוץ חזיר
במקום כבשים, כיון שהגיע החזיר להצי גובה החומה נעץ את
צפרו בחומה, ונודעוהו ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע
מאות פרסה מחמת כעס ד' על חילול שמו. באותה שעה אמרו
חכמים, ארור האיש שגדל חוירים, וארור האדם שלמד את בנו
הקבצות ויוני. ועל אותה שעה שצרו אנשיו של אריסטובולוס על
ירושלים והחריבו את שדות התבואה שסביבותיה, שנינו במשנה
(מנחות סד): מעשה שבא העומר שרגלים להביאו מקרבת
ירושלים, מנגות הצריפין הרחוקות מירושלים, ושתי הלחם מן הקצת
עין סוכר – שם מקום הרחוק מאד מירושלים:
מקשה הגמרא: אלימוד תקבצות ויוני מי אסירא – האם אכן נאסר,
והתניא, אמר רבי, בארץ ישראל

ואתא איהו – ובא עזרא ותיקן הפסח – שתחפוף האשה את
ראשה במסרק, כדי להרחיק את החשש שמא יש לה חציצה
בשער.
הגמרא מבארת את התקנה התשיעית: וישוה רובלין המוכרים
בשמים לנשים להתקשט בהם, מחזירין – מחזירים אחרי קונים
בעצירות, ואין בני העירות יכולים לעכב בעדם. והטעם, משום
שהם מוכרים תבשילי נשים, דהיינו הבשמים, וכדי שלא יתנגו
בנות ישראל על פעליהם, אם לא יוכלו להתקשט בבשמים.
הגמרא דנה בתקנה העשירית: ותיקן מבילה לבעלי קרין –
לנטמאים בטומאת קרי. מקשה הגמרא: הלא חיוב טבילה לבעל
קרי מדאורייתא הוא, דכתיב (ויקרא טו טז) 'ואיש כי תצא ממנו
שקבת ורע ורחץ (את כשרו במים) [במים את כל בשרו]', ומדוע
נצרך עזרא לתקן זאת. מתרצת הגמרא: מדאורייתא חיוב הטבילה
הוא רק לאכילת תרומה וקדשים, ואתא הוא – ובא עזרא ותיקן
שיטבול אפילו לדברי תורה, ולא ילמד תורה עד שיטבול.
שנינו במשנה שאין לגדל תרנגולים בירושלים, הגמרא מונה
עשרה דינים נוספים שנאמרו בירושלים: עשה דברים נאמרו
בירושלים. א. אין הבית הנמכר חלוט – נשאר לצמיתותו בה
לקונה אותו, בתום השנה הראשונה כשאר בתי ערי חומה, אלא
המוכר יכול לגאול אותו בכל זמן, ואם לא גאלו חוזר ביוכל. ב.
ואם נמצא חלל בקרבת ירושלים, אינה מביאה ענלה צרופה על ידי
זקניה לכפר על מיתתו, כדין מת מצוה הסמוך לכל עיר. ג. אינה
נעשית עיר הקדשת אף אם רוב תושביה יעבדו עבודה זרה, אלא
הם כיחידים שעבדו עבודה זרה, שנעשים בסקילה ורכושם
מות. ד. ואינה משמאה בנענים – אין בתיה נטמאים בטומאת נגעי
בתים. ה. ואין מוציאין בה לרשות הרבים, זיון – קורות הבולטות
מהבית, וגו' ומוציאין – מרפסות. ו. ואין עושין בה אשפות –
מקומות איסוף פסולת. ז. ואין עושין בה כבשנות המיועדים לשרוף
בהם סיד וקדירות. ח. ואין עושין בה גזות ירק ופרדסות של
אילנות, חוץ מגזות וורדן הנקראים כיפת הורדן, שהיו בירושלים.
מיונת נביאות האשונים, וצריכים אותן עבור סממני הקטורת. ט.
ואין מנדלים בה תרנגולים. י. ואין מלינין בה בלילה את המת, אלא
קוברים אותו מיד.
הגמרא מבארת את טעם דינים אלו: א. אין הבית חלוט בה, משום
דכתיב (ויקרא כה כ) 'ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה וגו' וקם
הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו לא
יצא מבילה, ותנא זה קסבר שלא נתחלקה ירושלים לשבטים
מסוימים, אלא העמידה בחוקת כל ישראל, וממילא אין מי
שיקנה את הבית לקונה, ולכן לא נוהגים בה דיני ערי חומה.
ב. ואינה מביאה ענלה צרופה, כשנמצא חלל בקרבתה ולא ידוע
מי הרגו, משום דכתיב (דברים כא א) 'כי ימצא חלל בארמה אשר
ה' אלהיו נתן לך לרשתה, וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואינה
בכלל ירושה'. ג. ואינה נעשית עיר הקדשת, אף אם רוב תושביה
עבדו עבודה זרה, משום דכתיב (דברים יג יג-יז) 'כי תשמע באחת

המשך ביאור הראשית בבא קמא ליום שבת קודש עמוד ב

התקינו, האשה שפסקה בנכסי מלוג בתי פעלה, ומתה, אף שלא
היה לו בחייה אלא קנין פירות, שאינו כקנין הגוף, מכל מקום הפעל
מוציא את הנכסים מיד הלקוחות, כיון שחזקו חכמים את שעבודו
בנכסים ועשאוהו כ'לוקח ראשון' שלהם, כדי שלא תהיה לבעל
שנאה על אשתו שגורמת במכירתה שלא יירש אותה. ולכן אף
שמעיקר הדין חלה מתנתה לבנה, האב מוציא מידו את הנכסים.
מביאה הגמרא ראייה לתקנת אושא: אמר רב אידי בר אבין, אף אנו
נמי תנינא – אף אנו שנינו כן בברייתא, לגבי עדים זוממים שאמרו
מעידים אנו באיש פלוני, שגירש את אשתו בפנינו ביום פלוני, ונתן
לה את כתובתה, והאיש מכחש ואומר לא גרשתיה, וממילא לא
נתתי לה את כתובתה.

ומכך שהבן יכול למכור את הנכסים בחיי אביו, ויזכה בהם חלוקה
אף אם ימות הבן לפני האב, מוכח שקנין פירות אינו כקנין הגוף
ולכן חלה מכירתו, ומוכח כדברי רבי ירמיה שאף הבעל האוכל
את פירות נכסי המלוג אינו יכול לעכב על האשה מלמכורם או
לחיתם במתנה, ולכן יש להעמיד את הנכסים ביד רב שמואל
שקיבלם ממנה, ולא ביד רבי אבא בעלה.
אביי מבאר באופן אחר מדוע אמר שמואל שאין הנידונים דומים:
אלא מאי – מדוע אמר שמואל שמשנה זו, שהבן יכול למכור את
הנכסים בחיי האב אף דומה למשנתנו – לאשה שנתנה את נכסי
המלוג שלה במתנה, ומתה בחיי בעלה, משום 'תקנת אושא', דאמר
רבי יוסי בר חנינא, באושא – כשגלתה הסנהדרין לעיר אושא

במדבר (במדבר י לו) 'וְכָנְחָה יֹאמֶר שׁוֹכֵה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל',
 מכך שנאמר 'רבבות אלפי ישראל', בא הכתוב ללמד ש'אין שכינה
 שורה על ישראל כשהם פחות משני אלפים ושני רבבות, שכן
 מיעוט רבים שנים, והרי זה כאילו כתוב 'ה' השוכן בתוך שתי
 'רבבות' ושני 'אלפי ישראל'. ולומדת הגמרא מכאן עד כמה חמור
 איסור גידול כלב, שהרי אילו היו ישראל שתי רבבות ושני אלפים
 חסר אחת, והיתה אשה מעופרת ביניהם, והיא ה' להשלים את מנין
 ישראל לשני רבבות ושני אלפים כשיולד העובר, ואז תשרה
 השכינה בישראל, ונבך בה כלב והפילה את עובריה מחמתו, נמצא
 זה – בעל הכלב גורם לשכינה שתסתלק מישראל.
 הגמרא מביאה מעשה באשה שהפילה את עובריה מפחד הכלב:
 הריא איתתא דעלית למיפא ביהא פתא – מעשה באשה מעוברת
 שנכנסה בבית מסוים לאפות בו, נבך בה כלב – כלב שהיה
 באותו הבית, אמר לה מריה – בעל הכלב לאשה, לא תסתפי מיניה
 – אל תפחדי ממנו, שכן שקילי נביה – שיניו הארוכות עקורות
 ואינו יכול להזיק, אמרה ליה האשה, שקילי מיבתיך – הטובה
 שאתה אומר שעקרת את שיני הכלב, נטולה ומסולקת וכאילו
 שריא אחיורי – מושלכת על הקוצים, כלומר אין בה תועלת, שכן
 כבר נד – וזו נעקרת הולך ממקומו וכבר מת:
 שנינו במשנה, אין פורשין נישבין ליונים וכו' אלא אם כן היה רחוק
 מן הישוב שלושים ריס.
 הגמרא דנה בגודל המרחק שיש להרחיק את היונים מן העיר.
 מקשה הגמרא: ומי אולי כולי האי – וכי היונים הולכות כל כך
 הרבה, והתנו, כחתיקין את השוקף של יונים מן העיר חמישים אמה,
 כדי שלא יפסידו את הזרעונים הגדלים בגינות העיר, ומבואר
 שהיונים אינן פורחות יותר מחמישים אמה. מתרצת הגמרא: אמר
 אביי, מישט שייטי טויבא – לעוף יכולות היונים הרבה יותר
 מחמישים אמה, אבל כרשייהו בחמישים אמה מליא – כריסים
 מתמלאת על ידי המזון שמלקטים בשיעור חמישים אמה, ולאחר
 שהרחיקו חמישים אמה לא יאכלו יותר מגינות בני העיר. מקשה
 הגמרא: ומישט שלשים ריס ותו לא – וכי היונים עפים שלושים ריס
 ולא יותר, והתנא, במקום ישוב אפילו עד מאה מיל לא יפדום
 מצודות יונים, כדי שלא ילכדו בהם יוני בני העיר. מתרצת
 הגמרא: רב יוסף אמר, ברייתא זו מדברת ב'שוב כרמים', ועל ידי
 שפורחות מכרם לחרם, יכולות הן לעוף אף מאה מיל. רבה אמר
 תירוצ' נוסף, ברייתא זו מדברת ב'שוב שוקבין', והיונים נחות בהם,
 ויש בכוחם לעוף אף מאה מיל.
 מקשה הגמרא על תירוצ' זה רבה: ותיפוק ליה משום שוקבין
 גופייהו – אם מדובר ב'שוב שובבים', יש לאסור זאת מחמת
 השובבים עצמם, שיש לחשוש שהמצודות ילכדו את יוני
 השובבים. מתרצת הגמרא בשלושה אופנים, איבעית אימא
 שהברייתא מדברת בשובבים דעובד פוקבין. תירוצ' נוסף, ואיבעית
 אימא שהברייתא מדברת בשובבים דהפקר. ואיבעית אימא
 שהברייתא מדברת ב'רידיה – בשובבים שלו עצמו:

הדרן עלך מרובה

לשון סוקרי שהיא לשון נלעגת, למה לדבר, אלא יש לדבר או
 בלשון הקדש, או בלשון יונית שהיא לשון צחה. ואמר רבי יוסי,
 בבבלי, לשון ארמי למה לדבר, אלא יש לדבר או בלשון הקדש, או
 בלשון פרסי שהיא נאה יותר מארמית. ומבואר בדברי רבי שאין
 איסור לדבר בלשון יונית. מתרצת הגמרא: אמר, לשון יוני לחד
 שהיא שפת העם, והכמת יונית לחד שהיא שפת בני ארמון המלך
 המקורבים למלוכה.
 חזרת הגמרא ומקשה: והכמת יונית מי אסירא – וכי היא אסורה,
 והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל, קורא
 אני על עצמי את הפסוק (איכה ג נא) 'עני עוללה לנפשי מכל בנות
 עיר' – לי יש לעולל ולנול את עיני בבכי ודמעה על משפחתי,
 יותר מאשר כל משפחות עירי, שאלה ילדים – בחורים) היו בבית
 משפחת אבא, חמש מאות מהם למדו תורה, וחמש מאות למדו
 חכמת יונית, ולא נשתיר מהם לאחר החורבן, אלא אני כאן בארץ
 ישראל וכו' אחי אבא בעסיא. והרי שבבית רבן גמליאל למדו
 חכמת יונית. מתרצת הגמרא: אמר, שאני – שונה) בית רבן
 גמליאל שהיו קרובים למלוכה, ולכן התירו להם ללמוד חכמת
 יונית. וכתבתי, הספסר קומי – מי שמספר את שערו שלפניו
 במצב ומניח בלורית מאחוריו, הרי זה מדרבי האמורי, שרגילים
 לעשות כן לכבוד עבודה זרה שלהם. ואסור לעשותו אף שלא
 לשם עבודה זרה, משום (ויקרא יח ג) 'ובחקתיהם לא תלכו'. ומכל
 מקום אבמילומם בר ראובן התירו לו לספר קומי, מפני שהוא היה
 קרוב למלוכה. וכן לאנשיו של בית רבן גמליאל התירו להם לספר
 – לדבר בחכמת יונית, מפני שהיו קרובים למלוכה.
 שנינו במשנה (לעיל עט:), לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן
 קשור בשלשלאות כו':
 הגמרא מביאה ברייתא המפרטת את דיני הכלב זה: תנו רבנן, לא
 יגדל אדם את הכלב אלא אם כן הוא קשור בשלשלת של ברזל, אבל
 מגדל הוא את הכלב אף שאינו קשור בשלשלת. בעיר הסמוכה
 לספר – גבול, לפי שעיר זו צריכה שמירה יתירה, וקשורו ביום,
 שאז אין יראים מן האויבים, ומתירו בלילה, מפני שבלילה צריכים
 שמירה שלא יבואו הגויים עליהם פתאום.
 הגמרא מביאה ברייתא בחומרת האיסור לגדל כלבים שאינם
 קשורים: תנא, רבי אליעזר הגדול אומר, המגדל כלבים שאינם
 קשורים בשלשלת, הרי הוא כמגדל חזירים. שואלת הגמרא: למאי
 נפקא מינה – מה השמיענו רבי אליעזר בכך, הלא תנא קמא
 השמיע כבר שאסור לגדל כלבים. משיבה הגמרא: רבי אליעזר
 הוסיף שלא רק עובר על תקנת חכמים, אלא למינים – לעמוד
 עליה ב'אורו', כפי שאמרו (לעיל פב:) על מגדל חזירים.
 אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נתן, כלב, כיון שיש בה ישוב
 גדול וקבוע של יהודים, בעיר הסמוכה לספר דמי – היא דומה,
 ומותר לגדל בה כלבים, ולא רק בארץ ישראל נאמר ההיתר של
 עיר הסמוכה לספר. תרומה – פירש רב יוסף בר מניומי, שכוונת רב
 נחמן לעיר ה'הרדעא', שהיתה סמוכה לנכרים מצד אחד, ולעירות
 ישראל מצד שני.
 מביאה הגמרא עוד בחומרת איסור זה: דריש – דרשן רבי דוסתאי
 דמן בירי, נאמר בפסוק בענין חנייתו של ארון הברית בלכת ישראל

אגרות קודש

[כ"ד מני"א תשכ"א]

לפלא שאין ממנו כל ידיעות בהנגוע להסתדרותו בעניי פרנסה, והרי גם זה מצויי תורתנו
 תורת חיים, אשר על האדם להתעסק בעניי פרנסה בעשיי בפועל, ולא עוד אלא שאמרו במכילתא
 שהציווי הוא מעין מצות עשה, ועיין קונטרס ומעין פרק כ"ה איך שמוכרח עשיי דוקא בעולמנו, עולם
 העשיי. וכיון שמוכרח הדבר בודאי שניתנו הכחות והאפשרויות על זה [שזהו עוד מגדיל יותר הכרח

המשך בעמוד הבא

לשון סורסי למה אלא או לשון הקדש או לשון זוני. הוא לשון צח וסורסי לשון נלעג הוא: פריסי. לשון נאה מארמי בארץ ישראל הסמוכה לזון נקט זוני ובבל הסמוך לפריס נקט לשון פריסי: חכמת יוניתי. בני פלטיס הקרובים למלכות מספרין בה: עיני עוללה לנפשי. לא גרסינן מאי דכתיב בלומר כך אמר רבן שמעון קורא אני על עצמי המקרא הזה שיש עלי לעולל עיני בבכי ודמעה מכל משפחות העיר: ילדים. בחורים: הספסר קומי. לפנים במצות מדרבי. האמורי. שמספרים מלפנינו ומשירין בלורית מאחריהן ל"א דרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האזן בתשובת הנאונים: לפרי. מוקא בין ישראל לעובדי כוכבי וצריכה שימור: בארור. בדתניא לעיל ארור ישראל שיגדל חזירים: בבל. שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת ונדרעא נאותה העיר סמוכה לספר ואשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל בלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל: ניבי. יניבי"ש ל"א ארבע שיני הבבל הקרובות שבהן נושך כך שמעתי: וחולין דף טז. (בבכורות): שקלי. טיבותיה. נטולה היא טובתיה (במוטלת על הקוצים) שלא קשרת את הכלב מה שאתה מנחמני הכל: בבר נד. ונעקר ממקומו: מרחיקין את השוקה. שלא יפסידו תבואה ופירות שסביב העיר: פרסיהו בחמשים מליא. כמה שהן מלכות ומעלות בקרקע מלאין בחמשין אמה הלכך לגבי אכילת תבואת עיר אין לחוש ביותר: בישוב כרמים. שהולך מפרם לפרם עד למרחוק: בדידיה. שאותן שובכין שלו ומשום זוני שובכין שלא ילכו בפחין אין לחוש דשלו הן אבל יש לחוש לזוני השובב שבאין דרך השובכין למרחוק:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי למה או לשון הקדש או לשון יוניתי וא"ר יוסי בבל לשון ארמי למה או לשון הקדש או לשון פריסי אמרי לשון יוני לחוד חכמת יוניתי לחוד וחכמת יוניתי מי אסירא והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג עיני עוללה לנפשי מפל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות מהם למדו תורה חמש מאות למדו חכמת יוניתי ולא נשתתיר מהם אלא אני באן ובן אחי אבא בעסיא אמרי שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות וכדתניא הספסר קומי הרי זה מדרבי האמורי אבטולמוס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יוניתי מפני שקרובים למלכות: לא יגדל אדם את הכלב וא"כ קשור בשלשלאות כו': תנו רבנן לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלאות אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל בלבים כמגדל חזירים למאי נפקא מינה למקום עליה בארור אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל בעיר הסמוכה לספר דמי תרגמה הנדרעא דריש ר' דוסתאי דמן בירי ובגהה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות חסר אחת והיתה אשה מעופרת ביניהם וראויה להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל והיא איתתא דעלת למיפא ביהוא נבח בה כלבא אמר לה מריה לא תיסתפי מינה שקולי נביה אמרה ליה שקולי טיבותיה וישרא אחיזרי כבר נד ולד: אין פורסין גישבין ליונים וכו': ומי אזלי בולי האי והתנן מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה אמר אביי מישט שיימי טובא פרסיהו בחמשים אמה מליא ומישט שלשים רים ותו לא והתניא בישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס רב יוסף אמר בישוב פרמים רבה אמר בישוב שובכין ותיפוק ליה משום שובכין גופיהו איבעית אימא בדעובד פוכבים ואיבעית אימא בהפקר ואיבעית אימא בדידיה:

הדרן עלך מרובה

מליא כריסה בחמשים אמה ומשני דלא איירי בישוב ורעים אלא בישוב פרמים ובישוב שובכין וקרי מדרב היבא דליבא ישוב פרמים וישוב שובכין:

הדרן עלך מרובה

העשי בפועל, שלא ישאר אפשריות אלו לבטלה ח"ו, ותקותי ששורתי אלה תספיקנה לעוררו על דבר כל האמור, ושיעשה בזה במרץ הדרוש. ואקצר ואחכה לבשו"ט בזה, ויהי רצון שתהיינה בהקדם.

ובודאי למותר להאריך, שבהאמור לעיל ובכלל בחיי האדם הישראלי - צריכים להיות בסדר מסודר, שזהו דוקא הנהגה דקדושה [משא"כ בלעומת זה שאין סדר וחשבון וכו'], כוונתי סדר בכל העניינים, בקימה מהשינה, לימודים בתורה נגלה וחסידות, אכילה ושת"י וכו'. וזהו כמובן ועיקר בעניני היחסים בבית, שהרי גדול השלום שבין איש לאשתו, שאז שכינה שרוי ביניהם.

החובל מכה בהמה לשלמנה וסמיר ליה ואיש כי יתן נראה לר"י דל"ג וסמיר ליה דהא מכה סמוכים לא דריש אלא מכה ג"ש כדאמר לקמן אן הכאה הכאה קאמרין ואמר נמי לקמן וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח האי מכה מכה לקמה לי משמע דג"ש היא ולא סמוכים ועוד כי פריך בקמון מאי חיות דילפת ממכה בהמה גילף ממכה אדם

ומאי קושטא והלא מכה סמוכים הוא בא ומכה אדם אין סמיר לאיש כי יתן מום וא"ת ויכין דמיג"ש קא יליף לקמה הוצרך לאתני קרא דמכה נפש בהמה לשלמנה וישיב קרא דמכה בהמה דמייתי לעיל וי"ל דמכה בהמה איצטריך לתקן דבי חזקיה ומאן דלית ליה דריש ברית הוצרך (סנהדרין דף פד:) מה מכה בהמה לרפואה פטור כו"א כיון דהדר ליה ממכה אדם דהיינו בקטלא הדר ביה לגמרי ונקט האי קרא דמכה נפש בהמה דסמיר לאיש כי יתן מום ולפי זה מצי למגרי סמיר ליה דמשום דסמיר ליה נקט האי קרא ולא משום סמוכים:

אף הכאה האמורה באדם לתשלומין. י"ס דגרסי בתר הכי והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מות יומת פירוש שמיטה אברו תחת אברו של חבירו ומשני יומת בקמון וממאי דבקמון אימא מיתה ממש לא ס"ד ח"ד דהא איתקש למכה נפש בהמה ועוד דכתיב הנהם כפאשר איש כי יכה כל נפש אדם יתן בו ש"מ ממון ואין נראה לר"י אותה גירסא כלל ח"ד דאיש כי יכה כל נפש אדם מוקמין בתנשקפין (סנהדרין דף עט:) בקטלא גבי פלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן גבי הכהו י' בני אדם כי מקלות ועוד דלקמון לא איצטריך ועוד מאי פריך מעשרא והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מי אלים מקרא דעין תחת עין דמוקמין ליה בקמון בגי' דהכאה הכאה ועוד מביין דכתיב כפאשר יתן מום באדם בן יתן בו לקמה לי תר' ג"ש דהכאה הכאה ע"כ נראה דל"ג ליה כלל:

מכדי נפשו נפיקא. פירושו בסוף פ"ב דף כו: **מאי** חיות דילפת ממכה בהמה גילף ממכה אדם. אע"ג דולקא לא איצטריך דמילקא תהא אמרין עין תחת עין ממש מ"מ איצטריך דלא גילף ממכה בהמה: **מכה** מכה למ"ל. וא"ת דר"ב דריש מיניה בפרק אלו גזרות (כתובות דף לה.) בפירוש ריבנהו תורה חייבי מלקות כתיבי מיתות לתשלומין מג"ש דמכה מכה וי"ל דר"ב לטעמיה דדריש לקמן עין תחת עין ממון מקרא אחרניא:

רב

החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים

בגנב בצער בריפוי בשבת ובזנות: בגנב כיצד סיפא את עינו קטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמן כמה היה יפה וכמה הוא יפה: צער פנאו (או) בשפור או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה אומדין כמה אדם פיצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: ריפוי הכהו חייב לרפאותו עלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור חייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צורפה אינו חייב לרפאותו: שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שפכר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: בזנות הכל לפי המכניש והמתבייש: גמ' אפאי עין תחת עין אמר רחמנא אימא עין מפוש לא סלקא דעתך דתנאי יכול סיפא את עינו מספא את עינו קטע את ידו מקטע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ח"ל מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין ואם נפיש לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצה אשר הוא רשע למות לנפש רוצה אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חזרין הי מכה אילימא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת והוא בקטלא פתיב אלא מהכא מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש וסמיר ליה ואיש כי יתן מום בעמיתו כפאשר עשה בן יעשה לו האי לאו מכה הוא הכאה והא הכאה האמורה בבמה לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא פתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת בקמון וממאי דבקמון אימא במיתה ממש לא סלקא דעתך ח"ד דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד פתיב בתריה כפאשר יתן מום יתן מום באדם בן יתן בו לקמה לי חיות דילפת ממכה בהמה גילף ממכה בהמה ישלמנה ואין דנין אדם ממכה אדם אמרי דנין גזרין מביין ואין דנין גזרין מביין חיות אומר לא תקחו כופר לנפש רוצה אשר הוא רשע למות פי מות יומת לנפש רוצה אי אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חזרין והא לא תקחו כופר לנפש רוצה למעוטי ראשי אברים

הוא דאמרי האי מבעי נאי אתה מחייבו נאי אתה מחייבו שתי רשעיות ואפתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממונא ותפטרין אי"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצה לקמה לי ש"מ לנפש רוצה אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה לקמה לי אמרי לי מהאי הוה אמנא אי בעי עינו גיחית ואי בעי דמי עינו גיחית קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין: תנאי ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה היאך אני קורא ביה עין תחת עין וכי תימא כל פי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכלהם אמרי מאי קושיא דלמא נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תימא הכי

קטן

החובל וכמה הוא יפה. שהרי הויקו והפסידו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי: במסמר. כאב המכה: כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעונן רב צער ובאיבו: צמחין. מלניט. שבת. כל ימי החולו רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונתון שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה בבדיה אפילו בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיתו: הכל לפי המכניש. אדם קל שבייש בושות מרובה: והמתבייש. אדם חשוב שנתבייש בושות מרובה: וכולוה חמשה דברים מקרא נפק נזק דכתיב עין תחת עין צער פצע תחת פצע דהיינו דרשינן בגמ' ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ורפא בושת דכתיב וקצותה את כפה ממון: גמ' מכה אדם ופכה בהמה. לקמן מפרש לקראי הי מכה קאמר: ואם נפיש לומר. ואם יש לו להשיב ולהקשות כלום על טעם זה צא ולמד ממדרש אחר: הרי הוא אומר בוי' ולקמן בעי מאי חייב ליה לאקשויי: שאין חזרין. לאחר שנקטעה בקטלא פתיב. ותשלומין אין שום: הכאה הכאה נפיקין. אע"ג דקראי לא דמו גמרינן ג"ש דכתבא דבי ר' ישמעאל ושב הבהן ובא הבהן עידיבין (דף נא.) ומכה אדם דקתני הכא הכאה הוא דקאמר ומכא יתן מום גמור דמוס ע"י הכאה בא: והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם. ולקטלא לא אתא קרא אלא לראשי אברים כדכתיב בתריה עין תחת עין וכתיב יומת כלומר ינטל אברו וימות אותו אבר. מאי אם נפיש לומר. מאי היה ליה לאקשויי גילף ממכה אדם. שהריג ממש והכא נמי (פתיב) כי יתן מום מום ממש: אמרי דנין גזרין בוי' כלומר משום האי פירקא לא תהא מדיחיק תנא למילף מלא תקחו וקא מצי לשנויי הכי דנין גזרין מביין בוי' ואפתי מבעי ליה לא תשקול ממונא ותפטרין. מוקטלא ולגופיה אצטריך ולא למעוטי אחרניא. לנפש רוצה. דלא אצטריך אתי למעוטי ראשי אברים שאין נפש:

קטן

פרק החובל

פרק זה מבאר דיני התביעות הבאות כתוצאה מהזיק הנגרם על ידי האדם, בדרך הכאה וחבלה.

משנה

החובל בפכידו, חייב עליו – על חבלתו משום חמשה דברים, פעמים שחייב בכלם ופעמים במקצתם. ואלו הם, גנזק – דמי פחת שוויו, בצער, בריפוי, בשקט – דמי מה שאינו יכול לעשות מלאכה בזמן חוליו מחמת המכה, ובזשת. ואופן השומא בכל אחד מהם: גנזק, ביצר שומתו, אם סימא את עינו, או קטע את ידו, או שיבר את גולו, רואין אותו – את הנחבל כאילו הוא עבד עברי הנמכר בשוק, ושמן במה היה יפה לשלם עבורו קודם החבלה, וכמה הוא יפה לשלם עבורו עתה לאחר החבלה, והפרש זה שהוא השווי של אותו אבר, ישלם החובל לנחבל.

ואופן השומא בצער, אם פגאו (או) בשפוד או במסמר שליבנן באש, ואפילו על ציצורנו שהוא מקום שאינו עושה חבורה בגוף הנחבל, אומדין כמה אדם פוצא בזה – הדומה לנחבל במידת יכולתו לסבול הצער, רוצה לישול להיות מצטער כך – היה מוכן לישול ממון בשביל שיצערורו כן, וסכום זה ישלם החובל לנחבל. ואופן השומא בריפוי, אם הקהו עד שצרך לרפואה, חייב לרפאותו – לשלם הוצאות רפואתו. (עלה) [עלו] בו צמחים – אבעבועות סביבות המכה, אם מקמת המכה הן, חייב לרפאותו, ואם שלא מקמת המכה, פטור.

וכן אם חייטה – נתרפאה המכה, ונסתרה – ונתקלקלה הרפואה וחזרה המכה, ושוב חייטה ונסתרה, חייב לרפאותו, שהכל מחמת המכה הראשונה שהכחו הוא, שגם כשנתרפאה לא נתרפאה כל צרכה, אלא היתה נדמית כאילו נתרפאה, ולכך חזרה שוב. אך אם חייטה כל צורךה, ולא נתקלקלה הרפואה, אלא שחזרה מחמת סיבה אחרת, אינו חייב לרפאותו לפי שלא באה מחמתו. ואופן שומת השקט, רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שהיא מלאכה שאינה כבירה, וראויה לו אף לאחר שיקום מחוליו, ומשלם לו שכרו של כל יום מימי חוליו כאילו עשה עבורו מלאכה זו. ואף שהיה ראוי לפני שחבל בו למלאכה מעולה יותר, אינו משלם לו על כך, שהרי כבר נתן לו בתשלום ה'נזק' את דמי ידו, באופן שקטע את ידו, ודמי גולו – או את דמי רגלו, באופן שקטע את רגלו, ובכך שילם לו כבר על המלאכה שהיה ראוי לעשות. ואופן שומת הבזשת, הכל לפי המקביש והמתקביש – הדבר תלוי במהות המקביש והמתביש, שאם היה המבייש אדם פשוט, בושטו מרובה וצריך לשלם יותר, וכן אם היה המתביש אדם חשוב בושטו מרובה והמבייש צריך לשלם יותר מאשר אם בייש אדם פשוט.

גמרא

שנינו במשנה שהחובל בחבירו משלם על החבלה. ומקשה הגמרא: אמאי נפטר החובל בתשלום ממון, והלא 'עין תחת עין' (שמות כא כד) אמר הקנא, ואימא שהכוונה לעין מפש של החובל, שיעוורו את עינו תחת שיעוריו עינו של הנחבל, וכן בשאר האיברים.

מתרצת הגמרא: לא סלקא דעתך שזוהי כוונת הפסוק, וכמו דתניא בברייתא, יכול שאם סימא את עינו, מסמא הדיין את עינו של החובל, וכן אם קטע את ידו, מקטע את ידו, שיבר את גולו משבר את גולו, תלמוד לומר כמה אדם ומכה בהמה – נאמר לשון 'מכה' באדם ולשון 'מכה' בהמה, ויש ללמוד זה מזה בגזירה שוה, מה מכה בהמה ליתשלומין, אף מכה אדם דינו לתשלומין, ולא שיטלו ממנו את האבר. ואם נפשך ו- רצונך לומר ולהשיב על טעם זה, צא ולמד מדרשה אחרת, הרי הוא אומר (במדבר לה לא), וְלֹא תִקְחוּ בֹכֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אִשָּׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת, ויש לדרוש, דווקא לנפש רוצח אי אתה לוקח בוכר, דהיינו ממון, כדי לפדותו

מעונש מיתה, אבל אתה לוקח בוכר לראשי אברים שאין חזוין לאחר נטילתו, כגון יד או רגל או עין, שאם חבל בהן משלם לנחבל את שוויו, ופודה עצמו מנטילת האבר.

הגמרא דנה בלימוד הראשון של הברייתא. מבררת הגמרא: הרי מכה – מאיזה 'מכה' האמור באדם לומדת הברייתא את הגזירה שוה, אימא ממה שנאמר (ויקרא כד כא) 'ומכה בהמה ישלמה ומכה אדם יומת', שהוא בקטלא כתב – הרי פסוק זה מדבר באופן שחייב מיתה על החבלה, וכגון בהכאת אביו ואמו שחייב עליהם מיתה, ואין בו כלל חיוב ממון ללמוד ממנו דין החבלה. אלא למדים מהכא, ממה שנאמר (שם כד יח) 'ומכה נפש בהמה ישלמה נפש תחת נפש', הרי שנאמר לשון 'מכה' בהמה, וסמך ליה לפסוק זה נאמר (שם כד יט) 'ואיש כי יתן מוס בעמיתו פאשר עשה כן עשה לו', הרי נאמר באדם 'יתן מוס' שהוא לשון 'מכה', ויש ללמוד זה מזה בגזירה שוה.

מקשה הגמרא: האי לא מכה הוא – הרי בפסוק זה לא נאמר 'מכה' אלא 'יתן מוס', ואילו הברייתא אמרה שלמדים בגזירה שוה 'מכה' 'מכה'. מתרצת הגמרא, [אנן] הַכָּהָה הַכָּהָה קאמרינן – אין כוונת הברייתא שלמדים מהלשון 'מכה מכה', אלא למדים 'הכאת האדם' מ'הכאת בהמה', ולכך אף 'יתן מוס' שמשמעותו הכאה, יש ללמודו מ'מכה נפש בהמה', מה הַכָּהָה הַאֲמֹרָה בַּהֲמָה לתשלומין, אף הַכָּהָה הַאֲמֹרָה בָּאָדָם לתשלומין.

מקשה הגמרא: והא כתב (שם כד יז) 'ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת', ולכאורה הפסוק מדבר בחובל בחבירו שלא המיתו, ומה שנאמר 'מות יומת', הכוונה שימיתו לחובל את האבר שנטל לנחבל. מתרצת הגמרא, אף שם הכוונה שמשלם שוויו בַּמָּמוֹן. שואלת הגמרא: אמאי דַּבְּמָמוֹן – ומניין אכן שהכוונה לתשלום ממון, אימא שהכוונה במיתה ממש, שימיתו את אברו של החובל. משיבה הגמרא, לא סלקא דעתך, תרא, דהא איתקש – שהרי הוקש פסוק זה לימכה [נפש] בהמה ישלמה' האמור לאחריו, וכשם שבבמה משלם על החבלה, אף באדם כוונת הפסוק שישלם. ועוד, הרי כתב בַּתְּרִיָּה, (שם כ) 'פאשר יתן מוס באדם כן יתן בו', ושם מינה שהכוונה לַמָּמוֹן, שכן הלשון 'כן יתן בו' משמעותו 'דבר הניתן מיד ליד' שהוא ממון.

הגמרא חוזרת לבאר המשך דברי הברייתא: ויאי אם נפשך לומר – מה יש להקשות על הגזירה שוה 'מכה מכה'. מבארת הגמרא, תו קא נשיא – שוב הוקשה לתנא על לימוד זה, מאי חוית דילפת מ'מכה בהמה' – מה ראית ללמוד בגזירה שוה מהפסוק (ויקרא כד יח) 'ומכה נפש בהמה ישלמה', אף באדם החובל בחבירו חייב בתשלומין, לילף ממה אדם – נלמד בגזירה שוה מהפסוק (שם כד כא) 'ומכה אדם יומת', ששם 'יומת' היינו שנהרג על הכאה זו, ונלמד שאף בחובל הכוונה שימיתו ויטלו לאותו האבר.

הגמרא דוחה לקושיא זו: אמר, אם משום קושיא זו לא היתה צריכה הברייתא להביא לימוד אחר, שכן יש לתרץ שלכך לומדים מ'מכה בהמה' משום שדין נזקין מניקין – לומדים דיני חיוב ממון מדיני חיוב ממון, ששניהם בגדר 'ניזקין' ו'אין דיני נזקין במיתה' – ואין לומדים דיני חיוב ממון מדיני חיוב מיתה. הגמרא דוחה לתירוץ זה: אדרבה, דיני אדם מאדם – יש ללמוד דיני החבלה באדם מדיני החבלה באדם אף שחיובם שונה, ואין דיני אדם מבהמה, וכיון שקושיא זו קיימת, תיינו דקתני בברייתא 'אם נפשך לומר', יש לדרוש כן מפסוק אחר, הרי הוא אומר (במדבר לה לא), וְלֹא תִקְחוּ בֹכֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אִשָּׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת, לנפש רוצח אי אתה לוקח בוכר, אבל אתה לוקח בוכר לראשי אברים שאין חזוין.

הגמרא דנה בדרשה זו. מקשה הגמרא: והאי וְלֹא תִקְחוּ בֹכֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ, וכי למעוטי ראשי אברים הוא דאמא – נכתב כדי לדרוש ממנו מיעוט זה לראשי איברים שיטלו מהם כופר, האי מקעי ליה דאמר דתקנא לא תעביד ביה תרתי – הלא נצרך פסוק זה לגופו, לדרוש שלא יענשו את הרוצח בשני עונשים, כלומר לא תשקול מיניה קמון ותקטליה – שלא תקח ממנו ממון וגם תהרגנו,

שנו דרשה זו, **אמר קרא** לגבי עדים זוממין (דברים יט יט, כא) **וְעֵשִׁיתָם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו וגו'** וְלֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ וגו' יד **בְּיָד רֶגֶל בְּרִגְלָא**, ויש לדרוש יד ביד' שהיינו דבר הניתן מיד ליד, **וּמֵאֵי נִיהוּ קְמוּיָן**, והיינו, שאם העידו על אדם שחבל בחבירו והזוממה עדותו, אין מענישים אותם בנטילת האבר אלא משלמים ממון למי שהעידו עליו. ומוכח שאף החובל עצמו אין נוטלים ממנו האבר אלא משלם ממון.

מקשה הגמרא: **אִלָּא מַעְתָּה מַה שְׁנֵאמַר בַּהֲמִשְׁךָ הַפְסוֹק דְּרִגְלָא בְּרִגְלָא**, נמי **הָכִי הוּא** – וכי אף בזה יש לפרש כך, הרי אין שייך לומר כן. **אֲמַרְי** – תירצו בני הישיבה, **דְּבִי רַבִּי חִיָּא** לא דרשו כן ממשמעות הפסוק אלא **קָרָא וְתִירָא קָא דְרָשִׁי**, **מַכְדִּי בְּתִיב** – שמאחר וכבר נאמר בפסוק (שם יט יט) **וְעֵשִׁיתָם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו**, אי **סִלְקָא דְעֵתָךְ** שמה שנאמר בחובל בחבירו 'עין תחת עין', הכוונה **מִפְּשֵׁי**, אם כן פשוט שאף בעדים זוממים הדין כן, שהרי עושים להם כמו שזממו לעשות, ומעתה מה שנאמר 'יד ביד', **לָמָּה לִּי שְׂפַע מִיָּנָה** שלכך נכתב ללמד שאינו ממש אלא קמויין, והיינו דבר הניתן מיד ליד. שואלת הגמרא, אם כן מה שנאמר שם עוד **דְּרִגְלָא בְּרִגְלָא** לָמָּה לִי. משיבה הגמרא, **אֲמַרְי דְּבְתִיב** – כיון שכתבה התורה 'יד ביד' כדי ללמד דין זה, **כְּתִב נָמִי אָף דְּרִגְלָא בְּרִגְלָא**.

מקור נוסף שהחובל בחבירו משלם ממון: **אֲמַרְי אֲמַרְי**, **אֲתֵיָא** – יש ללמוד דין זה מ**דְּתַנִּי דְּבִי חֻזְקִיתָ**, **דְּתַנָּא דְּבִי חֻזְקִיתָ**, נאמר בחובל בחבירו (שמות כא כד) **עֵינִי תַתַּח עֵינִי וגו'**, ובפסוק שלפניו זה הלכתי הורג אדם נאמר (שם כג) **נֶפֶשׁ תַּתַּח נֶפֶשׁ**, והיינו שתחת הנפש יטלו נפש ותחת העין יטלו עין, **וְלֹא נֶפֶשׁ וְעֵינִי תַתַּח הָעֵינִי בַּלְבָּד**, ו**אִי סִלְקָא דְעֵתָךְ** ש'עין תחת עין' היינו **מִפְּשֵׁי**, ו**מִנִּין דְּמִשְׁכַּחַת לָהּ** – פעמים יצא שיתלו עין ו**נֶפֶשׁ** תחת העין בלבד, וכגון **דְּבַחְדִּי דְעֵינִי** ליה **נֶפֶקָא** ליה **נֶשְׁמָתִיה** – שבעוד שנעוור את עינו תצא נשמתו ממנו וימות מרוב יסורים. ובהכרח ש'עין תחת עין' אינו ממש אלא ממון.

דוחה הגמרא: ו**מֵאֵי קוּשְׁיָא** היא זו אם כשנעוור את עינו תצא אף נשמתו ממנו, **דְּלִמָּא מִיּוֹד אֲמַרְיָן** ליה – שמא אכן יאמדהו בית דין קודם אם יכול לקבל יסורים אלו ולא ימות, ו**אִי מִצִּי מִקְבֵּל עֲבָדִין** – מעוורים אותו, ו**אִי לֹא מִצִּי מִקְבֵּל לֹא עֲבָדִין**, ו**אִי אֲמַרְיָן דְּמִצִּי מִקְבֵּל וְעֲבָדִין בִּיה** – ואם אמדהו בית דין שיכול לקבל את העיוורון ועוורוהו ו**נִפְקֵי דִּוְחִיָּה** – ובתוך כדי כך יצאה נשמתו ומת, **אִי מִיָּתִי לִיּוֹת** – אם מת מת, כלומר אין כל חדש בכך, ואין זה נחשב שנטלו נפש ועין תחת עין, מאחר שאמדהו שיכול לקבל את. ויש להוכיח כן, **מִי לֹא תָנָן בְּמִשְׁנָה (מכות כב) כִּיצַר בּוֹה לִנְפִי מִלְּקוּת**, שאם **אֲמַדְהוּ** שיכול לקבל את המלקות וקיבלם, ו**מֵת** תחת ידו של המלקה, **פְּטוּר**, משום שאמדהו מתחילה שיכול לקבל את המלקות. הרי שאין חוששים למה שמת מחמת המלקות אם אמדהו קודם שיכול לקבלם ולא ימות. ואף כאן אין לחשוש לכך.

מקור נוסף: **רַב וְבִיד מִשְׁמִיָּה דְרַבְּה אֲמַר**, **אֲמַר קָרָא** (שמות כא כד) **פָּצַע תַּתַּח פָּצַע**, ומכאן לומדים ליתן **צַעַר בְּמָקוֹם נֶגֶז** – שצריך לשלם על הצער אף במקום שהזיקו, שמלבד הנזק משלם לו אף על הצער. ו**אִי סִלְקָא דְעֵתָךְ** ש'עין תחת עין' היינו **מִפְּשֵׁי**, מדוע אכן צריך לשלם על הצער, הלא **כִּי הָכִי דְלֵהָא הָוִי** ליה **צִעְרָא לֵהָא** נמי אית ליה **צִעְרָא** – כשם שלנחבל היה צער מחמת החבלה, אף החובל כשיתלו ממנו האבר יש לו אותו צער, ומדוע מלבד צער זה ישלם על הצער שגרגר לנחבל. ובהכרח אינו ממש אלא ממון ומרבה התורה שמלבד תשלום הנזק ישלם צער.

דוחה הגמרא: ו**מֵאֵי קוּשְׁיָא** היא זו, הלא **דְּלִמָּא אֲמַרְיָא אִינִישׁ דְּפִסְפִּנְךָ** – יש אדם שמעודן בטבעו, ואית ליה **צִעְרָא מִפִּי** כשנוטלים ממנו אבר, ו**אִיכָא אִינִישׁ דְּלֵא מִפְּסִנְךָ** – שאינו מעודן כל כך, ולית ליה **צִעְרָא** – ואין לו צער גדול כל כך כשנוטלים ממנו אבר. ו**לִמָּא נֶפֶקָא מִיָּנָה** – ולענין מה אמרה התורה שישלם צער במקום נזק, לאופן שצערו של החובל היה קטן מצער הנחבל, לומר שצריך לְמַתְבִּי ליה **הֵיאָה דְּבִינִי בִּינִי** – לשלם לנחבל את ההפרש שבין צערו

קָטָן – אדם נמוך שְׁהָרַג אֶת הַגְּדוֹל, וְגִדּוֹל שְׁהָרַג אֶת הַקָּטָן, הָכִי קָטָלִין לִיה – כיצד אפשר להורגו, והרי נאמר (שם כד יח) **נֶפֶשׁ תַּתַּח נֶפֶשׁ**, ואין הרוצח כנרצח במידת גופו, ואם תאמר שאכן כשאדם שווים לא הורג, והרי התורה אֲמַרְתָּ שם בהמשך הפרשה (כד כב) **מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם**, ויש לדרוש שצריך שיהיה **מִשְׁפַּט הַשָּׁוֶה לְכָלֶכֶם**, ולא שישתנה הדין בין אדם לאדם. אִלָּא בהכרח לומר, **נֶשְׁמָת שְׁקִיל מִיָּנָה**, נֶשְׁמָתָא אֲמַר רַחֲמָנָא נֶשְׁקִיל מִיָּנָה – שכיון שהרוצח נוטל מהנרצח את נשמתו, אמרה התורה שיתלו מן הרוצח את נשמתו, ומה לי אם הרוצח קטן מהנרצח או לא. **הָכִא נָמִי** לענין חובל עינו של חבירו, אף אם עינו של החובל קטנה מעינו של הנחבל, **נְהוּרָא שְׁקִיל מִיָּנָה**, **נְהוּרָא אֲמַר רַחֲמָנָא** נֶשְׁקִיל מִיָּנָה. ואין להוכיח מכאן שחייב התורה הוא בממון.

תַּנָּיָא אֲמַרְי – שינוי בברייתא אחרת במקור דין תשלום הממון בחבלה, **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחַי אֲמַרְי**, מה שנאמר (שם כד כ) **עֵינִי תַתַּח עֵינִי**, הכוונה לִמָּמוֹן. **אֲתָה אֲמַרְי לְמָמוֹן**, או אינו אִלָּא עֵינִי מִפְּשֵׁי, שצריך לעוור את עינו. אין לומר כך, שאם כן **הָרִי שְׁהָרַג הַחֻבֵּל סוּמָא**, ו**סוּמָא** את עינו של הנחבל, או שהיה קִטְעֵי – חסר יד וקִטְעֵי את ידו של הנחבל, או שהיה חִיָּר – קטוע רגל וחִיָּר – קטוע רגל של חבירו, **הֵיאָה אֲנִי מִקְיָם בְּחֻבֵּל זֶה עֵינִי תַתַּח עֵינִי**, והרי אין לו את האבר שנטל מחבירו. ואם תאמר שאכן באופן זה משלם ממון אך באופן שיש לו את האבר יטלוהו ממנו, והרי התורה אֲמַרְתָּ (שם כד כב) **מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם**, **מִשְׁפַּט הַשָּׁוֶה לְכָלֶכֶם**, ובהכרח שכוונת התורה לחייב בממון.

הגמרא דוחה את ראיית רבי שמעון בין יוחאי **אֲמַרְי** – הקשו בני הישיבה, ו**מֵאֵי קוּשְׁיָא** היא זו אם אין לו אבר כיצד יקימו בו 'עין תחת עין', **דְּלִמָּא** – שמא אכן עיקר הדין הוא ליתול את האבר, אך **הָכִא דְאֲפִשְׁרֵי לְקִיָּם דִּין זֶה**, **אֲפִשְׁרֵי**, וכך יעשו לו, **וְהָכִא דְלֵא אֲפִשְׁרֵי לְקִיָּם דִּין זֶה**, וכגון שאין לחובל אותו אבר, **לֹא אֲפִשְׁרֵי**, ו**פִּסְרִין לִיה** לגמרי, ואין בכך משום 'משפט אחד יהיה לכם' שכן הדין אחד הוא שנוטלים ממנו את האבר, או שיפטורו לגמרי.

ויש להוכיח כן: **דָּאִי לֹא תִימָא הָכִי** שהיכן שלא ניתן לקיים את דין התורה פוטרים אותו לגמרי, ואין בכך משום 'משפט אחד יהיה לכם', אם כן אדם מִרְפָּה שְׁהָרַג אֶת הַשָּׁלֵם, **מֵאֵי עֲבָדִין לִיה** – איזה דין נוכל לעשות לו, הרי להורגו אי אפשר, שכיון שעתידי הוא למות לאחר זמן מחמת המום שבו, נחשב הוא כבר לאדם הרוג, ונמצא שאם יזימו את העדים שהעידו על הריגתו לא יוכלו להורגם, שהרי זה כמו שרצו להורג את הרוג, וכיון שאי אפשר לקיים בהם דין הומה, אין לקבל כלל לעדות זו, שכל 'עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות', ואיזה דין אחר נוכל לעשות לו. אִלָּא בהכרח לומר, **הָכִא דְאֲפִשְׁרֵי אֲפִשְׁרֵי**, **הָכִא דְלֵא אֲפִשְׁרֵי לֹא אֲפִשְׁרֵי**, ו**פִּסְרִין לִיה**, ואף בחובל יש לומר כן.

ברייתא נוספת: **דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלָא תָנָא** – בבית מדרשו של רבי ישמעאל שנו דרשה זו, **אֲמַר קָרָא** (שם כד כ) **כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם בֶּן יִתְּנֵהוּ בּו'**, ואין לשון יתנה מורה אִלָּא על נתינת קמויין.

מקשה הגמרא: **אִלָּא מַעְתָּה** שלשון נתינה היינו נתינת ממון, מה שנאמר בפסוק לפני כן **כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם**, **הָכִי נָמִי** – האם אף כאן נאמר דְּמָמוֹן הוּא, הרי פשוט ששם הכוונה שנתן בו מום ממש, ואף המשך הפסוק יש לפרש על מום ממש.

אֲמַרְי – תירצו בני הישיבה, **דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלָא** לא למדו כן מלשון נתינה, אלא **קָרָא וְתִירָא דְרָשִׁי**, **מַכְדִּי בְּתִיב** – מאחר וכבר נאמר בפסוק הקודם (שם כד יט) **וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בֶּן יִעֲשֶׂה לוֹ**, הרי כבר נאמר הדין שיעשו לחובל כמו שעשה, ומה שנאמר לאחריו **בֶּן יִתֵּן בּו'** לָמָּה לִי – לשם מה נכתב, שְׂפַע מִיָּנָה שלכל בכתב ללמד שיתן קמויין.

שואלת הגמרא: ומאחר והפסוק מיותר, מה שנאמר קודם **כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם**, לָמָּה לִי. משיבה הגמרא, **אֲמַרְי דְּרָשִׁי מִכְתָּב** – כיון שרצתה התורה לכתוב את המשך הפסוק **בֶּן יִתֵּן בּו'** ללמד שמשלם ממון, **כְּתִב נָמִי** את תחילת הפסוק **כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם**, ברייתא נוספת: **דְּבִי רַבִּי חִיָּא תָנָא** – בבית מדרשו של רבי חייא

קָפָן שֶׁהֵרֵג אֶדָם נֶסֶס שֶׁהָרָג אֶת הַגְּדוֹל: קִישֶׁע וְקִישֶׁע הֵיחָד אֵינִי קוֹרֵא כו'. וְכִי תִמְנָא הָבָא נִשְׁקוּל מִמּוֹנָא הַתּוֹרָה אִמְרָה מִשְׁפָּט שְׁוֹה וּפְסָרִינָן לֵיהּ. בּוֹלָא בְלוּם דְּהוּי מִשְׁפָּט שְׁוֹה או לִישׁוּל אֲבָר מִמָּשׁ או לִפְטוֹר לְגַמְרִי: מָאִי עֲבָרִין לֵיהּ. הָא גְבֵרָא קְטִילָא הוּא וְהָא לִיה עֲדוּת שְׂאִי אָתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא דָּהָא אִי מִשְׁתַּבְּחִי עֲרִים וְזֻמָּמִים פְּטוֹרִים דְּגִבְרִי קְטִילָא בְּעו

לְמַקְטֵל וְדִלְקָר אִידוּ נִמְי פְּטוֹר וְהָכִי אִמְרִין בְּאֵלָּא חֵן הַנִּשְׁרָפִין (סְטֵהֲרִין דָּף עַח: יד ב'ד'. גְּבִי עַד זֻמָּם כְּתִיב וְאִשְׁמַעְיֶנּוּ דָּאָם הַעִיד בְּאִישׁ פְּלוּנִי שְׁקִישֶׁע יד בְּחִירוֹ מִשְׁלֵם מִמּוֹן הַצִּיתָן מִיָּד לִיה בְּמָקוֹם נֶזֶק. וְאֵנַע"פ שִׁישׁ שָׁם תִּשְׁלֹמִי הַנֶּזֶק מִשְׁלֵם אִף הַצֵּעַר וּמִקְרָא יִתְרִיא קִדְרִישׁ דָּהָא כְּתִיב כּוּיָה תַּחַת כּוּיָה לִמָּה לִי פָצַע תַּחַת פָּצַע וְכוּיָה וְחִבְרָה מִדְרִישׁ לִקְנוֹ: וְאִיכָא אִינִישׁ דִּלָּא כִפְנָא כו' נִפְקָא מִיָּה. מִפָּצַע תַּחַת פָּצַע לְמִיתָב לִיה הֵיחָד דְּבִינִי בִינִי תִיִּיא. מִתָּר כִּמּוֹ אֲשׁוֹר לִיה בְּמִסְכַּת שְׁבַת דָּף קִט': אֵלָּא בְּמִזְיָ. עֵינִי שֶׁל מוֹיֶזֶ שִׁימְרָן כִּמְהָ הוּא שׁוֹה לִימְכָר עֲבָדוֹ וְכִמְהָ הוּא יָפָה בְּלָא עֵין וְהִינּוּ מִמָּשׁ דְּקָאֲמַר עֵינִי שֶׁל מוֹיֶזֶ נִישׁוּמָה תַּחַת עֵינִי שֶׁל נִיזְקִי וְחִמּוֹר אֵין מִשְׁלֵם אֵלָּא נֶזֶק. כִּדְאִמְרִין ב' ב' (דף כו.) אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ: וְהָא קִטְחִיבָתָ לִיה לִינְיָקָא. אָתָּה חָב וּמְרִיעַ לוֹ שְׁמוּחָל אָתָּה עַל חִבְלוֹתָיו דָּהָא תִּשְׁלֹמִין שֶׁל תֵּינוֹק חֵן וְלֹא שֶׁלֹּךְ כִּדְתַנְיָא לִקְנוֹ (דף פו.) קִטְנִים יַעֲשֶׂה לָהֶם סְגוּלָה: דָּאֵלֶם. לַעֲסֹ נֶכֶס: כָּל הַנִּישּׁוּם כְּעֶבֶד. הוֹאִיל וְדָבָר שְׂאִין קָצֵב הוּא אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָבֵל וְטַעֲמָא מִפְּרָשׁ לִקְנוֹ: דָּאִי תַּפְסֹ. הָכִי אִמַּר לְהוֹ שׁוּמוֹ לִיה הֲוִים אוֹ לְמָהֵר אִם יִתַּפֵּס מִשְׁלוֹ יַעֲבֹבָה: נֶזֶק שׁוֹר בְּשׁוֹר. נֶזֶק שׁוֹר שְׂבָאֵר לוֹ עַל יְדֵי הַשׁוֹר: נֶזֶק שׁוֹר בְּאֶדָם. נֶזֶקִין שְׂבָאֵר לַשׁוֹר עַל יְדֵי אֶדָם: נֶזֶקִין אֶדָם בְּשׁוֹר. אֶדָם שִׁחָהֵק עַל יְדֵי שׁוֹר דְּבָעִי לְמִשְׁמִיחָה כְּעֶבֶד: אֱלֹהִים

קָפָן שֶׁהֵרֵג אֶת הַגְּדוֹל וְהַדּוֹל שֶׁהֵרֵג אֶת הַקָּפָן הֵיכִי קְטִילִין לִיה הַתּוֹרָה אִמְרָה מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם מִשְׁפָּט הַשׁוֹה לְכוֹלֵכֶם אֵלָּא נִשְׁמָה שְׁקִיל מִיָּהִה נִשְׁמָה

אִמְרָ רַחֲמֵנָא נִשְׁקוּל מִיָּהִה ה"נ נְהוֹרָא שְׁקִיל מִיָּהִה נְהוֹרָא אִמְרָ רַחֲמֵנָא נִשְׁקוּל מִיָּהִה: תִּנְיָא אִידָךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אוֹמַר עֵין תַּחַת עֵין מִמּוֹן אָתָּה אוֹמַר מִמּוֹן אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא עֵין מִמָּשׁ הָרִי שֶׁהָיָה סוּכָא וְסִימָא קִישֶׁע וְקִישֶׁע חִיגָר וְחִיגָר הֵיחָד אֵינִי מְקַיֵּם בְּוִה עֵין תַּחַת עֵין וְהַתּוֹרָה אִמְרָה מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם מִשְׁפָּט הַשׁוֹה לְכוֹלֵכֶם אִמְרִי וּמָאִי קוּשִׁיא דִּלְמָא הֵיכָא דְאִפְשָׁר אִפְשָׁר הֵיכָא דִּלָּא אִפְשָׁר לֹא אִפְשָׁר וּפְסָרִין לִיה דָּאִי לֹא תִמְנָא הָכִי מְרַפָּה שֶׁהֵרֵג אֶת הַשְּׁלֵם מָאִי עֲבָרִין לִיה אֵלָּא הֵיכָא דְאִפְשָׁר אִפְשָׁר הֵיכָא דִּלָּא אִפְשָׁר לֹא אִפְשָׁר וּפְסָרִין לִיה דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל תִּנְנָא אִמַּר קְרָא בֶן יִנְתָן בּוֹ וְאֵין נְחִינָה אֵלָּא מִמּוֹן אֵלָּא מַעֲתָה בְּאִשְׁרִי יִתֵּן מוֹם בְּאֶדָם הָכִי נִמְי דְּמִמּוֹן הוּא אִמְרִי דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל קְרָא יִתְרִיא דְרָשִׁי מְכַדִּי כְּתִיב וְאִישׁ פִּי יִתֵּן מוֹם בַּעֲמִיתוֹ בְּאִשְׁרִי עֲשֶׂה בֶן יַעֲשֶׂה לוֹ בֶּן יִנְתָן בּוֹ לְמָה לִי ש"מ מִמּוֹן בְּאִשְׁרִי יִתֵּן מוֹם בְּאֶדָם לְמָה לִי אִיִּדִי דְבָעִי מִיְכַתֵּב בֶּן יִנְתָן בּוֹ כְּתִב נִמְי בְּאִשְׁרִי יִתֵּן מוֹם בְּאֶדָם דְּבִי רַבִּי חֵיִיא תִנְנָא אִמַּר קְרָא יד בִּיד דָּבָר הַצִּיתָן מִיָּד לִיד וּמָאִי נִיהוּ מִמּוֹן אֵלָּא מַעֲתָה רָגֵל בְּרָגֵל נִמְי הָכִי הוּא אִמְרִי דְּבִי רַבִּי חֵיִיא קְרָא יִתְרִיא קָא דְרָשִׁי מְכַדִּי כְּתִיב וְעֲשִׂיתֶם לוֹ בְּאִשְׁרִי זִמֹּם לַעֲשׂוֹת לְאֲחִיו אִי סִלְקָא דַּעֲתָךְ מִמָּשׁ יד בִּיד לְמָה לִי ש"מ מִמּוֹן רָגֵל בְּרָגֵל לְמָה לִי אִיִּדִי דְכְּתִיב יד בִּיד כְּתִב נִמְי רָגֵל בְּרָגֵל אִבִּי אוֹמַר אֲתִיָּא מִדְתַּנִּי דְּבִי חֻזְקָה דִּתְנָא דְּבִי חֻזְקָה עֵין תַּחַת עֵין נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ וְלֹא נֶפֶשׁ וְעֵין תַּחַת עֵין וְאִי סִלְקָא דַּעֲתָךְ מִמָּשׁ זִמְנִין דְּמִשְׁכַּחַת לָה עֵין וְנֶפֶשׁ תַּחַת עֵין דְּבַחֲדִי דַּעֲוִיר לִיה נִפְקָא לִיה נִשְׁמָתִיהָ וּמָאִי קוּשִׁיא דִּלְמָא מִיָּד אִמְרִין לִיה אִי מִצִּי מִקְבֵּל עֲבָרִין וְאִי לֹא מִצִּי מִקְבֵּל לֹא עֲבָרִין וְאִי אִמְרִין דְּמִצִּי מִקְבֵּל וְעֲבָרִין בִּיה וְנִפְקָ רֻחְתָּה אִי מִיִּית לִימּוֹת מִי לֹא תִנָּן גְּבִי מַלְקוֹת אֲמִדּוּהוּ וּמֹת תַּחַת יְדוֹ פְּטוֹר רַב זְבִיד מִשְׁמִיָּה (דְּרַבָּה אִמַּר אִמַּר קְרָא פָּצַע תַּחַת פָּצַע לִיתָן צַעַר בְּמָקוֹם נֶזֶק וְאִי סִלְקָא דַּעֲתָךְ

מִמָּשׁ פִּי הֵיכִי דִלְהָאִי הוּי לִיה צַעֲרָא לְהָאִי נִמְי אִית לִיה צַעֲרָא וּמָאִי קוּשִׁיא דִּלְמָא אִיכָא אִינִישׁ דְּמַפְנֵק אִית לִיה צַעֲרָא טַפִּי וְאִיכָא אִינִישׁ דִּלָּא מַפְנֵק לִית לִיה צַעֲרָא לְמָאִי נִפְקָא מִיָּהִה לְמַתְבִּי לִיה הֵיחָד דְּבִינִי בִינִי רַב פָּפָא מִשְׁמִיָּה דִּרְבָּא אִמַּר קְרָא וְרַפָּא וְרַפָּא לִיתֵן רַפּוּתָה בְּמָקוֹם נֶזֶק וְאִי סִלְקָא דַּעֲתָךְ מִמָּשׁ פִּי הֵיכִי דְהָאִי בְּעִי אִסְרִיא הָאִי נִמְי בְּעִי אִסְרִיא מָאִי קוּשִׁיא דִּלְמָא אִיכָא דְסִלְקִי בִּשְׂרִיָּה תִיָּא וְאִיכָא דִּלָּא סִלְקִי בִּשְׂרִיָּה חֵיִיא לְמָאִי נִפְקָא מִיָּהִה לְמִיתָב לִיה הֵיחָד דְּבִינִי בִינִי רַב אִשִּׁי אִמַּר אֲתִיָּא תַּחַת תַּחַת מִשׁוֹר כְּתִיב הָכָא עֵין תַּחַת עֵין וְכְתִיב הָתֵם שְׁלֵם וְשֵׁלֶם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר מַה לְהֵלֵן מִמּוֹן אִף פֶּאן מִמּוֹן מָאִי חֲוִית דִּילְפַת תַּחַת תַּחַת מִשׁוֹר גִּילָף תַּחַת תַּחַת מְאָדָם דְּכְתִיב וְנִתַּת נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ מַה לְהֵלֵן מִמָּשׁ אִף פֶּאן מִמָּשׁ אִמְרִי דִּנִּין נֶזֶקִין מִנֶּזֶקִין וְאֵין דִּנִּין נֶזֶקִין מִמִּיתָה אֲדִרְבָּה דִּנִּין אֲדָרֶם מִמָּדָם וְאֵין דִּנִּין אֲדָרֶם מִבְּהֶמָּה אֵלָּא אִמַּר רַב אִשִּׁי מִתַּחַת אֲשֶׁר עָנָה יְלִיף לִיה אֲדָרֶם מִמָּדָם וְנִזְיֻקִין מִנֶּזֶקִין תִּנְיָא ר"א אוֹמַר עֵין תַּחַת עֵין מִמָּשׁ מִמָּשׁ סִלְקָא דַּעֲתָךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִית לִיה כֶּכֶל הֵנִי תִנְנָאִי אִמַּר רַבָּה לֹאִמַר שְׂאִין שְׂמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד א"ל אִבִּי אֵלָּא כִּמּוֹן בֶּן חוֹרִין מִי אִית לִיה דְּמִי אֵלָּא אִמַּר רַב אִשִּׁי לֹאִמַר שְׂאִין שְׂמִין אוֹתוֹ בְּנִיזְקִי: הֵהוּא חֲמָרָא דְקִטְעַי יְדָא דִינְיָקָא אָתָּא לְקַמְיָה דְרַב פָּפָא בַר שְׁמוּאֵל אִמַּר לְהוֹ זִילו שׁוּמוֹ לִיה אֲרַבְּעָה דְּכָרִים אִמַּר לִיה רַבָּא וְהָא אֲנִן חֲמִשָּׁה תִנָּן א"ל לְכָר מִנְזֹק קָאִמְנָא אִמַּר לִיה אִבִּי וְהָא חֲמִזֹר הוּא וְחִמּוֹר אֵינוֹ מִשְׁלֵם אֵלָּא נֶזֶק אִמַּר לְהוֹ זִילו שׁוּמוֹ לִיה נִזְקִיָּה וְהָא כְּעֶבֶדָא בְּעִי לְמִשְׁמִיָּה אִמַּר לְהוֹ זִילו שְׁיִמּוּהוּ כְּעֶבֶדָא אִמַּר לְהוֹ אֲבִיהָ דִינְיָקָא לֹא בְּעִנְיָא דִּיזְלָא בִּיה מוֹלְתָא אִמְרוּ לִיה וְהָא קָא מְחִיבָתָ לִיה לִינְיָקָא אִמַּר לְהוֹ לְכִי גְדִיל מִפְּיִסְנָא לִיה מִדִּידִי: הֵהוּא תּוֹרָא דְאֵלֶם יְדִיה דִינְיָקָא אָתָּא לְקַמְיָה דְרַבָּא אִמַּר לְהוֹ זִילו שְׁיִמּוּהוּ כְּעֶבֶדָא אִמְרוּ לִיה וְהָא מִר הוּא דְאִמַּר כָּל הַנִּישּׁוּם כְּעֶבֶד אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָבֵל אִמַּר לְהוֹ לֹא צָרִיכָא דָּאִי תַּפְסֹ רַבָּא לְטַעֲמִיהָ דְאִמַּר רַבָּא נֶזֶקִי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְנֶזֶקִי שׁוֹר בְּאֶדָם וְנֶזֶקִי שׁוֹר בְּשׁוֹר אֶדָם בְּשׁוֹר אוֹתוֹ בְּכָבֵל מ"ש נֶזֶקִי אֶדָם בְּאֶדָם וְנֶזֶקִי אֶדָם בְּשׁוֹר אוֹתוֹ בְּכָבֵל מ"ש נֶזֶקִי אֶדָם בְּשׁוֹר דִּלָּא אֱלֹהִים בְּעֵינִי וְלִכָּא נֶזֶקִי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאֶדָם נִמְי אֱלֹהִים

רַבִּי אִשִּׁי אִמַּר אֲתִיָּא תַּחַת תַּחַת מִשׁוֹר. וְשִׁאֵר אֲמִדּוּרָאִי סְבִיר דְּאוֹתָהּ ג"ש לַעֲנֵן מִיָּטֵב וְאֵין לְהוֹצִיא מִגִּישׁ עֵין תַּחַת עֵין מִפְּשָׁטִיה דְּמִשְׁמַע עֵין מִמָּשׁ אֵלָּא מִדְרָשָׁא אֲחֵרִיתָא: אֵלָּא בְּדִמְזִיק. דִּס"ל לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּהוּי כְּבוֹפֵר דְּמִשְׁלֵם דְּמִי מוֹיֶז דְּרַחֲמֵנָא קְרִיָּה כּוֹפֵר אֲבָל אָתָּה לֹקַח כּוֹפֵר כּוֹ וְתַנְיָא דְלַעֲלִיל ס"ל דְּדוּקָא כְּבוֹפֵר מִשְׁלֵם דְּמִי מוֹיֶז מִשׁוּם פְּרִין נִפְשׁו: זִילו שׁוּמוֹ לִיה ד' דְּכָרִים. הָיָה סְבוֹר דְּאֶדָם הִיזְקו וְאוֹתוֹ קָטָן כָּל כָּר גְּדוֹל הָיָה דְּמַכְלֵמִי לִיה וּמִכְלֵם: קִנְסָא

כְּנִסָּא 1
 כְּמִגְבִּית בִּבְבֶּל. לֹא דְרֻקָּא קִנְס אֱלָא מִשּׁוּם דְּלִית בִּיה חֲסוֹן כִּיס קָרִי לִיה קִנְסִי: 2
 נְמִי אִית בִּיה חֲסוֹן כִּיס וְלֹא שְׂכִיחַ לֹא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ. וְגִזְלוֹת וְחִבּוּלוֹת דְּבָעִי 3
 מוֹמָחִים כְּדָאִמַר פֶּרֶק קָמָא וְסִטְהִירִין (ד' ב') אִיבָא לְמִימַר גְּזִלוֹת וְחִבּוּלוֹת מִלְתָּא דְלֹא 4
 שְׂכִיחַ הֵיא (טפ) אֲבָל הֻדְחָא וְהִלָּאוֹת שְׂכִיחַ יֵשׁ בֵּן בְּהַמְגֵרֶשׁ (גִּישׁוֹר פִּתּוּ רִשֵּׁי) וְתִימָה 5
 דְּבִכְהֵמ קִמְטָא שְׂהִי דָּבָר דִּין גְּזִיל וְגִזְלוֹת בַּהּגֹּזֶל 6
 (לִמְקֵי ד' ע"ג) הִתְחַבּ וְהָדָא רִדְגָא וְתִרְקָא 7
 וּבַהּגֹזֶל בְּתִרְקָא (לִמְקֵי ד' טו) נִרְשָׁאָה גִבַּס סִפְרָא 8
 וְהִתְחַבּ דְּגִבַּס גְּלִימָא וּבְהִרְבָּה מִקְמוֹת יֵשׁ לְדָחוֹת 9
 דְּכָל תְּהוֹר אִירִי בְּתַפְסָא ע"י ד'אֵל אֲקֻשְׁבִי דִּינָא 10
 לֹאִי כְּדָאִמַר בְּפֶרֶק קָמָא (ד' טו) וְיִמֵּי דְרֻקָּא 11
 גְּזִלוֹת שְׂעִי חִבּוּלוֹת בְּגוֹז וְנִמְצָא בִּי חִיבֵי וְרִמּוֹ 12
 אֲתִידִי דַּע שְׂקִימָא אֶדְרַם מִתּוֹן (ד' טו) אִתְּרִי בִּי 13
 הָאִי גְּזוּלָא שְׂכִיחַ (טפ) וְלֹא עֲבָדִין 14
 שְׁלִיחוּתֵיהּ וְנִמְעָשִׂים בְּכָל יוֹם שְׁאֵגוּ דָּבָר דִּין 15
 גְּזִלוֹת: **צִצְרֵי** שְׂלֵא בְּמִקּוֹם קוֹץ מִדְּמִשְׁתֵּל מֵאֵן 16
 תִּקָּא. פִּירִשְׁתִּי בְּסוּף פֶּרֶק ב' (ד' כו: רִשֵּׁי ד' הֵיא): 17
 כָּלל

1 אֱלֹהִים בְּעֵינָיו וְלִכְפֹּא אֶלָּא מֵאֵי שָׁנָא שׁוּר בִּשְׁוֹר וְשׁוּר
 2 בְּאֶדְם שְׁלִיחוּתֵיהוּ קָא עֲבָדִין מִיֵּדִי דְהִנּוּ אֲהוּדָאוֹת
 3 וְהַלְלוּאוֹת אֶדְם בְּאֶדְם וְאֶדְם בִּשְׁוֹר נִמְי שְׁלִיחוּתֵיהוּ
 4 קָא עֲבָדִין מִיֵּדִי דְהִנּוּ אֲהוּדָאוֹת וְהַלְלוּאוֹת אֲמַרִי כִי
 5 קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ בְּמִיֵּדִי דְקִים לָן בְּגִיָּה בְּמִיֵּדִי
 6 דְלֵא קִים לָן בְּגִיָּה לֹא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ אֲמַרִי שׁוּר
 7 בִּשְׁוֹר וְשׁוּר בְּאֶדְם נִמְי לֹא קִים לָן בְּגִיָּה אֶלָּא פֻּק
 8 חֲזִי הִיכָא מְזַבְּגִי תוֹרָא בִּשְׁוֹקָא אֶדְם בְּאֶדְם וְאֶדְם
 9 בִּשְׁוֹר נִמְי פֻּק חֲזִי הִיכָא מְזַבְּגִי עֲבָדִי בִּשְׁוֹקָא וְעוֹד
 10 תְּשֻׁלֹּם כִּפְלָא וְתִשְׁלֹם אַרְבַּעָה וְחֲמִשָּׁה דְקִינִי נִעְבַּד

שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ אָמְרִי כִּי קָא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ בְּמִמוּנָא בְּקִנְסָא לֹא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ אָדָם
בְּאָדָם דְּבִמְוֹנָא הוּא נַעֲבֵד שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ כִּי קָא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ בְּמִילְתָא דְּשִׁכְיָא אָדָם
בְּאָדָם דְּלֹא שִׁכְיָא לֹא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ הָרִי בּוֹשֶׁת וּפְגָם דְּשִׁכְיָא נַעֲבִיד שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ
אָמְרִי הֵכִי נִמְי דְּהָא רַב פָּפָא אָנְכִי אֲרִבְעַ מָאָה זֻזִי לְבוֹשֶׁת וְהָא לִיתִּיהּ לְדַרְבַּ פָּפָא דְּשִׁלַּח
לִיהּ רַב חֲסֵדָא לְרַב גַּחְמִן וְשִׁלַּח לִיהּ חֲסֵדָא חֲסֵדָא קִנְסָא קָא מְנַבִּית בְּכָבֵל אֱלֹא כִּי
עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ בְּמִילְתָא דְּשִׁכְיָא וְאִית בֵּיה חֲסָרוֹן פִּים אָבֵל מִילְתָא דְּשִׁכְיָא וְלִית
בֵּיה חֲסָרוֹן פִּים אִי נִמְי מִילְתָא דְּלֹא שִׁכְיָא וְאִית בֵּיה חֲסָרוֹן פִּים לֹא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ
הִלְכֵּךְ אָדָם בְּאָדָם אַע"ג דְּאִית בֵּיה חֲסָרוֹן פִּים כִּיּוֹן דְּלֹא שִׁכְיָא לֹא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ
בּוֹשֶׁת אַע"ג דְּשִׁכְיָא כִּיּוֹן דְּלִית בֵּיה חֲסָרוֹן פִּים לֹא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ וְשׁוּר בְּשׁוּר גּוֹבִין
בְּכָבֵל וְהָאִמְר רַבָּא שׁוּר שְׁחִיז אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָבֵל דְּאִזִּיק מֵאן אִילִימָא דְּאִזִּיק אָדָם מֵאן
אִירָא שׁוּר דְּאִזִּיק אָדָם אִפְלוֹ אָדָם דְּאִזִּיק אָדָם נִמְי אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָבֵל אֱלֹא פְשִׁיטָא
דְּאִזִּיק שׁוּר וְקָתְנִי אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָבֵל אָמְרִי הָתֵם בְּתֵם חָכָא בְּמוֹעֵד וְהָאִמְר רַבָּא אֵין
מוֹעֵד בְּכָבֵל אָמְרִי דְּאִיעֵיד הָתֵם וְאִיתֵיהּ לְהָכָא וְהָא מִילְתָא דְּלֹא שִׁכְיָא הִיא וּמִילְתָא
דְּלֹא שִׁכְיָא הִיא אָמְרַת דְּלֹא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ דְּאִתּוּ רִבְנָן דְּהָתֵם וְיַעֲרִידָהּ הָכָא סוֹף
סוֹף מִילְתָא דְּלֹא שִׁכְיָא הִיא וְאִתּא אָמְרַת מִילְתָא דְּלֹא שִׁכְיָא לֹא קָא עֲבְרִינָן שְׁלִיחוֹתֵיהֶוּ
אֱלֹא כִּי קָאִמְר רַבָּא בְּשׁוּר וְרַגְל דְּמוֹעֲדִין מִתְחִילְתָן נִינְהוּ: צַעַר פְּוּוּאָ בְּשׁוּפּוֹר אוֹ בְּמִסְמֵר
וְכו': צַעַר שְׁלֹא בְּמִקּוֹם נִזְק מִשְׁתַּלֵּם מֵאן תִּנָּא אָמַר רַבָּא בְּן עֲזַאי הִיא דְּתַנָּיָא רַבִּי אוֹמַר
כּוֹיָה נִאֲמַרְהּ תְּחִילָה בְּן עֲזַאי אוֹמַר חֲבוּרָה נִאֲמַרְהּ תְּחִילָה בְּמֵאִי קָא מִיפְלְגִי רַבִּי סָבַר
כּוֹיָה דְּלִית בֵּיה חֲבוּרָה מִשְׁמַע פְּתַב רַחֲמָנָא חֲבוּרָה לְגַלּוּי עָלָה דְּכוּיָה דְּאִית בֵּיה חֲבוּרָה
אֵין אִי לֹא לֹא וְכֵן עֲזַאי סָבַר כּוֹיָה דְּאִית בֵּיה חֲבוּרָה מִשְׁמַע פְּתַב רַחֲמָנָא חֲבוּרָה לְגַלּוּי
עָלָה דְּכוּיָה דְּלִית בֵּיה חֲבוּרָה מִתְקַף לָהּ רַב פָּפָא אֲדַרְבַּה אִיפְכָא מִסְתַּבְּרָא רַבִּי אוֹמַר
כּוֹיָה נִאֲמַרְהּ תְּחִילָה סָבַר כּוֹיָה דְּאִית בֵּיה חֲבוּרָה מִשְׁמַע פְּתַב רַחֲמָנָא חֲבוּרָה לְגַלּוּי עָלָה
דְּכוּיָה דְּלִית בֵּיה חֲבוּרָה בְּן עֲזַאי אוֹמַר חֲבוּרָה נִאֲמַרְהּ תְּחִילָה סָבַר כּוֹיָה דְּלִית בֵּיה חֲבוּרָה
מִשְׁמַע פְּתַב רַחֲמָנָא חֲבוּרָה לְגַלּוּי עָלָה דְּכוּיָה דְּאִית בֵּיה חֲבוּרָה אֵין אִי לֹא לֹא וְאִמְפִּיקָא
כִּיּוֹמִי אִי נִמְי דְּכוּלִי עֲלָמָא כּוֹיָה בֵּין דְּאִית בֵּיה חֲבוּרָה בֵּין דְּלִית בֵּיה חֲבוּרָה מִשְׁמַע וְהָכָא

היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דסתם בוקה יש לה חבורה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא וכן בצער בל נזק כמותניתין: **אִפְסָא סְתֵתֶבְרָא**, ומתניתין רבי היא ולא כן עזאי שלא עקרין ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דרבי מסתמך דמילתא קיימי במתקבצא בה דרשא דקרא ולא אשכמעת קמא קאי וסוף המוקדא עתיד לחוציאנו ורבי קאמר רבי סוף המוקדא וצער משתלם שלא במקום נזק מאי טעמא בוקה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא כי וכן עזאי אומר סוף המוקדא מוכיח למודין שבויה שהיה הכותב בתחלתו אינה אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא בוקה (אמריהו תהיילא) דלית בה חבורה מש' למודין

הדרשא וצרכה שיהא עומדת קיימי:

הַדֶּרֶשׁ וְעִיקָרָהּ שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת קַיָּמִי:

רבי

אִתְּחִיב עֲצֵינִי. וְהָא בּוֹלוּהוּ בְּפִרְשָׁת אֵלֶּה הַמְשֻׁפָּטִים כִּתְיִבִי אָדָם בְּאָדָם וְכִי יִרְבֵּן אָדָם
בְּשׁוּר וְכִי יִגַּח וּבִהְיֵיתָ פֶּרֶשָׁה כְּתִיב עַד הָאֵלֶּיחִים יָבֵא דְבַר שְׁנֵיהֶם וְקִסְבֵּר אֲבוּלוֹהוּ קֵאִי
וְהֵינִי מוֹמָחִין וְסוֹמְכִין וּבִבְבָּל אֵין סְמִיכָה דְקֹאֲמֵר בְּסִטְהֵדְרִין פ' קִמָּא (דף טו.) שׁוּר בְּשׁוּר
וְשׁוּר בְּאָדָם נְמִי הָתָם כְּתִיבִי שׁוּר בְּשׁוּר וְכִי יִגַּח שׁוּר וְגו' שׁוּר בְּאָדָם אֲרַבְעָה שׁוֹמְרִים הָתָם
כְּתִיבִי וְשִׁלְחֹת יֵד הָתָם כְּתִיבִי מִיָּדִי הִדְחָה
אֲחִיזָא וְהִלְאָוֹת. דְּקֹאֲמֵר בְּפִרְק קִמָּא דְסִנְהֵדְרִין
(ר' א.) דְּלֵא עֲבִירִין מוֹמָחִין שְׁלֵא תִּקְעֵל דְּלֵת כִּפְנֵי
לִוְיִן הִלְאָוֹת הָבֵא לִידוֹן בְּעֵדִי הִלְאָה שְׁאֲמֵר
בְּפִנְיֵי הִוּדָה לֹא וְהִלְאָוֹת שְׂבָא לִידוֹן בְּעֵדִי
הִלְאָה שְׁאֲמֵרִים בְּפִנְיֵי הִלְוֵה לֹא. דְּלֵא קִים לֹא.
כְּגוֹן הָבֵא דְּבִעֲבִין לְמַשְׁמִיתָהוּ תְּשִׁלְּמוּ בְּכַל נַעֲבֵר
שְׁלִיחֹתֵיהוּ. אֲלֵהָהּ קִימָא לֹא דְאֵין דִּין דִּינִי
קִסוֹת בְּכָבֵל. אָדָם בְּאָדָם דְּקִסְמוֹנָא הוּא. דְּקֹא
מִפְתַּחֲתֵיהּ דְּרִמְיָה וְשִׁבְס. שִׁיחַ בִּאֲסוֹת רֹצֵחַת וְהוּא
בְּמִקּוֹם נֹק דְּאוֹדְמִים כִּמְהָ אָדָם רֹצֵחַ לִיתֵּן בִּין
שִׁפְחָה בְּתוּלָה לְכַעֲוָלָה לְהַשְׁיָאָה לְעַבְדוֹ שִׁישׁ לֹא
קוֹרֵת רוּחַ מִמֶּנּוּ אֲלֵהָהּ מוֹמָא הוּא דְאֲפַתְחָה
מִסְכָּפָא בּוֹשֶׁת לֹא קִים הוּא שְׁרָרִי אֵין קִצּוֹב
אֲלֵא לְפִי הַמְבִישׁ וְהַמְבִישׁ: ד' מֵאָה וְזוּי.
דְּתִנְגֵּן אָדָם בְּאֵיתֵי תֵּלֶשׁ בְּשִׁעֲרוֹ כִּי בְּמַתְנִי לִקְסוֹן
דף ג. דְּשִׁלְחַ לֹא בֵּין חֲסָדָא. בְּהַמְיִתִּין אֵת הַכֹּד
(לַעֲדוֹ לֹא כֹה): חֲסָדוֹן חֲסָדוֹן. וְכִי שְׂבִיכָה. הִלְאָה
וְהִלְאָוֹת: מֵאִי אִירָאָא שׁוּר דְּאוּקִין אָדָם. דְּלֵא
שְׂכִיחַ לְגַמְרִי: אֲפִילוֹ אָדָם דְּאוּקִין אָדָם. דְּשְׂכִיחַ
טִפִּי קֹאֲמֵר רָבֵא דְאֵין דִּין: הָתָם. אֵין גּוֹבִין
דְּקִימָא לֹא פִלְגָא נֹקָא קִסָּא בְּפִי (ר' טו:) אֵין
מוֹעֵד בְּכָבֵל. דְּכִינֵן דְּמַגְנִיחֹת דְּתַמְנוּת לֹא מִיִּיתֵין
לֵא לְבִי דִינָא חֲיִיב מִיַּעַד לִיה: וְהָא לֹא שְׂכִיכָא
הוּא. לְבֵא שׁוּר מוֹעֵד מֵאֲרִיךְ שְׁרָאֵל לִקְסוֹן
וְאֲמִירִי לְעֵיל בְּמִילְתָא דְּלֵא שְׂכִיחַ לֹא עֲבִידִין
שְׁלִיחֹתֵיהּ: אֲלֵא כִי קֹאֲמֵר רָבֵא. דְּשׁוּר בְּשׁוּר
גּוֹבִין בְּכָבֵל: כִּשּׁוֹן וְרִגְלִי קֹאֲמֵר. כְּגוֹן שְׂנַתְחַבֵּר
בְּחִבְרִי וְהִקְאָתוֹ וְהִזְקִי (וְהִפְלִי עַל שׁוּר אַחֵר)
וְהֵינִי תוֹלְדָה דִּשּׁוֹן אֵין שְׁהִיִּק אֵת שׁוּר חֲבִירוֹ
בְּגִיפּוֹ דִּרְךְ הִילִיכּוֹ שְׁחִדְפוֹ אֵין כְּגוֹן דְּבִי תוֹלְדָה
דְּרִגְלָה: חֲמֵר שְׂלֵא בְּקִסְמוֹן גּוֹבִין. כִּי מַתְנִיתִין: כִּי
צִפּוֹרֵת דְּלֵא אֲפַתְחָתֵיהּ וְגו' רָבִי אֹמֵר כּוּהָ
נֶאֱמָרָה תְּחִילָה כֵּן עֲזָאִי אֹמֵר חֲבִירוֹהִי נֶאֱמָרָה
תְּחִילָה: כּוּהָ דְלִית בָּהּ חֲבִירוֹהִי מִשְׁמַע. וְהֵינִי
דְּקֹאֲמֵר כּוּהָ לְחִדְשָׁה נֶאֱמָרָה תְּחִילָה כְּלוֹמֵר כּוּהָ
שְׁאֲמֵר בְּקִסּוֹן תְּחִילָה הֵינִי שׁוֹמְעִין שִׁיחָה חֲיִיב
עַל כּוּהָ גִירָאִי אֲפִילוֹ בְּלֹא חֲבִירוֹהִי דְלִיכָא אֲלֵא
צֵער לְכָר הַרְצִיבָהּ חֲבִירוֹהִי לְלַמֵּד שְׂאֵין חֲיִיב
כְּלוֹם עַד שִׁיחָה חֲבִירוֹהִי עֲמֵה דְכִינֵן דְּמַשְׁלֵם חֲבִירוֹ
מִשּׁוֹם חֲבִירוֹהִי מַשְׁלֵם נְמִי צֵער אָבֵל שְׁלֵא בְּמִקּוֹם
חֲבִירוֹהִי כְּגוֹן עַל צִפּוֹרֵן פְּטוֹר דְּצֵער בְּלֵא נֹק לֹא
מַשְׁלֵם דְּאֵי לֹא מִשּׁוֹם חֲיִיב לֹא אֲעִטְרִין חֲבִירוֹהִי
וְהִשְׁתָּא כּוּהָ בְּלֵא חֲבִירוֹהִי שְׁמַעִין דְּחִיבִי כֵל
שְׁכֵן חֲבִירוֹהִי שִׁישׁ בָּהּ נֹק: כֵּן עֲזָאִי סָבֵר כּוּהָ
דֵּאִית בָּהּ חֲבִירוֹהִי מִשְׁמַע. וְהֵינִי דְקֹאֲמֵר חֲבִירוֹהִי
נֶאֱמָרָה תְּחִילָה כְּלוֹמֵר נֶאֱמָרָה חֲבִירוֹהִי רֵאשׁוֹנָה
בְּכָלל

52 יבקה תורה לכתוב חבורה בתריה השתא על ברתה ביה דרישא בלא חבורה היא ותיב
 53 נמרבי: דהוא סדרה ועוד דהבי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמרי רבי וכן עזאי אמסקא
 54 ונציאו ותיב קאמר רבי סוף הפקרא מוכיח לנו דבקה בלא חבורה ותיב הכתוב בתחילת
 55 בן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אע
 56 נאמרה תחילה: דלית בה חבורה משמע בו: ואסקא ניימי: דאי נאמרה דקאמרי אסוף
 57 חבורה עומדת:

57

שהתובע מפסיד ממון. אָבֵל מִלְתָּא דְשִׁבְיָהּ וְלִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן בִּים, 60
 אָ נָמִי – או אף באופן שהוא מִלְתָּא דְלֵא שִׁבְיָהּ וְאִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן 61
 בִּים, באופנים אלו לא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ. 62
 ולחילוק זה יתורצו כל הקושיות לעיל: הֲלָכָה – ומאחר שזהו 63
 הכלל, יש לתרץ שלכך אין גוברים בבבל נזקי האדם ותשלומי 64
 הברשות, שְׁאֵדָם שהזק בְּאֵדָם, אָף עַל גַּב דְּאִית בִּיהּ חֶסְרוֹן בִּים, מכל 65
 מקום בִּין דְּלֵא שִׁבְיָהּ דבר זה שאדם יזק לאדם אחר, לא עֲבָדִין 66
 שְׁלִיחוּתֵיהּ. וכן הברשות, אָף עַל גַּב דְּשִׁבְיָהּ דבר זה שאדם יבייש 67
 אדם, מכל מקום בִּין דְּלִית בֵּיהּ לַמַּתְבִּישׁ חֶסְרוֹן בִּים, שהרי לא 68
 הפסידו ממון, לא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ. 69
 הגמרא דנה בדברי רבא שנוקי שור גוברים בבבל. מקשה הגמרא: 70
 וְכִי שׁוֹר שֶׁהוּא בְּשׁוֹר גּוֹבִין בְּבָבֶל, וְהָאִמְרַן רַבָּא עֲצָמו, שׁוֹר שֶׁהוּא 71
 אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבָבֶל. ויש לברר בכונת רבא, דְּאִיֵּךְ מָאן – את מי 72
 הזיק השור, אִילֵּימָא דְּאִיֵּךְ אֵדָם, יִקְשֶׁה מָאִי אִירָא שׁוֹר דְּאִיֵּךְ אֵדָם 73
 – מדוע נטק רבא דווקא שהשור הזיק את האדם שאופן זה אינו 74
 מצוי כלל, והלא אִפְּלוֹ אֵדָם דְּאִיֵּךְ אֵדָם שנוקו מצוי יותר משור 75
 שהזיק אדם, נָמִי אמר רבא לעיל שאין גוֹבִין אוֹתוֹ בְּבָבֶל. אֵלָּא 76
 פְּשִׁטָּא, שכונתו באופן דְּאִיֵּךְ שׁוֹר, וְקָטְנִי כָאן בִּשְׁמֵי רַבָּא שֶׁאֵין 77
 גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבָבֶל, וְשֵׁלָא כְמוֹ שֶׁאִמְרַן לַעֲלִיל שְׁשׁוֹר שֶׁהוּא שׁוֹר גּוֹבִים 78
 בבבל. 79
 מתרצת הגמרא: אֵמְרִי, הָתֵם שֶׁאִמְרַן רַבָּא שְׁשׁוֹר שֶׁהוּא שׁוֹר אֵין 80
 גּוֹבִים תְּשֻׁלָּם נִזְקֵי בְבָבֶל, מְדוּבָר בְּתָם שְׁעִדִין לֹא נִגַּח שֶׁלֶשׁ 81
 פַּעֲמִים, וְדִינוֹ לְשֵׁלָם עַל הַנִּגְחָה חֲצִי נִזְק בְּלִבָּד מִשּׁוּם קֶנֶס, וְלִכְךָ 82
 אֵין גּוֹבִים אוֹתוֹ בְבָבֶל כְּדִין דִּינִי הַקְּנָסוֹת וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר לַעֲלִיל. 83
 ואילו הֲכָא שֶׁאִמְרַן רַבָּא שֶׁגּוֹבִים תְּשֻׁלָּם נִזְקֵי שׁוֹר שֶׁהוּא בְּשׁוֹר, 84
 מְדוּבָר בְּמוֹעֵד לְהוֹזִיק, שֶׁכֵּבֶר נִגַּח שֶׁלֶשׁ פַּעֲמִים וְהוּעֵד בְּפִנֵי הַבְּעָלִים 85
 בְּבֵית דִין שִׁישְׁמְרֵהוּ, וּמַעֲתָה אִם נִגַּח מִשְׁלָם נִזְק שֶׁלֶם שֶׁהוּא מִמּוֹן 86
 ואינו קנס, והזיקו מצוי, ולכך גוברים אותו בבבל. 87
 מקשה הגמרא: וְהָאִמְרַן רַבָּא עֲצָמו, אֵין מוֹעֵד בְּבָבֶל – אין אפשרות 88
 שִׁדְיָהּ שׁוֹר מוֹעֵד בְבָבֶל, שֶׁכֵּיִן שֶׁעַל נִגְחָתוֹ שְׁבַעֲדוֹ תֵם לֹא 89
 הִבִּיאָהוּ לְבֵית דִין לְהַתְרוֹת בְּבַעֲלֵי שִׁישְׁמְרֵהוּ, שֶׁהִרִי אֵין דִּנִּים 90
 וגוברים נזקי שור תם בבבל משום שדיני קנסות הם, נִמְצָא שֵׁלָא 91
 נַעֲשֶׂה הַשׁוֹר מוֹעֵד. ואֵיךְ אִמְרַן רַבָּא שֶׁגּוֹבִים נִזְקֵי שׁוֹר מוֹעֵד בְבָבֶל. 92
 מתרצת הגמרא, אֵמְרִי, כָאן מְדוּבָר דְּאִיֵּךְ הָתֵם וְאִיֵּתוֹהִי לְהִכָּא – 93
 שהעידו על השור בפני בית דין שבארץ ישראל, וְכִכֵּן נַעֲשֶׂה 94
 מוֹעֵד, ואחר כך הִבִּיאָהוּ לְבָבֶל, וְכִשְׁנָה שׁוֹב יִכּוּלִים דִּינִי בְבָל 95
 לְחִיבֵי לְשֵׁלָם נִזְק שֶׁלֶם כִּין שֶׁהוּא מוֹעֵד. 96
 מקשה הגמרא: וְהָאִמְרַן אִפּוֹן אֵין שִׁבְיָהּ הַשׁוֹר מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, 97
 מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְיָהּ הִיא, וּמִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְיָהּ הִיא אֵמְרַת דְּלֵא 98
 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ, ואֵין לומר שרבא דיבר באופן זה. מתרצת 99
 הגמרא, אִכֵּן אֵין מְדוּבָר שֶׁהִבִּיאוּ אֵת הַשׁוֹר מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֵלָּא 100
 כְּגוֹן דְּאֵתוֹ בְּרִנָּן דְּהָתֵם וְיִיעֲדִיהִי הֲכָא – שבאו דייני ארץ ישראל 101
 המומחים לְבָבֶל, והעידו על השור בפניהם ובכך נַעֲשֶׂה מוֹעֵד. 102
 מקשה הגמרא, סוֹף סוֹף אָף דְּבֵר זֶה מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְיָהּ הִיא, וְאֵת 103
 אֵמְרַת מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְיָהּ לֹא קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ. 104
 הגמרא מיישבת בדרי רבא באופן אחר: אֵלָּא, כִּי קָאֵמְרַן רַבָּא – מה 105
 שאמר רבא שגוברים נזקי שור שהזק בשור בבבל, מְדוּבָר בְּנִזְקֵי שֵׁן 106
 וְרִגְלֵי, וכגון שנתחכך השור בשור אחר להנאתו והזיקו בכך, שאופן 107
 זה תולדה של נזקי שן הוא, או שדחף שור אחר בדרך הילוכו 108
 והזיקו בלא כוונה, שאופן זה תולדה של נזקי רגל הוא, דְּמוֹעֲדִין 109
 מִתְחַלְלֵתִין נִינְהוּ – שבאופנים אלו מוֹעֵד הַשׁוֹר לִכְךָ כִּבֵּר בְּפַעַם 110
 הראשונה שעשה כן, כלומר שחייב לשלם על נזקיו אף בפעם 111
 הראשונה נזק שלם, ולכך גוברים אותו בבבל, שאופנים אלו 112
 שכיחים, ודיני ממונות הם ולא קנס: 113
 שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: צִעֵר, בְּיוֹאֵל בְּשִׁפּוֹר אוֹ בְּמִסְמָר וְכוּ', ואפילו על 114
 צִיפּוֹרָנוּ מִקּוֹם שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה חֲבוּרָה: 115
 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מֵהַ שֶׁמְבּוֹרָא בְּמִשְׁנֵתוֹ שֶׁצִּעֵר שֵׁלָא בְּמִקּוֹם נִזְק 116
 מִשְׁתַּלָּם – שמשלם על הצער אף במקום שלא נַעֲשֶׂה נִזְק, מָאן תִּנָּא 117
 – כדעת איזה תנא נשתנה. 118

אֱלֹהִים' בְּעֵיִן – צריך שידונו אותם דווקא דיינים מומחים 1
 הנקראים 'אלהים', וְלִיכָא בְבָבֶל דִּינִים מוֹמַחִים, וכיצד אומר רבא 2
 שגוברים אותם בבבל. 3
 אֵלָּא צִרִיךְ לומר, מָאִי שָׁנָא נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאֵדָם שִׁנִּיתָ 4
 לגבותם בבבל, מִשּׁוּם שְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עֲבָדִין – שאנו דייני בבבל 5
 עושים את שליחותם של דייני ארץ ישראל המומחים, שֶׁהֵם נִתְּנוּ 6
 לנו רשות לכך, מִיֵּד דְּהָת אֲחֻדָּאוֹת וְהִלְאוֹת – וכשם שבדיני 7
 ההודאות והלואות דנים בבבל אף שאינם מומחים מטעם זה 8
 שעושים בשליחות דייני ארץ ישראל, שֶׁהִרְשׁוּם לִכְךָ כְּדִי שֵׁלָא 9
 יִמְנְעוּ הַמְּלוּם לְהַלּוּת, ואף בנזקי שור נאמר שלכך יכולים דייני 10
 בבבל לדון בכך, כְּדִי שֵׁלָא יִרְבוּ הַמְּזִיקִים בִּישְׂרָאֵל, ויאבדו אנשים 11
 את ממונם. אִם כֵּן אֵדָם בְּאֵדָם וְאֵדָם בְּשׁוֹר, נָמִי שְׁלִיחוּתֵיהּ קָא 12
 עֲבָדִין – אף בנזקי האדם האדם מחמת האדם או השור, יִכּוּלוּ לְדוֹן 13
 בשליחות דייני ארץ ישראל, כְּדִי שֵׁלָא יִרְבוּ מְזִיקִים בִּישְׂרָאֵל, מִיֵּד 14
 דְּהָת אֲחֻדָּאוֹת וְהִלְאוֹת שְׁעוֹשִׂים בָּהֶם שֶׁלִּיחוּתָם וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר. 15
 ומדוע חילק רבא בין נזקי השור לנזקי האדם. 16
 אֵמְרִי – חִילְקוֹ בְּנִי הִישִׁיבָה, כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ – באיזה 17
 דינים עושים דייני בבבל שליחותם של דייני ארץ ישראל, בְּמִיֵּד 18
 דְּקִים לֹן בְּגִיָּה – בדברים שברור לנו בהם כמה סכום החיוב, וכגון 19
 בדיני ההלואות שאין צריך לשום את ההלואה כמה היא, אֵךְ 20
 בְּמִיֵּד דְּלֵא קִים לֹן בְּגִיָּה – שאין ברור לנו סכום החיוב וצריכים 21
 לשלם, וכגון בנזקים אלו שצריך לשלם את הניזק כעבד לדעת 22
 סכום תשלום הנזק, לֹא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ. 23
 מקשה הגמרא: אֵמְרִי – הקשו בני הישיבה, הִרִי שׁוֹר בְּשׁוֹר, וְשׁוֹר 24
 בְּאֵדָם, נָמִי לֹא קִים לֹן בְּגִיָּה – אף בהם אין ברור לנו סכום החיוב, 25
 וצריך לשום את שווי הנזק כדי לדעת כמה צריך המזיק לשלם, 26
 ומדוע בהם עושים שליחותם. אֵלָּא ודאי נחשב דבר זה כמו 27
 שברור לנו סכום החיוב, מִשּׁוּם שֶׁפּוֹק הוּא הִיכָא מוֹדְנֵי תוֹרָא 28
 בְּשׁוֹקָא – נצא ונראה באיזה שווי נמכר שור בשוק, ובכך נדע את 29
 שווי השור שהזיק, ואִם כֵּן אֵף בְּנִזְקֵי אֵדָם בְּאֵדָם, וְאֵדָם בְּשׁוֹר, נָמִי 30
 נאמר פּוֹק הוּא הִיכָא מוֹדְנֵי עֲבָדִי בְּשׁוֹקָא – שנצא ונראה בכמה 31
 נמכר עבד בשוק ונדע את שווי הנזק, ומדוע בנזקים אלו אין 32
 עושים שליחותם. וְעוֹד קִשָּׁה, אִם זֶהוּ טַעַם הַחִילּוֹק, אֵף תְּשַׁלּוּם 33
 בְּכָל שֶׁמִּשְׁלָם הַגּוֹבֵב, וְתְשַׁלּוּם אֲרַבְעָה וְחִמְשָׁה שֶׁמִּשְׁלָם הַגּוֹבֵב שׁוֹר 34
 או שֶׁהוּא וְטַבְּחוֹ אוֹ מְכִיר, דְּרַבְּנָנִי – שסכום קצוב הוא, שמשלם כפל 35
 או ארבעה וחמשה כפי שווי הגביה, נַעֲבֵד שְׁלִיחוּתֵיהּ וְנִגְבָּה 36
 אותם בבבל, וְכָלל הוּא בִּידְנוֹ שֶׁאֵין גּוֹבִים דִּינִי קִנְסוֹת בְבָבֶל. 37
 הגמרא מחלקת באופן אחר: אֵמְרִי – חִילְקוֹ בְּנִי הִישִׁיבָה, כִּי קָא 38
 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ – באיזה דינים עושים שליחותם, בְּמִמּוֹנָא – 39
 בדיני ממונות, כְּגוֹן נִזְקִים וְהִלְאוֹת, אֵךְ בְּקִנְסָא – בדיני קנסות כגון 40
 תשלומי הכפל וארבעה וחמשה, לֹא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ. 41
 מקשה הגמרא: אִם כֵּן אֵף נִזְקֵי אֵדָם שֶׁהוּא בְּאֵדָם, דְּמִמּוֹנָא הוּא 42
 ולא קנס, שֶׁהִרִי מִשְׁלָם עַל מַה שֶׁהִפְחִיתוּ מִשּׁוּרֵי, נַעֲבֵד שְׁלִיחוּתֵיהּ, 43
 ומדוע אמר רבא שאותם אין דנים בבבל. 44
 מתרצת הגמרא: כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ, בְּמִלְתָּא דְּשִׁבְיָהּ – 45
 בדיוק המצוי, אֵךְ אֵדָם שֶׁהוּא בְּאֵדָם, דְּלֵא שִׁבְיָהּ הִזִּיק זֶה, לֹא 46
 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ. 47
 מקשה הגמרא: הִרִי תְשֻׁלָּם בּוֹשֶׁת וּפְנִים, דְּשִׁבְיָהּ הִזִּיק זֶה, נַעֲבֵד 48
 שְׁלִיחוּתֵיהּ וְנִגְבָּה בְבָבֶל. מתרצת הגמרא, אֵמְרִי – אמרו בני 49
 הישיבה, הִכִּי נָמִי – אִכֵּן אֵף תְּשֻׁלָּם זֶה גּוֹבִים בְבָבֶל, דְּהָא רַב פָּסָא 50
 אֲנִי אֲרַבְעֵי מָאָה זָוִי לְבוֹשֶׁת – שהרי רב פפא גבה ארבע מאות זה 51
 מאדם שבייש עבור תשלום הברשות. 52
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאִי לִיתִּיהּ לְרַב פָּסָא – והרי אין ההלכה כרב 53
 פפא, דְּשֵׁלָלָה לִיהִי רַב חֲסָדָא לְרַב נַחְמָן – שהרי שלח רב חסדא לרב 54
 נחמן שאלה בענין תשלומי הברשות, וְשֵׁלָלָה לִיהִי רַב נַחְמָן בְּתִשּׁוּבָה, 55
 חֲסָדָא חֲסָדָא, קִנְסָא קָא מְנַבִּית בְּבָבֶל – וכי גובה הנך בבבל תשלום 56
 הברשות שנחשב לקנס, הִרִי אֵין דִּנִּים דִּינִי קִנְסוֹת בְבָבֶל. 57
 הגמרא מחלקת באופן אחר: אֵלָּא, כִּי עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ, דווקא 58
 בְּמִלְתָּא דְּשִׁבְיָהּ, וְאִית בֵּיהּ – ויש בדבר זה אף חֶסְרוֹן בִּים – 59

הגמרא: **אמר רב הונא בריה דרב יהושע**, יש לפרש את המשנה כך, **אומדים כמה אדם רוצה לתת כדי לא להצטער בקטיעת ידו, ולישול' זה מזה** – הניק מן המזיק, מה שנתן זה – מי שגור עליו המלך שיקטעו את ידו, כדי שיקטעוהו בסם ולא בסיף:

שנינו במשנה: **רפוי, הנהו חייב לרפאותו** וכו' עלו בו צמחים, אם מחמת המכה חייב, שלא מחמת המכה פטור: מביאה הגמרא ברייתא בנידון זה: **תנו רבנן**, החובל בחבירו, והתרפאה המכה, ואחר כך עלו בו צמחים – פצעים ואבעבועות סביב מקום המכה. הדין הוא כך, אם עלו בו מחמת המכה, ומחמת צמחים אלו נסתרה רפואת המכה, חייב לחזור ולרפאותו – לתת לו את דמי הרפוי, שהרי הצמחים שגרמו לכך באו מחמת המכה עצמה, וכן חייב לתת לו דמי שבתו. אך אם עלו הצמחים שלא מחמת המכה, אף שמחמתם חזרה המכה עצמה, אינו חייב לרפאותו, ואינו חייב לתת לו דמי שבתו. שהרי הצמחים שהביאו לחזרתה לא נגרמו מחמתו. מביאה הברייתא דעה שניה: **רבי יהודה אומר**, אף כשעלו הצמחים מחמת המכה ונסתרה המכה, חייב רק לרפאותו, ואינו חייב לתת לו דמי שבתו. ודעה שלישית: **וחקמים אומרים**, שבתו ורפאותו הוקשו זה לזה, שנאמר (שמות כא יט) **דך שבתו יתן ורפא ורפא**, ולכן כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף ברפוי, ושאינו חייב בשבת אינו חייב ברפוי, ולכן כשעלו הצמחים מחמת המכה, כיון שפטור משבת, וכדעת רבי יהודה, פטור אף מתשלומי רפוי.

הגמרא מבררת את סברות המחלוקת. מבארת הגמרא: **במאי קא מיפלגי** – במה נחלקו התנאים, **אמר רבה**, **אשכחתינהו לרבנן כבי רב דיתבי וקאמרי** – מצאתי את החכמים בבית המדרש, שישבו וביארו את המחלוקת כך, **הקא** – בברייתא זו, **במכה ניתנה לאגד' קמיפלגי** – נחלקו האם רשאי הנחבל לאגוד ולעטוף את המכה כדי שלא יצטער מהצינה הנכנסת למכה, או שאינו רשאי, כיון שהאגד גורם לחוס והבל סביבות המכה, והוא עשוי לגרום שיעלו בה צמחים. ורבנן – חכמים הראשונים שבברייתא קברי, מכה ניתנה לאגד, ואם שהצמחים עלו מחמת האגד חייב החובל לשלם לו דמי רפוי ושבת. ורבי יהודה קבר, מכה לא ניתנה לאגד, וכיון שעבר ואגדה שלא ברשות, הדין הוא כך, בדמי הרפוי, **דתנא ביה קרא** – ששנה בו הפסוק לשון כפולה, **ורפא ורפא**, יש לדרוש מהפסוק דמיתבי החובל לרפא אף מכה כזו, אך בדמי השבת, **דלא תנא ביה קרא** לשון כפולה, לא מיתבי, וכעיקר הסברא שאין החובל חייב בפשיעת הנחבל. ממשיך רבה ואומר: **ואמרינן** **להו אגא** – ואני אמרתי לאותם רבנן דבי רב, אי כדבריהם שלדעת רבי יהודה מכה לא ניתנה לאגד, רפוי נמי לא מיתבי, שהרי לא יתכן שתחייב התורה את החובל על נזק שאירע מחמת פשיעת הנחבל.

מבאר רבה עצמו את הסברות בברייתא: **אלא**, **דכילו עלמא מכה ניתנה לאגד**, וכל מקום לא ניתנה לאגד יתירה – אינו רשאי לאגודה באופן מהודק מאד, ומדובר כשאגד באופן כזה, **רבי יהודה קבר**, כיון דלא ניתנה המכה לאגד יתירה, ממילא רק בדמי הרפוי, **דתנא ביה קרא** – ששנה בו הכתוב לשון כפולה, מיתבי – חייב החובל, כיון שעיקר האגד הותר, ומה שאגד באופן מהודק אינו פשיעה גמורה, אך בשבת, **דלא תנא ביה קרא**, לא מיתבי, כיון שמכל מקום היה אסור לו לאגוד כך. ורבנן – חכמים הראשונים שבברייתא קברי, כיון דתנא ביה קרא ברפוי כדי לחייבו אף בזה. אשבת נמי מיתבי, כיון דיתתקש – הוקש שבת לרפוי. מבאר רבה מדוע רבי יהודה חולק על היקש זה: **ורבי יהודה קבר**, בשבת לא מיתבי, כיון דפשיעה רחמנא – התורה מיעטה אותו בפירוש, שנאמר (שם) **דך שבתו יתן**, ולשון ריקן באה ללמד שאם אגד באופן מהודק ועלו בו צמחים, פטור משבת. ורבנן המחייבים שבת, סוברים שהלשון יק, לאופן שעלו הצמחים שלא מחמת המכה הוא דאחא – בא הפסוק, וכמו שיבואר להלן, שבוה פטור משבת. הגמרא מבארת את דעת חכמים האחרונים שבברייתא. שואלת הגמרא: **ולרבנן בתראי** – לחכמים האחרונים שבברייתא, **דאמרי**, כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף ברפוי, וכל שאינו חייב בשבת

בכלל ופרט הכתובים בפרשה אחת והם מיוחדים במקומם בפסוק **זה מזה, קמיפלגי** – נחלקו. רבי קבר, שאין דנין אותו במידת כלל ופרט, והיינו שאין אומרים שהפרט בא לפרש את הכלל ואין בכלל אלא את ההיגים שבפרט, אלא דורשים את הכלל לחוד ואת הפרט לחוד. ואף בעניננו, הכויה האמורה תחילה בפסוק היא כלל לכל סוגי הכוויות, ואחר כך נאמר 'פצע תחת פצע' שאינו שייך לדרשה זו, ורק אחר כך נאמר 'חבורה תחת חבורה' שהיא פירט, שהיא כוללת רק מכה שיש עמה חבורה בלבד. וכיון שלא נכתבו הכלל והפרט בבת אחת אין דורשים אותם בכלל ופרט, ש'חבורה' מפרשת את 'הכויה', שחייבים רק על כויה שיש בה חבורה, אלא דורשים את 'הכויה' בפני עצמה, וחייב בתשלומי הצער אף אם אין עמה חבורה. וכן ענין קבר, שאף ענין זה דנין אותו במידת כלל ופרט, וממילא 'חבורה' שהיא הפרט באה לפרש את הכלל שהוא 'כויה', וללמד שחייב בדמי הצער רק על כויה שיש בה חבורה. אומרת הגמרא: **וכי תיקא** – ואם תקשה, אם כן לשון 'חבורה' שנאמרה בסוף הפסוק, לשיטת רבי שלשון 'כויה' היא גם כשאין חבורה, למא לך, והרי תחילת הפסוק כבר לימד שחייב בכל האופנים. אין זו קושיא, כיון שהתורה כתבה כך לדרמים יתרים, ללמד שאף במקום שיש תשלום צער, אם יש עמו חבורה משלם גם את ה'נזק' של החבורה, ולא רק את הצער:

שנינו במשנה: צער וכו' **אומדין כמה אדם יוצא מזה רוצה לישול וכו' להיות מצטער** כך: התבאר לעיל (פד) שהאופן המובא במשנה שכוואר בשיפוד או במממר היינו בצער שאין עמו נזק, והגמרא דנה עתה בשומת צער שיש עמו נזק, שואלת הגמרא: תשלומי צער, במקום שיש עמו נזק, ושילם עליו, כגון שקטע את ידו או את רגלו, שיש בזה נזק וצער, חייב שיימין – כיצד שמים זאת, והרי כיון ששילם לו את דמי נזק, הרי היד כשלו ורשאי לקוצצה, ואיך שמים את הצער לבדו. משיבה הגמרא: **אמר אבהו** – [אביו] **ושמואל אומר** – משערים, כמה ממון אדם רוצה לישול כדי לקטוע לו את ידו, וליסבול את הצער שבכך.

מקשה הגמרא: וכי יתכן שהשומא היא לפי הממון שיטול אדם כדי לקטוע לו ידו, והרי באופן זה לא צער לחודיה הוא – לא תהיה השומא על הצער לבד, דהא פולחו חמשה דברים איכא – שהרי בקטיעה זו יש גם נזק, רפוי, שבת ובושת, ואיך נדע את שומת הצער לבד. ועוד קשה, וכי ששופני עקקין – וכי מדובר בשוטים, המסכימים שיקטעו את ידם בשביל כסף. מתרצת הגמרא: **אלא** השומא היא כך, כמה ממון ירצה האדם לטול כדי לקטוע לו את ידו הקטועה כבר, ומחוברת ירצה בגידים צמותים, וכיון שאינה ראויה למלאכה אין לו נזק ושבת, והשומא היא על הצער בלבד. מקשה הגמרא: והרי ידו תקטועה נמי, לא צער לחודיה איכא – אין בקטיעתה רק צער, דהא צער ובושת איכא – שהרי יש בזה גם בושת, דכסיפא ליה מילתא – יש לו בושח בכך, למשקל מןשורו למשפחה לכלבים – שיטלו את בשרו וישליכו לכלבים.

הגמרא מבארת את שומת הצער באופן אחר. מתרצת הגמרא: **אלא**, **אומדין כמה אדם רוצה לישול**, לקטוע לו את ידו, המוכתב למלכות – שגור המלך שיקטעוהו, פין קטיעה בסם לקטיעה בסיף, כלומר, שהמלך גזר שיקטעוהו בסם, שאין לו צער כלל, והשומא היא תמורת איזה סכום יסכים האדם שיקטעוהו בסיף, ויסבול צער. דוחה הגמרא: **אמר**, הרי תנא נמי, לא שקיל ומצער נפשיה – אף באופן זה לא יתרצה שיקטעוהו בסיף אפילו תמורת ממון רב, כדי שלא לצער את עצמו. מבארת הגמרא באופן הפוך: **אלא**, **אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו את ידו**, המוכתב למלכות – שגור המלך שיקטעוהו, פין סיף לקטע, כלומר, שהמלך גזר שיקטעוהו בסיף, ואומדים כמה ירצה האדם לשלם לשליח המלך כדי שיקטענה בסם, שאין בזה צער, ושיעור מעות אלו הוא שומת הצער.

מקשה הגמרא: אם כן תאי – לשון המשנה 'כמה אדם רוצה לישול כדי להיות מצטער כך' אינה נכונה, אלא 'כמה אדם רוצה ליתן' כדי שלא יצטער מןשורו ליה – היה התנא צריך לכתוב. מתרצת

רבי סבר אין דנין. הכא נמי כוה נאמרה תחילה כלל כוהיה משמע בין שיש עמה חבורה בין שאין עמה חבורה ואי הוי חבורה סמיך ליה הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השתא דכתיב פצע בינתים לא דיינינן ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי והיינו דקאמר כוה נאמרה תחילה כלומר

מתחילת הפסוק אנו למדין שהוא חייב בכוה נגרדא ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא חייב אלא כשיש חבורה ואין דנין ומתני רבי היא: לפי לי. הואיל ומרשאי שמעין לתרויהו: לדמים יתרים. דאי לא כתיב אלא כוה תחת כוה הוה אמרין בין אית ביה חבורה בין לית ביה חבורה דמי כוה משלם אכל תרתי לא משלם ממיל דמשלם תרויהו: צער במקום נוק. הדיא דקטע את ידו ונתן לו דמיה: חייב שריימן: את הצער הלא יש לו לקוצצה בשביל הדמים שבוטל: ידו הקטועה. ומחברת בגידין צמותין ואינה ראייה לו למלאכה: בין סם לסייף. ידו המוכתבת למלך לקוצצה בסם שאין שם צער כלל כמה רוצה לישול לקוצצה כסייף: הא לא שקיל. כל ממונ שבוטלם לצער נפשיה לקוצצה וזכאן כבן נעשה מעשה: כמה אדם רוצה ליתן. לשליח המלך מידו המוכתבת למלכות לקטועה כסייף וקטענה השליח בסם: לישול. מן המזיק מה שנתן זה למלך: דמי שבתו. דמחמת הצמחים נפל למשקב: ח"נ וחכמים אומרים שבתו ויפואתו כל שישנו כ"י. הקישון הכותב וזה שאין חייב בשבת אינו חייב בריפוי ורבנן קמאי מחייבי ליה לתרויהו: נתנה לאגד. נתנה רשות להחבל לאגדה ולקטועה מפני צער הצהב ועולין הצמחים מחמת הב ל חוסם האגד: לא נתנה. רשות לאגד וזה להנאתו אגד הלכך צמחים שעלו בה אין על המזיק להתחייב עליה: דתנא בית דשנה עליו הכותב: ורבנן. ח"ס רק לשליל מחמת המכה אהא. שעבר על דברי רופא בדמפרש לקמן: נתנה רשות לרופאים לרפאות. ולא אמרין רחמנא מנח ואיהו מסי: תלמוד לומר שבתו יתן ורפא ורפא. שיהא הכותב בריפוי לחייבו אף על הצמחים והקיש שבת לריפוי: נאתא פריכתא. בשר מנח: אהלא. אהלמי בלע"ז וקריא. שעתיד וקלמא. רשינא שבחביתו של יין: ואי אפר ליה. מוזיק אסיקא אגא אני מרפא אותך ואיני נתן דמי אסיקא: אפיא רחיקא ומחול גבי עינא עירא. שעתיד לילך לדרכו ואין חושש אם עיור עינו של זה: אפיא דמנן. שירפא בנקם וקרובו הוא: כ"ש. דלא ניקא לי בבחי דאי פשעת בנפשך גנאי גדול הוא לי דקרו

לי שור המזיק:

לרבות

בכלל ופרט המרוחקים זה מזה קמפלגי רבי סבר אין דנין אותו בכלל ופרט וכן תימא חבורה לרבי למה לי לדמים יתרים: אומדין כמה אדם פיוצא כוה רוצה ליטול וכו': צער במקום נוק חייב שריימן אמר אבוח דשמואל אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו לקטוע לו ידו לא צער לחודיה הוא הא פולחו חמושה דברים איפא ועוד בשופטני עסקינן אלא לקטוע ידו הקטועה ידו הקטועה נמי לא צער לחודיה איפא צער ובשעת איפא דכסיפא ליה מילתא למשקל מבשרו למשדרייה לכלבים אלא אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סם לסייף אמרי הכא נמי לא שקיל ומצער נפשיה אלא אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סייף לסם האי ליטול ליתן מבעי ליה אמר רב הונא בריה דרב יהושע ליטול זה מזה מה שנתן זה: רפוי הכהו חייב לרפאותו וכו': [ת"ר] עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפאותו וחייב ליתן לו דמי שבתו שלא מחמת המכה אינו חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו ר' יהודה אומר אף מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו ורפויי ושאינו חייב בשבת אינו חייב בריפויי במואי קא מיפלגי אמר רבה אשפחתינהו לרבנן כבי רב דיתבי וקאמרי הכא במכה ניתנה לאגד קמיפלגי ורבנן סברי מכה ניתנה לאגד ורבי יהודה סבר מכה לא ניתנה לאגד ריפויי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ואמינא להו אגא אי מכה לא ניתנה לאגד ריפויי נמי לא מיחייב אלא דכולי עלמא מכה ניתנה לאגד ולא ניתנה יחידה ר' יהודה סבר פיין דלא ניתנה לאגד יחידה ריפויי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ורבנן סברי פיין דתנא ביה קרא בריפויי אשבת נמי מיחייב דאיתקש לריפויי ור' יהודה סבר שבת לא מיחייב דמעטיה רחמנא רק ורבנן רק לשלא מחמת המכה הוא דאתא ולרבנן בתראי דאמרי כל שחייב בשבת חייב בריפויי וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריפויי ריפויי דתנא ביה קרא למה לי מיבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל אומר ורפא ורפא מבאן שניתן רשות לרופא לרפאות ת"ר מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה שחייב לרפאותו וחייב ליתן לו שבתו ת"ל רק שבתו יתן ורפא ורפא יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק ר' יוסי בר יהודה אומר

אף מחמת המכה פטור שצאמר רק איפא דאמרי אף מחמת המכה פטור לגמרי פרבנן בתראי ואיפא דאמרי אף מחמת המכה פטור משבת וחייב בריפויי כמאן פאבוח: אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק שלא מחמת המכה בעי קרא אמרי מאי שלא מחמת המכה בדתנא הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מחיקה מפני שדבש וכל מיני מחיקה קשין למכה והעלה מכתו גרוגתני יכול יהא חייב לרפאותו ת"ל רק מאי גרוגתני אמר אביי נאתא פריכתא מאי אסותיה אהלא וקריא וקלכא ואי א"ל אסייד אגא א"ל דמית עלי פאריא ארבא ואי א"ל מייחנא אסיא דמנן כמנן א"ל אסיא דמנן כמנן מנן שוה ואי אמר מייחנא לך אסיא רחיקא אמר ליה אסיא רחיקא עינא עוריא ואי א"ל היאד הב לי לדידי ואגא מסינא נפשאי א"ל פשעת בנפשך ושקלת מינאי טפי ואי א"ל קוץ לי מקץ א"ל כל שפן דפשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק תנא וכולן משתלמין במקום נוק מנהני מילי אמר רב זכיד משמיה דרבא אמר קרא פצע תחת פצע ליתן צער במקום נוק האי מבעי ליה לרבות

בכלל ופרט המרוחקין זה מזה. נראה לר"י דבכלל ופרט המרוחקין זה מזה דפליגי תנאי דהכא וההוא דפליגי נמי אביי ורבא בריש בנות פותים (גוד דף לג.) היינו דוקא בחד ענגא אכל בתרי ענגי לכ"ע אין דנין בדמוכה בפ"ק דפסחים (דף ו רש) ובכל המפחות (מנחות נה רש) וההיא דנגמר הדין (סנהדרין דף מז רש) גבי דהכותב וקליתא אם נחשבו בתרי ענגי לפי שמרוחקין יותר מאותם שבכאן ושבכנה אתיא ההיא דנגמר הדין ככ"ע אכל אם נחשביה בחד ענגא אתי סוגיא דהתם כמיר אין דנין:

לדמים יתרים. פי' בקונטרס דאי לא כתיב אלא כוה היא אפילו אית ליה חבורה דמי כוה הוא דמשלם אכל תרתי לא משלם קמיל דמשלם תרויהו: צער במקום נוק ואין נראה לר"י דהא צער במקום נוק נפקא לן מפצע תחת פצע ועוד דלמה היה לנו לומר שהצער יפטר את הנזק ואת הרפוי ונראה לר"י לדמים יתרים שמשלם בצער שיש בו רושם יותר מבצער שאין בו רושם אפי"ש שאין מצטער כוה יותר מכמה משלם יותר לפי שמתנגה מחמת הרשע: עלו בו צמחים כ"י. כשלא אמדוהו מיידי דאי באמדוהו הא אמרין לקמן (דף צא.) אמדוהו והיה מתנגה וחולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו: שניתנה רשות לרופא לרפאות. ואית וקא מרפא לחודיה שמעין ליה ידל דהיא ח"מ מכה בידי אדם אכל חולי הכא בידי שמם כשמרפא נראה כסותר גזירת המלך קמיל דשרי: צבר על דברי דרופא. לא חשב ליה פושע כ"כ: פשעת בנפשך ומפסדת לי. הדיא דלא אמדוהו:

רואין

רואין

1 אותו באילו שומר קישואין. שִׁכְבַּר נָתַן לוֹ דָּמִי יָדוֹ אוֹ דָּמִי רָגְלוֹ שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין לֹא
2 קָאִי אֲרָגֵל דְּבִרְגְלוֹ קָאָמֵר בְּגִמְרָא שְׂבַת שׁוֹמֵר הִפְתַּח אֲבָל קִישׁוּאִין אֵין יָכוֹל לִשְׁמוֹר
3 אִ"נ בְּגִי אִיירִי בְּשִׁיבֵר שֶׁנִּי רָגְלוֹ דְּהִמְיָא דְּסִימָא אֵת עֵינֵי דְּאִיירִי בְּסִימָא שְׁמִי עֵינֵי דְּאִי עֵינֵי
4 אַחַת עֲדִינן הוּא רָאִי לְכָל זֶה שְׁהִיָּה רָאִי בְּתַחֲלִילָה וּבְתוֹסַפְתָּא (פ"ט) גַּמִּי קִהְנִי רוֹאִין אוֹתוֹ
5 כִּאִילוֹ הוּא חִיגַר שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין מִשְׁמַע דְּחִיגַר

6 יָכוֹל לִשְׁמוֹר וְנִגְרָא דָּאֵם הִיָּה מִלְּמַד תִּינוּקוֹת לֹא
7 נִמְרָא כִּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין וּבְשִׁיבֵר רָגְלוֹ
8 אֵם הִיָּה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מַחֲטָא אוֹ נֹקֵב מִרְגְּלִית לֹא
9 נִמְרָא כִּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר הִפְתַּח דָּאֵם כֵּן לְקַתָּה
10 מִדַּת הַדִּין אֲלֵא הָכָא בְּסֵתָם בְּנִי אֲדָם שְׁאִין בְּעַלִּי
11 אֲמוֹנוֹת:
12 **דְּכִי** מִתְּפַח הָאִי גִבְרָא. כְּלוֹמֵר בְּתַחֲלִילָה כְּשֶׁהִיָּה
13 בְּרִיא:

14 **חֲרִישׁוֹ** נוֹתֵן לוֹ דָּמִי כּוֹלוֹ. עֵיב לֹא מִיירִי בְּאוֹתוֹ
15 שְׁקִישַׁע אֵת יָדוֹ וְשִׁיבֵר אֵת רָגְלוֹ וְסִימָא
16 עֵינֵי אֲלֵא אֲפִילוֹ בְּאֲדָם שְׁלֵם דְּהִמְיָא דְּסִימָא עֵינֵי
17 דְּלֹא אִיירִי בְּאוֹתוֹ שְׁקִישַׁע יָדוֹ וְשִׁיבֵר רָגְלוֹ דְּהָא
18 בְּשִׁיבֵר רָגְלוֹ אֵין נוֹתֵן אֲלֵא שׁוֹמֵר הִפְתַּח שְׁהוּא
19 פְּחוֹת מִשְׁחִיתִית הִירִיחִים וְתִימָה דְּמִשְׁמַע הָכָא
20 דְּחֵרֶשׁ לֹא שׁוּי מִידי מְדוּתוֹת לוֹ דָּמִי כּוֹלוֹ וּבְכַפִּי
21 דְּעִרְכִּין (דף ב' ו)ש) תַּנּוּ חֲשׂוֹי יִדְרִין וְעִרְכִּין
22 וְאוֹרִית דִּישׁ לְחַלֵּק בֵּין חֲרֵשׁ בִּידִי אֲדָם לְחֵרֶשׁ
23 בִּידִי שְׁמִים וְלִרְ"י נִרְאָה דְּהָכָא בְּאֲדָם שְׁאִין בִּר
24 אֲמוֹנוֹת כְּדִפִּי לְעֵיל וְכֵן מִשְׁמַע מְדַקְנֵט דְּלִי
25 דְּוּלָא וְאוּלִי בְּשִׁלְחוֹת הֶלְכָּר כְּשֶׁנִּתְחַרֵּשׁ אֵין
26 שׁוּחַ כְּלוֹם וְהָתָם מִיירִי כְּשִׁישׁ לוֹ אֲמוֹנוֹת:

27 **נְהִי** דְּנֻק וְרִפּוּי וְשִׁבַּת דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא לֹא יְהִיב
28 לִיה. תִּימָה בְּשִׁלְמָא נֻק וְשִׁבַּת דִּין שְׁלֹא יִתֵּן
29 שְׁכָל זֶה בְּכָלל דָּמִי כּוֹלוֹ אֲלֵא רִפּוּי לְמַע פְּשִׁטָּא
30 לִיה שְׁתִּימָה בְּכָלל דָּמִי כּוֹלוֹ יוֹתֵר מַצְעֵר וּבּוֹשֶׁת
31 וְנִרְאָה דְּגֵרֶס רִפּוּי בְּתֵי צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְלֹא (הָכָא)
32 בְּהִי נֻק וְשִׁבַּת אֲךָ אַחֲתִי קֹשֶׁה דְּמֵאִי גְמִיבְעִיא
33 לִיה דְּלִמָּה יִפְטֹר מִרִּפּוּי וְצַעַר וּבּוֹשֶׁת דְּכָל חֲדָא
34 וְחֲדָא בְּשִׁבְלִי שְׁתֵּרֶשׁוּ לְבִסּוֹף נוֹתֵן לוֹ דָּמִי כּוֹלוֹ
35 מִשׁ מִקְשִׁיעַ יָדוֹ שְׁאֵינִי שְׁהוּא נוֹתֵן נֻק שְׁהוּא דָּמִי
36 יָדוֹ נוֹתֵן רִפּוּי צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְעוֹד אֵטוֹ אֵם חֲבַל
37 בְּחֵרֶשׁ וְכִי יִפְטֹר מִרִּפּוּי צַעַר וּבּוֹשֶׁת מִיָּדוֹ מִזָּא
38 דְּתַנּוּ לְקַמֵּן (דף פו.) הַחֻבּוֹל בְּחֵרֶשׁ חִיב אֵין
39 לְדַקְדֵּק דְּמַצִּיל דְּהָתָם בְּחֵרֶשׁ בִּידִי שְׁמִים דְּבִרְבִּי
40 רִית אוֹ הוּא אֵין אֲמוֹנוֹת וְעוֹד דְּלַעֲלִיל אֲשַׁבְּקֵן

41 דְּחִיב רִפּוּי שְׁלֹא בְּמִקּוֹם נֻק וְעוֹד תִּימָה
42 דְּפַעְמִים מְרִיחִ בְּמָה שְׁחֲרֵשׁוּ לְבִסּוֹף גִּבּוֹן
43 שְׁהַצֵּר וְהִרְפּוּי הִיָּה עוֹלָה יוֹתֵר מִדָּמִי כּוֹלוֹ
44 וְנִרְאָה לִרְ"י דְּפִשְׁטָא דְּמִשְׁלֵם צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְרִפּוּי
45 דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא וּמִגְבֵּי לִיה גִּבּוֹן שְׁקִישַׁע יָדוֹ יוֹם
46 רָאשׁוֹן וְלֹא אֲמִדּוּהוּ בְּזִימָה שְׁנִי שִׁיבֵר רָגְלוֹ וְלֹא
47 אֲמִדּוּהוּ וְזִימָה וְהַשְׁלִישִׁי חֲרֵשׁוֹ מִי אֲמִרְנִין דְּחֵשִׁיב
48 כִּאִילוֹ עֲשֶׂה חֲבַל בְּפַעַם אַחַת וְאֲמִדּוּיִן חֲבַל בִּיחַד
49 אוֹ דְּלִמָּא בִּינֵן שְׁתַּחֲבֻלֹת הִיָּז בְּזָה אַחֵר זֶה
50 אֲמִדּוּיִן לְכָל אַחַת רִפּוּי וְצַעַר וּבּוֹשֶׁת שְׁלֵה בְּפִנִּי
51 עֲצָמָה וְנִי"מ שְׁאִין עוֹלָה כִּי"ב כְּשִׁאֲמִדּוּיִן חֲבַל
52 בִּיחַד כְּמוֹ שְׁעוֹלָה כְּשִׁאֲמִדּוּיִן כָּל אַחַת בְּפִנִּי
53 עֲצָמָה: **שְׁבַת** תְּפוֹחֲתָתוֹ בְּדָמִים מָדוּ. כְּגוֹן שְׁהִיָּה עַל יָדוֹ וְצִמְתָּה וְסוֹפָה לְחֻזּוֹר שְׁכָלֵךְ שְׁבַתוֹ שְׁכָלֵךְ יוֹם יוֹם עַד שִׁתְּרַפָּא וְנִפְתְּרוּ דְּמִי שְׁאִין בְּנִי אֲדָם כְּקִיאִין לְהִכִּיר בִּידוֹ אֵם סוֹפָה לְחֻזּוֹר וְלֹא
54 יִכְנִסוּ עֲצָמָן בְּסַפֵּק לְקִנּוּתוֹ כְּבָרִיא וְשׁוֹלֵט בְּשִׁתִּי יָדוֹ וְסִבְרוּיִן שְׁלֹא יִתְרַפָּא עוֹד אֲבָל בְּדָבָר הַיָּדוּעַ שְׁסוֹפּוֹ לְחֻזּוֹר מוֹדָה אֲבִי שְׁאִין נוֹתֵן לוֹ אֲלֵא שְׁבַת שְׁכָלֵךְ יוֹם יוֹם:

1 לְרִבּוֹת שׁוֹנֵג כְּמוֹד. בְּפ' שְׁנִי (דף כו:) דִּתְנֻה כָּאִיב לִיָּה מִידי וְסָלִיק שְׁהִיָּה לוֹ מָקָה בְּבִשְׂרוֹ
2 וְהִתְחַה מִתְרַפָּא: וְאַחֲזוּרִיָּה לְבִשְׂרִיָּה. הִפְכוּ לְמִרְאָה צָרַעַת: דְּתִיבְרִיָּה. סִגְרוּ בְּמִסְגְּרִי: לְקַתָּה
3 מִדַּת הַדִּין. כְּלוֹמֵר לֹא שְׁלֵם לוֹ כָּל צָרָכוֹ דְּהָא כִי מִתְּפַח הָאִי גִבְרָא מִחוּלִי זֶה שְׁקִישַׁע
4 (רָגְלוֹ) לֹא אֲגָרָא דְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִין שְׁקִיל אֲלֵא דְּוּלָא וְשְׁקִיל אֲגָרָא יִתִּירָא וְנִמְקָא שְׁכָל
5 יָמִי חִלּוֹ אֲבָד אֵת זֹאת: א"נ. כִי נִקְטַעַה (ידו)

6 אוּלִי בְּשִׁלְחוֹתָא וְשְׁקִיל אֲגָרָא. יִתִּירָא וְאִיגְלֵאִי
7 מִלְּקָתָא דְּלֹאָו בִּר שִׁימּוֹר קִישׁוּאִין: מִדַּת הַדִּין לֹא
8 לְקַתָּה שְׁכָבֵר נָתַן לוֹ כִי. וְלִכְשִׁיתְרַפָּא אֵינוֹ רָאִי
9 לְדָלוֹת וְלִלְכֵי בְּשִׁלְחוֹת: קִישַׁע יָדוֹ. עֲדִינן הוּא
10 רָאִי לְשׁוֹמֵר קִישׁוּאִין הֶלְכָּר שְׂבַת כָּל יָמִי חִלּוֹ
11 נוֹתֵן לוֹ שְׂכָר שִׁימּוֹר קִישׁוּאִין: שִׁיבֵר אֵת רָגְלוֹ.
12 וְשׁוֹב אֵינוֹ רָאִי לְשׁוֹמֵר קִישׁוּאִין שְׁצָרִיךְ לְהֶלֶךְ
13 סְבִיב הַגִּבּוֹה: חֲרִישׁוֹ. אֵין רָאִי לְכָלוֹם: קִישַׁע אֵת
14 יָדוֹ וְלֹא אֲמִדּוּהוּ. בֵּית דִּין וְלֹא אֲמִדּוּ לְמִזְיֵק תָּן לוֹ
15 כִּי וְכִי רִפּוּי כִּי שְׂבַת צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְאַחֲרֵי כֵן
16 שִׁיבֵר אֵת רָגְלוֹ קוֹדֵם שִׁתְּרַפָּא: הָדָא הָדָא
17 אֲמִדּוּיִן. וְאֵעִי' דְּבִנְקוֹס לֹא נִפְקָא לָן מִיָּדָה מִידי
18 דְּהָא סוֹף סוֹף כָּל שְׁעָה הוֹלְכִין וּפּוֹחֲתִין אֵת דְּמִי
19 הֶלְכָּר בֵּין אֲמוֹד בּוֹלָה בֵּין אֲמוֹד כָּל אֲחֵד בְּפִנִּי
20 עֲצָמָה מָדָה אַחַת וְהָא נִפְקָא מִיָּדָה לְמִיתָב לִיָּה
21 צַעַר וּבּוֹשֶׁת דְּכָל אֲחֵר. אֲבָל רִפּוּי לֹא חֲזָרִי לֹא
22 נִתְרַפָּא בִּיתִימָה וְשִׁבַּת לֹא שְׁחֲרִי נוֹתֵן לוֹ דָּמִי כָּל
23 מָה שְׁהִיָּה שְׁוֵה מִתְּחִילָה וְחֲרִי הוּא עֲבָדוֹ: שְׁבַת
24 תְּפוֹחֲתָתוֹ מְרִיחִ. הַכּוֹד מָקָה שְׁהוּא צָרִיךְ
25 לְשִׁבּוֹת מִמְּלַאכְתּוֹ וְסוֹפּוֹ לְהִיּוֹת שְׁלֵם בְּתַחֲלִילָה
26 וְאֵין כָּאֵן אֲלֵא שְׁבַת אֲבָל פּוֹחֲתוֹ עֲבָשׂוּי בְּדָמִים
27 שְׁאֵם הִיָּה כָּא לְמִכְבֵּר עֲבָשׂוּי הִיָּז דְּמִי פּוֹחֲתִין:
28 מָה. מִי מִתְּחִיב אַפְחַת דְּמִי דְּהִשְׁתָּא אוֹ לֹא
29 גְּמִתָּה. דְּשִׁטְרִירִיט בְּלַעֲז' לְשׁוֹן צוֹמֵת הַגִּידִין
30 מָקוֹם שֶׁהַגִּידִין צוֹמְתִין (וְחִלּוֹ דף ע"ג.) בֵּין דְּסוֹפָה
31 לְחֻזּוֹר לֹא יְהִיב לִיָּה. דָּמִי זֶה: וְלֹא עֲשֶׂה בֵּתוֹ
32 תְּפִיחָה. דָּאִין עֲלִיז חִיב מִיתָה עַד שֶׁעֲשֶׂה בְּתָם
33 תְּפִיחָה בְּאֵלוֹ תֵּן תְּפִיחָקִין (סְטִיחִין דף ע"ג):

חייב

1 לוֹ דָּמִי רָגְלוֹ וְשִׁבַּת רוֹאִין אוֹתוֹ כִּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר אֵת הִפְתַּח סִימָא אֵת עֵינֵי נוֹתֵן לוֹ דָּמִי עֵינֵי
2 וְשִׁבַּת רוֹאִין אוֹתוֹ כִּאִילוֹ הוּא מְטַחֲתוֹ בְּרִיחִים חֲרִישׁוֹ נוֹתֵן לוֹ דָּמִי כּוֹלוֹ בְּעִי רְבָא קָטַע אֵת יָדוֹ
3 וְלֹא אֲמִדּוּהוּ שִׁיבֵר אֵת רָגְלוֹ וְלֹא אֲמִדּוּהוּ סִימָא אֵת עֵינֵי וְלֹא אֲמִדּוּהוּ וְלִכְסוֹף חֲרִישׁוֹ כִּי
4 אֲמִרְנִין בֵּינֵן דְּלֹא אֲמִדּוּהוּ בְּחַד אֲמוֹדָנָא סְגִי לִיָּה וְהִיב לִיָּה דָּמִי כּוֹלוֹהִי בְּהִי דְּהִי אוֹ דְּלִמָּא
5 חֲדָא חֲדָא אֲמִרְנִין וְהִיבִין לִיָּה נִפְקָא מִיָּדָה דְּבָעִי לְמִיתָב לִיָּה צַעַר וּבּוֹשֶׁת דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא
6 נְהִי דְּנֻק וְרִפּוּי וְשִׁבַּת דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא לֹא יְהִיבִין לִיָּה דְּכִינֵן דְּקָא יְהִיב לִיָּה דָּמִי כּוֹלוֹהִי כְּמָאֵן
7 דְּקִטְלִיָּה דָּמִי וְהָא יְהִיב לִיָּה דָּמִי כּוֹלוֹהִי צַעַר וּבּוֹשֶׁת מִיתָה דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא יְהִיב דְּהָא הָוָה לִיָּה
8 צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְאֵם תִּימָצִי לְזוֹמֵר בֵּינֵן דְּלֹא אֲמִדּוּהוּ קָא יְהִיב לִיָּה דָּמִי כּוֹלוֹהִי בְּהִי דְּהִי אֲמִדּוּהוּ
9 כִּי אֲמִרְנִין בֵּינֵן דְּאֲמִדּוּהוּ חֲדָא חֲדָא בְּעִי לְמִיתָב לִיָּה אוֹ דְּלִמָּא בֵּינֵן דְּלֹא שְׁלִיָּם יְהִיב לִיָּה
10 דָּמִי כּוֹלוֹהִי תִיקוֹ בְּעִי רַבָּה שְׁבַת תְּפוֹחֲתָתוֹ בְּדָמִים מָדוּ הִיָּז חֲרִישׁוֹ עַל יָדוֹ וְצִמְתָּה
11 יָדוֹ וְסוֹפָה לְחֻזּוֹר מָאִי בֵּינֵן דְּסוֹפָה לְחֻזּוֹר לֹא יְהִיב לִיָּה וְלֹא מִידי אוֹ דְּלִמָּא תְּשַׁתָּא מִיתָה
12 אַפְחֲתִיָּה תָא שְׁמַע הַמָּקָה אֲבִי וְאִמּוֹ וְלֹא עֲשֶׂה בֵּתוֹ תְּפִיחָה וְהַחֻבּוֹל בְּחִבְרִי בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים
13 חייב

14 עֲצָמָה: **שְׁבַת** תְּפוֹחֲתָתוֹ בְּדָמִים מָדוּ. כְּגוֹן שְׁהִיָּה עַל יָדוֹ וְצִמְתָּה וְסוֹפָה לְחֻזּוֹר שְׁכָלֵךְ שְׁבַתוֹ שְׁכָלֵךְ יוֹם יוֹם עַד שִׁתְּרַפָּא וְנִפְתְּרוּ דְּמִי שְׁאִין בְּנִי אֲדָם כְּקִיאִין לְהִכִּיר בִּידוֹ אֵם סוֹפָה לְחֻזּוֹר וְלֹא
15 יִכְנִסוּ עֲצָמָן בְּסַפֵּק לְקִנּוּתוֹ כְּבָרִיא וְשׁוֹלֵט בְּשִׁתִּי יָדוֹ וְסִבְרוּיִן שְׁלֹא יִתְרַפָּא עוֹד אֲבָל בְּדָבָר הַיָּדוּעַ שְׁסוֹפּוֹ לְחֻזּוֹר מוֹדָה אֲבִי שְׁאִין נוֹתֵן לוֹ אֲלֵא שְׁבַת שְׁכָלֵךְ יוֹם יוֹם:

בגן

ולצורך שומת השקת רואין אותו באילו הוא שומר שדה של
קישואין, ומשלם לו שכר זה בימי מחלתו. אם שיבר את רגלו, נותן
לו דמי רגלו, ולצורך תשלום השקת אי אפשר לשומו כשומר
קישואים, שהרי אינו יכול לכתב סביבות השדה, אלא רואין אותו
באילו הוא יושב ושומר את השקתו, ומשלם לו שכר זה. אם סיפא
את עינו – את שתי עיניו, נותן לו דמי עינו, ולצורך תשלום השקת
אי אפשר לשומו כשומר, אלא רואין אותו באילו הוא מפקחני
ביתו. אם חירשו, אינו ראוי לשום מלאכה, ונותן לו בתשלום
הנזק את דמי כולו, ו'שבת' אין כאן, שהרי אינו ראוי לכלום.
הגמרא מביאה ספק בשומת חיובי החובל בחבירו. מסתפקת
הגמרא: פני דבא, קמט את ידו, ועדיין לא אמדוהו בית דין לצורך
תשלום חמשה דברים, ולא חייבוהו לשלם, וקודם שהתרפא חזר
החובל ושיבר את רגלו, ועדיין לא אמדוהו, וסיפא את עינו, ולא
אמדוהו, ולכסוף חירשו, מהו – כיצד אומדים את חיוביו. מבאר
רבא את צדדי הספק: מי אמרין, פניו דלא אמדוהו עד עתה, בחד
אומדנא פניו ליה – די לו באומדן אחד על כל נזקיו, וכיון שבסוף
חירשו, יהיב ליה דמי פוליה בחדרי חדר – ישלם לו את דמי כולו
יחד. או דלמא, חדא חדא אמדין ויהיבין ליה – יש לשום כל אחד
מנזקיו בנפרד, וישלם לו על כל חבלה בפני עצמה, ונפקא מיניה
מכך שנשום כל חבלה בפני עצמה, דכעי למיתב ליה – שצריך
המוזק לתת לו תשלומי צער ובושת כפי גודלה דחדא חדא –
כל חבלה בפני עצמה, וצורת שומא זו גדולה יותר משומת כל
הנזקים יחד. ונהי – על אף שתשלומי נזק, וריפוי, ושקת דכל חדא
וחדא, לא יהיבין ליה – אין נותנים לו תשלומים אלו על כל חבלה
והחבלה, דכיון דקא יהיב ליה דמי פוליה – שכיון שנותן לו בתשלום
הנזק את דמי כולו, שהרי חירשו, כמאן דקמליה דמי – הרי זה כמו
שהרגו, וקא יהיב ליה דמי פוליה – והרי כבר נתן לו את דמי כולו,
וממילא אף אם נשום כל חבלה בפני עצמה על ידי חיובי יתרה,
שהרי כל חבלה וחבלה הפחיתת את דמיו, עד שחירשו ואינו שווה
כלום, ומכל מקום אינו יכול להחתיב ביותר מדמי כולו. וכן שוה
שבת אין לחייבו יותר, שהרי כששילם לו את דמי כולו הוא
כמי שקנאו לעבד, ואינו חייב לשלם לו על מלאכתו. וכן לגבי
ריפוי אין לחייבו, שהרי לא התרפא בינתיים משום חבלה, ועל מה
ישלם לו. אמנם בתשלומי צער ובושת, מיתה – מכל מקום יש
להסתפק, האם דכל חדא וחדא יהיב – יתן לו תשלום לפי שומת
כל חבלה בפני עצמה, דקא הנה ליה – שהרי היו לו צער ובושת
נפרדים בכל נזק ונזק, ואין שכין שלא אמדוהו עד עתה, אומדים
את הצער והבושת של כל החבלות יחד, ויהיה התשלום פחות
משיומו כל חבלה בפני עצמה.
ממשיך רבא בספיקו: ואם תימצי – (תרצה) לומר ולפשוט את הספק,
דכיון דלא אמדוהו בין החבלות, קא יהיב ליה דמי פוליה בחדרי חדר –
שמים לו את הצער והבושת של כל החבלות יחד, ועדיין יש
להסתפק בשאמדיהו בין החבלות ועדיין לא שילם, מהו מי אמרין
דכיון דכבר אמדוהו, חדא חדא פניו למיתב ליה – צריך לתת לו את
דמי הצער והבושת לפי שומת כל חבלה בפני עצמה. או דלמא, פניו
דלא שלים – שעדיין לא שילם, יהיב ליה דמי פוליה – יתן לו את כל
הדמים לפי שומת כל החבלות יחד. תיקו – ספק זה לא נפשט.
הגמרא מסתפקת בענין תשלומי נזק כשהיו נזק זמני: פניו דמי, רבה,
הפסד של שקבת, שאינו יכול לעבוד תקופה מסוימת, תפוחתו
בדמים – המפחיתת את שווי להמכר כעבד בשוק, מהו – מה דינה,
האם היא נחשבת כנזק, ומשלם לו על אותו פחת, או שהוא
שולם רק את ה'שבת' של אותם ימים שאינו יכול לעבוד. מבאר
הגמרא את הספק: יהיב דמי, כגון שהכהו על ידו, וצמחת
ו-נכתוצהו ידו, והופחת שווי, ופסחיה – ופסחיה – ופסחיה – ופסחיה –
ויהיה שוה כבתחילה, מאי, האם פניו דמי פסחיה לחזור ואין זה נזק
קבוע, לא יהיב ליה ולא מדי – אינו נותן לו כלל נזק, או דלמא
שמשלם לו נזק, שהרי השקא מיתה אפחיתת – עתה, מכל מקום
הופחת שווי, והרי זה נזק המחייב בתשלומים.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע מהמשנה להלן (פז).
המכה את אביו ואמו, ולא עשה כן חבורה – לא הוציא מהם דם,
שאינו חייב מיתה, והחובל בחדרי חדרים הכפויים שאינו חייב מלקות
אלא ממון.

לכבות אדם המזיק בשוגג, שלא התכוון להזיק, שחייב כמזיד, וכן
המזיק באונס – שאנסוהו להזיק, חייב כמזיק ברצון. מתרצת
הגמרא: אם פן, שהפסוק בא רק כדי לחייב את השוגג והאונס,
נכתוב קרא 'אצער אצער, ומה' 'אצער תחת אצער, שמע מינה – יש
ללמוד מכאן תרתי – שני דינים, גם שהמזיק בשוגג ואונס חייב,
וגם שחייב על צער כשיש נזק. מביאה הגמרא מקור נוסף לחיוב
זה: רב פפא משימה דרבא אמר, אמר קרא לענין דמי ריפוי (שומת
כא ט' 'אצער אצער, ובפילות הלשון מלמדת שצריך החובל ליתן
את דמי הרפואה, אף במקום שמשלם תשלומי נזק.
מקשה הגמרא: והרי האי – בפילות לשון זו מבעי ליה – נצרכת
לכתבנא דמי רבי ושמעאל, דתנא דבי רבי ושמעאל, נאמר 'ורפא
ורפא, ומכאן למדים שניתנה רשות לרופא לרפואה, ולא אומרים
שכיון שה' הכהו אינו רשאי לרפאותו, ואם כן אין הפסוק מיותר
לחייב ריפוי במקום שיש נזק. מתרצת הגמרא: אם פן, שהפסוק
מלמד רק שיש רשות לרפואה לרפאות, נכתוב קרא 'ורפא ורפא,
ומהלשון 'ורפא ורפא' שמע מינה – יש ללמוד דין זה, שצריך
החובל ליתן דמי רפואה אף במקום שיש נזק. מקשה הגמרא: ואפתי
מבעי ליה לכתבנא – עדיין נצרך פסוק זה, כפי שאמרנו לעיל
(ע"א), למיתני בית קרא בריפוי – שהוצרך הפסוק לכפול את
הלשון, ללמד שאם עלו בו צמחים מחמת המכה חייב החובל
ברפואתו, וכדעת תנא קמא ורבי יהודה שם. מתרצת הגמרא: אם
פן, שפכילות הלשון מלמדת רק דין זה, לימא קרא או 'ורפא ורפא,
או 'ורפא ורפא, והיתה כופלת והורה את אותה מילה, ומה –
מהו שינוי הלשון 'ורפא ורפא, שמע מינה אף דין זה, ליתן רפואה
במקום נזק.
הגמרא מבררת כיצד שייכים חיובי ארבעת הדברים ללא נזק.
מדייקת הגמרא: מכך שהוצרכה הברייתא (ע"א) לומר מששלם
ארבעה דברים במקום שיש נזק, מכלל – משמע דמשפכת ליה –
שמצאנו אותם אף שלא במקום נזק. מבררת הגמרא: ארבעה
דברים אלו שלא במקום נזק, יהי משפכת ליה – באיזה אופן
מצאנו אותם. מבאר הגמרא באיזה אופן שייך כל אחד מהם:
צער ללא נזק, בדרךנא במשנה (פג), צער, כמאן דאשכח או בפקסר
שליכנס באש, ואפילו על ציפורנו שהוא מקום שאינו עושה חבורה,
ואין לו נזק, וכן ריפוי שייך ללא נזק, כגון דתהא כאיב ליה מדי –
שהיתה לו מכה כואבת, ופליק – והתרפאה, ואייתי ליה סמא
הריפא – והביא לו החובל סם חריף והניחו על המכה, ואחוריה
בשיקתיה – והפך את בשרו למראה צרעת, דצריך לאותב ליה סמא
– להניח שם סם רפואה, למקוניה נזקא דבישוריה – להחזיר את
מראהו הראשון, ובאופן זה יש ריפוי ללא נזק. וכן תשלום שקת
שייך ללא נזק, כגון דתקיה באינדורא – שסגרו בחדר ובקליה –
וביטלו ממלאכתו, שיש בזה שבת, ולא נזק. וכן שייך חיוב בושת
ללא נזק, כגון דרק ליה באפחיה – שירק לו בפניו, שיש בזה בושת
אך לא נזק;
שנינו במשנה: שקת, רואין אותו באילו הוא שומר קישואין, שכבר
נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו
רבנן, שומת תשלום שקת היא כך, רואין – שמים] אותו באילו הוא
'שומר שדה קישואין, ומשלם לו שכר זה כל ימי חלו. ממשיכה
הברייתא, ואם האמר, הרי בשומא זו לקתה מרת דתן, כלומר לא
שילם בזה את כל הפסדו, דהרי כי מיתפח האי נבא – כשהיה
הנחבל בריא, לא אנא דשומר קישואים הוא שקל – לא היה נוטל
שכר רק כשומר קישואים, אלא היה דלי דוולא – שואב דליים מים
ושקיל אנא – ונוטל שכר, ושכר זה גדול משכר שומר קישואים, אי
נמי – וכן אם קטע את רגלו, הרי לולי הנזק היה אולי פשילת – הולך
בשליחות אנשים ושקיל אנא, ושכר זה גדול משכר שמירת
קישואים. אין זו קושיא, ומרת דתן לא לקתה בכך, שהרי בתשלום
הנזק כבר נתן לו את דמי ידו שקטעה, ודמי רגלו אם קטעה. ונמצא
שעל עיקר פחיתת שווי שאינו יכול לעסוק במלאכות ששכרם
גדול יותר, כבר שילם לו, ותשלום השבת הוא על כך שבימי
מחלתו אינו עושה אפילו מלאכה קלה כשמירת קישואים, שהוא
יכול לעסוק בה אחרי חבלתו, ואת זה משלם לו החובל.
הגמרא מפרטת את אופן תשלומי הנזק והשבת בנזקים שונים: אמר
רבא, קמט את ידו של חבירו, נותן לו דמי ידו בתשלום נזק,

פִּתְחָת אַת שׁוּוֹי רַק אֶצֶל עֲצָמוֹ – אצל העבד, וְאֶצֶל רַבּוֹ לֹא פִּתְחָת, 60
שלא ביטלו ממלאכתו, וְהִיבִי דָמִי, כגון דְּפִסְקִיָּה לְרִישׁ אֹנִיָּה אוֹ 61
לְרִישׁ נְחִירָה – שחתך את קצה אוזנו או חוטמו, שהוא יכול לעבוד 62
כדרכו, כולם מודים שהכל – כל תשלום הנזק, נוטל העבד לְעַצְמוֹ, 63
שהרי אין לאדון הפסד בנזק זה. אך אם פִּתְחָת אותו אף אֶצֶל רַבּוֹ, 64
כגון שקטע את ידו וביטלו ממלאכתו, הִינּוּ פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרַבָּא, 65
לאביי הנזק ינתן לעבד והשבת לאדון. ולרבא הכל ינתן לעבד 66
וילקח בהם קרקע, והאדון יאכל את הפירות: 67
שנינו במשנה: בּוֹשֶׁת, הֵבֵל לִפִּי הַמִּבְכִּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ: מבררת הגמרא: 68
מִנֵּי מִתְנִיתִין – מי הוא התנא של משנתנו הסובר שתשלום הברשת 69
אינו קבוע לכל אדם בשוה. אומרת הגמרא: לֹא רַבִּי מֵאִיר, וְלֹא רַבִּי 70
יְהוּדָה, אֲלֵא רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא משנתנו, וכמו שיבאר להלן. מביאה 71
הגמרא את דעות התנאים: (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא לגבי שומת 72
דמי בושת, וְכוּלָּן – כל המתביישים, בין עשירים ובין עניים, רואין 73
אותן כְּאֵילוֹ הֵם כְּנִי חוּרִין, שֶׁהֵיוּ עֲשִׂירִים וְיָרְדוּ מִנְכֶּסֶיהֶם, שעדיין 74
הם עלולים להרגיש את הברשה, ואין שמים את העני לפי עניונו, 75
ולא את העשיר לפי עשירותו, משום שְׂכֹלֶם הֵן כְּנִי אֲכִרְהֶם וְיִצְחָק 76
וְיַעֲקֹב, דְּרַבִּי רַבִּי מֵאִיר. דעה שניה: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אין שמים את 77
כולם בשוה, אלא את הַגְּדוֹל לִפִּי גְדוּלָּה, שכלל שהוא גדול ועשיר 78
הרי הוא מתבייש יותר, וְאֵת הַקָּטָן לִפִּי קִטְנוֹ. דעה שלישית: רַבִּי 79
שְׁמַעוֹן אָמַר, שתי חלוקות בדבר, עֲשִׂירִים שֶׁנִּתְבַּיֵּשוּ רואין אותן 80
כְּאֵילוֹ הֵם כְּנִי חוּרִין שְׁרָדוּ מִנְכֶּסֶיהֶם, וְעֲנִיִּים שֶׁנִּתְבַּיֵּשוּ רואים 81
אותם כְּפִחוּתִין שְׁקֵהָ, כלומר כעניים הפחותים ביותר, שבושתם 82
קלה יותר מעני רגיל. 83
מבררת הגמרא: מִנֵּי (הַשְּׁתָּא) – מי הוא התנא של משנתנו, אִי רַבִּי 84
מֵאִיר, אם כן קשה, שהרי בְּמִתְנִיתִין קִתְּנִי הֵבֵל לִפִּי הַמִּבְכִּישׁ 85
וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ, ואילו רַבִּי מֵאִיר אומר דְּכוּלְהוּ – כל ישראל, בְּהָרִי דְּהָרִי 86
נִינְהוּ – נכללם יחד בשומא אחת, כבני חורין שירדו מנכסיהם. 87
ממשיכה הגמרא: וְאִי רַבִּי יְהוּדָה, אמנם בנידון זה הוא סובר 88
כמבואר במשנתנו, שהכל לפי המבייש והמתבייש, אך מכל מקום 89
אי אפשר לומר שהוא התנא של משנתנו, שהרי בְּמִתְנִיתִין להלן 90
(ע"ב) קִתְּנִי שֶׁהַמִּבְכִּישׁ אֵת הַסּוּמָא חֵיב, וְאֵילוֹ רַבִּי יְהוּדָה אָמַר 91
בברייתא (שם) שֶׁסּוּמָא אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת, ולכאורה כוונתו שהמביישו 92
פטור, ושלא כדברי המשנה. אֲלֵא מי הוא התנא של משנתנו, האם 93
לֹא רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, המחלק בין בושת העשירים לבושת העניים, 94
וזו כוונת המשנה, 'הכל לפי המבייש והמתבייש'. 95
הגמרא מנסה לומר שרבי יהודה הוא התנא של משנתנו. אומרת 96
הגמרא: אֲפִילוּ תִּימָא שְׂרָבִי יְהוּדָה הוּא התנא של משנתנו, ואף 97
שמבואר במשנה להלן שהמבייש את הסומא חייב, אין זו קושיא, 98
שכן כִּי אָמַר (י-מה שאמר) רַבִּי יְהוּדָה 'סוּמָא אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת', כוונתו 99
לְמַשְׁקֵל מִיָּנִיָּה – ליטול מן הסומא תשלום בושת אם בייש אחרים, 100
כלומר שאם הסומא בייש הוא פטור, אֲבָל לְמִיתְבָּא לִיה, יְהִיבֵין לִיה 101
– לתת לו תשלום הברשת אם נתבייש, נותנים לו, וכמבואר 102
במשנה. דוחה הגמרא: וְהָא מִדְּקִתְּנִי בִּסְפָאָה שֶׁל המשנה (שם), 103
הַמִּבְכִּישׁ אֵת הַיָּשֵׁן חֵיב, וְיָשֵׁן שְׁבִיִּישׁ פְּטוֹר, וְלֹא כתבה 104
המשנה חילוק זה אף בסומא, שרק המביישו חייב, אך סוּמָא שְׁבִיִּישׁ 105
פְּטוֹר, מְקַלֵּל – משמע שמשנתנו סוברת, דִּלָּא שְׁנָא חֵבִי – שהסומא 106
בייש, שחיב, וְלֹא שְׁנָא חֵבִי – שביישו את הסומא, שחיבים לשלם 107
לו, ולא כרבי יהודה הפטור את הסומא שבייש. חוזרת בה הגמרא 108
ואומרת: אֲלֵא, מִתְוֹרְתָא – ברור הדבר דְּמִתְנִיתִין – שמשנתנו רַבִּי 109
שְׁמַעוֹן הִיא: 110
הגמרא מביאה ברייתא בענין שומת הברשת, ודנה כפי איזו שיטה 111
נשתנה הבריתא: שואלת הגמרא: מֵאֵן תֵּנָא – מי התנא ששנה לָהּ 112
דְּתַנּוּ רַבְּנָן בברייתא, נִתְבָּחוּ לְבִישׁ אֵת הַקָּטָן, ובטעות בִּישׁ אֵת 113
הַגְּדוֹל, נִתְּן לְאוֹתוֹ גְּדוֹל שְׁבִיִּישׁ רַק אֵת דְּמִי בּוֹשֶׁתוֹ שֶׁל הַקָּטָן, שהם 114
מועטים מבושתו של הגדול. נתכוין לְבִישׁ אֵת הַקָּטָן, וּבִישׁ אֵת בֶּן 115
חוּרִין, נִתְּן לְאוֹתוֹ בֶּן חוּרִין רַק אֵת דְּמִי בּוֹשֶׁתוֹ שֶׁל הַקָּטָן, שהם 116
מועטים מבושתו של בן חורין. מִנֵּי – מי הוא התנא של הברייתא, 117
והרי לכאורה זה לא רַבִּי מֵאִיר, וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא רַבִּי שְׁמַעוֹן. 118

חֵיבִי גְּבוּלָן – בחמשה דברים האמורים לעיל (פג). מבררת 1
הגמרא: הִיא – אופן זה שהכה את אביו ולא עָשָׂה בו חֲבוּרָה, חֵיבִי 2
דָּמִי – כיצד יתכן שיהיה 'נזק' המפחית את שוים, ללא הוצאת דם, 3
לֹא – האם אין זה גְּבוּלָן שֶׁהָכֵהוּ עַל יָדוֹ ונתכווצה, והופחת שוויו, 4
וְסוּפּוֹ שֶׁל האב לְחוּרֵי לבריותיו ולשוויי הראשון, שהרי כל מכה 5
שאין בה חבורה סופה להתרפא, ומכל מקום קִתְּנִי, חֵיבִי בְּכוּלָּן, וגם 6
בנזק, ומוכח שגם בנזק לזמן יש חיוב תשלומי 'נזק'. דוחה הגמרא: 7
אָמַרִי, הָקָא – במשנה גְּמָאִי עֲסָקִין, גְּבוּלָן שֶׁחִדְּשׁוּ לאביו, שזהו נזק 8
קבוע שאינו מתרפא, וְלֹא עָשָׂה בו חֲבוּרָה, ולכן פטור ממיטה, ואין 9
ראיה שיש תשלומי 'נזק' בחבלה שעתידיה להתרפא. מקשה 10
הגמרא על הדחיה: כיצד יתכן שמדובר שחירש את אביו, וְהָאִמַר 11
רַבָּה, הַחוּרֵשׁ אֵת אָבִיו, נִתְּהַג – חייב מיטה, אף שלא נראה שיצא 12
ממנו דם, לִפִּי שְׂאִי אִפְשָׁר לְחִרְשָׁה בְּלֹא חֲבוּרָה, שהרי החרשות 13
נגרמה על ידי מִיפְתָּא דְּרָמָא – טיפת דם שֶׁנִּפְלָה לִיה בְּאֹדְנִיָּה – 14
שנפלה באזנו. 15
הגמרא מעמידה את המשנה באופן אחר: אֲלֵא, הָקָא – במשנה 16
גְּמָאִי עֲסָקִין, גְּבוּלָן שֶׁנִּלְחֲחוּ לאביו, שאין בזה עשיית חבורה, אך 17
חייב ב'נזק' כיון שהפחית משוויו. מקשה הגמרא: אם נִלְחֲחוּ, הלא 18
מִתְּרֵד הָרִי – יחזור שערו לצמות, ואין זה נזק קבוע, וְהִינּוּ בְּעֵינִי – 19
והרי באופן זה עצמו היה הספק אם חייב בתשלומי נזק, וכיון שאין 20
סברא לחלק בין נזק ביד שעתידי להתרפא לבין שיער שעתידי 21
לצמחו, נפשוט ממשנה זו שאף בחבלה שעתידי להתרפא חייב 22
בנזק. מתבררת הגמרא: אָמַרִי, הָקָא גְּמָאִי עֲסָקִין, גְּבוּלָן שֶׁסָּכָה לאביו 23
בְּנִשְׂאָ – סם המשיר את השער, דִּלָּא הָרִי – שאין השער חוזר 24
לצמות, והרי זה נזק קבוע, ולכן חייב בנזק. 25
הגמרא מבארת לפי זה את שאר ארבעת התשלומים שחייב הבן, 26
כמבואר במשנה שם: חייב בצַעַר, כיון דְּאֵיתָ לִיה קְרִטּוּפִי בְּרִישָׁה 27
– יש לאביו בקעים ופצעים בראשו, וְנִצְוִיחִי מִהֵנְהוּ קְרִטּוּפִי – והוא 28
צועק מחמת כאב חריפות הסם שהניח עליו. וחייב בְּרִישָׁה – משום 29
דְּבִנְיָאִי אִסְרוּ – שצריך לרפאו, שלא יצטער מחמת חריפות הסם. 30
וחייב בְּשִׁבְתָּה, משום דְּהָיָה מְרַקֵּד בִּי בּוֹבִי – שהיה אביו ליצן 31
המרקד בחנויות, דְּבִנְיָאִי מִתּוֹי גּוּנִי אֲרִישָׁא – שצריך לנענע בראשו 32
כדי להראות עניני צחוק, כדרך הליצנים, וְעַתָּה לֹא מִתּוֹי, מִהֵנְהוּ 33
קְרִטּוּפִי – אינו יכול לנענע בראשו מחמת הכאב. וחייב בְּבוֹשָׁתָה, 34
שֶׁאֵין לָהּ בּוֹשֶׁת גְּדוֹל מִנָּה, שיהיה ללא שיער כל חייו. 35
הגמרא חוזרת לדון בספיקו של רבא, כשעתידי הנזק להתרפא. 36
אומרת הגמרא: וּמִלְּתָא דְּבִנְיָאִי לִיה לִרְבָּה – דבר זה שהסתפק בו 37
רבא, בְּשִׁמְטָא לִיה לְאִבִּי לְהָךְ נִיָּסָא, וְלִרְבָּה לְהָךְ נִיָּסָא – היה פשוט 38
לאביי לצד אחד, שחיוב, והיה פשוט לרבא לצד השני, שפטור. 39
מביאה הגמרא את דעתם: דְּאִתְמַר, הָכֵהוּ עַל יָדוֹ, וְצִמְתָּה 40
וְנִתְכוּוצָה, וְסוּפָה לְחוּרֵי לקדמותה, אֲפִי אָמַר, נִתְּן לוֹ 'שְׁבֶתָה 41
גְּדוּלָּה', כלומר תשלומי 'נזק' כשווי היד, כפי שנפחתו דמיו בהכאה 42
זו לזמן מסויים, וְנִתְּן לוֹ גַּם 'שְׁבֶתָה קָטָנָה', כלומר תשלומי 'שבת', 43
שהרי בימי מחלתו אינו יכול לעסוק אפילו במלאכה קלה יותר, 44
כשמירת קישואים. וְרַבָּא אָמַר, אֵינוֹ נִתְּן לוֹ דְּמִי נִזְק, אֲלֵא נִתְּן לוֹ 45
דְּמִי שְׁבֶתָה שְׁכָלִי יוֹם וָיוֹם, וְנִתְּן לוֹ כֹּל יוֹם שֶׁכָּר שֶׁל פּוּעֵל בְּשׁוּק, 46
שוו העבודה שיכל לעסוק בה לולי החבלה, אך אינו נפטר בנתינת 47
שכרו כשומר קישואים, שהרי לא שילם לו תשלומי 'נזק' על 48
הפחתת דמיו, וממילא ה'שבת' היא שכר פועל בשוק, שביטלו 49
ממלאכה זו. 50
הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בענין דומה: אִיתְמַר, תְּקוּפֵי יָד עָבַד 51
עָבְרִי שֶׁל כְּבִירִי, אֲפִי אָמַר, נִתְּן לוֹ הַחוּבֵל 'שְׁבֶתָה גְּדוּלָּה' – תשלום 52
הנזק, שהוא דמי הפחתת שוויו, לְעָבַד, שהרי אף לאחר שיצא 53
לחירות ישאר כך, והנזק שלו, וְשְׁבֶתָה קָטָנָה' על ביטול מלאכתו 54
בזמן חליו נותן לָרֵב – לאדונו, שהרי עבודת העבד שייכת לו, והוא 55
המפסיד מכך שאינו יכול לעבוד. רַבָּא אָמַר, הֵבֵל – גם הנזק וגם 56
השבת נִתְּן לְעָבַד, וְיִלְקַח בֶּהּ קִרְקַע שְׁתִּיהִיה שייכת לעבד, וְרַבָּה 57
אָבֵל מִמֶּנָּה פִּירוּת עַד תּוֹם תְּקוּפַת הַעֲבָדוֹת. 58
הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו. אומרת הגמרא: פְּשִׁיטָא, שאם 59

בבא קמא. החובל – פרק שמיני דף פו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רבא רש"י תוספות

חייב בכולן. ממשו דברים: חייב דמי. שיתא הויז בלא חבורה: לאו גנון שהכהו בו.
דבאין סופו לחזור ליכא למימר דכל בלא חבורה סופו לחזור הוא: שגלחו. דאפחתיה
מבספיה בלא חבורה: ח"ג גלחו קודר דרר חיינו בעיין. כלומר מה לי שיער מה לי דהא
בסופו לחזור מחייבת ליה: נשא. סם המשיר את השער ואינו חוזר ואיבא נזק דקא

אפחתיה מבספיה דמוס הוא: קרטופני. בקעים
בקעים חטטין: מצווחי ליה. מכאבים לו ממתת
חוק הסם: דבעי לאסויי. לצערא דהנך קרטופני:
שבת דהוי מרקד פי כובי. לשון מרקד בהנאות:
דבעי אחוויי גווי. מראה נענעו בראשו
להראות מיני שחוק בדרך הליצנים דהשעת עד
שיתרפא הנך קרטופני לא מצוי מחוי ואע"פ
שלא בטלו משאר מלאכה נותן לו שבת זו
הואיל ומלאכתו בקר: שבת גדולה. דמי יד:
ושבת קטנה. כל ימים שיפול למשקב רואין
אותו כאילו הוא שומר קישואין: שבכל יום יום.
עד שיחזור לקדמותו נותן לו בכל יום כמו
שנשכרים פועלים בשוק ולא בשומר קישואין
דהא לרבא לא יחייב ליה דמי יד: ח"ג הקופע יד
עבר עברי של חבירו. קופע ממש דאין סופו
לחזור: ואצל רבו לא פיתח. שלא בטלו
ממלאכה: פיתח אצל רבו. אף אצל רבו גנון
קשע את ידו: וכולן. עניים ועשירים: רואין אותן.
ואפילו את העשירים: כאילו ירדו בו. ואין שמין
את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי
עשרו שהרי אין לדמי בשות סוף אלא בולן שוין
בקר: כפחותים שהיו. פחותים שבבעיים להקל
דכיון דעני הוא בושות קלה: סומא אין לו בושת.
לקמן בשמעתין: אלא רבי שמעון היא. דאיהו
נמי לאו כי דרר משוי לה: אין לעבדים שמינ
במתניתין היא ידו פו: נתפון לכיש את זה בו
פסור. ממשמעין ליה לר' שמעון גבי קטלא
כאלו הן הנשקפין (נסתדרין דף עט). נתפון להרוג
את זה והרג את זה פסור הקבא נמי לא שגא
דטעמא דהתם משום וארב לו הקבא נמי בתיב
במבושיו: שיימינן בהו. בבקמא יתרה עבר זה
ויבעי לו בשות זה ואותו שוקא יתן לבן חורין
זה: בדאמר רב פפא. לקמן (ע"ב):
דמיכלמו

חייב בכולן האי לא עשה חבורה חייב דמי לאו גנון
שהכהו על ידו וסופו לחזור וקתני חייב בכולן אמרי
הכא במאי עסקינן גנון שחירשו ולא עשה בו חבורה
והאמר רבה החורש את אביו נהרג לפי שאי אפשר
לחרישה בלא חבורה טיפתא דדמא נפלה ליה
באודניה אלא הכא במאי עסקינן גנון שגלחו גלחו
מהדר הדר ותיינו בעיין אמרי הכא במאי עסקינן גנון
ששכו נשא דלא הדר צער דאית ליה קרטופני ברישיה
וצווחי מהנהו קרטופני ריפוי דבעיא אסויי שבת דהיה
מרקיד פי כובי דבעיא מחוי גווי ארישא ולא מחוי
מהנהו קרטופני בושת אין לך בושת גדול מזה
ומילתא דבעיא ליה לרבה פשיטא ליה לאפני להך
גיסא ולרבא להך גיסא דאחמר הכהו על ידו וצמחה
וסופה לחזור אפני אמר נותן לו שבת גדולה ושבת
קטנה ורבא אמר אינו נותן לו אלא דמי שכתו שבכל
יום יום איתמר הקופע יד עבר עברי של חבירו אפני
אמר נותן לו שבת גדולה לעבר ושבת קטנה לרב
רבא אמר הכל ינתן לעבר ולקח בהן קרקע והרב
אובל פירות פשיטא פיתח אצל עצמו ואצל רבו לא
פיתח חייב דמי דפסקיה לריש אוניה או לריש נחוריה
הכל לעצמו פיתח אצל רבו פלוגתא דאפני ורבא:
בושת הכל לפי המבייש והמתבייש: מני מתניתין לא
רבי מאיר ולא ר' יהודה אלא ר' שמעון היא דתנן
וכולן רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם
שהן בני אברהם יצחק ויעקב דברי ר' מאיר ר' יהודה
אומר הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו רבי שמעון
אומר עשירים רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו

מנכסיהם עניים כפחותין שבהן מני (השתא) אי רבי מאיר מתניתין קתני הכל לפי המבייש
והמתבייש ורבי מאיר בוליהו בהדי הדדי גינהו ואי ר' יהודה מתניתין קתני המבייש את הפסומא
חייב ואילו ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת אלא לאו רבי שמעון היא אפי' תימא ר' יהודה
פי אמר ר' יהודה סומא אין לו בושת למשקל מיניה אבל למיתבא ליה יתבינן ליה והא
מדקתני סיפא המבייש את הישן חייב וישן שבייש פטור ולא קתני סומא שבייש פטור מפלל
דלא שגא הכי ולא שגא הכי אלא מהוורתא מתניתין רבי שמעון היא: מאן תנא להא דתנו
רבנן נתפון לכייש את הקטן ובכיש את הגדול נותן לגדול דמי בושתו של קטן לכייש את
העבר ובכיש את בן חורין נותן לכן חורין דמי בושתו של עבר מני לא רבי מאיר ולא רבי
יהודה ולא רבי שמעון קא סלקא דעתך קטן קטן בנכסים גדול גדול בנכסים אי רבי מאיר
האמר בוליהו בהדי הדדי גינהו ואי רבי יהודה האמר אין לעבדים בושת ואי ר"ש האמר

נתפון לכייש את זה ובכיש את זה פטור מאי טעמא פקטלא מה קטלא עד דמתפון ליה דכתיב וארב לו וקם עליו עד שיתפון לו
בושת נמי עד דמיכין ליה דכתיב ושלחה ידה והחזיקה במבושיו עד שיתפון לו לעולם ר' יהודה ובי קאמר ר' יהודה אין לעבדים
בושת למיתבא להו אבל למישם שיימינן בהו ואי בעית אימא אפילו תימא רבי מאיר מי סברת גדול גדול בנכסים קטן קטן בנכסים
לא גדול גדול ממש וקטן קטן ממש וקטן בר בושת הוא אין בדאמר רב פפא דמיפכלמו ליה ומיפכלם הכא נמי
דמיכלמו

גנון שחירשו. וא"ת ואמאי חייב בכולן הא דמי בולו נותן ולפי ר"י דלעיל ניקח דמכל מקום
יש כאן צער בושת וריפוי אף על גב דשבת בכלל דמי בולו שוין לשנות חייב בכולן
משום אחריתי: שבת גדולה לעבר. כדי שצא מבית רבו בידו שלימה ושבת קטנה לרב
אע"פ שמפסיד דרב שאם לא נקטעה ידו או רגלו היה דולי דחולא ואול בשלחתייה ועבשיו
אין יכול כי אם לשמור קישואין ופתח חשביון ליה
השתא כמו חלה דאמר בפירק קמא דקדושין ודף
יז. ושם דאין חייב להשלים דנסתחפה שדרה ואף
על גב דחלה ארבע שנים חייב להשלים התם
אין עושה שום מלאכה אבל הכא יכול לשמור
קישואין או פתח

רבא אמר ינתן הכל לרב גרסין וכן גרס ר"ח
ובספרים היה כתוב הכל לעבר וקשה
שבת קטנה קמה לא יתה הכל לרב אלא הכל
לרב גרסין שבת קטנה הכל לעצמו ושבת
גדולה יקלח קרקע והרב אוכל פירות שמפסיד
הוא בקטיעת ידו דלא מצוי למידל דחולא ומייל
בשלחתייה אלא לשמור קישואין או פתח:
פיתח אצל רבו. ל"ג ואצל עצמו לא פיתח
פלוגתא דאפני ורבא דהתם ג"כ מודו
דינתן הכל לרב אלא גרסין פיתח אצל עצמו
ואצל רבו פלוגתא דאפני ורבא ומיוד גם אנדקא
זו קשה לר' דכבר אמר זה דפליגי בקטוע יד עבר
עברי ואורי' דש לייש ברוחא אצל עצמו לא
פיתח שתהא בזה פלוגתא דאפני ורבא כגון הכהו
על ידו וצמחה וסופה לחזור קודם שיצא לחירות
דלאפני נותנין שבת קטנה לרב ושבת גדולה לעבר
ואע"ג דלא מפסיד העבר מיד אלא כל החפסד
של רב הוא מ"מ כיון דשם נזק הוא זה ובקנן של
קטיעת ידו אין לרב אפי' פירות לאפני גם בחינן
זה לא יכול כלום ולרבא נותן הכל לרב שכתו
שבכל יום יום:

כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם. כי יש
עשירים שאין מתביישין יותר מבני
חורין שירדו וכן עניים ואין יכולין לדרק עזליהם
כי"כ איזה מנן מתבייש כאילו יד ואיזה מתבייש
יותר או פחות וכיצא בזה מצותו במתניתין גבי
העביר טליתו ופרע ראש של אשה בשוק דאין
מדקדקין בדרך אם יהי שם בני אדם שרגיל
להתבייש יותר מפניהם כגון בני אדם חשוכים או
לא אלא שרים לשומא אחת:

עד שיתפון לו. וא"ת לרבנן במבושיו מאי דרשי
ביה ושקא ליה לשום דרשה:
אבל למישם שיימינן בהו. ולא דמי לנתפון
להרוג את הבהמה והרג את האדם
לכותי והרג את ישראל דהתם איבא קרא
דרדשינן בפרק ב' דמכות (דף טו) בבלי דעת פרט
למתפון להרוג את הבהמה כו' והכא ליכא קרא
ולא לפיכך מתקם דהם מבכיין לן קרא הכא לרבי
שמעון לפטור נתפון לכייש את זה ובכיש את זה
אף על גב דאיבא קרא בדיני נפשות:
ערום

אף על גב דאיבא קרא בדיני נפשות:
ערום

עָרוֹם בר בושת הוא. פי' בקונטרס פון דאין מקפיד להלך ערום בפני בני אדם מי הוי כלל בר בושת וק' לפירושו מ"ש דפרך אבריתא וזה ליה למפרך אמתניתין דקתני המבייש את הערום חייב ונראה לפרש דאמתניתין לא פריך דפשיטא דערום בר בושת הוא אם רוקק בו או סטור אָבֵל לשון הבדיתא משמע ליה ביישו ערום שומבישו במה שמגדלו ומערימו ועוד דקתני אין

דמיפלמו ליה ומיפלם: מתני' המבייש את הערום המבייש את הסומא והמבייש את הישן חייב וישן שבייש פטור נפל מן חוג והיוק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת עד שיהא מתכוין : גמ' ת"ר ביישו ערום חייב ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש ביישו בבית המרחץ חייב ואינו דומה ביישו בבית המרחץ לביישו בשוק אמר ר' ביישו ערום חייב ערום בר בושת הוא אמר רב פפא מאי ערום דאתא ויקא פרבינהו למאניה ואתא הוא דלינהו מפי וביישיה ביישו בבית המרחץ חייב בית המרחץ בר בושת הוא אמר רב פפא שביישו על גב הנזהר בעי ר' אבא בר מרמל ביישו ישן ומת מהו מאי קמבעיא ליה אמר רב זכר הכי קמבעיא ליה משום כיסופא הוא והא מית

דמיפלמו ליה ומיפלם. כשמוכרין לו בושת ומכלימין אותו בה מצטער: ערום בר בושת הוא. בתמיה פון דאין מקפיד לילך ערום בפני בני אדם מי הוי בר בושת: בית המרחץ. בני אדם עומדים ערומים ואין להם בושת: ביישו ישן. בייש אדם ישן ופח. מתוך שנתו ולא הכיר בבשתו ששעה לו זה מהו: כיסופא. חפית פנים: זילוחא. שמזלזל בו בפני רבים ואף על פי שאינו שם על לבו: והתנא. בניחויא: דלא כרבי יהודה. דאמר סומא אין לו בושת אם בייש חבירו פטור ומתניתין קתני ישן שבייש פטור ובסומא לא תנא הכי הלכך סומא חייב: בעדים זוממין כתיב (דברים יט) לא תחוס עינך עליו בבושת נמי כתיב (שם כח) וקצותה את כפה לא תחוס עינך עדים אי אפשר בסומין דבעין ראיה דאם לא ראה שקטע ידו של חבירו היאך יעיד: בלא ראות. משמע שהוא רואה במקום אחר ובאן הנה בלא ראות: אתני רוצח רוצח מחייבי גליות. במיתה כתיב (במדבר לה) לא תקחו כופר לנפש רוצח ובגלות כתיב (שם) לנפש שמה רוצח: ממלקות כתיב (דברים כה) אם בן הזכות הרשע ובמיתה כתיב (במדבר לה) אשר הוא רשע למות:

כל

ליה ולית ליה כיסופא או דלמא משום זילוחא הוא והא אוזליה ת"ש ר"מ אומר חרש וקטן יש להן בושת שומה אין לו בושת אא"כ משום זילוחא דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא קטן בר בושת הוא אלא מאי משום זילוחא אפילו שומה נמי אמרי שומה אין לך בושת גדולה מזה מפל מקום נפשוט מיהה דמשום זילוחא הוא דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא פדאמר רב פפא דמיפלמו ליה ומיפלם הכא נמי דמיפלמו ליה ומיפלם רב פפא אמר הכי קמבעיא ליה משום כיסופא דידיה הוא והא מית ליה או דלמא משום בושת משפחה תא שמע חרש וקטן יש לו בושת שומה אין לו בושת אי אמרת בשלמא משום בושת משפחה היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא דידיה קטן בר בושת הוא אלא מאי משום בושת דבני משפחה אפי' שומה נמי שומה אין לך בושת גדולה מזה מ"מ נפשוט מיהה דמשום בושת משפחה דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא אמר רב פפא אין דמיפלמו ליה ומיפלם והתנא ר' אומר חרש יש לו בושת שומה אין לו בושת קטן פעמים יש לו פעמים אין לו הא דמיפלמו ליה ומיפלם הא דמיפלמו ליה ולא מיפלם: המבייש את הסומא וכו': מתניתין דלא כר' יהודה דתנא ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכך היה ר' יהודה פוטר מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב"ד מ"ט דר' יהודה גמר ענינך ענינך מעדים זוממין מה התם סומין לא אף הכא סומין לא מחייבי גליות דתנא (בלא ראות פרט לסומא דבני ר' יהודה ר' מאיר אומר לרבות את הסומא מ"ט דר' יהודה אמר לך ואשר יבא את רעהו כיצר לחטוב עצים ואפי' סומא פתח רחמנא בלא ראות למעוטי ור' מאיר פתח רחמנא בלא ראות למעוטי וכתב רחמנא בבלי דעת למעוטי הוי מעוט אחר מעוט ואין מעוט אחר מעוט אלא לרבות ור' יהודה ההוא בבלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא חייבי מיתות ב"ד אתניא רוצח רוצח מחייבי גליות חייבי מלקיות אתניא רשע רשע מחייבי מיתות בית דין תנא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן

דומה ביישו ערום לביישו לבוש ואם רוקק בו או סטור כר מתבייש כשהוא ערום עמו כשהוא לבוש ולכך פריך ערום בר בושת הוא אם הוא ערום היאך הערימו והא דקתני נמי בביתא ביישו בבית המרחץ חייב אביישו ערום נמי קאי שערעמו בבית המרחץ והשתא א"ש הא דפרך בית המרחץ בר בושת הוא בערממו' והלא דרך בני אדם להיות ערופים במרחץ: **דאתא** ויקא ר' אבא אם הוא עצמו דלינהו וכן חבירו ודלינהו טפי פטור מין שזה אין מקפיד אי שקא אורחא דמילתא נקט דאתא ויקא: **ביישו** ישן ומת מהו. תימה דלא מיייתי הקא מילתיה דרב ששת דבריש הפנחין (סנהדרין דף פה. ושם) פריך בקשיטות והאמר רב ששת דף פה. ושן ומת חייב וישן שפירם שכתוב בןן והאמר רב ששת ביישו ישן חייב ול"ג ומת ונאלי נהדיא כלל דמה ענין ישן לנבחר קטילא שיוצא ליתגר ועוד מאי קמיל רב ששת מתניתין היא המבייש את הישן חייב ומיהו אין תימה כי"כ שלא הביא כאן מילתא דרב ששת למיפשט בעין דבגא אשכחן באין בין המודר (נדרים דף לה. ושם) דאיבעיא חייב כתי' שלוחי דידן הוי או שלוחי דשמאן הוי ולא מיייתי מילתיה דרב הונא בריה דרב יוחנע דאמר בפרק קמא דקדושין (דף כג. ושם) דני כהני שלוחי דרחמנא ניהו דאי שלוחי דידן מי איכא מיד דאנן לא מצי עבדי איתיהו מצו עבדי אף קשה דבמסקנא דהכא משמע דביישו ישן ומת פטור דמסיק דמשום כיסופא דידיה הוא ור"ת גריס התיב והאמר רב ששת ביישו חייב ואיצא ליתגר קאי:

סומא

אין לו בושת. דסומא שבייש פטור אכל המבייש את הסומא חייב דהא לא משתמע מענינך שיהא פטור וכן משמע מתוך פירוש הקונטרס דפי' דייק מתניתין דלא כרבי יהודה מדלא קתני סומא שבייש פטור כדקתני ישן שבייש פטור משמע דלא מצי דייק מדקתני המבייש את הסומא חייב דמודה רבי יהודה דמבייש את הסומא חייב:

מה

להלן סומא לא. וא"ת אי מה להלן גוללים ועקדים לא אף גבי בושת ליפטור וכו' אשה תוכיח דפסוליה לעדות והיכת בבושת כדכתיב וזהוהא מבובשוי א"כ סומא נמי לא אתי ויל פון דענינך ענינך גמר אע"ז דענינך אפתי דין קאי סקרא הוא דלענין דבר הקלוי בראיה ניתנה ג"ש: ואין מיעוט אחר מיעוט

אלא לרבות. תימה לא ליכתוב שום מיעוט וממילא אתריב וכן יש להקשות גבי אין רבוי אחר רבוי אלא למעט: **חייבי** מלקיות מנזין אתניא רשע רשע. רבי יהודה דריש הא ג"ש דרשע רשע ורקן לא פליגי אלא דלא פטרי סומא אפילו בחייבי גליות ובאחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג. ושם ד"ה אתיא) גבי דיני נפשות מחזירין לזכות נמי אמר חייבי מלקיות מנזין אתניא רשע רשע תנא נמי הכי בר' וסתמא דנקרא דריש לה ב"ק דמכות (דף ה) גבי אין העדים זוממין נהרגים עד שיקמר הדין על פיהם והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף י) מאי טעמא דרבי ישמעאל דאמר מכות כב"ג אמר אביי אתניא רשע רשע רבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת לאו משום דלית ליה לרבא רשע רשע אלא משום דלא צריך דמגופי הפולקות שמעין דהוי כב"ג דמלקות תחת מיתה ומיתה כב"ג ולענין מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה לא שייך כל כך מלקות תחת מיתה עומדת דשקא במיתה דוקא משום וקשטו העדה והצילו העדה וכן בפרק קמא דמכות (דף ה) גבי משלשים במזון ואין משלשים במכות דאמר מנא דני מילי אמר אביי אתניא רשע רשע רבא אמר בעינן כאשר נזם ולכא לאו

משום

בבא קמא דף פו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום חמישי) רכג

דְּמִיבְלָמוּ לֵיהּ וּמִיבְלָם – שהגיע לגיל שאם יזכירו לו את בושותו, יתיביש:

משנה

במשנה לעיל (פג): התבאר שאדם המזיק אדם חייב גם 'בושת', ומשנתנו מבארת פרטי דינים בזה: הַמְכִּיֵּשׁ אֶת הָעָרוֹם, וְהַמְכִּיֵּשׁ אֶת הַסּוּמָא ו-עירור, וְהַמְכִּיֵּשׁ אֶת הַיָּשָׁן, חֵיִב המבייש בתשלומי בושת. דִּין נוסף, וְיָשָׁן שְׂפִיֵּשׁ אֶדָם, פְּטוֹר מדמי הבושת. וכן אדם שגָּפַל מִן הַגֶּגֶן, ובנפילתו הִזִּיק וּבִיֵּשׁ, חֵיִב לשלם עַל הַנֶּזֶק, וּפְטוֹר עַל הַבּוֹשֶׁת, כִּיּוֹן שֶׁאֵין אָדָם חֵיִב בבושת עַד שֶׁיִּהְיֶה מְתַכְּפִין לַמַּעֲשֵׂה הַמְבִיֵּשׁ:

גמרא

מביאה הגמרא ברייתא לגבי מבייש את הערום: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּיֵישׁוֹ כְּשֶׁהוּא עָרוֹם, חֵיִב בדמי בושת, ומכל מקום אֵינוֹ דוֹמֶה בְּיֵישׁוֹ עָרוֹם שְׁבוּשְׁתוֹ פְּחוּתָהּ, לְבִישׁוֹ לְבוֹשׁ שְׁבוּשְׁתוֹ מְרובה. בְּיֵישׁוֹ בְּבִית הַמֶּרְחָץ כְּשֶׁהוּא עָרוֹם, חֵיִב, ומכל מקום אֵינוֹ דוֹמֶה בְּיֵישׁוֹ בְּבִית הַמֶּרְחָץ שֶׁדֶּרֶךְ לַעֲמוּד שֶׁם עֲרוֹמִים וּבוּשְׁתוֹ פְּחוּתָהּ, לְבִישׁוֹ בְּשׁוּק, שְׁבוּשְׁתוֹ מְרובה.

מבארת הגמרא את הברייתא: אָמַר מֶר ברישא, בְּיֵישׁוֹ עָרוֹם, חֵיִב. מַקְשָׁה הגמרא: וְכִי עָרוֹם בַּר – וְכָן בּוֹשֶׁת הוּא, וְהִרִי אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ עָרוֹם בְּשׁוּק אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת כֻּלָּל, וְהַמְבִיֵּשׁ פְּטוֹר. מִתְרַצָּת הגמרא: אָמַר רַב פֶּפְא, מֵאִי עָרוֹם, לֹא שֶׁהֵלַךְ בֶּן מִדְּעֻתּוֹ, אֲלֵא דְאֵתָא וְיָקָא בְּרִיבְיָהוּ לְמֵאנִיה – שְׁבֵאה הִרוּחַ וּכְרַכָּה וְהִרִימָה אֶת בִּגְדֵיהּ, וְאֵתָא הוּא – וּבֵא הַמְבִיֵּשׁ, וְדִלְגִּיהוּ מִפִּי, וּבִיֵּשִׁיהּ – וְהִגְבִּיהּ אֶת בִּגְדֵיהּ יוֹתֵר, וּבִישׁוֹ בְּכָךְ. מִמְשִׁיכָה הַגְמָרָא לְבֹאֵר, שֶׁנִּינוּ בְּסִיפָא: בְּיֵישׁוֹ בְּבִית הַמֶּרְחָץ חֵיִב. מַקְשָׁה הגמרא: וְכִי הַעוֹמֵד עָרוֹם בְּבִית הַמֶּרְחָץ בַּר בּוֹשֶׁת הוּא, וְהִרִי דֶּרֶךְ הָאֲנָשִׁים בְּכָךְ, וּבִמָּה בִישׁוֹ. מִתְרַצָּת הגמרא: אָמַר רַב פֶּפְא, מְדוּבָר שְׂפִיֵּשׁוֹ עַל גַּב הַנְּהָר, וּכְגוֹן שֶׁהִרִי מַעֲטָא אֶת בִּגְדֵיהּ כְּדִי לִרְחוּץ אֶת רַגְלָיו, וּבֵא הֵלֵךְ וְהִרִימָם יוֹתֵר, וְלִכֵּן חֵיִב.

הַגְמָרָא דָּנָה בְּדִין הַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיָּשָׁן וּמֵת. מִסְתַּפֶּקת הַגְמָרָא: בְּעֵי רַבִּי אֲמָר בַּר מִקְּלָל, בְּיֵישׁוֹ יָשָׁן, וְכֵת הַמְתַּבֵּיֵשׁ מִתּוֹךְ שִׁנְתּוֹ, וְלֹא הִרְגִּישׁ בְּבוּשְׁתּוֹ, מִזֵּה. מִבְּרִית הַגְמָרָא: מֵאִי קִמְצָנִיא לֵיהּ – מִזֵּה צָדִיד הַסֶּפֶק. אָמַר רַב יְבִיד, הֵכִי קִמְצָנִיא לֵיהּ, הָאֵם חֵיִב בּוֹשֶׁת שְׂפִיֵּשׁ בִּסּוּפָא – וְבוּשָׁה הוּא, וּבֹאפוֹן זֶה הָאֵם מֵת – הִרִי מֵת מִתּוֹךְ שִׁנְתּוֹ, וְלֵית לֵיהּ בִּסּוּפָא – לֹא הִתְבִּישׁ, וּפְטוֹר. אוּ דִלְמָא שְׁחִיב בּוֹשֶׁת מְשׁוּם יִלּוּתָא ו-זִלְזוּל הוּא, שִׁזְלֹל בּוּ בִּפְנֵי רַבִּים, אֵף שֶׁאֵין הַמְבִיֵּשׁ שֶׁם לְבוּ לִכְךָ, וּמִמִּילָא גַם כֵּאֵן חֵיִב, דְּהָא אֲוִלִּיהּ – שֶׁהִרִי זִלְזַל בּוּ בִּשְׁנֵתוֹ, וַיִּשְׁלַם לִיּוֹרְשֵׁיו.

מִנְסָה הַגְמָרָא לַפְּשׁוּט סִפֵּק זֶה: תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָו בְּבִרְיָתָא, רַבִּי מֵאִיר אֲוִמֶר, חֲרַשׁ – שֶׁאִינוּ מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ, וְקָפוֹן, יֵשׁ לָהֶן דְּמֵי בּוֹשֶׁת, אֲבָל שׁוֹמֶה אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת, וְהַמְבִיֵּשׁ פְּטוֹר. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא שְׁמֵוֹם יִלּוּתָא, הֵינִי דְקִתְנִי שְׁקָפוֹן יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת, שֶׁהִרִי שִׁירָךְ בּוּ זִלְזוּל, אֲלֵא אִי אֲמַרְתָּ שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא מְשׁוּם בִּסּוּפָא, קְשָׁה, וְכִי קָפוֹן בַּר בּוֹשֶׁת הוּא, וְהִרִי דִּרְכוּ לְבִישׁ אֶת עַצְמוֹ בְּמַעֲשֵׂיו, וְאִינוּ מְתַבֵּיֵשׁ אֵף עַל יְדֵי אַחֲרִים. מִנְסָה הַגְמָרָא לְדַחּוֹת אֶת הָרֵאזִיהּ, וּמַקְשָׁה: אֲלֵא לְדַבְרִיךְ מֵאִי – מִזֵּה חֵיִב בּוֹשֶׁת, מְשׁוּם יִלּוּתָא, אֵם כֵּן אֲפִילוֹ הַמְבִיֵּשׁ אֶת הַשׁוֹמֶה נִמְי יִתְחַיֵּב עַל שִׁזְלֹל בּוּ, וּבְבִרְיָתָא מְבֹאֵר שֶׁהוּא פְּטוֹר. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אָמַר, הֵטַעַם שֶׁאֵין בּוֹשֶׁת לְשׁוֹמֶה, מְשׁוּם שֶׁאֵין לָךְ בּוֹשֶׁת גְּדוּלָּה מִזֵּה – הֵטַעַם הַדְּבַר שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ, וְכֵן אֵין לָךְ אָדָם מְזוּלָּל מִמֶּנּוּ, וְלִכֵּן פְּטוֹר הַמְבִיֵּשׁ. מִסִּימַת הַגְמָרָא אֶת הַהוֹכַחָה: מִכָּל מְקוֹם, כִּיּוֹן שֶׁמַּצָּנֵנוּ שֶׁהַמְבִיֵּשׁ אֶת הַקֶּטֶן חֵיִב, נִיָּפְשׁוּט מִנָּה דְחִיב בּוֹשֶׁת מְשׁוּם יִלּוּתָא הוּא, דְּאִי מְשׁוּם בִּסּוּפָא, וְכִי קָפוֹן בַּר בִּסּוּפָא הוּא.

דוּחָה הַגְמָרָא אֶת הָרֵאזִיהּ: לַעֲלוֹם יִתְכֵּן שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא מְשׁוּם בּוֹשֶׁה, וְאִילוֹ הֵטַעַם שֶׁהַמְבִיֵּשׁ אֶת הַקֶּטֶן חֵיִב, הֵינִי בְּרֵאמֶר רַב פֶּפְא לְהֵלֵךְ, שֶׁמְדוּבָר בְּקֶטֶן שֶׁהִגִּיעַ לְגִיל דְּמִיבְלָמוּ לֵיהּ וּמִיבְלָם – שֶׁאֵם מְבִיֵּשִׁים אוֹתוֹ הוּא מְתַבֵּיֵשׁ, וְהֵכֵא נִמְי מְדוּבָר בְּקֶטֶן דְּמִיבְלָמוּ

לֵיהּ וּמִיבְלָם, וְלִכֵּן הַמְבִיֵּשׁ חֵיִב. וְעִידִין יֵשׁ לַהֲסַתְפֵּק בְּדִין הַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיָּשָׁן וּמֵת.

הַגְמָרָא מְבֹאֵרֵת בְּאֹפֶן אַחֵר אֶת סִפִּיקוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבָא: רַב פֶּפְא אָמַר, בְּאֵמֶת פְּשׁוּט שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא מְשׁוּם בּוֹשֶׁה וְלֹא מְשׁוּם זִלְזוּל, וְהֵכִי קִמְצָנִיא לֵיהּ, הָאֵם חֵיִב זֶה רַק מְשׁוּם בִּסּוּפָא דִּידֵיהּ הוּא – רַק עַל בּוֹשֶׁת הַמְתַּבֵּיֵשׁ עַצְמוֹ, וְכָאֵן, הָא מֵיֵית לֵיהּ – הִרִי מֵת קוֹדֵם שֶׁהִקְיָן מִשְׁנֵתוֹ, וְלֹא הִתְבִּישׁ, וּפְטוֹר. אִי דִלְמָא שֶׁהַמְבִיֵּשׁ חֵיב גַּם מְשׁוּם בּוֹשֶׁת הַמְשַׁפָּחָה שֶׁל הַמְתַּבֵּיֵשׁ, שֶׁמְתַבֵּיֵשׁ עִמּוֹ, וּמִמִּילָא אֵף שְׁבִישׁוֹ בִּשְׁנֵתוֹ וּמֵת יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם לַמְשַׁפָּחָה אֶת בּוֹשֶׁתוֹ.

מִנְסָה הַגְמָרָא לַפְּשׁוּט אֶת הַסֶּפֶק: תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָו בְּבִרְיָתָא, חֲרַשׁ וְקָפוֹן יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת, אֵךְ שׁוֹמֶה אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שִׁישׁ חֵיִב בּוֹשֶׁת גַּם מְשׁוּם בּוֹשֶׁת הַמְשַׁפָּחָה, הֵינִי דְקִתְנִי שְׁקָפוֹן יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת, אֵף שֶׁהוּא עַצְמוֹ לֹא מְתַבֵּיֵשׁ, כִּיּוֹן שֶׁמְשַׁפָּחְתוֹ מְתַבֵּיֵשׁ, אֲלֵא אִי אֲמַרְתָּ שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא רַק מְשׁוּם בִּסּוּפָא דִּידֵיהּ, קְשָׁה, וְכִי קָפוֹן בַּר בּוֹשֶׁת הוּא. מִנְסָה הַגְמָרָא לְדַחּוֹת אֶת הָרֵאזִיהּ, וּמַקְשָׁה: אֲלֵא לְדַבְרִיךְ מֵאִי – מִזֵּה טַעַם הַחֵיבִיב בְּקֶטֶן, מְשׁוּם בּוֹשֶׁת דְּכָנִי מְשַׁפָּחָה, אֵם כֵּן אֲפִילוֹ הַמְבִיֵּשׁ אֶת הַשׁוֹמֶה נִמְי יִתְחַיֵּב, מִחֲמַת בּוֹשֶׁת מְשַׁפָּחְתוֹ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: שׁוֹמֶה, אֵין לָךְ בּוֹשֶׁת גְּדוּלָּה מִזֵּה, וְכִיּוֹן שֶׁמְשַׁפָּחְתוֹ כִּבֵּר מְבוֹשֶׁת, אֵין לָהֶם תּוֹסַפַּת בּוֹשֶׁה עֵתָּה. מִסִּימַת הַגְמָרָא אֶת הַהוֹכַחָה: מִכָּל מְקוֹם, כִּיּוֹן שֶׁמְבֹאֵר שֶׁהַמְבִיֵּשׁ קֶטֶן חֵיִב, נִיָּפְשׁוּט מִנָּה דְחִיב הַמְבִיֵּשׁ הוּא אֵף מְשׁוּם בּוֹשֶׁת מְשַׁפָּחָה, דְּאִי חֵיבִיב רַק מְשׁוּם בִּסּוּפָא שֶׁל הַמְתַּבֵּיֵשׁ עַצְמוֹ, קְשָׁה, וְכִי קָפוֹן בַּר בִּסּוּפָא הוּא. וּמִמִּילָא גַם הַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיָּשָׁן וּמֵת יִתְחַיֵּב מְשׁוּם בּוֹשֶׁת מְשַׁפָּחְתוֹ.

דוּחָה הַגְמָרָא: אָמַר רַב פֶּפְא, אֵין – כֵּן, מְדוּבָר בְּקֶטֶן שֶׁהִגִּיעַ לְגִיל דְּמִיבְלָמוּ לֵיהּ וּמִיבְלָם, וְלִכֵּן חֵיִב הַמְבִיֵּשׁ, וְאֵין מְכָאֵן רֵאזִיהּ שִׁישׁ חֵיִב בּוֹשֶׁת לַמְשַׁפָּחָה, וְעִידִין יֵשׁ לַהֲסַתְפֵּק בְּדִין הַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיָּשָׁן וּמֵת.

מוֹכִיחָה הַגְמָרָא שִׁישׁ קֶטֶן שֶׁמְתַבֵּיֵשׁ: וְהִתְנַיָּא – וְכֵן שִׁנְיָו בְּבִרְיָתָא, רַבִּי אֲוִמֶר, חֲרַשׁ, לַעֲלוֹם יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת. שׁוֹמֶה, לַעֲלוֹם אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת. קָפוֹן, פְּעָמִים יֵשׁ לוֹ וּפְעָמִים אֵין לוֹ, מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא, הָא – הָאוֹפִנים שִׁישׁ לוֹ בּוֹשֶׁת, הֵינִי דְמִיבְלָמוּ לֵיהּ וּמִיבְלָם, וְהָא – הָאוֹפִנים שֶׁאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת, דְּמִיבְלָמוּ לֵיהּ וְלֹא מִיבְלָם:

שִׁנְיָו בְּמִשְׁנָה: הַמְכִּיֵּשׁ אֶת הַסּוּמָא וְכֵן וְהַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיָּשָׁן, חֵיִב, וַיִּשֵׁן שְׁבִישׁ פְּטוֹר: הַמְשִׁנָּה חִילְקָה רַק לְגַבִּי יִשָּׁן בֵּין אֹפֶן שְׁבִישׁ אַחֲרִים לְבֵין אֹפֶן שְׁבִישׁוֹהוּ, וּמִכָּךְ שֶׁלֹא חִילְקָה לְגַבִּי סוּמָא מִשְׁמַע שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁהַמְבִיֵּשׁ חֵיִב כֵּן אֵם הוּא בִישׁ, חֵיִב. מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא מִי שֶׁחֹלֵק עַל דִּין זֶה. אֲנוּמֵרֵת הַגְמָרָא: מְתַנִּיתִין, הַמְחַיִּיבֵת סוּמָא שְׁבִישׁ, דְּלֵא בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתֵנָּא בְּבִרְיָתָא. רַבִּי יְהוּדָה אֲוִמֶר, סוּמָא שְׁבִישׁ, אֵין לוֹ חֵיִב בּוֹשֶׁת (וְכַטַּעַם שִׁיבּוּרָא לְהֵלֵךְ), וְכַשֵּׁם שֶׁפְּטוֹר מִבְּרִשָׁת, קָךְ הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר אֶת הַסּוּמָא מִחֵיִיב – מִחֵיבִיב וְגִלּוֹת, אֵם הֵרַג בְּשׁוּגָג, וּמִחֵיִיב מִלְּקִיּוֹת, וּמִחֵיִיב מִיּוֹתוֹת בֵּית דִּין.

מִבְּרִית הַגְמָרָא: מֵאִי מְעָמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁפְּטַר אֶת הַסּוּמָא מִכָּל הַחֵיבִיבִים הָאוֹמְרִים. מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא: טַעְמוֹ לְגַבִּי פְּטוֹר מְדַמִּי בּוֹשֶׁת, מְשׁוּם שְׁקָמָר – (לְמַד) אֲנוּמֵרֵת שֶׁהוּא עֵינִידִי 'עֵינִידִי' מְעָדִים וְזִמְמוֹן, שֶׁלִּגְבִי בּוֹשֶׁת נֶאֱמַר (דְּבָרִים כה יב) 'לֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ', וְלְגַבִּי עֵדִים זִמְמוֹנִים נֶאֱמַר (שם יט כא) 'לֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ', מִזֵּה הָתָם – לְגַבִּי עֵדִים זִמְמוֹנִים, סוּמִין, לֹא חֵיִיבִים, שֶׁהִרִי אֵינֶם רֹאִים וְאֵינֶם יְכוּלִים לַהֲעִיד, אֵף הֵכֵא לְגַבִּי חֵיִבִיב בּוֹשֶׁת, סוּמִין לֹא חֵיִיבִים. מִמְשִׁיכָה הַגְמָרָא לְבֹאֵר: וְטַעְמוֹ לְגַבִּי פְּטוֹר סוּמָא מִחֵיִיבִיב גִּלּוֹת, דְּתֵנָּא בְּבִרְיָתָא, נֶאֱמַר לְגַבִּי רֹצֵחַ בְּשׁוּגָג, שֶׁהֵרַג 'בְּלֵא רֵאוֹת' (בְּמִדְבָר בלא כג.) וַיִּשַׁל לְרוֹשֶׁת, שֶׁהוּא אָדָם שֶׁדֶּרֶךְ כֻּלָּל רֹצֵחַ, וְעֵתָּה הֵרַג 'בְּלֵא רֵאוֹת', פְּטוֹר לְסוּפָא שֶׁאִינוּ רֹאִים כֻּלָּל, שֶׁהוּא מְגֻלּוֹת. דְּבָרִי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק וְאֲוִמֶר, לִשׁוֹן 'בְּלֵא רֵאוֹת' בֹּאֵה לְרֵבּוֹת אֶת הַסּוּמָא. מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא אֶת טַעְמֵי מַחְלוקָתָם: מֵאִי מְעָמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמַר לָךְ, נֶאֱמַר לְגַבִּי רֹצֵחַ בְּשׁוּגָג (דְּבָרִים יט ה) 'וְאִשָּׁר נָבֵא אֶת רְעֻהוּ כִּיעָר לְחֶטֶב עֲצִים', וּמִשְׁמַע שֶׁכֵּל מִי שִׁכּוּל לְבֵא לִיעָר חֵיִב, וְאֲפִילוֹ סוּמָא, לִכֵּן קָתֵב רְחֻמָּא 'בְּלֵא רֵאוֹת', לְמַעֲשֵׂי סוּמָא מְגֻלּוֹת. וְאִילוֹ רַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר, כִּיּוֹן דְּכָתֵב רְחֻמָּא 'בְּלֵא רֵאוֹת', לְמַעֲשֵׂי סוּמָא, וְעוֹד קָתֵב רְחֻמָּא (שם יט ד) 'בְּכָל יַעַת'

ממנו דם וזהו מעשה המחייב מלקות, חייב בכולן – בתשלום כל
 חמשת הדברים, והטעם בחובל ביום הכיפורים, אף שבכל מקום
 שאדם עושה מעשה המחייב ממון ומלקות הדין הוא שלוקה ואינו
 משלם, לגבי חבלה דרשו חכמים מפסוק שדינו לשלם ולא ללקות.
 אדם החובל בעצמו, חייב בכולן – בכל חמשת הדברים, חוץ
 מן ה'שבת' – ביטול מלאכתו, בזמן שעבד זה הוא שלו – של החובל,
 כיון שמלאכתו שייכת לאדון שחבל בו, אך החובל בעבד עברי של
 אחרים משלם 'שבת' לאדונו כמבואר לעיל (פז). החובל בעבד
 כנעני של אחרים, חייב בכולן, כיון שמל וטבל ודינו כישאל,
 ומשלם החובל לרבו של העבד. רבי יהודה חולק ואומר, החובל
 בעבד כנעני חייב בארבעה דברים בלבד, ולא בבושת, לפי שאין
 לעבדים דמי בושת.
 חרש – שאינו שומע ואינו מדבר, שופה וקפן, פניעתן – הפגישת
 בהם בענין נזקים תמיד רעה למי שפגשם, בין אם הויקו ובין אם
 הוזקו, כיון שאדם החובל בהן חייב לשלם להם, ואילו הם שחבלו
 באחרים פטורין מכל התשלומים, משום שאינם בני עונשים
 (תמורה ב:). העבד הכנעני והאשה הנשואה, פניעתן רעה, שכן
 החובל בהם חייב בכל, והם שחבלו באחרים פטורין מהכל, שהרי
 אין להם ממון לשלם, כי מה שקנה עבד קנה רבו, ומה שקנתה
 אשה קנה בעלה (קידושין כג:). אבל אין זה פטור גמור, אלא מחמת
 שאין להם ממון, ולכן משלמין לאחר זמן, כגון אם נתגרשה האשה
 או נשתחרר העבד ויש להם נכסים, חייבין לשלם.
 המכה את אביו ואמו, ועשה בהן חבורה – מכה המוציאה דם, וכן
 החובל בבהמה בשבת והוציא ממנו דם, פטור מכולן – מכל
 התשלומים, מפני שהוא נדון בנפשו – חייב מיתה, ואין אדם נענש
 בשני עונשים על מנשה אחד, אלא בעונש החמור בלבד, ולכן
 הוא פטור מתשלומים.
 והחובל בעבד כנעני שלו, פטור מכולן, שהרי בקניית העבד זכה
 בכל זכויות הממון שיש בו, וכיון שאף אם אחרים יחבלו בו ישלמו
 לאדון, כל שכן שאם הוא עצמו הויקו, שפטור:

גמרא

הגמרא דנה בדין החובל בבת קטנה, למי הוא משלם את דמי
 חבלתה. מסתפקת הגמרא: בעא מיניה רבי אלעזר מרבי, החובל בבת
 קטנה של אחרים, את תשלום החבלה, למי הוא נותן. וצדדי הספק
 הם כך, מי אמרינן, כיון דאקני ליה רחמנא – שהקנתה התורה את
 'שכבה הנעורים' שלה לאב, ובכלל זה שיוכל לקדשה למי שירצה,
 לכן תשלום החבלה נמי דאכיה הוי – גם כן ניתן לאביה, מי
 מעמא, דהא אפחתה מבססה – שהרי החובל בה הפחית את שוויה,
 וגרם בכך הפסד לאב שיקבל כסף תמורת קידושה. או
 דילמא שרק את שכבה הנעורים עצמו הוא דאקני ליה רחמנא, שאם
 יקדשנה יזכה בכסף הקידושין, משום דאי בעי למסר לה למוכה
 שחין, מצי מסר – שאם ירצה לקדשה אף למוכה שחין הרשות
 בידו, כאמור בפסוק (דברים כב טז) 'את בתי נתתי לאיש הזה',
 שבידו לקדשה למי שירצה, ונלמד מזה שהקנתה לו התורה את
 כסף הקידושין. אבל לענין תשלום החבלה, כיון דאי בעי מתחביל
 בה – שאם רצונו לחבול בה, לא מצי בחיל – אינו רשאי לחבול,
 שהרי החובל באדם מ ישראל עובר על 'לא יסף פן יסף להפחתו'
 (דברים כה ג), כמבואר בכתובות (לג), אם כן גם כשאחרים חבלו
 בה, לא קנייה ליה רחמנא – לא הקנתה לו התורה את תשלומי
 חבלתה, והחובל בה חייב לשלם לה, ולא לאביה.

וכן היה רבי יהודה פוקדו מכל הימים שבתורה, דהיינו דיני הממון,
 שאינו יכול לדון אחרים בבית דין, וכן אין דנים אותו, בין
 כשתובעים אותו ובין כשהוא תובע אחרים.
 מבארת הגמרא: מי מעמא דרבי יהודה שפטר את הסומא מדיני
 הממונות שבתורה, דאמר קרא לגבי רוצח בשגגה (במדבר לה כד)
 'ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה', ויש
 לדרוש שרק כל שישנו בדין מכה ובדין גאל הדם, ישנו אף בכל
 המשפטים, אבל כל שאינו שייך בדיני מכה ובגואל הדם, כגון
 הסומא, וכמו שדרשנו לעיל (פז) שפטור מגלות וממיתת בית דין,
 אינו שייך במשפטים.
 מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תניא אידך, רבי
 יהודה אומר, סומא שבייש אין לו חיוב לשלם בושת. וכן היה רבי
 יהודה פוקדו מכל המצוות האמורות בתורה. מבארת הגמרא: אמר
 רב שישא בריה דרב אידי, מי מעמא דרבי יהודה שפטר את הסומא
 מכל המצוות שבתורה, דאמר קרא בענין לימוד המצוות לעם
 ישראל (דברים ו א), (ואלה המצוות) 'ולואת המצוות' החקים
 והמשפטים, והוקשו המצוות והחקים למשפטי הממון, ויש
 לדרוש, כל שישנו במשפטים – בדיני הממונות, ישנו גם במצוות
 וחקים, וכל שאינו במשפטים, כגון הסומא, שהתבאר בברייתא
 הקודמת שאינו בכלל משפטי הממונות, אינו חייב אף במצוות
 וחקים האמורים בתורה.
 הגמרא מביאה בענין זה את דברי רב יוסף, שהיה סומא: אמר רב
 יוסף, מריש יהא אמנא – בתחילה הייתי אומר, דמאן דאמר –
 שכשיאמר לי אחד מן החכמים, שהלכה כרבי יהודה, דאמר
 שסומא פטור מן המצוות, קא עבדינא יומא טבא לרבנן – אעשה
 סעודה של יום טוב לתלמידים, מי מעמא, משום דלא מפקדינא –
 שאינני מצווה לקיים את המצוות ומכל מקום קא עבדינא – אני
 עושה מצוות, ומעלתי גדולה ממי שמקיים את המצוות רק מחמת
 שהוא חייב בהם. והשתא – אבל עתה, דשמעית להא – ששמעתי
 את אמריו דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא, גדול במעלות המצוות
 ועושה, כיון שהוא דואג וחושש תמיד שמא יבטל את המצוות,
 ממי שאינו מצווה בהם ועושה אותם, כיון שאין לו עול וקושי בכך,
 שהרי אם לא ירצה לא יקיים, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי
 יהודה, אלא סומא חייב במצוות, עבדינא יומא טבא לרבנן. מי
 מעמא, משום דכי מפקדינא – שכשאני מצווה במצוות, אית לי
 אנרא טפי – יש לי שכר מרובה יותר על עשיית המצוות.

משנה

משנתנו תבאר את פטור הבהמה מ'חמשה דברים', מלבד נזק,
 ומ'דמי ולדות'. וכן תביא אופנים שבהם פטור אדם המזיק מכל
 החיובים או מחלקם.
 זה – הדין שיובא עתה הוא החומר [הדין החמור] שיש באדם
 המזיק יותר ממשור המזיק, שהאדם משלם נזק, צער, ריפוי, שבת
 ובושת, וכן אם הזיק לאשה מעוברת והפילה ולדותיה, משלם
 לבעל את דמי הולדות, כלומר את מה שהפחית משווי האשה
 מחמת שאינה מעוברת עתה. ואילו שור שהזיק, בעליו אינו משלם
 אלא נזק, ופטור מארבעת הדברים האחרים, וכן פטור מ'דמי ולדות'
 מביאה המשנה פרטי דינים בחיוב זה של חמשה דברים: אדם
 המכה את אביו ואת [א-א את] אמו, ובהכאה זו לא עשה בהן חבורה
 – פצע המוציא דם, שאינו חייב מיתה על הכאה זו כמבואר
 בסנהדרין (פה), וכן החובל בבהמה ביום הכיפורים, אף שהוציא

בבא קמא. החובל – פרק שמיני דף פז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רכה רש"י תוספות

1 כל שאינו במכה בו. וסוקא נא אפיקתיה מדין מיתת בין דין כל שישנו במשפט בו.
2 דהא אפיקתיה מפלל ופשטו: רב יוסף. טגי נדור הוה: מתני' ושור אינו משלם אלא
3 נזק. כדאמר בפ"י (דף כו) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: ופטור מדמי ולדות. כדאמר
4 בשור שנגח את הפרה (לעיל דף מב) אנשים ולא שוורים: מכה אביו ואמו אין חייב עד
5 שיעשה בהן חבורה באלו הן התקנין (סנהדרין
6 דף פח): עבר ואשה שחבלו באחרים פטורים.
7 שאין להם מה לשלם: נתגרשה האשה ונשתתרה
8 העבד. וקנו נכסים: חייבין לשלם. שהרי מתחלה
9 הן חייבין אלא שאין להם מה לשלם שנכסי
10 מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות
11 ולירושה: גמ' בבת קמנה של אחרים חבלה
12 לפי. גדולה ודאי דירה הוה: ושבח נעורים לאב.
13 דכתיבו בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים
14 לאביה אפי' כסף קדושין שלו: דאי בעי מסר לה
15 אביה למוכר שחין. דכתיב וברבים כב את בתי
16 נתתי לאיש הזה אלמא בידו לתתה למי שירצה
17 הלכך כסף קדושין נמי לאביה: לא מצי חביל
18 בה.

דאין

1 וכן היה רבי יהודה פוטרן מכל דינים שבתורה מ"ט
2 דרבי יהודה אמר קרא ושפטו הערה בין המכה ובין
3 גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה
4 ובגואל הדם ישנו במשפטים כל שאינו במכה ובגואל
5 הדם אינו במשפטים תניא אידך ר' יהודה אומר
6 סוקא אין לו בושט וכן היה רבי יהודה פוטרן מכל
7 מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב
8 אדי מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא ואלה המצות
9 החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות
10 וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים אמר
11 רב יוסף מיריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר'
12 יהודה דאמר סוקא פטור מן המצות קא עבדינא
13 יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר' חנינא
14 דאמר ר' חנינא גדול המצוות ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה
15 פרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא את לי אגרא טפי: מתני'
16 זה חומר באדם מפשור שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות
17 ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן
18 חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב ככולן החובל בעבד עברי חייב ככולן חוץ מן
19 השבת בזמן שהוא שלו החובל בעבד כנעני של אחרים חייב ככולן רבי יהודה אומר אין
20 לעבדים בושט חשו' פניעתן רעה החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין העבד
21 והאשה פניעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן
22 נתגרשה האשה ונשתתרה העבד חייבין לשלם המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל
23 בחבירו בשבת פטור מפולין מפני שהוא נדון כנפשו והחובל בעבד כנעני שלו פטור מפולין:
24 גמ' בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבת קמנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן
25 פיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים נמי דאביה הוי מאי טעמא דהא אפחתה
26 מכספה או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למוכר שחין
27 מצי מסר אבל חבלה פיון דאי בעי מתחביל בה לא מצי חביל לא קנייה ליה רחמנא
אמר

1 משום דלית ליה לרבא רשע רשע אלא משום שאין צריך דמגופיה דקרא שמעינן דאין
2 משלשים במכות ובאלו נעירות (כתובות דף לה. ושם) גבי חייבי מלקות שוגגין ודבר אחר
3 דאמר ר"ל בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקות בחייבי מיתות היכן ריבתה תורה אבי
4 אמר רשע רשע רבא אמר מכה מכה והם לא דריש רבא רשע רשע וכן ר' יוחנן פליג
5 אר"ל מחייבי חייבי מלקות שוגגין בתשלומין
6 לא דריש רשע רשע וכן בההוא פירקא ודף
7 לו. אמר גבי לא יהיה אסור עגוש ועגש והא
8 מהקא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו משום
9 רשעה אחת אתה מחייב בו ומסיק וקרא במיתה
10 וממון וקרא במלקות וממון לא דריש רשע רשע
11 והיינו טעמא דרבא ור' יוחנן וההיא סוגיא סביר
12 דלא דריש רשע רשע אלא לענן דברים שחן
13 בגוף המלקות דקרא דרשע בגוף המלקות כתיב
14 וזהו אם בן הכות דרשע אבל לפטור מממון
15 שהוא בודי מיתה ומלקות שאין בגוף המלקות
16 לא דרישין אבל ממכה ולף לה רבא שפיר
17 דבתשלומין כתיב מכה בהמה ישלמנה ואבי
18 אית ליה אפי' התם גיש דרשע רשע וסוגיא
19 דהתם גבי רשעתו אליבא דרבא אתיא ואפי'
20 הוה מוקי פרבי במיתה ומלקות מלקות
21 וממון לא צריך קרא דאיתא רשע רשע.
22 וכן היה רבי יהודה פוטרן מכל דינים שבתורה.
23 תימה א"כ מאי איתא דפטר ר' יהודה
24 בבושט לעיל ולמה לי גיש דענין ענין ונראה
25 לר"י שלבסוף חור בו ר' יהודה מפה שהיה פטור
26 מבושט לבד כמשמא דרשה לפטור ממיתה וגלות
27 א"כ אי לא דגלי גיש דענין לפטור סוקא הוה
28 סקרא למדרש גבי גלות כר' מאיר.
29 וכן היה ר' יהודה פוטרן מכל המצות
30 והאמורות בתורה. תימה הא דתנן בפרק
31 הקורא את המגילה (מגילה דף כד. ושם) רבי
32 יהודה אומר כל שלא קרא מאורות מקימין לא
33 יפרס על שמע אפי' קרא ונסקא נמי אמר
34 הבא דפטור מכל המצות והיאן יפרס על שמע
35 להוציא אחרים ובירושלמי דמוקי שלא קרא
36 מאורות מקימין ביושב בבית אפל ואו שולד
37 במקרה ואינו סוקא איש אבל בנקרא דידן
38 משמע דמיייר בסוקא ממש ומקשר טעמא דרבי
39 יהודה דאמר אין פורס משום דאין נקמה מן
40 המאורות ורבנן וסבירן אית ליה הנקא כר' יוסי
41 שקרא סוקא ואבוקה בידו אמר ליה בני אבוקה
42 וזהו דאמר ר' יהודה דאף ע"ג דפטר ר' יהודה סוקא מכל המצות
43 מימ' מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מיפטרא במצות עשה שהזמן טרום והוא פטור אי פטור ליה מכל המצות אפי'
44 מדרבנן א"כ ה"ל כמו נכרי שאין נהוג בתורת ישראל כלל ולכך אותו שלא קרא מאורות מקימין אפילו מדרבנן לא יפרס על שמע כיון דלית ליה הנקא אבל אם קרא ונתקמא חייב
45 מדרבנן ומוציא אחרים ודי חובתן דאחרים נמי לא מחייבי אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא כדאמר במי שמתו (ברכות דף כא.) ולא דמי חייב דסוקא לחיובא דקטן שהגיע לחינוך שאין
46 אלא לחנכו דאע"ג דחייב מדרבנן אין פורס על שמע להוציא אחרים ודי חובתן:
47 כנעני שלו פטור מכולם. וא"ת והא ברפואתו חייב ברפואתו לרבו ופריק רפואתו דידהא היא דבעי
48 אתסתי ביה ומשני לא צריך דאמדרה לה' יומי ועבדו סמא ויתסי בתלתא יומי ור"ל דה"נ פטור מכולם היינו מן היתרון דאמדרהו בה' ויתסי' בג' ואתא אמר
49 ותפשוט ממותני' דכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואני וקד פטור משבת ור"ל דהבא מיייר בון את העבד ומיהו קשה מאי קמ"ל רבי יוחנן שנותן רפואתו לרבו דהיינו היתרון דאתסי
50 בג' מתני' היא דפטור מכולם ע"כ נראה שיש לחלק בין אחרים חובלין בו בין להרע עצמו חובל בו שפיר זכה בכל.
51 דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב. פ' בקונטרס דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה ובשנים אוזוין (כ"מ דף יב. ושם) גבי מציאת בנו ובתו הקטנים נמי פ'
52 דבתו מציאתה לאביה משום דשבח נעורים לאביה וקשה לפירושו דבריש פרק קמא דקדושין (דף טו. ושם) ובאלו נעירות (כתובות דף מ.) אמר דההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב
53 ולא ילפינן מהתם שאר דברים ונראה דבכל דוכתי דקטן שבח נעורים לסימנא בעלמא נקטיה ולא משום דמפי' מבנעוריה ובשמעתין נמי פירש בקונטרס בסוף דקריין דכסף קדושין
54 שלו דאי בעי מסר לה למנוול ומוכר שחין ומציאתה נמי לאב משום איבה דמקפדש גמרא בפרק נערה שנחתתה (שם דף מו. ושם) דחיישין שקמו מתוך שנקאה שלא תתן לו
55 מציאה ימסרנה למנוול ומוכר שחין ומקנייה ליה בחבלה לרבי אלעזר דאע"ג דאין שייך בה איבה דלא קפיד במידי דאית להו עצרא בגופיהו כדאמר לקמן מימ' ראוי הוא להיות
56 של אב משום דאפחתה מכספה:

א"ל לא זיכתה תורה לאב אלא שבת נעורים בלבד. לסימנא בעלמא נקט האי לישנא כדפי' ואפי' פצעה בפניה דאפחתה מבספה קסבר רב דלית ליה לאב מידי וכן ר"ל לקמן ור"י פליג וס"ל דאם פצעה בפניה חבלתה של אב וא"ת חייב פליגי רב ור"ל אר' יוחנן והא בריש נערה (שנתפתחה) (כתובות ד' מ: ושם) משמע בבירייתא דחבלה דפצעה בפניה הוה לאב

אמר ליה לא זכתה התורה לאב אלא שבת נעורים בלבד איתביה החובל בעבד עברי חייב כבולו חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו אמר אבי מודה רב בשבת דמנעשה דיהי עד שעת פגרות דאביה הוי איתביה החובל בבנו גדול יתן לו מיד בבנו קטן יעשה לו סגולה החובל בבנו קטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה ה"נ בשבת: ובבנו גדול יתן לו מיד ורמיניהו החובל בבנו יעשה להם סגולה בבנו ובבנותיו שלו פטור אמרי לא קשיא פאן משפוכים על שלחנו פאן משפאן סמוכין על שלחנו במאי אוקימתא לקמייתא משפאן סמוכין על שלחנו אי הכי אימא סיפא החובל בבנו

דאין אדם רשאי לחבול בבנו דהא ישראלית היא ועבר על לא יסירה פן יסירה (דברים כח: מן השבת בזמן שהעבד שלו. ולא בעבד דאחר דנותן שבתו לרבו קטני מיהת דעבד עברי שלו פטור והואיל ומעשה דיהי שלו וה"נ בין דבתו מעשה דיהי שלו לשקול שבת ידיה וקשה לרב דאמר לא זיכתה תורה לאב אלא שבת נעורים בלבד דדאיהו אפי' חבלות זיכתה לו: מודה רב בשבת. דהיבדקו ליה לאב: בבנו. לא זכי ליה רחמנא מיד אכל בבנו קטנה וזכי ליה: ואפי' למיד יכול תרב בו. פלוגתא במסכת גיטין בפרק שני. סהר. סבב ואכול חוזר על הפתחים ל"א סהר סבב לפתחי העיר: להעדרה. המותר על מנותנתה: דרבא בריה דרב עולא. בפ' נערה שנתפתחה (דף מג:). לאביה געי' למיחבא ליה. דמאי שקא בי חבל בהו איהו דמפטר משבת משום סמוכין על שלחנו כי חבלי בהו אחרני נמי ליתבו ליה: במידי דחסר ביה. ממנא בגון היכא דחבל בהו איהו דנימא ליה אגן זיל שלים ותר' מציאתא. דתנן בשנים אוחזין (כ"מ דף יב:) מציאתא בנו ובתו הקטנים תרי אלו שלו ואוקימנא התם גדול וסמוך על שולחנו וזו קטן:

דאפחתה

הקטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה לדידה געי' למיחב ליה דבעיא מוזני ואפי' למ"ד יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך הני מילי בעבד פנעני דאמר ליה עבד עבדתא פולי' יומא ולאורתא זיל סהר ואכול אכל עבד עברי דכתיב כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשקה לא כל שפן בתו דראמר רבא בריה דרב עולא לא נצרכה אלא להעדרה ה"נ לא נצרכה אלא להעדרה במאי אוקימתא לבתרייתא בסמוכין על שלחנו גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה אמאי לאביהם געי' למיחב אמרי כי קא קפיד במידי דקא חסר במידי דאתא מעלמא לא קפיד והא מציאתא דמעלמא קאתי להו וקא קפיד אמרי ורוחא דקאתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופייהו בגויה קפיד אכל חבלה דאית להו צערא דגופייהו ומעלמא קאתי להו לא קפיד והא התם דאית לה צערא דגופא ומעלמא קאתי לה וקא קפיד דקתני ולא עוד אלא (אפילו) אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה אמרי התם דנברא קפדנא הוא דהא אין סמוכין על שלחנו אפילו במידי דאתי להו מעלמא קפיד הכא דלאו נברא קפדנא הוא דהא סמוכין על שלחנו כי קא קפיד במידי דקא חסר ליה במידי דאתי להו מעלמא לא קפיד מאי סגולה רב חסדא אמר ספר תורה רבה בר רב הונא אמר דיקלא דאכיל מצינה תמרי וכן אמר ריש לקיש לא זכתה תורה לאב אלא שבת נעורים בלבד ורבי יוחנן אמר אפילו פציעה פציעה ס"ד אפילו רבי אלעזר לא קמייבגיא ליה אלא חבלה

דאפחתה

גרסי כי טוב לו עמך ניקא דמדקאמר כי טוב לו עמך ש"מ שפך צריך לעשות:

והא מציאתא דמעלמא קאתי וקפיד. האי פירכא לא תרי' אלא למיד לא גדול גדול ממש אכל לשמואל אינא טעמי טובא גבי מציאתא דמריצה אצל אביו דגבי חבלה לא שייך האי טעמא א"נ אפי' לשמואל געי אמאי לא אמר בחבלה שמריצה אצל אביו ומשני בין דאית ליה צערא דגופא לא קפיד אב וקטן נמי לא ירצה אצלה: וקתני' ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה. וא"ת מאי קושיא הא אוקמא קמייתא בשבת ובתרייתא דקתני בבנותיו של אחרים קטנים יעשה להם סגולה דילמא מיירי בשאר דברים בגון גזק וצער ור"ל דמסקמא תרי דומיא דדברים דיעשה להם סגולה דידהו מיירי אפי' בשבת שאין מעשה דיהם לאב ועוד נוכל לפרש דהא דקתני בבנו ובבנותיו פטור היינו דוקא בשבת וסברא הוא דלית לן למסתרניה משום דסמוכין על שולחנו אלא משבת ולא משאר דברים דבכל מקום מעשה דיהי לאב תחת מונוות דגבי אשה ועבד עברי וכןגעי ובתו שפוכיזי בכל מקום עשה עמי ואיני זנך ופ"ז אי"ש דלא מצי לאוקמא בתרייתא בשאר דברים חוץ משבת דבשאר דברים אפי' גזיו ובנותיו שלו תרי וכן משמע דמשמע סמוכין על שולחנו אין לפטורא אלא משבת דפריך לעיל אי בסמוכין גדולים יתן להם מיד וכי לאביהו געי' למיחב משמע דממש דאוקמא בסמוך פריך דלאבדחו געי' למיחב ומנין לו זה אי משום דמדמה ליה למציאתא הא לשמואל אין מציאתא גדול לאב אכל אי מיירי בשבת ניקא דסברא הוא בין שהוא ון אותן דשבת שקלם יתה לאב בדפרישית וסבור דמקשה דאפי' לא יהיו מעשה גדולים לאב אפי' שהוא ון אותן מ"מ היכא דאית מעלמא בשבת סברא הוא שידה לאב והא דפריך והא מציאתא דמשמע דאי ה"א דשבת לאב הוה ניתא ולא הוה קשה ליה ממציאתא אנוק וצער ורפי' ובשת דלא תרי' לאב משום דמציאתא דמיתא טפי למעשה דיהי דאמר בריש מציאתא האשה (כתובות דף סו. ושם) מציאתה בהעדרה שעי' דהר"ק דמי אף מצי' למימר דהא דקאמר אי בסמוכין היינו אליבא דמיד לאו גדול גדול ממש ומדמי למציאתא: והא דלא איניש דקפיד בו. וא"ת וכן דמן הרין שבת לאב דקאמר דבאניש קפדנא חייבין ליתן שבת לאב אפילו כשאין סמוכין לפחות להעדרה ומן התורה היא של אב כדדרשין בריש קדושין (ו' א) ובסוף אלו נעלות (כתובות ד' מ:) ונערה שנתפתחה (שם ד' מ:) כי ימכור איש את בתו לאמה מהא אמה מעשה דיהי לרבה אף בת מעשה דיהי לאביה אי"כ מה ראו חכמים דנבגרא דלא קפדן אמר בבת קטנה של אחרים יעשה לה סגולה אפילו בשבת ושמוא אמרו חכמים דעתו של אב וידעים שמוחל להם משום צערה דגופייהו במידי דלא חסר ביה ואתו להו מעלמא:

המונות הנצרכים לה, שאף הם שייכים לה. והקמא נמי, לא נצרכה
 – לא נאמרה הלכה זו, שהחובל בביתו הקטנה פטור כשאינה
 סמוכה על שולחנו, אלא להעדרה – לדמי החבלה העודפים על
 מונוותיה, שרק מהם הוא פטור, אבל מה שנצרך למונוותיה מדמי
 חבלתה ודאי צריך לתת לה.
 עתה עוברת הגמרא לדון בברייתא השניה, לפי היריון האמור
 לעיל שבירייתא זו עוסקת באופן שבניו סמוכים על שולחנו. מקשה
 הגמרא: **במאי אוקימתא לברייתא** – באיזה אופן העמדת את
 הברייתא האחרונה, בסמוכין על שולחנו, ולכן אם חבל בהם האב,
 פטור, ואם כן קשה מהמבואר ברישא של הברייתא, שהחובל
 בבניהם ובנותיהם של אחרים, אם היו גדולים, יתן להם את דמי
 חבלתם מיד, ואם היו קטנים יעשה להם קנויה, ואם מדובר
 בסמוכים על שולחן אביהם, אמאי יתן להם את דמי חבלתם, והרי
 לאביהם קעי למיתב – צריך הוא ליתנם לאביהם, כמו שברישא
 כשחבל בבניו אינו צריך לשלם להם, באמת שהם סמוכים על
 שולחנו. מתרצת הגמרא: **אמר**, כיון שטעם הפטור באב החובל
 בבניו הסמוכים על שולחנו הוא משום 'איבה', כלומר שיקפיד
 עליהם, ממילא יש לחלק ולומר דבי קא קפיד – מתי הוא מקפיד
 על כך, דווקא במידי דקא חסר – בדבר שיש לו חסרון ממון, והיינו
 כשחבל בהם בעצמו ועליו לשלם להם ולכן פטורוהו, אבל במידי
 דתא מעלמא – ברווח שבא להם מאחרים, וכגון שאחרים חבלו
 בהם וצריכים לשלם להם, שאין האב נחסר ממון, לא קפיד, ולכן
 אפשר לתת להם דמים אלו.
 מקשה הגמרא על תירוצו זה: **והא מצינא** של בניו ובנותיו, **דמעלמא**
קאתי להו – שרווח זה בא להם ממקום אחר ואינו נחסר ממון על
 ידו, ומכל מקום קא קפיד, במבואר במשנה (כ"מ יב), שמציאת בנו
 ובתו הקטנים הרי היא שלו, וביאר רבי יוחנן (שם יב): 'שקטנים'
 היינו אפילו גדולים שסמוכים על שולחן אביהם שדינם לענין זה
 כקטנים. ומוכח שאף בדבר שאין לו הפסד הוא מקפיד, ואם כן
 מדוע כשחבלו אחרים בבניו ובנותיו הסמוכים על שולחנו, אין דמי
 החבלה ניתנים לו. מתרצת הגמרא: **אמר**, ברווחא דקאתי להו
מעלמא, ומלבד זה גם לית להו צערא דגופייהו קנויה – לא היה
 להם צער בגופם שעל ידו קיבלו רווח זה, וכגון במציאה, קפיד
 האב, במבואר לגבי מציאה, אכל בדמי החבלה שלהם, דאית להו
צערא דגופייהו, וגם מעלמא קאתי להו, לא קפיד האב שבניו יקבלו
 את דמי החבלה.
 מקשה הגמרא גם על תירוצו זה: **והא תתם** – בברייתא הראשונה,
 באופן שחבלו אחרים בביתו הקטנה, יש את שני התנאים האמורים,
 גם דאית לה צערא דגופא, וגם מעלמא קאתי לה, ומכל מקום
 מבואר בברייתא דקא קפיד, דתתני בברייתא ולא עוד, אלא
 (אפילו) אחרים שחבלו בה תיבין ליתן את דמי חבלתה לאביה ולא
 לה, ואם אינו מקפיד בכך, מדוע לא יתנו לה את דמי חבלתה.
 מתרצת הגמרא: **אמר**, תתם – בברייתא הראשונה, מדובר באופן
 דהאב נכרא קפידא הוא – אדם קפדן הוא, והראיה לכך שהוא
 קפדן, דהא אין בניו סמוכין על שולחנו, ולכן אפילו במידי דאית להו
 מעלמא וגם היה להם צער בגופם, קפיד. אבל קמא – בברייתא
 השניה, מדובר באב דלא נכרא קפידא הוא, והראיה לכך, דהא
 בניו ובנותיו סמוכין על שולחנו, ובאדם כזה יש לחלק, דבי קא
 קפיד, במידי דקא חסר ליה, אבל במידי דאית להו מעלמא, וכגון
 כשאחר חבל בהם, שאין לו הפסד בדבר וגם בא להם הרווח על
 ידי צער שבגופם, לא קפיד, ולכן אמרה הברייתא שנותנו להם
 ולא לאביהם.
 בברייתות לעיל התבאר שהחובל בקטן וצריך לשלם לו, יעשה לו
 'סגולה', והיינו אוצר, ומבררת הגמרא מה הוא אוצר זה. מבארת
 הגמרא: **מאי 'סגולה', רב חסדא אמר**, ספר תורה, שהקרי קיימת לו,
 ובניתיים הוא לומר בו, והלימוד הוא הפירות, רבה בר רב הונא
 אמר, דיקלא – דקל, דאכל מיניה תמיך – שיאכל ממנו הקטן
 תמרים. והקרי תהיה קיימת לו.

פושט רב את הספק: אמר ליה רב, לא זכתה התורה לאב אלא את
 שבה הנעורים עצמו בלבד, והיינו את כסף קידושה, אך לא את
 דמי חבלתה. והבינה הגמרא שאף תשלום השבת הוא שלה.
 מקשה הגמרא: איתיביה, שנינו במשנה (ע"א), החובל בעבד עברי,
 תיבין כבולו, חיון מן השבת, כיון שהיה – העבד שלו, כיון שמעשי
 ידיו שייכים לרבו, וכיון שגם מעשי ידי הבת שייכים לאביה, יטול
 האב את דמי השבת, שהרי הוא מפסיד מכך שאינה יכולה לעבוד.
 מתרצת הגמרא: אמר אבי, מודה רב בתשלום השבת שהאב
 נוטל, כיון דמעשה דיה כשהיא קטנה ונערה עד שעת בגרות,
 דאבותיה הו, וממילא הוא נוטל את השבת שניתן לה תמורת היות
 מעשי ידיה.
 ממשיכה הגמרא לחקשות על רב: איתיביה, שנינו בברייתא,
 החובל בבנו הגדול, יתן לו את תשלום החבלה מיד, אך החובל בבנו
 הקטן, אף שהוא חייב לשלם לו, שהרי אין לו זכות בבנו, מכל
 מקום לא יתנו לו מיד, שמה יאבדו, אלא יעשה לו קנויה ו-אוצר,
 שהוא דבר המתקיים ואינו נאבד, והקטן יאכל ממנו פירות. החובל
 בביתו הקטנה, פטור מלשלם לה, ולא עוד, אלא אפילו אחרים
 שחבלו בה, תיבין ליתן את דמי חבלתה לאביה. והבינה הגמרא
 שמדובר בברייתא בכל חמשת התשלומים, והיינו שלא דוברי רב
 האומר שהבת עצמה מקבלת את דמי חבלתה. מתרצת הגמרא:
הא נמי מדובר רק בשבת, שבזה מודה רב שאביה נוטל, אך את
 שאר החובות נותן החובל לבת עצמה:
 הגמרא מקשה סתירה בין ברייתא זו לברייתא אחרת. מקשה
 הגמרא: וכי הדין הוא שהחובל בבנו הגדול יתן לו את דמי החבלה
 מיד, כמבואר בברייתא זו, ורמינהו, שנינו בברייתא אחרת, החובל
 בבניו ובנותיו של אחרים, אם היו הנחבלים גדולים, יתן להם את
 דמי החבלה מיד, ואם היו קטנים יעשה להם קנויה. אבל החובל
 בבניו ובנותיו שלו, פטור לגמרי. ומשמע שאף אם חבל בבנו
 הגדול פטור לגמרי. מתרצת הגמרא: **אמר**, לא קשיא, קאן –
 בברייתא השניה הפוטרת את החובל בבניו ובנותיו הגדולים,
 מדובר בשפסומים על שולחנו ומונוותיהם עליו, ואם לא יתנו לו
 דמים אלו יש לחוש לאיבה, שנאה שתהיה ביניהם מחמת שהוא
 מפרנסם והם תובעים ממנו ממון זה, וקאן – בברייתא הראשונה
 המחייבת את החובל בבניו הגדולים, מדובר בשאין בניו סמוכין על
 שולחנו, ואין חשש איבה, ולכן חייב לשלם להם, כעיקר הדין.
 הגמרא דנה בדברי הברייתא לפי תירוצו זה. מקשה הגמרא: **במאי**
אוקימתא לקמייתא – במה העמדת את הברייתא הראשונה
 שהחובל בבנו הגדול חייב בשאין סמוכין על שולחנו, אי הכי אמאי
 סיפא, החובל בביתו הקטנה פטור, ולא עוד, אלא אפילו אחרים
 שחבלו בה תיבין ליתן את דמי חבלתה לאביה, ואם מדובר בבת
 שאינה סמוכה על שולחנו, אם כן לדידה קעי למיתב לה – צריך
 החובל לתת לה גם את דמי השבת, דבעיא מונו – שכן היא צריכה
 כסף למונוותיה, ומדוע אביה נוטל דמים אלו. מוכיחה הגמרא
 שאם אין האב זן את ביתו אין דמי החבלה ניתנים לו: ואפילו למאן
 דאמר בגיטין (יב), שיכול הרב לומר לעבד יעשה עמי את עבודתי,
 ומכל מקום איני נקד, הרי הני מילי – דברים אלו אמורים, רק בעבד
 בנעני, דאמר ליה האדון, עבד עבדתיא בולי יומא – עבד כל היום,
 ולאדוניתא, ויל סחר – ובלילה לך וסבב על פתחי בתי העיר, וקבל
 מהם את מונוותיך ואכול, אכל עבד עבד דתיבין בו (דברים טו טז)
 כי טוב לו עמך, ודורשים מפסוק זה, שהיה עמך במאכל ועמך
 במשתה, שחייב האדון להאכילו ולהשקותו, לא – אינו יכול לומר
 לו כן, וכל שכן שבתו הקטנה אינו יכול לומר כן, וממילא אם אינו
 מפרנסה אינו זכאי במעשי ידיה, ולא בדמי השבת שלה.
 מתרצת הגמרא: יש לבאר את הברייתא דאמר רבא גריה דרב
 עולא בענין מעשה ידיה ומציאתה של הבת לאחר מיתת האב,
 שאמרו בגמרא (כתובות מג.) שהם לעצמה ולא ליורשים באופן
 שאין לה מונוות מנסיו, וביאר רבא את החידוש בזה, שלא נצרכה
 הלכה זו אלא להעדרה – למעשה ידיה ומציאתה העודפים על

מדבר, ולמדו מכאן שאנשים' כשרים לעדות ולא נשים, עָבֵד,
 שְׂאִינוּ רְאוּי לְבֹא בְּקֶהֱל – אסור לו לישא ישראלית, אִינוּ דִּין
 שְׁנַחמיר בו שיהא פְּסוּל לְעֵדוּת.
 הגמרא מנסה לרדות את הקל וחומר. מקשה הגמרא: מַה לְּאַשָּׁה
 שיש בה חומרא אחרת, שֶׁכֵּן אִינָה רְאוּיָה לְמִילָה, ויתכן שמחמת כן
 אינה כשרה לעדות, האם תאמר דין זה גם כֶּעָבֵד שיפסל לעדות,
 והרי ענינו קל יותר, שְׁהוּא רְאוּי לְמִילָה, ויתכן שהוא כשר לעדות.
 מתרצת הגמרא: דינו של קָמֵן יוֹכִיחַ שאין השייכות המילה סיבה
 להכשיר לעדות, שְׁהִיר קֵטֵן שֶׁשֵּׁנו בְּמַצּוּת מִלָּה, ומכל מקום הוא
 פְּסוּל לְעֵדוּת, שנאמר (שם) וְעַמְדוּ שְׁנֵי הָאָנָשִׁים, ודרשו חכמים
 (ב"ב קנה): שרק 'אנשים', והיינו גדולים, כשרים לעדות, ולא
 קטנים, ואם כן אפשר ללמוד את פסול העבד מפסול האשה, ואף
 שעבד שייך במילה, הרי מקטן מוכח שהשייכות במילה אינה סיבה
 להכשיר לעדות.
 הגמרא מנסה לרדות את ההוכחה מקטן. מקשה הגמרא: מַה לְקָמֵן
 שָׂאף שהוא ראוי למילה מכל מקום אִינוּ חִיב בְּמַצּוֹת כָּלל, ויתכן
 שלכן הוא פסול לעדות, תאמר כֶּעָבֵד שְׁהוּא חִיב בְּחֶלֶק מִן הַמַּצּוֹת
 כאשה, ויתכן שיהיה כשר לעדות. מתרצת הגמרא: אִשָּׁה תוֹכִיחַ
 שהחיוב במצוות אינו סיבה להכשיר לעדות, שְׁהִיר שֶׁשֵּׁנָה בְּחֶלֶק מִן
 הַמַּצּוֹת, ומכל מקום היא פְּסוּלָה לְעֵדוּת.
 הגמרא מנסה ללמוד את פסול העבד מאשה וקטן יחד. אומרת
 הגמרא: וְהוּרֵי דִין – חזר לימוד הקל וחומר! לפסול עבד, שְׁהִיר לֹא
 רְאִי וְהַ בְּרִיאִי זֶה – אין חומרתו של האשה בחומרתו של הקטן, וְלֹא
 רְאִי וְהַ בְּרִיאִי זֶה – אין חומרתו של הקטן בחומרתו של האשה,
 כלומר, בכל אחד מהם יש חומרא שאין בשני, ולכן אין לומר
 שדווקא אחת מהחומרות היא סיבת הפסול לעדות, שְׁהִיר בכל
 אחד מהם יש חומרא אחרת, אלא הסיבה לפסולם היא הַצַּד הַשָּׂוֶה
 שֶׁבָּהֶן – הענין המשותף שבשניהם, שֶׁכֵּן אִינוּ שִׁיכִים בְּכָל הַמַּצּוֹת
 אלא במצותן, שהאשה חייבת רק במצוות של תעשה ועושי
 התורה, ובמצוות עשה שלא הזמן ברמן, והקטן שייך רק במצוות
 מילה, ומחמת כן הם פְּסוּלִין לְהֵעִיד, ולכן אֵף אִנִּי אֲבִיא אֶת דִּין
 הָעָבֵד, שהוא כמותם בענין זה שְׂאִינוּ חִיב בְּכָל הַמַּצּוֹת אלא
 במצוות שהאשה חייבת בהם, וְהִיא דִינוֹ כמותם שְׁפִסוּל לְהֵעִיד.
 דוחה הגמרא: מַה לְּהַצַּד הַשָּׂוֶה שֶׁבָּהֶם – באשה וקטן, שֶׁכֵּן כל אחד
 מהם אִינוּ נִקְרָא 'אִישׁ', ויתכן שלכן הם פסולים לעדות שנאמר בה
 וְעַמְדוּ שְׁנֵי הָאָנָשִׁים, תאמר כֶּעָבֵד שְׁהוּא נִקְרָא 'אִישׁ', ולכן יתכן
 שהוא כשר לעדות.
 הגמרא מביאה לימוד אחר לפסול עבד לעדות. אומרת הגמרא:
 אֱלֹא, תִּיתִי – יבוא, ילמד פסול עבד מְגוּלָה, שאינו זהיר בכל
 המצוות, ואף שהוא ראוי לבא בקהל, מכל מקום הוא פסול
 לעדות, כמבואר בסנהדרין (כו.). וכל שכן עבד שאינו ראוי לבוא
 בקהל, ואינו חייב בכל המצוות, שיפסל לעדות. דוחה הגמרא: מַה
 לְמִגְלָה, שֶׁכֵּן מַעֲשֵׂיו הרעים גָּרְמוּ לוֹ שלא להיות זהיר בכל המצוות
 ולכן מסתבר לפסולו לעדות, תאמר כֶּעָבֵד, שְׂאִינוּ מַעֲשֵׂיו גָּרְמוּ לוֹ
 להפטר מחלק מהמצוות, אלא לא חייבה אותו התורה בהם, ויתכן
 שהוא כשר לעדות, לדעת חכמים שהוא קרוי 'אחיו'.
 משיבה הגמרא, אֱלֹא תִיתִי, מְגוּלָה וְחֵד מְהֵרָה – מדין הגולן ומדינו
 של אחד הפסולים האחרים שהובאו לעיל, והיינו אשה או קטן.
 שהצד השווה שבהם שאינם זהירים בכל המצוות, הגולן מפני
 רשעותו, והאשה או הקטן מפני שאינם מחויבים בכולן, והם
 פסולים לעדות, ונלמד שאף עבד שאינו זהיר בכל המצוות אלא
 חייב בהן כאשה, פסול לעדות.
 מביאה הגמרא לימוד נוסף לפסול עבד לעדות: מִרְ בְּרִיָּה דְרַבִּינָא
 אָמַר, יש ללמוד את פסול העבד מכך דָּאָמַר קָרָא (דברים כד טז)
 לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים, ויש לדרוש כך, לֹא יוֹמְתוּ אֲנָשִׁים בֵּית
 דִּין, עַל פִּי עֵדוֹת בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם 'אֲבוֹת', שְׂאִינוּ לָהֶם חִיִּים בָּנִים –
 אנשים שאין בניהם מתיחסים אחריהם, והיינו עבדים כנעניים.
 מוכיחה הגמרא שיש לדרוש כך: דָּאִי סְלֵקָא דְעֵתָא שְׁכוֹנֵת הַפְּסוּל
 היא רק בְּדָאָמַרֵין בסנהדרין (כו.) שֶׁלֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים' היינו

דְּאִפְתָּהָ מִכְּסָפָה – שנפחת שוייה על ידה, שאז יתכן שהאב זכאי
 בדמי חבלתה, כיון שבידו למוכרה, ויש לו הפסד מהחבלה, אֲבָל
 בַּפְּעִינָה כּוֹז דְּלֹא אִפְתָּהָ מִכְּסָפָה, לֹא קָמִיפְעִיָא לִיה, אלא ודאי
 שהנמים שייכים לבת, ואיך יתכן שכונת רבי יוחנן שאף בפגיעה
 כּוֹז זכאי האב בדמי החבלה.
 מבארת הגמרא את דברי רבי יוחנן: אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַ חֲנִינָא, אף
 רבי יוחנן לא אמר שהאב זכאי בדמי חבלתה אלא כְּשֶׁפָּעָה
 החובל בַּפְּעִינָה, שהוא מקום הנרא לעין, ועל ידי כך אִפְתָּהָ
 מִכְּסָפָה, ואם ימכור אותה אביה יקבל דמים פחותים מחמת
 החבלה, ולכן הוא זכאי בדמי נזקה:
 שנינו במשנתנו: הַחֹבֵל בְּעָבֵד בְּנֻעֲנִי שֶׁל אַחֲרִים חִיב בְּכוּלָּן וְכו',
 רבי יהודה אומר אין לעבדים ברשות: הגמרא מבארת את טעמי
 מחלוקתם. מבררת הגמרא: מַאי שְׁמַעְתָּ דְרַבִּי יְהוּדָה שאין לעבדים
 ברשות. מבארת הגמרא: משום דָּאָמַר קָרָא לגבי תשלומי ברשות
 (דברים כה יא) כִּי יִנְצוּ אָנָשִׁים יָחִידוֹ אִישׁ וְאֶחָיו, ויש לדרוש מלשון
 'איש ואחיו' שהחיוב הוא רק כִּי שֵׁשׁ לוֹ דִּינֵי אֶחָיו, והיינו שיש
 לוֹ דִּין 'אח' לאחיו, יִצָּא עָבֵד כנעני, שְׂאִינוּ לוֹ אֶחָיו, שהרי מותר לו
 לישא את אחותו ואת אשת אחיו, משום שאינו נחשב לאחיהם,
 ולמדו זאת חכמים מהפסוק שנאמר לגבי אליעזר עבד אברהם
 (בראשית כב כ) 'עַם הַחֲמוֹר', ודרשו שהעבדים הם 'עם הדומה
 לחמור', שאין להם יחסי משפחה. וטעמם של דְּבָנֵן האומרים שיש
 ברשות לעבד כנעני, כיון שְׁאִינוּ הוּא לֹא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמַצּוֹת,
 שהרי הוא חייב במצוות כאשה, והוא כולל בלשון 'אִישׁ וְאֶחָיו'
 שנאמר לגבי ברשות.
 מקשה הגמרא: אֱלֹא מַעֲתָה, לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה שעבד אינו מכונה
 'אח', יהיה הדין שוֹמְרִי עָבֵד כנעני, עדים שהעידו על עבד כנעני
 שהוא חייב מיתתו, והזמנו, לֹא יִהְיוּ אֹתָם בֵּית דִּין, דְּהִירִי לגבי
 עונש עדים וזממים בְּתִיב (דברים יט יט) וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כְּאִשֶּׁר וְסָם
 לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו, וכיון שאין העבד נקרא 'אחיו', לא יענשו העדים
 שזממו להורגו, והרי מבואר בברייתא (מכות ה) שישאל לוקה
 על ידי עבד, והיינו כשהעיד ישראל על עבד שחייב מלקות והזמם,
 ומוכח שגם לגבי עבד יש עונש 'כאשר זמם', ולא הובא שם
 בברייתא שרבי יהודה חולק על דין זה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא,
 אָמַר רַב שֶׁשֶׁת, אָמַר קָרָא בפרשת עדים וזממים (שם) וְיִבְרַתְּ הָרֹעַ
 מִן־קִרְבֵּךְ מִכָּל מְקוֹם, כלומר, בכל אופן שיהיה יש להעניש את
 העדים הזממים, ואף אם עדותם היתה על אדם שאינו בכלל
 'אחיו'.
 מקשה הגמרא על דעת חכמים: אֱלֹא מַעֲתָה, לְדַעַת דְּבָנֵן שעבד
 נקרא 'אחיו', עָבֵד יְהֵא בְּשֵׁר לְמִלְכּוּת, ואף שנאמר (שם יז טו)
 'מִקְרָב אֶחָיו תִּשֶׂים עֲלֵיךְ מֶלֶךְ', הרי עבד כנעני הוא בכלל 'אחיו'.
 ואילו ביבמות (מה) מבואר שרק מי שאמו מישראל יכול להיות
 מלך. מתרצת הגמרא: אָמַר, וְלַמַּעֲמִיד – לפי טעמן, המקשן, שאם
 עבד נחשב 'אחיו' הוא כשר למלכות, תִּקְשִׁי לָךְ קוּשִׁיא זו עצמה
 מדין גֵּר, שאף אם הוא נולד לאחר שהתגיירה אמו הוא פסול
 למלכות, וקושיא זו היא לְדַבְּרִי חֵל – אף לרבי יהודה, שהרי הכל
 מודים שהוא בכלל 'אחיו', ומדוע הוא פסול למלכות. אֱלֹא פסול
 זה הוא מחמת דָּאָמַר קָרָא לגבי מלך לשון 'מִקְרָב אֶחָיו', ויש
 לדרוש שהמלך יהיה מְגוּבָּהר שְׁבָאֲחָיו, וממילא אפילו בנה של
 גיורת אינו מְגוּבָּהר שבישראל, וכל שכן עבד כנעני.
 מקשה הגמרא: אֱלֹא מַעֲתָה, לְדַבְּנֵן שעבד כנעני נקרא 'אחיו', וְהֵא
 עָבֵד בְּשֵׁר לְעֵדוּת, דְּבִתִּיב לגבי עדים וזממים (שם יט יח). וְהֵא עַד
 שֶׁכֵּן הָעֵד שֶׁכֵּן עָנָה לְאֶחָיו, ויש ללמוד מהפסוק שכל מי שקרוי
 'אחיו' של הבעל דין כשר להעיד עליו, ובכלל זה עבד כנעני.
 מתרצת הגמרא: אָמַר עוֹלָא, לגבי עדות, לֹא מַצִּית אֲמַרְתָּ – אינך
 יכול לומר שעבד יהיה כשר, כיון דְּאֲמַרְתָּא – בא, נלמד פסולו
 לעדות, בְּכָל וְחוֹמֵר מֵאִשָּׁה, וְהֵא אִשָּׁה שְׁהִיא רְאוּיָה לְבֹא בְּקֶהֱל –
 להנשא לישראל, והיה ראוי להקל בה ולהכשירה לעדות,
 החמירה בה התורה ואמרה שהיא פְּסוּלָה לְעֵדוּת, שנאמר (שם יט
 יז) וְעַמְדוּ שְׁנֵי הָאָנָשִׁים, ודרשו בשבועות (ל.) שאף בעדים הכתוב

בבא קמא. החובל – פרק שמיני דף פח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) רכט רש"י

1 דאפחתה מכספיה. ודרי גידו למוכרה: יצא עבד שאין לו אהוה. עם ישראל שאין בא
2 בקהל: במצותה כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה דגמר לה לה מאשה: וזמני עבד.
3 עדים שהיבדוה מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יחרוגו אלקמה קים לן דעבד בישראל
4 לענין מיתת ב"ד דתנו במשכת מכות (דף ח) וישראל לוקה ונגלהו על ידי עבד: תיקשי לך
5 גר. שלידתו וחרוהו בקדושה אפילו לרבי יהודה
6 יש לו אהוה ופסול למלכות ואפילו לשטר
7 בעלמא א"כ אמו מישאל בפרק החולץ
8 ביבמות (דף מה): עדות לא מצית אפרת. דאי לא
9 נפקא לן פסולא מאחרי תיתי מקו: פסולה
10 לעדות. דכתיב גבי עדים זוממין ועמדו שני
11 האנשים ותניא בשבועות (דף ט) כבעדים זוממין
12 הכתוב מדבר דמשמע אנשים ולא נשים קטן נמי
13 מהבא נפקא לן דכתיב אנשים ולא קטנים ועוד
14 דעדות שאי אתה יכול להדימה היא דלאו בר
15 עונשין הוא: אינן בכל המצות. אלא במקצת דקא
16 אשה מחויבת בלארין ועונשין וקטן שגנו במילה:
17 שאין איש. ולא קרינא ביה שני אנשים: מנולן.
18 דקראי לבא בקהל ופסול לעדות דכתיב (שמות
19 כג) אל תשת ידך וגו' כלומר אל תשת קשר
20 דתקם עה: מנולן ויהי מתנה. והעד השוה רשע וזה
21 שאינו יודעים בכל המצות זה מפני רשעו וזה
22 מפני שלא נצטרף: חיים גנים. יחס גנים: לא
23 יומתו אבות על גנים. לא יומת שום אדם על פי
24 מי שאין בנו מיוחס ונקרא על שם אביו והיינו
25 עבד: דא"ס. כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין
26 (דף כו) אתא לפסול קרובים: לכתוב על גניהם.
27 מדרשני למכתב גנים סקמא ש"מ תרת: גר אין לו
28 חיים דכתיב ודומת סוסים ודומתם. ואע"ג דכתיב
29 בלאדן בן בלאדן ה"מ בגיטין אבל נתיידיר הבנים
30 לא נתיחסו אחר אביהם בפרק הבא על יבמות
31 (יבמות דף סב.) יש לו חיים למטה. בנו נקרא על
32 שמו: דא"ס. גר נמי פסול. דדרשין על אבות
33 על גנים שאין להם חיים אבות לקה לו
34 לאשתנמי בתריוהו לכתוב ברשיה על בניהם
35 לפסול קרובים ובסיפיה לישנני ולכתוב סקמא
36 על אבות ושמעין תרמי מדלא כתיב על
37 אבותיהם: אלא מדרבנן רחמנא על גנים. למפסל
38 לעבד שמע מינה גר כשר דתו ליבא קל וחומר:
39 כתבתיהו לנכסי. מלוג. לאחר שנישאת לר'
40 אבא: בתר דשכיבא אול רב שמואל כו':
41 הבועל

1 דאפחתה מכספיה אבל פציעה דלא אפחתה מכספיה
2 לא קמביענא ליה א"ר יוסי בר חנינא שפצעה בפניה
3 ואפחתה מכספה: החובל בעבד פגעני של אחרים
4 חייב וכו': מאי טעמא דרבי יהודה אמר קרא פי
5 יצאו אנשים יחדיו איש ואחיו כמי שיש לו אהוה
6 יצא עבד שאין לו אהוה ורבנן אחיו הוא במצות
7 אלא מעתה לר' יהודה וזממי עבד לא יחרוגו דכתיב
8 ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אמר רבא
9 אמר רב ששת אמר קרא ובערת הרע מקרבך מכל
10 מקום אלא מעתה לרבנן עבד יהא פשר למלכות
11 אמרי ולטעמיה תיקשי לך גר לדברי הכל אלא אמר
12 קרא מקרב אחיך ממוכרך שבאחריך אלא מעתה
13 לרבנן יהא עבד פשר לעדות דכתיב והנה עד שקר
14 העד שקר ענה באחיו אמר עולא עדות לא מצית
15 אמרת אחיך עדות בקל וחומר מאשה ומה אשה
16 שהיא ראויה לבא בקהל פסולה לעדות עבד שאינו
17 ראוי לבא בקהל אינו דין שפסול לעדות מה לאשה
18 שכן אינה ראויה למילה תאמר בעבד שהוא ראוי
19 למילה קטן יוכיח שישנו במילה ופסול לעדות מה
20 לקמן שאינו במצות תאמר בעבד שהוא במצות אשה
21 תוכיח שישנה במצות ופסולה לעדות וחזר הדין לא
22 ראי זה בראי זה ולא ראי זה בראי זה הצד השוה
23 שבהן שכן אינן בכל המצות ופסולין להעיד אף אני
24 אביא את העבד שאינו בכל המצות ופסול להעיד
25 מה להצד השוה שבהם שכן אינו איש תאמר בעבד
26 שהוא איש אלא תיתי מנולן מה לגולן שכן מעשיו
27 גרמו לו תאמר בעבד שאין מעשיו גרמו לו אלא
28 תיתי מנולן ומהד מנהך מור בריה דרבינא אמר אמר
29 קרא לא יומתו אבות על גנים לא יומתו על פי

1 יצא עבד שאין לו אהוה. פי אין יוצאי חלציו קריין אחים מה שאין בן בגר ביוצא מחלציו
2 רוצה להקטירס לפרש:
3 וזממי עבד לא יחרוגו. וכין דהם לא יחרוגו גם העבד לא יחרג דה"ל עדות שאין אתה
4 יכול להדימה:
5 דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו. תימה
6 דתקשה ליה לרב יהודה מרבית
7 ואונאה וגונב נפש דכבולו בכתב אחיו ובצדקה
8 נמי כתיב אחיך האביון ומידו קצת משמע בפרק
9 קמא דגישין (דף יב.) דאין כל כך חובה ליתן
10 צדקה לעבד דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד
11 לומר לרבו בשני בצורת או פרנסני או הוציאני
12 לחירות כי היכי דהוה לי אינשי ומרדמי עלאי
13 וגונב נפש נמי לא מתיב בעבד אפי' לרבנן דמבני
14 ישראל כתיב ובהנהיגן (סנהדרין דף פו.) מיתת
15 הקם פלוגתא דר' יהודה ורבנן דקא רבית
16 אונאה נמי אין קטן לעבד בלא רבו.
17 יהא עבד כשר לעדות. תימה דא ליפנין בכל
18 דוכתא גיש דלה לה מאשה וכו' דאמי
19 אחין ומרבה עבד ומפיק מגיש א"כ גם מקו'
20 דקאמר נפיק ויל דכי גמירין לה לה מאשה היתו
21 להחמיר על העבד לעשותו בישראל לכל האשה היתו
22 במצות שהאשה חייבת אבל לגרעו מאיש
23 ולפסול לעדות באשה לא נלמדו דמן הדין כשר
24 הוא לעדות דכתיב ועמדו שני האנשים והאי איש
25 הוא ועובד בוכבים אע"ג דאיש הוא מ"מ אין אחיו
26 אבל עבד שהוא איש ואחיו במצות ליחבשר
27 ורש"י פירש בב"ק דגישין (דף יא) גבי שטרות
28 העולין בערבאות של נכרים כשרים לעדות מן
29 התורה ושמעתי לא מוכחא הכי:
30 שכן אינה במילה. אע"ג דלא שייקא במילה
31 פירכא דהיא ור"מ דאין מצוה למול את
32 בנה וליהא דא"כ מאי קאמר קטן יוכיח:
33 אלא תיתי מנולן ומחד מתנה. אין להקשות
34 גילף דממור ופצוע דכא וכו' ופסול
35 שפסולים להקל שיהיו פסולין לעדות מנולן וחד
36 מתנה דמה להצד השוה שבהן שאין ויחיים בכל
37 המצות זה מפני רשעו וזה מפני שאין מצוה:
38 ועבד נפקא לן מקו'. נראה דלריוחא דמילתא
39 נקטיה כלומר דאפי' תמצא לומר דלא
40 נפיק מנושא דקרא מ"מ אתי בקו' רבי

1 אבות שאין להם חיים גנים דא"ס. דכדאמרין לא יומתו אבות על גנים בעדות גנים לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על
2 גניהם מאי גנים ש"מ דלא יומתו ע"פ אבות שאין להם חיים גנים אלא מעתה ובנים לא יומתו על אבות ה"ג לא יומתו
3 ע"פ גנים שאין להם חיים אבות אלא גר ה"ג דפסול לעדות אמרי הכי השתא גר נהי דאין לו חיים למעלה למטה יש לו
4 חיים לאפוקי עבד דאין לו חיים לא למעלה ולא למטה דאי סלקא דעתך גר פסול לעדות לכתוב רחמנא לא יומתו אבות
5 על גניהם לכדאמרין לא יומתו בעדות גנים ונכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דשמעת מינה תרי חדא לא יומתו
6 גנים בעדות אבות ואידך לא יומתו על פי גנים שאין להם חיים אבות ועבד נפקא ליה בקל וחומר מנולן ומה גר דלמעלה
7 הוא דאין לו חיים אבל למטה יש לו חיים פסול לעדות עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה אינו דין שיהא פסול
8 לעדות אלא מדרבנן רחמנא לא יומתו אבות על גנים דמשמע לא יומתו על פי אבות שאין לו חיים גנים שמע מינה עבד
9 שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה הוא דפסול לעדות אבל גר ביין דיש לו חיים למטה פשר לעדות וכו' לכתוב רחמנא
10 ובנים לא יומתו על אבותיהם למטה לי דכתב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דמשמע לא יומתו על פי גנים שאין להם
11 חיים אבות אידי דכתב לא יומתו אבות על גנים כתב נמי ובנים לא יומתו על אבות: חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה:
12 אימיה דרב שמואל בר אבא מהרונגא הות נסיבא ליה לר' אבא כתבתיהו לנכסי לרב שמואל בר אבא ברה בתר דשכיבא
13 אול

בבא קמא. החובל – פרק שמיני דף פח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ) רש"י תוספות

רבי ירמיה בר אבא ורב יהודה בר"ל ס"ל. דכתיבה פסקין בריש החולץ (יבמות דף לו:)
הכי אמר שמואל זו אינו דומה למשנתנו. כדמסיק משום תנא אשא משמע דאי
לאו תנא אשא מודה שמואל דאין הבעל מוציא מיד הלוקחות דקנן פירות לאו בקנן הגוף
דמי וא"ת והיאך מצא דין ורגליו דס"ל לעיל פ"ק (דף טז) האחזין שחלקו לקוחות הן וס"ל

אזל רב שמואל בר אבא קמיה דרבי ירמיה בר אבא
אוקמיה בנכסי אול ר' אבא אמרה למילתא קמיה דרב
הושעיא אול רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה
א"ל הכי אמר שמואל האשה שמכרה בנכסי מלוג
בתי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקחות אמרה
קמיה דרבי ירמיה בר אבא אמר להו אנא מתניתא
ידענא דתנן הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו הן אינו
יכול למכור מפני שהן ברשות האב והאב אינו יכול
למכור מפני שהן כתובין לבן מר האב מכורים עד
שימות מר הבן אין לו ללוקח עד שימות האב פי
מית אב מיהא אית ליה ללוקח ואע"ג דמת הבן בתי
אב דלא אתו לדי הבן פריי שבעון בן לקיש דאמר
לא שגא מת הבן בתי האב דלא אתו לדיה דבן לא
שגא מת האב בתי הבן דאתו לדיה דבן קנה לוקח
דאתמר מר הבן בתי האב ומת הבן בתי האב רבי
יוחנן אמר לא קנה לוקח ר"ל אמר קנה לוקח ר"י
אמר לא קנה לוקח אמר לך פי קתני מתני' מר הבן
לא קנה לוקח עד שימות האב וכי מית האב אית
ליה ללוקח דלא מת הבן בתי האב דאתו לדי הבן
אבל מת הבן בתי האב דלא אתו לדיה דבן פי מית
אב נמי לית ליה ללוקח אלמא קא סבר קנן פירות
פקנן הגוף דמי וכי זבין לאו דידיה זבין ר' שמעון בן
לקיש אומר קנה לוקח פי קתני מתני' מר הבן אין
ללוקח עד שימות האב פי מית אב מיתת אית ליה
ללוקח לא שגא לא מת הבן בתי האב דאתו לדיה
דבן ולא שגא מת הבן בתי האב דלא אתו לדיה דבן
קנה לוקח אלמא קסבר קנן פירות לאו פקנן הגוף
דמי וכי קא זבין דידיה קא זבין ואנן השתא בין ר' ירמיה בר אבא ובין רב יהודה בר' שמעון
בן לקיש סבירא להו וקאמר ר' ירמיה בר אבא אי סלקא דעתך קנן פירות פקנן הגוף דמי
פי מית אב ומיתת הבן בתי האב אמאי אית ליה ללוקח פי קא זבין האי לאו דידיה קא זבין
אלא לאו שמע מיהא קנן פירות לאו פקנן הגוף דמי אהרדויה לקמיה דרב יהודה אמר להו
הכי אמר שמואל זו אינה דומה למשנתנו מאי טעמא אמר רב יוסף בשלמא אי תני איפכא
הכותב נכסיו לאביו איפא למפשט מיהא דקנן פירות לאו פקנן הגוף דמי אלא השתא דקתני
הכותב נכסיו לבנו משום דראוי לירשו הוא אמר ליה אביי אטו ברא ירית אבא אבא לא
ירית ברא אלא לאברוחינהו לנכסי מבירה קא אתי הכא נמי לאברוחינהו לנכסי מאחיה אתי
אלא מאי אינה דומה למשנתנו משום תקנת אושא דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו
האשה שמכרה בנכסי מלוג בתי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקחות אמר רב אידי בר
אבין אף אנן נמי תנינא מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן כתובתה
והרי

הבעל מוציא. שהבעל יורש את אשתו והוא היה לוקח ראשון. לאחר מותו. מהיום ולאחר
מותו שהגוף קנין לבן מהיום אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו. כדכתיב עד שימות.
לוקח אוכל פירות עד שימות האב וכשימות האב הולך הבן ומוציא מיד הלוקחות. דלא
מת הבן בתי האב דאתו לדי הבן. דמה מר לו ראשון לשני כל זכות שקתב ליה: קנן
פירות. שהיו קנן לאב לפירות. בריש לקיש
סבירא לן. דפסקין הלכתא בריש לקיש בתלת
תראי הא ויחולץ למעוברת ומתנה באמצע
בפרק החולץ (יבמות דף לו:). אלא לאו שמע מיהא
[כו] לאו פקנן הגוף דמי. הכי נכסי מלוג הקנן
בתייה לבעל לפירות לאו פקנן הגוף דמי
ומתנתה מתנה ואע"ג דמתה בחייה הכותב
נכסיו לאביו. לאחר מותו ומר האב בתי הבן
ומת האב בתי הבן ואמר לן ריש לקיש דקנה
לוקח שמעין מיהא משום דקנן פירות שזון
קנןין לבן לאו פקנן הגוף דמי אבל השתא
דלמא היינו טעמא דקנה לוקח אע"ג דלא אתי
לידי דבן משום דראוי לירשו הוא ואע"ג
דבעלמא פקנן הגוף דמי האב גופא ודאי אקני
אב לבן בחייה למוכרן כפיציה דאי משום לאחר
מיתת בלאו הכי הוה ירית ליה אבל ר' שמואל
בר אבא לא היה ראוי לירש את אמו אלא רבי
אבא בעלה היה ראוי לירשה: אמא לא ירית
ברא. ואי הוה תני נמי איפכא הוה אמרת נמי
טעמא משום דראוי לירשו הוא: אלא. על
בירך ברא דכתב נכסי לבתה בני אית ליה והאי
דכתב נכסי לבתה לאברוחינהו מבני קאתי דכי
מיתת לא יריתו ליה בני אלא אביה וכי הוה תני
איפכא הוה אמרת הוה דקני לוקח שחלקו מן
האב הוה טעמא משום דקנן פירות שיש לו לבן
לאו פקנן הגוף הוא וכן זבין אב דידיה קובין:
הכא נמי. הכותב נכסיו לבנו ודאי בני אחריני
אית ליה ולאברוחינהו מאחיו משאר בניו של
אב הוא דכתב ליה ומדאמרין קנה לוקח שמע
מיהא קנן פירות לאו פקנן הגוף דמי. באושא
התקינו. דאע"ג דבעלמא לאו פקנן הגוף דמי
בעל בנכסי אשתו אלמנה רבנן לשיעבודיה
משום איבה ודני בלוקח ראשון:
והרי

הקא דלאו פקנן הגוף דמי אי"ב לא משכחת
דמיית ביכורים אלא חד חד עד ידועש עד נון
כדאמר בסוף השולח (גטין דף מה. ושם) וכן
קשה לרבא דפסק בר"ל בריש החולץ (יבמות דף
לו. ושם) דקנן פירות לאו פקנן הגוף דמי וס"ל
האחזין שחלקו לקוחות הן בפרק ב' דקדושין (דף
מב) והיאך מצא דין ורגליו דס"ל לעיל פ"ק (דף טז)
מקצאנו דינו ורגליו דקיי"ל בר"ל וקיי"ל דאין
ברירה דבסוף בריצה (דף לה) פסקין בר' אושעיא
דבדאורייתא אין ברירה ומפרש ר"י דכל הנהו
דאית להו דאין ברירה לא יאמרו דהאחזין
שחלקו מחזירין זה לזה ביובל רק ר' יוחנן
לחזיה להכי דייק עלה רבי יוחנן דלא מצא דין
ורגליו אבל אן לא ס"ל שיהא תלו חזרת ויכל
בכך דקא רבי יוחנן גופיה מודה דבימי ידועש
היו מביאין ביכורים אפילו אמרין דלאו פקנן
הגוף דמי כדאמרין אלא חד חד עד ידועש
בן נון חלוקת ידועש נמי אמר ביש נחלין (ב"ב
דף קט) דירושא היא להם מאבותיהם ואפי"ה לא
תורה אותה חלוקה ביובל דסברא הוא כיון
שחלקו על פי גביא ואורים ותומים ובגזירת
הכתוב ולפיכך הביאו ביכורים והשתא ברא
סברא פליגי ר' יוחנן ושאר אמוראי דרבי יוחנן
סבר דמהויה לא ילפין דגזירת הכתוב הייתה
ושאר אמוראי סברי דמהתם ילפין בכל חלוקת
ירושא דאין מחזירין ביובל אף על גב דלקוחות
הן:

באושא התקינו האשה שמכרה. ואית לר'
יוחנן קמה דהוצרך לתמן כיון דבקנן
הגוף דמי ו"ל דאצטרף להיכא דכתב לה דין
ודברים אין לו נכסין ובפירותיהן ובפירותיהן
עד סוף העולם דאין זה אוכל פירות כדאמר
בהבבא (כתובות דף פג) ומידה אם לא כתב אלא
דין ודברים אין לו בנכסיו ובפירותיהן לא סגי
בהכי דאמתי פירות עצמן ילקח בהן קרקע
והוא אוכל פירות:
אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי כו. תימה
לר"י דשיבש מתניתין דמסכת מכות (דף ג.
ושם) ומיית בריתא דתנן מעידין אנו את איש
פלוני שגירש את אשתו והלא בין היום בין מחר
סופו ליתן לה כתובה (ולא נתן לה כתובה)
אומדין כמה אדם רוצה ליתן ככתובתה של זו
שאם נתארמלה ואם נרצחה ואם מתה ירשנה
בעלה ופליגי אמוראי בגמרא דאיבא מ"ד שמין
באשה כמה אדם רוצה ליתן על זכות ספיקה של
אשה והמותר ושלמו העדים ואיבא למ"ד שמין
בבעל כמה היה אדם נותן על זכות ספיקה של
בעל ומימ לבולתו יש לדקדק אמאי בטובת
הנאה דאם מתה ירשנה בעלה דשקא היא
תמכור ולא ירשנה ו"ל דהויה אמנה ואמאיתם
קאמר דפשיטא בהנהו דאפי' מכרה אין הלוקחות גובין מנה או מאתים מבעל מאחר שמתה בתי בעלה אבל הך דהקא אין לדחות דאמנה ומאיתם קאי
דיש

בבא קמא דף פח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רלא

אָל ו-הלך רב שמואל בר אבא, קמיה ו-לפניו דרבי ירמיה בר
אבא, והראה לו את השטר שבדיו, אִקְרִיבָה בְּנִכְסֵי – העמידו רבי
ירמיה בנכסי אמו, ובכך הוציאם מרשות רבי אבא, בעלה, שהיה
צריך ליורשה. אָל רבי אבא בעלה, ואמרה למילתא – ואמר פסק
זה קמיה דרב הושעיא, ואָל רב הושעיא ואמרה קמיה דרב יהודה,
אָמַר ליה רב יהודה הָיָו ו-כך אָמַר שמואל, האשה שִׁמְכָהּ בְּנִכְסֵי
מִלּוּג בְּתִי בְּעֵלָה, וּמִתָּהּ בְּחִיָּה, הַפְּעֵל מוֹצִיא מִיַּד הַלְקוּחוֹת, משום
שתיקנו חכמים שהבעל נחשב כ'לוקח ראשון' הקודם לשאר
הלוקחות, ואף כאן זכה רבי אבא בנכסי אשתו אף שהיא נתנה
אותם בחייה לבנה. מְמַשִּׁיכָה הגמרא: אָמְרוּהּ – אמרו הלכה זו
קמיה דרבי ירמיה בר אבא שהעמיד את רב שמואל בנכסי אמו,
אָמַר לָהּ, מה שפסקתי כן, משום דאָמַר (מתניתא) [מתניתין] יִדְעָנָא
– אני יודע את פסק המשנה בזה, דִּתְּנָן (ב"ב קלו). הַבּוֹתָבִין נִכְסֵי
לְבָנָו, שיקנה את גופם מהיום, אך ישתמש בהם רק לְאַחַר מוֹתוֹ של
האב, הדין הוא שבהיי האב יש כל את הגוף ולאב את הפירות,
ולאחר מיתת האב זוכה הבן בפירות, וכיון שבחיי האב הבעלות
מחולקת ביניהם, לכן הָיָו אֵינִי יָכוֹל לְמַכּוֹר אותם לגמרי, מִפְּנֵי שֶׁהָיָו
בְּרִשּׁוֹת הָאָב לענין הפירות, וְהָאָב אֵינִי יָכוֹל לְמַכּוֹר מִפְּנֵי שֶׁהָיָו כְּבֵר
בְּתוֹכֵיכֶן לָבִן, והגוף שלו. אף כל אחד יכול למכור את חלקו, ולכן
אם מָכַר הָאָב הרי הנכסים מְכוּרִים לגבי הפירות עד שְׁמֻתוֹת האב,
שאו יזכה הבן בפירות. ואם מָכַר הָבֵן חִלָּה המכירה לגבי הגוף, אך
אֵין לוֹ לְלוֹקֵחַ בפירות עד שְׁמֻתוֹת הָאָב, מדייק רבי ירמיה, אבל כי
מִיתָ אָב מִיָּמָה –מכל מקום אֵיתָ לִיָּה לְלוֹקֵחַ, יש ללוקח אף את
הפירות, וּמִשְׁמַע שְׁדִין זה הוא אף עַל גַּב דְּמַת הָבֵן בְּתִי הָאָב, על
אף דְּמַעוֹלָם לֹא אָתוּ – לא באו הפירות לְיָדֵי הָבֵן, מכל מקום זוכה
בהם הלוקח לאחר שמת האב. וקודם שתביא הגמרא את סיום
הוכחת רבי ירמיה, היא מבארת כיצד הוא יפרש את דברי המשנה
שם.

אומרת הגמרא: רבי ירמיה מבאר את המשנה פדעת רבי שמעון בן
לקיש, דְּאָמַר, לֹא שָׁנָא – אין חילוק, אם מַת הָבֵן בְּתִי הָאָב, אף דְּלֹא
אָתוּ הפירות לְיָדֵי הָבֵן, שהרי מת לפני אביו, וְלֹא שָׁנָא אִם מַת הָאָב
בְּתִי הָבֵן, דְּאָתוּ לְיָדֵי הָבֵן, בכל אופן כשמת האב קָנָה הַלּוֹקֵחַ,
כטעם שיבואר להלן. מביאה הגמרא את דברי רבי שמעון בן
לקיש: דְּאָתְמָה, מָכַר הָבֵן בְּתִי הָאָב וּמַת הָבֵן בְּתִי הָאָב, רבי יוחנן
אָמַר, לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר, קָנָה הַלּוֹקֵחַ. מבארת הגמרא
את סברותיהם: רבי יוחנן שִׁאמָר לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ, אָמַר לָךְ בביאור
טעמו, כִּי קָנְתִי מִתְּנִיתִין שאם מָכַר הָבֵן לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ עד שְׁמֻתוֹת
הָאָב, וּמִשְׁמַע דְּכִי מִיתָ הָאָב אֵיתָ לִיָּה לְלוֹקֵחַ את הפירות, היינו רק
באופן דְּלֹא מַת הָבֵן בְּתִי הָאָב, דְּאָתוּ הפירות לְיָדֵי הָבֵן, וכיון שמכר
ללוקח את הנכסים עם כל הזכויות שיש לו בהם, זוכה הלה
בפירות. אָבֵל אִם מַת הָבֵן בְּתִי הָאָב, דְּלֹא אָתוּ לְיָדֵי הָבֵן, כִּי מִיתָ
אָב נִמְי לִית לִיָּה לְלוֹקֵחַ – אף כשימות האב לא יקנה הלוקח.
ומבארת הגמרא, אֶלְמָא קָא סָבַר – מבואר שרבי יוחנן סובר ש'קָנְתִי
פִּירוֹת' שיש לאב בנכסים ב'קָנְתִי הָגוֹף' דְּמִי – הוא נחשב, וכאילו
בחיי האב אין לבן בעלות על הנכסים, וכיון שמת הבן קודם שמת
האב, והתברר דְּכִי וְכִין – כשמכר הבן את הנכסים, לֹא יִדְרִיָּה וְכִין
– לא מכר נכסים השייכים לו, אלא לאביו, ולא קנאם הלוקח. ורבי
שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ שִׁאמָר שאחר מיתת האב קָנָה הַלּוֹקֵחַ, סובר דְּכִי
קָנְתִי מִתְּנִיתִין שאם מָכַר הָבֵן אֵין לְלוֹקֵחַ זכות בפירות עד שְׁמֻתוֹת
הָאָב, ומשמע דְּכִי מִיתָ אָב מִיתָ, אֵיתָ לִיָּה לְלוֹקֵחַ את הפירות,
היינו בכל אופן, לֹא שָׁנָא כשלא מַת הָבֵן בְּתִי הָאָב, דְּאָתוּ לְיָדֵי
הָבֵן, וְלֹא שָׁנָא כשמת הָבֵן בְּתִי הָאָב, על אף דְּלֹא אָתוּ לְיָדֵי הָבֵן,
קָנָה הַלּוֹקֵחַ. ומבארת הגמרא, אֶלְמָא קָסָב שְׁקִינָה הַפִּירוֹת שיש
לאב בנכסים לֹא ב'קָנְתִי הָגוֹף' דְּמִי, אלא גוף הנכסים קנוי לבן כבר
בחיי האב, וממילא כִּי קָא וְכִין – כשמכרם הבן בחיי האב, יִדְרִיָּה
קָא וְכִין – נכסים השייכים לו מכר, ואף אם מת הבן לפני האב,
כשימות האב יזכה הלוקח בפירות. מביאה הגמרא את ההלכה
בזה, וְאָנֹן הִשְׁתָּא – וכמי אנו פוסקים עתה, הרי בִּין דְּכִי יִרְמִיָּה בְּרַ
אָבֵא וְכִין רַב יְהוּדָה, בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּבִירָא לָהּ – הם סוברים,

שקנין פירות אינו כקנין הגוף, כפי שנפסקה ההלכה ביבמות (לו.).
מביאה הגמרא את סיום דברי רבי ירמיה בהוכחתו מן המשנה:
וְקָאמַר רַבִּי יִרְמִיָּה בְּרַ אָבֵא שִׁיש לְהוֹכִיחַ מִהֲמִשְׁנָה כְּדִבְרֵי, דְּאִי
סִלְקָא דְּעֵתָהּ שְׁקִינָה פִירוֹת בְּקָנְתִי הָגוֹף דְּמִי, אם כן, כִּי מִיתָ אָב
ובאופן דְּמִיתָ הָבֵן בְּתִי הָאָב ומעולם לא זכה בפירות, אָמַר אֵית
לִיָּה לְלוֹקֵחַ את הפירות, והרי קנין הפירות של האב נחשב כקנין
הגוף, ונמצא דְּכִי קָא וְכִין הָא – כשמכר הבן, לֹא יִדְרִיָּה קָא וְכִין,
אֶלְמָא לֹא שְׁמַע מִיָּה מִכָּר שְׁקִנָה הַלּוֹקֵחַ, שְׁקִינָה הַפִּירוֹת של האב
לֹא ב'קָנְתִי הָגוֹף' דְּמִי, ולכן הבן יכול למכור את הנכסים בחיי אביו,
וחל המקח אף אם מת הבן בחיי האב. ויש ללמוד מכאן את הדין
במעשה של רב שמואל, שהרי ב'נכסי מלוג' הגוף שייך לאשה
והפירות לבעל, וכיון שקנין הפירות של הבעל אינו כקנין הגוף,
יכלה האשה לתת אותם במתנה לרב שמואל, וזכה בהם אף שהיא
מתה לפני בעלה ולא באו הפירות לרשותה, וכמו שמבואר
במשנה שהבן יכול למכור את הנכסים, וחל מקחו אף אם מת לפני
האב.
מביאה הגמרא את תשובתו של רב יהודה לראיה זו: אֶהְדְּרִיָּה –
החזירו השומעים את ראיית רבי ירמיה לְקַמְיָה דְּרַב יְהוּדָה, וְאָמַר
לָהּ, הָיָו אָמַר שְׁמוּאֵל, משנה זו של האב שכתב את נכסיו לבנו,
אֵינָה דְּיֻמָּה לְמִשְׁתַּנְּגוּ – לנידון שלנו, שאל אשה שכתבה את נכסי
המלוג שלה לבנה. מבררת הגמרא: מָא שְׁמַעָא אֵין הַנִּידוּנִים
דוּמִיָּה, אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּשִׁלְמָא אֵי תִנִּי אִפְסָא – אם היה התנא שונה
את הדין באופן הפוך, ודיינו 'הַבּוֹתָבִין נִכְסֵי' לְאִבּוֹ, שזיכה עתה
בגוף ובפירות לאחר מיתת הבן, שאם מכר האב בחיי בנו חִלָּה
מכירתו, והיה ריש לקיש אומר שאף אם מת האב לפני הבן ולא
זכה בפירות, קנה הלוקח. אֵיפְסָא לְמַפְשָׁשׁ מִיָּה – היה אפשר להוכיח
מכר דְּקָנְתִי הפירות של הבן בנכסים לֹא ב'קָנְתִי הָגוֹף' דְּמִי, ולכן אין
הבן יכול לעכב על מכירתו של האב, ואחרי מיתת הבן יזכה
הלוקח בפירות. אֶלְמָא דְּקָנְתִי 'הַבּוֹתָבִין נִכְסֵי' לְבָנָו, ועל זה
אמר ריש לקיש שאם מכר הבן את הנכסים ומת בחיי האב, יזכה
הלוקח בפירות לאחר מיתת האב, אין ראייה שטעם הוא משום
שקנין פירות אינו כקנין הגוף, אלא יתכן שטעמו מִשּׁוּם דְּהָבֵן דְּאִי
לְיִירוּשָׁו הוּא, וכיון שאף ללא נתינת המתנה היה יורשו לאחר מותו,
לא יתכן שהתכוין שיזכה במתנה רק לאחר מותו, אלא שזיכה בה
כבר עתה לענין שיוכל למוכרה, ולכן חלה מכירת הבן אף אם מת
לפני האב. אבל לגבי נכסי מלוג לא שייכת סברא זו, אלא כיון
שיש לבעלה קנין פירות הרי זה כאילו יש לו את קנין הגוף, והוא
מעבדה מלכתא את הנכסים במתנה לרב שמואל, ולכן רבי אבא
יורש את הנכסים.
דוחה הגמרא: אָמַר לִיָּה אֶפְי לְרַב יוֹסֵף, אם כדברך שטעמו של
שמואל לחלק בין הנידונים הוא כיון שהבן ראוי לירש את אביו,
אם כן מדוע אתה סבור שאם היתה המשנה עוסקת בכותב נכסיו
לאביו היתה ראייה לרבי ירמיה, אָמַר – וכי רק בְּרָא יִרְיָת אָבֵא – בן
יורש את אביו, ואילו אָבֵא לֹא יִרְיָת בְּרָא – אב אינו יורש את בנו,
והרי כשאין בנים לבן, האב הוא היורש, ואם כן אף בכותב נכסיו
לאביו היה אפשר לומר שטעם הוא כיון שהאב עתיד לרשת את
בנו אף ללא המתנה, ובודאי כוונת הבן היתה שיזכה בנכסים כבר
עתה, אֶלְמָא מִכָּר שלא אמרת כן מוכח שאתה סובר שאם היה
התנא אומר את דינו באופן ש'כתב נכסיו לאביו', היינו מפרשים
שמדובר שיש לבן זה בן הראוי ליורשו לפני אביו, ומה שכתב את
נכסיו לאביו אינו כדי שיזכה בהם עתה, אלא לְאֶבְרִיחֵיהּ לְנִכְסֵי
מְבָרִיָּה קָא אֶתִי – הוא בא להבריח את נכסיו מבנו, שלא יירשנו
בנו אלא אביו, ומכך שהוא יכול למכרם אף שאינו עתיד ליורשו
מוכח שקנין הפירות של הבן אינו כקנין הגוף, ואינו מעכב על אביו
למכור את הנכסים, ואם כן הָאָב נִמְי, אף את האופן המובא
במשנה ש'כתב נכסיו לבנו' יש לפרש כך, שלא היתה כוונתו
שיזכה הבן בנכסים מיד, אלא מדובר שיש לו בנים נוספים,
וּלְאֶבְרִיחֵיהּ לְנִכְסֵי מִתְּנִיתִי אֶתִי – התכוין להבריח את הנכסים
מאחיו של בנו, כלומר משאר בניו, ורצונו שכן זה יירשם לבדו.

52 הוא שווה עתה ללא אותו אבר, כן חורין מי אית ליה דמי - וכי יש
 53 לו שווי ממוני, שאפשר לשום בו, והרי אין לו אדון שימכרנו
 54 בשווי. **אָלָא אָמַר רַב אַשִּׁי**, כוונת רבי אליעזר לומר, שְׁאִין שְׁמִין אוֹתוֹ - את
 55 שווי האבר בְּנִיזָק - כפי שווי האבר של הניזק, **אָלָא בְּמִזְק** - כפי
 56 שווי המזיק עצמו, ששמים את המזיק כאילו הוא עבד הנמכר
 57 בשוק, כמה הוא שווה עתה עם אבר זה, וכמה היה שווה ללא
 58 אותו אבר. וזהו 'עין תחת עין ממש' שאמר רבי אליעזר, שעיניו של
 59 המזיק עצמה נישומת כעבד תחת עינו של הניזק.
 60 מספרת הגמרא: **הָהוּא חֲמִירָא דְקָמֵעַ יָדָא דִּינִיקָא** - חמור קטע לידו
 61 של ילד קטן, **אָתָא אַבּוּי לְקַמְיָה דְרַב פָּפָא בְרַ שְׁמוּאֵל**, ותבע
 62 תשלומי הנזק מבעל החמור. **אָמַר לָהּ רַב פָּפָא לְדִינִי בֵּית הַדִּין**,
 63 וְלוֹ שׁוּמוֹ לִיָּה - לכו ושמונו לניזק אֲרַבְּעָה הֶדְרִים שהחובל בחבירו
 64 צריך לשלם, וישלם אותם המזיק. **אָמַר לִיָּה רַבָּא לְרַב פָּפָא בְרַ**
 65 **שְׁמוּאֵל**, וְהָא אֲנִי מְחַשֶּׁה תָּנֹן, ומדוע אתה אומר ארבעה. **אָמַר לִיָּה**
 66 **רַב פָּפָא**, לְכָר מְנִזְק קְאָמִינָא - כוונתי היתה לארבעת הדברים חוץ
 67 מנזק. **אָמַר לִיָּה אַבְּי לְרַב פָּפָא בְרַ שְׁמוּאֵל**, וְהָא חֲמִירָא הוּא - והרי
 68 המזיק היה חמור ולא אדם, וְחֲמִירָא אֵינִי שְׁמִלֵם **אָלָא תְּשִׁלוּמִי נִזְק**
 69 בלבד. **אָמַר לָהּ רַב פָּפָא לְדִינִים**, אכן וְלוֹ שׁוּמוֹ לִיָּה נִזְקִיָּה - לכו
 70 שומו לניזק את שווי נזקו בלבד. שאל אותו אבבי, וְהָא כְּעֶבְדָּא בְּעִי
 71 לְמַשְׁיָמִיָּה - והרי שנינו במשנה שצריך לשום את שווי הנזק כאילו
 72 היה הניזק עבד העומד להימכר, ומדוע אינך אומר להם לעשות
 73 כן. **אָמַר לָהּ רַב פָּפָא לְדִינִים**, אכן וְלוֹ שְׁיִימוּהוּ כְּעֶבְדָּא.
 74 **אָמַר לָהּ אַבְּוִי דִּינִיקָא לְדִינִים**, לא בְּעִינָא - איני רוצה שתשמונו
 75 אותו כעבד, דְּוִילָא בִּיה מִילָתָא - שזולזל הוא עבורו להיות נישום
 76 כעבד. **אָמַר לִיָּה הַדִּינִים לְאָבִי הִילֵד**, וְהָא קָא מְחַיִּיבָא לִיָּה לְנִזְקָא
 77 - והרי אתה חב ומרע לילד בכך שאתה מוחל על חבלותיו, שהרי
 78 התשלומים של הילד הם ולא שלך. **אָמַר לָהּ אַבִּי הִילֵד**, לְכִי גִידִל
 79 מְפִיִּסָנָא לִיָּה מְדִידִי - כשיגדל אפיסנו על ידי שאשלם לו מממוני.
 80 סיפור נוסף, **הָהוּא תוֹרָא דְאֵלִם דִּינִיקָא** - שור לעס וכסס לידו
 81 של ילד, **אָתָא אַבּוּי לְקַמְיָה דְרַבָּא** ותבע תשלומי הנזק מבעל השור.
 82 **אָמַר לָהּ רַבָּא לְדִינִי בֵּית הַדִּין**, וְלוֹ שְׁיִימוּהוּ כְּעֶבְדָּא - לכו ושמונו
 83 את הילד כעבד העומד להימכר. **אָמַר לִיָּה הַדִּינִים לְרַבָּא**, וְהָא
 84 מִר הוּא דְאָמַר שְׁכַל הַנִּישׁוּם כְּעֶבְדִּי - כל תשלום נזק שצריך לשומו
 85 כעבד העומד להימכר, אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָבֵל. וכיצד אומר הנך כעת
 86 לשומו ולגבותו מן המזיק. **אָמַר לָהּ רַבָּא לְדִינִים**, לא צְרִיכָא דְאִי
 87 תָּפַס - כוונתי היתה שישומוהו לענין לענין שאם היום או מחר
 88 יתפוס הניזק ממון מן המזיק, יוכל לעכבו אצלו בתורת תשלום על
 89 הנזק, ולא יוכל המזיק לתובעו ממנו.
 90 מבארת הגמרא: **רַבָּא** שאמר שאין גובין בבבל נזק הנישום בעבד,
 91 לְמַעֲמִיָּה - לשיטתו, דְאָמַר רַבָּא, נִזְקִי שׁוֹר בְּשׁוֹר - תשלום נזקי שור
 92 שהזוק על ידי שור, וְנִזְקִי שׁוֹר בְּאָדָם - וכן תשלום נזקי שור שהזוק
 93 על ידי אדם, גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָבֵל. אך נִזְקִי אָדָם בְּאָדָם - תשלום נזקי
 94 אדם שהזוק על ידי אדם, וְנִזְקִי אָדָם בְּשׁוֹר - וכן תשלום נזקי אדם
 95 שהזוק על ידי שור, אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָבֵל.
 96 הגמרא דנה בטעמו של רבא. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא נִזְקִי אָדָם
 97 בְּאָדָם וְנִזְקִי אָדָם בְּשׁוֹר, דְּלֹא גּוֹבִים אוֹתָם בְּבָבֶל, ודאי הטעם משום
 98 ש'אלהים' בְּעִינֵן - שצריך שידונו דינים אלו דינים מומחים
 99 הנקראים 'אלהים' כדי לגבותם, וְלִיָּא לְדִינִים אֵלוּ בְּבָבֶל, אם כן
 100 נִזְקִי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאָדָם נְמִי
 101

1 לבין הצער שנצטער בו הנחבל.
 2 מקור אחר: **רַב פָּפָא מְשַׁמִּיָּה דְרַבָּא אָמַר**, אָמַר קָרָא (שם כא יט)
 3 'וְרַפָּא יִרְפָּא', ולומדים מכך ליתן רְפוּאָה בְּמִקּוֹם נִזְקִי - שצריך
 4 לשלם הוצאות הרפואה אף במקום שהזיק, שמשלם על הרפיו
 5 מלבד הנזק. וְאִי סָלְקָא דְעֵתָה שְׁעִין תַּחַת עֵין מְשִׁשׁ, מדוע אכן
 6 צריך לשלם על הרפואה, הלא כִּי הִכִּי דְהָא בְּעִי אָסִיָּא הָא נְמִי
 7 בְּעִי אָסִיָּא - כשם שהנחבל צריך לרפוא שירפאהו כמו כן החובל
 8 צריך רופא שירפאהו, ומדוע מלבד מה שמשלם על רפואת עצמו
 9 ישלם על רפואת הנחבל. ובהכרח אינו ממש אלא ממון, ומשמיעה
 10 התורה שמלבד תשלום הנזק ישלם על הרפואה.
 11 דוחה הגמרא: מַאי קוֹשִׁיָּא הִיא זו, דְלָמָּא אִיכָא דְסָלִיק בְּשִׁרְיָה הִיא
 12 - שבשרו מתרפא ומעלה ארוכה מהר יותר, והוצאות רפואתו
 13 מעטות, וְאִיכָא דְלֹא סָלִיק בְּשִׁרְיָה הִיא - שאין בשרו מתרפא מהר
 14 כל כך, והוצאות רפואתו מרובות, וְלִמָּא נְפָקָא מִיָּנָה - ולענין מה
 15 אמרה התורה שישלם על הרפואה מלבד הנזק לאופן שהוצאות
 16 רפואת החובל מעטות מהוצאות רפואת הנחבל, לומר שצריך
 17 לְמִיתָב לִיָּה הֵיאָךְ דְבִינִי בִּינִי - לשלם את ההפרש שבין הוצאות
 18 רפואתו להוצאות רפואת הנחבל.
 19 מקור אחר: **רַב אַשִּׁי אָמַר**, אָתָא - יש ללמוד כן בגזירה שוה 'תחת'
 20 'תחת' מְשׁוֹר המועד, בְּתִיב הָכָא בחובל בחבירו (שמות כא כד) 'עֵין
 21 תַּחַת עֵין', וּבְתִיב הָתֵם בשור מועד שנגח (שם כא לו) 'שֶׁלֶם יִשְׁלֵם'
 22 שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר', מִה לְהֵלֶן בשור משלם מְמוֹן, אֵף כָּאן בחובל
 23 בחבירו משלם מְמוֹן.
 24 מקשה הגמרא: מַאי תוֹתִי דְלָפָת - מה ראית ללמוד 'תחת' 'תחת'
 25 מְשׁוֹר המועד ולחייבו ממון, נִילָף - נלמד 'תחת' 'תחת' מְאָדָם שהרג
 26 אשה, דְבְּתִיב (שם כא כג) 'וְאֵם אֶסּוֹן יִהְיֶה וְנִתְּתָה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשִׁי',
 27 ונלמד משם שמה לְהֵלֶן באדם שהרג נוטלים ממנו נפש מְשִׁשׁ, אֵף
 28 כָּאן בחובל בחבירו 'עֵין תַּחַת עֵין' היינו מְשִׁשׁ ולא ממון.
 29 אָמַר - תירצו בני הישיבה, יותר מסתבר ללמוד משור המועד,
 30 שכן דִּינִי נִזְקִין מְנִיקִין - אדם שהזיק משור שהזיק, ששניהם נזקין
 31 הם, וְאֵין דִּינִי נִזְקִין מְמִיתָה - אדם שהזיק מאדם שהרג, שזה נזקין
 32 וזה מיתה, ואינם דומים.
 33 הגמרא אינה מקבלת תירוץ זה. ומקשה: אֲדַרְבָּה, יותר מסתבר
 34 לומר שדִּינִי אָדָם מְאָדָם, וְאֵין דִּינִי אָדָם מְכַחֶמָה אף ששניהם בנזקין.
 35 אָלָא, (אמר) **רַב אַשִּׁי** אכן אינו לומד מ'תחת' האמור בשור המועד,
 36 אלא מ'תחת אֲשֶׁר עָנָה' וגו', לִיָּה לִיָּה - לומד הוא בגזירה שוה ממה
 37 שנאמר בפרשת האונס (דברים כב כט) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֶּׁכֶב עִמָּה'
 38 לְאִבִּי הַנֶּעֱרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וגו' תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה, שכשם שהאונס
 39 משלם תחת העיניו ממון, אף החובל בחבירו משלם ממון. ולימוד
 40 זה הוא אָדָם מְאָדָם, וְנִזְקִין מְנִיקִין, ואין ללמוד מאדם שהרג שאף
 41 ש'אדם מאדם' הוא מכל מקום אין ללמוד נזקין ממיתה.
 42 הגמרא מביאה שיטה אחרת בענין תשלומי הנזק של החובל
 43 בחבירו: תִּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, מה שנאמר (שמות כא כד) 'עֵין
 44 תַּחַת עֵין', הכוונה לעינו מְשִׁשׁ.
 45 שואלת הגמרא: מְשִׁשׁ סָלְקָא דְעֵתָה, וכי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִית לִיָּה כָּכָל
 46 הֵנִי שְׁמָא שאמרו לעיל שהחובל בחבירו משלם ממון, ואין נוטלים
 47 את האבר. אָמַר רַבָּה, ודאי שמשלם ממון, וכוונת רבי אליעזר
 48 לומר, שְׁאִין שְׁמִין אוֹתוֹ - את הנחבל כְּעֶבְדָּה, וכמבואר במשנתנו,
 49 אלא שמין את הנחבל ממש כפי שוויו.
 50 אבבי מקשה על ביאור זה: אָמַר לִיָּה אַבְּי לְרַבָּה, אָלָא בְּמָאן - כפי
 51 מי שמין אותו, האם כָּכָן חורין, כמה שווה עם אותו אבר וכמה

ב"ה, י"ז מנ"א, תשכ"א
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה יעקב יוסף שי שו"ב

שלום וברכה!

...מוחזר ומצו"ב השו"ת ע"ד שהחיינו בברית מילה. ואין הזמ"ג לעיון כדבעי. בכ"ז בפני
החביבות והכבוד אעיר עכ"פ בחפזה :

לענין דברכת שהחיינו רשות כו' - עיין פס"ד להצ"צ בסופו בלקוטים וש"נ.

בנוגע לשהחיינו בפורים ביום - מצינו ג"כ פלוגתת המחבר והרמ"א, אבל **בהיפך** מדעתם
במילה (שו"ע או"ח ר"ס תרצ"ב, יו"ד סרס"ה ס"ז) - שמזה הוכחה **דלא** מטעם שברכת שהחיינו שונה
משאר הברכות נגעו בזה.

זה שהספרדים בלונדון ואמסטרדם וכו' מברכין שהחיינו במילה מוכח שחלוק הנוהג בפועל
הוא - לא בין א"י וחו"ל, כ"א בין ספרדים ואשכנזים.

לכאורה לא זו הדרך **להכריע פס"ד למעשה** שנחלקו בו ראשונים ואחרונים - ע"י ראיות
מש"ס, ששני המד"א בודאי לא אשתמוט להו.

ואת"ל - ה"ז שהש"ס לא אשתמיט בשום מקום להזכיר שהחיינו במילה - מוכיח כמנהג
האשכנזים שאין לברך.

וראה בזה בס' כתר ש"ט (טעמי מנהגים) להרב גאגין ח"א דף תקס"ג - נוסף על הטעם שלא
לברך מפני צערא דינוקא ודשמא נפל הוא (נזכרו בשו"ת המצוי"ב) - הובאו בס' טעמי מנהגים עוד ב'
טעמים: משום דרמא אבי דינא (שבה"ל), טוב יותר שמלכתחילה לא תהי' ערלה (הרה"צ מרוזין).
ועייג"כ מצות מילה בסהמ"צ לאדמו"ר הצ"צ.

ב"ה, י"ח מנ"א, תשכ"א
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה חיים הלל שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט"ו באב עם המצורף אליו, בו שואל אודות זמן יציאת השבת במוצש"ק.

והנה אינו שוה בכל המדינות ובכל חדשי השנה ולכן צריך להתדבר בזה עם מורי הוראה
בישראל בפאריז וסביבותי' אלה שיש להם ידיעה בהלכתא רבתא זו.

ולדעת בדיוק זמן נץ החמה שקיעת החמה בפועל, יש לראות הלוח היו"ל מטעם החברה
האוסטרונומית דצרפת, שהרי מומחים הם במקצוע זה ונאמנים, אלא שהם מציינים שקיעת החמה
בפועל, שלא תמיד הוא שקיעת החמה ע"פ שו"ע, ואכמ"ל.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ב"ה, כ"א מנ"א, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מ"ט מנ"א, בו שואל עצה להעדר הסדר אצלו, שמחליט להתנהג באופן מסוים ואינו נמשך זמן רב ומשנה הנהגתו ובמילא מבלבל זה גם להזולת וגם לעצמו.

ובכלל שינויים כהאמור באים לעתים תכופות מפני שמחליטים עניינים שהם לא בערך להמצב בהווה, ז.א. שחפצים לדלג בה בשעה שהסדר הרגיל הוא. מעט מעט אגרשנו, להעלות בקדש צעד אחר צעד [מלבד במקרים יוצאים מן הכלל, שאז הסדר דמדלג ומקפץ ועד להיפך מן הקצה אל הקצה בשעתא חדא וברגעא חדא, אבל אין זה הסדר דתמידים כסדרם],

ועוד בזה עצה היעוצה שתהי' ההסכמה וההחלטה בת קיימא כשמתקשרים בזה (מ'פארבינדט זיך) עם חבר וחברותא, שזה מעיק (מאכט איינג) שלא לקיים ההחלטה, כיון שע"ז גורם אי נעימות לשני וק"ל.

מובן ג"כ שהיצר משתדל לבלבל גם בעבודה והנהגה האמורה אבל אדרבה מזה עצמו צריכים להוסיף כח במלחמת היצר, וכידוע ההתבוננות בההשתדלות הכי גדולה שונה ומשונה של היצר לפתות את האדם, כיון שזוהי תכלית בריאתו הרי צ"ל ההשתדלות פי כמה מצד האדם למלאות תכלית בריאתו הוא, כדברי חז"ל, אני נבראתי לשמש את קוני, והובטחנו, אדם מקדש את עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ב"ה, כ"א מנ"א, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השלישי, בו כותב אודות ענין הלבושים.

ולפלא הספק שלו בזה, בה בשעה שמביא גם במכתבו מאמרי חז"ל וגם פסקי דינים המחייבים את הענין, וראה ג"כ שו"ת אדמו"ר הצמח צדק חלק יו"ד סי' צ"א (והשמטה להנ"ל בסוף שער המילואים שם), מיוסד על הכתוב (צפני' א, ח).

ולהערה שלו מהכתוב בלקו"ד בפירוש מאמר חז"ל שלא שינו את לבושם, דשייך זה לזקן ופיאות - פשוט שהנ"ל הוא נוסף על האמור, דאין מאמר זה יוצא מידי פשוטו, לבושים ממש, לבושים חיצונים.

התקוה חזקה שיש לו קביעות עתים בלימוד פנימיות התורה ולא עוד אלא שמוסיף בזה מזמן לזמן כמו שנצטוינו להעלות בקדש.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 טו. נוהגים במדינות אלו להבדיל מעומד⁹² לכבוד המלך שאנו מליין אותו⁹⁴ ודרך לוויה מעומד
- 2 ומכל-מקום אחר גמר ההבדלה יש לו לישב ולשתות הפוס שאין לתלמידי חכמים לאכל או לשתות
- 3 מעומד⁹³:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף טו
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

לח] להבדיל מעומד - גם ברכות הבשמים והנר נאמרות לו] לשתות מעומד - גם מי שאינו תלמיד-חכם ינהג מעומד⁹³.
כך⁹⁵.

ציונים והוספות

- 92 אבל הבדלה במוצאי שבת שחל בו יו"ט (יקנה"ז) והוסיף מחול על הקדש אסור לאדם שיעשה חפציו קודם שילווה את המלך דהיינו שיכדיל או על הכוס או בתפלה.
- 93 מיושב (סי' תעג ס"ח).
- 93 אפילו כשהמבדיל פוטר את כולם בברכתו (ראה סימן ריג ס"ה במוסגר).
- 94 ראה לקמן סי' רצט סט"ו: אף על פי שיצא השבת

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

- 1 י ולפי שאיסור התענית בכל חודש זה חוץ משבתות וימים טובים ור"ח וחולו של מועד אינו אלא מנהג לפיכך
- 2 המתענה בו תענית חלום (שאפילו בשבת ויו"ט מותר להתענות תענית חלום כמ"ש בסימן רפ"ח) אין צריך לישב בתענית בחדש אייר כדי שיכופר לו על מה שחטא שהתענה בחדש ניסן על חלומו כמו שצריך לעשות מי שמתענה תענית חלום בשבת ויו"ט ור"ח וחולו של מועד שהוא צריך לישב בתענית על תעניתו כמ"ש בסימן תי"ח:
- 9 יא מי שהתענה תענית חלום בשבת שבחודש ניסן מותר להתענות למחר ביום ראשון על מה שהתענה בשבת כיון שאיסור התענית זה אינו אלא מנהג ואפילו אם חל ר"ח ניסן באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית חלום מותר לו לישב בתענית בר"ח ניסן על מה שהתענה בשבת כמ"ש בסי' רפ"ח עיין שם הטעם:
- 15 יב בכל החודש אף שאין אומרים תחנון אומרים למנצח יענך וגו' ובב' וה' אומרים אל ארך אפים אבל בערב פסח אין אומרים למנצח ואל ארך אפים ואין ערב פסח דומה לשאר ערב יום טוב כי הוא עצמו יום טוב כמ"ש בסי' תס"ח:
- 20 יג בערב פסח וחולו של מועד אין אומרים מזמור לתודה מטעם שנתבאר בסי' נ"א ע"ש:
- 22 יד ליתן חרם בבהכ"נ לאיזה צורך גדול מותר בכל חודש ניסן אף על פי שאסור בתשרי מטעם שיתבאר בסימן תר"ב:
- 25 טו נוהגין מראש חודש ואילך לקרות פרשת הנשיא שהקריב בו ביום וביום י"ג פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה שהוא נגד שבט לוי:
- 28 טז בערב פסח שחרית משכימין לבהכ"נ כדי שיגמור סעודתו קודם שעה ד' עיין סי' תמ"ג:
- 30 יז כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתייה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסור חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג בכל שלש רגלים ואין מתעניין אפילו חתן וכלה ביום חופתם ולא תענית יום שמת בו אביו ואמו כמ"ש בסי' תקס"ח ותקע"ג ואיסור זה אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח כמו שנתבאר:
- 40 יח במה דברים אמורים ביום שלאחר הפסח ושלאחר הסוכות אבל ביום שלאחר חג השבועות מן הדין אסור להתענות בו מטעם שיתבאר בסימן תצ"ד:
- 43 יט יש מגדולי המורים שהיה מנהיג לבני דורו שיהיו מפרישין מעט קמח מן הקמח שנטחן לפסח ויעשו ממנו פת או תבשיל ויאכלוהו קודם הפסח וטוב ליתן לעניים שיאכלוהו קודם הפסח וטעם מנהג זה הוא כדי שאף אם יש חשש חמץ משהו בתוך הקמח הזה נוכל לתלות

הפסח כלומר קודם להם וכוונת הכתוב לומר שבעת ימים
מצות תאכלו וביום שקודם שבעת ימים תשביתו שאור וגו'
ראיה לדבר זה ממה שאמרה תורה לא תשחט על חמץ דם
זבחי כלומר לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים וזמן
שחיטת הפסח הוא ב"ד מחצות היום ולמעלה מכאן אתה
למד שזמן השבתת החמץ הוא בזמן שחיטת הפסח דהיינו
מחצות יום י"ד ולמעלה:

ב ומה היא השבתה זו שאמרה תורה הוא שישבית ויבער
החמץ מן העולם לגמרי עד ששום אדם לא יוכל עוד
להנות ממנו ועל-דרך שיתבאר בסי' תמ"ה אבל אם רוצה
לבטלו ולהפקירו אין זה מועיל כלום.

במה דברים אמורים לאחר שהגיע זמן איסור אכילתו
והנאתו מן התורה דהיינו מחצות היום י"ד ולמעלה
שהאוכל או הנהנה אז מן החמץ עובר בלא תעשה שנאמר
לא תאכל עליו חמץ כלומר על קרבן הפסח ולא בא הכתוב
להזהיר שלא לאכול חמץ בשעת אכילת הפסח דהיינו בליל
ט"ו שהרי כבר נאמר ולא יאכל חמץ אלא בא להזהיר שלא
לאכול חמץ בשעת שחיטת הפסח דהיינו מחצות יום י"ד
ולמעלה וקבלו חכמים שאיסור חמץ ב"ד דומה לאיסורו
כל ז' ימי הפסח שכשם שכל ז' ימי הפסח הוא אסור אפילו
בהנאה מן התורה שנאמר ולא יאכל כלומר לא יהא בו היתר
המביא לידי שום אכילה אפילו של היתר דהיינו היתר הנאה
שסתם הנאה באה לידי אכילה שלוקח בדמים מאכל כך
מחצות יום י"ד ולמעלה הוא אסור אפילו בהנאה וכיון
שאסור לו להנות ממנו הרי אין לו שום זכות בו ואינו שלו
כלל ולפיכך אינו יכול לבטלו ולהפקירו אבל קודם שהגיע
זמן איסור הנאתו יכול הוא לבטלו ולהפקירו ומותר לו מן
התורה להשהותו עמו בבית כל ימי הפסח שאינו עובר מן
התורה בכל יראה ובל ימצא אלא על חמץ שלו שלא
הפקירו שנאמר ולא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה
רואה של אחרים ושל הפקר:

ג אבל חכמים גזרו שאין ביטול והפקר מועיל כלום לחמץ
אף קודם שהגיע זמן איסור הנאתו אלא הוא צריך לחפש
אחריו במחבואות ובחורים (אם דרך להשתמש שם כל
השנה כמו שיתבאר בסי' תל"ג) ולבדוק ולהוציאו מכל
גבולו ולעשות לו כמשפט שיתבאר בסי' תמ"ה:

ד ומפני ב' דברים נזקקו חכמים לכך הא' לפי שהביטול
וההפקר תלוי במחשבתו של אדם שיפקירונו בלב שלם
ויוציאונו מלבו לגמרי ולפי שאין דעת כל בני אדם שוין
ואפשר מי שיקל בדבר ולא יפקירונו בלב שלם ולא יוציאנו
מלבו לגמרי לפיכך גזרו שאין ביטול והפקר מועיל כלום
עד שיוציא את החמץ מכל גבולו (עיי' סי' תמ"ה) הב' לפי
שהאדם רגיל בכל השנה בחמץ ומחמת רגילותו קרוב הוא
לשכחה שישכח את איסורו ויאכל ממנו אם יהיה מונח
גבולו בפסח לפיכך הצריכו לחפש אחריו ולבדוק
ולהוציאו מכל גבולו קודם שיגיע זמן איסור אכילתו:

ה וזמן בדיקה זו מן הדין היה ראוי לקובעה ביום י"ד
בתחלת שעה ששית כדי שישלים כל אחד בדיקתו בסוף
שעה ששית ויבער החמץ בתחילת שעה ז' כמשפט האמור

ולומר שאותו החשש חמץ היה כולו בתוך המקצת שנאכל
כבר קודם הפסח (כמ"ש בסי' תנ"ג ותס"ו) ומכל-מקום
מנהג זה אינו אלא חומרא בעלמא שמעיקר הדין אין אנו
מחזיקין ריעותא לחוש שמא יש בקמח חשש חימוץ משהו:

חלק ב סימן תכס מנהג ימי ניסן:

א שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה
בו נס גדול שפסח מצרים היה מקחו מבעשור לחדוש
כמו שכתוב בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית
אבות וגו' ואותו היום שבת היה שהרי בה' בשבת יצאו
ישראל ממצרים כמ"ש בסי' תצ"ד וכיון שט"ו בניסן היה
בה' בשבת א"כ עשרה בניסן היה בשבת וכשלקחו ישראל
פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי אומות העולם אצל
ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך אמרו להם זבח פסח
הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו בכוריהם אצל
אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל ולא
רצו ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם וזה
שכתוב למכה מצרים בבכוריהם וקבעו נס זה לזכרון לדורות
בשבת וקראוהו שבת הגדול ולמה לא קבעוהו בעשרי
לחדוש סתם בין שחל בשבת בין שחל בחול כדרך שנקבעו
כל המועדים לפי שבעשרה בניסן מתה מרים וקבעו בו
תענית כשחל בחול כמ"ש בסי' תק"פ ע"ש:

ב נוהגין במדינות אלו שבשבת הגדול במנחה אין אומרים
ברכי נפשי אלא אומרים עבדים היינו וכו' לפי שבשבת
הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים ואפילו שבת הגדול
הוא ערב פסח אומרים עבדים היינו:

ג נוהגין במדינות אלו כששבת הגדול הוא ערב פסח
מפטירין בו במלאכי וערבה וגו' לפי שבאותו פרשה
כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר וגו' והרי זה מעין
המאורע שבערב פסח הוא זמן הביעור דהיינו שבערב פסח
של שנה הרביעית שבשמיטה ובערב פסח של שנה שביעית
שבשמיטה חייב כל אדם להוציא מביתו כל המעשרות
שהפריש מתבואתו כל הג' שנים שעברו מהשמיטה והיו
המעשרות שהפריש מונחים בביתו ובערב פסח זה מחויב
להביאן לבית הלוי (ואע"פ שיש אומרים שזמן הביעור אינו
בערב יום טוב הראשון של פסח אלא בערב יום טוב
האחרון של פסח וכן עיקר כמ"ש ביורה דעה סי' של"א
מכל-מקום נתפשט המנהג על פי סברא ראשונה):

חלק ב סימן תל מנהג שבת הגדול ובו ג' טעמים:

א אף על פי שאין אדם עובר על חמצו בכל יראה ובל
ימצא אלא מליל ט"ו בניסן ואילך כמ"ש שבעת ימים
שאור לא ימצא בבתיכם וגו' ולא יראה לך שאור בכל גבולך
שבעת ימים וגו' אבל קודם שבעת ימים אינו עובר בלא
תעשה כששהה החמץ בביתו, מכל-מקום עובר על מצות-
עשה מחצות יום י"ד ואילך בכל רגע ורגע שאינו מבער
החמץ מן העולם שנאמר שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום
הראשון תשביתו שאור מבתיכם וגו' ומפי השמועה למדו
שיום ראשון זה הוא י"ד בניסן ונקרא ראשון לשבעת ימי

יש לחוש שמא ע"י טרדתו והשתדלותו בבדיקת החמץ
ישכח על ק"ש ותפלה:

ח וכל זה בתפלת יחיד אבל אם יש עשרה שמתפללים
ערבית בזמנו דהיינו צאת הכוכבים יתפללו מיד בצאת
הכוכבים ואח"כ ילכו לבתייהם לבדוק החמץ שאם ילכו
לבדוק קודם תפלת ערבית יהיה טורח לקבצם אח"כ
להתפלל בעשרה ותתבטל מצות תפלת הצבור לגמרי מחמת
הקדמת הבדיקה אבל אם יתפללו בעשרה קודם הבדיקה לא
תתבטל מצות הבדיקה לגמרי:

ט וכן במקומות שיש חבורות שיש להם שיעור קבוע
ללמוד הלכות פסוקות בבהכ"נ אחר התפלה אל יבטלו
למודם בלילה זו מחמת בדיקת חמץ שהרי אפשר לבדוק
אחר כך ולא תתבטל מצות הבדיקה לגמרי ואין לחוש שמא
ימשכו בלמודם עד שישכחו חובת הבדיקה שהרי מוכרחים
הם לבוא אל בתייהם ללון שבוודאי לא ילינו בבית הכנסת
וכשיבא כל אחד מהם לביתו יזכור חובת הבדיקה:

י במה דברים אמורים כשעוסקין בדבר הלכה בלא פלפול
אבל אסור לעסוק בפלפול אפילו בבהכ"נ שיש לחוש
שלא ימשוך כל כך בפלפול עד שיהיה לבו טרוד באותו
פלפול וישכח חובת הבדיקה אף בבואו לביתו:

יא אם הוא יושב ולומד קודם צאת הכוכבים ואומר
לחבירו שאינו לומד שכשיגיע זמן הבדיקה יזכיר אותו
ויפסיקו מלמודו הרי זה מותר אף אם הוא תוך חצי שעה
לפני צאת הכוכבים:

חלק ב סימן תלא זמן בדיקת החמץ וכו' י"א טעיפים:

א קודם שיתחיל לבדוק צריך לברך כמו שמברכין על כל
מצות מדברי סופרים ומה הוא מברך בא"י אמ"ה אקב"ו
על ביעור חמץ ואע"פ שבשעה זו אינו מבערו עדיין,
מכל-מקום כיון שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל ומפקיר
כל החמץ שנשאר בביתו שלא מצאו בבדיקה זו הרי ביטול
זה נקרא ביעור כדינו לחמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו
בבדיקה והחמץ הידוע לו הוא מצניעו עד למחר שיאכל
ממנו עד שעה ה' והמותר מבערו מן העולם וביעור זה
שביום י"ד וביטול זה שבלייל י"ד אין מברכין עליהם כלום
והן נפטרינן בברכה שבירך על הבדיקה שהיא תחילת
הביעור לפיכך מברכין עליהם על ביעור חמץ:

ב ולמה אין מברכין על בדיקת חמץ שהוא מתחיל בה מיד
לפי שאין הבדיקה תכלית המצוה שהרי מי שבדק ולא
ביער את החמץ שמצא בבדיקה לא עשה ולא כלום וכן אם
לא ביטל חמצו אחר הבדיקה עדיין לא נגמרה מצות ביעור
חמץ:

ג ולמה אין מברכין שהחיינו קודם הבדיקה והרי היא
מצוה הבאה מזמן לזמן לפי שמצוה זו היא לצורך הרגל
לתקן הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד לפיכך היא
נפטרת בברכת שהחיינו שמברכין ברגל בקידוש לילה:

ד אם בירך אקב"ו לבער חמץ יצא ואין צריך לחזור ולברך
וכן כיוצא בזה בשאר מצות שמברכין עליהם בלשון על

בתורה וכמו שיתבאר בסי' תמ"ה אלא לפי שביום רוב בני
אדם אינם מצוים בבתייהם אלא טרודין בעסקיהם בשווקים
וברחובות וכשתגיע שעה ששית קרוב הדבר שישכחו חובת
הבדיקה לפיכך תקנו חכמים זמן הבדיקה בליל י"ד שבליילה
כל אדם מצוי בתוך ביתו אלא שאף בעודו בתוך ביתו יש
לחוש שמא יתעסק באכילה ושתייה ושינה או במלאכה או
בתורה אם הוא תלמיד חכם ועל ידי כן ישכח חובת הבדיקה
לפיכך היה ראוי לתקן ולקבוע זמן הבדיקה תיכף ומיד
בכניסת האדם לתוך ביתו סמוך לערב שברגע זו הוא פנוי
מכל עסקים אלא לפי שצריך לחפש אחריו בחורים ובסדקים
והיפוש זה אי אפשר אלא לאור הנר שנאמר בעת ההיא
אחפש את ירושלים בנרות וגו' מכאן שמכו חכמים שאור
הנר יפה לבדיקת חמץ ואין הנר מאיר ומבהיק יפה ביום כי
אם בלילה לפיכך איחרו זמן הבדיקה עד זמן הבהקת הנר
דהיינו צאת הכוכבים [כשיש עדיין אור היום קצת].

ובאותו זמן שבין כניסת האדם לביתו ובין זמן הבדיקה
דהיינו צאת הכוכבים (א) ושיעור אותו זמן שביניהם כמו
חצי שעה אסרו לו לאכול וללמוד אפילו פרק אחד אע"פ
שיוכל לגמור הפרק קודם צאת הכוכבים, מכל-מקום יש
לחוש שמא ע"י עיונו בלמודו ישכח חובת הבדיקה וילמוד
יותר או שמא יבוא לו עיון חדש בלמודו וישהה בעיונו עד
זמן מה לאחר צאת הכוכבים (כשיש עדיין אור היום קצת)
וכן אסרו בחצי שעה זו לעשות כל הדברים האסורים
לעשותם קודם תפלת מנחה או תפלת ערבית כמו שנתבאר
סי' רל"ב ורל"ה ומי ששכח ולא בדק בליל ארבעה עשר
ונזכר ביום ארבעה עשר הרי הוא אסור בכל הדברים הללו
עד שיבדוק:

ז ואפילו אם היה עוסק באחד מכל הדברים הללו קודם
שהגיע זמן הבדיקה חייב להפסיק כשיגיע זמנה אפילו
היה עוסק בהיתר דהיינו שהתחיל לעסוק קודם חצי שעה
לפני צאת הכוכבים ואפילו הוא עוסק בתלמוד תורה שאם
לא יפסיק לבדוק מיד בתחלת כניסת הלילה אע"פ שיבדוק
אח"כ הרי זה מבטל תקנת חכמים שתקנו לבדוק בצאת
הכוכבים מיד כשיש עדיין אור היום קצת.

ואף על פי שעדיין לא קרא ק"ש של ערבית וק"ש היא
מצות-עשה של תורה וגם היא תדירה בכל יום ויום ב'
פעמים וכל התדיר מחבירו קודם את חבירו אע"פ צריך
להקדים את הבדיקה לפני ק"ש ותפלה לפי שהיא מצוה
עוברת שאם לא יבדוק מיד בצאת הכוכבים הרי הוא נקרא
עובר על תקנת חכמים אבל בק"ש אף על פי שמצוה מן
המובחר לקרותה בתחלת הלילה, מכל-מקום אינו נקרא
עובר על תקנת חכמים אלא אם כן קורא אותה אחר חצי
הלילה כמו שנתבאר בסימן רל"ה:

ח במה דברים אמורים במי שרגיל להתפלל ק"ש ותפלה
של ערבית כל השנה בתוך ביתו אבל מי שרגיל להתפלל
כל השנה עם הצבור מבעוד יום ועכשיו לא התפלל עמהם
יקרא קריאת שמע ויתפלל מיד בצאת הכוכבים ואח"כ
יבדוק דכיון שאינו רגיל כל השנה להתפלל ערבית בביתו

אפשר לו להתחיל לבדוק אם לא ישיח אבל אם עבר ושח
 בינתיים בצרכי הבדיקה אין צריך לחזור ולברך אפילו היה
 אפשר לבדוק בלא שיחה זו אבל אם שח בינתיים שיחה
 שאינה מענין הבדיקה כלל צריך לחזור ולברך:
 ז במה דברים אמורים כששח קודם שהתחיל לבדוק אבל
 אם שח לאחר שהתחיל לבדוק אין צריך לחזור ולברך
 כיון שכבר התחיל במצוה שבירך עליה (עיין סי' תקצ"ב)
 וכן אם הולך ובודק מחדר לחדר ומבית לבית אין הליכה זו
 שבאמצע מצוה חשובה הפסק להצריכו לחזור ולברך כמו
 שאין השיחה שבאמצע מצוה חשובה הפסק.
 ומכל-מקום לכתחלה אין להשיח שום שיחה באמצע
 הבדיקה אפילו בדברי תורה כי-אם מעניני צרכי הבדיקה
 לפי שיש אומרים שאף המשיח באמצע המצוה הרי זה
 הפסק וצריך לחזור ולברך כשיגמור המצוה ואינו דומה
 למשיח באמצע סעודתו כשיושב בסוכה שאין צריך לחזור
 ולברך לישב בסוכה לפי שאינו מוכרח בישיבה זו שלאחר
 השיחה שאם ירצה שלא לאכול עוד ושלא לישב בסוכה
 הרשות בידו אבל בבדיקת חמץ מוכרח הוא לגמור את
 הבדיקה שלאחר השיחה שחייב לבדוק בכל המקומות
 שמכניסין בהן חמץ ואילו היה שוכח לברך בתחילת בדיקתו
 היה חייב לברך בגמר בדיקתו לכן גם עכשיו חייב לחזור
 ולברך כיון שהפסיק בשיחה אחר ברכה הראשונה וכן
 כיוצא בזה בשאר כל מצות שהן חובה ואי אפשר לאדם
 לפטור את עצמו מהן:

חלק ב סימן תלב דין ברכת בדיקת החמץ:

כמו על אכילת מצה על אכילת מרור אם בירך עליהן
 בלמ"ד לאכול מצה לאכול מרור יצא וכן כל המצות
 שמברכין עליהן בלמ"ד לקבוע מזוזה לקרוא את הלל אם
 בירך בלשון על קביעת מזוזה על קריאת הלל יצא אבל
 לכתחלה צריך לברך על כל מצוה ברכה שתקנו לה חכמים
 וטעם שינוי הנוסחאות בברכת המצות הוא מבואר
 בראשונים ע"ש:

ה אם שכח לברך קודם התחלת הבדיקה אם נזכר קודם
 שגמר את הבדיקה לגמרי דהיינו שנשאר לו עדיין
 לבדוק מקום אחד או אפילו זוית אחת ואפילו חור אחד (אם
 הוא בענין שיש לחוש שמא יש שם בחור כזית חמץ עיין
 סי' תמ"ו) חייב לברך קודם שיגמור בדיקה זו אבל אם נזכר
 לאחר שגמר בדיקתו לגמרי לא יברך כלום שכל המצות
 מברכין עליהם עובר לעשייתן אבל לאחר גמר עשייתן היאך
 יברך וצונו לעשות מצוה פלונית ואינו עושה כלום שכבר
 עשה ויש מי שאומר שאף על פי כן יברך למחר בסוף שעה
 ה' כששורף את החמץ שמצא בבדיקה שהרי שריפה זו עיקר
 ביעור חמץ והיה ראוי לברך עליה אלא שפוטרינן אותה
 בברכת על ביעור חמץ שמברכין בשעת בדיקה וזה שלא
 בירך בשעת בדיקה צריך לברך בשעת השריפה ויש לחוש
 לברך אותה בלא שם ומלכות:

ו אסור להפסיק בשום דיבור בין הברכה לתחלת הבדיקה
 כדרך שאסור להפסיק בשאר כל המצות בין הברכה
 לתחלת עשיית המצות ולכתחילה יזהר שלא ידבר בינתיים
 כלל אפילו מעניני צרכי הבדיקה אלא אם כן הוא בענין שאי

תורה אור

הענין יובן בהקדמת הביאור במאמר רז"ל
 שבזמן ברית בין הבתרים בחר אברהם אבינו שבני
 ישראל יהיו בשעבוד מלכיות ולא בגיהנם. לפי
 פשוטו הכוונה היא שתמורת כפרת עוונות על ידי
 עונש גיהנם, יכפרו את עוונותיהם על ידי שעבוד
 מלכיות שהוא עונש קל יותר;

אך על פי פנימיות הענינים יש בדבר כוונה
 עמוקה יותר
 [כפי שממשיך:]

שכמו שאי אפשר להנשמה לבא בגוף עדן
 ליהנות מזיו השכינה עד שתירד קודם לכן
 בגיהנם.

כידוע, מטרת העונש בגיהנם אינה לשם עונש
 בלבד אלא כדי למרק ולזכך את הנפש מהטומאה

הזיכרון והעלי' הרוחנית הנפעלים באדם על ידי
 ה"מים רבים" דטרדות הפרנסה
 [לאחרי שנתבאר כיצד מי המבול גרמו לטהרה
 ו"נייחא דרוחא" - ישוב לבאר כיצד גם טרדות
 הפרנסה, "מגביהים" את האדם וגורמים לו עלי'
 רוחנית, כדלהלן]

והנה שעבוד הפרנסה נקרא גם כן "מי נח".
 כשם שמי המבול נקראים "מי נח" לשון
 מנוחה ("נייחא דרוחא") לפי שהביאו טהרה
 לעולם (כנ"ל) - כך גם "מים רבים" דטרדות
 הפרנסה נקראים "מי נח", כי גם על ידם באה
 "נייחא דרוחא".

ובמאמר רז"ל שבחר לו אברהם אבינו שעבוד
 נגר גיהנם.

41 והנה שעבוד [שבחר בו אברהם תמורת גיהנם] אין
42 הפירוש מה שיש עלינו עתה מלך ושנומל
43 מאתנו מס, שגם בזמן בית המקדש היה עלינו
44 מלך ישראל, והמס היה ביותר, כידוע שחלק
45 עשרי הוצרך כל אחד ליתן [למלך].

46 אלא הכוונה היא, שבזמן שבית המקדש היה
47 קיים היה נמשך ברכה וחשפעה עצומה, עד
48 שארץ ישראל היתה ארץ זבת חלב ודבש בו'
49 שלא על פי הטבע כלל, כמ"ש בגמרא סוף
50 מסכת כתובות.

51 יש הבדל גדול בין השפעת וירידת החיות
52 והשפעת למטה בזמן שביהמ"ק הי' קיים, בהיות
53 ישראל על אדמתם, לזמן הגלות:

54 בזמן שבית המקדש הי' קיים, המשכת הברכה
55 והשפעת בארץ ישראל היתה בריבוי עצום, עד כדי
56 כך שההשפעה היתה שלא ע"פ הטבע כלל, "וזהו
57 כל עיקר שבחה של ארץ ישראל שהיתה נקראת
58 ארץ זבת חלב ודבש, פירוש, זבת מעצמה כל טוב
59 פרי הארץ בלי הצטרפות לזה שום יגיעה", היינו
60 ברכה והשפעה שלא על פי הטבע. וע"י השפעה
61 גדולה ועצומה כזו ראו במוחש כיצד השפעת
62 הפרנסה באה מלמעלה ותלוי' רק בידי הקב"ה.

63 ולא היה כלל דאגות ומדרת הפרנסה.
64 ומטעם זה, הנה בזמן שבית המקדש הי' קיים,
65 הרי אף שגם אז עסקו בני ישראל במלאכה כדי
66 להשיג את פרנסתם, מכל-מקום לא היו צריכים
67 ל"שום יגיעה וטרדא בפזור הנפש כלל, ולא הי'
68 שום בלבול ועמל כמוח ולב, עד שהיו פנוים מכל
69 טרדא לעבודת ה', וגם הי' בטחונם חזק בה' הנותן
70 שפע וברכה בארץ", כי ההשפעה היתה בריבוי
71 עצום, ובני ישראל ראו במו עיניהם את השפע
72 האלקי הנמשך שלא על פי טבע כלל.

73 ועתה יש לכל אחד ואחד יגיעות וטרדת
74 הפרנסה לעסוק בעניני עולם הזה הגשמי.

75 אבל עתה בזמן הגלות, ההשפעה מלמעלה
76 מתלבשת ומסתתרת בלבושי הטבע באופן כזה
77 שכדי להשיג את מזונו צריך האדם להתייגע הרבה
78 בעניני העולם הזה הגשמי, ולכן הוא מוטרד
79 בעסקיו ביגיעות וטרדות המבלבלות, "מים רבים".
80 ועוד זאת, שההעלם וההסתור של לבושי הטבע
81 על השפע האלקי גורם לכך שאינו ניכר שהוא שפע

1 שנדבקה בה על ידי החטא, ש"על ידי גיהנם
2 נטהרת הנשמה, ועל ידי זה יכולה אחר כך לעלות
3 לגן-עדן וליהנות מזיו השכינה".

4 כלומר:

5 על ידי ירידת הנשמה לעולם הזה, נדבקות בה
6 חומריות וגסות של עולם הזה הגשמי, ובפרט אם
7 הוטמאה בחטאים, ולפיכך היא יורדת תחילה
8 לגיהנם, ששם "רוחצים" את הנשמה מהזוהמא
9 שנדבקה בה, ולאחר שהיא מזוככת כראוי, עולה
10 הנשמה לגן-עדן.

11 וכמו שאמרו גבי אחר מוטב דלידיני' וליתי
12 לעלמא דאתי.

13 ענין זה מבואר בדברי רז"ל גבי "אחר"
14 (אלישע בן אבוי'), שאמרו שטוב לו שיהא נדון
15 לגיהנם, כי כדאים הם כל היסורים בגיהנם כדי
16 לזכות על ידם אחר כך להיכנס לגן-עדן, ומזה
17 מוכח שכל ענין הגיהנם הוא שעל ידי זה תוכל
18 הנשמה להגיע אחר-כך לגן-עדן.

19 וגם למבול בנהר דינור, כמו שנתבאר במ"א.
20 קודם הכניסה לגן-עדן צריכה הנשמה הכנה
21 נוספת - "לטבול" ב"נהר דינור" (נהר של אש
22 ורוחנית), וגם זה הוא ענין של טהרה וזיכוך, כדי
23 שתהא ראוי' ליהנות מזיו השכינה בגן-עדן.

24 [ונמצא, שכל ענין הגיהנם (וכן הטבילה בנהר
25 דינור) הוא רק בשביל עליית הנשמה, כדי שתוכל
26 להשיג וליהנות מזיו השכינה בגן-עדן; ומזה מובן גם
27 לענין שעבוד מלכיות (שאברהם אבינו בחר בו במקום
28 גיהנם) - כפי שממשיך:]

29 כמו כן על ידי שעבוד יכולים לעלות למעלה
30 מעלה למדרגה היותר גבוהה.

31 כשם שהגיהנם מזכך את הנשמה כדי שתוכל
32 ליהנות מזיו השכינה, כך גם יסורי הגלות ושעבוד
33 מלכיות מזככים את הנשמה.

34 זאת ועוד:

35 לא זו בלבד שזיכוך הנשמה על ידי יסורי
36 הגלות מטהר אותה שתוכל ליהנות מזיו השכינה
37 (כמו בהיותה בגן-עדן טרם ירידתה), אלא עוד
38 זאת, שעל ידי היסורים בשעבוד מלכיות יכולה
39 הנשמה לעלות למדרגה נעלית יותר ממדרגתה
40 הקודמת, ועד למדרגה גבוהה ביותר.

אלא הארה ("אָפּשיין") בעלמא מהשמש, אבל אין
בו מאומה מגוף ועצם כדור השמש.

[אבל על ידי ה"מים רבים" (טרדות הפרנסה)
שיש לנשמה למטה, היא מתעלית למדרגה גבוהה
מזו, ויכולה להתדבק במהותו ועצמותו של הקב"ה,
ולא בזיו והארה בלבד - וכמו שממשיך:]

ובמאמר רז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומעשים
טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא.

הביאור הפנימי במאמר רז"ל "יפה שעה אחת
בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי
עולם הבא" הוא, שבעולם הבא (פירוש, בהיות
הנשמה בגן-עדן טרם ירידתה למטה) נהנית
הנשמה רק מזיו השכינה ולא ממהותו ועצמותו ית'
(כנ"ל), אבל על ידי תשובה ומעשים טובים בעולם
הזה (שבו צריך האדם להתמודד עם טרדות
הפרנסה) היא זוכה להתעלות ולהידבק במהותו
ועצמותו של הקב"ה.

[והטעם לכך שדוקא על ידי ה"מים רבים",
טרדות הפרנסה בעולם הזה, מתעלית הנשמה
להידבק במהותו ועצמותו ית':]

לפי שהוא בחינת יתרון האור מתוך החושך
דוקא.

כתיב: "וראיתי אני וגו' כיתרון האור מן
החושך", והפירוש הפנימי בזה הוא, שיש יתרון
ומעלה באור "הבא מן החושך" לגבי אור המאיר
מבלי שקדם לו חושך.

כלומר: יש מצב של "אור" באופן
שמלכתחילה לא הי' שום חושך; אך כאשר
בתחילה הי' מצב של חושך, אלא שביטלו והאירו
את החושך ומתוך החושך באו למצב של אור, הרי
לאור זה (המאיר לאחר החושך ומתוך החושך) יש
יתרון מעלה ו"תוספת אורה ושמחה" לגבי אור
סתם.

[וכשם שהוא באור וחושך גשמיים, כך הוא גם
באור וחושך רוחניים:]

שהוא בחינת אתכפיא סטרא אחרא ואתהפכא
חשובא בו' [לנהורא].

גן-עדן ועולם הבא הם מקומות של "אור"
וקדושה מלכתחילה, בלי שום נתינת מקום
למציאות של חושך הקליפה והסטרא אחרא; אבל

אלקי, עד כדי כך שיש מקום לטעות ולחשוב
ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

וזהו ענין שעבוד מלכיות שבזמן הגלות -
היגיעות וטרדות הפרנסה הבאות כתוצאה מן
השעבוד.

והוא בחינת מים רבים הנ"ל שנקראים מי נח,
שהוא בחינת נייחא רוחא, לפי שעל ידי בחינת
מים רבים הנ"ל מתעלית הנשמה למדרגה היותר
גבוה מקודם התלבשותה בו'.

שעבוד זה - "יגיעות וטרדות הפרנסה" - הוא
בחינת "מים רבים" הנקראים "מי נח" על שם
"נייחא דרוחא", כי על ידי טרדות אלו נתעלית
הנשמה למדרגה גבוהה מאד.

כלומר:
בנוסף לכך שטרדות הפרנסה פועלות "זיכוך"
ומירוק באדם (על-דרך ענין הטהרה שנפעל בעולם
על ידי מי המבול, וכן מירוק וזיכוך הנשמה
בגיהנם) - והיינו לפי שטרדות אלו גורמות לאדם
לבוא לידי "בחינת המרירות והשפלות והכנעה
עצומה, וגם בלבול ופיזור הנפש ביותר עד שיגיע
עד הנפש, מדוחק ולחץ עול שעבוד הפרנסה",
וזהו עצמו ענין הטהרה, שמטהרת ומזככת את
הנפש להעלותה בעילוי גדול באמת" - הנה עוד
זאת, שעל ידי טרדות הללו הנשמה מתעלית
למדרגה גבוהה יותר ממדרגת הנשמה קודם
התלבשותה בגוף.

וזהו הטעם שבחר אברהם אבינו בשעבוד
דוקא ולא בגיהנם - כי הזיכוך בגיהנם מועיל
לנשמה רק שתוכל לחזור ולעלות לשרשה ומקורה
כפי שהיתה קודם ירידתה למטה; ואילו על ידי
שעבוד וטרדות הפרנסה ב"מים רבים" בעולם הזה
יכולה הנשמה להתעלות למדרגה נעלית עוד יותר,
למעלה משרשה ומקורה.

[וענין העלי' הנפעלת בנשמה על ידי טרדות
הפרנסה בעולם הזה - לגבי מדרגתה בגן-עדן בטרם
ירידתה למטה - הוא:]

שהיתה רק נהנית מזיו השכינה בו'.

בהיות הנשמה למעלה, קודם ירידתה, היתה
נהנית רק מ"זיו" השכינה - היינו מזיו ו"הארה"
של הקב"ה בלבד, אבל לא ממהותו ועצמותו ית'.
הדבר דומה, כביכול, לזיו ואור השמש שאינו

11 וזהו הביאור בדברי רז"ל "יפה שעה אחת
12 בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם
13 הבא":
14 בעולם הזה האור האלקי מתגלה בנפש האדם
15 מתוך החושך דוקא, שהוא ענין היגיעות וטרדות
16 הפרנסה המטרידות ומבלבלות את האדם מאד,
17 ולכן מתגלה בנפשו "יתרון אור" אלקי.
18 והוא הוא בחינת "נייחא דרוחא" הבא על ידי
19 ה"מים רבים" דטרדות הפרנסה.
ד"ה מים רבים פרק ג

1 כאשר האדם נמצא בעולם הזה במצב של חושך
2 רוחני, היינו שאורו של הקב"ה מוסתר בחשך כפול
3 ומכופל עד שהעולם מלא קליפות וסטרא-אחרא
4 שהן נגד ה' ממש, ואעפ"כ הוא פועל בעבודתו
5 לאכפייא לסטרא-אחרא (פירוש - כפיית הרע),
6 ובפרט כשבא למדריגה של "אתהפכא חשוכא
7 לנהורא" (שמהפך את החשך לאור), שהיא מדריגה
8 עליונה עוד יותר - הרי האור האלקי המתגלה על
9 ידי היציאה מן החשך (שבעולם הזה), הוא גבוה
10 יותר מהאור האלקי שבגן-עדן ועולם הבא.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

30 שיעורא דילי' במקור שרשו בח"ע כו' ולכך דקדק
31 לומר זכרתי לך חסד נעורייך לכתך אחרי במדבר דוקא
32 כו' וכן בכלב נאמר כי מלא אחרי בביטול שמצד
33 השפלות שלמעלה מן הטעם ששרשו בביטול עצמי
34 שלמעלה גם מן התענוג והרצון שבהילוך פנימי כמו
35 באברהם שאמר התהלך לפני כו' כמשל הילוך המקורב
36 בדביקות נפלאה ועצומה (שאינו רק לפי ערך התענוג
37 להתענג בה' ולפי ערך החכמה שזה יש לו הפסק כנ"ל)
38 ונמצא בחי' ההילוך אחרי ה' בביטול עצמי שמצד
39 עוצם השפלות למעלה מביטול הפנימי שמצד ההשגה
40 בפנימי' חכמה ופנימי' התענוג כו' ולזה גזרו אומר
41 דאין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש דוקא פי'
42 כי התפלה הוא הדביקות הפנימית מצד פנימית התענוג
43 והחכ' כידוע בענין השתחווה' דש"ע בבחי' האצ"י כו'.
44 אבל ערך מדרגת ביטול והשתחווה' זו שבש"ע תלויה
45 בבחי' השפלות וההכנעה דכובד ראש שלפני התפלה
46 כי הכובד ראש למעלה מן הטעם רק מצד השפלות
47 והוא בבחי' יחידה העצמי' ויש בכלל מאתים מנה
48 וממילא נכלל בזה ג"כ ביטול דפנימי' חכמה ותענוג
49 שאינם רק בחי' התפשטות דעצמות יחידה כו' כידוע
50 ולכך אין עומדין להתפלל בדביקות וביטול דח"ע רק
51 מתוך כובד ראש להיות הענף יונק מן השורש ובלעדו
52 אין לו קיום וכמו אילן היונק מן השורש שאין לו קיום
53 בהתפשטות שלו רק מן השורש כך הכובד ראש הוא
54 המקור והשרש להתפשטות התענוג וחכמה שהוא
55 הביטול שבש"ע וזהו שארז"ל הקים עול כו' * וזהו
56 אחרי ה' דוקא תלכו כענין הנ"ל בפי' המשפיל עצמו
57 הקב"ה מגביהו בבחי' סובב כו' שזהו מבחי' העצמיות
58 שלמעלה גם מבחי' התענוג וחכמה כו' וכענין הנ"ל

1 (ו) וזהו אחרי ה' תלכו פי' כמו לכתך אחרי במדבר
2 כו' וכן בכלב נא' כי מלא אחרי כו' וכה"ג
3 והענין הוא דע"י בחי' שמאל דוחה שבמקבל שמשפיל
4 א"ע בתכלית עומק השפלות כנ"ל באריכות הרי ענין
5 ובחי' הילוכו ודרכו בקודש הוא בבחי' אחוריים לבד
6 שהוא מצד בחי' השפלות העצומה כמו העבד שהולך
7 באימה ושפלות אחרי האדון דוקא כי אין לו התנשאות
8 כלל לילך עמו בקירוב מעוצם שפלותו בתכלית אמנם
9 עומק ביטולו בהיותו הולך מאחוריו דוקא הרבה יותר
10 מביטול השר או אוהב הנאמן שהולך עמו מקרוב כי
11 הולך לתומו רק בביטול כל עצמיות שלו לגבי האדון
12 בלא טעם והשגת עצמו כי נבדל ערכו השפל לומר
13 בעצמו מה אני לגבי להיות צריך לבא בהשגות
14 וטעמים רק שצריך לבטל א"ע בתכלית לעבודתו
15 משא"כ המקורב שקורבתו ע"פ אופן טוב השגתו
16 וקבלתו כו' (שזהו ביטול שמצד החכ' או תענוג שיש
17 בזה חילוקי מדרגות ויש לו שיעור והפסק לפי ערך
18 החכ' והתענוג לבד אבל ביטול שמצד עוצם השפלות
19 בתכלית הוא ביטול עצמי ופשוט לגמרי בלתי מורכב
20 בדבר מה לא בתענוג וחכמה כו' להיותו רק בביטול
21 העצמות מכל וכל כו' ע"כ אין לו שיעור והפסק לעולם
22 שכל בחי' עצמיות אין לו ביטול והפסק לעולם והיינו
23 כמשל העיגול הנ"ל) וכמו"כ ענין לכתך אחרי כו'
24 שהלכו לתומם למעלה מן הטעם ודעת רק בבחי'
25 ביטול עצמי' מצד עוצם שפלותם לגבי רוממות ה'
26 וגדולתו באותותיו ונפלאותיו שראו במצרים ומצד
27 תוקף אמונתם הפשוטה בתכלית עד שנתבטל מהרגשת
28 עצמותם (וביטול זה יותר גדול מביטול הפנימי שהיה
29 מצד הראי' וההשגה אלקי' גם במ"ת בכל חד לפום

22 עושה בו בחי' יש כלל ע"כ אמר אם נבלת דוקא
23 בהתנשא שזה דווקא ראוי להתנשאות מלוכה וכמו
24 שהיה האות לכתרי מלכי דוד כשהיה הכתר הולמו הוא
25 מזרע דוד שראוי למלוכה כו' וכה"ג מצינו בהלל הזקן
26 שהיה עניו גדול וכשהיה שמח בשמחת בית השואבה
27 א' אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן שזה
28 מורה עוצם ההתנשאות לכאורה היפוך גמור מעוצם
29 ענוה דהלל כו' אך באמת אדרבה מה שאו' זה הוא
30 לעוצם בחי' בטול עצמו ופשוט שמצד השמחה
31 בעצמי' אא"ס שלמעלה מן החכ' ותענוג כו' ששם שוין
32 גדול וקטן ע"כ גם על פחיתות שפלות עצמותו א'
33 בהגבהה אם אני כאן כלומר כמוני השפל הכל שפלים
34 ואדרבה שפלים יותר ממני בבחי' העצמות כו' וכמשל
35 שבשעת השמחה יתנשא העני ונבזה גם על המלך ושר
36 לומר שהוא גדול מהם שזהו דוקא רק מצד עוצם
37 שפלותו כו' ע"כ א' אם אין אני כאן מצד שפלותו
38 באמת מי כאן שכולם כלא וכאין כו' והיינו הטעם ג"כ
39 בדוד שהיה מפוז שהרי א' ונקלותי עוד מזאת והייתי
40 שפל כו' והיה הולך בראש כל ישראל כמלך ממש ואין
41 זה סותר כלל לשפלותו ואדרבה מצד שפלותו העצמי
42 יתנשא כדוגמת התנשאות הלל בשמחתו כו' וד"ל.

שנער התפילה אחרי ה"א תלכו. מג"9

קונטרס קטן בענין בחירה

1 בפי' ממעמקים קראתיך כו' מעומק השפלות דוקא (וכן
2 מצינו באחאב אע"פ שחטא יותר מכולם אמ' יען כי
3 נכנע אחאב כו' הכנעתו גרמה לו המשכת החסד
4 והרחמים לכסות על כל פשעיו כו' כי אין לך דבר
5 עומד בפני תכלית ההכנעה בלב האמיתי כו') וכן טעם
6 ויצעקו אל ה' בצר להם דוקא וכמו בעני ויתום שנא'
7 והיה כי יצעק אלי ושמעתי כו' כמ"ש בזהוה בצלותא
8 דמסכנא כו' שעולה על כל התפילות של כל הצדיקים
9 כו' הכל מצד עוצם השפלות וההכנעה שבלב כו') וכן
10 טעם אם נבלת בהתנשא שזהו גם במשפיל ומנבל א"ע
11 בשפלות חיצוני' להתבזות לעין כל מצד עוצם שפלותו
12 בעצם בעצמו נבזה בעיניו נמאס כנ"ל עי"ז יתנשא
13 ברוב המעלות מטעם הנ"ל וכמו שמצינו בדוד שהיה
14 מפוז ומכרכר לעין כל ישראל עד שאמרה לו מיכל
15 כהגלות נגלות אחד הרקים אמר לה ונקלותי עוד מזאת
16 והייתי שפל בעיני כו' מפני שזה היה רק מתכלית
17 אמייתית ביטול עצמי ופשוט שמצד השפלות לבד כי
18 דוד בחי' המל' כידוע וע"כ גם בתכלית התנשאות
19 מלכותו לעין כל ישראל היה מפוז ומכרכר להשפיל
20 ולבזות א"ע וקרא עצמו תמיד עני ואביון כו' וכמ"ש
21 במ"א וזהו אבן מאסו הבונים כו' שאין ההתנשאות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

17 הרי"ז קרבן, ועל המזיד צריך להיות ביטול במציאו'
18 מצד הנשמה למסור נה"א אזי זהו למעלה אפי'
19 מאכילת מזבח שהוא רק מאכילת בהמה, רק שצריך
20 למעט חלב ודם שבאדם עצמו ע"י תענית וזהו וענייתם
21 את נפשותיכם ממש ע"י תענית. וזהו ענין התשובה
22 אשר אנכי מצוין היום שלמעלה ממ"ת שנא' אנכי הוי'
23 אלקיך, רק מבחי' אנכי ממש שלמעלה משם הוי', לפני
24 הוי' תטהרו.
25 וזהו שובה ישראל עד הוי' אלקיך, עד הוא בחי' ק"ש
26 כידוע בבוקר יאכל עד, וזהו ע' רבתי שבשמע
27 וד' רבתי שבאחד, וזהו מס"נ שבק"ש שלמעלה מבחי'
28 תורה וכמשארו"ל כל הקורא ק"ש בעונתה פטור הוא
29 מתורה, ואח"כ קחו דברים שזהו ענין תורה שנא' אלה
30 דברי הברית שנק' דברי' והתפלה נק' ג"כ דברי',
31 שזהו שאחר תשובה התורה והתפלה, כי התשובה הוא
32 רק לפי שעה.

שובה ישראל

1 אך הנה כתי' אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן
2 הבהמה מן הבקר מן הצאן תקריבו את קרבנכם,
3 ויש ב' קרבנות קרבן מן האדם וקרבן מן הבהמה, וזהו
4 הב' בחי' בצלמנו כדמותינו יחו"ע ויחו"ת, וזהו ב'
5 פסוקי' שבק"ש שמע ישראל ובשכמל"ו, וזהו הפי'
6 אדם כי יקריב מכם היינו ביטול במציאות והקרבה הוא
7 מחלב ודם שלו ע"י תענית שיהי' מיעוט חלבי ודמי,
8 והב' הוא מן הבקר מן הצאן היינו שהוא מקריב חלב
9 בהמה ודמו לפני ה', וב' הבחי' הם באדם ביטול
10 במציאות שמצד הנשמה הוא בחי' קרבן אדם, וביטול
11 היש שמצד נה"ב הוא קרבן בהמה, ושניהם הוא ענין
12 תשובה. וקרבן בהמה הוא על השוגג וזהו ע"י תשובה
13 שהוא ביטול היש שבנה"ב שלו וע"ז צריך להקריב
14 הבהמה גשמי' היינו חלב ודם גשמי' כמבואר לעיל
15 וזהו אכילת מזבח, וגם האדם צריך להיות בשעת
16 מעשה בבחי' ביטול היש היינו לסמוך עליו ולדבר בפה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- אך צ"ל מאין הוא הכח במל' שע"י יהי' ההשפעה
ותוספת אורות. הנה איתא בזהר אל נהירו דחכמה,
ויש לפרשו בב' אופנים, הא' כמ"ש בס"ב בל"ב נתיבות
חכמה חקק כו' שיש ל"ב נתיבות, ול"א נתיבות יכולים
לבוא לידי גילוי, ונתיב הל"ב הוא נתיב לא ידעו עיט,
דכמו שבשע"ב ארז"ל חמשים שע"ב נבראו בעולם,
ומ"ט נמסרו למשה ושער החמשים לא נתגלה לו כ"א
לאחר הסתלקותו שאז השיג אותו בהשגה גמורה, וזהו
לעליונים נדמה להם למטה ולתחתונים נדמה להם
למעלה כי קבורתו של משה הי' בשער החמשים לכן
לגבי אורות העליונים ממנו נדמה למטה שהרי הוא
שער החמשי' דבינה, ולגבי המ"ט שע"ב נדמה להם
למעלה שאינו מושג בס, וכן בחכ' יש נתיב א' שאינו
בא לידי השגה, אבל בחייו לא השיג כ"א מ"ט שע"ב
כמ"ש ותחסרהו מעט מאלקים דבינה שחסר שער
הנו"ן, ואפי' ע"י הרא"י ג"כ לא בא עדיין לידי גילוי
כמ"ש עלה ראש הפסגה ופסגה הוא פ"ה ס"ג ואלקים
גימט' פ"ו הרי שחסר לו א' שהוא שער הנו"ן, ונתיב
הל"ב דחכ' ושער הנו"ן דבינה הם שרש החיבור דאין
ויש כי חכמה נק' אין ובינה יש וע"י נעשה שרש
- החיבור מאין ליש. ובוה יובן מה שאמר אל נהירו
דחכמה כי כתר הוא תר"ך ויש בו ב' חצאים מחצה
עליון ומחצה התחתון אריך, ומחצה הוא ש"י ול"א הוא
חלק עשירי, ומה שמאיר בל"א נתיבות חכמה הוא חלק
עשירי ממחצה התחתון דכתר וזהו אל נהירו שמאיר
בחכ' שחלק עשירי מאריך מספר אל מאיר בל"ב
נתיבות חכמה, אבל נתיב הל"ב הוא עצמיות, וע"י אלו
הל"א נתיבות מקבלת מל' מכתר לכן נק' מל' ג"כ בשם
אל, ולכן יש כח במל' שע"י יהי' ההשפעה ותוספת
אורות בז"א. ואופן הב' הוא כי קנה חכמה קנה בינה
ב"פ קנה הוא מספר ש"י וחלק עשירי הוא מל', ומל'
דאבא מתייחד עם מדרגת יעקב ביחוד גמור כי יעקב
הוא תפארת, והגם שנת"ל שיעקב הוא מל' הוא לפי
הפי' יעקב יו"ד עקב, אבל בעצם הלא מדתו של יעקב
הוא ת"ת כמבואר בזהר עמ"ש ויקח לו יעקב מקל לבנה
לח ולוזה שהוא תפארת. וזהו אל נהירו דחכמה שחלק
יו"ד מחכמה מאיר במדת הת"ת אך מתייחד עם הת"ת
ביחוד גמור וממילא נעשה עם יעקב ג"כ יחוד גמור,
ע"ד איהו וגרמוהי חד בין לפי הפי' דגרמוהי הוא כלים,
ובין לפי הפי' שגרמוהי מדות איהו מתייחד עמהם.

הקבצו ושמו (א)

בס"ד, פ' יחזי, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

- וכן גם אחר שנתהוו העולמות בפועל, הרי עולם 'אדם
קדמון' הוא מקיף את כולם, וכידוע דעיגולי 'אדם
קדמון' שהם בחינת המקיף שב'אדם קדמון' (באדם
קדמון יש 'עיגולים' שהם בחינת המקיף, ו'יושר' שהוא
בחינת האור הפנימי, ובדוגמת הרצון לפני הצמצום
וההשערה שנחקה בו) מגיעים עד סוף ותחתית עולם
העשיה בו'. כיון שמצד אור המקיף שב'אדם קדמון,
ההשתלשלות כולה היא בהשוואה אחת.
וכל זה הן בחינת מקיפים כללים לכללות העולמות,
דמהירו עילאה - הרצון הכללי שבאור אין-סוף, הוא
בחינת מקיף הכללי שלפני הצמצום, וטהירו תתאה -
- הרצון של עולם 'אדם קדמון', הוא בחינת מקיף כללי
שאחר הצמצום בו', ושתי בחינות אלו נקראים 'מקיפים
כללים', וכמו כן יש מקיפים פרטיים לכל עולם בפרט
בו' וגם ביחס שבין המקיפים הפרטיים לעולמות אליהם
שייכים, הוא באופן שהמקיף של כל עולם כולל בתוכו
את כל פרטי העולם בהשוואה אחת וכמו שיתבאר.
ועל פי הנוכח לעיל יובן מה שכתוב¹⁷⁵ בפסוק הפותח
את המאמר: כי תצא למלחמה על אויבך - ומבאר
הרבי נ"ע את הפסוק בעבודה הרוחנית של האדם:
דהיינו המלחמה עם הנפש הבחמית, שהיא האויב
האמיתי של האדם, דמלחמה זו בין הנפש האלקית

ובכל אחד ואחד לפי ערך השגתו, כיון שכאשר
מתבוננים רק בענינים שלמעלה מהשגה, זה פועל רק
על הכוחות המקיפים ולא על השכל והמידות של הנפש
האלקית באופן שיכולה לפעול על הנפש הבהמית
והטבעית, ותכלית הכוונה שגם השכל הטבעי יבין וישיג
את הענין האלקי והטוב והעילוי באלקות שעל-ידיה
יתעורר גם באהבה לאלקות בו, ולכן צריכה להיות
ההתבוננות בדברים שבערך להשגתו.
ותחלה העבודה הוא בדרך הכנעה וכיטול - קבלת עול
- היינו שהאדם מודה ומסכים אל הביטול דנפש אלקית
שמבטל את עצמו לאלקות, כדי שלא יהיה לו למונע
ומעכב בו, עד שגם הוא מתעורר באהבה שירצה
באלקות דוקא בו.
וכל זה הוא בדרך מלחמה דלחיות שהעבודה היא
בכחות המצומצמים שיש להם ערך אל הכחות הטבעיים
הרי הם עומדים לנגד וכמאמר¹⁷⁸ שעת צלותא שעת
קרבא בו, - זמן התפילה הוא זמן של קרב מול הנפש
הבהמית המנסה לבלבל את האדם.
רק שהנפש האלקית מתגבר על הנפש הבהמית מפני
שניתן לו מלמעלה בח ועזו לשלוט עליו, וזהו מכח
המקיפים שבנפש, שנותנים לכוחות הפנימיים את הכוח
והיכולת להתגבר על הנפש הבהמית. אמנם, אין זה
גילוי ממש של המקיף, שהרי כפי שהתבאר לעיל,
כשהמקיף מתגלה אין מקום כלל לחיצונים, אלא
שהכוחות המקיפים נותנים בהעלם את היכולת לכוחות
הפנימיים לנצח במלחמה מול הנפש הבהמית.
וכמאמר¹⁷⁹ חכמינו משביעין אותו - את האדם לפני
ירידתו לעולם - תחי צדיק, וידוע הקושיה איך משביעין
הנפש על הגוף בו. כלומר, הרי הנפש מצד עצמה
בוודאי אינה רוצה לחטוא, וכיצד ניתן להשביע אותה
על מה שיתחדש אצלה בירידתה לגוף, שמצד הגוף
שייך ענין של חטא. אך הענין דמשביעין הוא לשון
שובע, היינו, שמשביעים ומטעינים את הנפש בכוחות
אלוקיים, והוא הכח שנותנים לנפש האלקית מכח עצם
הנשמה להיות בכחו להתגבר על הנפש הבהמית בו.
ובאשר הנפש האלקית מברר הנפש הבהמית מתוסף בו
תוספת אורות משורש הנפש הבהמית שהוא בעולם
התוהו הנעלה יותר דיתרון האור הוא מן החשך¹⁸⁰ דוקא
כלומר, דוקא על-ידי הבירור של החושך מתווספים
אורות עליונים, כיון ששורש החושך הוא אור עליון

לבהמית שייכה בכחות פנימים היינו בכחות הגילויים
שבנפש בו.
וכמו למעלה הרי ידוע דאחיות החיצונים היינו, יכולת
הקליפות לאחוז ולקבל יכול להיות דוקא באור פנימי,
לפי שבא בכחינת התלבשות לפי ערך העולמות
והנבראים שזהו על-ידי צמצום ומיעוט האור ממדרגה
למדרגה - כיון שיש חילוקי מדרגות וסדר השתלשלות
של עולמות ונבראים, האור הפנימי הבא בעולמות
בהתלבשות צריך להתצמצם כדי שיוכל להיות בערכם
ולהתלבש בהם, עד שבמדרגות התחתונות מתמעט
האור ביותר, ועל כן יכול להיות שם אחיזה של
החיצונים, הקליפות, ושם - בכוחות הפנימיים
שבמהותם הם באים באופן של צמצום - שייך כל ענין
המלחמה בו,
אבל בהאור מקיף כאשר הוא מתגלה אינו יכול להיות
אחיות החיצונים, אדרבה להיפך, האור מקיף מחמת
עוצמתו מסמא (מעוור) עיני החיצונים¹⁷⁶ בו.
וכמו כן הוא בנפש שכל המלחמה היא כאשר עבודת
ה' היא מדודה בהגבלות הכוחות הפנימיים - שכל
ומידות, דבאורות מקיפים דנפש - היינו, כאשר האדם
עובד את ה' בהעבודה שלמעלה מטעם ודעת אינו שייך
מלחמה כלל, ובהתגלות בחינת רצון פשוט מתבטלים
כל החיצונים בו.
(וזהו דביום כיפור אין שליטה להיצר הרע מפני שאז
מאיר מלמעלה גילוי בחינת עצמות אור אין-סוף, וכפי
שאומר הפסוק: ¹⁷⁷ "כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה'
טטהרו", שמאירה ביום זה בחינת "לפני הוי" - למעלה
משם הוי" שהוא גילוי עצמות אין-סוף, ומכוח גילוי זה
נמחלים כל העוונות, וכמו כן בנפש מאיר בגילוי עצמות
הנפש בו, דרגת היחידה, על כן אין אז שליטה להיצר
הרע בו),
רק כאשר העבודה היא בכחות הגילויים שהן על פי טעם
ודעת שאז האור הוא מצומצם שם שייך אחיזה בו.
אלא שמיד מבהיר הרבי נ"ע, כי למרות שבגילוי
הכוחות המקיפים אין מלחמה עם הנפש הבהמית, עדיין
נדרשת עבודה עם הכוחות הפנימיים בשביל בירור
וזיכוך הנפש הבהמית.
אך על זה היא מטרת העבודה שעל פי טעם ודעת
לעשות הבירור בנפש הבהמית, והיינו שעל-ידי העבודה
דתפלה בהתבוננות באלקות בענינים שהן בהשגה דוקא

ריש פרשת תצא. ובכמה מקומות.

179) נדה ל, סוף עמוד ב. וראה תניא ריש פרק א.

180) קהלת ב, יג.

176) ראה תורה אור מקץ לד, א. לקוטי תורה קרח נג, ד.

ובכמה מקומות.

177) ויקרא טז, ל.

178) ראה זהר חלק א' רמ, ב. חלק ג' רמג, א. לקוטי תורה

משמע שזה בכוח עצמם? ג. על דברי המדרש: מזה
שכתוב "כי תצא" משמע שמדובר על מי ששרוי בפנים,
שאו צריך לצאת כיון שבפנים לא שייכת מלחמה רק
בחוץ, וגם משמע שהכוח להילחם הוא על-ידי ששרוי
בפנים בתחילה ואז יוצא החוצה, ומאי הסיבה שצריכה
להיות היציאה מבפנים דוקא בכדי להילחם, מה ענינו
של ה'פנים' שנותן את הכוח להילחם?

שבת פרשת תצא

ביותר, ובתיב¹⁸¹ ורב תבואות בכח שור בו'. - כלומר,
שכוחו של השור בא מריבוי התבואה שאוכל, והוא
מרמז על בירור הניצוצות המוסיפים כח בנפש האלקית.
על פי הסבר זה מיישב הרבי נ"ע את הקושיות שבהם
פתח את המאמר: א. מהו הלשון "כי תצא" ולא 'כי
תלך'? ב. ממה שאומר בהמשך הפסוק "ונתנו ה' אלקיך
בידיך" משמע שאת הנצחון מלמעלה נותנים מלמעלה,
וזה סותר לכאורה למילים "כי תצא למלחמה" שמהם

(181) משלי יד, ד.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

התנאים מגלים תושבע"פ בהלכות גשמיות, ונק' דבר קטן, כי עושה את האדם "קטן"
ע"י ביטול ותשובה. והאר עינינו - להשיג המאור שבתורה, ודבק לבנו - בכוונת המצוות,
הנה"א יזכך את הנה"ב לקרבו לאלקות.

דהנה "וְעַד" בחלופי אַתּוּנוֹן י"י "אֶחָד", דְּאֶחָד הוא יחודא
עֲלֵאָהִיט, "וְעַד" יחודא תַּתְּאָהִיט, וְהַפּוֹנָה דְּמַדְרַגַּת "וְעַד"
דְּעוֹלָם שֶׁהוּא בַּחֲנִינָה יחודא תַּתְּאָהִיט יְהִיָּה גַם כֵּן
הַמְשִׁכָּה וְהַגְלִי דְּמַדְרַגַּת יחודא עֲלֵאָה. וְזֶהוּ "וְהָאֵר
עֵינֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ", דְּלֵהִיּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בְּהִלְכוּת
שְׁכֵלִיִּים, הֵנָּה הַבְּקָשָׁה הָאֲרָת הָעֵינִים לְהַשְׁכִּיל וּלְהַשִּׁיג
הַמְּאֹר שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁהוּא הָאֱלֹקוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, וְכֵן הַמְּצוֹת
מְלַבְּשִׁים בְּעֵינֵינוּ גְּשָׁמִיִּים, הֵנָּה הַבְּקָשָׁה שֶׁיְהִיָּה דְּבִקּוֹת
הַלֵּב בְּכוֹנֶת הַמְּצוֹת, דְּאֵז הֵנָּה קִיּוֹם הַמְּצוֹת בְּפֶעַל הוּא
בַּחֲנִינֵי פְּנִימִי, וְאֵז יִשְׁלַם הַפּוֹנָה דִּיחוד הַלְּבָבוֹת, דְּהַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֹקִית יִבְרַר וְיִזְכָּךְ אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שֶׁיִּתְקַרֵּב
לְאֱלֹקוֹת. וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית גּוֹרֵם עֲלֵי בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,
דְּעַל יְדֵי הַבְּרֹר שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְבַרֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ
הַבְּהִמִית מִתְּעֵלָה בְּעֲלֵי נִעְלָה. וְלֹא גָבוּשׁ בְּעֲלָמָא דִּין כֹּא
וְלֹא נִכְלָם לְעֲלָמָא דְּאַתִּיכִי, וְאֵז הֵנָּה בְּמִילָא דְּלֹא נִפְשָׁל
לֵהִיּוֹת מְכַרְח לְבֹא בְּגִלְגּוֹל שְׁנֵי וְכוּ', וְיִשְׁלַם הַפּוֹנָה דְּגַם
בְּהַ"וְעַד" דְּעוֹלָם שֶׁהוּא בַּחֲנִינָה דְּעַת תַּתְּאָהִיט יְהִיָּה גְּלִי
דְּבַחֲנִינָה אֶחָד יחודא עֲלֵאָה.

ד"ה והאר עינינו בתורתך

וְזֶהוּ "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים", דְּרֵאשִׁית בְּסִפְרֵיּוֹת הוּא
בַּחֲנִינָה חֲכָמָה, וּבְרֵאשִׁית נְמִי מְאֹמֶר הוּא, וּבְכֵתִיב
(מִכָּה ו, ב) "וְהָאֲתָנִים מִסְּדֵי אֶרֶץ", דְּאֶרֶץ הוּא בַּחֲנִינָה
תּוֹרָה שְׁבַע־פָּה, וְ"אֲתָנִים" אוֹתִיּוֹת "תַּנְאִים", שֶׁהֵם
הַמִּסְדִּים וּמְגִלִּים תּוֹרָה שְׁבַע־פָּה, וְכֹא דְּוָקֵא בְּהִלְכוּת
גְּשָׁמִיּוֹת, וְזֶהוּ דְּהִיּוֹת דְּאֲבִי וְרַבָּא נִקְרָאִים "דְּבַר קָטָן",
מִפְּנֵי שְׁנִיתִצְמָצֻם בְּדְּבָרִים גְּשָׁמִיִּים. וְהַצְמָצוּם הַזֶּה הוּא
עַל־דֶּרֶךְ צְמָצֻם שְׁכִינָתוֹ בֵּין שְׁנֵי בְּדֵי אֶרֶן, דְּצְמָצוּם זֶה
אֵינוֹ עֲנִין הַסְּלוּק אוֹ הַמְּעוּט, כִּי־אִם אֲדַרְבָּא שְׁמַצְמָצֻם
כָּל עֲצָמוֹ בְּכִיכּוֹל בְּמָקוֹם שְׁאֵינוֹ בְּעֶרְךָ כָּלָל. וְנִקְרָא
תּוֹרָה שְׁבַע־פָּה "דְּבַר קָטָן", פְּרוּשׁ שֶׁהוּא דְּבַר שְׁעוּשָׁה
אוֹתוֹ לְקָטָן, כִּי עֶסֶק הַתּוֹרָה צָרִיךְ לֵהִיּוֹת בְּבַחֲנִינָה בְּטוֹל
דְּוָקֵא, וְהַבְּטוֹל בְּזֶה הוּא לֵהִיּוֹת בְּבַחֲנִינָה בְּטוֹל בְּמַצִּיאוֹת
לְגַמְרִי, וְכִמוֹ שְׁפָתִיב "תַּעַן לְשׁוֹנֵי אֲמֶרְתְּךָ" כְּעוֹנָה אַחֵר
הַקּוֹרָא, וְאֵז מְמַשִּׁיכִים "וְאַמֶּת הוּי' לְעוֹלָם" שֶׁהוּא
רְפוּאָת הָעוֹלָם. אָמֵן בְּכַדִּי שֶׁתְּהִיָּה הַעֲבוּדָה בְּנֶפֶשׁ
וְתוֹרָה שֶׁיְהִיּוֹ בְּמַדְרַגַּת גֵּר הַמְּאִיר חֲשׁוֹף הָעוֹלָם הוּא עַל
יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דְּוָקֵא, דְּאֵז מְגִיעִים אֶל הַתְּכֵלִית הַמְּעֵלָה.

יח. אוֹתִיּוֹת (בִּאֲפֵן שְׁאוֹתִיּוֹת אֹהוּ", וְכֵן אַחֶה"ע מִתְּחַלְּפִים). יט. יחוד עֲלִיּוֹן (כִּפִּי שֶׁהוּא מִלְּמַעְלָה, שְׁכֵל הָעוֹלָם אֵינוֹ מַצִּיאוֹת
כָּלָל). כ. יחוד תַּתְּחוֹן (כִּפִּי שֶׁהָעוֹלָם נִרְאֶה לְמַטָּה, שֶׁהוּא מַצִּיאוֹת אֵלָּא שֶׁהוּא בְּטֵל). כֹּא. בְּעוֹלָם זֶה. כֵּב. לְעוֹלָם הַבֹּא.

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

17 שאלה: האם רבי וחסיד הוא הענין של רב
18 ותלמיד?
19 תשובה: רבי וחסיד אינו הענין של רב ותלמיד.
20 ברבי וחסיד ישנם כמה חילוקי דרגות, ובמדרגות של
21 חסיד ישנן דרגות שיכולים להבין אותן, ואילו הדרגה
22 של רבי היא למעלה מהשגה.
23 שאלה: האם רבי וחסיד הוא אור ומאור, רבי -
24 מאור, וחסיד - אור?
25 תשובה: רבי הוא עצמי וההתגלות של עצמי היא
26 פנימיות. בחסיד ישנם חילוקי דרגות בביאורים
27 ומשלים. במשלים החסידיים ישנם חילוקי מדרגות,
28 יש משל שסיפורו אמיתי על כל פרטיו, ויש לפעמים
29 משל שסיפורו בדוי, כמו המשל בו הסביר רבנו הזקן
30 ענין ירידת הנשמה, כבן מלך שתעה, הרי זה בודאי
31 משל בלבד, שכן בן מלך לא יכול לתעות אף פעם.
32 אף-על-פי-כן אין כל זה הענין של 'יחידה'.

ש"פ קדושים, בסעודת הלילה

1 ד. כ"ק רבנו הזקן גילה חסידות חב"ד משרשה
2 ומקורה בחב"ד דאצילות. כל מדרגה של חב"ד
3 כלולה מכל שלש מדרגות חב"ד, וכל רבי גילה
4 מדרגה פרטית של מוחין חב"ד.
5 רבנו הזקן תיקן תיקון החכמה בפרצוף חב"ד
6 וחסידיו היו בעלי השגה גדולים;
7 הרבי האמצעי תיקן תיקון הבינה של חב"ד
8 וחסידיו היו בעלי התפעלות, יהודים נלבבים, לא
9 לבביים אלא נלבבים. לחסיד הרבי האמצעי היו
10 לבבות בעלי להב-שלהבת, אש שקטה, ובהתגלות לא
11 היה ניכר כלל,
12 ואב-הסבא הרבי ה"צמח צדק" תיקן תיקון הדעת
13 של חב"ד.
14 שאלה: האם זה על-דרך חותם המתהפך.
15 תשובה: אין זה כפשוטו שחסיד הוא להיפך
16 מהרבי, חסיד בעבודתו יודע מה זה רבי.

אגרות קודש

בי"ה, כ"ו סיון, ת"ש

נויארק

12 החסידות ודרכי נועם דרכי החסידות במדות טובות לקרב
13 את הבריות לשנן[לחן התורה בקביעות עתים לשיעורי
14 לימודים בהלכה אגדה וספרי חסידות מתאים לפי
15 האישים.
16 ולא פעם ושתיים התחננתי בתחנוני הנפש מאת ידידי
17 צמודי לבבי אני"ש ותלמידי התמימים יחיו להתחיל
18 בעבודת הקדש מבלי התחשב עם מספר החברים, הנה אלו
19 אשר קיימו בקשתי ראו ת"ל ברכה בעבודתם, יהא השי"ת
20 בעזרם ויצליח להם בגשמיות וברוחניות.
21 אתענין במאד לדעת בפרטיות מהנעשה במקום מגורי
22 במצב היהדות בכלל וידידינו אני"ש שי' בפרט וימסור להם
23 את ברכתו שיצליח להם השי"ת בגשמיות וברוחניות.
24 הדו"ש ומברכו.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

ידידי הרה"ג וי"ח אי"א מוה"ר מאיר
שי' לאבקאווסקי

1 שלום וברכה!

2 במענה על מכתבו מיום י"ט לחדש זה, בנועם קראתי
3 ברכתו ברכת ברוך הבא וכל המברך יתברך ברוב טוב
4 בגשמיות וברוחניות.
5 קיום הברכה האמורה במכתבו בהרמת קרן היהדות
6 וקרן החסידות תלוי בהשתתפותו של כל אחד ואחד
7 מהיראים והחרדים לדבר ה' ובהשתתפותו של כל אחד
8 ואחד מאני"ש שי'.
9 כבר מלתי אמורה במרבית מכתבי הכללים והפרטים
10 אשר כל אחד ואחד מאני"ש שי' יש לו בעזרתו ית' די כח
11 לפעול ולעשות במקום מגורו איזה סביבה של אור תורת

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק ב

- 1 ר' שמחה זיסל, כמו יתר החסידים מקושרי קאליסק עבר אל הרב הקדוש הרב הצדיק ר'
- 2 מענדל, היות והיה חתן לאיש מהורודוק, היה באפשרותו להיות לעתים קרובות אצל הרב הקדוש
- 3 הרב החסיד ר' מענדל, אבל בהיותו בעל התפעלות בטבעו, חם מזג, ובעל מוחין לא גדול,
- 4 התקשה להבין את תורות הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל, ונשאר בדרכו הקודמת, אך לא
- 5 בפראות כזו, וללא התנהגות שנהג בעבר. אך סבל רבות כי לא היה לו סדר קבוע בעבודת ה'.
- 6 הוא ידע שהרבי של רבותיו הרב הצדיק ר' אברהם והרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל -
- 7 זאת אומרת המגיד ממעזריטש - אסר את דרך ההתפעלות ואת צורת ביטול היש בדרך שהוא
- 8 התנהג כמה שנים, ואילו את סדר העבודה שראה אצל הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל לא
- 9 יכל להשיג. ועל כן היה לו לא טוב, לא הייתה לו כל דרך, איך יוכל לסדר את עצמו בדרכי
- 10 עבודה בעבודת השם ית'.
- 11 בגשמיות היה לר' שמחה זיסל די טוב, הוא היה בעל מלאכה, אומן יד, עסק במסגרות
- 12 ופחחות וכן ידע לתקן מגל לקצירת מספוא, מלזג ומחרשה. בביתו גדר לעצמו חדרון, בנה תנור
- 13 חימום והוציא פרנסתו.
- 14 אך בנים לא היו לו - לר' שמחה זיסל - היו לו ברכות להיושע בזרעא חייא וקיימא מהרב
- 15 הצדיק ר' אברהם ומהרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל, והם גם הזכירו אותו בפני המגיד
- 16 ממעזריטש, אך ללא הועיל. השנים חלפו, אך לא-עלינו, בנים לא היו לו, הוא עצמו - ר' שמחה
- 17 זיסל - היה בצער גדול אך בכל זאת קבל זאת באהבה, ובהיותו בטבעו שמח הרי זה - הצער
- 18 שאין לו ילדים - לא היה ניכר עליו. אבל זוגתו - ששמה היה חוה - לא יכלה לעצור זאת
- 19 בקרבה, וכל הימים מיררה בבכי. היא עשתה הרבה מעשים טובים, עזרה ליולדת עניה, ליתומים
- 20 וחולים. בימים ידועים שיכלה לקוות שתיושע, חילקה צדקה.
- 21 אבל כל זה לא הועיל, השנים חולפות, שניהם מתקרבים לגיל ארבעים, נכון שעדיין מרגישה
- 22 עצמה בטוב, אבל הזמן עובר.
- 23 לאחר הסתלקותו של המגיד ממעזריטש ולאחר הסתלקות בנו המלאך הרב הקדוש הרב
- 24 הצדיק הרב החסיד ר' אברהם, החל הרבי [=אדמו"ר הזקן] להגיע לעיתים קרובות יותר
- 25 להורודוק,
- 26 עם הסתלקות המגיד ממעזריטש ב"ט כסלו תקל"ג מינו החברייא קדישא תלמידי הרב
- 27 המגיד את [=בנו] הרב הצדיק הרב החסיד ר' אברהם לרבה. הזמן שבו היה נשיא, מצב החברייא
- 28 קדישא באותו זמן, מצב המחלוקת הפנימית - בין החברייא קדישא היו חילוקי דעות, איך צריך
- 29 להיות סדר ההנהגה בדרכי החסידות - ומצב המחלוקת החיצונית עם המתנגדים, כל אלו הם
- 30 מסכתות נפרדות, ואשר כל דבר מהנושאים המנויים לעיל מצריך כתיבה מיוחדת ומלאה -
- 31 נשיאותו של הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד המלאך הקדוש לא נמשכה זמן רב,
- 32 לצערנו, היא נמשכה בערך שנתיים ובשנת תקל"ה נסתלק הרב הקדוש הרב הצדיק המלאך
- 33 הקדוש.

1 הרבי [=אדמו"ר הזקן] מבלי הבט על כך שהחברייא קדישא בחרה בו פה אחד כמנהלם -
 2 אצל החברייא קדישא נראה היה שרבי אחד עבור כולם [=עבור כל החברייא קדישא כמו שהיה
 3 עד עכשיו] אינו בנמצא. התלמידים הצעירים צריכים - כל אחד בנפרד - לבחור לעצמם מבין
 4 התלמידים המבוגרים יותר מדריך ומנהיג, וכלל התלמידים צריך כל אחד במקום כהונתו - [=את
 5 הערים חילקו לכל תלמיד ששם תהא כהונתו ואף תלמיד אסור לו לפלוש לאיזור שבו נמצא
 6 תלמיד אחר -] לפרסם את תורתם של מורנו הבעל-שם-טוב והרב המגיד על פי הסדר והדרך
 7 אשר ימצא לנכון. ובזמנים ידועים צריכים להתאסף יחדיו במקומות שייקבעו מראש, וצריכים
 8 לראות להניח כחות חזקים על מנת להגן על עצמם מהמתנגדים [=ולכל זה] חייבים שיהיה
 9 לחברייא מנהל, ואת אדמו"ר הזקן הם בחרו פה אחד כמנהל החברייא -

10 אך הרבי [=אדמו"ר הזקן] הלך בדרכו הוא, ונהיה מקושר להרב הקדוש הרב הצדיק הרב
 11 החסיד ר' מענדל, והיה מגיע לעתים קרובות להאראדאק.

12 ר' שמחה זיסל שהיה ממורמר ממצבו הרוחני, כי לא הייתה לו דרך בעבודת ה', כנ"ל, וכן
 13 היה ממורמר ממצבו הגשמי, כי בנים אין לו, הפציר באדמו"ר הזקן שיתאכסן אצלו וגם ייחד
 14 לו חדר טוב, והרבי קבל זאת.

15 כאשר עבר הרבי לאכסניא של ר' שמחה זיסל, ור' שמחה זיסל סיפר לזוגתו על חשיבות
 16 האורח שהוא המגיד מליאזנא, וכי הרבי של הרביים - המגיד ממעזריטש - צוה עליו לכתוב
 17 שולחן-ערוך, וגם עכשיו נחשב לבבת עינם של כל הרביים. החלה זוגתו של ר' שמחה זיסל -
 18 חוה - להפציר ברבי [=אדמו"ר הזקן] שיברכם בכך, ענה לה הרבי שתלך אל הרב הקדוש הרב
 19 הצדיק הרב החסיד ר' מענדל, הוא עצמו [אדמו"ר הזקן] אינו יכול להועיל. פרצה בבכי מר
 20 ובקשה שירחם עליה שייפקדו בבן.

21 הרבי [=אדמו"ר הזקן] נחמה שהשם ית' בודאי יעזור להם ושיתחזקו בבטחון בה'.
 22 במשך שנים שהרבי [=אדמו"ר הזקן] הגיע לעתים קרובות יותר להורודוק, משנת תקל"ה-
 23 או תקל"ח והתאכסן תמיד בביתו של ר' שמחה זיסל ור' שמחה זיסל עקב אחר דרכי עבודת ה'
 24 של רבנו, נתקשר אליו [=לאדמו"ר הזקן], ובעלת הבית בכתה והפצירה שיעשה להם טובה
 25 וייפקדו בבן.

26 ר' שמחה זיסל בהיותו אמיד ויחד עם זאת שבור בנפשו מגזר הדין שחל עליהם, הבין
 27 שהדבר אינו פשוט, הם בקרו אצל רופאים רבים, שתו צמחים וסגולות שונות, אך ללא הועיל,
 28 הם התברכו מהרב הצדיק הרב אברהם מקאליסק וכן מהרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל וכן
 29 הזכירו אותם אצל המגיד הגדול ממעזריטש וכל זאת לא פעל עד עתה שום ישועה. ניכר שגזר
 30 הדין חמור ביותר והעצה לזה: תשובה, תפלה וצדקה. על כן פיזר - באותו זמן - ממון רב בעירו
 31 ומחוצ לעירו להחזקת בני תורה.

32 מפעם לפעם ומעת לעת שאדמו"ר הזקן מבקר בהורודוק, מתקשר ר' שמחה זיסל יותר ויותר
 33 לרבי, והוא מתחיל להבין דברי הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל. זאת אומרת: בעת שהרב
 34 הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל אומר דברי תורה, הוא אינו מבין עדיין. אך אחר כך,
 35 כאשר אדמו"ר הזקן חוזר על דבריו ומוסיף דברי ביאור והסבר, הוא מבין היטב ויש לו תענוג
 36 לשמוע זאת.

37 ר' שמחה זיסל מחליט להתקשר לרבינו ולהיות מחסידיו, אך כדי להיות חסיד צריך לזה
 38 הכנה, אז עדיין היה דור דעה וידעו מה זה רבי ואיך צריך להיות חסיד.

- 1 עברה תקופה בה לא בא הרבי לבקר בהורודוק, ור' שמחה זיסל החל מתגעגע ביותר לרבו,
- 2 ומיום ליום צמאנו מתגבר ועולה, עד שמחליט שברצונו ללכת אל הרבי לעיר ליאזנא.
- 3 ר' שמחה זיסל שוקל בדעתו אודות רצונו להתקשר אל הרבי האדמו"ר הזקן, והוא מחליט
- 4 שעליו להתייעץ עם הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל, ויספר לו שזה תקופה ארוכה
- 5 שליבו נמשך אחרי המגיד מליאזנא, וכאשר הוא [=המגיד מליאזנא-אדמו"ר הזקן] מבקר
- 6 בהורודוק וחוזר על תורות שהרבי - הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל - אומר,
- 7 ורואה את הנהגתו בעבודת ה' של הרבי [=אדמו"ר הזקן] הופך ר' שמחה להיות איש אחר,
- 8 וישמע מה יאמר לו הרב ר' מענדל.
- 9 באחד הימים, כאשר ר' שמחה זיסל הרגיש בנפשו שהוא יכול להיכנס באותו יום להרב
- 10 הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל ליחידות.
- 11 - בתקופה ההיא הבינו שכניסה ליחידות אצל הרבי, הרי מלבד הכנה נפשית מסויימת בשני
- 12 עניינים, צריך לספר לרבי את מכאובי הנפש הידועים הן במוחין והן במידות, ולעשות הסכם
- 13 חזק בנפשו שחייבים לקיים דברי הרבי, ולקיים זאת במסירות נפש, הרי חוץ מזה צריך אותו יום
- 14 להיות יום ראוי ליחידות. בערב שלפני אותו יום, קראו קריאת שמע שעל המיטה עם חשבון
- 15 נפש. קמו לערוך תיקון חצות ברגש, זאת אומרת שהרגש זה על חורבן המקדש וגלות השכינה
- 16 מורגש בו בעצמו, כבית המקדש הפרטי שעליו נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, הרי בית
- 17 מקדש זה חרב ושומם, וזה שניתנה לו נפש אלקית, הרי נפש זו נמצאת בגלות, ועם מחשבות
- 18 כאלו הרי הוא אומר תיקון חצות מעומק נקודת לבבו המר ואחר כך לימוד תורה, הולך לטהר
- 19 עצמו במקווה, לומד שיעור חסידות קבוע לפני התפילה מתפלל עם ראשו וליבו, מבקש מהשם
- 20 ית' שיעזור לעשות תשובה, צם באותו יום ועוסק בתורה אז הרי זה יום הראוי ללכת לרבי
- 21 ליחידות, ואז יש תקוה שאכן תועיל היחידות -
- 22 כאשר נכנס ר' שמחה זיסל להרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל ליחידות קיבל
- 23 סחרחורת והתכווץ לבבו, באותו רגע עברה במחשבתו כל מה שקרה איתו במשך עשרים וחמש
- 24 שנה, שנים ארוכות היה ממקושרי הרבי מקאליסק, הוא מסר את נפשו על דרכי החסידות ואחר
- 25 כך הוכרח לעזוב דרך זו. זה היה לו קשה מאד, אך רבו הרב הצדיק ר' אברהם בעצמו הכריחו
- 26 לעזוב דרך הזו. זה קרוב לשש שנים שהוא ממקושרי הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר'
- 27 מענדל ובכל ששת השנים הללו לא היה לו שבוע אחד טוב; את התורות אינו מבין ואת אופן
- 28 עבודת ה' כפי מה שמלמד הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל - עבודת המוח -
- 29 אינו משיג. מה יהא ממנו? הוא חי בכף הקלע, חרפה ובושה פנימית אימה ופחד תקפוהו על
- 30 כך שבא לספר להרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל, שאינו מוצא טעם בסדר עבודתו
- 31 [=של הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל] ולכן הרי הוא רוצה להיות חסיד של
- 32 המגיד מליאזנא [=אדמו"ר הזקן] - לו עצמו - לר' שמחה זיסל - נהיה מאוד לא טוב ופרץ בבכי
- 33 מר.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנרעט

שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 186-1.

הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

פרק ד משנה א

בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר: מכל מלמדי השכלתי בי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר: טוב ארץ אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך, בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר: כי מכבדי אכבד ובני יקלו:

נקודות משיחות קודש

אמר לו רבי אליעזר, "ריקה, כמה מכוער אותו האיש" (כוונתו היתה לכיעור במובן הרוחני); על כך השיב לו האיש, "לך ואמור לאומן שעשאי - כמה מכוער כלי זה שעשית". כוונת תשובתו היתה שגם באדם ירוד כמותו אפשר לראות את צלם ה"אומן" שעשה אותו.

על-פי זה מובן אפוא מדוע נזקק התנא במשנתנו לכל הפסוק כולו.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח ובלק)

כתב במדרש-שמואל: "לפיכך נקט אלו, לפי שהשמיענו בהם שמות מחודשים היפך ממה שיגזור השכל". כלומר, בכל האמירות שבמשנתנו יש דבר-חידוש:

"איזהו חכם" - חכם הוא מי שרואה כל דבר לאמיתותו, לעומקו ולפרטיו. ממילא בהכרח שמלבד המעלות שרואה בכל דבר, רואה הוא גם את החסרונות. לפי זה איך יתכן שהחכם לומד "מכל אדם"? מחדש התנא במשנתנו כי החכם האמיתי אכן לומד מכל אדם, מכיון שלכל אחד ואחד יש מעלה כלשהי ועל כן אפשר ללמוד "מכל אדם".

"איזהו גבור" - על-דרך הרגיל מייחסים את מידת הגבורה לאחד שכוחו רב ("לכוד עיר"). מחדש התנא ואומר, אדרבה - גיבור הוא מי שבכוחו לכלוא את גבורתו; "כובש את יצרו".

"איזהו עשיר" - במדרש³ נאמר: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים". לפי זה היה אפשר לחשוב כי עשיר אמיתי הוא, מי שנכסיו מרובים והוא משתוקק להרבותם עוד ועוד (שכן "מי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות"!). מחדשת משנתנו ואומרת כי עשיר אמיתי הוא דוקא זה שאינו "נבהל להון" אלא שמח במה שיש לו ומנצל זאת מתוך מנוחת-הנפש.

"איזהו מכובד" - ההנחה הרווחת היא שאדם מכובד אין זה מכבודו להשפיל את עצמו ולכבד כל אדם ואדם; (להפך, מצד כבודו עליו להיכבד מכל שאר הציבור). מחדש התנא ואומר כי מכובד אמיתי הוא המכבד את הבריות - אף את אלו הפחותים, שאין בהם כל מעלה, והם בבחינת "בריות" בעלמא⁴.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח)

בן זומא הוא אחד מאותם "ארבעה שנכנסו לפרדס¹ ומובנת אפוא מעלתו הגדולה [בדוגמת רבי עקיבא, אף-על-פי שלא הגיע לדרגתו ממש, שכן רק רבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום"].

ועל-אף גדולתו הרבה הדגיש בן זומא את הצורך ללמוד "מכל אדם". ללמדנו כי גם למי שזכה למדרגה גבוהה ביותר, כבן זומא (שכאמור, "נכנס לפרדס") - יש מה ללמוד "מכל אדם".

תוכן הדברים נרמז בשמו - "בן זומא" - שלא נקרא בשמו אלא על שם אביו. בכך מודגשת תלותו באביו והיותו בבחינת "מקבל" - ולכן אמר בן זומא "איזהו חכם? הלומד מכל אדם".

(תורת-מנחם - התוועדות' תשמח, כרך ג, עמ' 552)

יש לדייק: מדוע נזקק התנא גם לסיום הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - בשעה שהראיה לכך שחכם הוא מי שלומד מכל אדם היא רק מתחילת הפסוק - "מכל מלמדי השכלתי"?!

ביאור הדברים:

"החכם" הוא מי שמבין כל דבר על בוריו; הוא אמנם מכיר במעלותיו של כל אחד ואחד, כדי ללמוד מהן, אך באותה מידה הוא גם ער לחסרונותיו של הזולת, על-מנת להימנע מהם. לאור זאת תישאל השאלה - כיצד החכם "לומד מכל אדם", הלוא מן-הסתם יש גם מי שהם מלאי חסרונות ואין מה ללמוד מהם?!

זו הסיבה שהתנא נזקק גם לחציו השני של הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - פה טמון ההסבר לכך שיש מה ללמוד "מכל אדם".

כאשר מתבוננים היטב במעשה הבריאה רואים (לא רק שהקב"ה מנהיג את העולם ובורא אותו בכל רגע יש מאין, אלא גם) כיצד כל בריאה ובריאה מעידה על מציאות הבורא והנהגתו. זוהי אם-כן משמעות הפסוק "כי עדותיך שיחה לי" - בכל אדם ואדם אפשר לראות "עדות" למציאות הקב"ה. גם אדם שהוא נטול כל מעלה (גלויה) הוא בבחינת "עדותיך" (עדות למציאות הבורא). וכמו שמצינו בסיפור הגמרא², על "אדם אחד שהיה מכוער ביותר", שנודמן לרבי אליעזר לפגשו

(1) חגיגה יד, ב. (2) תענית כ, א. (3) קהלת-רבה א, לד. (4) ראה תניא פרק לב.

וַיְהִי־כֵן׃ וַיְהִי־כֵן׃ עַקֵּב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים
הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֹתֵם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם׃ י וְאַהֲבָךְ וּבְרָכָךְ וְהִרְבָּךְ וּבְרָךְ פְּרִי־
בִטְנְךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ דְגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ
שִׁגְר־אֱלֵפֶיךָ וְעִשְׂתָּרֶת צֹאנְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ׃ י בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־
הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה כִּךְ עָקֹר וְעַקְרָה וּבְכֵה־מֵתָךְ׃
יג וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ פֶּלֶח־לִי וְכֹל־מִדּוֹי מִצִּירִים
הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁיִמֶם כָּךְ וּנְתַנֶּם
בְּכֹל־שָׁנָאִיךָ׃ יד וְאִכְלָתָ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תַחֲוֶם עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם
וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ ט
יז כִּי תֹאמַר בְּלִבְּכָךְ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי
אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃ יח לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר
תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַפְּרָעָה
וּלְכָל־מִצְרַיִם׃ יט הַמִּפֶּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ
עֵינֶיךָ וְהָאֵתֶת וְהַמִּפְתִּים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַיָּד
הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּן־עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרָא
מִפְּנֵיהֶם׃ כ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בָּם עַד־אֲבֹד הַנְּשֹׂאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפְּנֶיךָ׃
כא לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ
אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ (לוי) כב וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֶיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוּכַל
כָּל־תֶּם מִיָּד פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה׃
כג וּנְתַנֶּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מִחוּמָּה
גְּדֹלָה עַד הַשָּׁמָדִם׃ כד וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ
וְהִאֲבִדְתָּ אֶת־שִׁמּוֹם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְּצֹב
אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשָּׁמָדָךְ אֹתָם׃ כה פִּסְלֵי
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרָפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחֲמוֹד כֶּסֶף וְזָהָב
עֲלֵיהֶם וְלִקְחַת לָךְ פֶּן תִּגְקֹשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 179)

מִשָּׁה וּבְנוֹ תִּקֵּן אֶת בְּרִכַּת הַזֶּן עַל יְרִידַת הַזֶּן. וְתַמּוּהָ, כִּי צִדְדֵי אֲנֹו מְבָרְכִים נֶסֶח זֶה עַל לְחֶם מִן הָאָרֶץ. וְיֵשׁ לֵימֹר, שֶׁלְּחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא לְאֻמָּתוֹ שֶׁל דָּבָר בַּקִּי לְבוֹשׁ לְשָׂרֵשׁ הַמְּזוּן, שֶׁהוּא לְחֶם מִן הַשָּׁמַיִם. יְהוּדִי מְפִיר אֶת הָאֻמָּת, שֶׁמְזוּנוֹ אֵינֶנּוּ תְּלוּי בַּהֲנָתוֹ וּבִמְלָאכָתוֹ, וְאֶפְּלוּ לֹא בְּלִבוּשֵׁי הַטֶּבַע בְּתוֹר כְּלֵי לְבָרְכָת ה', אֲלֵא זֶהוּ אֶדּוּר לְחֶם מִן הַשָּׁמַיִם.

שני * הַשְׁמֵר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

"המון העם מקלים . . גם מקצת בעלי תורה ויראי ה' נכשלים . . ומצוה על כל אחד מהמסבין להיות כגורי ומזכיר לחברו טרם ישפח וזלף לו".

שלישי – אל-תאמר בלבבך בהרף יהוה אלהיך אתם . מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת את-הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם מפניך: ה לא בצדקתך ובישר ללבבך אתה בא לרשת את-ארצם כי ברשעת . הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב: וידעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה-עורף אתה: וכל אל-תשפח את אשר תקצפת את-יהוה אלהיך במדבר למן-היום אשר יצאת מארץ מצרים עד-באכם עד-המקום הזה ממרים הייתם עם-יהוה: ובהרב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם: ב פעלתי ההרה לקחת לוחות האבנים לוחות הברית אשר-פרת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ויתן יהוה אלי את-שני לוחות האבנים פתבים באצבע אלהים ועליהם ככל-הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן יהוה אלי את-שני לוחות האבנים לוחות הברית: ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים סרו מהר מן-הדרך אשר צויתם עשו להם מסכה: ויאמר יהוה אלי לאמר ראיתי את-העם הזה והנה עם-קשה-עורף הוא: הרף ממני ואשמירם ואמחה את-שמם

לבבתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום: ב פן-תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת: ג ובקרה וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה-לך וכל אשר-לך ירבה: ד ורם ללבבך ושכחת את-יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: ה המוליכך במדבר . הגדל והנורא נחש . שרף ועקרב וצמאון אשר אין-מים המוציא לך מים מצור החלמיש: ו המאכלך מן במדבר אשר לא-ידעו אבותיך למען ענתך ולמען נפתך להיטבך באחריתך: ז ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את-החיל הזה: ח וזכרת את-יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך פח לעשות חיל למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבותיך ביום הזה: ט והיה אם-שכח תשכח את-יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחווית להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: י כגוים אשר יהוה מאבד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעו בקול יהוה אלהיכם: יא שמע ישראל אתה עבר היום את-הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ובצרת בשמים: יב עם-גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק: יג וידעת היום כי יהוה אלהיך הוא-העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש טו עמ' קז)

ואכלת ושבעת וברכת

נוהגים כאן, שסמוך לסיום ההתעודות מכריזים שכל אלו שאכלו בשעור, בטח וברכו את הברכה שנתחברו בה. וכמדומה שמוכא בספרים, שהרמ"א וגדולי ישראל נהגו להכריז בקגון דא [כתב בספר 'שאילת שלום' לשאלות:

כח פִּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי
יָכֹלֶת יְהוָה לְהֵבִיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר
לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמָּתָם
בַּמִּדְבָּר: כט וְהֵם עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל וּבְזוֹרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות 2 עמ' 183)

ואכלת ושבעת וברכת

“צִדִּיקִים אֲנוּ לְהַזְכִּיר (בבונה ירושלים) מַלְכוּת שָׁמַיִם
וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ . . וְאֵין נִגְזָלִין עַד שְׁיִתְנוּדוּ
וְיִתְבָּעוּ שְׁלִשְׁתָּן” (בית יוסף). הרי שיש לתבוע את הגאולה,
והביעה זו מקרבת אותה, כי “אֶפְלֹוּ אֵין בֵּיד יִשְׂרָאֵל אֶלֶּא
הַקּוּוִי, כְּדֹאִי הֵם לְגֵאֻלָּה בְּשֹׁכֵר הַקּוּוִי”. וְכַתֵּב הַחִיד”א: “את
צִמְח דָּוִד עֲבָדךָ מִהֲרָה תַצְמִיחַ . . (וכי תִמָּא שְׁאֵין לָנוּ זְכוּת,
מִכָּל־מְקוֹם תַצְמִיחַ) כִּי לִישׁוּעָתְךָ קוִינִי”.

רביעי י א בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פֶּסֶל־לָךְ
שְׁנֵי־לוֹחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְעֵלָה אֵלַי הִהְרָה
וַעֲשִׂיתָ לָךְ אָרוֹן עֹץ: ב וְאָכַתְבָּ עַל־הַלֹּחֹת
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֹּחֹת הַרְאשֵׁינִים
אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וּשְׁמַתָּם בָּאָרוֹן: ג וַאֲעֵשׂ אָרוֹן עֹצֵי
שִׁטִּים וַאֲפָסַל שְׁנֵי־לֹחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים
וַאֲעַל הִהְרָה וּשְׁנֵי הַלֹּחֹת בְּיָדִי: ד וַיִּכְתֹּב
עַל־הַלֹּחֹת בְּמִכְתָּב הַרְאשׁוֹן אֶת עֲשֶׂרֶת
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהַר מִתְנֶדֶךְ
הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּתֶּנָּם יְהוָה אֵלַי: ה וַאֲפֹן
וַאֲרֹל מִן־הַהֵר וַאֲשֵׁם אֶת־הַלֹּחֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי וַיְהִיו שֵׁם כָּאֲשֶׁר צִוִּינִי יְהוָה: ו וּבָנִי
יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם
מֵת אֶהֱרֹן וַיִּקְבְּר שֵׁם וַיִּכְתֹּן אֶלְעָזָר בְּנוֹ
תַחְתּוֹ: ז מִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגָּדָה וּמִן־הַגִּדְגָּדָה
יִטְבָּתָה אָרֶץ נַחֲלִי־מִיָּם: ח בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל
יְהוָה אֶת־שִׁבְט הַלְוִי לְשֵׁאת אֶת־אָרוֹן בְּרִית־
יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשִׁרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמּוֹ
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט עַל־פֶּן לֹא־הָיָה לָלוֹי חֵלֶק
וְנִחַלָה עִם־אֲחָיו יְהוָה הוּא נִחַלָתוֹ כָּאֲשֶׁר דִּבֶּר

מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וַאֲעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עַצוֹם וְרַב
מִמֶּנּוּ: ט וַאֲפֹן וַאֲרֹל מִן־הַהֵר וְהִהָר בְּעַר כָּאֵשׁ
וּשְׁנֵי לֹחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי: י וַאֲרֹא וְהִנֵּה
חֲמַאתֶם לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֹגֶל
מִסִּכָּה סֶרֶתָם מִהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶתְכֶם: יא וְאֶתְפֹּשׁ בְּשְׁנֵי הַלֹּחֹת וַאֲשַׁלְכֶם מֵעַל
שְׁתֵּי יָדַי וַאֲשַׁבְרֶם לְעִינֵיכֶם: יב וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי
יְהוָה כְּרָאשְׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
לָחֶם לֹא אָכַלְתִּי וַיָּמִים לֹא שְׁתִּיתִי עַל
כָּל־חַטֹּאתֶכֶם אֲשֶׁר חֲמַאתֶם לַעֲשׂוֹת הֲרַעַ
בְּעֵינִי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ: יג כִּי יִגְרַתִּי מִפְּנֵי הָאֵף
וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קִצַּף יְהוָה עָלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא:
ד וּבִאֲהֲרֹן הַתַּנַּאֲף יְהוָה מָאֹד לְהַשְׁמִידוֹ
וְאֶתְפֹּלֵל גַּם־בְּעַד אֶהֱרֹן בָּעֵת הַהוּא: טא וְאֶת־
חֲמַאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֹגֶל לְקַחְתִּי
וַאֲשַׁרְף אוֹתוֹ: א כָּאֵשׁ וַאֲכַת אוֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב
עַד אֲשֶׁר־דָּק לַעֲפֹר וַאֲשַׁלֵּךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־
הַנַּחַל הַיַּרְד מִן־הַהֵר: בב וּבַתְּבַעֲרָה וּבְכַמֹּסָה
וּבְקִבְרָת הַתַּאֲוָה מִקְצָפִים הָיִיתֶם אֶת־יְהוָה:
גג וּבְשַׁלַּח יְהוָה אֶתְכֶם מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר
עֲלוּ וְרִשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וּתְמִירוּ
אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לֹא וְלֹא
שָׁמַעְתֶּם בְּקֹלִי: גד מִמֶּרִים הָיִיתֶם עִם־יְהוָה
מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם: גה וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה אֶת
אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר
הִתְנַפַּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:
טו וְאֶתְפֹּלֵל אֶל־יְהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוָה אֱלֹהֵי
תַשְׁחַת עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: טז זָכַר
לַעֲבֹדֶיךָ לְאִבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֶל־תִּפֹּן
אֶל־קִשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטֹּאתָיו:

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא: וְאֲנִי עַמְדָּתִי בְּהָר פִּימִים
הָרֵאשִׁים אַרְבָּעִים יוֹם וָאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע
יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה
הַשְׁחִיתֶךָ: ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמִסְעָ
לִפְנֵי הָעָם וַיְבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 576)

ואכלת ושבעת וברכת

"כי אם לדרך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה". יש
לומר, שזהו כנגד ארבע אותיות שם הוי'. מלאה - שלמות
המקבל, מלכות. פתוחה - משפיע, ז"א. קדושה - חכמה.
רחבה - בינה.

חמישי יב ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל
מעמך כי אם־ליראה את־יהוה אלהיך ללכת
בכל־דרךיו ולא־הבה אתו ולעבד את־יהוה
אלהיך בכל־לבבך ובכל־נפשך: ^ג לשמור את־
מצות יהוה ואת־חקתיו אשר אנכי מצוה
היום לטוב לך: ^ד הן יהוה אלהיך השמים
ושמי השמים הארץ וכל־אשר־בה: ^ה רק
בא־ביתך חשק יהוה לא־הבה אותם ויבחר
בזרעם אחריהם ככם מכל־העמים כיום הזה:
^ו ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא
תקשו עוד: ^ז כי יהוה אלהיכם הוא אלהי
האלהים ואדני האדנים האל הגדל הגבול
והנורא אשר לא־ישא פנים ולא יקח שחד:
^ח עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר ללכת
לו לחם ושמלה: ^ט ואהבתם את־הגר כִּי־גֵרִים
הייתם בארץ מצרים: ^י את־יהוה אלהיך
תירא אתו תעבד ובו תדבק ובשמו תשבוע:
^{יא} הוא תהלתך והוא אלהיך אשר־עשה אתך
את־הגדלת ואת־הנוראת האלה אשר ראו
עיניך: ^{יב} בשבעים נפש ירדו א־בתיך מצרימה
ועתה שמוך יהוה אלהיך ככוכבי השמים לרב:

יא אֶ־וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ
מִשְׁמֵרָתוֹ וְחֻקָּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:
ב וידעתם היום כי א לא את־בניכם אשר
לא־ידעו ואשר לא־ראו את־מוסר יהוה
אלהיכם את־גְּדֻלּוֹ את־ידו החזקה וזרעו
הנְטוּיָה: ג ואת־אתותיו ואת־מַעֲשָׂיו אשר עשה
בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לִפְרֹעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְלָכָל־אֲרָצוֹ:
ד ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו
אשר הציף את־מי ים־סוף על־פניהם בְּרֹדֶפֶם
אחריכם ויאבדם יהוה עד היום הזה: ה ואשר
עשה לכם במדבר עד־בְּאֶכֶם עד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:
ו ואשר עשה לדתן ולאבירם בְּנֵי אֱלִיָּאֵב בֶּן־
ראובן אשר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם
וְאֶת־בְּתִיָּהֶם וְאֶת־אֶהֱלִיהֶם וְאֶת כָּל־הַיָּקוּם
אשר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל: ז כי עיניכם
הִרְאֵת אֶת כָּל־מַעֲשָׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה:
ח ושמרתם את־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
היום לַמֶּעַן תַּחֲזִקוּ וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ט ולַמֶּעַן
תִּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזָרְעָם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
וְרֵבֶשׂ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 9)

ואכלת ושבעת וברכת

"קמו שברך את אבותנו... בכל מכל כל". כל - רומז
לחמשת הספירות מחסד עד הוד (הכוללות את כל
הספירות), כפי שהן בשלמות, כל אחת כלולה מעשר,
בגימטריא כ"ל (50). בכל מכל כל - שלמות זו נמשכת בכל
שלושת הקווים (בכל אברהם, מכל יצחק, כל עקב), הכוללים
את כל הפרטים. וכל יהודי מקבל שלמות זו ("בן יברך
אותנו"), כי הוא יורש של האבות ויש בו את בחינותיהם.

שישי י כי הארץ אשר אתה בא־שמה לרשתה
לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר
תזרע את־זרעך והשקית ברגלך בגן הירק:

לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֵלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו
וּלְדַבְּקָה־בּוֹ: כ. וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וּירְשֶׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים
מִכֶּם: ד. כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפִרְגְּלֵכֶם בּוֹ
לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבֹּנוֹן מִן־הַנֶּחֱר וְהָר־
פָּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרִיִּן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: ה. לֹא־
יִתְצַב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פָּחַדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן |
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פָּנָי כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכּוּ
כֹּה פֶּאֶשׁ דְּבַר לָכֶם: ססס

חצי קריש

וּתְגַדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעָלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעֲוִיתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פְּרוּקְנָהּ וְיִקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבִיּוֹמִיכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעָגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַי. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַי. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 266)

ואכלת ושבעת וברכת

"בְּרוּךְ, דָּא רְזָא דְמִקְוָא עֲלָא מְכֻלָּא, לְאַרְקָא וּלְאַמְשָׁכָא
וּלְאַנְהָרָא כָּל בּוֹצִיגִין" (בְּרוּךְ, הוּא סוּד הַמִּקְוָא הַעֲלִיִּן מְכֻלָּא,
(וְיֵשׁ לְכוּן) לְהַרְיֵק וּלְהַמְשִׁיךְ וּלְהַאֲדִיר מַשֶּׁם כָּל הַגִּירוֹת - זֶהר
פְּרָשְׁתְּנוּ. פֶּרֶשׁ אַאמו"ר (נִסְתַּלַּק כ' אָב): מִקְוָא - יְסוֹד
אַבָּא, חֻקָּה, אוֹת יו"ד שְׁבַשֶּׁם, שֵׁישׁ בֵּה שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת.
אַרְקָא - מ', נְקוּדָה. אֲמֻשָּׁא - מו', קו', כִּי ו' הוּא הַמְשָׁכָה.
אַנְהָרָא - לְד', שֵׁטַח, כִּי הָאֲרֵת אוֹר הִיא בְּהַתְּפָשְׁטוֹת.

מפסיר כב כי אם־שמור תשמרון את־כל־המצוה
הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה
לאהבה את־יהוה אלהיכם ללכת בכל־דרכיו
ולדבקה־בו: כ. והוריש יהוה את־כל־הגוים

יא וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אָרֶץ
הָרִים וּבִקְעָת לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲפִּימִם:
י. אָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֹתָהּ תָּמִיד
עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּה מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד
אַחֲרִית שָׁנָה: ס. וְיִהְיֶה אִם־שָׁמַעַ תִּשְׁמַעוּ
אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל־
לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: י. וְנָתַתִּי מִטֵּר־אַרְצְכֶם
בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאַסְפַּת דִּגְגָּךְ וְתִירְשֶׁךָ
וְיִצְהָרְךָ: טו. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶךְ לְבִהֵמָתְךָ וְאֹכְלֹת
וְשִׁבְעֹת: טז. הַשִּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתָּה לְבַבְכֶם
וְסִרְתֶּם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
לָהֶם: יז. וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תֵּתֵן אֶת־יְבוּלָהּ
וְאִבַּדְתֶּם מִהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה
נָתַן לָכֶם: יח. וְשָׁמַתֶּם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל־לְבַבְכֶם
וְעַל־נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יַדְכֶם
וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: יט. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם
אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ
בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: כ. וְכִתְבֶתֶם עַל־מְזוֹזוֹת
בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: כא. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי
בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם
לֵאמֹר לָהֶם כִּי־יִמִּי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 67)

ואכלת ושבעת וברכת

"מִצְוֹת־עֲשֶׂה מִן הַתּוֹרָה לְבָרַךְ אֶת ה' אַחֵר אֲכִילַת מִזֶּן,
שְׁנֵאֲמַר וְאֹכְלֹת וְשִׁבְעֹת וּבְרַכְתָּ אֶת ה'" (שְׁלַחן ערוך אדמו"ר
הזקן). וְיֵשׁ לְדַבֵּק, לְשֵׁם מַה מוֹסִיף "לְבָרַךְ אֶת ה'" (וּבְרַמְבַּם"ם
לִיתָא). וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה כְּתוּב רַאשׁוֹנִים "וּבְרַכְתָּ אֶת, לְרִבּוֹת
בְּעַל הַבֵּית" (וּמִשְׁעָם זֶה אוֹרֵךְ מְבָרַךְ, כְּדִי שִׁיבְרֹךְ לְבַעַל
הַבֵּית). לָכֵן פֶּתַח אֶת ה', שְׁלֹא נִחְשַׁב שִׁ"מִצְוֹת־עֲשֶׂה מִן
הַתּוֹרָה" כּוֹלֶלֶת גַּם בְּרַכַּת בְּעַל הַבֵּית.

שביעי כב כי אם־שמור תשמרון את־כל־המצוה
הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ג עמ' 158)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וַיְבָרְכֶךָ

הַקָּסִיד הַנּוֹדֵעַ רַבִּי הֶלֶל מִפְּאָרִיטֶשׁ הָיָה מְשַׁמֵּט מְלֻמֵּר
 "עַל נִהְרֹת בָּבֶל" לִפְנֵי בְּרֶפֶת הַמְּזֻזָּן, וְהִשְׁתַּדֵּל תָּמִיד לְמַצּוֹא
 יוֹמָא דְּפִגְרָא אוֹ אוֹרֶחַ חֲשׁוֹב כְּדִי לִזְמֹר "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת".
 כְּאִשְׁרֵי לֹא הִצְלִיחַ לְמַצּוֹא שׁוֹם אֲמִתְלָא, הָיָה אוֹמֵר: הַיּוֹם גִּשׁ
 לָנוּ אוֹרֶחַ חֲשׁוֹב – "עַל נִהְרֹת בָּבֶל", וְלִכְבוֹדוֹ צָרִיקִים לִזְמֹר
 "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת"!

ק"א פסוקים, יע"א סימן.

הָאֱלֹהִים מִלְּפָנֶיכֶם וַיִּרְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצָמִים
 מִכֶּם: כִּי כָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפִרְגָּלְכֶם בּוֹ
 לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנְּהַר נְהַר־
 פָּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: כִּי לֹא־
 יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פֶּחַדְכֶם וּמִוֶּרְאֵכֶם יִתֵּן |
 יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ
 כֹּה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְחֻמְקִיהָ מְאֹשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיבְתִיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
 בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל הַתּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
 הַנִּנְאָמְרִים בְּאַמֶּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
 עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יד) וַתֹּאמֶר צִיּוֹן הַיּוֹבֵר אֵת צִיּוֹן
 לְפִי שְׂחִיָּא רֹאשׁ מִמְּלַכַת יִשְׂרָאֵל, וּכְאֵלֹ
 הָעִיר מִתְאַנֶּנֶת עַל בְּנֵיהָ שְׂגִלָּה מִמָּנֶה.
 עֲזָבֵנִי ה', לִסְבֹּת אֶרֶץ תְּהִלֹּת הַיָּתֵה
 סְבוּרָה לִזְמֹר קֹדֶ. טו) עוֹלָה, בְּנֵה
 תִּקְשֹׁן. וְהוּא מִלִּשׁוֹן "עוֹלָל וְיוֹנֵק" (ירמיה
 II, 20). מִרְחֵם בֶּן בְּטָנָה, הָאֵם

הפטרה לפרשת עקב לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מ"ט

מט) יד וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבֵנִי יְהוָה וְאֲדֹנָי
 שְׁבַחְנִי: טו הַתְּשַׁבֵּחַ אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחֵם
 בֶּן־בְּטָנָה גַם־אֵלֶּה תִשְׁפָּחֶנָּה וְאֲנֹכִי לֹא

עטרת מרים

יד וַתֹּאמֶר צִיּוֹן לַעֲצָמָה עֲזָבֵנִי
 יְהוָה וְגַם נִדְּמָה לִי כְּאֵלֹ וְאֲדֹנָי
 שְׁבַחְנִי: טו וְאֹמְרִים לָהּ לֹא בֵן הוּא
 הַתְּשַׁבֵּחַ אִשָּׁה עוֹלָה עוֹלָל שְׂלָה,
 וְכִי תִקְשֹׁן לָבֶה מִרְחֵם בֶּן־בְּטָנָה
 אִם אֵם יִתְּנֵן כְּשׁוֹם פֶּעַם שׁ גַּם־אֵלֶּה
 תִּשְׁפָּחֶנָּה כָּל זֹאת וְאֲנֹכִי לֹא

אַשְׁכְּחָךְ: מוֹ הֵן עַל-כַּפֵּיָם חֲתוּנָה אֶת חֲקוּקָה לְזָכְרָךְ תָּמִיד חוֹמַתְיֶךָ הַהוֹסֹת נִגְדִי תָמִיד: יוֹ מִהָרֹ וּמִהָרֹ בְּנִיךְ לְשׁוֹב בְּחֻשְׁבָּה אוֹ מִהָרֹסֶיךָ וּמִהָרֹסֶיךָ הֵם הַפּוֹשְׁעִים שֶׁסָּבְבוּ הַהִרְסָה וְהַחֲדוּרָן מִפְּנֵי מִבּוֹלָךְ יֵצְאוּ וְלֹא יִהְיוּ בְךָ עוֹד: יח בָּאֵלֹ לְצִיּוֹן וְאָמַר שְׂאִי-סִבִּיב עֵינֶיךָ וּרְאִי אֵיךְ כָּלֵם כָּל

בְּנִיךְ נִקְבְּצוּ בְּאוֹרֶלְךָ חֵי-אֲנִי נֶאֱמַר יְהוָה תִּתְפָּאֵר בָּהֶם כִּי כָלֵם כַּעֲדֵי כִתְכֻשִׁי יִפָּה תִלְבָּשִׁי וְתִקְשְׁרִים וְתִקְשְׁרִי אוֹתָם עֲלֶיךָ בְּקֶשֶׁר אֲמִין כִּפְלָה הַשּׁוֹמֶרֶת הָעֲדִי שְׁמֹנֶה לָהּ הִתְחַן לְשֵׁם קְדוּשָׁתָהּ: יט כִּי דִאֲנֵת חֲרִבְתֶּיךָ וְשִׁמְמַתֶּיךָ וְאַרְצָן הַרְסֶתְךָ לֹא תִדְאֲגִי עוֹד כִּי עֵתָהּ יִהְיוּ כָלֵם מִיּוֹשְׁבוֹת עַד תִּצְרִי שְׁתִּתֵּהָ צָרָה וְדַחֲקָה מִיּוֹשֵׁב מִרֹּכֵב יוֹשְׁבֵיהָ וְרַחֲקוּ בַקֶּצֶה הָאֶרֶץ מִבְּלָעֶיךָ הַפּוֹשְׁתִּים אוֹתְךָ: כ עוֹד וְאָמַרְוּ בְּאֶזְנוֹךְ בְּנֵי שְׂפָלֶיךָ הַבָּנִים שְׁחִיתָ שְׂבוּלָה מִהֶם צִרְלִי הַמָּקוֹם מִרֹּכֵב הָעָם גָּשָׁה הַתְּקַרֵּב לִי אֵלִי וְאַשְׁבָּה שְׂאוּכֵל לִשְׁבֹּת: כא וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ מִי יִלְדֶּלִי אֶת-אֱלֹהִים מִדִּיכָן בָּאוּ עִם רֵב קוֹת, הֲלֹא זֶה יָמִים רַבִּים וְאֲנִי שְׂבוּלָה וְגַלְמוּדָהּ יְחִידָה גִּלְתָּה גִּלְתָּ וְסוּרָה וְסוּרֵי מִפְּנֵי וְאַלֹהִים מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבִדִּי אֱלֹהִים הַבָּאִים מֵאִיפָה הֵם: כב כֹּה-אָמַרְתָּ אֵלֶיךָ אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אֲשָׂא אֶל-גּוֹיִם יָדַי וְאֶרְמוֹז לָהֶם שְׂבִיאוֹ בְּנֵי הַגּוֹלָה לְאַרְצָם וְאַל-עַמּוּם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ מִיָּכָף אֲרִים נָסִי גַם מִחֲמַת גּוֹל וּמִגּוֹל אֲשֶׁר שָׁם יִפְּלוּ בַּנּוֹפְלִים, וְאִין וְהִבִּיאוּ בְּנִיךְ בְּחֻצָן עַל הַכְּפֹא שְׂנוּשָׁאִים בּוֹ אֶת הַיָּשָׁרִים וּבְנִתֶיךָ עַל-כִּתְּךָ תִּנְשָׂאנָה וְיִבִּיאוּ אוֹתָם לְאַרְצָם: כג וְהָיוּ מְלָכִים אֲמִנֶיךָ מִגְדֹּלֶךָ וְשָׁרֹתֵיהֶם הַשְׁרוֹת שְׁלֵחָם יִהְיוּ מִיִּנְקִיתֶיךָ עַד לְכֹסֶף אֲפִים אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲוֶי-לְךָ וְעַפְרָ רִגְלֶיךָ יִלְחָכוּ וְיִדְעֵתָ כִּי-אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא-יִבָּשׁוּ קַוִּי:

וְיִכּוֹלֶת בְּיָדִי אֲשֶׁר לֹא-יִבָּשׁוּ קַוִּי מִפְּנֵי שֶׁפִּלֵּא בְּעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: דְּבַר הַאֲמוּנָה, אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל נִשְׁבָּו וְנִלְקָחוּ לַעֲבָדִים: כד הִיָּקָח מִגְבּוֹר מִהַאֲמוּנָה

תִּשְׁכַּח לְרַחֵם עָלָיו וְלִדְאֵן לְצָרָתוֹ. גַּם אֱלֹהִים תִּשְׁכַּחנָה וְגו', אִפְּלוּ אִם יֵשׁ מַעַט נָשִׁים שֵׁשׁ בָּהֶן מִדַּת אֲבוֹרִיּוֹת וְתִשְׁכַּחנָה אֶת בְּנֵיהֶן, אֲבָל אֲנִי לֹא אֲשַׁכְּחָךְ. (מו) הֵן עַל כַּפֵּיָם חֲתוּנָה, הָרִי אֶת זְכוּרָה לְפָנֶי בָּאֵלֹ חֲקֻמֶּיךָ עַל כַּפֵּי חוֹמַתֶּיךָ נִגְדִי תָמִיד, הָרִי חוֹמַתֶּיךָ מִמּוֹלֵי תָמִיד לְזָכְרָם בָּהֶם לְכַנְּנָם.

(יו) מִהָרֹ בְּנִיךָ, וּמִהָרֹ בְּנִיךָ לְשׁוֹב מִהָרֹסֶיךָ וּמִהָרֹסֶיךָ מִמֶּךָ יֵצְאוּ, הַמִּתְקַרְסִים וְהַמִּתְקַרְסִים אוֹתְךָ יֵצְאוּ מִמֶּךָ, שְׁלֹא יִהְיוּ בְךָ עוֹד רִשְׁעִים וּפּוֹשְׁעִים שֶׁהֵם הָיוּ הַסָּבָה לְהִרְסָה (וְלִהְרָבֶן, יח) כַּעֲדֵי תִלְבָּשִׁי, תִּתְפָּאֵר בָּהֶם כְּמוֹ בְּמִלְבוּשׁ שֶׁל קְשׁוּמָה וְתִקְשְׁרִים כִּפְלָה, וְתִקְשְׁרִי אוֹתָם בְּצֻמְרֵךְ לְנוֹי כְּקֶשֶׁרִי כִלָּה שְׁקוּשְׁרָת צִוְּיָהּ בְּחֻשְׁבָּתִים וְסֻרְיֵי מִשִּׁי. יט) כִּי חֲרִבְתֶּיךָ וְשִׁמְמַתֶּיךָ, כִּי תָמִיד לְנִגְדֵי חֲרִבְתֶּיךָ וְשִׁמְמַתֶּיךָ וְאַרְצָן הַרְסֶתֶיךָ, לְבָנוֹת וּלְמִלְאוֹת וּלְחֻזֵּק. תִּצְרִי מִיּוֹשֵׁב, כָּל הַחֲרִבּוֹת תִּתְקַיֵּם מִיּוֹשְׁבוֹת עַד שְׁתִּצְרִי (שְׁתִּתֵּהָ צָר וְדַחֲקָה) מִרֹכֵב יוֹשְׁבֵיהֶם, וְרַחֲקוּ מִבְּלָעֶיךָ, כְּלֹמֶר, מִזֶּה שְׁתִּתֵּי מִלֵּאָה יִהְיוּ כָלֵם בְּנִיךָ, וְהַפּוֹשְׁתִּים וּמִבְּלָעִים אוֹתְךָ יִתְרַחֲקוּ וְלֹא יִבִּיאוּ מִבּוֹלָךְ. כ) בְּנֵי שְׂפָלֶיךָ, הַבָּנִים אֲשֶׁר הָיִיתָ שְׂבוּלָה מִהֶם, הֵם יִבִּיאוּ בְּאֶזְנוֹךְ "צָר לִי הַמָּקוֹם" מִרֹכֵב רַבִּי הָעָם. גָּשָׁה לִי וְאַשְׁבָּה, הַתְּקַרֵּב לְצִדִּי אַחֵר מִבְּלִי כִּי שְׂאוּכֵל גַּם אֲנִי לִשְׁבֹּת. כא) גִּלְתָּה וְסוּרָה, הֲלֹא בְנֵי גִלְתָּ וְסוּרֵי מִפְּנֵי. אֱלֹהִים אִיפָה הֵם, אֱלֹהִים הַבָּאִים, מֵאִיפָה מִקוֹם בָּאוּ "אִיפָה", כְּמוֹ "מֵאִיפָה". פִּרְשׁ אַחֵר, אִיפָה הֵם הָיוּ. כב) אֲשָׂא אֶל גּוֹיִם יָדַי, לְרַמֵּז לָהֶם לְהִבִּיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִקְוֹמוֹת פּוֹרוּרֵיהֶם, כְּלֹמֶר, אֲעִיר לָבֶם עַל זֹאת. אֲרִים נָסִי, אֲנִיבִיהַ מוֹט הַדָּגֵל, שְׂרָאוֹהֵי הָעַמּוּם. (וְהוּא) כִּפְלָ הָעֲנָן מִמִּלִּים אֲחֵרוֹת. בְּחֻצָן, הוּא בְּנֵי הַבֶּרֶךְ, כְּמוֹ "חֻצָּנִי נִעְרַתִּי" (נַחֲמִיָּה תנ"ך) וְלִפִּי הַתְּקִירוֹם (עַל פִּי הַמִּתְרַקֵּן)

פִּרְשׁוֹ, בְּעֵגְלוֹת מִחֻפּוֹת. וְהַמְלִיכִים פִּרְשׁ, שְׂהוּא כִּסֵּא שְׂנוּשָׁאִים בּוֹ אֶת הַיָּשָׁרִים. [וְלִפִּי הַתְּקִירוֹם שֶׁ"בְּחֻצָן" פִּרְשׁוֹ בְּעֵגְלוֹת מִחֻפּוֹת, יִתְכַּן לְפָרֶשׁ "וּבְנִתֶיךָ עַל כִּתְּךָ תִּנְשָׂאנָה", בְּצִד הַעֲנָלָה, שֶׁכֵּךְ הָיָה הַמִּנְהָג שֶׁיִּשְׁבּוּ נָשִׁים בְּצִד הַעֲנָלוֹת מִחֻפּוֹת.

וְהִיָּה "עַל כִּתְּךָ" כְּמוֹ "עַל כִּתְּךָ הַבֵּית" (מִלְכִּימֵד טז:). כג) וְהָיוּ מְלָכִים אֲמִנֶיךָ, מְלָכֵי הַגּוֹיִם יַעֲסִקוּ בְּגִדוֹל בְּנִיךָ. אֲפִים אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲוֶי לָךְ, יִפְּלוּ עַל בְּנֵיהֶם לְאֶרֶץ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ. כד) הִיָּקָח מִגְבּוֹר מִלְּקוֹת, כְּסָבוֹרִים אֲתָם לוֹמַר, וְכִי אֲפִשֶׁר לְקַחַת מִיָּד עֲשׂוֹ הַגְּבוֹר אֶת הַמְּלָכוֹת וְהַשְׁבִּי שְׂשֻׁבָה אֶת יִשְׂרָאֵל. וְאִם

עטרת מרים

שי למורא

מלְקוֹחַ שְׁלָחַהּ, וְאִם־שָׁבִי צִדִּיק שְׁלָחַח בְּצֶדֶק וּבִמְשָׁפֶט. יִמְלֹט וַיֵּצֵא וְיִשְׂרָאֵל מִתַּחַת רִשְׁתָּנוּ: כֹּה עָנָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּרְכָה | אָמֵן יְהוָה לֹא כֵן הוּא אֵלֹא גַם־שָׁבִי גָבוֹר יִקָּח מִמֶּנּוּ כִּי אֲנִי גָבוֹר מִכֶּם וּמִלְקוֹחַ עֲרִיץ שְׁלָחַחֲכֶם בִּכְחַ וּבַעֲרִיצוֹת וְלֹא בְּצֶדֶק וּבִמְשָׁפֶט כֵּן יִמְלֹט מִיַּד עֲרִיץ וְאֶת־יְרִיבֶךָ וְעַם

שָׁבִי צִדִּיק יִמְלֹט, וְכִי אֶפְשָׁר לְהַמְלִיט מִיַּד עֲשׂו אֶת הַשָּׁבִי שֶׁשָּׁבָה מִיִּשְׂרָאֵל. (כה) עֲרִיץ, גָּבוֹר חֹזֵק מְאֹד. וְאֶת יְרִיבֶךָ, וְעַם הַמְּרִיבִים בָּד. (כו) וְהַאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנִיָּךְ אֶת בְּשָׂרְךָ, וְהַאֲכַלְתִּי לַחַיִּית הַשָּׂדֶה אֶת מוֹנִיָּךְ, הֵם הַגּוֹיִם הַמְּצַעְעִים אוֹתְךָ, וְהֵם יֵאָכְלוּ אֶת בְּשָׂרְךָ. וְכַעֲסִים, כִּמּוֹ מִשְׁקָה

שֶׁנִּסְחַט מִפְּרוֹת. אָבִיר יַעֲקֹב, חֹזֶק שֶׁל יַעֲקֹב. (א) אִי זָה, חֵזֶק הוּא זֶה. סֵפֶר בְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ, בְּלוֹמֵר, הֲלֹא שְׁלַחְתִּיהָ מִבְּתוֹי בְּלֹא סֵפֶר בְּרִיתוֹת שֶׁהוּא כְּתֹב הַנֶּמֶץ, זֶה אוֹת שְׂלֹא עָשִׂיתִי וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁמֵּאֲסִיתִי בָּהּ, אֵלֹא מִפְּנֵי שֶׁמֶרְדָּה בִּי שְׁלַחְתִּיהָ לִּפְנֵי שָׁעָה, אָבִל לֹא נִפְסַק הַקֶּשֶׁר בֵּינֵינוּ. "אִמְכֶם", הוּא רָמַז לְכַנְסָה וְיִשְׂרָאֵל. וְהַבְּנִים הֵם כָּל פְּרֵט מִנֶּחֶם. מְנוּשִׁי, כְּאֵלּוּ הָיוּ מְלוּיִם שֶׁחָבִיז לְשֹׁלֵם לָהֶם אֶת הַחֹב. אֲשֶׁר מְכַרְתִּי אֲתֶכֶם לוֹ, אֲשֶׁר מְכַרְתִּי אֲתֶכֶם לְכַסּוֹי הַחֹב שֶׁמְנוּעַ לוֹ. הֵן בְּעֻנּוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וְגו', בְּלוֹמֵר, אֲנִיכֶם צָרִיכִים לְכַסֵּף בְּפִרוֹחְכֶם, אֵלֹא, עֻנּוֹתֵיכֶם הָיוּ דְּמֵי הַמְּכִירָה, וְהַתְּשׁוּבָה אֵלֵי תַּחֲנּוּן כִּסֶּף הַפְּדוּת. (ב) מְדוּעַ בָּאתִי וְגו', מְדוּעַ בָּאתִי לְהַתְקַרֵּב אֲלֵיכֶם, וְאִין אִישׁ מִכֶּם פּוֹנֶה אֵלֵי. הֵן בְּנִעְרָתִי אַחֲרֵיכֶם יָם, הִרְבֵּי בְּנִעְרָתִי אֲבִישׁ יָם, בְּלוֹמֵר, אֲבִישׁ אֶת הָאֲמּוֹת הַמְּשֻׁלָּם לְמִיּוֹם רַבִּים. נְהָרוֹת מְדָבֵר, שֶׁהַנְּהָרוֹת יִתְנַבְּשׁוּ בְּמִדְבָּר. תִּבְאֵשׁ דָּגְתָם, וְסִרְחוּ הַדְּגִיּוֹן מֵאִין מִיּוֹם. (ג) אֲלִבְיֵשׁ שְׁמִים קְדֻרוֹת, וְכֵן עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם, שֶׁהַלְבַּשְׁתִּי לָהֶם אֶת הַשְּׂמִיּוֹת שֶׁחֲרוּת, שֶׁהָיָה לָהֶם חֹשֶׁךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים. וְשֶׁק אֲשִׁים בְּסוֹתָם, וְהָיוּ הַמְּצַרִּים בְּפֹתִים אֶל מְקוֹמָם כְּאֵלּוּ תָּהָה פְּסוּי עֲלֵיהֶם בְּשָׂקִים שְׁחֹרִים. פְּרוֹשׁ אַחֵר, אֲלִבְיֵשׁ אֶת צֶבֶא הַשְּׂמִיּוֹת שֶׁרִי הָאֲמּוֹת בְּשִׁחְרוּת לְהַשְׁפִּילָם בְּשֶׁבַע הַזָּמָן לְהַפְרֵעַ מִן הָאֲמּוֹת, וּכְסוּתָם שֶׁל צֶבֶא

יִמְלֹט: כֹּה בִּרְכָה | אָמֵן יְהוָה גַּם־שָׁבִי גָבוֹר יִקָּח וּמִלְקוֹחַ עֲרִיץ יִמְלֹט וְאֶת־יְרִיבֶךָ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בְּנִיָּךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ: כֹּה וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנִיָּךְ אֶת־בְּשָׂרְךָ וְכַעֲסִים דָּמָם יִשְׁפְּרוּ וְיִדְעוּ כָּל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ וְגֵאֲלֶךָ אָבִיר יַעֲקֹב: ג א כֹּה | אָמֵן יְהוָה אִי זָה סֵפֶר בְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוּשִׁי אֲשֶׁר־מְכַרְתִּי אֲתֶכֶם לוֹ הֵן בְּעֻנּוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שְׁלַחְהָ אִמְכֶם: ג מְדוּעַ בָּאתִי וְאִין אִישׁ קָרָאתִי וְאִין עוֹנֶה הַקְּצוֹר קָצְרָה יְדֵי מִפְּרוֹת וְאִם־אֵינֶנִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּנִעְרָתִי אַחֲרֵיכֶם יָם אֲשִׁים נְהָרוֹת מְדָבֵר תִּבְאֵשׁ דָּגְתָם מֵאִין מִיּוֹם וְתָמִית בְּצִמָּא: ג אֲלִבְיֵשׁ שְׁמִים קְדֻרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים בְּסוֹתָם: ד אֲדֹנִי יְהוָה נָתַן לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים לְדַעַת לְעוֹת אֶת־יַעֲרָ דְבָר יַעֲרִי | בְּבִקָּר בְּבִקָּר יַעֲרִי לִי אֲזִין לְשִׁמְעַ בְּלִמּוּדִים: ה אֲדֹנִי יְהוָה פְּתַח־לִי אֲזִין

וְהַשְׁמִיעֵנִי אֶת מִי אֲשֶׁלָּה וְאָנֹכִי לֹא מְרִיתִי מִלִּילָךְ בְּשִׁלְחֹתוֹ וְאֲחֹזֵר לֹא נְסוּגָתִי אֵלֹא אֲמַרְתִּי הִנֵּנִי שְׁלַחְנִי: 1 לֹא מְנַעְתִּי לְלֶכֶת מִחֲשֵׁשׁ פֶּן יִבְּוִי אֵלֹא גְּלוּ

הַשְּׂמִיּוֹת וְהָיָה שֶׁק. (ד) נָתַן לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים, יִשְׁעִיהָ הַנִּבְיָא אוֹמֵר, ה' שְׁלַחְנִי וְנָתַן לִי לְשׁוֹן הִרְאִיוּ לְלַמֵּד. לְדַעַת לְעוֹת, לְדַעַת בְּרִצָּה לְלַמֵּד לִפְנֵי הַעַת וְהַזָּמָן. אֶת יַעֲרָ דְבָר, אֶת הַתַּמָּב לְשִׁמְעַ דְּבַר ה' בְּאֵדָם עָרַף וְצִמָּא לְמִיּוֹם. יַעֲרִי בְּבִקָּר בְּבִקָּר, כָּל בִּקָּר וּבִקָּר יַעֲרִי ה' אֶת אֲזִינוֹ לְלֶכֶת לְהַגִּיד הַנְּבִאוֹת. יַעֲרִי לִי אֲזִין, מְעוֹרֵר אֲזִינוֹ לְשִׁמְעַ הַנְּבִאוֹת. לְשִׁמְעַ בְּלִמּוּדִים, לְשִׁמְעַ וּלְהַבִּין כְּמִשְׁפָּט הַלְמוּדִים. בְּלוֹמֵר, עַל דֶּךָ הָאֲמַת הַמְּרִיבִים. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "בְּלִמּוּדִים", בְּתַלְמוּדִים הַלּוּמִידִים מִפִּי רַבִּים. (ה) פְּתַח לִי אֲזִין, בְּלוֹמֵר, יִגְלֶה לִי אֶת סוּדוֹ. וְאָנֹכִי לֹא מְרִיתִי, לֹא סִרְבִּיתִי לְלֶכֶת בְּשִׁלְחֹתוֹ. אֲחֹזֵר לֹא נְסוּגָתִי, לֹא חֲתִירָה לְאֲחֹזֵר לְמֵאֵן בְּדָבָר, אֵלֹא אֲמַרְתִּי "הִנֵּנִי שְׁלַחְנִי" (ישעיה נ.ח. 1) גְּלוּ נְתַתִּי לְמַכִּים,

מְרִיבֶךָ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בְּנִיָּךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ: כֹּה וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנִיָּךְ אֶת־בְּשָׂרְךָ וְכַעֲסִים דָּמָם יִשְׁפְּרוּ וְיִדְעוּ כָּל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ וְגֵאֲלֶךָ אָבִיר חֹזֶק יַעֲקֹב: א כֹּה | אָמֵן יְהוָה אֲמַנֵּם נְתַתִּי לָהּ גֵּט בְּרִיתוֹת, אָבִל אִי זָה סֵפֶר בְּרִיתוֹת אִמְכֶם קְבֵלָה אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוּשִׁי אֲשֶׁר־מְכַרְתִּי אֲתֶכֶם לוֹ כִּי מְנוּשִׁי חוֹבִי הֲלֹא הֵן בְּעֻנּוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם שְׁלַחְהָ אִמְכֶם: ג מְדוּעַ בָּאתִי וְאִין אִישׁ קָרָאתִי וְאִין עוֹנֶה הַקְּצוֹר קָצְרָה יְדֵי מִפְּרוֹת וְאִם־אֵינֶנִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּנִעְרָתִי אַחֲרֵיכֶם יָם אֲשִׁים נְהָרוֹת מְדָבֵר תִּבְאֵשׁ דָּגְתָם מֵאִין מִיּוֹם וְתָמִית בְּצִמָּא: ג אֲלִבְיֵשׁ שְׁמִים קְדֻרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים בְּסוֹתָם כְּאֵלּוּ הֵם מְלֹאִים עֲרָפֵל וְנֶשֶׁם: ד יִשְׁעִיהָ אוֹמֵר אֲדֹנִי יְהוָה שְׁלַחְנִי לְהַתְנַבֵּא וְנָתַן לִי לְשׁוֹן צִחַ הִרְאִיוּ לְלַמּוּדִים לְדַעַת לְעוֹת לְהַשִּׁיעַ לְלַמֵּד לִפְנֵי הַעַת וְהַזָּמָן אֶת־יַעֲרָ הַתַּמָּב לְשִׁמְעַ דְּבָר ה' הָיָה יַעֲרִי מְעוֹרֵר אוֹתִי בְּבִקָּר בְּבִקָּר יַעֲרִי לִי אֲזִין לְשִׁמְעַ יַעֲרִי לִי הָיָה מְעוֹרֵר אֲזִינוֹ אֲזִינוֹ לְשִׁמְעַ הַנְּבִאוֹת בְּלִמּוּדִים בְּתַלְמוּדִים: ה אֲדֹנִי יְהוָה פְּתַח־לִי אֲזִין

וְהַשְׁמִיעֵנִי אֶת מִי אֲשֶׁלָּה וְאָנֹכִי לֹא מְרִיתִי מִלִּילָךְ בְּשִׁלְחֹתוֹ וְאֲחֹזֵר לֹא נְסוּגָתִי אֵלֹא אֲמַרְתִּי הִנֵּנִי שְׁלַחְנִי: 1 לֹא מְנַעְתִּי לְלֶכֶת מִחֲשֵׁשׁ פֶּן יִבְּוִי אֵלֹא גְּלוּ

מסרתי את גופי למינים, כלומר, לא נמנעתי ללכת מחשש פן יכניו. למרמשים, לחולשים את השערות של לחיי וקטנו. פני לא הסתרתי מפלמות ורק, כלומר, לא נמנעתי ללכת מחשש פן יכלימוני וירקו בפני. (ז) יעזר לי, יהא בעזרי אם יקטנו עלי. לא נבלמתי, לא חששתי מפלמות. כחלמיש, כאבן

חזקה, כלומר, פיון שראיתי שה' עוזר לי, על פן שחתי פני כחלמיש לדבר קשות. ואדע כי לא אבוש, וידעתי שלא אבוא לדי בושתי. (ח) קרוב מצדיקי וגו', ה' המצדיק אותי בדין הוא קרוב אלי, לכן מי שרוצה לריב אתי, נעמד יחד אני והוא וכו'. (ט) ירשיעני, יתכן אותי בדין. הן כלם, כל העומדים עלי. עש יאכלם, כמו הנגדים שאינם בשמוש, שבא עש שהוא התולעת האוכלת אותם, כן יהיו דברי משפטיהם הנוכחים, ששום אדם לא יגע בהם. (י) שומע בקול עבדו, ושומע בקול עבדו הנביא. אשר הלך חשכים ואין נגה לו, אפילו הלך בחשכת הצרות ועדין לא מצא הארה ותשועה. יבטח בשם ה', שתבוא לו התשועה. (יא) הן כלכם קדחי אש, אבל כמעט כלכם מכערים את חמת ה', כי אינכם שומעים בקול נביאיו. מאזרי זיקות, ומקופים את האש כמו אזור שהיא חגורה המקיפה את הגוף, בזיקות שהם ניצוצות ונגחלי אש. לכו באור אשכם, לפי האש שהבערתם קד תלכו, כלומר, לפי הפעשה שעשיתם קד יתה תגמול. ובזיקות בערתם, ולפי הניצוצות והנגחלים שהבערתם. מידי היתה זאת לכם, מידי תהא גמולכם זה לכם. למעצבה תשכבון, בעצבון תשכבו בחולים, כלומר, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם. (א) שמעו אלי רדפי צדק, כאן שב הנביא

ואנכי לא מריתי אחר לא נסוגתי: וגוי נתתי למינים ולחיי למרמשים פני לא הסתרתי מפלמות ורק: וואדני יהוה יעזר לי על פן לא נבלמתי על פני שחתי פני כחלמיש ואדע כחלמיש: ח קרוב מצדיקי מיריב אתי נעמדה יחד מירבעל משפט יגש אלי: ט הן אדני יהוה יעזר לי מיהוה ירשיעני הן כלם כפגור יבלו עש יאכלם: י מי בכם ירא יהוה שומע בקול עבדו הנביא, אשר אפילו הלך חשכים בחשכת הצרות ועדין ואין נגה אור לו יבטח בשם יהוה שתבא לו התשועה וישען באלהיו: יא הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות יבטח בשם יהוה וישען באלהיו: יב באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה זאת לכם למעצבה תשכבון: נא א שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם: ד הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם

נתתי למינים ולחיי למרמשים שער לחיי וקטנו פני לא הסתרתי בדי מפלמות ורק: ז ואדני יהוה יעזר לי בהקים דברי נבואתי על פן לא נבלמתי בדברי נבואתי על פן שחתי פני כחלמיש ואדע כי ידעתי כחלמיש: ח קרוב לי מצדיקי המצדיק אותי בדין, לכן מי שרוצה לריב אתי נעמדה יחד אני והוא, וכן מירבעל משפט יגש אלי כי בודאי לא יוכל לי: ט הן כפגור העומדים עלי כפגור הנקב יבלו עש תולעת הנגדים יאכלם: י מי בכם אשר הוא ירא יהוה שומע בקול עבדו הנביא, אשר אפילו הלך חשכים בחשכת הצרות ועדין ואין נגה אור לו יבטח בשם יהוה שתבא לו התשועה וישען באלהיו: יא הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות יבטח בשם יהוה וישען באלהיו: יב באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה זאת לכם למעצבה תשכבון: נא א שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם: ד הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם מידי היתה זאת לכם למעצבה תשכבון: נא א שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם: ד הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם

לדבר עם הטובים המאמינים בדברי הנביא. אל צור חצבתם, אל הסלע שממנו נחצבתם. והוא רמז לאברהם אבינו, כפי החמשוך שבפסוק שאחר זה. ואל מקבת בור נקרתם, ואל הנקב של הבור אשר יצאתם ממנו. והוא רמז לשרה אמנו. "נקרתם", מילשון "העני האנשים ההם הנקרה" (במדבר טו. ד). הביטו אל אברהם אביכם וגו', הביטו אליהם ולכו בדרכיהם, וראו מה עשיתי להם. תחוללכם, כלומר, שחוללה (= שיללה) אתכם. כי אחד קראתיו ואברהם ואברהם, אף על פי שהיה יחיד בארץ כנען ולא היו שם ממשפחתו לתמוך בידו, עם כל זה אני קראתיו ונגליתיו וברכתי אותו

עטרת מרים

יחידים ל': ג פִּינָחָם יְהוָה צִיּוֹן
נָחָם כָּל־חֲרִבְתֶּיהָ כָּל הַמְקוֹמוֹת
הַחֲרִיבִים וַיֵּשֶׁם מִדְבָּרָה אֶרֶץ שְׁמֹמָה,
כַּעֲדָן כִּגְן נָטוּעַ וְעֶרְבַתָּה שֶׁשֶׁם
גְּדִלִים בּוֹ קוֹצִים וּסְנָאִים וְדִרְדִּרִים כִּגְן
יְהוָה שִׁשּׁוֹן וְשִׁמְחָה וַיֵּצֵא בָּהּ
תְּלוּדָה קוֹל הוֹדָאָה עַל הַנְּפִסִּים וְעַל
הַנְּפִלְאוֹת וְקוֹל זִמְרָה:

כִּי־אַחַד קִרְאתִיו וּאֲבָרְכֶהוּ וְאַרְבֶּהוּ:
ג פִּינָחָם יְהוָה צִיּוֹן נָחָם כָּל־חֲרִבְתֶּיהָ
וַיֵּשֶׁם מִדְבָּרָה כַּעֲדָן וְעֶרְבַתָּה כִּגְן־יְהוָה
שִׁשּׁוֹן וְשִׁמְחָה וַיֵּצֵא בָּהּ תְּלוּדָה וְקוֹל
זִמְרָה:

שי למורא

וְהִרְבִּיתִי אֶת זִרְעוֹ. וּכְאוֹמֵר, כְּמוֹ
שֶׁעָשִׂיתִי עִם אֲבָרְכָם אֲעֹשֶׂה עִמָּכֶם,
אֲדַעֲלִיכֶם שְׂאֵתָם יְחִידִים בֵּין הַגּוֹיִם
וְאִין מִי שֶׁמְחֻזָּק בְּדַבְּכֶם. ג) כִּי נָחָם
ח' צִיּוֹן, ח' נָחָם אֶת צִיּוֹן שֶׁהָשׁוּב
לְהַבְנוֹת. וְאוֹמֵר "נָחָם" כְּלִשׁוֹן עֲבָר
כִּדְרָךְ הַנְּבִיאָה בְּהִרְבַּת מְקוֹמוֹת, כִּי
הַדָּבָר בְּרוּר כֵּאלֹו כִּבְר נַעֲשֶׂה. כָּל
חֲרִבְתֶּיהָ, כָּל הַמְקוֹמוֹת הַחֲרִיבִים

שָׁבָה. וְעֶרְבַתָּה, מִישׁוֹר שְׁמִמְדָּבָר. וְרִשִׁי פֶּרֶשׁ כָּאִן שֶׁ"עֶרְבָה" הוּא מְקוֹם שֶׁהָיָה יָשׁוּב וְנִחְרַב. תְּלוּדָה, קוֹל הוֹדָאָה עַל הַנְּפִסִּים וְעַל הַנְּפִלְאוֹת.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נֵאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֵאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֵאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפָּעֶתָ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם שְׁשִׁי שְׁעָה 1 בְּבוֹקֶר, 56 דְּקוֹת ו-3 חֲלָקִים.

ראש חֲדָשׁ אֶלוּל, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קוֹדֶשׁ וּלְמַחֲרָתוֹ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יֵאָדָה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה: כֹּה אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ אֶל־מִצְוַת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם: כֹּה וְהַקְלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֶל־מִצְוַת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם: ס וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גִּרְזִים וְאֶת־הַקְלָלָה עַל־הַר עֵיבָל: ז הַלֹּא־הִמָּה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶרֶךְ מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ בָּאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּעֶרְבָה מִן־הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֱלֹנֵי מֶרֶה: ח כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לְבֹא לְרִשֹּׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וּיְרִשְׁתֶּם אֹתָהּ וּיִשְׁכַּתֶּם־בָּהּ: ט וְשִׁמְרַתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: יב אֱלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה: יג אַבְדִּי תִּאֲבֹדוּן אֶת־כָּל־הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר עָבַדְתֶּם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אַתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן: יד וְנִתְצַתֶּם אֶת־מִזְבְּחֵיכֶם וְשִׁפְרַתְּכֶם אֶת־מִצְבְּחֵיכֶם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שִׁמְם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: טו לֹא־תַעֲשׂוּן כֹּה לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: טז כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שִׁמּוֹ שָׁם לִשְׁכֹּנוֹ תִּדְרָשׁוּ וּבֹאתָ שָׁמָּה: (ישראל) יז וְהִבֵּאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יִדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבַתֵיכֶם וּבִכּוֹרֹת בְּקִרְכֶּם וְצֹאנֵכֶם: יח וְאִכַּלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם כָּכֹל מִשְׁלַח יְדְכֶם אַתֶּם וּבְתִיכֶם אֲשֶׁר בְּרַכָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: יט לֹא תַעֲשׂוּן כָּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיִּשָּׂר בְּעֵינָיו: כ כִּי לֹא־בֹאתֶם עַד־עֵתָה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: כא וְעַבַּרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וּיִשְׁכַּתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִנְחִיל אֹתְכֶם וְהִנִּיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וּיִשְׁכַּתֶּם־בָּטָח:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מני"א, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיי"ג וכ' מני"א והקודמיו עם המצורף אליהם, וכבקשתו עונה הנני מבלי לחכות על התור.

בקשר עם קביעות זמן החתונה, הקדמה בכגון זה היא נכונה כמובן, ואיך שיחליטו יהי בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים.

לכתבו אודות שושבין, שיש סברא ע"ד פלוני, ולאידך גיסא יש לו טעם להיפך, ובמקום חשש שאז יהי עלבון מצדם של פ'.

ובכגון דא ובפרט כשמעורב ענין שנוגע בכבוד בן ובת ישראל מוסיפין על הזוג שושבין, ז.א. שמסתובבים ג' זוגות, וכלפי שמיא גליא מי הם שתי זוגות השושבין, ומטעם הנ"ל מובן שכל זה צריך להעשות מבלי הדגשה.

בברכה לבשו"ט וכן בענינים הכללים.

לוח זמנים לשבת פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:10	06:14	08:49	08:51	09:25	09:26	10:33	10:33	19:17	19:10	19:44	19:37	18:51	19:47
חיפה (ק)	06:08	06:12	08:47	08:48	09:23	09:24	10:31	10:31	19:21	19:14	19:45	19:38	18:45	19:49
ירושלים (ק)	06:08	06:12	08:47	08:49	09:23	09:24	10:31	10:31	19:21	19:14	19:43	19:36	18:35	19:46
תל אביב (ק)	06:09	06:13	08:48	08:50	09:25	09:26	10:32	10:32	19:19	19:12	19:45	19:38	18:53	19:48
אוסטריה, וינה (ק)	05:57	06:06	08:35	08:40	09:25	09:29	10:37	10:39	19:57	19:45	20:32	20:20	19:29	20:34
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:57	06:49	09:01	08:57	09:38	09:33	10:35	10:31	17:51	17:56	18:18	18:23	17:37	18:34
אוקראינה, אודסה (ק)	06:03	06:11	08:42	08:46	09:30	09:33	10:41	10:42	19:56	19:45	20:30	20:19	19:29	20:32
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:32	05:40	08:10	08:15	09:00	09:03	10:12	10:13	19:31	19:19	20:06	19:54	19:03	20:08
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:42	05:50	08:19	08:25	09:10	09:14	10:22	10:24	19:43	19:31	20:19	20:06	19:15	20:20
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:04	06:13	08:40	08:46	09:34	09:38	10:46	10:48	20:12	20:00	20:50	20:36	19:44	20:51
אוקראינה, קייב (ק)	05:56	06:05	08:32	08:38	09:26	09:30	10:39	10:41	20:05	19:53	20:43	20:29	19:37	20:44
איטליה, מילאנו (ק)	06:32	06:39	09:10	09:14	09:57	10:00	11:08	11:09	20:22	20:12	20:54	20:43	19:56	20:56
אקוואדור, קיטו (ח)	06:14	06:12	08:44	08:43	09:13	09:12	10:16	10:14	18:20	18:19	18:43	18:41	18:01	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:26	07:18	09:34	09:30	10:09	10:05	11:07	11:03	18:29	18:33	18:55	18:59	18:14	19:10
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:26	08:17	10:26	10:21	11:05	11:00	12:01	11:57	19:11	19:17	19:41	19:47	18:58	19:58
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:25	06:31	09:04	09:07	09:45	09:47	10:54	10:55	19:53	19:44	20:23	20:14	19:28	20:25
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:13	06:18	08:52	08:55	09:33	09:36	10:43	10:44	19:44	19:35	20:15	20:05	19:19	20:17
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:13	06:19	08:52	08:55	09:34	09:36	10:44	10:44	19:45	19:36	20:15	20:06	19:19	20:18
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:46	06:53	09:25	09:29	10:09	10:11	11:19	11:20	20:23	20:14	20:55	20:45	19:57	20:57
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:53	06:56	09:31	09:33	10:06	10:07	11:14	11:14	19:56	19:50	20:22	20:15	19:33	20:25
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:18	06:23	08:58	08:59	09:35	09:36	10:43	10:43	19:31	19:23	19:59	19:51	19:07	20:02
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:57	06:59	09:35	09:36	10:08	10:09	11:15	11:14	19:51	19:45	20:16	20:10	19:28	20:20
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:07	06:13	08:46	08:50	09:29	09:31	10:39	10:40	19:41	19:32	20:12	20:02	19:15	20:15
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:37	06:43	09:16	09:19	09:58	10:00	11:07	11:08	20:08	19:59	20:39	20:29	19:43	20:41
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:05	06:12	08:44	08:48	09:27	09:30	10:37	10:38	19:41	19:31	20:12	20:02	19:15	20:14
בוליביה, לה-פס (ח)	06:46	06:42	09:09	09:06	09:39	09:36	10:39	10:37	18:25	18:26	18:48	18:49	18:08	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:39	06:48	09:14	09:20	10:10	10:14	11:23	11:25	20:51	20:38	21:30	21:16	20:23	21:31
בלגיה, בריסל (ק)	06:40	06:49	09:16	09:22	10:10	10:14	11:23	11:25	20:50	20:38	21:29	21:15	20:22	21:30
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:27	06:22	08:45	08:41	09:16	09:13	10:16	10:13	17:57	17:59	18:17	18:19	17:41	18:28
ברזיל, ריו דה ז'נירו (ח)	06:14	06:09	08:33	08:29	09:04	09:01	10:03	10:01	17:41	17:43	18:06	18:07	17:25	18:17
בריטניה, לונדון (ק)	05:56	06:06	08:31	08:38	09:27	09:31	10:41	10:43	20:11	19:59	20:49	20:35	19:46	20:50
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:59	06:10	08:33	08:40	09:33	09:38	10:47	10:50	20:23	20:09	21:04	20:49	19:57	21:06
גרמניה, ברלין (ק)	06:00	06:10	08:34	08:41	09:32	09:36	10:46	10:48	20:20	20:07	20:58	20:44	19:51	21:00
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:24	06:33	09:01	09:06	09:54	09:58	11:07	11:09	20:32	20:19	21:09	20:56	20:03	21:11
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:31	06:25	08:46	08:43	09:19	09:15	10:17	10:14	17:57	17:59	18:15	18:18	17:41	18:28
הודו, מומבאי (ח)	06:21	06:23	08:58	08:58	09:29	09:29	10:35	10:34	19:02	18:57	19:26	19:21	18:40	19:30
הודו, פונה (ח)	06:18	06:19	08:54	08:55	09:26	09:25	10:31	10:30	18:57	18:53	19:21	19:16	18:36	19:26
הונגריה, בודפשט (ק)	05:48	05:56	08:26	08:31	09:15	09:18	10:27	10:28	19:45	19:33	20:20	20:08	19:17	20:22
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:16	06:22	08:55	08:59	09:38	09:40	10:47	10:48	19:50	19:41	20:21	20:11	19:24	20:23
יוון, אתונה (ק)	06:46	06:51	09:25	09:28	10:05	10:07	11:14	11:14	20:10	20:02	20:39	20:30	19:45	20:42
מולדובה, קישינב (ק)	06:10	06:18	08:48	08:52	09:37	09:40	10:48	10:50	20:05	19:53	20:39	20:27	19:37	20:41

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:18	06:20	08:55	08:55	09:26	09:26	10:32	10:31	18:59	18:54	19:23	19:18	18:37	19:28
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:18	07:08	09:11	09:06	09:54	09:48	10:48	10:43	17:48	17:55	18:20	18:27	17:36	18:39
נפאל, קטמנדו (ח)	05:37	05:40	08:16	08:17	08:50	08:51	09:57	09:57	18:36	18:30	19:02	18:55	18:13	19:05
סינגפור, סינגפור (ח)	07:03	07:02	09:34	09:33	10:03	10:02	11:06	11:05	19:12	19:10	19:35	19:33	18:53	19:41
פולין, ורשא (ק)	05:30	05:40	08:04	08:11	09:02	09:06	10:16	10:18	19:47	19:34	20:27	20:13	19:18	20:28
פרו, לימה (ח)	06:18	06:15	08:43	08:41	09:13	09:10	10:14	10:11	18:04	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליאון (ק)	06:48	06:56	09:27	09:31	10:14	10:17	11:25	11:26	20:38	20:27	21:12	21:01	20:11	21:14
צרפת, פריז (ק)	06:52	07:01	09:29	09:35	10:21	10:24	11:33	11:35	20:56	20:44	21:30	21:18	20:28	21:32
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:51	08:24	08:23	08:54	08:52	09:57	09:55	18:07	18:04	18:29	18:27	17:47	18:36
קנדה, טורונטו (ק)	06:29	06:36	09:08	09:12	09:53	09:55	11:03	11:04	20:14	20:03	20:43	20:33	19:47	20:45
קנדה, מונטריאול (ק)	06:03	06:10	08:41	08:45	09:28	09:31	10:39	10:40	19:52	19:41	20:24	20:13	19:25	20:26
קפריסין, לרנקה (ק)	06:10	06:15	08:50	08:52	09:27	09:29	10:36	10:36	19:26	19:18	19:54	19:46	19:02	19:57
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:43	05:54	08:15	08:23	09:19	09:23	10:33	10:36	20:14	20:00	20:57	20:41	19:44	20:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:13	05:25	07:44	07:53	08:51	08:56	10:06	10:09	19:54	19:39	20:34	20:18	19:23	20:36
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:26	05:34	08:04	08:09	08:53	08:56	10:04	10:06	19:22	19:10	19:56	19:45	18:54	19:58
שווייץ, ציריך (ק)	06:30	06:38	09:08	09:13	09:57	10:01	11:09	11:11	20:31	20:19	21:01	20:49	20:03	21:03
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:06	06:06	08:41	08:41	09:12	09:11	10:16	10:15	18:37	18:33	19:00	18:56	18:15	19:05

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואי־רוב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00540
21/08/2016

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

